SHAKESPEARE

HENRIC AL VI-lea • RICHARD AL III-lea

1

EDITURA UNIVERS

SHAKESPEARE

Coperta colecţiei de
VAL MUNTEANU

SHAKESPEARE

OPERE COMPLETE

Volumul I

HENRIC AL VI-LEA, Partea I, traducere de Barbu Solacolu
HENRIC AL VI-LEA, Partea a II-a, traducere de Barbu Solacolu
HENRIC AL VI-LEA, Partea a III-a, traducere de Barbu Solacolu
RICHARD AL III-LEA, traducere de Dan Duțescu

Ediție îngrijită, studiu introductiv, note de istorie literară și comentarii de LEON D. LEVIȚCHI
Note de VIRGIL ȘTEFĂNESCU-DRĂGĂNEȘTI

București, 1982
Editura UNIVERS

STUDIU INTRODUCTIV

Shakespeare nu trebuie cetit, ci studiat.
(M. Eminescu, **Repertoriul nostru teatral**, în „Familia", Pesta, nr. 3/1870)

I

DOCUMENTAR

1

BIOGRAFIA „EXTERNĂ" ŞI „INTERNĂ". CONTROVERSA SHAKESPEARIANĂ

În acest amurg de secol ştim cam tot atît cît se ştia în zorii lui despre viaţa scriitorului căruia i se atribuie îndeobşte cea mai grandioasă creaţie dramatică-poetică a lumii. Numeroase lucrări biografice publicate între timp impresionează prin interpretări ingenioase, dar faptele certe cuprinse în ele sînt tot cele de altădată[1]. Acestea sînt numeroase, totuşi atît de puţine dintre ele sînt cît de cît semnificative, încît imaginea globală te poartă fără voie spre mobilierul sărăcăcios al casei din strada Henley, Stratford, unde se presupune că s-a născut Shakespeare sau spre decorul cvasi-inexistent al scenelor elisabetane. Lipsesc „epitetele"; ele sînt însă prezente în ecourile stîrnite de creaţia literară a lui Shakespeare — ceea ce se va reflecta în scurta prezentare de mai jos, inevitabil selectivă.[2]

Tatăl scriitorului, John Shakespeare, originar dintr-un sat vecin cu Stratford-upon/on-Avon, s-a stabilit în acest tîrg-orăşel şi a fost pe rînd mănuşar, negustor de lînă, piei şi vite. A deţinut unele posturi administrative de răspundere şi s-a căsătorit cu Mary Arden, fiica unui proprietar de pămînt. John şi Mary au avut opt copii; William, cel de al treilea, s-a

---

[1] Sidney Lee, *A Life of William Shakespeare*, final revision, 1925; E. K. Chambers, *William Shakespeare: A Study of Facts and Problems*, Oxford, 1930; G.E. Bentley, *Shakespeare: A Biographical Handbook*, New Haven, 1962; P. Quennell, *Shakespeare: The Poet and His Background*, 1963; S. Schoenbaum, *William Shakespeare, A Documentary Life*, Oxford University Press, London, 1975. Lucrări care pun un accent deosebit pe contextul epocii: John Dover Wilson, *The Essential Shakespeare: A Biographical Adventure*, Cambridge, 1932; E.I. Fripp, *Shakespeare, Man and Artist*, Oxford, 1938; Peter Alexander, *Shakespeare's Life and Art*, 1938; Hazelton Spencer, *The Art and Life of William Shakespeare*, New York, 1940; Ivor Brown, *Shakespeare*, 1949; R.A. Sisson, *The Young Shakespeare*, 1959; Mihnea Gheorghiu, *Scene din viaţa lui Shakespeare*, 1964, BPT, Bucureşti, 1968.

[2] Am folosit mai ales reproduceri din documentele oficiale, precum şi *The Shakespeare Allusion Book (from 1591 to 1700)*, General Editor Prof. I. Gollanz, Oxford University Press, London, 1932.

născut în aprilie 1564, după tradiție la 23 ale lunii (în registrul de nașteri apare data de 26 aprilie) și a fost botezat după ritualul anglican.

Este aproape sigur că a studiat (cîțiva ani) la „școala gramaticală" (Grammar School) din Stratford, structurată după sistemul medieval și cuprinzînd printre materiile de studiu gramatica latină și greacă (cărțile de bază fiind *Gramatica limbii engleze* de John Lyly, *Sententiae Pueriles* de Leonhard Gilmann, texte din Esop, Cezar, Cicero, Virgiliu, Horațiu, Ovidiu; de asemenea tratate de retorică, astfel *The Arte of Rhetorique* de Thomas Wilson).

Pentru perioada 1576—1582 nu există documente semnificative; iar ucenicia la un măcelar sau participarea la braconaje sînt ipotetice[1].

În 1582 Shakespeare s-a căsătorit cu Anne Hathaway, care se trăgea dintr-o familie de fermieri înstăriți din satul Shottery și era cu opt ani mai în vîrstă decît soțul. Au avut trei copii, Susanna (1583) și doi gemeni — un băiat, Hamnet, și o fată, Judith (1585). Nu se știe din ce motive, Shakespeare și-a părăsit familia pentru a se stabili la Londra.

Între 1589 și 1592 au fost jucate la Londra cele trei părți ale piesei istorice *Henric al VI-lea*. Un citat din Partea a III-a este folosit de dramaturgul Robert Greene în *Green's Groats-worth of Wit Bought With a Million of Repentance* (Minte de un ban, cumpărată cu un milion de căințe, 1592), pamflet care se adresa în termeni injurioși lui Marlowe, Nash și Peele și arăta, printre altele:

„Căci, iată, se află printre noi un parvenit, o cioară înfrumusețată cu penele noastre, care cu a sa *Inimă de tigru învelită într-o piele de actor*, își închipuie că este în stare să scrie un vers alb bombastic asemenea celor mai buni dintre voi; și fiind un desăvîrșit *Johannes fac totum*, se socotește, cu înfumurare, singurul Shake-scene/ = scutură-scenă, cf. Shakespeare = scutură-lance/dintr-o țară".

(Richard al III-lea; Titus Andronicus).

În 1593 s-a tipărit poemul *Venus și Adonis*, dedicat contelui Henry Wriothesly de Southampton, un mecena al literelor, favorit al reginei Elisabeta și prieten al contelui de Essex (autorul rebeliunii din Irlanda, 1601).

(Comedia erorilor; Îmblînzirea îndărătnicei.)

Dintr-o notă de plată pentru spectacole date la curte în 1594 aflăm că „William Kempe, William Shakespeare și Richarde Burbage" erau „oameni/

---

[1] Ca atîtea alte relatări pitorești, culese din auzite de primii biografi ai lui Shakespeare, John Aubrey (în *Brief Life of Shakespeare*, a doua jumătate a sec. al XVII-lea) sau Nicholas Rowe (în introducerea la ediția operelor lui Shakespeare, 1709).

slujitori ai Lordului Şambelan", trupă în care Shakespeare avea să rămînă pînă la sfîrşitul carierei sale dramatice (sub Iacob I trupa a devenit „oamenii regelui"). Tot în 1594 a apărut *Necinstirea Lucreţiei*, poem dedicat din nou contelui de Southampton.

(Doi tineri din Verona; Zadarnicele chinuri ale dragostei.)

În 1595 John Weever scria în epigrama *Ad Gulielmus Shakespeare:*

„Shakespeare, limbă de miere, cînd ţi-am văzut vlăstarele, /Am jurat că le-a zămislit Apolo însuşi... / Bucălatul *Adonis* cu zulufii lui de ambră,/ Frumoasa şi înflăcărata *Venus* căutînd să-l farmece şi să-l facă s-o iubească,/ Neprihănita *Lucreţia* cu veşmîntul ei de fecioară, / *Tarquinius*, mîndru, pătimaş, încercînd mereu s-o ispitească; *Romea-Richard* şi încă mulţi alţii ale căror nume nu le ştiu".

(Romeo şi Julieta; Richard al II-lea; Visul unei nopţi de vară.)

În 1596 moare Hamnet.

(Regele Ioan; Neguţătorul din Veneţia.)

În 1597 Shakespeare dispune de mijloace suficiente pentru a-şi cumpăra o casă impunătoare la Stratford *(New Place).*

(Cele două părţi ale piesei *Henric al IV-lea.*)

În 1598, în *Palladis Tamia*, Francis Meres îi elogiază pe poeţii de frunte ai Greciei şi Romei şi afirmă:

„Tot astfel şi limba engleză este nespus de mult îmbogăţită şi înveşmîntată măreţ cu rare podoabe şi minunate întorsături de frază de către *Sir Philip Sidney*, *Spencer*, *Daniel*, *Drayton*, *Warner*, *Shakespeare*, *Marlow şi Chapman.*

După cum s-a crezut că sufletul lui *Euphorbus* a trăit în *Pitagora*, şi sufletul neîntrecut şi plin de fantezie trăieşte în *Shakespeare* cel cu limba dulce ca mierea, dovadă *Venus şi Adonis*, *Lucreţia*, Sonetele sale curgătoare / *cunoscute* / printre prietenii lui apropiaţi etc.

După cum *Plaut* şi *Seneca* sînt socotiţi a fi cei mai buni în comedie şi tragedie la romani, tot astfel *Shakespeare* între englezi este cel mai strălucit / *excellent* / în amîndouă pentru scenă; pentru comedie, dovadă *Domnii din Verona*, *Erorile*, *Zadarnicele chinuri ale dragostei*, *Răsplata chinurilor dragostei* / *Love labours wonne* /, *Visul unei nopţi de vară* şi *Neguţătorul din Veneţia;* pentru tragedie, *Richard al II-lea*, *Richard al III-lea*, *Henric al IV-lea*, *Regele Ioan*, *Titus Andronicus* şi *Romeo şi Julieta.*

Dacă, aşa cum spune *Epius Stolo*, muzele ar vorbi în limba lui *Plaut*, dacă ar vorbi latineşte, eu zic că dacă muzele ar vorbi englezeşte, ele ar folosi graiul frumos dăltuit al lui *Shakespeare*".

Cam în aceeaşi vreme, pentru Richard Barnfeild versurile lui Shakespeare din *Venus* şi *Lucreția* „curg ca mierea", „încîntă lumea" şi aşază numele scriitorului „în nemuritoarea carte a Slavei" *(Poems in Divers humors)*.

Dintr-o listă de actori reiese că Shakespeare a jucat în acest an în piesa lui Ben Jonson *Fiecare cu toana lui*.

(Mult zgomot pentru nimic; Henric al V-lea; Nevestele vesele.)

În 1599 Shakespeare a devenit acționar al teatrului *The Globe* cu o participare de 1/10; reconstruit, teatrul era o clădire frumoasă, înzestrată cu recuzită modernă.

The Passionate Pilgrim (Pelerinul înflăcărat), o culegere de douăzeci de poezii preluate din diverşi autori ai vremii, a fost atribuită integral lui Shakespeare, deși, după aprecierea generală, îi aparțin numai cinci lucrări. Este o dovadă a popularității scriitorului.

(Iuliu Cezar; Cum vă place.)

În 1600 întîlnim prima mențiune a numelui lui Shakespeare în *Stationers' Register* (Registrul imprimărilor) care avea în exclusivitate dreptul de a tipări şi vinde o carte (contra unei sume de 4, apoi 6 pence); înregistrările se făceau la *Stationers' Company* (Compania imprimărilor), organizație londoneză înființată încă în 1404.

În piesa anonimă *The Return from Parnassus* (Întoarcerea din Parnas), Shakespeare este considerat cel mai mare poet englez, mai mare decît Chaucer sau Spenser.

(Hamlet?)

În 1601 a murit tatăl poetului.

(Troilus și Cresida.)

1602 *(Totu-i bine cînd sfîrşeşte bine; Othello.)*

În 1603 a jucat în tragedia *Seianus* de Ben Jonson.

(Măsură pentru măsură.)

În 1604, în prefața la poemul *Daiphantus* Anthony Scoloker vorbeşte despre „*tragediile prietenosului Shakespeare*, în care *comedianul* călăreşte atunci cînd *tragedianul* stă în vîrful picioarelor" şi își exprimă dorința ca propria sa lucrare „să placă tuturor ca prinţul *Hamlet*".

(Timon din Atena.)

1606 *(Antoniu şi Cleopatra.)*

În 1607 a avut loc căsătoria fiicei lui Shakespeare Susan cu doctorul John Hall.

(Coriolan.)

În 1608 Shakespeare a devenit acţionar al teatrului Blackfriars, cu o participare de 1/7. În acelaşi an a murit mama scriitorului.

(Pericle.)

În 1609 au fost publicate *Sonetele*, scrisă piesa *Cymbeline* şi tipărită *Troilus şi Cresida*, în a cărei prefaţă se face referire la *Venus şi Adonis* şi la comediile lui Shakespeare, atît de „ingenioase încît par... să se fi născut în marea care a zămislit-o pe *Venus*".

În jurul anului 1610 este probabil ca Shakespeare să se fi stabilit la Stratford, în *New Place*.

Istoricul şi poetul Edmund Bolton scria următoarele într-o prezentare critică a autorilor contemporani:

„cărţile în care găsim o limbă engleză de cea mai bună calitate nu sînt, după cîte mi-aduc eu aminte, prea multe... Dar printre cele mai de seamă sau chiar cele mai de seamă sînt, după părerea mea... */ale lui/* Shakespeare, Francis Beaumont şi nenumăraţi alţi autori dramatici".

(Poveste de iarnă.)

În 1611 (?) poetul John Davies of Hereford şi-a dedicat *Epigrama 159* „domnului William Shakespeare, Terenţiu englez al nostru", făcînd aluzie şi la faptul că poetul a fost şi actor.

(Furtuna.)

În 1612, în dedicaţia din *Diavolul alb*, dramaturgul John Webster a subliniat „fericita şi rodnica diligenţă */ industry/* a domnului Shakespeare".

(Henric al VIII-lea.)

În 1613 Shakespeare şi-a cumpărat o casă la Londra (the Blackfriars Gatehouse).

La 29 iunie, în timpul unei reprezentaţii a piesei *Henric al VIII-lea*, teatrul *Globul* a ars pînă în temelii. Incendiul a fost descris de Sir Henry Wotton într-o scrisoare datată 2 iulie:

„A fost ziua fatală a acelei minunate clădiri, dar nu s-au prăpădit decît lemnul şi paiele, precum şi cîteva haine uitate; unui singur om i s-au

aprins pantalonii şi poate că acesta ar fi ars dacă n-ar fi avut fericita inspiraţie să stingă focul cu bere din sticle".

În 1615 scriitorul este menţionat ca acţionar al teatrului *Globul*.

În februarie 1616 fiica mezină a lui Shakespeare, Judith, s-a căsătorit cu Thomas Queeny (despre care nu se ştie decît că a fost un om cu studii).

La 23 aprilie Shakespeare a încetat din viaţă şi la 25 aprilie a fost înmormîntat în biserica Trinity din Stratford. Moartea pare să fi survenit brusc, deoarece exact cu o lună în urmă scriitorul îşi redactase testamentul în care declara că este într-o stare perfectă „a sănătăţii şi memoriei". Într-o relatare neconfirmată, Ben Jonson ar fi întreprins în 1619 o călătorie pe jos de la Londra la Edinburg, unde, potrivit lui Rowe, i-ar fi povestit scriitorului scoţian William Drummond că a luat parte în 1616 la un chef de pomină împreună cu Shakespeare, care „a murit în urma febrei contractate".

Inscripţia de pe piatra de mormînt a scriitorului:

„Bunule prieten, fereşte-te, pentru numele lui Hristos, / Să dezgropi ţărîna închisă aici; / Binecuvîntat fie omul care cruţă aceste pietre / Şi blestemat cel ce-mi clinteşte osemintele."

Între 1616—1623 în biserica Trinity a fost ridicat monumentul (bustul) lui Shakespeare; inscripţia începe cu următoarele două versuri:

„Iudicio Pylium, genio Socratem, arte Maronem:
Terra tergit, populus maeret, Olympus habet".
/ Un Nestor prin judecată, un Socrate prin geniu, un Virgiliu prin artă;/
Pămîntul îl acopere, poporul îl jeleşte, Olimpul îl are. /

Ben Jonson (1572? — 1637), prietenul şi, totodată, rivalul lui Shakespeare în ale literaturii, ne-a lăsat cîteva mărturii deosebit de preţioase privind arta shakespeariană, dincolo de simplele aprecieri encomiastice cu care ne-au deprins şi o seamă de citate de pînă acum, deşi lauda abundă atît în versurile pe care i le-a închinat în inscripţia de sub portretul lui Shakespeare — executat de Droeshout şi reprodus în „canon", respectiv prima ediţie in-folio din 1623 a operelor:

„O, dacă ţi-ar fi putut zugrăvi mintea / În bronz la fel de bine cum ţi-a zugrăvit / Faţa, chipul ar întrece / Tot ce a fost vreodată înscris în bronz" —

precum şi în lungul poem cu care prefaţează volumul. Vorbesc de la sine, în primul rînd, binecunoscutele versuri:

„Suflet al epocii! / Lauda, desfătarea, minunea scenei noastre!... / El nu a fost pentru o epocă, ci pentru toate timpurile!"[1]

Jonson subliniază şi munca de elaborare a lui Shakespeare *(v. cap. IV, 3)*. Reţin atenţia şi cîteva fraze din prefaţa editorilor John Heminge şi Henry Condell:

„A fost un fericit imitator al Naturii... Mintea şi mîna mergeau împreună... De aceea, citiţi-l din nou şi din nou. Iar dacă atunci nu o să vă placă, vă aflaţi de bună seamă într-o anume primejdie, aceea că nu-l înţelegeţi".

În sfîrşit, într-un sonet care însoţeşte ediţia in-folio poetul Hugh Holland îl numeşte pe Shakespeare „poet scenic", ale cărui piese „au făcut *Globul* să răsune de cîte sînt în cer şi pe pămînt".

*

Pe marginea prezentării de mai sus se cuvin amintite încă două lucruri. Mai întîi, că popularitatea de care s-au bucurat operele lui Shakespeare chiar în cursul vieţii sale este atestată şi de nenumărate împrumuturi de text (de obicei parafrazări sau aluzii) pe care le-au făcut scriitori contemporani cu el. Al doilea, că foarte mulţi shakespeariologi au încercat, în decursul secolelor, să descifreze amănunte biografice din însăşi opera lui Shakespeare; astfel, folosind abordarea criptografică, Sir Edwin Durning-Lawrence a ajuns la concluzia că cele 27 de litere din care este format cuvîntul *honorificabilitudinitatibus* din *Zadarnicele chinuri ale dragostei* este, de fapt, o anagramă a propoziţiei „Hi ludi F Baconis nati tuiti orbi" (Aceste piese, vlăstare ale lui F. Bacon, sînt păstrate pentru lume). Mai convingătoare mi se pare o notă a unui cititor publicată în revista *Rebus* (nr. 303, 1970):

„Doctor Matrix a descoperit că în Biblia tradusă pentru regele James, la al 46-lea cuvînt din psalmul 46 se găseşte cuvîntul SHAKE, care înseamnă zguduire, tremurare. Numărînd înapoi 46 de cuvinte de la finalul aceluiaşi psalm, se găseşte cuvîntul SPEAR care înseamnă lance. Dr. Matrix presupune că la traducerea Bibliei ar fi colaborat în secret SHAKESPEARE. Această ipoteză este sprijinită de faptul că în anul cînd a apărut această traducere a Bibliei *(1611, n.n.)* SHAKESPEARE avea exact 46 de ani!"

Revenind însă la informaţia exactă, să recunoaştem că ea este departe de a fi mulţumitoare şi că textul shakespearian ne oferă date mult mai preţioase, acelea ce privesc — pînă la un punct, evident — biografia *spirituală* a poetului. „Shakespeare este singurul biograf al lui Shakespeare", scria în secolul trecut marele gînditor şi stilist Ralph Waldo Emerson.

---

[1] Poemul a fost tradus integral de Tudor Dorin în *Shakespeare şi opera lui*, EPLU, Bucureşti, 1964.

Într-un studiu extrem de instructiv în care analizează lumea de imagini a scriitorului, Caroline Spurgeon ajunge, printre altele, la convingerea că Shakespeare

„a fost un om sănătos la trup și la minte, îi plăcea curățenia și era cusurgiu /*fastidious in his habits*/, nu suporta murdăria și mirosurile urîte"[1].

Nu ne putem imagina că Emerson a avut în vedere și asemenea detalii; dealtfel, atari afirmații au atras oprobriul criticii. Dar atunci cînd nu se lasă stăpînită de fascinantul subiect ci, dimpotrivă, îl stăpînește, reputata autoare scoate în evidență lucruri într-adevăr interesante și demonstrabile:

„Ori de cîte ori contemplă răul..., îl privește cu îngrijorare și milă și vede în el o stare urîtă și coruptă sau o excrescență produsă de rînduiala lumii, totuși străină de lume, așa cum este boala pentru trup; rău care, dacă se are în vedere sănătatea, trebuie extirpat cu orice preț"[2].

Sau un alt citat, în care se arată că a fost „un om cu o sensibilitate aproape incredibilă și cu o putere de observație uluitoare"[3].

Cum să nu subscriem la asemenea „elemente de biografie spirituală"? Puterea de observație, de pildă, reiese din întreaga sa operă (caracterizări fine, distincții subtile și semnificative, amănunte ce scapă pînă și unui ochi sau unei urechi formate etc.); și nu întîmplător Hamlet poartă asupra sa un carnet de însemnări *(tables)* (ca Bacon sau alți oameni ai Renașterii a căror biografie ne este cunoscută) iar alte personaje vorbesc despre importanța observației:

"*K. Henry*. There is some soul of goodness in things evil,
Would men observingly distil it out". *(H.V.*, IV, 1,4—5)
/ *Regele Henric:* În tot ce e rău există și un suflet al binelui / bunătății, / De-ar ști numai oamenii să-l deosebească prin atentă observație. /

"*Warwick*. There is a history in all men's lives
Figuring the nature of the things deceas'd ;
The which observ'd, a man may prophesy,
With a near aim, of the main chance of things
As yet not come to life". (*2 H IV*, III, 1,80—84)
/ *Warwick:* În viața tuturor oamenilor există întîmplări / Care dau întruchipare vremilor apuse. / Notîndu-și-le pe acestea, omul poate prevedea/ Cu destulă precizie făgașul lucrurilor / Ce încă nu au avut loc. /

Puterea de observație de care dă dovadă Shakespeare zugrăvind psihologia oamenilor l-a făcut pe Alexandru Olaru, medic psihiatru, să afirme:

---

[1] Caroline Spurgeon, *Shakespeare's Imagery and what it tells us*, 1935, Cambridge University Press, 1965, p. 203.
[2] *Ibid.*, p. 207.
[3] *Ibid.*, p. 203.

„Parafrazînd un autor care vorbea despre Dostoievski, se poate susţine că o pagină în care se descrie manifestarea psihopatologică a unuia dintre eroii lui Shakespeare valorează mai mult decît toate tomurile de psihiatrie scrise de un savant al epocii“[1].

Dacă ar fi să restrîngem problema la cel mai uşor demonstrabil aspect al biografiei spirituale ce se poate desprinde din opera lui Shakespeare, acela al *informaţiei*, pînă şi cititorii neavizaţi îşi pot da seama de amploarea şi de corectitudinea ei în multe domenii: teatrul *(Hamlet, Visul unei nopţi de vară, Henric al V-lea)*, dreptul *(Măsură pentru măsură, Neguţătorul din Veneţia)*, muzica *(Richard al II-lea, Neguţătorul din Veneţia)*, pictura *(Venus şi Adonis, Timon din Atena)*, gramatica, logica, retorica *(Zadarnicele chinuri ale dragostei)*, filozofia, etica *(Troilus şi Cresida, Hamlet)*, navigaţia *(Furtuna)*, botanica *(Hamlet, Poveste de iarnă* etc.*)*, astrologia, istoria etc. ca să nu mai vorbim de profunda cunoaştere a vieţii de la ţară, tîrg şi oraş, a curţii regale, a folclorului englez. Sursele de inspiraţie — atîtea cîte au fost deocamdată identificate (v. de pildă cele 6 volume ale lui G. Bullough, *Narrative and Dramatic Sources of Shakespeare*, New York, 1957) sînt, iarăşi, foarte întinse şi diverse — de la romanele cavalereşti la proza Renaşterii engleze, de la Biblie, Ovidiu şi Virgiliu la Edmund Spenser, de la Belleforest la Holnished, de la Boccaccio la Chaucer, de la Seneca tragedianul la Seneca prozatorul... Iar dacă din vreme în vreme Shakespeare păcătuieşte prin anacronisme (Cleopatra joacă biliard, în *Poveste de iarnă* aflăm despre existenţa unei mări a Boemiei, troienii şi grecii din *Troilus şi Cresida* folosesc şi expresii din terminologia creştină), explicaţia (fără a fi o scuză) trebuie căutată *şi* în sursele folosite.

De aici şi întrebarea firească a spectatorilor, cititorilor şi cercetătorilor: cum este posibil ca numai în cîţiva ani de studiu la „şcoala gramaticală“ din Stratford Shakespeare să fi acumulat atîtea cunoştinţe? Şi întrucît răspunsuri pe deplin mulţumitoare nu au putut fi găsite nici pînă în clipa de faţă, nu este de mirare că opera sa a fost atribuită altor autori eminamente culţi.

Lista pretendenţilor include nume ca Marlowe, William Stanley, al 6-lea conte de Derby, Ralegh sau Bacon — acesta din urmă mai insistent decît oricare altul.

„Erezia baconiană“ a luat fiinţă în 1857, cînd o americană, Delia Bacon, a încercat să demonstreze că omonimul ei este adevăratul autor al operelor atribuite lui Shakespeare. În Anglia, la aceeaşi concluzie au ajuns W.S. Smith şi doamna Henry Pott, în timp ce americanii au perseverat prin lucrarea *Authorship of the Plays Attributed to Shakespeare* (a 4-a ediţie pu-

---

[1] Alexandru Olaru, *Shakespeare şi psihiatria dramatică* (teză de doctorat), Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p. 19.

blicată în 1886) de Nathaniel Holmes. În 1886 o „societate baconiană" a fost înființată la Londra, iar în 1892, una similară la Chicago.

În vremea din urmă „baconienii continuă să-și întemeieze ipotezele nebunești pe erudiția de acum un secol, dar o să ne pară rău cînd revistele lor vor înceta să le mai publice fanteziile amuzante"[1].

Nu ne vor reține aici argumentele pro sau antibaconiene; în favoarea ultimelor este suficient să amintim, înainte de a lua în considerare marcatele deosebiri de modalitate și stil, că pe cîtă vreme Shakespeare a fost personificarea empatiei însăși, Bacon a dovedit „o incapacitate totală de a se apropia de un subiect oarecare decît ca de un straniu fenomen exterior"[2]; sau că Bacon a iubit omenirea în general și la modul teoretic, iar Shakespeare a iubit omul ca exponent concret al ei. Altminteri teza baconiană a fost respinsă în chip documentat și pe larg în prefața ediției Collins a operelor shakespeariene.[3]

Dacă, totuși, prin absurd, se va putea demonstra cîndva că Shakespeare nu a fost ... Shakespeare, toți cei care îi prețuiesc opera *cu adevărat* (cît de necesară e sublinierea!), cei care văd într-însa o carte răspunzînd la multe întrebări ce și le-au pus și chiar la întrebări ce nu și le-au pus niciodată, nu vor avea mult de cîștigat și, în orice caz, nimic de pierdut:

Juliet. What's in a name? that which we call a rose
Would smell as sweet by any other name". (*R. și J.*, II, 2,43—44)
/ *Julieta:* Ce se ascunde într-un nume? Ceea ce spunem că este trandafir/ Ar mirosi la fel de suav, orice alt nume i s-ar da. /

2

NOUTĂȚI DESPRE EPOCĂ, IMPLICIT DESPRE SHAKESPEARE

Dacă secolul nostru nu a îmbogățit cu date noi cele ce se știau mai de mult despre viața lui Shakespeare, el a cunoscut în schimb contribuții remarcabile privind atît opera sa (interpretări noi, studii profunde de text, stilistică etc.) cît și epoca în care a trăit. Dispunem astăzi de o viziune mult mai completă și mai exactă a vieții sociale, morale și culturale a epocii; ni s-a demonstrat în sfîrșit, cu desăvîrșită claritate, că Renașterea engleză nu a fost un fenomen asemănător cu căderea nopții la tropice, că ea a reprezentat dezvoltarea pînă la maturitate a unor tendințe și procese

---

[1] F.E. Halliday, *A Shakespeare Companion: 1564—1964*, Penguin, Harmondsworth, 1964, p. 49.
[2] R.W. Church, *Bacon*, London, 1910, p. 216.
[3] Shakespeare, *The Complete Works*, edited by Peter Alexander, Collins, 1951.

existente încă în plin ev mediu; înțelegem ce însemnătate avea pentru elisabetani (şi chiar pentru înaintaşii lor imediaţi) cultivarea limbii naţionale ca element de comunicare orală, în cărţi sau pe scena teatrelor, formă embrionară a ziaristicii engleze; ştim ce rol extraordinar a avut figura retorică a amplificării sau a auxesis-ului; elevii din zilele noastre, adesea suprasolicitaţi, nu mai pot să-i invidieze pe colegii lor de altădată din şcolile gramaticale...

Cred că nu greşesc afirmînd că mulţi anti-shakespearieni au devenit mai puţin vehemenţi citind două lucrări cu totul ieşite din comun prin erudiţie, publicate pe la mijlocul secolului: *Shakespeare's Small Latine and Lesse Greeke* (Urbana, 1944) de T. W. Baldwin şi *Shakespeare's Use of the Arts of Language* (New York and London, 1947) de Sister Miriam Joseph. Citatul de mai jos mi se pare destul de *pregnant:*

„Acest program de studii reclama o rutină severă. Orarul şcolilor gramaticale din epoca Tudorilor prevedea scularea la cinci; lecţii de la şase la nouă; micul dejun; ore de la nouă şi un sfert la unsprezece; prînzul; ore de la unu la cinci; cina. După cină, de la şase la şapte, elevii recapitulau în faţa colegilor ceea ce învăţaseră în cursul zilei. Lecţiile învăţate dimineaţa erau revăzute după-masă, iar munca de o săptămînă se controla vinerea şi sîmbăta. O săptămînă consacrată recapitulărilor verifica achiziţiile din cele treizeci şi şase săptămîni ale anului şcolar. Un învăţător din sec. al XVI-lea aprecia că o oră de instruire necesita cel puţin şase ore de exerciţii pentru aplicarea în practică a principiilor scrierii şi cititului".[1]

Cum, pe de altă parte, programul şcolar era întru totul comparabil cu acela al unui colegiu modern, putem presupune că Shakespeare şi-a însuşit la Stratford cunoştinţe serioase: mai multă latină şi greacă decît s-a crezut (pe baza observaţiei lui Ben Jonson, care, ca expert în materie, îşi îngăduia să spună că Shakespeare „ştia puţină latină şi greacă şi mai puţină"), iar după studierea tratatului de retorică al lui Wilson[2], stăpînirea temeinică a figurilor de stil, gramatică şi logică (peste 200 la număr — figuri pe care Shakespeare le foloseşte permanent, iar în unele cazuri le defineşte şi discută).

Ca atîţia mari scriitori din istoria literaturii universale, printr-o pregătire filologică multidimensională, şi Shakespeare a putut ajunge la o înţelegere a vieţii superioară prin cuprindere şi generozitate. În perspectiva strictă a epocii, această pregătire filologică l-a aşezat în primele rînduri ale umaniştilor care căutau mai puţin piatra filozofală şi mai mult *prima principia.*

---

[1] Sister Miriam Joseph, *Op. cit.*, p. 11.
[2] Thomas Wilson, *The Arte of Rhetorique*, 1553 (15 ediţii pînă în 1595).

3

CRONOLOGIA OPERELOR

Datarea operelor shakespeariene nu a fost rezolvată de o manieră satisfăcătoare nici măcar pentru o majoritate confortabilă a specialiştilor. Astfel stînd lucrurile, cronologia de mai jos, propusă de F.E. Halliday[1], este doar o opţiune oarecare. Titlurile englezeşti ale pieselor sînt cele din *The New Arden Shakespeare*, traducerile preiau mai ales titlurile din Shakespeare, *Opere complete*, ESPLA, Bucureşti; în ultima coloană se menţionează prima traducere a piesei respective în limba română.[2] Împărţirea pe perioade este una dintre cele mai frecvente.

Prima perioadă

(1589—1600)

(Perioada poemelor, a sonetelor, a pieselor istorice, a comediilor senine — greşit numite uneori „uşoare" — şi a primelor tragedii. Caracterizarea ei ca „perioadă optimistă" nu este întru totul adecvată.)

Anii	*Titlul englezesc*	*Titlul românesc*	*Prima traducere*
1589—90	King Henry VI, Part I	Henric al VI-lea, partea I	ESPLA, 1958
1590—91	King Henry VI, Part II	Henric al VI-lea, partea a II-a	ESPLA, 1958
	King Henry VI, Part III	Henric al VI-lea, partea a III-a	ESPLA, 1958
1592—93	King Richard III	Regele Richard al III-lea	Viaţa şi moartea regelui R. III, Socec, B., 1884
	Titus Andronicus	Titus Andronicus	ESPLA, 1958
	Venus and Adonis	Venus şi Adonius	BPT, 1974
1592—98	Sonnets	Sonete	primele Sonete traduse, Bucureşti, 1922
1593—94	The Comedy of Errors	Comedia erorilor	ESPLA, 1958
	The Taming of the Shrew	Îmblînzirea îndărătnicei	Femeia îndărătnică, „Conv. literare", 1896
	The Rape of Lucrece	Necinstirea Lucreţiei	BPT, 1974

---

[1] F.E. Halliday, *A Shakespeare Companion: 1564—1964*, Penguin, Harmondsworth, 1964, p. 102.

[2] Cu excepţia poemelor, după Alexandru Duţu, *Shakespeare in Rumania*, Bucharest, 1964.

Anii	*Titlul englezesc*	*Titlul românesc*	*Prima traducere*
1594—95	The Two Gentlemen of Verona	Cei doi tineri din Verona	Doi domni din Verona, Fund. pentru lit. și artă, 1944
	Love's Labour's Lost	Zadarnicele chinuri ale dragostei	ESPLA, 1956
1595—96	Romeo and Juliet	Romeo și Julieta	J. Copainig, B., 1848
	King Richard II	Richard al II-lea	ESPLA, 1955
	A Midsummer Night's Dream	Visul unei nopți de vară	Un vis din noaptea de Sînziene, Socec, 1893
1596—97	King John	Regele Ioan	„Gutenberg", B., 1892
	The Merchant of Venice	Negutătorul din Veneția	Socec, B., 1885
1597—98	King Henry IV, Part I	Henric al IV-lea, partea 1	ESPLA, 1957
	King Henry IV, Part II	Henric al IV-lea, partea a II-a	ESPLA, 1957
1598—99	Much Ado About Nothing	Mult zgomot pentru nimic	ESPLA, 1956
	King Henry V	Henric al V-lea	Fundația pentru lit. și artă, 1940
	The Merry Wives of Windsor	Nevestele vesele din Windsor	„Biblioteca Teatrului Național", B., 1943
1599—1600	Julius Caesar	Iuliu Cezar	Julie Cezar, Tip. Eliad, B., 1844
	As You Like It	Cum vă place	Fundația pentru lit. și artă, 1942
	Twelfth Night	A douăsprezecea noapte	Noaptea regilor sau ce-ai voi, „Bibl. Teatrului Național", 1919

A doua perioadă

(1600—1608)

(Perioada marilor tragedii și a cîtorva comedii sumbre, în care, după unii autori, se trădează deziluziile umaniștilor — pricinuite de frămîntările și nemulțumirile sociale de la sfîrșitul domniei reginei Elisabeta, de corupția atotstăpînitoare, de rolul dezumanizant al banului, de urcarea pe tron a unui monarh catolic etc. — precum și unele experiențe amare din viața scriitorului.)

Anii	Titlul englezesc	Titlul românesc	Prima traducere
1600—01	Hamlet	Hamlet	Amletu, prinţu de la Dania, Bibl. Academiei, 1840
1601—02	Troilus and Cressida	Troilus şi Cresida	ESPLA, 1960
1602—03	All's Well That Ends Well	Totu-i bine cînd sfîrşeşte bine	Toate bune la sfîrşit, Fundaţia pentru lit. şi artă, 1945
	Othello	Othello	Othello sau maurul de la Veneţia, J. Copainig, B., 1848
1603—04	Measure for Measure	Măsură pentru măsură	ESPLA, 1961
1604—05	Timon of Athens	Timon din Atena	EPLU, 1962
1605—06	King Lear	Regele Lear	Thill şi Weiss, B., 1881
	Macbeth	Macbeth	J. Copainig, B., 1850
1606—07	Antony and Cleopatra	Antoniui şi Cleopatra	„Gutenberg", B., 1893
1607—08	Coriolanus	Coriolan	Socec, B., 1922

A treia perioadă

(1608—1613)

(Perioada pieselor romantice — *romances* —, caracterizată printr-o viziune mai senină a lumii.)

Anii	Titlul englezesc	Titlul românesc	Prima traducere
1608—09	Pericles	Pericle	Pericle, prinţul din Tyr, EPLU, 1963
1609—10	Cymbeline	Cymbeline	EPLU, 1963
1610—11	The Winter's Tale	Poveste de iarnă	Fundaţia pentru lit. şi artă, 1942
1611—12[1]	The Tempest	Furtuna	Bibl. Academiei Române, 1912
1612—13	King Henry VIII	Henric al VIII-lea	EPLU, 1963

Notă: În prima ediţie in-folio (1623) *Pericle* nu a fost inclus. Se crede că primele două acte ale piesei nu-i aparţin lui Shakespeare. Tot în colaborare se pare că au fost scrise piesele *Titus Andronicus* şi *Henric al VIII-lea.*

[1] Am rezerve cu privire la datarea *Furtunii*. În comedia *The Alchemist* (Alchimistul), există pasaje în care, în mod clar, Ben Jonson parodiază textul din *Furtuna;* or, piesa lui Jonson a fost scrisă în 1610. (v. şi L.L., *Trei analogii lingvistice între William Shakespeare şi Ben Jonson*, în „Studii shakespeariene", editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 215—236.)

Dintre piesele parțial atribuite lui Shakespeare, următoarele au reținut în mod deosebit atenția cercetătorilor:

1592 *Arden of Feversham* (Arden din Feversham, tradusă in limba română în „Teatrul Renașterii engleze", vol. I, EPLU, 1964). Majoritatea criticilor o atribuie lui Thomas Kyd.

1593—1600 *Sir Thomas More*, în care s-au sugerat contribuții ale lui Anthony Munday, Henry Chettle, Thomas Heywood, ale autorului intrigii din *The Seven Deadly Sins*, William Shakespeare (3 pagini sau 147 de versuri scrise de mîna lui Shakespeare?) și Thomas Dekker.

1596 *Edward III* (Edward al III-lea) — pe baza evidenței externe.

1606—07 *A Yorkshire Tragedy* (O tragedie în Yorkshire) — o piesă mult prea slabă pentru a putea fi atribuită integral lui Shakespeare.

1613 *Cardenio*, piesă jucată la curte, scrisă de John Fletcher în colaborare cu Shakespeare.

1613—14 *The Two Noble Kinsmen* (Cei doi nobili înrudiți) — în colaborare cu John Fletcher.

În prezentul studiu introductiv pentru numerotarea rîndurilor din textele shakespeariene am folosit exclusiv ediția *The Oxford Shakespeare, Complete Works*, edited by W.J. Craig, Oxford University Press, London, 1964, chiar dacă în citatele reproduse din bibliografia critică cifrele indicate sînt altele. De asemenea, ori de cîte ori a fost necesar, am pus de acord aceste citate cu textul din *The Oxford Shakespeare*.

Pentru cititorii care nu cunosc limba engleză am dat (mai ales în paranteze drepte) și traducerea citatelor respective în proză, pentru a nu elimina ceea ce, inevitabil, este eliminat într-o traducere versificată. Pentru economie de spațiu (precum și în alte cazuri justificate de natura exemplificărilor) am renunțat la versiunea românească (de pildă după reproducerea amplului fragment din *Hamlet*, cap. IV, 6, c, tradus fragmentar în cadrul analizei). Tot pentru economie de spațiu, am dat numai în traducere atît din bibliografia critică străină, unele citate lungi din proza shakespeariană cu caracter teoretic, cît și alte citate din Shakespeare folosite tangențial, ca puncte de referință în afara studiului propriu-zis. Ca exemplificare, presupunînd că Shakespeare ar avea cunoștință de cei aproximativ un milion de truditori anuali pe ogorul creației sale, două versuri pe care ar putea să le adreseze fiecăruia din aceștia (fără excepție):

„*Hector:* În mine poți citi ca într-o carte,
Dar eu cuprind mai mult decît pricepi".

(Troilus și Cresida, IV, 5, 238—239)

II
DIFICULTĂȚI ÎN ABORDAREA TEXTULUI SHAKESPEARIAN

1
IMPERFECȚIUNILE TEXTULUI

Cititorul care, cu o bună cunoaștere a limbii engleze, dorește să intre cît de cît în intimitatea textului, apoi a universului shakespearian, trebuie să știe că va avea de înfruntat piedicile pelerinului lui John Bunyan înainte de a ajunge la Munții Încîntători: va trece și prin Mlaștina deznădejdii, și prin Casa tălmăcitorului, și prin Valea umilirii, și prin Bîlciul deșertăciunilor bibliografice, modernizat prin folosirea gazului ilariant.

Pentru a începe cu începutul, știe oare acest cititor că diferitele ediții existente (dintre care cele mai multe și modernizate) ale operelor complete sau separate ale lui Shakespeare sînt rareori identice? Că există între ele nepotriviri ortografice, de cuvinte, de indicații scenice, de numerotare a rîndurilor, de repartizare a textului pe scene și uneori chiar a scenelor pe acte (de pildă, în *Troilus și Cresida)*? Că frecvent asemenea neconcordanțe sînt justificate și că, în orice caz, nu au întru nimic de a face cu profanatorii unui text care, totuși, are o identitate a sa?

De aceștia din urmă să se ferească. Sînt snobi și impostori, infatuați cu aere de suprasensibili, Calibani perfect opaci la versurile lui Shakespeare:

„*Salisbury:* Să aurești aurul fin, să vopsești crinul, / Să parfumezi toporașul, / Să netezești gheața, să mai adaugi o nuanță / Curcubeului sau cu lumina sfeșnicului / Să încerci a împodobi frumosul ochi al cerului, / Iată o culme a nebuniei și ridicolului". *(Regele Ioan*, IV, 2, 11—16)

Secole de-a rîndul, dar mai ales după primele încercări cu adevărat științifice ale lui Edward Malone (1741—1812), concretizate în cele 15 volume ale ediției sale din 1793, ale lui Edward Capell (1713—1781) sau George Steevens (1738—1800), textologii au colaționat, identificat și corectat vechile texte tipărite sau manuscrise. Cele mai îngrijite ediții de astăzi, diferite între ele cum sînt, au incorporat și valoroasele contribuții ale lui Sidney Lee (1859—1926), Alfred William Pollard (1895—1944) sau Walter Wilson Greg (1875—1959) cu observațiile sale din *Shakespeare First Folio* (1955).

Din cele 37 de piese curent atribuite lui Shakespeare numai 16 au fost publicate antum — în format in-cvarto *(quartos)*, respectiv coli a cîte 8 pagini (aproximativ 23 × 30 cm). Între acestea și Primul in-folio *(the First Folio)* din 1623 (coli a cîte 4 pagini) și cele care au urmat *(The Second*

Folio, 1632, *The Third Folio*, 1663, *The Fourth Folio*, 1685) şi care nu se bucură de autoritate, există discrepanţe serioase. Lucrările lui Shakespeare nu ne-au parvenit sub forma de manuscrise redactate de mîna lui (excepţie fac cele trei pagini din *Sir Thomas More)*. În schimb există nenumărate copii manuscrise ale celor care, ca actori, regizori sau sufleuri, au folosit semnele de punctuaţie negramatical dar „dramatic" — pentru accentuare sau întrerupere — şi au modificat cuvinte, prepoziţii sau pasaje întregi din originalele astăzi pierdute; sau ediţii din care s-a scos „tot ce nu se cade să fie citit cu voce tare de un domn în compania unor doamne", cum se exprimă Thomas Bowdler în al său *Family Shakespeare* (1818).

Trebuie apoi avută în vedere — acolo unde este evidentă — şi imperfecta redactare iniţială a unor texte: dictonul „Şi Homer mai moţăie din cînd în cînd" i se aplică şi lui Shakespeare. În *Richard al II-lea*, de exemplu, lipsesc o serie de informaţii şi legături indispensabile pentru înţelegerea piesei; le găsim numai ... într-o altă piesă, anonimă, *Woodstock* (1591—1595?), după cum a demonstrat Rossiter:

„Valoarea piesei *Richard al II-lea* ca prim element dintr-o serie epic-istorică[1] este grav ştirbită de dependenţa ei specială de *Woodstock;* specială, pentru că Shakespeare nu numai că a preluat fragmente, ci pentru că a lăsat *în urma lui* explicaţii foarte necesare în piesă, părţi... care rămîn semne de întrebare dacă nu le cunoaştem din piesa anterioară. Aşadar, pînă la un punct, *Richard al II-lea*, ca piesă, nu cuprinde în sine motivul pentru care este astfel şi nu altfel".[2]

Mai mult decît atît:

„Considerate împreună, *Istoriile* sînt o oglindă întunecoasă, în care privim *per speculum in enigmate*".[3]

2

DIFICULTĂŢI LEGATE DE DIACRONIE

De Shakespeare şi contemporanii săi ne despart patru veacuri: vocabularul a suferit mari prefaceri, multe cuvinte au ieşit din uz, numeroase sensuri ale cuvintelor păstrate ca formă s-au schimbat pînă la nerecunoaştere, s-a reaşezat gramatica şi ortografia. Pentru ilustrare, sintagma *broken*

---

[1] Este vorba despre cea de a doua tetralogie de „cronici": *Richard al II-lea, Henric al IV-lea, partea I, Henric al IV-lea, partea a II-a şi Henric al V-lea.*

[2] A.P. Rossiter, *Angel With Horns*, 1961, Longman, London, 1970, p. 29.

[3] *Ibid.*, p. 43 („ca prin oglindă, în ghicitură").

music din replica în care regele Henric al V-lea îi cere mîna prințesei Katharine a Franței:

"*K. Henry.* ... Come, your answer in broken music; for thy voice is music, and thy English broken; therefore, queen of all, Katharine, break thy mind to me in broken English, wilt thou have me?" *(Henric al V-lea,* V, 2, 261—265).
Regele Henric: ... Hai, răspunde-mi prin muzică pe familii, pentru că glasul tău este muzică deși engleza nu ți-e prea familiară; drept aceea, regină a tuturor, Katharine, familiarizează-mă cu gîndurile tale și spune-mi în engleza ta stricată: mă vrei de soț?/

În 1936 A.W. Verity scria:

„Cea mai bună explicație a acestui termen, uzual la scriitorii elisabetani, este aceea de *muzică pe partide*, dar cu aplicație la instrumente, nu la muzica vocală".[1]

În 1964 F.E. Halliday:

„*În muzica laică* instrumentele erau de obicei grupate... pe familii ale unui instrument, spre deosebire de o orchestră modernă, compusă din coarde, suflători, alămuri și percuție. Astfel familia *(consort)* violei era reprezentată de un grup de executanți la instrumente de diferite mărimi din familia violei. Cînd se amestecau familiile, lucru uneori inevitabil, se vorbea despre *muzică pe familii*"[2].

3
DIFICULTĂȚI SPECIFICE

a) Lexic, sintaxă

Comparînd opera lui Shakespeare cu opere ale contemporanilor săi, constatăm că, de pildă, Beaumont și Fletcher ne sînt mai accesibili, iar Philip Massinger mult mai accesibil. Shakespeare a folosit un vocabular mult mai bogat (aproximativ 20 000 de cuvinte), uneori cu sensuri ce nu se mai întîlnesc la un alt scriitor al vremii, iar sintaxa shakespeariană ridică probleme mai numeroase și mai subtile.

Iată de ce, încă acum un secol și mai bine, s-a simțit nevoia redactării unui lexicon Shakespeare și a unei gramatici shakespeariene, copleșitoarea sarcină fiind rezolvată cu cinste de doi erudiți ale căror lucrări reprezintă și astăzi contribuții extraordinar de importante pentru înțelegerea tex-

---

[1] În „*Shakespeare, Henry V*", Cambridge University Press, 1934, p. 183.
[2] F.E. Halliday, *Op. cit.*, p. 330.

telor shakespeariene. *Shakespeare-Lexicon* (1874), opera de o viață a unui autor german, Alexander Schmidt, înregistrează în cele 1450 de pagini ale sale aproape toate cuvintele din poemele și piesele scriitorului, fiecare sens este explicat (în limba engleză) și e însoțit de citatul respectiv sau de trimiteri care menționează piesa, actul, scena și numărul versului sau rîndului. La un nivel comparabil ca acuratețe și caracter exhaustiv al materialului se situează și lucrarea unui englez, Edwin Abbott Abbott, *Shakespearian Grammar* (1869). Pentru cunoscătorii limbii germane o lucrare prețioasă este *Die Sprache Shakespeares — Shakespeare-Grammatik* (4. Auflage, Halle/Saale, 1939) de Wilhelm Franz.

Tot astfel, răspunzînd unor necesități, o parte considerabilă a bibliotecilor ce s-au scris despre Shakespeare (acum vreo zece ani statisticile înregistrau cam 30 000 de lucrări privitoare numai la *Hamlet*) este consacrată descifrării sensurilor exacte ale textelor: numeroase alte lexicoane și gramatici, indexuri de nume, citate etc., studii de stilistică și versificație shakespeariană și, bineînțeles, ediții amplu comentate ale operelor — astfel, cele 37 de volume din *New Cambridge Edition* (1921—1963), îngrijite de A.T. Quiller-Couch, sau noua ediție *Arden Shakespeare* (au apărut deocamdată 26 de volume; publicarea a început în 1951).

Shakespeariologul în devenire să nu-și facă însă iluzii: pînă și în cele mai bune ediții comentate el nu va afla *toată* informația de care are nevoie pentru a înțelege textele shakespeariene. Pe de o parte, aceste „ediții" nu cuprind toate interpretările competente care s-au depozitat în decursul secolelor în arhivele lumii; pe de alta, procesul interpretărilor și reinterpretărilor continuă și va mai continua, probabil, multă vreme. Pe mapamondul shakespearian mai sînt încă destule zone care, potrivit expresiei cartografilor romani, ar putea fi notate: hic sunt leones.

b) Conotațiile. Motivul nopții în Hamlet

Hic sunt leones marchează îndeosebi maniera specifică în care Shakespeare utilizează conotația, subtextul, fondul aperceptiv, tot felul de asociații posibile ale textului ca expresie lingvistică sau ca mesaj. Ineditul și dificultățile de interpretare a conotațiilor shakespeariene își dau de veste la tot pasul; oricine a încercat să traducă onest fie și două-trei rînduri dintr-un text shakespearian își va da negreșit seama de stînjenitoarea lor prezență. Ilustrarea pe care am ales-o depășește un interes restrîns: cuvîntul *night* „noapte" și expresia *good-night* „noapte bună", sînt, după cum voi încerca

să demonstrez, o imagine și un leit-motiv *fundamental* de tip conotativ într-o piesă cunoscută ca binecunoscută, *Hamlet*.[1]

Ifor Evans schițează problema la început (mai exact la sfîrșit) de drum:

„Întreaga stare sufletească este concentrată în cuvintele lui Horatio despre Hamlet:
«Now cracks a noble heart. Good night, sweet prince,
And flights of angels sing thee to thy rest!» (V, 2, 372—373)
/Acum se frînge o inimă aleasă. Noapte bună, nobile prinț, /
Și cete îngerești să-ți cînte întru odihnă! /

Pînă și aici lucrurile nu sînt chiar așa de simple, pentru că Horatio repetă în ecou cuvintele pe care le-a auzit rostite de Ofelia: „«Good night, fair ladies; good night» (IV, 5, 72—73) /Noapte bună, frumoaselor doamne, noapte bună/".[2]

Adevărul este că atît cuvîntul *night* (și numeroasele sale sinonime metaforice) cît și expresia *good-night* apar în cîteva momente importante ale tragediei, adesea ca „reverberări" și „subtext/conotații".

a) În prima scenă a actului I (de fapt, în prima jumătate a scenei, pentru că în cea de a doua intervine „ziua"), ele formează elemente contextuale (alături de folosirea „firească" a expresiei *good-night*), contribuind la crearea „atmosferei" — din punct de vedere temporal, toiul nopții; figurat, întunericul care a învăluit curtea regală și întreaga Danemarcă, de asemenea, toate înțelesurile legate de teamă și tensiune psihică.

În această parte a piesei surprinde frecvența (cumulată) a acestor cuvinte:

"*Bernardo*. Well, good-night." (I, 1,11)
"*Francisco*. Give you good-night." (16, 18)
"*Marcellus*. What! has this thing appear'd again to-night?" (21)
"*Marcellus*. ... the minutes of this night." (27)
"*Bernardo*. What we two nights have seen." (33)
"*Bernardo*. Last night of all". (35)
"*Horatio*. ... this time of night." (46)
"*Marcellus*. So nightly toils...." (72)
"*Marcellus*... Doth make the night...." (78)

b) În I, 2, regina îl roagă pe Hamlet să-și lepede veșmîntul „noptatic" *(nighted)* — aceasta (versul 68), cu foarte puțin înainte de cîteva replici în care predomină dichotomia „a fi" — „a părea".

---

[1] Extind întrucîtva un subcapitol din L.L., *Literatura engleză de la începuturi pînă la 1648*, curs litografiat, Universitatea din București, 1972, p. 254—258.

[2] Ifor Evans, *The Language of Shakespeare's Plays*, 1952, Methuen, London, 1966, p. 131.

c) Cuvîntul *night* reapare repetat către sfîrşitul aceleiaşi scene (196, 198, 208, 225, 241, 248), iar într-o replică a lui Hamlet capătă şi un sens figurat:

"...would the night were come!" (255) / Ah, de-ar veni (odată) noaptea!/

Dorinţa prinţului se poate asocia şi cu ideea morţii sau a sinuciderii (exprimată anterior în aceeaşi scenă, 129—159).

d) În I, 3, Polonius îi dă lui Laert o seamă de sfaturi sub forma de precepte, dintre care ultimul este o variaţie pe tema „a fi" — „a părea". *Nigh* (inclus parcă în „a părea") apare într-o comparaţie cu *day* „ziua" (inclus parcă în „a fi"):

"This above all: to thine own self be true,
And it must follow, as the night the day,
Thou canst not then be false to any man". (78—80)

/ Acestea mai presus de orice; fii credincios faţă de tine însuţi / Şi de aici va urma, aşa cum noaptea urmează zilei,/ Că nu vei mai putea fi fals faţă de nimeni./

e) În II, 1, regele, regina şi Polonius discută despre comportarea stranie a lui Hamlet. Polonius caută să-i convingă pe ceilalţi că Hamlet e nebun — într-o replică în care revin *day* şi *night:*

"My liege, and madam, to expostulate
What majesty should be, what duty is,
Why day is day, night night, and time is time,
Were nothing but waste night, day, and time". (86—89)

/ Stăpîne, doamnă, a vorbi / Despre ceea ce ar trebui să fie maiestatea, despre ceea ce înseamnă datoria, / De ce este ziua zi, noaptea noapte şi timpul timp, / N-ar fi altceva decît să ne irosim noaptea, ziua şi timpul. /

f) În actul III, cuvîntul *night* e amintit sporadic, dar „întunericul" învăluie implicit scena a 2-a — prin antonime: nemaisuportînd spectacolul organizat de Hamlet, regele porunceşte:

"*King.* Give me some light! Away!
All. Lights, lights, lights!" (285—286)

/*Regele:* Daţi-mi lumină! Repede! / *Toţi:* Lumini, lumini, lumini!/

g) În aceeaşi scenă, însă mult mai departe (v. 391—395), Shakespeare părăseşte subtextul şi înfăţişează noaptea în sens concret — prin gura lui Hamlet şi, mai mult, într-un aparteu:

"'Tis now the very witching time of night,
When churchyards yawn and hell itself breathes out
Contagion to this world: could I now drink blood,
And do such bitter business as the day
Would quake to look on. Soft! now to my mother".

/ Acum e ceasul cu adevărat vrăjitoresc al nopții, / Cînd cimitirele se cască și duhorile iadului însuși / Îmbolnăvesc lumea aceasta. Acum aș fi în stare să beau sînge fierbinte / Și să săvîrșesc fapte atît de grozave încît, la vederea lor, / Ziua s-ar cutremura. Mai încet... Mă duc la maică-mea./

h) Prințul stă de vorbă cu regina în III,4, cînd cuvîntul *night* e folosit atît situațional-concret, cît și simbolic, „noaptea imoralității" — incestul și pornirea sexuală neînfrînată, în consonanță cu „imoralitatea omuciderii" din scena demascării regelui:

"*Hamlet.* Good-night. (159)
Refrain to-night". (164) / Stăpînește-te în noaptea aceasta
"Once more, good-night". (170) / Încă o dată, noapte bună./
"So again, good-night". (177) / Așadar, încă o dată, noapte bună./
"Mother, good-night". (213) / Mamă, noapte bună. /
"Good-night, mother". (217) / Noapte bună, mamă. /

i) În IV, 3, noaptea imoralității e înlocuită de noaptea nebuniei;

"*Ophelia.* ... Good-night, ladies; good-night, sweet ladies; good-night, good-night". (72—74) / *Ofelia:* ... Noapte bună, doamnelor; noapte bună, frumoaselor doamne; noapte bună, noapte bună./

j) În V, 2, simbolismul nopții antrenează și moartea:

"*Horatio.* ...good-night, sweet prince". (372)

Prin imaginea nopții Shakespeare a apelat la fondul aperceptiv al oamenilor simpli, la așa-numitele *good-night ballads* (baladele de noapte bună). Într-o scurtă notă la balada *Lord Maxwell's Last Good-night*, îngrijitorul de ediție al respectivei culegeri de balade engleze și americane scrie, printre altele:

„Balada aceasta a fost inspirată de execuția lui John, cel de al 9-lea lord Maxwell, care-l omorîse pe Sir James Johnstone. Am inclus-o aici mai ales pentru motivul că, după cum declara Byron, cîntecul *Noapte bună* din primul canto al lui *Childe Harold* i-a fost sugerat de această baladă. Baladele de tipul „noapte bună" aproape că au devenit o specie de poezie în secolele XVI și XVII; e un fel de rămas-bun adresat lumii"[1].

c) *Ambiguitatea*[2]

Shakespeare recurge extrem de frecvent la ambiguitatea lingvistică (v. repetiția omonimică, în cap. IV, 6), dar o formă specifică și, totodată,

---

[1] MacEdward Leach, *The Ballad Book*, New York — London, 1955, p. 533.

[2] Pentru discutarea pe larg a problemelor ambiguității, v. lucrarea devenită clasică *Seven Types of Ambiguity* de William Empson, London, 1930.

dificilă ca interpretare şi redare, o reprezintă cuvintele al căror sens nu se poate stabili cu exactitate din multitudinea sensurilor posibile în contextul respectiv. S-a presupus că, de fapt, scriitorul a avut în vedere (cel puţin în numeroase cazuri) simultaneitatea lor.

În *Hamlet*, chiar la începutul piesei, Francisco îi cere lui Bernardo, ofiţerul urcat pe terasa castelului pentru a-l înlocui ca santinelă: *...stand and unfold yourself*. Interpretări propuse: „...stai ş ispune cine eşti"; „...stai şi dă-ţi parola"; „...stai şi arată-te la chip"; „... stai şi scoate-ţi gluga".

Tot în *Hamlet*, printre ultimele cuvinte pe care le rosteşte prinţul este şi rugămintea adresată lui Horatio de a arăta adevărul despre sine şi lupta *(cause)* sa *to the unsatisfied* (V, 2, 354), respectiv „curioşilor" (?); „nemulţumiţilor" (?) ; „celor ce doresc să ştie adevărul" (?); „celor nedumeriţi de lucrurile petrecute" (?)...

4

UTILITATEA TRADUCERILOR

Ca oricare traducere, şi traducerile din Shakespeare în diverse limbi ale pămîntului sînt un rău necesar: un rău rău dacă redarea este defectuoasă, un rău bun, dacă ea s-a apropiat cît mai mult de original (denotaţie, accentuare, modalitate, conotaţie, coerenţă, stil, versificaţie) fără a păcătui faţă de normele limbii-ţintă. Dacă libertatea scriitorului original este libertatea lui Ariel înainte de a fi fost ţintuit de vrăjitoarea Sycorax într-o despicătură de stejar, cea a traducătorului este libertatea lui Ariel după ce, scăpat de către Prospero, a trebuit să asculte de voia acestuia. Libertatea traducătorului lui Shakespeare seamănă însă mai curînd cu libertatea lui Caliban...

În ce măsură îi pot fi de folos traducerile interpretului sau traducătorului de texte shakespeariene? Cel mult, sînt un auxiliar la textul original. Chiar traducerile-parafrazări măiestrite nu sînt şi nu pot fi „iuxte"; iar în cazul lui Shakespeare, nici iuxtele nu pot transpune integral nici spiritul, nici litera, afară doar dacă sînt însoţite de supărătoare note explicative. Sîntem perfect de acord cu ceea ce spunea cîndva George Călinescu:

> „Este greşită credinţa că poezia nu e traductibilă. În înţelesul absolut, nu. Dar marea poezie de simboluri, oricît de absconse şi muzicale, ea poate fi înţeleasă prin analogie".

În termeni tehnici, traducerea (poetică) este întru totul posibilă la nivelul genului proxim, dar nu la acela al diferenţei specifice (or, aceasta e adesea mai importantă decît genul proxim). Ilustrarea de mai jos e din

Othello, I, 1, 71—77, unde Iago îl convinge pe Roderigo să-l stîrnească pe tatăl Desdemonei împotriva maurului:

"*Iago*. Plaque him with flies: though that his joy be joy,
Yet throw such changes of vexation on't,
As it may lose some colour.
Roderigo. Here is her father's house, I'll call aloud.
Iago. Do, with like timorous accent, and dire yell,
As when, by night and negligence, the fire
Is spied in populous cities". / *Iago:* Chinuiește-l cu musculițe. Chiar dacă bucuria lui e bucurie adevărată, / Împroașc-o într-atîta cu fel de fel de lucruri neplăcute / Încît să mai pălească. / *Roderigo:* Iată casa tatălui ei — să-l strig. / *Iago:* Da, cu un glas înspăimîntător și urlete grozave / Ca acelea ce se aud cînd, datorită neglijenței din timpul nopții, / Se vede focul în orașele populate. /

Comentariul de text al lui M.R. Ridley, în *The Arden Shakespeare* (1971):

„70. *though* / de obicei explicat ca «deoarece, întrucît» pe baza textului din III, 3, 149... Interpretarea în acest sens a lui «though» nu mi se pare destul de convingătoare și nu se potrivește în contextul respectiv, unde Iago vrea să sugereze că prosperitatea *aparentă* a lui Othello trebuie atacată; din versul următor reiese clar că «though» are sensul său modern obișnuit.
73. *As it may* / care poate face ca.
75. *timorous* / Ca și alte cuvinte din limbajul elisabetan (de exemplu «fearful»), poate fi activ sau pasiv; aici, «înspăimîntător».
76—77. adică se vede focul *cauzat de* neglijență în timpul nopții".

Traducerea-iuxtă în limba rusă a shakespeariologului M.M. Morozov:

„*Iago:* Sîcîie-l cu (fel de fel de) mici blestemății / în original «musculițe» /. Bucuria lui n-are decît să fie (bucurie) adevărată — necăjește-l cu toate neplăcerile posibile, pentru ca bucuria lui să mai pălească.
Roderigo: Iată casa tatălui ei. O să-l strig (cu voce tare).
Iago: Foarte bine. Trezește-l cu strigăte speriate și urlete grozave, asemănătoare celor ce se aud cînd, datorită ceasului de noapte și neglijenței, focul / incendiul se întinde într-un oraș populat".

Traducerea germană a contelui Wolf von Baudissin:

"*Jago:* Plagt ihn mit Fliegern; ist die Freud'ihm Freude,
Versetzt sie dennoch ihm mit soviel Pein,
Dass sie ein wenig Farbe lässt.
Rodrigo: Hier ist des Vaters Haus; ihn ruf' ich laut.
Jago: Das tut, mit gleichem Angstruf und Geheul,
Als wenn bei Nacht und Lässigkeit ein Feuer
In dichtbewohnen Städten wird erspäht". / *Iago:* Sicîie-l cu muște; chiar dacă bucuria îi este bucurie, / Strică-i-o totuși cu atîta chin / Încît să mai piardă (puțin) din culoare. *Roderigo:* Iată casa tatălui (ei); îl strig cu voce tare. / *Iago:* Așa să faci, cu strigăte de spaimă (la fel de) puternice

ca şi urletele, / Ca atunci cînd, în timpul nopţii şi al neglijenţei, un foc / Se lăţeşte în oraşe dens populate. /

Traducerea rusă a lui Boris Pasternak:

„*Iago:* Ca muştele, sîciiţi-l pe arap. / Să afle în bucurie atîtea chinuri / Încît să nu-i priască o asemenea fericire. / *Roderigo:* Iată casa tatălui ei. O să-i strig. / *Iago:* Strigaţi-i cît mai tare. Nu vă cruţaţi gîtlejul / gura. / Strigaţi de parcă ar fi incendiu / foc în oraş".

III

SHAKESPEARE GÎNDITORUL

1

CONSIDERAŢII GENERALE. SHAKESPEARE, ÎNDATORAT GÎNDIRII TIMPULUI SĂU

Poetul şi criticul romantic englez Samuel Taylor Coleridge îl numea pe Shakespeare „un filozof profund". F.E. Halliday nu-l socoteşte nici măcar „gînditor profund". Iar între aceste două puncte de vedere extreme s-a spus şi se mai spune încă tot ce poate închipui cercetarea scrupuloasă sau fantezia înfierbîntată. După toate probabilităţile adevărul este la mijloc. Shakespeare nu a fost filozof în sensul că nu s-a specializat în filozofie ca Hamlet sau ca Bacon şi nu şi-a exprimat convingerile în proză expozitivă abstractă, cu sistematizări ce caracterizează tratatele. Dar a susţine că nu a fost un „gînditor profund" (poate chiar un simplu „om capabil de gîndire") e bizar, chiar dacă afirmaţia este făcută de unul dintre cei mai buni shakespeariologi ai vremii noastre. Nu, Shakespeare a gîndit mult şi profund, dovadă întreaga sa operă („în mine poţi citi ca într-o carte...") — parc imens înţesat de flora analizei şi sintezei; dovadă unitatea acestei opere sub raportul generalizărilor (aplicate în contexte veşnic noi); dovadă abundenţa procedeelor logicii formale, a silogismului (mai ales incomplet, ca entimemă), a propoziţiilor cauzale (sindetice, asindetice, explicite, implicite); dovadă reacţia cititorilor care atunci cînd învaţă pe din afară texte shakespeariene manifestă o predilecţie vădită pentru generalizări.

Gînditor, gînditor profund, dar original numai în măsura în care, împrumutînd de peste tot — Seneca, filozofia antică în general, gîndirea propriei sale epoci, maxime, sentenţe, proverbe — a ales şi a subliniat ideile care i s-au părut de o deosebită însemnătate: potrivit cercetătorilor, în primul rînd necesitatea ordinii şi ierarhiei, pe fondul interdependenţei dintre macrocosm, corpul politic *(the body politic*, organizarea de stat şi socială) şi microcosm (omul).

„Ideea ordinii pe care o găsim pretutindeni la Shakespeare... este cea care conferă operelor sale coerenţă şi seriozitate. Există şi o altă idee, prezentă în multe din imaginile şi comparaţiile sale, şi anume că există o corespondenţă şi chiar o asemănare simbolică între om, corpul comunităţii umane şi univers. Este o reminiscenţă nostalgică a gîndirii medievale şi ea constituie decorul — trainic, încă, dar serios ameninţat — în care se joacă tragedia omului. Un capriciu, o pasiune, o crimă, pot precipita forţele haosului care pentru un timp întunecă soarele, învăluie pămîntul şi sufletul omenesc în nori de nepătruns, unde violenţa, nedreptatea şi răul au frîu liber, pînă în clipa cînd crima este ispăşită, răufăcătorul ucis, puterile dezordinii învinse sau astîmpărate, iar soarele se iveşte din nou şi echilibrul naturii este restabilit."[1]

Shakespeare însuşi a teoretizat pe larg asupra „gradului" şi „ordinii" în *Henric al V-lea* (I, 2, 183—220), *Coriolan* (I, 1, 133—169) şi mai cu seamă în *Troilus şi Cresida* (I, 3, 1—137):

„*Ulise:* ...Cînd comandantul nu e ca un stup
Spre care dau albinele năvală,
Nici gînd de miere! Rangul de-i mascat,
În jocul măştilor par mîndri sluţii!
Chiar cerul, aştrii şi-acest centru-al lumii
Respectă gradul, teapa, locul, cinul,
Făgaşul, timpul, armonia, forma,
Deprinderea şi forma rînduită.
De-aceea maiestuosul astru soare
Tronează în înalt, înconjurat
De stele; tămăduitoru-i ochi
Îndreaptă neprielnicele zodii,
Iar aştrii, buni sau răi, i se supun
Ca unui rege; cînd însă-n planete
Pătrunde vălmăşagul şi sminteala,
Ce molime! Ce semne şi răscoale,
Ce volbură pe mare, ce cutremur,
Furtuni, schimbări, năpaste şi urgii
Ce frîng, abat sau dezrădăcinează
'Nţelegerea şi tihna bunei case
Ce-o duc popoarele! Cînd clatini treapta
Din scara care urcă tot mai sus,
Tînjeşte fapta! Fără dînsa, obştea,
A şcolii titluri, breslele, frăţia,
Negoţul paşnic dintre-un ţărm şi altul,
Întîietatea primului născut,
Cinstirea vîrstei, laurii sau sceptrul
Ar sta în locul ce li-i hărăzit?
Desfaceţi, iată, lanţul ierarhiei
Şi scrişnetul îl ascultaţi! Atunci
Se-nfruntă toate: apele în clocot
Se nalţă peste maluri, prefăcînd

[1] Henri Fluchère, *Shakespeare*, translated from the French by G. Hamilton, Longmans, London, 4-th impression, 1964, p. 193.

Întreg pămîntul într-un boț de mîzgă;
Puterea asuprește pe cel slab,
Iar fiul crud și-omoară tatăl; forța
Devine drept — nu, drept, și nedreptate,
A căror sfadă mijlocind, dreptatea
Își pierde numele cu-al lor". (81—117)

În afara „corespondențelor", „ordinii" și „ierarhiei", numeroase alte idei vehiculate intens în epoca Renașterii găsesc găzduire generoasă în poemele și piesele shakespeariene: în toate este nevoie de măsură (de la Alfred cel Mare înainte, evitarea exceselor este o constantă a literaturii engleze); oamenii sînt egali; „nu există adultere inocente, incesturi interesante sau vicii virtuoase" (Coleridge) etc. Încă în *Sonete* întîlnim generalizări dintre care cele mai multe sînt reluate și amplificate în piese: timpul este marele „căpcăun" (Sonetele 5, 16, 19, 64 etc.); timpul poate fi înfruntat prin procreere și prin creația artistică (17, 18, 63 etc.); este de datoria frumuseții să se perpetueze prin copii (17, 18 etc.); ceea ce este asemenea tinde către ceea ce este asemenea (8, 74); oamenii trebuie să lupte împotriva stagnării (9, 25); omul să fie el însuși (13, 121 etc.); lumea este o scenă (15; v. Plotin și Erasmus); conștiința se naște din dragoste (151); adevărul și frumosul trebuie să se îngemăneze (14); există contradicții în unitate (35, 92, 94); *Sonetul 66* este un rechizitoriu violent împotriva racilelor social-morale ale epocii — meritul se naște „cerșetor", nulitățile sînt „gătite cu scumpeturi", virtutea e batjocorită, artei i s-a pus căluș în gură, prostia dă rețete priceperii etc.

2

ESENȚĂ—APARENȚĂ

O temă de excepțională semnificație pentru gîndirea social-morală a lui Shakespeare este cea a raporturilor multiple dintre „a fi" *(to be)* — „a nu fi" / „a părea" *(not to be / to seem)* sau „esență / realitate" *(essence/ reality)* — „aparență" *(appearance / seeming)*. Într-o măsură mai mare sau mai mică, este o temă prezentă în poeme și sonete, în fiecare comedie, tragedie, piesă istorică sau romantică — într-o varietate de forme și conexiuni care fac imposibil un rezumat concludent.

În literatura de specialitate însemnătatea problemei nu putea trece neobservată; dar studiile pertinente sînt puține și în general limitate la unele sau cîteva piese[1]. De cele mai multe ori se fac „în treacăt" afirmații

[1] Cîteva capitole din *The Wheel of Fire* de Wilson Knight, 1930, Methuen, London, 1972; unele prelegeri din *Angel With Horns* de A.P. Rossiter, *Op. cit.;* teza de doctorat a lui Mihai Rădulescu, publicată într-o formă redusă sub titlul *Shakespeare, un psiholog modern*, Dacia, Cluj-Napoca, 1978.

din care rezultă că dichotomia „a fi“ — „a părea“ este un teren bătătorit de mult:

„Binecunoscuta temă shakespeariană a aparenței și realității își găsește în comedii o aplicabilitate particulară. Spiritul poetului a stăruit, întotdeauna, cu un interes special, asupra identității“.[1]

Pentru un studiu de anvergură sugerez că un ax convenabil l-ar putea constitui două enunțuri de opoziție polară:

a) "*Shakespeare.* I am that I am" / Sînt ceea ce sînt /, *Sonetul 121*, ecou probabil din Vechiul Testament: "*And God said unto Moses, I AM THAT I AM*" — Atunci Dumnezeu a răspuns lui Moise: „*Eu sînt cel ce sînt*“, *Ieșirea*, cap. 3,14.

b) "*Iago:* I am not what I am" (Nu sînt ceea ce sînt, *Othello*, I, 1, 67.)

Cercetată pînă la ultimele sale consecințe, opoziția ar trebui să includă și probleme epistemologice (v. *to be — not to be* „a fi“ — „a nu fi“, *Hamlet*, III, 1, 66), cu luarea în considerare a unei alte antonimii, *to be* „a fi“ — *to have* „a avea“ (eventual, concepțiile lui Erich Fromm interpretate prin opera shakespeariană[2]).

Cît privește studierea problemei *to be — to seem* pe baza textului shakespearian, cred că, înainte de a se ajunge la sinteze, ar fi indicată analizarea pieselor în ordinea lor cronologică. În cele ce urmează nu pot decît să schițez cîteva momente.

În *Richard al III-lea* (1592—1593), Gloster, viitorul rege, își zugrăvește adevărata sa „identitate“; și o face folosind toate mijloacele retoricii elisabetane — încă la începutul piesei (primele 42 de versuri), cu o culminație în versul 30: *I am determined to prove a villain* — „Sînt hotărît să dovedesc că sînt un ticălos“. (De fapt, este realuarea unui autoportret asemănător din piesa *3 Henric al VI-lea*, V, 6, 68—83 unde citim: „...întrucît cerul mi-a întocmit trupul în felul acesta, / Fie ca iadul să-mi pocească mintea în chip de răspuns“.)

Imediat după monolog, Gloster începe să-și joace rolul care-l avantajează ca „aparență“: îl compătimește „mult mai profund decît se poate închipui“ pe fratele său Clarence, trimis în Turn de către rege (I, 1, 107—112), jură pe sfîntul Paul că-i pare foarte rău de îmbolnăvirea lui Edward (versurile 138—141) etc. Iar după ce și-a pus în aplicare o primă parte a planului inspirat probabil din *Principele* lui Machiavelli, stîrnind necesarele vrajbe (divide et impera), într-o clipă de răgaz cînd stă de vorbă numai cu spectatorii își mărturisește satisfacția pentru reușită. „Și am

---

[1] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, London, 1964, p. 75.

[2] Am în vedere în primul rînd lucrările *To Have or To Be?* 1976, Abacus, London, 1979, și *The Art of Loving*, 1957, Unwin Paperbacks, London, 1976.

văzut că metoda e bună", vrea parcă să spună acest nou ziditor — metoda, adică „masca perfectă":

"...seem a saint when I most play the devil". (I, 3, 338) / ...par un sfînt atunci cînd joc mai abitir rolul diavolului./

"Autor de scenarii", regizor şi actor de înaltă clasă, Richard cunoaşte delectarea artistului cînd îşi exercită meseria, ca de pildă în momentul culminant cînd londonezii, prostiţi, cred că trebuie să-l roage să le fie rege, Buckingham se preface că şi-a pierdut răbdarea („pe legea mea, nu mai stărui!"), iar Richard, încadrat de doi episcopi, e disperat: „Vai, nu jura, lord Buckingham!" (III, 5, 220)

Rossiter, printre altele, face următorul comentariu:

„Aparent, Richard este principele-demon, cacodemonul născut în iad, broscoiul diform etc... Dar prin calităţile sale de actor şi modul cum întruchipează viciul şi umorul drăcuşorului dar şi al diavolului, el face ca tot ceea ce este fals să fie mai atrăgător decît ceea ce este adevărat (funcţia actorului) şi ceea ce e urît şi rău — minunat şi amuzant (jocul clovnului care răstoarnă valorile). Veţi spune: «Nu-l luăm în serios». Răspund: «Tocmai în felul acesta îi atrage el în iad pe cei mai mulţi dintre cunoscuţii săi: tocmai pe asemenea lucruri se bazează diavolul-clovn»".[1]

În *Comedia erorilor* (1593—1594), printr-o dublare a perechilor de gemeni împrumutaţi din Plaut (*Menaechmi*), qui pro quo-ul condiţionează întreaga acţiune a piesei. „Erorile" au un caracter atît de întîmplător, încît oamenii par nişte fantoşe desprinse de legea cauzalităţii, dar nişte fantoşe care stîrnesc nu numai rîsul, ci şi compătimirea: „Piesa conţine comedie cu elemente de farsă, are fantezie ... dar ea invită şi compasiunea, o anumită simpatie şi o reacţie mai profundă faţă de destrămarea relaţiilor sociale şi familiale pe care o pricinuieşte desfăşurarea acţiunii... Comedia se dovedeşte a fi ... mai mult decît o desfiinţare trecătoare şi hilară a normalităţii; ea este şi un proces în care personajele principale sînt într-un anumit sens purificate înainte ca armonia şi responsabilitatea relaţiilor normale să se fi restabilit"[2].

Răspunzător de „nenumăratele combinaţii greşite a patru oameni"[3] este destinul, pe care, de-a lungul carierei sale literare, Shakespeare l-a interpretat în lumina concepţiei lui Machiavelli:

---

[1] A.P. Rossiter, *Op.cit.*, p. 20.
[2] R.A. Foakes, în introducerea la Shakespeare, *The Comedy of Errors*, „The Arden Shakespeare," Methuen, London, 1968, p. L.
[3] H.B. Charlton, *Shakespearian Comedy*, 1938, Methuen, London, 1969, p. 66.

„Știu cît de mulți oameni au fost și sînt încă de părere că treburile lumii sînt astfel conduse de Destin și de Dumnezeu încît oamenii cu înțelepciunea lor nu le pot îndruma și că nimeni nu-i poate nici măcar ajuta; și din această pricină nu este nevoie să intervenim mult în treburi, lăsînd întîmplarea să le rînduiască. Părerea aceasta s-a bucurat de multă trecere în timpurile noastre din cauza marilor schimbări a evenimentelor pe care le-am văzut și le mai putem vedea încă, zilnic, dincolo de orice ipoteze omenești. Cugetînd uneori la aceste probleme, *sînt într-o oarecare măsură înclinat să le împărtășesc părerea (subl. n.)*. Totuși, ca să nu înlătur liberul nostru arbitru, socotesc adevărat că Destinul este arbitrul a jumătate din acțiunile noastre dar că ne lasă pe noi să dispunem de cealaltă jumătate, sau poate mai puțin"[1].

Dintre nenumăratele fațete ale comicului determinat de permanentul joc între „a fi" și „a părea", merită a fi reținut exemplul citat de Sister Miriam Joseph ca *heterogenium*, „răspunsuri cu totul irelevante la întrebări. Este un viciu folosit cu efecte dramatice fine în relatarea pe care i-o face Adrianei Dromio din Efes despre întîlnirea sa cu Antipholus din Siracuza pe care l-a confundat cu Antipholus din Efes, stăpînul lui și soțul ei. Irelevanța prilejuită de confundarea celor doi frați gemeni este mult mai grăitoare în această povestire decît în întîlnirea însăși și e mai ridicolă:

Dar e-ntr-o doagă rău! Cînd îl chemam
La masă, mă-ntreba de mărci o mie.
«E vremea mesei» — zic. «Vreau aur»! — zice.
«Se face carnea scrum» — zic. «Aur»! — zice.
«Veniți acasă» — zic. «Aurul meu —
Zicea — Unde-mi sînt mărcile, o mie?»
«Purcelul — zic — sfarog!» «Dă-mi banii!» — zice"[2].

(II, 1, 59 – 66)

Spre deosebire de *Comedia erorilor*, în *Îmblînzirea îndărătnicei* (1593—1594) conflictul dintre esență și aparență are determinări logice, „neîntîmplătoare", și se desfășoară între oameni care, în mod deliberat, își ascund realitatea caracterului îndărătul unor măști, jucînd teatru pentru motive diferite:

„Katharina lui Shakespeare este un caracter puternic și pasionat. Încăpățînarea ei, într-adevăr, ia forme nestăpînite și furioase: e un diavol în fustă... Și, totuși, încăpățînarea ei nu e o trăsătură înnăscută: este, ca să spunem așa, «toana» sau «umoarea» ei... Și iată că, din senin, apare Petruchio, care, înțelegîndu-i caracterul, îi parodiază «umoarea» ... Văzîndu-se într-o oglindă caricaturală, Katharina se leapădă de «toana» ei, de încăpățînare, iar la sfîrșitul comediei rostește un monolog în care declară

[1] Machiavelli, *The Prince (Il Principe*, 1513), tradus în engleză, 1908, Everyman's Library, 1968, p. 139.

[2] Sister Miriam Joseph, *Op. cit.*, p. 66. Traducerea este de Ion Frunzetti și Dan Duțescu, în „Shakespeare, *Opere*", vol. I, ESPLA, 1955.

că soțiile ar trebui să dea ascultare bărbaților lor. Urmează de aici că Shakespeare împărtășea punctul de vedere exprimat în acest monolog? Nu acesta este miezul problemei. De fapt, monologul e rostit de Katharina, nu de Shakespeare. Interesează faptul că un caracter puternic și pasionat, furioasa îndărătnică, se dovedește pînă la urmă a fi o ființă omenească îngăduitoare și de înțeles. Cît despre Bianca, aceasta este o fire de-a dreptul opusă ei. În aparență, e un adevărat înger. Dar de îndată ce se mărită, îl numește pe soțul ei idiot în prezența tuturor celorlalți. *Ea* este adevărata îndărătnică. Pe scurt, pentru a folosi tipica terminologie shakespeariană, «hainele» nu corespund «naturii»[1].

Zadarnicele chinuri ale dragostei (1594—1595), piesă caracteristic „lingvistică", pledează stăruitor pentru naturalețe, biciuind artificialitatea în comportament și exprimare, ca aspecte particulare ale „dichotomiei". Berowne, purtătorul de cuvînt al lui Shakespeare, își maschează, ba chiar caută să-și înnăbușe identitatea în cursul a patru acte, dar în actul V își recunoaște fățiș greșeala și repune în drepturile ei manifestarea firească a realităților sale sufletești, pe care Rosaline le ghicise îndărătul exprimării emfatice a partenerului ei. Piesa este „un fantastic ospăț de cuvinte" *(Mult zgomot pentru nimic)* — cuvinte sforăitoare lipsite de conținut sau exprimînd conținuturi sărace, ridicole prin contrast cu pompozitatea formei (de exemplu, vorbirea lui Don Armado sau Holofernes), cuvinte simple redînd întocmai realitățile sufletești (de exemplu dialogul scris în stilul baladelor populare pentru piesa jucată de Holofernes și Don Armado) etc.

În comparație cu *Îmblînzirea îndărătnicei*, unde conștienta „ascundere îndărătul măștilor" urmărea scopuri practice precise, în *Zadarnicele chinuri ale dragostei* „jurămîntul" regelui și al curtenilor este lipsit de orice noimă (un atac împotriva scolasticismului?):

„*Berowne:* ... Aș vrea să știu: care este scopul studiului? *Regele:* Păi cum, să învățăm ceea ce altfel nu am putea învăța". (I, 1, 55 *și urm.*)

Nimic mai firesc decît impresia de destindere și voie bună pe care, la coborîrea cortinei, o lasă spectatorului *Visul unei nopți de vară* (1595—1596) Ghidușiile lui Puck sînt „o comedie a erorilor", pricinuind „chinuri zadarnice ale dragostei", care, de fapt, sînt „mult zgomot pentru nimic".

Cu toate acestea, cum se face că, după spectacol, mulți dintre noi — ca să folosesc un vers al lui Coleridge din *Balada bătrînului marinar* — pleacă „oameni mai serioși și mai înțelepți"? Nu este neapărat o impresie „subiectivă": în *Visul unei nopți de vară* sînt destule probleme filozofice, iar una dintre ele, centrală, este o nouă variantă a „dichotomiei", și anume „a fi" — „a fi altfel / a imagina puternic".

---

[1] M.M. Morozov, *Șekspir*, „Molodaia gvardia", 1956, p. 87.

Rezumînd atitudinea generală a oamenilor simpli, în speţă a meşteşugarilor, faţă de ceea ce este aparenţă în actul poetic-dramatic, „leul" spune:

„Doamnelor, voi, ale căror inimi gingaşe se tem / De cel mai mic şoarece fioros ce se furişează pe duşumea, / S-ar putea să tremuraţi şi să vă înfioraţi aici, / Cînd, cuprins de o furie grozavă, leul o să răcnească. / Aflaţi, dară, că eu, anume Snug tîmplarul, nu sînt / Nici leu cumplit, nici leoaică". (V, 1,213—218)

Ideea este întărită prin repetare.

Oamenii simpli privesc realitatea în faţă şi o exprimă în termeni neechivoci, refuzînd metaforizările. Ei nu concep să fie altceva decît ceea ce sînt sau să întrebuinţeze cuvintele în sensuri figurate. Cînd însă realitatea însăşi devine „metaforă", ei preferă să nu o zugrăvească în nici un fel:

„*Bottom:* ...Mi se părea că eram — nu se află om care să spună ce anume... Mi se părea că eram ... şi mi se părea că aveam ... — dar e un tîmpit fără pereche ăla care ar încerca să spună ce mi s-a părut că aveam" (IV, 1, 201—206)

De adăugat că piesa pe care o repetă şi o joacă atît de stîngaci meşteşugarii, *Cea mai lamentabilă / jalnică comedie şi cea mai cruntă moarte a lui Pyram şi Thisbe*, este o vădită parodiere a pieselor bombastice ale zilei, ceea ce face ca textul să sune cu atît mai abracadabrant pentru interpreţi. Satira împotriva exprimării găunos-preţioase apare şi în „malapropismele" meşteşugarilor cînd aceştia se văd în situaţia de a vorbi şi a se comporta *altfel*, deci în situaţia de a-şi schimba identitatea, ca la începutul scenei în care îşi fac intrarea:

„*Bottom.* You had better call them generally, man by man, according to the scrip". (I, 2, 2—3) / Ai face mai bine să-i strigi în general, unul cîte unul, după listă. /

Preţiozitatea piesei parodiate influenţează vorbirea meşteşugarilor şi în sensul ilogicităţilor evidente şi pentru ei:

"I will roar you as gently as a sucking dove; I will roar you as 'twere any nightingale". / O să răcnesc gingaş ca o porumbiţă care dă de supt; o să răcnesc ca o privighetoare./
spune Bottom la un moment dat (I, 2, 72—74), în stilul cu care, cu puţin mai înainte, îşi delectase ascultătorii recitînd un fragment dintr-o piesă parodiată.

Astfel privite lucrurile, cred că nu meşteşugarii trebuie făcuţi răspunzători — sau direct răspunzători — pentru o seamă de inepţii pe care le debitează. Putem, aşadar, accepta părerea lui Dowden că Bottom e „un încrezut", dar nu şi aceea că „depăşeşte cu mult prin absurditate pe orice

alt personaj comic din comediile timpurii ale lui Shakespeare"[1], sau părerea lui L. Gillet că ar fi „un imbecil".[2] Tezeu, care este „centrul poemului dînd proporțiile adevărate atît grupului de zîne cît și muritorilor"[3], arată înțelegere și simpatie față de meșteșugari, după cum reiese limpede din scena „reprezentației":

„Crede-mă, iubito, / În tăcerea lor am deslușit închinăciune / Iar în modestia temătoarei supuneri / Am citit tot atît de mult ca în sforăitul/ Elocinței obraznice și cutezătoare. / De aceea, după părerea mea, dragostea și simplitatea mută / Spun foarte mult atunci cînd vorbesc cel mai puțin". (V, 1, 99—105)

În timp ce oamenii simpli refuză cutreierul imaginației, cei rafinați (în definitiv, toți tinerii din piesă sînt reprezentanți culți ai Renașterii engleze) se lasă în voia ei. Datorită florii fermecate a lui Puck, Lysander o părăsește pe Hermia și se îndrăgostește de Elena, Demetrius se îndrăgostește de Hermia apoi de Elena, Titania îi caută în coarne țesătorului Bottom, al cărui cap a fost vremelnic preschimbat în unul de măgar. Trăind prin și în imaginație, devenind *alții*, căpătînd într-adevăr o altă identitate, ei se complac în noua ipostază, deși, asemenea lui Bottom, vor fi pînă la urmă foarte surprinși de cele petrecute:

„*Demetrius:* Aceste lucruri par mici și nedeslușite / Ca niște munți îndepărtați prefăcuți în nori. *Hermia:* Parcă văd lucrurile cu un ochi împărțit / Și împărțite îmi par toate".[4] (IV, 1, 193—196)

Neguțătorul din Veneția (1596—1597) cuprinde numeroase opoziții între esență și aparență, dar prin subliniere (întindere, cooperare susținută a mijloacelor dramatice și stilistice), trei se disting ca ilustrări ale unor generalizări cu caracter hortativ; mai precis, ni se înfățișează trei opoziții false sau care ar trebui să fie socotite false de către înțelept: apartenența la religii diferite a oamenilor, justiția — mila, pietrele prețioase — plumbul.

„Dacă regizorul își bazează concepția pe fermitatea principiilor de justiție și milă, atunci, în planul natural al existenței, el va avea o libertate mai mare, aceea de a-i înfățișa pe creștini și pe evrei ca bărbați și femei, înzestrați deopotrivă cu scăderile și virtuțile pe care le au în mod obișnuit ființele omenești."[5]

---

[1] Citat de I. Deighton, în Introducerea la Shakespeare, *A Midsummer Night's Dream*, London, 1906.

[2] L. Gillet, *Shakespeare*, Paris, 1931, p. 90.

[3] Dowden, citat de Deighton, *Op. cit.*, p. XII.

[4] Pentru o prezentare amănunțită a problemei v. L.L. *Teorie și experiment în „Visul unei nopți de vară"*, în „Studii shakespeariene, *Op. cit.*

[5] Nevil Coghill, *The Basis of Shakespearian Comedy*, în „Shakespeare Criticism", vol. III, Oxford University Press, London, 1963, p. 220.

„Structura piesei depinde de o seamă de situaţii de judecare sau testare. În diferite momente ale acţiunii e testat un personaj sau are loc un proces. Aceste teste se bazează pe criterii morale, de pildă ce decizie trebuie să ia cineva cînd i se oferă trei opţiuni (testul lacrelor) sau, în marea scenă a procesului, ce este mai bun, justiţia sau mila? Iar adeseori totul pare să graviteze în jurul opţiunii pentru aparenţă sau realitate."[1]

Atrag în mod deosebit atenţia reflecţiile lui Bassanio înainte de a alege lacra de plumb:

„Lucrurile ce-ţi iau ochii prin faţadă sînt cele mai puţin ele însele; / Lumea este veşnic amăgită de podoabe. / În cele ale legii, care pledoarie, oricît de murdară şi coruptă, / Nu acopere spectacolul răului / Dacă este înfrumuseţată cu un glas îmbietor? În religie, / Se află păcat grozav căruia o frunte gravă, / Binecuvîntîndu-l şi încuviinţîndu-l cu versete, / Să nu-i ascundă mîrşăvia cu frumoase podoabe? / Nu există viciu, oricît de obişnuit, care să nu-şi pună / Vreun semn al virtuţii pe haină" (III, 2, 73—82)

Mult zgomot pentru nimic (1598—1599) reia tema realitate-aparenţă în toate cele trei intrigi (Hero-Claudio, Dogberry şi străjerii săi, Benedick-Beatrice), iar deznodămîntul fericit este posibil numai după o serie de necazuri pe care le pricinuiesc „piesele-în-piesă". Dintre acestea, prin dialog scînteietor desfăşurat în imediata vecinătate a adevărului liric, duelul dintre Benedick şi Beatrice captează de la început interesul cititorului:

Personajele principale din *Mult zgomot pentru nimic*, Benedick şi Beatrice, sînt nişte esenţe în felul lor, „Misoginismul lui Benedick e susţinut admirabil, iar convertirea lui la matrimoniu nu este mai puţin fericit efectuată prin ticluita discuţie despre dragostea Beatricei pentru el. E greu de spus care din cele două scene e mai izbutită, cea a păcălirii lui Benedick sau cea în care Beatrice e înduplecată să-l compătimească atunci cînd verişoara şi servitoarea ei afirmă (cu bună ştiinţă) că Benedick se prăpădeşte de dorul ei."[2]

Interpretări moderne scot în relief şi alte aspecte. În actul II, scena 1, „perechile îşi joacă rolul mascate, rostind cuvinte care sprijină deghizarea falselor chipuri prin amăgire trivială. Defăimarea lui Hero, „jucată" cu ajutorul unor veşminte de împrumut cu care se îmbracă o altă femeie (cu nume de împrumut), reprezintă o paralelă perfectă. În ambele cazuri adevărul se ascunde *îndărătul* înfăţişării şi vorbelor. „Balul mascat" nu este decît un joc al aparenţei ; totuşi este un simbol foarte adecvat al întregului"[3].

---

[1] E.F.K. Ludowyk, *Understanding Shakespeare*, Cambridge, 1962, p. 120.

[2] William Hazlitt, *Much Ado About Nothing*, în „Characters of Shakespeare's Plays", 1827, Oxford University Press, London, 1966, p. 237.

[3] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 75.

În impresionantul mozaic de teme din *Hamlet* (1600—1601), esența și aparența sînt încrustate în fațete multiple, unele impunînd prin strălucire, altele prin discreția tonurilor. Versul *Seems, madam? Nay, it is!* (I, 2, 76) / Pare, doamnă? Nu, este! / rostit de prinț, opune dramatic și pregnant cei doi termeni ai dichotomiei. Cînd, spre sfîrșitul piesei, Laert se aruncă în groapa Ofeliei lamentîndu-se iar Hamlet îl dojenește cu asprime, momentul e la fel de dramatic, dar opoziția, cu aceeași implicație (suferința reală — suferința manifestată în exterior), trebuie *dedusă;* devine difuză, poate și din cauza caracterului violent-concret al „ilustrării". Celebrul vers *To be or not to be, that is the question* (III, 1, 56) / A fi sau a nu fi, aceasta e întrebarea / exprimă clar opoziția *dintre termeni*, însă foarte neclar opoziția *dintre sensuri*, din cauza polisemantismului: „a fi" — „a nu fi / a nu exista" se leagă logic de „a muri — a dormi" etc., cuvinte care apar de abia cinci versuri mai departe (cf. meditațiile prințului cînd, în actul V, ține în mînă craniul lui Yorrick), iar „a fi" — „a nu fi / a părea" în sensul de „a suferi lăuntric" — „a-ți manifesta durerea" etc. se leagă logic de versurile imediat următoare și sînt un ecou îndepărtat al primului dilaog dintre Hamlet și regină.

Rossiter propune următoarea interpretare:

„*A fi* înseamnă «Este fapta aceasta / *this act* / a fi?» Iar faptele sînt două: prima, cea mai apropiată gîndului este sinuciderea; cealaltă e *acțiunea*, ridicarea armelor împotriva mării exterioare (și, probabil, opunerea față de rege și exterminarea lui). Dar *a fi sau a nu fi* înseamnă și «a exista sau a nu exista»; și în felul acesta «a nu fi» echivalează cu «a fi» în primul sens, întrucît o faptă care ar putea fi este auto-extincția. Există și un al treilea sens, dezvăluit numai atunci cînd Hamlet ajunge, mai întîi la visul despre «ceva dincolo de moarte», apoi la teama pe care o inspiră acest «ceva»: a exista veșnic, a fi nemuritor. Pentru că dacă poate fi convins că nu este nemuritor, atunci toate acestea pot avea un sfîrșit definitiv: fie prin sinucidere, fie prin moarte în urma unei acțiuni întreprinse"[1].

Claudius a săvîrșit un fratricid și un incest și a uzurpat dreptul la tron al lui Hamlet. Aceasta este realitatea pe care o înveșmîntează în aparență (discursul din I, 2). Rosencrantz și Guildestern pretind că sînt prietenii prințului, dar nu șovăie să-i ridice viața. Nebunia Ofeliei e reală; cea a lui Hamlet, simulată ș.a.m.d. Pentru opozițiile interne — ipostază aparte a raportului esență-aparență —, atît de subliniate în tragedie, v. și cap. III 3 b), e) și 4.

În *Othello* (1602—1603)) dichotomia este exploatată mult mai liniar. Ca și Richard al III-lea, Iago își proclamă cu claritate intențiile și programul de acțiune încă de la începutul piesei („nu sînt ceea ce sînt" = „îmi voi pune o mască", „voi face joc dublu"), după care, sistematic, diabolic, pînă la

[1] *Ibid.*, p. 175—176.

deznodămîntul din actul final, îl pune în aplicare. După cum se ştie, el subminează treptat încrederea maurului în fidelitatea Desdemonei şi, exploatînd incidentul trivial cu batista, îl montează pe Othello pînă acolo încît acesta o omoară. Ceea ce se ştie mai puţin este că în arsenalul de insinuări, minciuni, calomnii, răstălmăciri etc. arma ofensivă cea mai eficace a lui Iago a fost un singur cuvînt şi că acest cuvînt s-a înscris organic în „dichotomie"; verbul *to think*, cu cele două semnificaţii antonimice ale sale: a) a crede, a fi convins (de *realitatea* unui lucru) şi b) a crede, a socoti, a bănui, a presupune, *a i se părea*.

Într-o primă fază a uneltirilor, Iago repetă anumite cuvinte ale lui Othello pentru a le da noi conţinuturi şi modalităţi ca parte a păienjenişului ce-l urzeşte. Verbul *to think* este prezent:

"*Othello*. Is he not honest?
Iago. Honest, my lord?
Othello. Honest. Ay, honest.
Iago. My lord, for what I know —
Othello. What dost thou think?
Iago. Think, my lord?
Othello. Think, my lord!
By heaven, he echoes me,
As if there is some monster in his thought". (III, 3, 103—107)

/ *O.:* Nu e (Cassio) cinstit? *I.:* Cinstit, stăpîne? *O.* : Cinstit. Da, cinstit./ *I.:* Stăpîne, după cîte ştiu ... / *O.:* Ce crezi? *I.:* Ce cred, stăpîne? *O.:* Ce cred, stăpîne! / Pe ceruri, repetă spusele mele / De parcă ar fi un monstru în gîndurile lui./

În cursul aceleiaşi întrevederi, Shakespeare recurge din nou la repetiţie, cu deosebirea că de data aceasta Othello e cel care reia afirmaţiile lui Iago, aparent morale şi, deci, convenabile întru totul integrităţii maurului:

"*Iago*. For Michael Cassio,
I dare be sworn I think that he is honest.
Othello. I think so too.
Iago. Men should be what they seem;
Those that be not, would they might seem none!
Othello. Certain, men should be what they seem.
Iago. Why, then, I think that Cassio is an honest man". (III, 3, 124—9)

/ *I.:* Cit despre M. Cassio, / Pot să jur — cred că e cinstit. / *O.:* Şi eu cred la fel. *I.:* Oamenii ar trebui să fie ceea ce par; / Iar cei ce nu sînt (ce par) mai bine nu ar mai părea deloc! / *O.:* Fireşte, oamenii ar trebui să fie ceea ce par... / *I.:* Păi, atunci eu cred că e un bărbat cinstit Cassio./

În gura lui Othello *I think* înseamnă „cred", „sînt convins", în cea a lui Iago, „cred", „după părerea mea", „bănuiesc" — mai mult, el nu spune „pot să jur că e cinstit", ci „pot să jur că am şi eu o părere — părerea că e cinstit."

Să se observe și concluzia falsă, ambiguă și insinuantă pe care o formulează Iago în ultimul vers al citatului.

În faza a doua, îndoiala se strecoară în sufletul maurului:

"*Othello*. I think my wife be honest and think she is not;
I think that thou art just and think thou art not". (III, 3, 385–386)
/ *O.:* Eu cred că soția mea e cinstită și cred că nu este; / Cred că ai dreptate și cred că nu ai dreptate. /

Faza a treia coincide cu începutul actului IV, unde întîlnim ecouri (cf. III, 3, 106) din faza întîi:

"*Iago*. Will you think so?
Othello. Think so, Iago?" (IV, 1, 1)
/ *I.:* Așa crezi? *O.:* Așa cred, Iago? /

Finalul ei este obsesia împinsă pînă la paroxism; iar indicația scenică e revelatoare: *("Falls in a trance".)* (IV, 1, 44) / (Othello) cade în transă./

În faza a patra (ultima conversație dintre Othello și Iago înainte de uciderea Desdemonei), verbul *to think* nu mai apare — și-a îndeplinit menirea. Dar procedeul repetativ-mimetic continuă. Iago preia din nou enunțurile lui Othello, însă, stăpîn pe situație, nu le mai „reinterpretează", ci doar le amplifică, de exemplu:

"*Othello*. And then, of so gentle a condition!
Iago. Ay, too gentle". (IV, 1, 203—204)
/ *O.:* Și apoi, o fire atît de prietenoasă! / *I.:* Da, prea prietenoasă. /

„Piesa-problemă" sau „comedia sumbră" *Măsură pentru măsură* (1603—1604) ar fi fost transformată în tragedie dacă ducele, deus ex machina, nu ar fi oprit la timp realizarea invențiilor ipocritului Angelo (viol, vărsare de sînge). Dar chiar după scena demascării și a deznodămîntului „fericit", rămînem cu un gust foarte amar. În fapt, Shakespeare a satirizat nu un anume puritan ci, în general, puritanismul, iar în fața tribunalului a fost adus nu un anume magistrat, ci justiția însăși. Ceea ce a văzut, din umbră, ducele, a fost „inversarea, haosul. Imaginile din: Și libertatea trage justiția de nas; / Pruncul o bate pe doică și strîmbată / E toată cuviința (I, 3, 29—31) nu sînt numai consonante cu imaginile lui Ulise sau Timon; ele aparțin unei tradiții europene, picturală și literară, tradiționalei figuri *Die Verkehrte Welt*, *Le Monde Renversé*, Lumea răsturnată. (Bruegel a pictat-o în «Proverbe flamande». E.R. Curtius găsește *topoi* în Virgiliu, *Ecl. VIII*, 53 și urm.; iar tabloul lui Bruegel arată omenirea făcînd exact contrariul a tot ceea ce înțelepciunea tradițională — cristalizată în *Proverbe* — spune că ar trebui sau nu ar trebui să facă.) Menționez acestea pentru că[...] figura răsturnată simbolizează ciocnirea sau lipsa de armonie fundamentală din

Măsură pentru măsură; pentru că lucrurile şi oamenii, priviţi şi interpretaţi pe scenă în mod «idealist», sînt într-adevăr astfel (stranii cum par), deşi nu ar trebui de loc să fie. De pildă, viciul tăinuit în roba judecătorului sau umanitatea unui Overdone sau Pompei — o sănătate care seamănă cu nişte mărgăritare în noroi"[1].

In *Timon din Atena* (1604—1605) realitatea şi aparenţa sînt din nou o temă centrală dezvoltată liniar, deşi cu ajutorul a numeroase ilustrări concrete ale proverbului „prietenul la nevoie se cunoaşte". Cu excepţia lui Flavius, care nu este prietenul ci doar servitorul lui Timon, foştii profitori apar ca nişte „chimvale zăngănitoare" în clipa cînd generosul atenian dă faliment.

John Wain a atras atenţia asupra unui aspect interesant:

„Generozitatea lui Timon seamănă mai curînd cu patima decît cu iubirea. Ea nu-şi contemplă obiectivele cu voioasă exactitate. E un impuls orb, nediscriminat, exprimîndu-se într-un mod mecanic. Timon trebuie să ospăteze şi să răsplătească pe toţi cei ce intră în casa lui — nu pentru că doreşte să uşureze suferinţa sau să încurajeze meritul, ci pur şi simplu pentru că Timon e Timon şi aceasta este maniera vanităţii sale...

Această generozitate e o formă de slăbiciune, o parodie a dragostei adevărate, întocmai după cum mulţumirile linguşitoare ale semenilor săi sînt o parodie a adevăratei recunoştinţe"[2].

În *Regele Lear* (1605—1606), ca în *Hamlet* şi spre deosebire de *Othello* şi *Timon din Atena*, dichotomia e înfăţişată ramificat, cu relaţii complexe între personajele complexe care o întruchipează.

Bătrînul monarh crede că „tot ce străluceşte e aur" (cum spune un proverb englezesc): din cele trei lacre oferite spre alegere (ca lui Bassanio în *Neguţătorul din Veneţia*), el se opreşte la aur şi argint (Goneril şi Regan), nu la plumbul credincios sieşi şi altora (Cordelia). Gloucester, de asemenea, nu este capabil să-şi aprecieze lucid fiii (Edgar şi Edmund). Nebunul (the Fool), conştient de diferenţa dintre lumea reală şi cea ideală, îşi exprimă generalizările realiste de la un capăt la celălalt al rolului său — uneori fără ocoluri, alteori aluziv, ca atunci cînd îşi ascunde dragostea pentru rege îndărătul calambururilor (II, 4). Asemenea lui Hamlet, a cărui durere pentru moartea tatălui nu putea fi exprimată prin „haine cernite", Cordelia nu-şi poate exprima dragostea faţă de părintele ei prin cuvinte: / *aparte*/ ... *Love, and be silent* / Tu iubeşte şi taci — I, 1, 64 / ; ... *I cannot heave* / *My heart into my mouth* / Inima mea nu poate / Urca pînă la buze — I, 1, 93—94/ etc. Ipocriţii din piesă, Goneril, Regan şi Edmund, se deghizează pentru a-şi ascunde necinstea, Edgar şi Kent pentru a putea rămîne loiali.

---

[1] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 157.

[2] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, Macmillan, London, 1964, p. 194—195.

Atît „ramificat" cît şi liniar şi în adîncime, dichotomia caracterizează *evoluţia* personajelor, în primul rînd evoluţia regelui, care, ca şi alţi protagonişti shakespearieni, luptă pentru a se cunoaşte pe sine şi lumea.

În actul I, scena 1, trăind total sub imperiul „însemnelor domniei" şi al „prerogativelor" *(Furtuna)*, Lear stăruie în greşeală, deşi nu numai Cordelia, ci şi Kent îi atrag atenţia (146—149).

De notat că încă în prima scenă, în care *imaginea* se conturează ca cea mai caracteristică formă a exprimării sale, „Lear se desprinde complet de legătura firească dintre el şi mediul înconjurător"[1].

Treptat, el va pierde „contactul cu lumea exterioară; pentru dînsul cuvintele devin din ce în ce mai puţin un mijloc de comunicare cu alţii şi tot mai mult un mijloc de a exprima ceea ce se petrece înăuntrul lui"[2].

„El se adresează unor oameni ce nu sînt de faţă; ...stihiilor, naturii, cerurilor"[3].

În scena 4, cînd Oswald, intendentul Gonerilei, îl primeşte în casa acesteia cu vădită lipsă de respect (cum a fost instruit), Lear îl întreabă: „Cine sînt eu, domnule?" (86) Răspunsul „Tatăl stăpînei mele" (88) nu face decît să-l înfurie. Cînd apare Goneril, el repetă întrebarea pe acelaşi ton poruncitor, dar şi cu un început de îndoială (care aminteşte de naşterea îndoielii în Othello): „Mă cunoaşte cineva aici? Acesta nu e Lear..." (248) „Cine poate să-mi spună cine sînt eu?" (252). În acest moment i se pare că, renunţînd la regat, şi-a sacrificat identitatea.

În II, 4, Lear îl vede pe Kent ferecat în obezi, dar refuză să recunoască realitatea (ca la începutul piesei):

„*Lear:* Cine e acela care nu şi-a dat seama de rangul tău, / Într-atita că a putut să te pună aici? *Kent:* Şi el şi ea, / Fiul şi fiica ta. *Lear:* Nu! / *Kent:* Da. / *Lear:* Nu, am zis. / *Kent:* Eu zic da. / *Lear:* Nu, nu, n-au putut./ *Kent:* Ba, da, au putut. / *Lear:* Nu, jur pe Jupiter. / *Kent:* Da, jur pe Junona. *Lear.:* N-au îndrăznit; / N-au putut, n-au vrut; e mai rău decît omorul, / Să aducă respectului (cuvenit) o jignire atît de cumplită". (11—24)

Îndoiala a pătruns adînc în cugetul regelui; el ezită între furie şi încercarea de a se convinge că ceea ce a văzut s-ar putea să fie adevărat.

În III, 4, Edgar, deghizat ca „bietul Tom", cerşetorul nebun, e contrastat cu Lear, omul care *este* nebun (cf. Hamlet şi Ofelia). Nebunia lui Lear este , totuşi, sporadică, şi prin ea transpar frînturi de înţelepciune: toţi trei — el, Kent şi Tom —, îmbrăcaţi fiind, sînt *sophisticated* (cuvînt interpretat ca „atinşi", „mănaţi", „stricaţi" — 109), dar Edgar (care poartă doar o pătură) este *the thing itself* („esenţa", „lucrul în sine", „realitatea

---

[1] Wolfgang H. Clemen, *The Development of Shakespeare's Imagery* 1951, 5-th reprint, Methuen, London, 1966, p. 134.

[2] *Ibid*,.

[3] *Ibid.*, p. 135.

nudă"), *a poor, bare, forked animal* (un biet, gol animal furcat — 110—111). Lear caută să se dezbare de tot ce este fals şi de împrumut, să devină *unaccommodated man* (om fără gătelile civilizaţiei-109) şi să-şi descopere adevăratul eu.

În III, 6, are loc judecata-parodie (ca în *1 Henric al IV-lea*, II, 4, 418—536), unde Lear renunţă la ideea de răzbunare în favoarea procedurii juridice (în haosul nebuniei, rîvneşte după „ordine").

În IV, 6, Lear apare mai conştient şi mai raţional în condiţia de nebunie decît în cea de sănătate. La vederea lui Gloucester, comentează: „Un om poate vedea fără ochi cum merg treburile în lumea aceasta" — 154—155). Amîndoi se înţelepţesc prea tîrziu...

Pentru G. Wilson Knight, piesa este „o comedie fantastică", străbătută de „un dualism ... care chinuie şi întunecă mintea printr-un spectacol al incongruenţelor, înfăţişînd, una după alta, realităţi absurde, hidoase, dureroase":

„De la început situaţia are un aspect comic. S-a observat că regele, ca să spunem aşa, a pus în scenă — el fiind actorul principal — un interludiu în care culege declaraţii de dragoste plăcute inimii sale şi renunţă la sceptru sub un cor de aclamaţii. Copilăria, nebunia, e foarte omenească. Tot astfel e şi rezultatul. Sinceritatea interzice teatrul, iar Cordelia nu poate renunţa la instinct în favoarea nici unei judecăţi care recomandă tactul mai curînd decît adevărul. Incidentul e profund comic şi profund patetic. Într-adevăr, e curios că o piesă furioasă-furtunoasă ca *Regele Lear* poate avea o bază atît de trivială: este prima din multele incongruenţe pe care le putem urmări... Un suflet extrem de puternic se asociază, dacă putem spune, aşa, cu un intelect pueril... Instinctele lui Lear sînt, în sine, măreţe, eroice, chiar nobile. Judecata lui e nimic"[1].

Lear, actor principal? Regizor („a pus în scenă" — *staged*)? Posibil. În orice caz, interesant pentru un studiu amplu al „dichotomiei": dement, senil, dismnezic (împrumut epitetele din A. Olaru, *Op. cit.*), regele s-ar afla într-o suită de „oameni de teatru" de mare inteligenţă: Richard al III-lea, Petruchio, Henric al V-lea, Hamlet, Iago, Prospero...

*
* *

Faptul că—aşa cum am văzut—Shakespeare acordă atît de mult spaţiu şi atît de multă importanţă discrepanţei dintre adevărul lăuntric al omului şi manifestările sale exterioare trebuie pus în primul rînd pe seama *observaţiei* (chiar dacă şi lecturile au avut un cuvînt de spus). Sînt constatări ale unor stări de lucruri—la urma urmei, constatări pe care, indiferent de perioada în care a trăit, orice om dintr-o societate post-patriarhală le-a

[1] G. Wilson Knight, *„King Lear" and the Comedy of the Grotesque*, 1930, în „The Wheel of Fire", Menthuen, London, 1960, p. 161—162.

putut face singur, după cum orice scriitor înzestrat cu simțul realității le-a consemnat pe hîrtie; numai că nu atît de subliniat, sistematic și convingător din punct de vedere artistic ca Shakespeare.

Cauză *activă* a „perturbării ordinii", a neînțelegerii, suferinței, crimei, dezastrului, dichotomia „a fi" — „a părea" a fost (cu excepțiile de rigoare, cum ar fi quiproquo-ul din comedii) și un *efect*, întotdeauna determinat cu precizie în textele shakespeariene de cauze *latente* — întreaga cohortă a slăbiciunilor și viciilor omenești înregistrate încă în moralitățile engleze din sec. al XV-lea (un fel de predoslovie pentru noile rînduieli din sec. al XVI-lea).

Cauza latentă care s-ar părea că deține, statistic, întîietatea, este ambiția, setea de mărire și putere cu aspectele ei extreme de grandomanie. În piesele istorice, ambiția e o prezență aproape constantă. *Iuliu Cezar* e o confruntare sîngeroasă de ambiții. În *Macbeth* ambiția nemăsurată *(vaulting ambition)* declanșează măceluri. În *Hamlet* Claudius arată clar că unul din motivele pentru care și-a ucis fratele a fost *ambition* (III, 3, 55).

O altă redutabilă forță motrice este lăcomia. Frecvent, un pervertitor al sufletelor este banul, ca în *Timon din Atena*, unde se spune foarte răspicat că poate face *orice:*

„*Timon:* Acest cîine galben / Leagă și dezleagă religiile; îi binecuvintează pe damnați; / Face ca albicioasa lepră să fie adorată; dă cinuri tîlharilor, / Îi înnobilează, le dăruiește închinători și aplauze". (IV, 3, 33—36)

În *Neguțătorul din Veneția*, „piesa despre metale" (C.S. Lewis), Shylock devine rob al banului cînd își dă seama că este un mijloc prin care se poate răzbuna împotriva dușmanilor săi etc.

În *Regele Ioan* (piesa a fost scrisă în aceeași perioadă), există un cuvînt a cărui semnificație e scoasă în evidență într-un studiu de Allan Lewis: „*commodity* «articol (comercial)», «marfă» (sens în care e folosit astăzi!) nu «avantaj», «profit» (cum îl interpretează editorii — sau Alexander Schmidt, *n.n.*). *Commodity* apare repetat și cu subliniere stilistică în lunga replică a Bastardului Philip Faulconbridge (II, 1, 561—598), reflectînd mutațiile cu caracter economic care au avut loc în sec. al XVI-lea (deși acțiunea piesei are loc în sec. al XIII-lea) precum și criza economică a Angliei din deceniul premergător secolului al XVII-lea: o perioadă de strîmtorare financiară și dezagregare internă, / *cînd* / inflația a atins proporții îngrijorătoare, banii erau puțini și prețurile urcau vertiginos"[1].

Banul devine zeul noii epoci:
„*Bastard.* Since kings break faith upon commodity,

---

[1] Allan Lewis, *Shakespeare and the Morality of Money*, în „Social Research", vol. 56, No. 3, Autumn 1969, p. 373.

Gain, be my lord! — for I will worship thee!" (597—578)
/Devreme ce regii devin sperjuri pentru mărfuri, / Fii zeul meu, cîştig! ţie mă voi închina! /

„În monologul său de 38 de versuri, Bastardul proclamă o nouă religie care o va înlocui pe cea veche, o religie avînd Aurul drept divinitate, o filozofie morală în cadrul căreia cultul noului zeu determină conduita umană iar omul nu se mai supune ordinii naturale, ci, exercitîndu-şi voinţa, o reface. Scopul conştient al omului este de a promova egoismul.., Versurile îi sînt încredinţate lui Philip Faulconbridge, remarcabilul apărător al onoarei feudale şi fiul nelegitim al lui Richard-Inimă-de-Leu; inspirîndu-şi replica de la capete încoronate, el ştie că succesul şi rangul nu vor mai fi proprietatea celor ce nu posedă avere."[1]

„El este conştient de degenerarea la care poate duce idolatrizarea banului. Tirada despre „mărfuri" este o temă pentru timpurile noastre."[2]

Dorinţa de răzbunare (la rîndul ei determinată de diferite cauze, dar mai cu seamă de un exacerbat sentiment de nedreptăţire *din afara individului)* este un alt stimulent care îi face adesea pe oameni să-şi mascheze sinea prin *persona:* Shylock pentru că e urît şi jefuit de ceilalţi *(Neguţătorul din Veneţia)*, Don John pentru că ceilalţi sînt fericiţi *(Mult zgomot pentru nimic)*, Iago pentru că funcţia ce o rîvnea i-a fost dată de maur altuia, pentru că maurul e „alb" sau pentru că, bănuieşte el, i-a necinstit patul conjugal. *(Othello)*, Richard al III-lea pentru că s-a născut diform. Dealtfel, răzbunarea a fost o temă predilectă a dramei renascentiste engleze (v. şi III, e)

3

CONŞTIINŢA, FOR SUPREM

a) Consideraţii generale

Înainte de a se manifesta în exterior cu efecte anti-sociale (prin sau fără mijlocirea jocului histrionic, a „măştii", a „hainei"), principiul negativ se organizează intern ca o abatere cu diferite grade de intensitate de la sinea individului; iar această abatere este tot un aspect — sui generis — al aparenţei, afară de cazurile cînd înlocuirea eului prin persona este o eclipsă totală.

De regulă, însă, eclipsa este parţială şi trecătoare; ceea ce are permanenţă este sinea, conştiinţa de sine, conştiinţa.

Lucrările de specialitate, într-un mod inexplicabil, nu acordă atenţia cuvenită acestei probleme — shakespeariene poate pentru că este o prezenţă

[1] *Ibid.*, p. 375—376.
[2] *Ibid.*, p. 388.

prea evidentă, ca scrisoarea compromițătoare din *Scrisoarea furată* de Edgar Allan Poe (pe care detectivii o căutau peste tot în casa ministrului numai nu pe masa din fața lor). Pentru Shakespeare conștiința reprezintă piatra din capul unghiului. Este adevărata identitate a omului, călăuza și forul lui suprem; iar nesocotirea, jignirea sau eclipsarea ei atrag după sine tulburarea echilibrului, a păcii sau fericirii personale (înaintea manifestărilor anti-sociale):

"*King Henry.* But conscience, conscience!
O! 'tis a tender place". *(Henric al VIII-lea*, II, 2, 143—144)
/ *Regele Henric:* Dar conștiința, conștiința! / O, e un loc atît de gingaș!/

Este greu de spus dacă interesul deosebit al lui Shakespeare față de lucrarea conștiinței a fost trezit de propria sa observare a vieții, de lecturi sau de înțelepciunea populară; putem bănui o concomitență a impulsurilor. Totuși, nu este lipsit de interes să constatăm *o legătură directă* între un proverb din sec. al XVI-lea și două replici din *Richard al III-lea* (1592—1593). Proverbul este înregistrat de *The Oxford Book of English Proverbs* (2nd edition, 1963) împreună cu două variante: *A guilty conscience needs no accuser* („O conștiință vinovată nu are trebuință de acuzatori" — din Florio, *First Fruites* 32, 1578) și *Conscience is a thousand witnesses* („Conștiința înseamnă o mie de martori") sau *Conscience serveth instead of a thousand witnesses* (Conștiința ține locul a o mie de martori" — Greene, *Philomela*, 1592.)[1] Iată și citatele din *Richard al III-lea:*

"*Earl of Oxf.* Everyman's conscience is a thousand men / swords
To fight against that bloody homicide". (V, 2, 17—18)
/ *Contele de Oxford:* Conștiința fiecărui om este cît o mie de oameni / soldați / săbii / În lupta împotriva acestui sîngeros ucigaș./
"*King R.* My conscience hath a thousand several tongues,
And every tonguebrings in a several tale,
And every tale condemns me for a villain". (V, 3, 194—196)
/ *Regele Richard:* Conștiința mea are o mie de glasuri (diferite) / Și fiecare glas vine cu propria sa mărturie / Și fiecare mărturie mă osîndește ca netrebnic. /

Replica lui Richard ilustrează modul în care, încă la începutul carierei sale dramatice, Shakespeare tratează materialul împrumutat: augmentează textul-sursă (aici, trei propoziții față de una) și folosește, în scopul accentuării și efectului, figuri de stil și gramaticale din cadrul amplificării (aici, procedee repetative, inclusiv paralelismul dintre cele două replici, hiperbola, antonimia — implicită, între *conscience* și *villain*, gradația).

[1] Cf. *Good conscience is a continual feast* („Conștiința curată este un ospăț neîntrerupt" — Bacon, *Proverbs*, *XV*, 1605) și *Consecience is a cut-throat* („Conștiința taie beregatele" — Withals, 1616).

Epoca elisabetană cultiva intens proverbele, nelipsite în producțiile literare. Ca și contemporanii săi, Shakespeare, după cum arată Janet Hazeltine în Introducerea la *The Oxford Book of English Proverbs*, folosește proverbele „pentru a se amuza pe sine și pentru a-și amuza cititorii"[1]. Afirmația este însă incompletă, ca și o altă remarcă:

„/ *Proverbele*/ au ieșit transfigurate dintr-o minte contemplativă care își făcuse rezerve bogate... Așa se face că în opera lui Shakespeare proverbele devin extrem de interesante cînd colorează gîndurile personajelor și acestea le reproduc în vorbirea lor"[2].

Pentru că, întocmai ca și jocurile de cuvinte, numeroase proverbe intră *organic* în planul tematic și dramatic al pieselor.

După modelul proverbului de la care am pornit, Shakespeare a formulat maxime-proverbe ce pot fi reținute ca atare (ca generalizări; evident, s-ar putea ca unele să fi fost preluate):

„The guilt being great, the fear doth still exceed". *(Necinstirea Lucreției*, 229) / Cînd e mare vina, frica e și mai mare./

„*K. Richard.* Conscience is but a word that cowards use,
Devis'd at first to keep the strong in awe". *(Richard* al *III-lea*, V, 3 309—310) / *Regele Richard:* Conștiința nu e decît o vorbă folosită de fricoși / Și care a fost născocită de la început ca să-i sperie pe cei puternici. /

"Love is too young to know what conscience is,
Yet who knows not conscience is born of love? *(Sonetul 151)*
/Iubirea e prea tînără ca să știe ce este conștiința, / Dar cine nu știe (oare) că aceasta se naște din iubire?/

"*Juliet.* O! It presses to my memory
Like damned guilty deeds to sinners' minds". *(Romeo și Julieta*, II, 2, 110—111) / *Julieta:* Vai, îmi apasă aducerea aminte / Așa cum apasă cugetele păcătoșilor faptele vinovate./

"*Brutus.* The abuse of greatness is when it disjoints
Remorse from power". *(Iuliu Cezar*, II, 1, 18—19)
/ Mărirea se face samavolnică atunci cînd desparte / Mustrarea conștiinței de putere. /

„*Olivia.* A murderous guilt shows not itself so soon
Than love that would seem hid". (*A douăsprezecea noapte*, III, 1, 161—162) / (Nici) vina de a fi ucis nu se dă pe față atît de curînd / Ca dragostea ce vrea să pară tăinuită. /

„*Hamlet.* Thus conscience does make cowards of us all". (*Hamlet*, III, 1,83) / Astfel conștiința ne face lași pe toți. /

Nu este exagerat să spunem că portarul din *Macbeth* face un comentariu pe marginea unor asemenea citate cînd spune:

---

[1] *Op. cit.* (compiled by W.G. Smith, edition revised thoroughly by Sir Paul Harvey), p. XVI.
[2] *Ibid.*

"Here's knocking indeed! If a man were Porter of Hell-Gate, he would old turning the key. / *Knocking.* / Knock, knock, knock. Who's there, i' the name of Beelzebub?" (II, 3, 1—5) / Ciocănește, nu glumă! Dacă un om ar fi portarul iadului, n-ar mai prididi să învîrtă cheia. *(Ciocănit.)* Cioc, cioc, cioc. Cine-i acolo, în numele lui Belzebut? /

Iar Thomas de Quincey, în vestitul său eseu *On the Knocking at the Gate in „Macbeth"* (Despre ciocănitul la poartă în „Macbeth", 1823) comentează astfel pe marginea scenei Portarului:

„Se întîmplă, așadar, că atunci cînd fapta s-a săvîrșit, cînd lucrarea întunericului este perfectă, lumea întunericului dispare ca o grotescă mascaradă a norilor; se aude ciocănitul la poartă, vestind răsunător că reacția a început — omenescul silește diavolescul la reflux; pulsurile vieții bat din nou".

b) Stimuli interni

Pentru gînditorii și scriitorii Renașterii engleze depoziția celor „o mie de martori" ai conștiinței era un aspect al pedepsei divine, alături de pedeapsa „externă" (faptele cumplite ale tiranilor, „bicele lui Dumnezeu"). Ideea că răsplata virtuții este virtutea însăși tot astfel după cum pedeapsa celui vicios este viciul (pe care o puteau găsi încă la Plutarh și Seneca) apare adesea în textele epocii. Într-un studiu foarte serios privind filozofia morală a Renașterii, Roy W. Battenhouse[1] reproduce o serie de citate semnificative, dintre care:

„Poeții antici au inventat și închipuit Furiile ca răzbunătoare ale păcatelor noastre și care nu sînt altceva decît chinurile conștiințelor împovărate". *(Academie française*, 1586)

„Dar chiar dacă am presupune că nu există veșnicie, / Că viața cu plăcerile ei este totul, / În excesul păcatului e sminteală mare". (Fulke Greville, *Sonetul 103*)

„*Spectrul lui Bussy:* ... justiția, al cărei cuvînt atotputernic / Măsoară faptele sîngeroase ale păcătoșilor, / Dîndu-le ispășă pe potrivă, care în însăși fapta / Cuprinde și pedeapsa". (George Chapman, *Răzbunarea lui Bussy d'Ambois*, V, 1, 5—8)

Se cuvine, cred, să fie amintit și Shakespeare, pentru că ideea viciului autopedepsitor este un pilon al filozofiei morale din *Troilus și Cresida:*

„*Ulise:* ...pofta, lup universal, / Cu cei doi însoțitori ai săi, voința și puterea, / Își face pînă la urmă o pradă din întreaga lume, / Apoi se înghite pe sine". (I, 3, 121—124)

---

[1] Roy W. Battenhouse, *Marlowe's Tamburlaine — A Study in Renaissance Moral Philosophy*, 1941, Vanderbilt-Nashville, USA, 1966.

„*Agamemnon:* ...Omul mîndru se înghite pe sine". (II, 3, 165)
„*Thersit:* ... desfrînarea se mănîncă pe sine". (V, 4, 38)

Indiferent dacă este vorba de „avertizare" sau „pedepsire", toate citatele din Shakespeare reproduse pînă acum în acest capitol semnalează prezența lăuntrică a unui „vizitator" care bate, cînd mai slab, cînd mai puternic, la ușa conștiinței. Un ciocănit de-a dreptul asurzitor îl auzim în tragedia în care scena Portarului s-a integrat organic.

Înainte de prima faptă mîrșavă a soțului ei, Lady Macbeth este conștientă de existența unui factor ce s-ar putea dovedi stînjenitor în realizarea ambițiilor lor nemăsurate. De aici și teribila ei invocare a spiritelor „care veghează gîndurile muritorilor": vrea să nu mai fie femeie *(unsex me)* și le roagă fierbinte:

"Stop up the access and passage to remorse,
That no compunctious visitings of nature
Shake my fell purpose". (I, 5, 45—48)
/ Zăvorîți poarta drumului ce duce spre căință, / Pentru ca nici o vestire a simțămîntului firesc de remușcare / Să nu clatine cumplitul meu gînd./

Principiul răului învinge. Îmboldit de soția sa, Macbeth săvîrșește crimă după crimă; cu toate acestea, pînă la urmă, biruința este a Conștiinței trezite din letargie. Lady Macbeth e chinuită de căință („toate parfumurile Arabiei nu vor înmiresma această mică mînă", V, 1, 48—49) și moare (V, 5, 16). Coleridge:

„De-a lungul piesei, efortul ei constant a fost să intimideze conștiința... Departe de a se fi stins, conștiința o tortura necontenit".[1]

Cît despre Macbeth, el se străduiește din răsputeri să înnăbușe glasul conștiinței înainte de a se hotărî să-l omoare pe regele Duncan (I, 7, 1—79). După crimă e apăsat de teamă (cf. „Cînd e mare vina, frica e și mai mare" — *Necinstirea Lucreției*, 229), îi revine în minte „priveliștea grozavă" (I, 2, 20 și urm.), aude o voce care strigă *Sleep no more!* (Să nu mai dormi!) și încheie:

„To know my deed, ' twere best not know my self". (v. 72.)./ Decît să știu că am făptuit ce-am făptuit, mai bine n-aș ști de mine./

La ospăț (III, 4) e bîntuit de „vedenii" etc., însă cînd moare — spre deosebire de Lady Macbeth — este perfect lucid și nu trădează nici o urmă de căință.

---

[1] *Shakespearean Criticism*, ediția Raysor, II, 270—271 — citat în *Macbeth*, The Arden Shakespeare, London, de K. Muir, 1969, p. LXVII.

Pînă și Richard al III-lea, „sîngerosul tiran și ucigaș" (cum l-a definit Richmond înaintea bătăliei de la Bosworth — *Richard al III-lea*, (V, 3, 247) a fost bîntuit în somn de duhurile celor uciși de el (V, 3, 119 — 77), dar după dispariția lor a încercat să se desfacă din încleștarea conștiinței dînd vina pe somn:

"Have mercy, Jesu, Soft! I did but dream". (V, 3, 179) / Milostivește-te, Hristoase! Binișor! N-a fost decît un vis./
Totuși, în versul următor, a trebuit să recunoască nu numai existența, ci și puterea conștiinței:

"O coward conscience, how thou dost afflict me!"/ Ah, lașă conștiință, cum mă chinuești! /

Monologul interior ce urmează acestor eratice pulsații psihice oglindește, de fapt, dedublarea: neiubit de nimeni, iubindu-se și totuși neiubindu-se pe sine *(I love myself* — Mă iubesc, 188; *I rather hate myself* — Mai curînd mă urăsc, 190), încearcă să descopere care este eul său adevărat, deși e convins că individualitatea sa este indivizibilă (*I am I* — eu sînt eu, 184), e surprins cînd are impresia că s-a desprins de sine (186); conștiința lui „are o mie de glasuri" (194). Cînd Ratcliff îl anunță că prietenii lui și-au pus armura, Richard îi mărturisește: *I fear, I fear* / Mi-e frică, mi-e frică, 214)/ , dar spiritul răzbunării și al luptei biruiesc; intră în foc și moare fără a rosti un singur cuvînt de regret sau căință.

Pe marginea monologului se poate face observația că el conține, în formă mai mult sau mai puțin embrionară, cîteva idei de bază ale gîndirii shakespeariene.

Mai întîi, ideea că pe lîngă conflictele exterioare există și conflicte interioare cărora omul trebuie să le facă față. Marile tragedii ale lui Shakespeare abundă în conflicte interioare și, în principiu, ele contribuie la definirea tragicului shakespearian.

În al doilea rînd, dedublarea personalității sau ambivalența psihică are un rol bine definit atunci cînd este vorba despre conflictele interioare. Este o idee întărită în multe alte piese, după cum a arătat din punct de vedere medical Alexandru Olaru.[1] Antonio, fratele uzurpator al lui Prospero, este unul din ultimii și cei mai de frunte reprezentanți ai speciei:

„*Prospero:* ...și buna mea credință,
Precum un bun părinte,-a zămislit
Fățărnicia lui, la fel de mare
Ca-ncrederea ce-aveam în el; și-aceasta
N-avea hotar. Astfel înscăunat,
Primind și partea mea, și dreptul celui
Avînd în mîini puterea, ca un om

[1] *Op. cit.*, v. mai cu seamă capitolul *Schizofrenia*, p. 287—310.

Ce, povestind, stîlcește adevărul
Și-aducerea-aminte-și siluiește
Cînd dă crezare propriei minciuni
Și-a-nchipuit — uitucul! — că e duce
De-a binelea; bătînd monedă falsă,
Dar vînturînd însemnele domniei
Cu fala ce-o dă pofta de mărire". (*Furtuna*, I, 2, 93—105)

În al treilea rînd este ideea că eul sau identitatea reală și ultimă a omului este conștiința, la ușa căreia bat toate cîte se întîmplă în afara și înăuntrul lui.

În sfîrșit, ideea potrivit căreia conflictul interior determină în mare măsură ruptura între esență / realitate și aparență / fenomen, între „a fi" și „a părea / a nu fi" (Richard e stăpînit de frică, dar pe cîmpul de luptă apare ca un bărbat curajos — cf *A thousand hearts are great within my bosom* „Mari sînt o mie de inimi în pieptul meu", V, 3, 348).

Un alt homicid, Claudius *(Hamlet)* nu e în stare să se roage:

"Though inclination be as sharp as will,
My stronger guilt defeats my strong intent". (III, 3, 39—40).
/ Cu toate mă străduiesc din răsputeri, / Dorința mea e puternică dar o înfrînge vina. /

Căința e în stare de orice, dar
"...what can it when one cannot repent?" (66) / ... ce poate face ea cînd nu te poți căi? /

Negoțul dintre om și conștiința lui este descris și într-o comedie, *Neguțătorul din Veneția*, cu Launcelot Gobbo (servitorul lui Shylock) ca protagonist;

„Bineînțeles, conștiința o să mă lase să fug de la acest stăpîn al meu, ovreiul. Diavolul e lîngă mine, tot îmi dă cu cotul și mă ispitește: „Gobbo, Launcelot Gobbo, bunule Launcelot", sau „bunule Gobbo" sau „bunule Launcelot Gobbo, ia-ți picioarele la spinare, pornește, fugi mîncînd pămîntul." Conștiința zice: „Nu — fii cu băgare de seamă, cinstitule Launcelot, fii cu băgare de seamă, cinstitule Gobbo," sau ca mai înainte, „cinstitule Launcelot Gobbo, nu fugi, calcă în picioare asemenea gînduri." Foarte frumos, dar diavolul, mare pezevenchi! mă-ndeamnă s-o șterg. „Dă-i drumul, spune diavolul, zbughește-o! spune diavolul, pentru Dumnezeu, ia-ți inima în dinți și fugi," spune neprietenul. Ei, dar constiința, de gît cu inima mea, zice înțelepțește: „Cinstitul meu prieten Launcelot, ești fiul unui tată cinstit...", , mai degrabă fiul unei mame cinstite pentru că, cinstit vorbind, tata avea ceva, cum să spun, ceva care tot adulmeca, și tîrcolea și — cum ziceam, conștiința zice „Launcelot, nu te mișca!" — „Mișcă!" zice neprietenul. — „Nu te mișca!" zice conștiința. „Conștiință", zic eu, tu mă sfătuiești bine". — Diavole, zic eu, și tu mă sfătuiești bine". (II, 2, 1—22)

Ciocănitul la ușa conștiinței neînsoțit de „raționamente" este, după cum e firesc, cel mai bine reprezentat: cardinalul Beaufort moare chinuit de

vise şi viziuni înspăimîntătoare *(2 Henric al VI-lea*, III, 3,8—18); armurierul Horner îşi mărturiseşte trădarea înainte de a muri *(ibid.* II, 3, 105); ucigaşi năimiţi încearcă mustrări de conştiinţă înainte sau după omor *(Richard al III-lea*, I, 4, 104—110; 288); Proteus îşi trădează prietenul, Valentine, dar pînă la urmă îl cuprind / „ruşinea şi sentimentul de vinovăţie" *(Doi tineri din Verona*, V, 4, 73—77); făţarnicul Angelo e atît de ruşinat de cele făptuite încît atunci cînd ducele îl iartă îşi cere moartea *(Măsură pentru măsură* , V, 1, 477—478); alte personaje care se căiesc: regele Ioan *(Regele Ioan*, IV, 2, 103—105), Cambridge, Droop şi Grey *(Henric al V-lea*, II, 2, 151—165), Aumerle *(Richard al II-lea*, V, 3, 51—52), Cawdor *(Macbeth*, I, 4, 7), Enobarbus *(Antoniu şi Cleopatra*, IV, 9, 7—10), Iachimo *(Cymbeline*, V, 2, 1—2); V, 5, 414—415), Leontes *(Poveste de iarnă*, III, 2, 215—217) etc. Cardinalul Wolsey se pocăieşte, dîndu-i învăţături lui Cromwell despre supremul bun în viaţa omului:

"A peace above all earthly dignities,
A still and quiet conscience". *(Henric al VIII-lea*, III, 2, 380—381) / Pacea care este deasupra oricăror demnităţi pămînteşti, / O conştiinţă liniştită şi împăcată. / [1]

În ultima sa piesă, aşadar, Shakespeare proclamă în mod explicit ceea ce a subliniat frecvent ca deducţie logică a unor situaţii şi atitudini — poate cu excepţia unei afirmaţii similare dintr-o piesă de debut:

"*King Henry.* My crown is in my heart, not on my head;
Not deck'd with diamonds and Indian stones,
Not to be seen; my crown is called content". *(3 Henric al VI-lea*, III, 1, 62—64) / *Regele Henric:* Coroana mea e în inima, nu pe capul meu; / Nu este împodobită cu diamante şi geme din India, / Nu se poate vedea; coroana mea se numeşte mulţumire (sufletească). /

Chiar dacă ar mai exista şi alte citate semnificative intermediare, ideea liniştii sufleteşti ca *summum bonum* pare şi mai subliniată prin aceea că este punct de plecare şi final — „roata s-a învîrtit complet" *(Regele Lear)*.

c) *Stimuli externi*

O zonă a psihicului uman pe care Shakespeare a descris-o cu deosebită insistenţă este cea subliminală. Acolo conştiinţa e pe jumătate adormită şi instinctele rele sînt pe jumătate treze, gîndurile şi dorinţele nu au căpătat

---

[1] Ideea, bine cunoscută în epoca elisabetană, a fost probabil împrumutată de la Seneca. „În *Eseurile morale* o idee centrală a învăţăturii lui Seneca a fost aceea că atunci cînd se pierde liniştea sufletească, se pierde toată fericirea." (R.W. Battenhouse, *Op. cit.*, p. 104) V. şi Alexandru Olaru, *Op. cit.*, p. 99.

încă un contur clar, exprimarea monologată sau dialogată este ambiguă şi „somnoroasă", ca să folosesc un epitet din scena complotului pus la cale de Antonio şi Sebastian în *Furtuna* (II, 1, 207—305), ilustrare îndepărtată a comentariului lui Hamlet:

"...by pronouncing of some doubtful phrase
As 'Well, well, we know,' or 'We could an if we would,'
Or 'if we list to speak,' or 'there be, an if they might,
Or such ambigous giving-out". *(Hamlet*, I, 5, 175—178).
/ ... rostind cine ştice ce vorbe în doi peri / Cum ar fi „Ei, da, ştim noi" sau „Am putea dacă am vrea", / Sau „Dac-am vrea să spunem" sau „Ar fi dacă ar putea", / Sau alte asemenea expresii ambigui. /

Ar fi hazardat să spunem că în această zonă subliminală a personajelor lui Shakespeare „puterile întunericului", demoni, vrăjitoare, duhuri rele etc. operau, ca să zicem aşa, din „afară" (majoritatea spectatorilor elisabetani credeau în existenţa lor) sau că erau doar proiectări ale psihicului. Concluziile definitive lipsesc deocamdată, în ciuda paginilor interesante care s-au scris despre acest subiect.[1] Oricum ar sta lucrurile, eventual şi în consonanţă cu ideea „tulburării ordinii" în macrocosm, semnele şi minunile pot fi socotite *stimul externi* ai conştiinţei, fie că se manifestă înainte, în timpul sau după săvîrşirea unor crime odioase (v. *Iuliu Cezar*, *Regele Lear*, *Macbeth)*.

Un rol bine determinat îl joacă stimulii externi — oameni, personajele care, în termeni neechivoci, îi avertizeză, dojenesc, blestemă etc. pe cei aflaţi în culpă sau, dimpotrivă, le doresc pace sufletească prin căinţă:

"*Poins.* Good morning, sweet Hal. What says Monsieur Remorse? What says Sir John Sack-and-Sugar? Jack! how agrees the devil and thee, about thy soul?" *(1 Henric al IV-lea*, I, 2, 124—127) / Bună dimineaţa dragă Hal. Ce zice Monsieur Pocăinţă? Ce zice Sir John Vin-îndulcit? Jack, cum te mai împaci cu Necuratul cu privire la sufletul tău?/

"*Hector.* Now, youthful Troilus, do not these high strains
Of divination in your sister work
Some touches of remorse?" *(Troilus şi Cresida*, II, 2, 113—115)
/ Ei, Troilus, tinerelule, această pornire profetică / Avîntată a surorii tale nu te îndeamnă, / Cît de cît, să te căieşti?/

"*Hamlet.* Repent what's past". *(Hamlet*, III, 4, 150) / *Hamlet, către mama sa:* Căieşte-te pentru ceea ce a fost. /

"*Queen Margaret.* The worm of conscience still begnaw thy soul!" *(Richard al III-lea*, I, 3, 222) / *Regina Margaret, către Richard:* Viermele conştiinţei să-ţi roadă veşnic sufletul!/

---

[1] Richard G. Moulton, *Shakespeare as a Dramatic Artist*, 1885, Dover edition, New York, 1966 (v. cap. *The Supernatural*); Paul Arnold, *Elizabethan Occultism*, în „Cahiers du sud", 1951, No. 308; Jean Paris, *Shakespeare*, translated from the French, New York — London, 1969 (cap. *The Alchemistic Theatre)*; Kenneth Muir, introducerea la *Macbeth*, ediţia „The Arden Shakespeare", Methuen, London, 1969, p. LIX şi urm.

"*Bolingbroke.* The guilt of conscience take thou for thy labour".
(*Richard al II-lea*, V, 6, 41) / *Bolingbroke, către Exton:* Plata pentru ceea ce ai săvîrşit fie-ţi mustrarea de conştiinţă./

"*Paulina.* O thou tyrant!
Do not repent these things, for they are heavier
Than all thy woes can stir: therefor betake thee
To nothing but despair". (*Poveste de iarnă*, III 2, 208—211)

/ Ah, tiranule! / Să nu te căieşti de toate acestea, pentru că sînt fapte mult prea grele / Ca să le poţi răscumpăra cu toate durerile tale; de aceea, să nu ai parte / De nimic decît de disperare. /

"*King Henry.* God... give you
Patience to endure, and true repentance
Of all your dear offences!" (*Henric al V-lea*, II, 2, 179—181)

/ *Regele Henric, către cei condamnaţi la moarte:* Dumnezeu ... să vă dea / Răbdare să înduraţi şi sinceră căinţă / Pentru toate nelegiuirile voastre cumplite! /

d) *Personaje total lipsite de conştiinţă*

Licăriri sporadice ale conştiinţei se pot observa pînă şi la cele mai abjecte personaje shakespeariene, de exemplu la Edmund, care, rănit de moarte spune *Some good I mean to do / Despite of mine own nature* / Vreau să fac şi ceva bun, / În ciuda firii mele. / *Regele Lear*, V, 3, 245—246)

Excepţie face Caliban (la care voi reveni ceva mai departe) sau Iago, care nu exprimă nici un regret pentru că a pricinuit moartea Desdemonei. Lipsit de conştiinţă, Iago nu a fost, totuşi, cu desăvîrşire „lipsit de umanitate".[1]

Un alt ticălos notoriu, Aaron, exclamă înainte de a fi executat:

"If one good deed in all my life I did,
I do repent it from my very soul". (*Titus Andronicus*, V, 3, 3, 189—190) / Dacă în toată viaţa mea am săvîrşit o singură faptă bună, / Mă căiesc din adîncul sufletului. /

S-au exprimat însă dubii dacă Aaron este o creaţie a lui Shakespeare.[2]

e) *Justiţia poetică*

Termenul de „justiţie poetică" (*poetical justice*, astăzi, *poetic justice*), „răsplătirea celor virtuoşi şi pedepsirea celor răi" într-o operă literară, a fost, probabil, folosit pentru prima dată de Thomas Rhymer în *The Tragedies of the Last Age*, 1678. Atît Rhymer cît şi John Dennis (în *The Genius and Writings of Shakespeare*, 1712) l-au criticat pe Shakespeare pentru că

[1] V. analiza statutului său moral făcută de M.R. Ridley în introducerea la *Othello*, ediţia „The Arden Shakespeare", Methuen, London, 1971, p. LX—LXV.

[2] V., de exemplu, A.C. Bradley, *Shakespearean Tragedy*, 1904, Macmillan, London, 1971, p. 172.

nu a respectat justiţia poetică, iar Nahum Tate a redactat în 1681 o versiune proprie a *Regelui Lear* cu un deznodămînt „fericit" (regele revine pe tron, Edgar se însoară cu Cordelia)[1].

Parţial, Samuel Johnson i-a dat dreptate lui Tate, susţinînd că sfîrşitul tragediei este „contrar ideii fireşti de justiţie" şi că, în general, Shakespeare „nu împarte cu dreptate binele şi răul". În secolul al XIX-lea, Swinburne s-a raliat acestui punct de vedere, dar mai curînd ca excepţie; iar în secolul nostru, Bradley şi mulţi alţi critici au subliniat ideea că nu numai *Regele Lear* ci şi alte piese shakespeariene sînt lucrări foarte complexe şi conţin foarte multe contradicţii ce nu pot fi rezolvate în plan moral. Enid Welsford îi dă dreptate lui Shakespeare cînd spune că nici în lumea noastră „nu există justiţie poetică", după J.I.M. Steward este extrem de greu de afirmat că scriitorul a avut „un sistem etic" etc. Părerile sînt atît de împărţite încît par reflectarea în cioburi de oglindă spartă a unui pasaj în care Johnson e mai puţin tranşant.

„O piesă în care cei răi propăşesc şi cei virtuoşi dau greş poate fi indiscutabil, bună, întrucît, e o reprezentare fidelă a întîmplărilor obişnuite din viaţa omului; cum însă tuturor fiinţelor raţionale le place în mod firesc, dreptatea, nu pot fi convins uşor că respectarea justiţiei scade meritele unei piese; sau că, atunci cînd există alte calităţi, spectatorii nu vor pleca de la teatru mai mulţumiţi după victoria finală a virtuţii persecutate".[2]

„Reprezentarea fidelă a întîmplărilor obişnuite" (de ce nu şi neobişnuite?) şi faptul că nici în lumea noastră „nu există justiţie poetică") (Welsford) explică absenţa justiţiei reale şi poetice în cel puţin un sfert din piesele shakespeariene (cronici; destinul tragic al lui Romeo, al Julietei, Desdemonei, Cordeliei etc.): în toate aceste cazuri, realistul dramaturg zugrăveşte lumea aşa cum a fost, cum este, cum va fi în continuare, nu „cum ar trebui să fie" din punctul de vedere al „dreptăţii".

Lăsînd la o parte „accidentul" şi chiar *hamartia* lui Aristotel (înţeleasă ca legătură sau corespondenţă între comportare — caracter şi destin), nenumăraţi eroi ai lui Shakespeare sînt „despăgubiţi", „achitaţi" sau „pedepsiţi" conform normelor juridice (cu erorile judiciare pendinte) sau pur şi simplu după „sentimentul de dreptate" al fiecărui om în parte.

Să reţinem, totodată, că, foarte frecvent, cu sau fără îngroşarea trăsăturilor dramatic-poetice, justiţia poetică nu contrazice în esenţă justiţia reală şi „spectatorii pleacă de la teatru mulţumiţi după victoria virtuţii persecutate".

---

[1] Piesa a fost jucată în această versiune pînă în 1838, cînd Macready a reimpus textul shakespearian.

[2] Dr, Samuel Johnson, *Preface to Shakespeare* (1765).

Ca oglindire a stărilor de fapt, piesele shakespeariene epuizează toate formele imaginable ale justiției — de la răzbunare, „vătămarea răutăcioasă ca răspuns la o vătămare suferită" pînă la pedeapsă, care „urmărește un scop moral, acela de a proteja" (Bacon, în eseul *Of Revenge* „Despre răzbunare"); de la formele atroce ale răzbunării sîngeroase de tip senecan *(Titus Andronicus, Regele Lear)* pînă la pedeapsa non-corporală (de pildă exilul, în piesele istorice, *Romeo și Julieta* etc.).

Așa cum am arătat, însă, în extrem de numeroase cazuri, pedeapsa este „internă" (sau nu numai „externă" ci și „internă"), prin solicitarea *conștiinței*. Iar dacă ne gîndim că în viața reală nu sînt foarte mulți oameni care regretă fapte.e rele sau urîte pe care le-au săvîrșit (și că în epoca lui Shakespeare lucrurile nu stăteau altfel), justiția poetică shakespeariană se distanțează considerabil de realitate, iar verdictele scriitorului sînt „așa cum ar trebui să fie".

În felul acesta, *fără să fie un moralist*, Shakespeare respectă primul din cele trei scopuri clasice ale artei, *a învăța* (docere — alături de *a desfăta*, delectare, și *a mișca, a impresiona*, movere), își aduce propria sa contribuție la discuțiile aprinse despre justiție din epoca sa și mulțumește pe oamenii de bună credință din toate timpurile — pentru că, așa cum spunea Bailey:

„/ *El* / este cu totul străin de concepția eronată din zilele noastre după care literatura nu se preocupă de etică. Orice piesă mare din cele lăsate nouă gravitează în jurul unei probleme de conduită și ne confruntă cu o teză morală... A preferat oamenii buni celor răi și a arătat, necruțător și necontenit, dezastrul care urmează sfidării legilor pe care toți oamenii, în străfundul inimii lor, știu că sînt imperative, universale și eterne"[1].

Cît de implicat a fost Shakespeare într-o concepție *morală* în cadrul justiției poetice ne-o demonstrează și faptul că în două piese preocupate de justiție în mod tematic, el promovează ideea iertării ca mod optim de „răzbunare" și „pedeapsă".

Pe baza cronologiei de care dispunem se poate susține că scriitorul a preluat formula de la Thomas Heywood, marele său contemporan, și anume din *A Woman Kill'd With Kindness* (Bunătatea ucide o femeie), jucată în 1603 și publicată în 1607.

În această tragedie conjugală *(domestic tragedy)* dar și de tipul răzbunării" *(revenge-play)* fericirea unei perechi ideale — John Frankford, un gentilom provincial, și Anne, soția sa — este distrusă cînd aceasta din urmă, într-o clipă de slăbiciune, îi cedează lui Wendoll, prietenul și oaspetele lui Frankford (și el este un personaj mai mult sau mai puțin „pozitiv"). Întîmplarea face ca Nicholas, servitorul credincios al lui Frankford, să surprindă o conversație compromițătoare între Anne și Wendoll. Nicholas își

---

[1] John Bailey, *Shakespeare*, Longmans, London, 1929, p. 25.

previne stăpînul, care, convingîndu-se de incredibila realitate cu propriii săi ochi („dovada" baconiană), este gata să-i înjunghie pe cei doi vinovați, apoi se răzgîndește și îi iartă. Izolată de lume dar avînd, prin grija soțului, toate cele de trebuință, Anne este chinuită de conștiință și pînă la urmă moare.

Într-o intrigă paralelă, Sir Charles Mountford este gata să sacrifice virtutea surorii sale pentru a răsplăti bunătatea dușmanului său Acton, fratele lui Anne (Acton îl iartă pentru uciderea a doi dintre oamenii săi în timpul unei lupte de șoimi.)

Piesa este o capodoperă, iar autorul ei își devansează cu mult epoca demonstrînd că relațiile omenești fundamentale nu au nevoie de „panoplia războiului, a politicii și a rangului înalt pentru a mișca profund de pe scenă"[1].

Sturgess consideră că „soțul, evitînd violența și astfel oferindu-i prilejul de a se căi și de a căpăta iertarea Cerului și a sa, dă dovadă de o sensibilitate pentru care răzbunarea e brutală"[2].

Autorul citat, însă, restrînge noțiunea de „răzbunare" la „răzbunarea nebunească" amintită de Bacon, nesocotind ipostaza ei de pedeapsă psihologică (nicidecum iertarea creștină), surprinsă fără echivoc de Anne însăși:

„Nu poate fi atît de ticălos
Încît să-mi dea iertare".

(IV, 4, 137)

Aceste cuvinte sînt o replică-cheie, pentru că suferința morală este, implicit, înfățișată ca o formă extremă a răzbunării — idee, care, printre altele, e repetată în piesă. Sir Francis, fratele lui Frankford, deși mărturisește:

„Eu de-aș fi fost în locul tău, din piept
Cu grabă sufletul le-aș fi desprins".

(V, 4, 21-22)

recunoaște că, totuși, este o formă de „răzbunare", că e „bună", că, la urma urmei, e „mai tare decît brutalitatea", „violența" *(usage bad)*:

„Nu osîndesc asemeni răzbunare;
Ce zic, o laud.

(V, 4, 19—20)

---

[1] Hazelton Spencer, într-o notă din *Elizabethan Plays*, Boston, 1933, p. 600.

[2] Keith Sturgess, introducerea la *Three Elizabethan Tragedies*, Penguin, Harmondsworth, 1969, p. 41.

Ştii, frate, dacă-i pedepseai păcatul
Spunîndu-i vorbe grele, chinuind-o,
Povara faptei ce a săvîrşit
N-o apăsa atît de greu".

(V, 4, 133-135)

Menţionez în treacăt că în piesa lui Heywood se pot descoperi situaţii şi moduri de exprimare din *Troilus şi Cresida* şi *Hamlet* (după ştiinţa mea, nestudiate) şi atrag în mod special atenţia asupra faptului că dacă Hamlet se socoteşte „bici şi slujitor... al Cerului" *(Hamlet*, III, 4, 173—175) şi spune *I must be cruel only to be kind (ibid.* 178), Trebuie să fiu crud numai pentru a fi bun / , Frankford ar fi cît se poate de îndreptăţit să spună despre sine *I must be kind only to be cruel* / Trebuie să fiu bun numai pentru a fi crud/.

Dacă datarea sugerată de F.E. Halliday pentru piesa *Măsură pentru măsură* (1603—1604) este corectă, generalizările şi „ilustrările" din *Bunătatea ucide o femeie* preced pe cele din piesa lui Shakespeare, închinată aproape exclusiv problemelor justiţiale şi cuprinzînd următoarea replică finală a puritanului făţarnic Angelo:

"I am sorry that such sorrow I procure;
And so deep sticks it in my penitent heart
That I crave death more willingly than mercy:
'Tis my deserving, and I do entreat it".

(V, 1, 475-478).

/ Îmi pare rău că pricinuiesc atîta întristare; / Ea îmi apasă atît de mult inima plină de căinţă / Încît cerşesc moartea mai bucuros decît mila; / O merit şi o doresc stăruitor. /

Iertarea ca formă extremă de pedeapsă va mai apare o dată cu egală pregnanţă în *Furtuna*, unde în scena pedepsirii vinovaţilor, Ariel le adresează acestora şi următoarele cuvinte:

..."for which foul deed
The powers, delaying, not forgetting, have
Incens'd the seas and shores, yea, all the creatures,
Against your peace. These of thy son, Alonso,
They have bereft; and do pronounce by me,
Lingering perdition, — worse than any death
Can be at once..." (III, 3, 72—78) / ... pentru această faptă mîrşavă, / Puterile — ele amînă dar nu uită — / Au ridicat mările şi ţărmurile împotriva păcii voastre. Ţie, Alonso, / Ţi-au răpit fiul; şi prin mine ele vă vestesc, tuturor, / Sfîrşit încet, mai rău decît poate fi / Orice moarte năprasnică... /

f) *Dialogul artă—conştiinţă.*

În opera dramatică a lui Shakespeare instrucţia cu caracter moral se împleteşte — prin modalităţi specifice — cu *movere*, impresionarea auditoriului, în conformitate cu preceptele clasice, tălmăcite, printre alţii, de Sir Philip Sidney:

„Cred că nimeni nu este atît de *Philophilosophos* încît să-l compare pe filozof cu poetul atunci cînd e vorba de impresionare. Iar că impresionarea este superioară instrucţiei reiese din aceea că ea reprezintă în bună măsură cauza şi efectul instrucţiei"[1].

Pe de altă parte, instrucţia şi impresionarea sînt inseparabile de *delectare;* iar în piesele shakespeariene aceasta poate fi definită şi ca desfătare *intelectuală.* Întreaga literatură elisabetană „e înţesată de dezbateri... Înflorirea dramei nu trebuie să surprindă, pentru că drama este prin excelenţă o artă a confruntării, dialogului şi dezbaterii, a acordului şi dezacordului. Motivul acestui interes pentru exprimarea în contradictoriu... derivă din concepţia că logica (mai curînd dialectica) este un instrument pentru descoperirea adevărului"[2].

Piesele shakespeariene sînt „înţesate de dezbateri"; cu sublinierea expresă că în afară de dezbaterea din cadrul dialogului firesc dintre personaje şi dintre acestea şi spectatori / cititori, cei adresaţi în ultimă instanţă, Shakespeare recurge mult mai mult decît alţi dramaturgi la piesa-în-piesă *(the play-within-the-play)* pentru a multiplica „oglinzile" (numărul participanţilor la dezbatere). Formele procedeului sînt variate: o piesă-în-piesă întreagă, ca în *Visul unei nopţi de vară* sau *Hamlet;* un interludiu, ca în *Furtuna;* o parodie improvizată, ca în *Troilus şi Cresida* sau, tot aici, o scenă-dezbatere (scena a 2-a din actul II, în care Priam şi fiii săi discută dacă este moral sau nu să accepte prezenţa Elenei în Troia).

Între tema sau temele dintr-o piesă shakespeariană şi tehnica dramatică există corelări complexe ce vor fi discutate în cap. V, 3—4. Totuşi, pentru a sublinia încă o dată rolul pe care îl acordă scriitorul conştiinţei, voi aminti aici două piese unde conştiinţa este un factor deosebit de activ, în mare măsură datorită tehnicii dramatice.

În *Hamlet* prinţul caută să afle adevărul cu privire la moartea tatălui său apelînd la conştiinţa lui Claudius prin interpretarea unei piese-în-piesă. În *Furtuna* însă se poate vorbi despre „o structură de adîncime".

---

[1] Sir Philip Sidney, *An Apologie for Poetrie*, Pitt Press Series, Cambridge, 1928, p. 24.

[2] Hardin Craig, *The Enchanted Glass*, citat de Sister Miriam Joseph, *Op. cit.*, p. 16.

În dorința sa de a restabili armonia pe insulă, Prospero face apel la conștiințele celorlalte personaje. Trimisul extraordinar este Ariel, iar scrisorile de acreditare ale acestuia sînt muzica.

Ferdinand și Gonzalo nu au avut conflicte cu conștiința; în consecință ei pot auzi cîntecele serafice.[1]

Și Alonso aude „armonia" (III, 3,19) și este primul care înțelege înfricoșătoarele vestiri („Mi se părea că talazurile vorbesc și-mi amintesc de cele petrecute..." — III, 3, 95 etc.). Dintre cei trei vinovați el este cel mai receptiv din punct de vedere moral și nu întîmplător e singurul care se căiește („iartă-mi nedreptățile făcute", V, 1, 119).

Conștiința lui Sebastian e într-o stare de semi-somnolență. Cînd Antonio îl instigă la crimă (II, 1, 212 și urm.) el nu are „nici o speranță" că Ferdinand „nu s-a înecat" (246—247) și-i vorbește lui Antonio despre conștiință (283). Cum însă, pînă la urmă, a acceptat ticăloșia, Prospero l-a înfierat ca „unealtă" *(a furtherer in the act*, V, 1, 73) și l-a pedepsit cu mustrări de conștiință — întîi, adresîndu-i-se direct „(Acum, Sebastian, ești chinuit pentru toate acestea" — V, 1, 74), apoi făcînd un comentariu indirect cînd vorbește cu Antonio („care, împreună cu Sebastian, / — Ale cărui chinuri lăuntrice sînt grozave", 76—77).

Cît despre conștiința lui Antonio, instigatorul, aceasta e adormită de-a binelea, după cum declară singur („pe unde-o fi asta?" — II, 1, 284 și urm.) iar Prospero adeverește mai tîrziu („Tu, fratele meu ... / Ai izgonit remușcarea și natura mai înaltă — *nature*", V, 1, 75—76). Mai mult, el nu se căiește după ce a fost iertat — de fapt, păstrează tăcere pînă la sfîrșitul piesei. Cu toate acestea, nu cred că Antonio trebuie pus pe aceeași treaptă ca Aaron sau Iago, fie numai și pentru că a fost iertat de Prospero (s-ar părea că mai există speranțe de îndreptare) sau pentru că Ariel l-a avertizat că va fi chinuit de „restriște sufletească" *(heart-sorrow*, III, 3, 81).

Dar Caliban, făptura subumană? Întrucît poate înjgheba propoziții cauzale, consecutive și finale, dovedește că a deprins rudimentele gîndirii raționale; dar pentru că a fost total refractar la îndemnurile morale ale lui Prospero („Un diavol, un diavol din născare, de a cărui fire / Firea mai înaltă nu se va prinde niciodată; cu care m-am străduit, / Omenește, cu totul, cu totul de-a surda", IV, 1, 188—190 etc.), este nepregătit pentru chemările conștiinței, chiar dacă simte înrîurirea mîngîietoare a muzicii (III, 2, 143 și urm.). Vom subscrie la punctul de vedere al lui Cutts că Prospero „nu reușește să-l încadreze pe Caliban, încarnarea haosului, în sistemul său de ordine"[2], de asemenea, la comentariul lui Tillyard:

---

[1] V. și John P. Cutts, *Music and the Supernatural in The Tempest*, în „Shakespeare, *The Tempest*", Casebook Series, Macmillan, 1972, p. 199.
[2] John P. Cutts, *Op. cit.*, p. 235.

„Caliban este în mare măsură bestial... El poate fi cînd om, cînd, fiară dar în cele din urmă se dovedește incapabil de a-și însuși disciplina educației omenești"[1], dar nu ne putem reține nedumerirea față de ideea lui Alan Hobson că

„Prospero ne apare ca un învățător prost"[2].

Ierarhizarea treptelor conștiinței se desfășoară în paralel cu o structură schițată clar în legătură cu tema muncii, față de care un număr considerabil de personaje adoptă o atitudine sau alta: Prospero e veșnic „cufundat în studiu" (de dragul studiului a renunțat la conducerea ducatului), Ariel se plînge necontenit de *spriting* (fel de fel de însărcinări pe care numai un spiriduș le poate îndeplini), Gonzalo visează la o utopie scutită de muncă, Ferdinand murmură cînd Prospero îl silește să care bușteni, totuși recunoaște că pînă și cea mai grea muncă fizică devine suportabilă dacă e făcută în numele unui ideal înalt etc. În felul acesta, în extraordinara tapiserie din *Furtuna*, conștiința, munca și alte cîteva teme se întrețes pe canavaua „temă-dezbatere" și „temă — participanți la dezbatere", tiparul fiind folosit pentru scopuri dramatice nu numai în teatrul elisabetan, ci încă în moralități, mai ales în *Everyman* (Omul) — e adevărat, foarte schematic. Influențe directe ale acestei moralități se văd în *Troilus și Cresida* și *Timon din Atena*, de asemenea în *Bunătatea ucide o femeie* de Thomas Heywood (III, 3, 16—38) sau *Volpone* de Ben Jonson.

Contingențelor dintre muzică și conștiință, în *Furtuna*, semnalate în treacăt, trebuie să li se acorde acum recunoașterea deplină ca ilustrare matură a credinței lui Shakespeare că *arta are puterea de a trezi conștiința*. În *Furtuna* muzica nu mai este doar un element „frumos" sau doar „hrana iubirii" *(A douăsprezecea noapte*, I, 1, 1), ci un mare împărțitor al ordinii și dezordinii, al fericirii și durerii, al armoniei și conflictelor, în consonanță cu ideea exprimată de duce în *Măsură pentru măsură:*

"Music oft hath such a charm
To make bad good, and good provoke to harm".

(IV, 1, 16-17)

/ Adesea, prin farmecul ei, muzica / Preschimbă răul în bine și stîrnește binele la rău./

sau de Lorenzo în *Negustorul din Veneția:*

„Un om ce n-are muzică într-însul / Și nu este mișcat de armonia sunetelor dulci, / E în stare de trădări, vicleșuguri și prădăciuni. / Puterile

---

[1] E.M.W. Tillyard, *The Elizabethan World Picture*, 1943, Penguin, Harmondsworth, 1975, p. 50.

[2] Alan Hobson, *Full Circle. Shakespeare and Moral Development*. Chatto and Windus, London, 1972, p. 50.

sufletului său sînt întunecate ca noaptea, / Și simțămintele lui negre ca Erebus; / Să nu ne încredem într-un asemenea om".

Izvoarele dintîi ale ideii sînt îndepărtate:

„Absența grației, ritmul și armonia urîtă, sînt surori bune cu vorbele și firile urîte". (Platon, *Republica*, III). „E un îndemn la fapte virtuoase... Cine s-a exersat de tînăr în stilul formator al muzicii nu va săvîrși niciicînd lucruri nevrednice, pentru că este armonios în cuget și în faptă". (Plutarh *Despre muzică*)

Muzica străbate lumea; restul e tăcere, dar și tăcerea este un avatar al muzicii:

„Orice mișcare tinde să se organizeze într-o liniște vie; conflictul dă naștere păcii; din vremelnic se creează eternul. În felul acesta, interacțiunea furtună-muzică devine axa lumii lui Shakespeare"[1].

Asemenea anticilor sau lui Sir Philip Sidney *(Apologie for Poetrie)*. Sakespeare credea în influența poeziei:

„*Duke*. Much is the force of heaven-bred poesy". *(Doi tineri din Verona*, III, 2, 72). / *Ducele:* Mare este puterea poeziei, cea crescută în ceruri.)
"*Proteus*. ...Orpheus' lute was strung with poet's sinews,
Whose golden touch could soften steel and stone" (*Ibid.*, III, 2, 78—79)/ Alăuta lui Orfeu avea strune făcute din tendoanele poetului / Și meșteșugita lor atingere putea înmuia oțelul și piatra. /

În sfîrșit, alături de muzică și poezie, drama putea și trebuia să îndeplinească o funcție social-morală într-o lume pe care elisabetanii, sensibili la tradiția clasică și neoplatonică, o concepeau în termeni histrionici:

"*Jaques*. All the world's a stage,
And all the men and women merely players". *(Cum vă place*, II, 7, 139—140) / Întreaga lume e o scenă / Și toți bărbații și femeile nu sînt decît actori./

Din nou, *Furtuna* cere drepturi prioritare. Cu gîndul la piesele-în-piese, cititorul se întreabă dacă arta lui Ariel e numai muzică sau poezie, sau dramă, sau toate la un loc.[2]

---

[1] G. Wilson Knight, *The Shakespearian Integrity*, în „Shakespeare Criticism", vol. III, Oxford University Press, London, 1964, p. 168.

[2] Cf. „Pentru Calderon, logosul divin este muzician, poet, pictor și arhitect". (Ernst Robert Curtius, *Literatura europeană și evul mediu latin*, traducere, București, 1970, p. 283.)

Cu privire la arta dramatică ce bate la ușa conștiinței, Shakespeare este mai explicit ca oriunde în *Hamlet*, atunci cînd prințul exprimă ceea ce John Dover Wilson numește un loc comun al epocii[1]:

"I have heard
That guilty creatures at a play
Have by the very cunning of the scene
Been struck so to the soul that presently
They have proclaimed their malefactions". (II, 2, 625—629)

/Am auzit / Că, urmărind o piesă, oameni vinovați, / Datorită artei scenice, / Au fost atît de răscoliți în suflet încît pe dată / Și-au mărturisit fărădelegile./

În consecință, Hamlet ia hotărîrea:

"The play's the thing
Wherein I'll catch the conscience of the king". (II, 2, 641—642)
/ Piesa este capcana / În care voi prinde conștiința regelui. /

Or, pentru a-și îndeplini cum se cuvine funcția social-morală, teatrul — ca și muzica sau poezia — trebuie să satisfacă cele mai mari exigențe ale artei.

Arta lui Prospero și Ariel își îndeplinește funcțiile reparatoare pentru că este o culme a perfecțiunii. Meșteșugarii din *Visul unei nopți de vară*, nepricepuți în ale actoriei, parodiază (involuntar) pe actorii proști din vremea lui Shakespeare (Bottom e tot timpul înclinat să răcnească, se crede capabil să joace *orice* rol, e perfect indiferent față de conținutul unui text dramatic) și, totodată, exprimă protestul scriitorului împotriva pieselor proaste și împotriva traducerilor proaste ale unor piese (în speță, traducerea tragediei *Hercules Oetaeus* de Seneca, versiunea lui John Studley, 1581)[2]. În *Îmblînzirea îndărătnicei*, dimpotrivă, actorii pe care lordul i-a nvitat să joace „piesa-în-piesă" erau profesioniști încercați *(Prolog*, 1, 75—78), deși, posibil printr-o simetrie intenționată, spectatorii cărora le era destinată piesa făceau parte din categoria indezirabililor (Christopher Sly, „un tinichigiu bețiv")[3], după cum, pe de altă parte, spectatorii piesei jucate de meșteșugari erau oameni culți.

---

[1] În ediția sa a piesei, 1934, Cambridge, 1969, p. 189.

[2] V. și comentariul lui Stanley Wells în ediția Penguin a piesei, Harmondsworth, 1967, p. 130.

[3] Există numeroase referiri ale dramaturgilor elisabetani la spectatorii indezirabili sau nepregătiți. În *The Gull's Hornbook* (Abecedarul ageamiului, 1609), Thomas Dekker satirizează fără cruțare pe spectatorii prosti crescuți; în *The Staple of News*, Ben Jonson îi stigmatizează pe „spărgători de nuci care vin numai ca să vadă" etc.

Aprecieri asupra actorilor și spectatorilor se întîlnesc și în *Hamlet:*

„*Actorul:* Ce replică, măria ta?
Hamlet: Te-am auzit — rostind-o cîndva, dar n-ai jucat atunci, sau ai jucat o singură dată, pentru că, îmi aduc aminte, piesa nu a fost pe placul celor mulți; semăna cu ceea ce sînt icrele negre pentru mulțime; dar, așa cum am înțeles-o eu și alții, a căror judecată în asemenea treburi o întrece pe a mea, a fost o piesă excelentă, cu scene bine ticluite, scrise cu simțul măsurii și cu iscusință". (II, 2, 462—470).

Recomandările făcute de Hamlet actorilor sosiți la Elsinore critică, de fapt, incompetența meșteșugarilor atenieni (= englezi) din *Visul unei nopți de vară:*

„Recită tirada, rogu-te, cum ți-am rostit-o eu, ușor curgător; ci dacă o răcnești, așa cum fac mulți dintre actorii noștri, mai bine îl pun pe pristavul orașului să-mi recite versurile...
Nu fi nici prea moale, ci lasă-te călăuzit de bunul simț pe care-l ai: potrivește-ți gestul după cuvînt, cuvîntul după gest; ținînd seama mai ales de un lucru, să nu întreci măsura celor firești; căci tot ce depășește măsura se îndepărtează de scopul teatrului, al cărui rost, dintru începuturi și pînă acum, a fost și este să-i țină lumii oglinda în față, ca să zic așa; să-i arate virtuții adevăratele ei trăsături, lucrului de scîrbă propriul său chip, și vremurilor și mulțimilor înfățișarea și tiparul lor. Dar întrecînd măsura, sau neîmplinind-o, chiar dacă-l faci să rîdă pe cel nepriceput, nu poți decît să-l amărăști pe cel cu pricepere sănătoasă; iar judecata acestuia unul, se cade să recunoști, trebuie să precumpănească un teatru întreg de ceilalți. Ehei, am văzut actori, jucînd, și i-am auzit pe alții lăudîndu-i, și încă ce laudă, ca să nu spun mai urît, care nici tu vorbă de creștin, nici tu călcătură de creștin, de păgîn sau de om nearătînd, călcau umflați în pene și zbierau, încît îmi ziceam că vreun cîrpaci i-a făcut pe oameni, și i-a făcut anapoda, atît de groaznic maimuțăreau făpturile omenești" (III, 2, 1—40) (Traducere de Dan Duțescu, ESPLA, 1964).

Chiar într-o formă incompletă, citatul de mai sus are o însemnătate cardinală pentru gîndirea artistică a lui Shakespeare și este întristător că atîția oameni de teatru din zilele noastre trec cu multă ușurință peste el, ba chiar îl rostesc în felul criticat de Hamlet și ilustrat de Bottom. Are dreptate Crutwell cînd îi ridiculizează pe spectatorii secolului al XX-lea, care în sinea lor își spun „Să vedem ce anume zice cît se poate de clar textul, iar după aceea noi să facem exact de-a-ndoaselea"[1]. Dar remarca lui Crutwell este la fel de valabilă și pentru cei chemați să călăuzească gusturile spectatorilor — regizori și actori care nesocotesc și o altă recomandare importantă a lui Hamlet: „Dar cei ce fac pe paiațele să nu spună un cuvînt mai mult peste ceea ce e scris..." (III, 2, 43—45) Pentru că am văzut cu toții oameni vinovați de păcatul de a fi mai Irozi decît Irod, mai Shakespeare

[1] Patrick, Crutwell, *The Morality of Hamlet*, în „Hamlet", Casebook Series, London, 1970, p. 176.

decît Shakespeare, şi avem dreptul să-i întrebăm pînă la urmă: ce este Shakespeare pentru ei sau ce sînt ei pentru Shakespeare? — parafrazîndu-l pe Hamlet: *What's Hecuba to him or he to Hecuba?* (II, 2, 593) / Ce este Hecuba pentru el sau el pentru Hecuba? / Un actor competent nu se va lua la întrecere cu Bottom, după cum un regizor competent nu se va lua la întrecere cu Shakespeare. „Cumpătarea" naturii bate stăruitor la uşa conştiinţei lor profesionale şi le pretinde empatia pe care Shakespeare a ilustrat-o atît de des şi a recomandat-o cu atîta căldură prin Hamlet, care spunea că un actor adevărat,

„...într-o plăsmuire, într-un vis al pasiunii, / S-a îngemănat într-atîta, cu închipuirea, / Încît frămîntarea din ochi, din înfăţişare, / Glasul spart, întreaga lui comportare erau pe potriva / Înfăţişării răvăşite. Şi toate acestea pentru nimic, / Pentru Hecuba"! *(Hamlet*, II, 2, 586 — 592).

Subliniind importanţa empatiei în literatura dramatică, Shakespeare preia încă o dată teze clasice.

„Dacă vrem într-adevăr să stîrnim compasiunea, trebuie să ne închipuim că nenorocirile ce le deplîngem ni s-au întîmplat nouă înşine şi sufletul se pătrunde de această idee... Am văzut adesea actori tragici şi chiar comici, care, după ce interpretau un rol emoţionant, continuau să plîngă după ce-şi scoteau masca şi părăseau scena".[1]

. Dar ce este Quintilian pentru noi, sau mai degrabă, ce este el pentru acea parte din noi care este cu mult mai presus de memoria mecanică, intelectivă? Empatia cată să o stabilim între noi şi Shakespeare, în spiritul cititorului despre care Emerson scria:

„Tot ce spune Shakespeare despre rege, piciul pitulat într-un colţ simte că este adevărat despre el".[2]

IV
SHAKESPEARE POETUL

1

CONSIDERAŢII GENERALE. SPRE O DEFINIRE A POEZIEI SHAKESPEARIENE

Înainte de a fi un dramaturg desăvîrşit, Shakespeare a fost un poet desăvîrşit. Ideea a fost demonstrată amplu de Coleridge, apoi de Emerson,

---

[1] Quintilian, *De Institutione Oratorica*, cartea a VI-a, cap. II, 34—35.
[2] Ralph Waldo Emerson, *Eseuri — Istoria.*

care în *Shakespeare, or the Poet* (Shakespeare sau poetul prin excelență) scria și rîndurile următoare:

„Alături de această înțelepciune... este la fel de marea înzestrare a forței imaginative și lirice. Și-a zugrăvit personajele din legendele sale de parcă ar fi fost oameni trăind sub același acoperiș cu el... Iar limba în care au vorbit (ele) a fost pe cît de frumoasă, pe atît de potrivită lor... E puternic așa cum este puternică natura, care ridică uscatul și-l preschimbă în povîrnișuri de munți, fără cazna, cu aceeași plăcere și potrivit acelorași legi care fac ca balonul de săpun să plutească în aer... Această forță a exprimării sau a transpunerii celui mai intim adevăr al lucrurilor în muzică și versuri îl face pe Shakespeare poet suprem, adăugînd o nouă problemă filozofiei".

În secolul nostru, după cum arată și F.E. Halliday:

„Accentul a fost pus pe teatru... Oamenii preocupați de dramă nu-și dau încă îndeajuns seama sau nu-și dau seama defel că înainte de orice, Shakespeare a fost poet, că piesele sale cuprind sau, mai exact, sînt cuprinse în cea mai mare poezie scrisă în limba engleză".[1]

Coleridge, Emerson și Halliday au redactat probabil cele mai avizate și, în același timp, cele mai lirice pagini despre Shakespeare poetul. Și, totuși, poate fi poezia sa definită? Cred că, în cel mai bun caz, ea poate fi comparată. De pildă cu o imagine oferită de piramidologie: momentul cînd, o singură dată pe an, aflat la zenit, soarele întregește trunchiul piramidei lui Keops — dacă spectatorul privește din depărtare. La asemenea înălțimi analiza își pierde busola și superlativele cele mai elocvente își pierd puterea. Rămîne tabloul, unic — „ca Răbdarea așezată pe un monument" ("like Patience on a monument", *A douăsprezecea noapte*, II, 4, 116).

Numai trunchiul piramidei, oricît de prodigios, este, măcar în parte, accesibil analizei tehnice. Iar o asemenea analiză, mai ales cînd este vorba de arta lui Shakespeare ca poet, este necesară: nu numai pentru că ne îngăduie să surprindem materialele, substanțele și procedeele cu care a operat alchimistul, ci și pentru că poate contribui la restabilirea noțiunii de poezie. Conceptul s-a discreditat atît de mult încît pare o magmă din care oricine poate închipui, fără efort și la întîmplare, orice și pentru oricine, singura condiție fiind așezarea pe verticală a rîndurilor; în prelungirea dialogului shakespearian dintre Hamlet (=poetul) și Polonius (=cititorul diplomat, concesiv ca să nu pară ignorant sau antimagmatic):

Hamlet: Vezi norul de colo care seamănă cu o cămilă?
Polonius: Pe legea mea, așa e, e într-adevăr ca o cămilă.

---

[1] F.E. Halliday, *The Poetry of Shakespeare's Plays*, 1954, Duckworth, London, 1964, p. 14.

Hamlet: Mi se pare că aduce a nevăstuică.
Polonius: Are spate de nevăstuică.
Hamlet: Sau e balenă.
Polonius: Juri că e balenă". (*Hamlet*, III, 2, 400—406)

Şi mai e necesară o precizare. În antologiile de poezie engleză, Shakespeare este de obicei reprezentat exclusiv prin sonete şi extrase din poeme. Pentru un asemenea tratament aplicat poetului Shakespeare nu cred că se pot imagina mai mult de două explicaţii: ori editurile respective urmăresc economia de spaţiu (e adevărat, într-o antologie de o mie de pagini nu pot intra de la cinci sute de pagini în sus din opera *dramatic-poetică* a lui Shakespeare), ori antologiştii sînt mai habotnici decît papa, înţelegînd prin poezie formele fixe, tradiţionale, ale versificaţiei... Pentru moment, să ne prefacem a subscrie la cel de al doilea punct de vedere.

2

POEMELE ŞI SONETELE. POEZIA DIN PIESE

În *Venus şi Adonis*, împrumutîndu-şi subiectul din antichitate (mai ales din *Metamorfozele* lui Ovidiu), Shakespeare proclamă prin pasiunea zeiţei atotputernicia naturii, după cum prin refuzul lui Adonis de a se re-crea prin copii, condamnă ascetismul, respectiv strangularea pornirilor fireşti. Tema deschide din punct de vedere teoretic dezbaterile ulterioare privind relaţiile dintre sexe (vezi îndeosebi sonetele şi comediile din prima perioadă), dar în planul realizării artistice lasă de dorit, chiar dacă, pe alocuri, „avem impresia că un flamand plin de viaţă a realizat o copie după o frivolă pictură italiană"[1].

Pare destul de străvezie intenţia autorului de a imita rafinamentul convenţional al lui Sidney sau Spenser; iar cele 199 de strofe a cîte 6 versuri decasilabice (rimînd ababcc) nu ilustrează în nici un caz dictonul shakespeaean *Brevity is the soul of wit* (Concizia este sufletul minţii, *Hamlet*, II, 2, 90) — dovadă materialul de „umplutură", folosit de parcă drepturile de autor, în acele vremi, ar fi fost onorate după numărul de versuri; dovadă strofele nepoetice, triviale şi chiar vulgare.

Necinstirea Lucreţiei, un alt poem inspirat din Ovidiu, completează ipostazele iubirii dintre sexe prin fidelitatea soţiei virtuoase (Lucreţia), care preferă să-şi ridice viaţa după ce este siluită de un bărbat-brută (Tarquinius). Morozov scoate în evidenţă meritele *dramatice* ale lucrării:

„Ni se vesteşte viitorul dramaturg... În ezitarea lui Tarquinius, înainte de a săvîrşi crima..., în intenţia sa de a ucide pe unul din sclavii Lucreţiei

[1] M.M. Morozov , *Op. cit.*, p. 22.

şi de a arunca vina pe aceştia..., este anticipat unul dintre cele mai titanice personaje create de Shakespeare, Macbeth... În acest poem timpuriu sesizăm o grandoare tragică autentică, de pildă în descrierea nopţii:

«Now leaden slumber with life's atrength doth fight,
And every one to rest themselves betake,
Save thieves, and cares, and troubled minds, that wake». (124—126)

/Somnul de plumb luptă acum cu puterea vieţii/ Şi toţi se îndreaptă spre odihnă,/ Afară de tîlhari, griji şi minţile tulburate, care stau de veghe".[1]

Dar asemenea pasaje sînt puţine, şi atît de scurte (în ciuda dimensiunilor poemului — 267 strofe „chauceriene", alcătuite din cîte 7 versuri ce rimează ababbcc) încît nu pot intra în antologii fără adaosuri jenante.

„Poemul acesta ar putea cu greu mulţumi pe cititorul de astăzi. E prolix şi nesfîrşitele monologuri ale lui Tarquinius şi Lucreţiei sînt plictisitoare. Limba, iarăşi, este artificială şi cochetează cu manierismul[2].

Mai rămîn, aşadar, *Sonetele*. Ele sînt cele care, într-adevăr, îl reprezintă pe Shakespeare în antologii ca poet.

Potrivit unei păreri în general acceptate, cele 154 de sonete tipărite în ediţia in-cvarto din 1609, se împart în două grupări:

a) Sonetele 1—126, adresate în special unui tînăr „frumos", „cu chip de femeie". În primele 17 sonete autorul îl roagă insistent pe acest „prieten" al său să se căsătorească şi să-şi perpetueze frumuseţea în urmaşi (cf. *Venus şi Adonis*). În sonetele 40—42 aflăm că prietenul a furat-o pe iubita poetului (v. şi sonetele 133, 134, 144), iar în sonetele 78—86 că un poet rival (Chapman? Southampton? Herbert?) a intrat în graţiile prietenului şi că este patronul acestuia.

b) Sonetele 127—152 sînt adresate iubitei, femeie măritată („doamna brună/neagră" — *the Dark Lady)*. Aici intră şi sonetele „defăimătoare".

Sonetele 153—154 reprezintă două versiuni ale unei epigrame greceşti despre Cupidon.

Ca şi sonetul lui Petrarca, sonetul shakespearian are 14 versuri, dar în loc să fie împărţit în două catrene şi două terţine, cuprinde trei catrene şi un distih final (abab cdcd efef gg). Legătura exactă dintre această structură metrică şi natura principiului de organizare logică a mesajului stîrneşte încă discuţii aprinse şi puţin concludente dincolo de ideea că, de fapt, este vorba de o „multiplicare a numărului de principii ordonatoare"[3].

---

[1] *Ibid.*, p. 23.
[2] *Ibid.*
[3] Stephen Booth, *An Essay on Shakespeare's Sonnets*, 1969, Yale University Press, 1971, p. 171.

Dealtfel, *Sonetele* au făcut obiectul a numeroase interpretări şi din alte puncte de vedere. S-a susţinut că au fost simple „exerciţii" fără nici o contingenţă cu viaţa afectivă a lui Shakespeare, că ordinea în care ne-au parvenit nu este cea originală sau că paternitatea lor este îndoielnică.

Între *Venus şi Adonis* sau *Necinstirea Lucreţiei* şi *Sonete* există unele asemănări tematice şi foarte multe asemănări stilistice — exprimare adesea artificioasă, concetti, aliteraţii pur ornamentale, jocuri de cuvinte greu de descifrat etc.; dar pe cîtă vreme poemele sînt prolixe, sonetele se situează la polul opus. Concizia este maximă, cuvintele şi propoziţiile par înghesuite în spaţiul obligatoriu al celor 14 versuri (cf. de exemplu, sonetele „uşor — curgătoare" ale lui Sir Philip Sidney). Compresiunea le dă virtuţi inedite, ca în atributul din:

"Nor dare I chide the world-without-end hour" (57)/ Şi nu cutez să mustru ceasul fără de sfîrşit/,
dar în mai multe rînduri le sileşte să se îmbine pentru a da naştere la solecisme fără acoperire:

"His beauty shall in these black lines be seen
And they shall live, and he in them still green". (63)
/Frumuseţea lui se va vedea în aceste rînduri negre/ Şi ele vor trăi, şi el într-însele, pururi tînăr./
"Thy pity may deserve to pitied be". (142)/ Mila ta s-ar putea să merite a fi compătimită./

Este posibil ca sub aceeaşi urgenţă a mesajului să fi apărut în *Sonete* cuvinte sau funcţii gramaticale „neaşteptate", contribuţii personale ale lui Shakespeare sau deshumări din osuariile lingvistice ale vremii: *to strumpet* (66)/ a silui, a necinsti/, *tomb'd* (4)/ îngropat, înmormîntat/, *stell'd* (24)/ aşezat; înstelat?/ etc.

O altă particularitate a *Sonetelor* o constituie prezenţa frecventă într-un acelaşi sonet a unei imagini centrale care, datorită menţionării unor elemente conexe, devine metaforă dezvoltată. În Sonetul 8, de exemplu, imaginea centrală e muzica (*music*, cuvînt repetat), complinită prin *concord of well-timed sounds*/ acordul sunetelor bine potrivite/, *ear* /ureche/, *parts* /voci, partituri/, *string* /coardă/, *one pleasing note do sing* /cîntă acelaşi cîntec fermecător/, *speechless song* /cîntec fără cuvinte/, *sings* /cîntă/.

În comparaţie cu *Poemele*, *Sonetele* sînt mult mai dificile ca interpretare.

Sub raportul valorii poetice, aprecierea criticii este în general foarte favorabilă; îndrăznesc să spun, uneori prea favorabilă — faţă de *Sonete* privite ca un tot. După unii autori, un număr mare de sonete ar fi fost compuse înainte de 1590[1], ipoteză stînjenitoare pentru „bardolatri" şi

[1] În *Shakespeare's Sonnets Dated* (1949) J.L. Hotson susţine — destul de convingător — că Sonetele 1—126 au fost redactate înainte de 1589.

snobi, pentru toţi cei oricînd dispuşi „să dea chip unor merite presupuse" (*Troilus şi Cresida*, II, 2, 60).

Bineînţeles, ar fi absurd să nu vedem „meritele". Acestea vorbesc de la sine, fie (mai cu seamă) în anumite versuri sau strofe, fie chiar în sonete întregi. De aici şi opţiunile antologiştilor pentru *anumite* sonete (versuri răzleţe nu se pot da). Parcă s-ar fi vorbit între ei aceşti antologişti.

Nu. Poetul matur Shakespeare ne dezvăluie întreaga sa statură în *piese*.

3

ÎNZESTRARE ŞI TRAVALIU. RIGORILE MUZICALE ALE POEZIEI SHAKESPEARIENE

Într-o lucrare publicată postum, *Timber: or Discoveries* (Material de construcţii sau Descoperiri, 1641), Ben Jonson observa:

„Actorii, îmi aduc eu aminte, subliniau adesea ca un punct de glorie pentru Shakespeare faptul că în ceea ce scria nu ştergea un singur rînd. Eu le răspundeam astfel: bine ar fi fost să şteargă o mie de rînduri... Avea o uşurinţă debordantă — uneori era nevoie să fie oprit."

În parte datorită acestor rînduri, ideea că Shakespeare a fost „un geniu inspirat" a influenţat o seamă de comentatori — printre alţii, pe John Milton sau John Dryden, iar în secolul al XIX-lea pe Thomas Carlyle, părintele „bardolatriei", „cultul bardului de la Stratford", al ţăranului inspirat". Dar încă în sec. al XVIII-lea scriitorii neoclasici Alexander Pope şi Samuel Johnson adoptaseră o atitudine diametral opusă, evidenţiind travaliul susţinut al poetului; şi pînă şi romanticul Coleridge le-a dat dreptate:

„Şi atunci ce vom spune? Acestea: că Shakespeare nu a fost un copil al naturii sau un geniu automat, un vehicul pasiv al inspiraţiei, stăpînit de daimon...; că, în primul rînd, a studiat cu răbdare, că a meditat profund, că a înţeles în amănunţime, pînă cînd cunoaşterea, devenită deprindere şi intuiţie, s-a îngemănat cu simţirea obişnuită şi, în cele din urmă, a dat naştere acelei forţe care îl face unic."[1]

Rezumînd atitudinile privind elaborarea operelor shakespeariene, istoricul literar George Saintsbury scria la începutul prezentului secol:

„Cea mai mare dintre aceste erori... este că Shakespeare, dacă nu negreşit un idiot inspirat, a fost, în orice caz, un artist «experimental» sau de-a dreptul inconştient... Această eroare cumplită, proteică din punct de

[1] Samuel Taylor Coleridge, *Biographia Literaria.*

vedere formal, a generat, în chip inevitabil, eroarea de tip contrar aceea a unei exagerate insistențe asupra elementului conștient în elaborarea artei shakespeariene"[1].

Să revin însă la evidența externă, în legătură cu care nu putem trece cu vederea prefața în versuri a lui Ben Jonson, anexată canonului shakespearian (1623), respectiv strofa:

„Totuși, nu trebuie să pun totul pe seama Naturii; Arta ta,/ Nobilul meu Shakespeare, își are și ea rolul ei./ Pentru că deși fondul Poetului este Natura,/ Arta lui este cea care modelează. Iar cel ce/ Se apucă să scrie un vers dăinuitor (așa cum sînt versurile tale)/ Trebuie să asude și să lovească fierul călit a doua oară/ Pe nicovala Muzelor.../ Pentru că un Poet mare nu e numai născut, ci și făcut./ Și așa ai fost tu".

În ce măsură este mai puțin semnificativă această mărturie decît cea postumă din *Descoperiri?* Pe de altă parte, nu consună ea cu ceea ce ne poate dezvălui evidența internă? Pentru că tot așa cum trunchiul piramidei lui Keops a îngăduit pînă la urmă cercetătorilor să constate prezența unui sistem complex de numere la baza arhitecturii sale, și textul shakespearian și-a desferecat unele taine ale elaborării literare — cu deosebirea că pentru un poet, numerele stăpînesc lumea prin mijlocirea muzicii.

Dacă pentru considerațiile ce vor urma ar fi să folosesc motto-uri, aș cita din Platon: „— Incluzi literatura în muzică? l-am întrebat. — Bineînțeles, mi-a răspuns". (*Republica*, II) și din Poe, „poezia este crearea ritmică a frumuseții" — aceasta, pentru a-mi preciza opțiunea într-un secol antimuzical și aritmic.

Mai întîi, o scurtă introducere cu caracter documentar. Presupunînd că nu ar fi existat impresionanta sa producție dramatică, Renașterea engleză ar fi rămas, totuși, neegalată în istoria culturii europene prin muzică. A fost „o epocă de aur a muzicii" și „deși s-a maturizat relativ tîrziu, școala engleză s-a bucurat de o strălucire care le-a eclipsat pe toate celelalte"[2]. Palestrina (1526—1594) a fost unic în felul său, dar tot unică este galaxia muzicală engleză din epoca lui Shakespeare: John Merbeck, Christopher Tye, Thomas Tallis, William Byrd, Robert Whyte, Thomas Morley, John Bull, Orlando Gibbons și alții. Cîntecele, canoanele, madrigalurile, canțonetele și motetele lor au fost foarte apreciate, pînă și de către muzicologii germani. Folosind din plin tradiția muzicală folclorică a Angliei — tradiție înfloritoare ea însăși în acea epocă —, acești compozitori și teoreticieni au pus în valoare melodia (Doru Popovici vede în muzica

---

[1] George Saintsbury, *Elizabethan Literature*, London, 1928.
[2] Harry Elmer Barnes, *An Intellectual and Cultural History of the Western World*, vol. II, New York, 1965, p. 641.

elisabetană „o muzică melodică în adevăratul sens la cuvîntului"[1]) și au îmbogățit-o cu forme armonice complexe care, după cum spune John Wain, „face ca bogăția și frumusețea vieții să depindă de un echilibru, de un sentiment a tușei *(touch)* și proporției, ca acela ce conduce arcușul peste coarde"[2].

Odată mai mult se cere amintit sincretismul artelor în epoca lui Shakespeare, absența unei diferențieri clare între muzică, poezie, dans, limbă etc. — absență pe care, cu referire la mai multe epoci apuse, avea să o deplîngă astăzi aproape uitatul John Brown într-un tratat faimos odinioară, *A Dissertation on the Rise, Union and Power, the Progressions and Corruptions, of Poetry and Music* (1673). Dar pentru a nu repeta ceea ce, într-un alt context, s-a spus în cap. III, 4, cu privire la strînsa legătură dintre muzică și poezie, să semnalez aici un aspect deloc periferic, și anume necesitatea „unei cooperări armonioase între conținut și muzică" despre care vorbește Thomas Morley (în 1597). În zilele noastre, Mellers a sintetizat:

„Ei toți socoteau că nu este numai o funcție, ci și o datorie a muzicii să scoată în relief înțelesul cuvintelor"[3].

Thomas Campion, contemporan cu Shakespeare, nota:

„Lumea este alcătuită din simetrie și proporție și din acest punct de vedere se compară cu muzica, după cum muzica se compară cu poezia. Terențiu... confundă de-a binelea muzica și poezia"[4].

Iar în completarea citatului, cîteva din observațiile Patriciei Thomson:

„Campion tratează cuvintele ca pe niște note muzicale. El alege o asemenea notă și, înainte de a o accentua, o repetă ca în:
«All that I sung still to her praise did tend,
Still she was first, still she my songs did end.
Yet she may love and music both doth fly,
The music that her echo is, and beauty's sympathy». *(Sonnet* 125)
/Tot ce cintam eu era mereu menit slăvirii ei./ Mereu era ea cea dintîi, mereu cu ea se sfîrșeau cîntecele mele./ Totuși, oricît s-ar strădui ea să fugă de dragoste și de muzică,/ Muzica rămîne ecoul ei precum și simpatia frumuseții./

---

[1] Doru Popovici, *Muzica elisabetană* București, 1972, p. 63
[2] John Wain, *Op. cit.*, p. 144.
[3] Wilfrid Mellers, *Words and Music in Elizabethan England*, în „The Age of Shakespeare, edited by Boris Ford, Pelican, Harmondsworth, 1964, p. 391.
[4] Thomas Campion, *Observations in the Arte of English Poesie* (1602).

«Mereu» şi «ea» sînt note-cheie. «Cîntam» e reluat în «cîntece» şi «muzică». Campion se gîndeşte la reluarea «muzicii care este ecoul ei». Melodia verbală alcătuieşte o bună parte a înţelesului verbal".[1]

Dacă asemenea lucruri, atît de importante, s-au spus despre Thomas Campion, nu se pot oare spune şi despre Shakespeare?

Shakespeare a cunoscut concepţiile despre muzică ale anticilor şi ale contemporanilor săi, le-a împărtăşit şi — aşa cum am văzut — le-a exprimat între coordonate social-morale; dar terminologia muzicală, imaginile din lumea muzicii, metaforele şi comparaţiile etc. se întîlnesc aproape la tot pasul.

Sînt lucruri consemnate de mult în istoriile literaturii engleze, în monografii şi studii speciale, care se ocupă şi de rolul muzicii vocale şi instrumentale de diferite tipuri în piesele lui Shakespeare: „ariile" sînt executate îndeosebi de nobili, trompetele anunţă evenimente solemne, „cîntecele" din tragedii se asociază cu stări sufleteşti anormale (cum ar fi cîntecul Ofeliei, reprezentînd o culminaţie tragică) etc.

F.E. Halliday se face ecoul generalizărilor cunoscute cînd afirmă:

„Este sigur că Shakespeare ştia foarte multe despre muzică şi este cît se poate de logic să presupunem că se pricepea să cînte la cel puţin un instrument"[2] — dar Curtius, fără a-l aminti pe Shakespeare — totuşi devansînd considerabil aprecierile despre Campion făcute de Patricia Thomson—, subliniază un adevăr mai puţin cunoscut cînd spune: „Între muzică şi retorică există legături strînse... Învăţămîntul muzical era copiat după cel retoric"[3].

Aplicînd aceste constatări la opera lui Shakespeare, este cît se poate de logic (ca să folosesc cuvintele lui Halliday) să presupunem că poetul a inversat ecuaţia, respectiv că a împrumutat din cele ale muzicii pentru cele ale literaturii.

Cert este că *textul shakespearian are calităţi muzicale*, începînd cu accentuarea corectă a cuvintelor în vers: accentul de cuvînt, accentul logic (sintactic, accentul subiectiv/retoric sînt în perfectă concordanţă cu accentul ictic, iar propoziţia, aşa cum cerea poetul Samuel Daniel, este „aşezată acolo unde poate lovi cel mai tare"[4]; frazarea muzicală este perfectă, amintind de tipul melodic wagnerian, în arpegiu (tonică, terţă, cvintă-dominantă, octavă) — vezi, de pildă, cîntecul Sentei în *Olandezul zburător*, aria lui Stolzing din *Maeştri cîntăreţi* etc.); se poate vorbi despre existenţa unor leitmotive; unele piese sînt structurate potrivit regulilor muzicale, astfel *Richard al III-lea:*

---

[1] Patricia Thomson, în „Elizabethan Lyrics", London, 1967, p. 4.
[2] F.E. Halliday, *A Shakespeare Companion*, *Op. cit.*, p. 330.
[3] Ernst Robert Curtius, *Op. cit.*, p. 96—97.
[4] In *Defence of Rhyme* (1603).

„Dar piesa însăşi e o structură simfonică pe care nu o pot descrie decît în termeni muzicali: o simfonie retorică în cinci părţi, cu subiecte primare şi secundare şi cîteva leit-motive wagneriene"[1].

4

VERSUL ALB. RIMA. PROZA

Versul alb *(blank verse)*, structura metrică favorită a dramaturgilor elisabetani precum şi a poeţilor englezi din secolele ulterioare, a fost folosit pînă la resursele sale extreme. Fiind un vers lung (zece sau unsprezece silabe, „pentametri iambici nerimaţi"), el permite o mare varietate a distribuţiei accentelor fonice, ceea ce îl apropie de naturaleţea exprimării în proză — este o proză bine ritmată, de exemplu în marele monolog al lui Hamlet:

"To be or nót to bé: (´)that is the quéstion.
Whether 'tis nóbler in the mínd to súffer
The slíngs and árrows of óutrageous fórtune
Or to take árms against a séa of troubles
And by oppósing end them?"

(**Hamlet,** III, 1, 56—60)

În primul vers accentele cad pe silabele 2, 4, 7, 10; în al doilea, pe silabele 4, 8, 10; în al treilea — 2, 4, 8, 10; în al patrulea — 4, 8, 10; în ultimul — 4 şi 6.

Cît de importantă este această diversificare a accentului în cadrul versului alb poate reieşi şi dintr-o ilustrare „negativă" sugerată de Marjorie Boulton. Ea suprapune accentul asintactic *fiecărui* picior iambic:

"A stúdent sát and séwed with crímson thréad
A bríghtly cóloured quílt to déck a béd;
The wórk was wéaring óut her tíred éyes
And só, althóugh she hóped to wín a príze".[2]

Predecesorii lui Shakespeare, fără a cultiva tiparul extrem de mai sus, l-au prefigurat totuşi, mai ales prin folosirea monotonă a decasilabului iambic exprimînd propoziţii complete („versuri complete" sau „independente" — *end-stopt lines)*, sau părţi ale propoziţiei. „Versul grandios" *(mighty*

---

[1] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 7.
[2] Marjorie Boulton, *The Anatomy of Poetry*, 1953, Routledge, London, 1970, p. 29.

line) al lui Marlowe a reprezentat un pas înainte deoarece a recurs, sistematic, la mai puțin de 5 accente ictice și a inclus și alte structuri în afară de iamb.

Înrîurit de Marlowe în prima sa perioadă de creație, Shakespeare i-a dat versului alb un caracter mult mai oral, a renunțat din ce în ce mai consecvent la modelul vers-propoziție și a folosit într-o măsură considerabilă endecasilabul și propozițiile încheiate la mijlocul versului. Totodată, el a recurs și la așa-numitele versuri „frînte" *(broken lines)*, fragmente de pentametru iambic cărora le-a dat funcții precise cum ar fi aceea de a marca întreruperi logice ale discursului, momente de schimbare a atitudinii, adresarea către alte personaje etc. și la versurile „amfibii" *(amphibious lines)* —incomplete, rostite de două și chiar de trei personaje, dar al căror număr de silabe formează în total un decasilab sau endecasilab, îndeplinind, printre altele, și funcția de a sublinia apartenența personajelor la o aceeași categorie (prieteni, conspiratori, același strat social etc.). Trebuie amintit, de asemenea, că (mai ales în ultima sa perioadă de creație) Shakespeare nu a neglijat versurile „continui" sau „neîntrerupte" *(run-on lines)*, cele sfîrșind cu cuvinte neaccentuate (verbe auxiliare, conjuncții, prepoziții etc.), ca, de exemplu, în prima replică a Mirandei:

"If by your art, my dearest father, you have
Put the wild waters in this roar, allay them". (*Furtuna*, I, 2, 1—2)
/Dacă prin arta-ți, dragă tată, ai/ Stîrnit învolburarea grozavă a acestor ape, potolește-o./

Cuvintele finale din primul vers *you have* sînt neaccentuate, iar o pauză nu este posibilă deoarece *have* este un auxiliar pe lîngă *put*. Dacă reținem că în întreaga replică de 13 versuri asemenea terminații se întîlnesc de 4 ori, nu ne vom pripi să afirmăm că Shakespeare se face vinovat de neglijență artistică[1] (cu atît mai mult cu cît replica deschide scena — nu poate fi vorba despre „oboseala" autorului). Miranda este profund tulburată de spectacolul furtunii, iar dezagregarea versului alb și transformarea lui într-un fel de proză — ca în atîtea alte rînduri în *Furtuna*, în colaborare cu alte mijloace stilistice — este în concordanță cu starea de spirit. Tehnica e specific shakespeariană și e prezentă încă în *Regele Lear* (la începutul tragediei, regele se exprimă în versuri albe; pe măsură însă ce „se umanizează" îndurind suferințe tot mai mari, versul alb se degradează treptat, iar atunci cînd monarhul înnebunește, se transformă în proză.)

---

[1] Cum afirmă în legătură cu toată piesa Morton Luce: „Mai putem observa, după cum ne-o sugerează pînă și caracterul abrupt al propozițiilor și țesătura destrămată a versurilor din aceste piese tîrzii, că autorul lor scrie, dacă nu neglijent, în orice caz cu mai puțină concentrare și conduită artistică " (Introducerea la „Shakespeare, *The Tempest*, London, 1926, p. LV—LVI).

S-a vorbit despre evoluţie şi în modul în care Shakespeare a folosit rima. În primele piese versurile rimate sînt mult mai numeroase — ca în *Zadarnicile chinuri ale dragostei*, cu 2 versuri rimate la unul nerimat —, pe cîtă vreme în *Poveste de iarnă* nu se întîlneşte nici o rimă. De la un moment dat înainte, rima apare numai în anumite situaţii: la sfîrşitul scenelor, în cîntece, în vorbirea fiinţelor supranaturale (v. şi interludiul „mitologic " din *Furtuna)*, în maxime, sentenţe etc.

În proză vorbesc oamenii simpli, ţăranii, meşteşugarii, soldaţii, sau (v. mai sus) personajele care, din motive psihologice, nu mai pot păstra cadenţele versului alb.

5

LEXICUL. ASOCIEREA CUVINTELOR. ELEMENTUL CONCRET. SIMPLITATEA. SHAKESPEARE ŞI EUFUISMUL

Poetul preromantic Thomas Gray afirma că „orice cuvînt al său *(al lui Shakespeare)* este un tablou"[1]. Metafora a făcut carieră, dar este falacioasă ca atîtea „bon mots" care, de-a lungul istoriei omenirii, au păcătuit împotriva adevărului asemenea idolilor lui Bacon. Ca articole de dicţionar sau ca sensuri ale acestora, *cuvintele* din opera scriitorului nu sînt „tablouri". Este de neconceput ca Gray să fi avut în vedere „poetismele", „cuvintele poetice" sînt atît de puţine încît nici nu merită să fie pomenite, după cum puţine sînt şi cuvintele (probabil) inventate de Shakespeare (pe lîngă cele pe care le-am semnalat în legătură cu *Sonetele*, *to incarnadine* „a împurpura", *to castigate* „a pedepsi", *dauntless* „neînfricat", *to enfree* „a elibera", *to empoison* „a otrăvi" şi altele). Să se fi gîndit la vocabularul „plastic" prin concreteţe, îndeosebi la vocabularul de origine germanică (90 %)?

Luate separat, foarte puţine unităţi lexicale din scrierile lui Shakespeare sînt „tablouri"; tabloul şi, cu atît mai mult, un tablou shakespearian nu este o pată de vopsea aruncată pe o pînză albă. Iar dacă prin „cuvînt" Gray a înţeles o „îmbinare de cuvinte" atunci a forţat noţiunea dincolo de hiperbola metaforică. Mai puţin cunoscută, formularea eseistului romantic William Hazlitt este mult mai apropiată de adevăr:

„Limbajul lui este hieroglific. Traduce gîndurile în imagini/tablouri vizibile".[2]

---

[1] In *The Progress of Poesy* (1757).
[2] *On Dryden and Pope*, în „Characters of Shakespeare's Plays" (1817).

Opera lui Shakespeare este o imensă și prestigioasă galerie de tablouri, dar numai atunci cînd se ține cont de context, *de la cuvintele compuse către îmbinările complexe:*

„Farmecul multor cuvinte compuse shakespeariene stă în aceea că ele nu sînt întotdeauna inovații, ci... cele mai obișnuite expresii încrustate în vers cu geniu poetic. Nu se pot închipui cuvinte mai simple și, în același timp, mai de efect prin lipsa lor de afectare decît următoarele—primele, atît de prozaice în sine încît resping ideea oricărei inspirații exaltate, sugerînd pur și simplu mîna de maestru:

«Golden lads and girls all must
Like chimney-sweepers come to dust»./ Toți băieții și fetele de aur/ Asemeni coșarilor, se vor preface în funingine=țărînă./

«Fear no more the lightning-flash,
Nor the all-dreaded thunder-stone»./ Nu te mai teme de străluminarea fulgerului,/ Nici de bubuitul grozav al tunetului/".[1]

Shakespeare a recomandat și folosit permanent o exprimare simplă și directă. Studiat cu totul insuficient, acest aspect nu a scăpat totuși atenției unor cercetători:

„Nici o fațetă a limbii lui Shakespeare nu a fost atît de puțin scoasă în evidență ca exprimarea simplă și directă. Splendorile imaginilor sale au distras atenția de la forța și dramatismul acestor efecte rezultate din îmbinarea celor mai puțin pretențioase elemente".[2]

Totodată, urmînd sistematic o tradiție a literaturii engleze scrise (literatura expozitivă mai curînd decît cea cu caracter beletristic) potrivit căreia cuvintele abstracte se asociau cu cele concrete (mai ales cuvintele romanice cu cele de origine germanică)., Shakespeare a mers în întîmpinarea accesibilității; iar prin ineditul „prietenosului conflict", a amplificat efectul imaginilor poetice:

"What grief hath set the jaundice *(romanic)* on your cheeks *(germanic)*?"/ Ce păsuri v-au umplut obrajii de gălbinare?/

"Patience *(romanic)* is sottish *(romanic)*, and impatience *(romanic)* does / Become a dog *(engleza veche)* that's mad *(engleza veche)*."/ Răbdarea e o proastă iar nerăbdarea/ S-a prefăcut în cîine turbat./

"Beauty *(romanic)* is bought by judgment *(romanic)* of the eye *(engleza veche)*,/ Not utter'd by base sale *(germanic)* of chapman's *(engleza veche)* tongues *(engleza veche)*"./ Frumusețea o cumpără judecata ochiului,/ (Și) nu este trîmbițată de ticăloasa vînzare a gurii telalilor./

---

[1] Ethel Bothwell Maye, *Enlargement of Vocabulary*, în „A Guide to the English Language", London, 1914, p. 150.

[2] Ifor Evans, *The Language of Shakespeare's Plays*, London, p. 73.

"Love's feeling *(engleza veche)* is more soft *(germanic)* and sensible *(romanic)*/ Than are the tender *(romanic)* horns *(germanic)* of cockled *(romanic)* snails *(engleza veche)*"./ Simţămîntul dragostei este mai delicat şi mai gingaş / Decît sînt cornițele melcului cu cochilie./

De la un capăt la celălalt al operei shakespeariene, procedeul ilustrează teza enunţată de Tezeu:

"The poet's eye, in a fine frenzy rolling,
Does glance from heaven to earth, from earth to heaven,
And as imagination bodies forth
The forms of things unknown, the poet's pen
Turns them to shapes and gives to airy nothing
A local habitation and a name.". *(Visul unei nopţi de vară*, V, 1, 12—17)./ Ochiul poetului, rotindu-se sub puterea unui minunat extaz,/ Priveşte din cer spre pămînt şi de pe pămînt spre cer;/ Iar cînd închipuirea dă naştere/ Formelor lucrurilor neştiute, pana poetului/ Le întocmeşte chip şi dă vaporosului nimic/ Sălaş anume şi un nume./

Shakespeare a crezut adînc şi statornic în puterea cuvintelor. Numai cuvintele lipsite de conţinut, chiar dacă sînt înveşmîntate frumos (manifestare a aparenţei) sînt lipsite şi de valoare:

"*Shakespeare*. I think good thoughts, whilst others write good words." *(Sonetul 85)*/ Eu cuget la lucruri frumoase, în timp ce alţii scriu vorbe frumoase./

"Hamlet. Words, words, words." *(Hamlet*, II, 2, 196)/ Vorbe, vorbe, vorbe./

"*Troilus*. Words, words, mere words, no matter from the heart." *(Troilus şi Cresida*, V, 3, 109)/ Vorbe, vorbe, simple vorbe, nimic (pornit) din inimă./

Altminteri, ca şi muzica, „vorbele" au puteri extraordinare, pot „înjunghia" *(stab*, în *Mult zgomot pentru nimic*, II, 1, 257), „pricinuiesc mai multă durere decît rănile" *(3 Henric al VI-lea*, II, 1, 99) etc. Cînd Hamlet o dojeneşte pe regină, aceasta exclamă:

"O! speak to me no more;
These words like daggers enter in mine ears." *(Hamlet*, III, 4, 94—95)/ Vai, nu-mi mai vorbi!/ Cuvintele acestea îmi străpung urechile ca nişte pumnale./

Cuvintele pot însă aduce şi alinare sau bucurie: „farmecă inimile" *(2 Henric al VI-lea*, I, 1, 157), „cresc... ca altoiul... şi dau rod" *(Totu-i*

bine cînd sfîrşeşte bine, I, 2, 53—55), „mîngîie inimile" *(Richard al III-lea*, IV, 4, 131).

Prin încrederea sa în forța cuvîntului Shakespeare s-a asimilat marii mase de umaniști care, fie prin lucrări teoretice, fie prin opere literare, au militat pentru cultivarea limbii engleze:

„Este oare vorbirea noastră atît de vulgară și sînt expresiile noastre atît de grosolane încît poezia să nu afle în ele mijloacele prin care să-și destăinuie firea?"[1]

„Limba noastră nu este mai puţin viguroasă şi încărcată de sensuri ca a lor/ *(a grecilor şi romanilor)*,... nu cuprinde mai puţine reguli şi varietate."[2]

Unii scriitori, cum ar fi Ben Jonson, s-au declarat în favoarea unei limbi engleze frumoase dar neartificiale, „pure" şi „aşa cum o vorbesc oamenii"; alții, dimpotrivă, au căutat să impună diferite forme de manierism lingvistic, dintre care *eufuismul*, mai important decît celelalte, pentru că s-a bucurat de o largă răspîndire şi de o oarecare longevitate. Cu toate că a avut precursori (într-o piesă de George Gascoigne, *The Supposes* „Presupuşii", 1566), eufuismul s-a impus prin romanul în două părți *Euphues* (1579; 1580) al lui John Lyly — ca mod de a scrie dar și de a vorbi afectat, bombastic, cu metafore exagerate, concetti, aliterații, antiteze elaborate.

Se poate afirma că eufuismul a avut o anumită influență asupra lucrărilor de tinerețe ale lui Shakespeare; dar, cum am mai arătat, încă în *Zadarnicele chinuri ale dragostei*, scriitorul a parodiat eufuismul, pledînd pentru simplitate și naturalețe în exprimare. Pe de altă parte, vorbirea eufuistică a anumitor personaje din unele piese nu reprezintă influența acestui manierism asupra lui Shakespeare ci asupra personajelor despre care Shakespeare știa că, în mediul elisabetan aristocrat, ar fi vorbit astfel. Un exemplu este Romeo care foloseşte o exprimare bombastică (pînă a-și descoperi adevărata identitate prin iubire); un altul e Osric de a cărui prețiozitate își bate joc Hamlet imitîndu-l. Horatio, care a ascultat straniul dialog, comparabil doar cu extravaganțele lingvistice ale unor critici literari de astăzi, observă ca un om întreg la minte:

"Is't not possible to understand in another tongue?" *(Hamlet*, V, 2, 132—133)/ Nu e cu putință să vă înțelegeți într-o altă limbă?/

[1] William Webbe, în prefața la *A Discourse of English Poetry* (1586)
[2] George (sau William?) Puttenham, *Art of Poesie* (1589).

REPETIŢIA (PRIN FORMĂ ŞI CONŢINUT, SINONIMICĂ, OMONIMICĂ, A TIPARELOR GRAMATICALE).

Dintre figurile de stil predominante în opera lui Shakespeare cele mai importante sînt figurile de repetiţie. Nici unul din marii dramaturgi ai vremii, educaţi în spiritul aceleiaşi retorici, nu se poate compara cu el în ceea ce priveşte frecvenţa repetiţiilor, varietatea formelor pe care le îmbracă şi permanenta lor motivare.

Clasificarea de mai jos cuprinde numai categoriile principale (pentru funcţiile mimetice ale repetiţiei, v. cap. V, 6).

Reluarea formei şi a conţinutului. Dincolo de *refren*, a cărui funcţie este simpla încîntare sonoră şi ritmică, imitarea unor sunete din natură, sugerarea vagă a atmosferei folclorice etc., repetiţia de acest tip accentuează idei sau sentimente, obsesia, ca în întrebarea repetată a Cleopatrei: *Is, he married?* (*Antoniu şi Cleopatra*, II, 5, 96, 97)/ E însurat?/, insistenţa ca în propoziţia imperativă *Speak to me!* prin care Horatio îi cere duhului să-i vorbească (*Hamlet*, I, 1, 128—139) etc.

O formă aparte o constituie *repetiţia incrementală* ("incremental repetition"). Un cuvînt, o sintagmă, o propoziţie, iniţial rostite o singură dată, sînt reluate în continuare în contexte din ce în ce mai mari, astfel propoziţia *she will die* dintr-o replică a lui Claudio, care, adresîndu-i-se lui Don Pedro, vrea să-l convingă pe Benedick (ştia că acesta trage cu urechea) de sentimentele pe care i le nutreşte Beatrice:

"Hero thinks surely she Will die; for she says she will die if he love her not, and she will die ere she make her love known, and she will die if he woo her, rather than she will bate one breath of her accustomed crossness". (*Mult zgomot pentru nimic*, II, 3, 191—195)/ Hero e de părere că Beatrice o să moară fără doar şi poate; pentru că, aşa spune Beatrice o să moară dacă el n-o iubeşte, şi o să moară mai degrabă decît să-şi destăinuie dragostea şi dacă el îi va face curte, o să moară mai curînd decît să renunţe măcar la una din zeflemelile ei obişnuite./

Reluarea conţinutului cu schimbarea formei (sinonime) Funcţia specifică a acestei categorii de repetiţii este accentuarea, indiferent dacă sinonimele „se completează" între ele ca sens sau ca intensitate, de exemplu în primul monolog al lui Hamlet:

"How weary, stale, flat, and unprofitable
Seem to me all the uses of this world". (*Hamlet*, I, 2, 133—134)/ Cît de slute, seci, sălcii şi lipsite de noimă/ Îmi par toate rosturile acestei lumi!/

Alteori ele îndeplinesc o funcţie explicativă, ca în seria lui Holofernes:

"...coelo, the sky, the welkin, the heaven". *(Chinurile zadarnice ale dragostei*, IV, 2, 5—6)/ ...coelo, cerul, tăriile, bolta./

Funcțiile pe care le-am amintit sînt îndeplinite și de o formă specială a sinonimiei și extrem de des folosită de Shakespeare, „perechile sinonimice ("hendiade cantitative", „cuvinte gemene" etc.) — două sinonime legate printr-o conjuncție copulativă, mai ales *and: rich and precious* (bogat și prețios), *rank and station* (rang și poziție), *complotted and contrived* (au uneltit și pus la cale). De notat că uneori Shakespeare folosește procedeul pentru a accentua anumite cuvinte sau idei dintr-un text-sursă, ca în *Coriolan*, piesă bazată pe *Viețile paralele* ale lui Plutarh în traducerea lui Thomas North: *without doing anything* /fără să facă nimic — North) și *idle and inactive* /trîndav și nefăcînd nimic — Shakespeare/.

Reluarea formei cu schimbarea conținutului (omonime, polisemie) Figura de stil caracteristică pentru acest tip de repetiție este jocul de cuvinte, calamburul *(the wordplay, the pun)*, prezență permanentă în umorul anglo-saxon începînd poate cu *Istoria ecleziastică a poporului englez* de Bede. În opera lui Shakespeare, sursa directă a calamburului umoristic a fost folclorul, comediile Renașterii și, probabil, textele eufuistice ale lui John Lyly.

Într-un studiu cuprinzător despre calamburul shakespearian, M.M. Mahood, după ce constată o frecvență medie de 78 calambururi la o piesă, discută pe larg funcția lor în tragedii.[1]

Ifor Evans vorbește despre „calamburul poetic":

„Granița între calambur și limbajul profund imaginativ nu poate fi stabilită cu precizie. Elementul identității verbale e transferat în limbaj metaforic. De fapt, se poate susține că tipul de ambiguitate pe care se bazează calamburul apare în exprimarea cea mai imaginativă din piesele lui Shakespeare. Metellus, în *Iuliu Cezar*, căutînd să-l implice în complot pe Cicero, spune: *O! let us have him; for his silver hairs/ Will purchase us a good opinion/* Să-l vîrîm și pe el, pentru că părul lui de argint/ Va cumpăra păreri prielnice nouă — II, 1, 144—145./ Aici, sensul cuvîntului *argint* ca metal prețios este adăugat la contextul primului vers, pentru ca sugestia metaforică a verbului *a cumpăra* să fie exploatată în următorul".[2]

Indiferent de natura pieselor, calamburul shakespearian îndeplinește funcții dramatice, conflictuale, *în dialog*, unde poate deveni un aspect important al mimetismului lingvistic.

Tot de repetiția omonimică țin o seamă de cuvinte-cheie *(key-words)*, *art* „artă" în *Furtuna*, *night* „noapte" în *Hamlet*, *honour* „onoare" în *Henric al IV-lea* și *Henric al V-lea*, *to think* „a crede" — „a bănui" în Othello

---

[1] M.M. Mahood, *Shakespeare's Word-play*, London, 1957.

[2] Ifor Evans, *The Language of Shakespeare's Plays*, 1952, Methuen, London, 1966, p. 9.

etc. şi *cuvinte-ecou (echo-words)* care, imitînd cuvintele-cheie, le subliniază, deşi sînt folosite „ca din întîmplare" în diferite împrejurări, în cadrul altor subiecte de conversaţie. Astfel, cuvîntul *father* „tată", folosit tematic de Henric al IV-lea într-un dialog cu fiul său, moştenitorul tronului *(2 Henric al IV-lea*, IV, 5, 63—78), e reluat cu valoare metaforică, într-un context diferit:

"*King H.* Thy wish was father, Harry, to that thought". (IV, 5, 91)/
Regele Henric: Dorinţa ta, Harry, a zămislit acest gînd./

Reluarea tiparului gramatical (paralelism sintactic) se întîlneşte mai ales în pasaje retorice şi în recomandările cu caracter didactic-moralizator:

"*Fool.* Have more than thou showest,
Speak less than thou knowest,
Lend less than thou owest". *(Regele Lear*, I, 4, 132—134)
/*Nebunul:* Să ai mai mult decît arăţi,/ Să spui mai puţine decît ştii,/ Să împrumuţi mai puţin decît ai./

7
PARALELISMUL LEXICAL. IMAGINILE ITERATIVE

Paralelismul lexical nu este, propriu-zis, o formă a repetiţiei, cu care, totuşi, are anumite contingenţe: „părţile" care sînt menţionate presupun apartenenţa la un „întreg" (imagine, temă, idee), ca în cazul *enumerării*, figură de stil generos reprezentată în opera lui Shakespeare şi îndeplinind un rol de accentuare, inclusiv modală:

"O, world, thy slippery turns! Friends now fast sworn,
Whose double bosoms seem to wear one heart,
Whose hours, whose bed, whose meal and exercise
Are still together...". *(Coriolan*, IV, 4, 12—15) /O, lume, lunecoasele tale căi! Prieteni care astăzi sînt ca şi fraţi-de-cruce,/ Ale căror piepturi par să poarte o singură inimă,/ Ale căror ceasuri, al căror pat, a căror mîncare şi muncă/ Sînt veşnic împreună.../

O altă formă a paralelismului lexical este *metafora dezvoltată:*

"*Northumberland.* But, lords, we hear this fearful tempest sing,
Yet seek no shelter to avoid the storm;
We see the wind sit sore upon our sails,
And yet we strike not, but securely perish".
(Richard al II-lea, II, 1, 264—267)/ Dar, mărite feţe, auzim cum urlă această grozavă furtună,/ Totuşi nu ne căutăm un adăpost pentru a scăpa de vijelie;/ Vedem cum vîntul ne umflă pînzele/ Şi totuşi nu le coborîm, ci ne pregătim de moarte./

Sonetele oferă exemple numeroase de metafore dezvoltate (v. cap. IV,2).

Paralelismul metaforic şi, în general, „imaginile iterative", caracterizează adesea piese întregi, scene sau personaje. În *Troilus şi Cresida* predomină imaginile legate de mîncare, băutură şi negoţ, în *Hamlet*, cele privind „hainele", în *Furtuna*, II, 1, metafora acvatică; Othello foloseşte imagini din lumea florilor şi plantelor, Iago, din cea a insectelor, Macbeth îşi presară replicile cu reprezentări arhitecturale.[1]

Într-un studiu mai vechi[2], arătam că un anumit grup de imagini poate caracteriza *o suită de piese*, respectiv piesele istorice, unde imaginile dominante sînt somatice.

Dacă citim piesele istorice nu în ordinea cronologică a publicării ci a domniilor, constatăm în primele cinci *(Regele Ioan, Richard al II-lea, 1 şi 2 Henric al IV-lea* şi *Henric al V-lea)* o anumită insistenţă asupra cauzalităţii istorice, susţinută artistic prin imagini privind corpul omenesc (cf. *body politic* „corpul statal") şi părţile sale alcătuitoare. În *Regele Ioan* atrage atenţia abundenţa lexicului şi a discuţiilor legate de naşterile premature sau nefireşti. Urmările acestor „începuturi vicioase" apar şi în *Regele Ioan:* în planul imaginilor artistice, ca diformităţi şi boli ale trupului. Ele sînt însă accentuate în *Richard al II-lea*, unde Shakespeare scoate în prim plan cauza suferinţelor ţării, luptele pentru domnie. Adresîndu-se Angliei, Richard spune cu amărăciune:

> "...rebels wound thee with their horses' hoofs".*(III*, 2, 7)
> /...răzvrătiţii te rănesc cu copitele cailor./

Aceasta, ca o confirmare a gîndurilor exprimate anterior de „părintele regilor" Gaunt *(gaunt* = slab, emaciat, descărnat), cînd a stat de vorbă cu Richard:

> "For sleeping England long time have I watch'd;
> Watching breeds leanness, leanness is all gaunt.
> The pleasure that some fathers feed upon
> Is my strict fast, I mean my children's looks;

---

[1] Unul dintre primii autori preocupaţi de imaginile iterative a fost astăzi ignoratul Walter Whiter, în *A Specimen of a Commentary on Shakespeare* (1794), inspirat de doctrina lui John Locke privind asociaţiile de idei. Caroline Spurgeon *(Op. cit.)* a acordat o atenţie deosebită problemei şi a stîrnit interesul a numeroşi cercetători, dintre care: *M.M. Morozov (The Individualization of Shakespeare's Characters through Imagery*, în „Shakespeare Survey", II, 1949), Donald A. Stauffer *(Shakespeare's World of Images*, 1949, Indiana University Press, 1966,) Wolfgang Clemen *(The Development of Shakespeare's Imagery*, traducere din germană, Methuen, London, 1951) sau Edward Armstrong, *Shakespeare's Imagination*, University of Nebraska Press, Lincoln, 1965.

[2] L.L., *Pe marginea pieselor istorice ale lui Shakespeare*, 1959, v. „Studii shakespeariene", ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

And therein fasting hast thou made me gaunt.
Gaunt am I for the grave, gaunt as a grave,
Whose hollow wound inherits nought but bones". (II, 1, 77—83)

/Pentru că am vegheat îndelung somnul Angliei;/ Veghea naște slăbiciune; slăbiciunea este descărnare./ Bucuria cu care se hrănesc unii tați/ E postul meu neîntrerupt, adică felul cum arată copiii mei;/ Și prin acest post tu m-ai descărnat./ Descărnat sînt pentru mormînt, descărnat ca mormîntul,/ A cărui matcă goală nu moștenește decît oase./

În *2 Henric al IV-lea* țara e mai *bolnavă* ca oricînd; e nevoie de *doctori* și *leacuri:*

„*Regele Henric:* Vedeți, așadar, singur cît de beteag/ E trupul țării noastre; și ce boli scîrbavnice și primejdioase/ S-au oploșit lîngă inima ei./ *Warwick:* E ca un trup încă bolnav/ Și căruia i se poate reda puterea de altădată/ Cu sfaturi bune și cu doctorii". (III, 1, 38—43)

Să subliniem, în treacăt, că în episoadele comice cu Falstaff și prietenii săi, elementul somatic este la fel de bine reprezentat. Umorul cavalerului și glumele ce se fac pe socoteala lui sînt strîns legate de o trupeșie contrastînd puternic cu sfrijeala altor personaje (Shallow, recruții etc.); iar ieșirea din scenă a lui Falstaff, simbolică în sensul că reprezintă ieșirea din scenă a cavalerismului feudal (cf. Don Quijote) este proclamată de noul rege printr-o imagine somatică:

"Make less thy body hence". (V, 5, 57) /Împuținează-te la trup de acum înainte./

În *Henric al V-lea*, unde elementul somatic este și mai bine reprezentat (aproximativ unul la zece rînduri, cu peste 60 de părți ale corpului menționate; acumulări ca în lecția de engleză din IV, 3, cu tema „corpul omenesc" etc.), trupul Angliei nu mai este „bolnav", iar elementele somatice cooperează între ele tot așa cum cooperează englezii, scoțienii, irlandezii și velșii pe fondul pledoariei lui Shakespeare pentru unitatea națională.

8

OPOZIȚIA LINGVISTICĂ. ANTONIMELE

Nu mai puțin importante sînt și figurile de opoziție, organizate frecvent în structuri care se integrează și în figurile de repetiție.

Există opoziții — uneori cît se poate de evidente — între serii de cuvinte lungi și serii de cuvinte scurte:

"*Macbeth.* No, this my hand will rather
The multitudinous seas incarnadine,
Making the green one red".

(Macbeth, II, 2, 62—64)

Opoziţii asemănătoare se stabilesc între propoziţii şi fraze. Discursul de „exculpare“ al lui Claudius în *Hamlet*, I, 2, 1—39, este construit după toate regulile retorice ale epocii, iar cele cîteva propoziţii scurte rostite de rege (trădînd parcă adevărata sa fire, poruncitoare, milităroasă etc.) distonează puternic cu lungimea frazelor anterioare:

"For all our thanks". / Tututor, mulţumirile noastre. / (după o perioadă formată din 7 propoziţii, 16 versuri).
"So much for him". Atîta despre el. / (după 4 propoziţii, 9 versuri).
"Farewell and let your haste commend your duty". / Cu bine şi fie ca prin zorul vostru să vă arătaţi ascultarea. (după 6 propoziţii, 13 versuri).

Dintre scriitorii care l-au influenţat pe Shakespeare în mînuirea *antitezei*, cei mai importanţi au fost Seneca, probabil Bacon, cu certitudine Montaigne. Cît despre antonime, scriitorul a putut găsi surse bogate în folclor (proverbe, zicale) şi, cum s-a mai spus, în John Lyly.

Antonimia, respectiv opoziţia de sens dintre cuvinte, este atît de frecventă încît prin prezenţă stăruitoare şi absenţă relativă ea poate confirma contribuţiile individuale ale lui Shakespeare şi Fletcher la textul piesei *Henric al VIII-lea*, sugerate de analize lingvistice de altă natură, întreprinse altădată.[1]

Ea poate avea un caracter explicit clar, ca în:

„*Celia.* 'Was' is not 'is'". (*Cum vă place*, III, 4, 31) „A fost“ nu e „este“./
"*France.* Fairest Cordelia, thou art most rich, being poor". (*Regele Lear*, I, 1, 253) *Regele Franţei:* Prea frumoasă Cordelia, eşti foarte bogată fiind săracă./

Sînt, de asemenea, explicite antonimele reprezentînd părţi de vorbire diferite:

"*Juliet.* Though news be bad, yet tell them merrily". *Romeo şi Julieta*, II, 5, 22) / *Julieta:* Chiar dacă veştile sînt triste, spune-le cu voioşie./

Alteori, antonimele sînt implicite: cînd cei doi termeni ai opoziţiei sînt aşezaţi prea departe unul de altul pentru a fi sesizaţi la prima lectură; cînd opoziţia priveşte nu sensurile ci raporturi de altă natură, cum ar fi, în cazul perechilor sinonimice legate prin *and*, opoziţia „cuvînt abstract“ — „cuvînt concret“; ca modalitate de exprimare a ironiei etc., cînd un cuvînt sau o propoziţie, repetate în contexte convenabile intenţiilor vorbitorului, capătă un sens opus sensului iniţial — de pildă, propoziţia *Brutus is an ho-*

---

[1] V.L.L., *Antonimia — procedeu semnificativ în opera lui Shakespeare*, în „Studii shakespeariene“, *Op. cit.*

nourable man (Iuliu Cezar, III, 2, 88) / Brutus e un om de toată cinstea /, care se transformă în opusul ei, după cum o interpretează, în final, cel de al 4-lea cetăţean: *They were traitors: honourable men!* (v. 159) / Au fost nişte trădători — oameni „de toată cinstea"!

Antonimele îndeplinesc funcţii multiple: produc efecte comice, apar în momente de cumpănă şi gravă reflexie, de tensiune sau conflict interior etc.

Unele generalizări privind viaţa, natura şi omul cuprind opoziţii exprimate printr-un număr foarte mare de antonime, de exemplu monologul călugărului Lawrence despre „lupta internă a contrariilor", monolog care se încheie cu versurile:

"Within the infant rind of this weak flower
Poison hath residence, and medicine power". *(Romeo şi Julieta*, II, 3, 23—24) / Sub coaja acestei flori plăpînde / Sălăşluieşte şi otrava şi balsamul tămăduitor./

În cîteva rînduri, antonimele de la începutul pieselor prefigurează conflictele majore. În *Macbeth*, răsturnarea valorilor („firescul" se transformă în „nefiresc") este anticipată de vrăjitoare în prima scenă:

"Fair is foul and foul is fair". (I, 1, 10) / Frumosul e urît, urîtul e frumos. /

9
REPETIŢIA ŞI OPOZIŢIA DE SUNET.

Shakespeare a acordat o atenţie susţinută *sunetelor*, vocale, consoane, silabe, ca în ilustrarea de mai jos, luată aproape la întîmplare dintr-o piesă aparţinînd primei perioade:

"*Puck.* Over hill, over dale,
Thorough bush, thorough brier,
Over park, over pale,
Thorough flood, thorough fire,
I do wander every where,
Swifter than the moon's sphere".

(Visul unei nopţi de vară, II, 1, 2-7)

Versurile rostite de popularul spiriduş sînt rimate şi aliterative, potrivit tradiţiei folclorice engleze: *th* şi *b* în versul 2, *o* şi *p* în versul 3, *th* şi *f* în versul 4, *w* în versul 5, *s* în versul 6. Efectul acustic este „plăcut" pentru că e „muzical", dar sunetele nu au nici o legătură cu conţinutul, spre deosebire de exemplul ce urmează, din *Antoniu şi Cleopatra.* E însoţit de textul corespunzător din *Vieţile paralele* în traducerea lui Thomas North, pentru a se

putea urmări modul cum a modificat Shakespeare sursa folosită atît ca vocabular cît şi ca „sunete":

"*Enobarbus.* The barge she sat in, like a burninsh'd throne,
Burn'd on the water; the poop was beaten gold;
Purple the sails, and so perfumed that
The winds were lovesick with them; the oars were silver,
Which to the tune of flutes kept stroke, and made
The water which they beat to follow faster,
As amorous of their strokes". (II, 2, 199—205)

/ Corabia în care şedea, ca un tron aprins, / Ardea pe apă; pupa era aur bătut; / Pînzele erau de purpură, atît de parfumate încît / Vîntul nu mai putea de dorul lor; vîslele erau de argint; / Băteau ritmic în sunetul flautelor şi sileau / Apa pe care o loveau să le urmeze mai repede, / Ca îndrăgostită de loviturile lor. /

Traducerea lui North:

"She disdained to set forward otherwise, but to take her barge in the river of Cydnus, the poop whereof was of gold, the sails of purple, and the owres of silver, which kept stroke in rowing after the sounds of the musicke of flutes, howboyes, citherns, violls, and such other instruments as they played in the barge. / ... n-a voit să plece altfel decît mergînd pe rîul Cydnus, cu corabia , a cărei pupă era de aur, pînzele de purpură şi vîslele de argint; acestea băteau ritmic în sunetele muzicii de flaute, oboiuri, ţitere, viole şi alte asemenea instrumente la care cîntau muzicanţii pe corabie/".

În traducerea lui North, ea însăşi o realizare poetică, aliteraţia consonantică nu este nici evidentă, nici sistematică, nici onomatopeică. La Shakespeare, dimpotrivă, imitarea sunetelor produse de vîsle, vînt şi aer, este consecventă şi înfăţişată într-un descrescendo aliterativ: *b* în primele două versuri, transformarea lui *b* în *p*, a lui *p* în *th* şi *w*, apoi a acestora în *f* şi *s*. *B* sugerează masivitate, soliditate, grandoare, ca şi vocalele lungi cu care este asociat; soliditatea devine fluidă datorită unor sunete mai moi, după care „urmează şoaptele".

10
SINTAXA POETICĂ. PARANTEZELE

Manualele şi tratatele de gramatică shakespeariană fac parte din bibliografia obligatorie a tuturor celor ce doresc să înţeleagă „denotaţional" opera scriitorului. Dar unele din aceste lucrări au şi un alt merit, acela că, sistematizînd problemele şi ilustrîndu-le, arată şi *abaterile* lui Shakespeare de la normă, respectiv folosirea subiectivă a gramaticii, adesea în scopul accentuării poetice. Aceste abateri, cum subliniază Sister Miriam Joseph, „conferă o anumită greutate şi un anumit echilibru frazelor şi se deosebesc de exprimarea obişnuită aşa cum paşii de dans sau mişcările din cadrul

unui ceremonial sau ritual se deosebesc de o plimbare obişnuită. Scopul plimbării este simplu şi practic, acela de a ajunge la destinaţie, dar mişcările dansatorilor sau ale participanţilor activi la ceremonialuri dispun de virtuţi proprii — graţia şi demnitatea acţiunii. Folosirea eficace a tiparelor gramaticale demonstrează că un scriitor sau vorbitor stăpîneşte şi poate folosi cu excepţională uşurinţă uneltele sale lingvistice. Într-o măsură mult mai mare decît orice alt scriitor de limbă engleză, Shakespeare stăpîneşte aceste unelte, le mînuieşte cum vrea şi dă frazei greutate şi echilibru. Dar noi sîntem atît de absorbiţi de ceea ce spune încît adesea nu ne dăm seama de procedeele prin care îşi realizează arta"[1].

Astfel de procedee, extrem de frecvente în opera shakespeariană, sînt inversiunile (hiperbatonul), elipsele, conversiunea neobişnuită (folosirea neobişnuită a unei părţi de vorbire ca altă parte de vorbire, de exemplu, a adjectivului *dizzy* „ameţit" ca verb, *to dizzy* „a ameţi", „a buimăci"), circumlocuţia, hendiada calitativă şi parantezele. Ultimele două prezintă un interes deosebit.

Hendiada calitativă[2] — legarea a două cuvinte nesinonimice prin conjuncţia *and* care stabileşte, de fapt, un raport de subordonare între ele, cum ar fi *law and heraldry* „lege heraldică", „legea blazoanelor", nu „lege şi heraldică" etc. — se înscrie prin frecvenţă (Schultze constată un total de 471) între elementele de recunoaştere a stilului shakespearian. Mai este oare nevoie să adăugăm că necunoaşterea acestei figuri de stil a prilejuit erori regretabile în traduceri?

Paranteza, interpretată într-o accepţie mai largă decît i se acordă de obicei (marcată grafic prin paranteze rotunde sau drepte, eventual prin linii de despărţire), respectiv ca *orice întrerupere a fluxului normal, logic-sintactic al vorbirii*, este un alt element semnificativ în economia artei dramatic-poetice a lui Shakespeare, mai cu seamă în piesele tîrzii.

În *Furtuna*, la care revin pentru exemplificări întrucît reprezintă un *summum bonum* al procedeelor artistice, parantezele exprimă atitudini ale vorbitorului, regretul, durerea, ironia etc., ca în:

"*Alonso*. ... where I have lost —
How sharp the point of this remembrance is, —
My dear son Ferdinand". (V, 1, 137—139) / ... unde l-am pierdut — Ce dureroasă este această aducere-aminte! —/ Pe iubitul meu fiu Ferdinand.
"*Antonio*. ...she that from Naples
Can have no note unless the sun were post, —
The man i'the moon's too slow — till newborn chins

[1] Sister Miriam Joseph, *Op. cit.*, p. 54.
[2] Studiată în profunzime în lucrarea de doctorat a lui Erich Schultze, *Das Hediadyoin und Hendiatrioin*, Halle, 1908.

Be rough ard razorable". (II, 1, 255—258) / ... ea, care din Neapole / N-ar putea primi nici un fel de vești decît doar dacă soarele s-ar face olăcar / (Omul din lună e prea încet) pînă cînd bărbiile nou-născuților / Se vor face aspre și bune de ras./

Altele au un caracter explicativ:

"*Ariel.* ...But remember, —
For that's my business to you, — that you three, *etc.* (III, 3, 68—69)...
Dar eu vă reamintesc — /De aceea și mă aflu aici — că voi trei *etc.* /

Altele întăresc idei sau atitudini:

"*Ariel.* ...Ferdinand,
With hair up-starting, — then like reeds, not hair, —
Was the first man that leap'd". (I, 2, 212—214) / ... Ferdinand, / Cu părul vîlvoi—jurai că e stuf, nu păr —, / S-a aruncat primul în apă. /

"*Prospero.* ...there is no soul,
No, not so much perdition as an hair...". (I, 2, 29—30) /...nici un om, / Ce zic, nici un singur fir de păr nu s-a prăpădit.../

Cînd Prospero îi spune Mirandei povestea vieții lor, el folosește propoziții întrerupte de paranteze prin care îi cere fiicei sale să-l asculte cu cea mai mare atenție:

„Thy false uncle —
Dost thou attend me?" (I, 2, 77—78 / Unchiul tău, trădătorul — / Mă asculți? /

În felul acesta narațiunea e dramatizată (prin contrast, de exemplu, cu narațiunea lui Aegeon din *Comedia erorilor*, I, 1, 31—95 etc.).

Exprimarea „digresivă" se întîlnește insistent în propozițiile relative de tip descriptiv insuficient legate de antecedent, deci constituindu-se paranteze. Numărul propozițiilor relative în *Furtuna* este ridicat (230 la 2071 de rînduri); numărul propozițiilor relative descriptive ajunge la 60%, iar din acestea, ceva mai puțin de 50% (63 din 134) sînt de tip „digresiv".

Ca și parantezele exprimate prin alte mijloace, propozițiile „digresive" subliniază idei și atitudini sau explică anumite lucruri (interlocutorilor sau spectatorilor). Dintre ele se disting propozițiile exprimînd conținuturi deosebit de importante. De pildă, în două propoziții de acest fel este arătată trăsătura de caracter fundamentală a Mirandei, compasiunea. Descriind naufragiul, Miranda își amintește de corabie, dar după aceea, înainte de a-și termina gîndul, vorbește despre *oameni:*

"... a brave vessel,
Who had, no doubt, some noble creature in her,
Dash'd all to pieces". (I, 2, 6—8) / ... un vas falnic, / Purtînd, fără îndoială, făpturi alese, / Făcut fărîme. /

Iar Prospero, într-o replică apropiată, se exprimă explicit:

"The direful spectacle of the wreck, which touch'd
The very virtue of compassion in thee,
I have...". (I, 2, 26—28) (Înspăimîntătoarea priveliște a naufragiului, care a răscolit / Însăşi ființa milei tale, / Eu... /

V
SHAKESPEARE DRAMATURGUL

1
SPECII DRAMATICE

Mari trebuie să fi fost ezitările lui Heminge şi Condell cînd, ca editori ai primului in-folio au fost puşi în situația de a le repartiza pe tragedii, comedii sau istorii. În mai multe cazuri dubiul fusese creat mai înainte — de edițiile in-cvarto precum şi de Stationers' Register, unde *Richard al III-lea* şi *Richard al II-lea* erau trecute ca „tragedii", *Hamlet*, ca „Răzbunarea lui Hamlet, prinț al Danemarcei" şi ca „istorie tragică", *Troilus și Cresida*, ca „istorie" sau „comedie" (în canon devine „tragedie"), *Antoniu și Cleopatra*, ca „o carte numită *Antoniu și Cleopatra*".

Clasificările moderne au înmulțit numărul categoriilor dramatice și le-au „specializat" dar nu s-a ajuns nici pînă astăzi la un consens unanim. De pildă, piesele din ultima perioadă sînt „piese romantice" *(romances)*. După Boas, „piesele-problemă" (cele ce tratează o anumită problemă socială sau morală într-un fel care îi sileşte pe oameni să cugete) ar trebui să includă *Troilus și Cresida*, *Măsură pentru măsură*, *Totu-i bine cînd sfîrșește bine* şi *Hamlet;* Rossiter adaugă şi piesele *Henric al IV-lea* şi *Othello;* Marjorie Boulton se opreşte la *Măsură pentru măsură* şi, nu fără şovăieli, la *Hamlet*. Pentru Charlton, *Troilus și Cresida* este o comedie „sumbră", pentru Coghill *Furtuna* este o comedie, pentru M. Boulton, *Zadarnicele chinuri ale dragostei* este o comedie de moravuri, *Titus Andronicus* o melodramă, *Comedia erorilor*, o comedie... a erorilor.

Samuel Johnson a fost unul dintre primii shakespeariologi care, implicit, a motivat dificultățile clasificării:

— „Piesele lui Shakespeare nu sînt, dacă privim lucrurile cu rigoarea critică necesară, nici tragedii, nici comedii, ci lucrări de un gen aparte, descriind starea reală a naturii care cunoaşte binele şi răul, bucuria şi întristarea, îngemănate într-o nesfîrşită varietate a proporției şi a modurilor de combinații, de asemenea, înfățișînd felul de a fi al unei lumi în care pierderea unuia înseamnă cîştigul altuia, în care ... chefliul se îndreaptă către paharul lui de vin, iar nemîngîiatul își îngroapă prietenul".[1]

---

[1] Dr Samuel Johnson, *Preface to „Shakespeare"* (1765).

Shakespeare a îmbinat puterea de a stîrni rîsul şi mîhnirea nu numai într-un singur cuget, ci şi într-o singură lucrare. Aproape toate piesele sale sînt împărţite între personaje serioase şi comice, cu urmarea că pe măsură ce se desfăşoară acţiunea, ele produc cînd seriozitate şi tristeţe, cînd relaxare şi rîsete.[1]

La rîndul său, Coleridge a vorbit despre „aderarea vădită la marea lege a naturii potrivit căreia toate contrariile se atrag şi se tempereazā între ele. În general, la Shakespeare pasiunea manifestă libertinism dar implică moralitate, iar excepţiile, cîte există, independent de valoarea lor intrinsecă, definesc un caracter individual şi, asemenea admoniţiunilor unui părinte, sfîrşesc dincolo de relaţia părinţi-copii"[2].
„La Shakespeare, ceea ce este eterogen este unificat, ca în natură."[3]

Rossiter a reluat aceste idei, dezvoltîndu-le însă pe baza unuia dintre criteriile definitorii ale tragediei expuse de Sidney în *Apologie for Poetrie*, şi anume:

„*(Tragedia)* instruieşte cu privire la incertitudinea acestei lumi prin aceea că provoacă sentimente de admiraţie şi compasiune, respectiv scoate în evidenţă «etica mutabilităţii» medievale, mai ales prin *exempla* despre oameni învestiţi cu putere"[4].

Amplul şi convingătorul comentariu al lui Rossiter cuprinde în esenţă următoarele idei. „Incertitudinea acestei lumi" este, de fapt, o reflectare a vechiului „dispreţ faţă de lume" al stoicilor şi creştinilor. Lucrurilor obişnuite, banale, devin supranaturale şi lipsite de cauzalitate, susţin filozofii moderni, explicînd astfel temerile inexplicabile *(unknown)* ale oamenilor; iar aceste idei sînt sugerate de „poezia tragică". Tragedia shakespeariană ne cutremură de parcă soarta fiinţelor imaginare ar fi propria noastră soartă. Personajele sînt prinse în capcana împrejurărilor. Formele „accidentului" variază foarte mult (v. Romeo, Macbeth, Coriolan); tot astfel şi măsura în care eroul crează „împrejurările":

„Hamlet nu şi le crează cîtuşi de puţin pe ale sale. Richard al II-lea, dimpotrivă, este răspunzător de ceea ce i se întîmplă. Observăm cum Antoniu, Macbeth, eventual Lear, îşi crează propriile împrejurări... Caracterele personajelor determină în parte suferinţele şi distrugerea acestora; dar sfîrşitul lor *diferă* atît de mult de intenţiile lor încît *pare* injust (Romeo, Brutus, Hamlet, Othello) sau este atît de dureros încît nu poate fi vorba că „ar părea" numai să fie astfel. (Lear, Gloucester). În două rînduri se poate susţine că sfîrşitul e „just" — Macbeth şi Coriolan".

---

[1] *Ibid.*
[2] În *Lectures on Shakespeare.*
[3] *Ibid.*
[4] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 258.

Tragediile lui Shakespeare resping concepţia creştină-elisabetană a unei lumi morale şi drepte, iar „slăbiciunea tragică" a lui Aristotel nu explică decît rareori pedeapsa finală. Nobilele slăbiciuni din „lista" lui Bradley *(Shakespearean Tragedy)* nu sînt 'rele' adevărate, iar a le exagera înseamnă, de fapt, a distruge tragedia.

După numeroase ilustrări şi analize Rossiter ajunge la concluzia că în concepţia lui Shakespeare „tragicul include şi contrariul său aparent. Aspectul alarmant final nu este pierderea vieţii (fără făgăduinţa vieţii de dincolo), nici nedreptatea unei pedepse excesive sau de prea mare întindere, ci ameninţarea cu nedemnitatea, cu pierderea existenţei eroice, prin caracteristica devalorizare a însăşi calităţilor prin care eroul ne stîrneşte admiraţia. Aici se poate demonstra locul comun după care tragedia şi comedia se învecinează — în generalizarea «extremele se întîlnesc», atît de stăruitor subliniată de Coleridge. Din piesele a vreo şase dramaturgi elisabetani putem vedea că tragicomedia a fost un procedeu caracteristic *englez* şi un procedeu pentru care nu este posibil să se invoce nici un precedent aristotelic sau clasic. Pentru celelalte mari însuşiri tragice ale lui Shakespeare se pot găsi echivalenţe. Dar în tragicomedie el este unic.

Şi de ce? Din cauza valorii extraordinare a demnităţii umane în ochii omului Renaşterii... Cel puţin în imaginaţie elisabetanul înţelegea să moară într-un chip măreţ — asemenea lui Cezar, lui Antoniu, Cleopatrei şi lui Othello. Şi mulţi elisabetani au murit, într-adevăr, în felul acesta: ca eroi de scenă. Dar adevărata tortură tragică, imaginea terifiantei nesiguranţe a acţiunilor şi soartei oamenilor, puteau fi redate prin iluziile teatrului numai prin sugestia că toate gesturile eroice, toată distincţia şi măreţia umană pot fi jucate de oameni care se grozăvesc şi se agită pe un vast fundal cosmic, iar acesta îi face mici, «plini de zgomot şi furie / Care nu înseamnă nimic»"[1].

Astfel interpretat, Weltanschauung-ul *tragi-comic* al lui Shakespeare (şi al multor personaje inteligente, Richard al III-lea, Hamlet, Prospero etc.) străbate toate „tragediile" shakespeariene. Scenele comice care le intersectează nu sînt decît incidental divertismente menite pur şi simplu să mai descreţească frunţile (cum se întîmplă cu unele interpolări de acest gen în *Doctorul Faust* de Marlowe); prin legătura lor organică cu tematica gravă a textului, prin intrigi paralele şi alte forme ale „paralelismului", prin contrastul pe care-l realizează ca tonalitate şi adesea ca „un alt nivel" al dezbaterii, ele intensifică tragicul. Nu numai „eroii", ci şi multe alte personaje tragice sau comice devin sclavi ai pasiunii (în sensul larg, senecan, al termenului) sau, potrivit concepţiei hipocratice a lui Galen sau Ben Jonson (v. *Everyman Out of His Humour:)*, sînt stăpînite de una din cele patru umori (sînge, flegmă, fiere galbenă, fiere neagră) şi astfel se identifică pronunţat ca temperament (sanguini, flegmatici, colerici, melancolici) şi *suferă*, suferă pînă la tragism, pentru că le este răpită demnitatea şi mîndria: se fac de rîs prin comportare şi fapte. „...Omul, omul mîndru ... / ... ca o

[1] *Ibid.*, pp. 259—272.

maimuță furioasă, / Face asemenea caraghiozlîcuri în fața Cerurilor / Încît îngerii plîng." (*Măsură pentru măsură*, II, 2, 117—122). Concepția tragi-comică reverberează în teatrul absurdului shakespearian (mai ales în *Troilus și Cresida* sau în shakespearianul flux al conștiinței (mai ales în *Furtuna*). Reverberează pînă și în plan lingvistic-stilistic: așa cum am mai arătat, calamburul este caracteristic prezent și în tragedii, unde, prin conținut, se integrează în evoluția dramatică.

În lumina acestei concepții dichotomice, definiția obișnuită a *comediei* ca „una din diferitele tipuri de piese cu o tratare mai mult sau mai puțin umoristică a personajelor și situațiilor și cu un deznodămînt fericit" (uneori cu adaosul că „umorul are rolul de a amuza sau de a satiriza") nu este aplicabilă tale-quale comediilor lui Shakespeare. Coghill remarcă:

„Simpla formulă a lui Vincent de Beauvais este adevărata bază a Comediei shakespeariene, povestirea unor necazuri care se preschimbă în bucurie. Nu e o formulă chiar atît de simplă cum pare. Pentru că ea implică nu numai comedia umană, ci și comedia realității ultime"[1].

2

SUBIECT, INTRIGĂ

Poate cu excepția *Nevestelor vesele din Windsor*, Shakespeare și-a împrumutat firele epice ale pieselor din cele mai variate surse, modificîndu-le, evident, cînd și cum a socotit de cuviință să o facă pentru scopurile sale dramatice. Piesele istorice sînt tributare cronicilor (mai ales cronicilor lui Hall și Holinshed), piesele „romane", *Vieților paralele* ale lui Plutarh, *Hamlet* se inspiră din *Tragedia spaniolă* a lui Thomas Kyd, *Histoires tragiques* de Belleforest și, posibil, din *Ur-Hamlet*, *Comedia erorilor* din *Menaechmi* de Plaut, *Îmblînzirea îndărătnicii* reia o narațiune arhetipală prezentă nu numai în folclorul englez ci și în acela a zeci de popoare, inclusiv în folclorul românesc[2] etc. Coleridge vorbește despre un anumit „dezinteres față de povestire ca bază a intrigii" și adaugă că lui Shakespeare „îi era de ajuns să aleagă din povestirile deja inventate sau înregistrate pe cea care avea următoarele două însușiri sau numai una din ele: un caracter adecvat scopului particular urmărit și o anumită integrare în tradiția populară (nume despre care am auzit adesea, soarta lor, personaje pe care am fi dorit să le vedem aievea...)"[3]

---

[1] Nevil Coghill, *The Basis of Shakespearian Comedy*, în „Shakespeare Criticism, 1935—1960", edited by Anne Ridley, Oxford University Press, London, 1970, p. 204.

[2] V. Marcu Beza, *Shakespeare in Roumania*, Dent, London, 1931, p. 20.

[3] S.T. Coleridge, *Lectures On Shakespeare*.

Totodată, „interesul față de intrigă este... condiționat de personaje, nu *vice versa*, cum se întîmplă la toți ceilalți scriitori; intriga este o simplă canava, nimic mai mult"[1].

3
STRUCTURĂ

Alături de subiect-intrigă, ceea ce intră în mod curent în noțiunea de „construcție dramatică" nu a fost partea „forte" a dramaturgului. Din perspectiva clasicilor antichității, comediile sînt prost construite. *Cymbeline* este un exemplu de dezorganizare. *Troilus și Cresida* dă iama în „unități". Excepțiile sînt puține — de exemplu, *Macbeth;* sau *Furtuna*, una din puținele piese care respectă, destul de strict, unitatea de acțiune, loc și timp.

Este posibil ca Shakespeare să fi cunoscut maxima lui Bacon, „Nu există frumusețe supremă care să nu reprezinte o oarecare bizarerie a proporțiilor" *(Eseul XLIII)* și, acceptînd-o, s-o pună în aplicare... Și, totuși, dacă examinăm piesele sale dincolo de canoanele sacrosancte pentru alții (unitățile, „clarificarea", „prima criză", „alte crize", „complicația", „deznodămîntul"), vom constata structurări originale care trădează o viziune clară a „întregului". Este ceea ce Robert Browning, făcînd portretul unui cărturar din epoca „reînvierii învățăturii" *(Revival of Learning)*, respectiv a umanismului, a sintetizat în versurile:

„La-ntreg ia seama, dup-aceea doar
Fă partea, dup-aceea
Zidește zid și iscă din amnar
Și cremene scînteia!"

Aici intră următoarele elemente.

a) Intrigile și situațiile paralele — procedeu frecvent utilizat de dramaturgii Renașterii, dar devenit caracteristic shakespearian prin discreția alăturărilor („codificare" descifrabilă la nivelul structurii de adîncime).

b) „Piesa-în-piesă" și dezbaterea aceleași teme de către mai multe personaje (v. cap. III, 3, f).

c) Simetrii cronologice și succesiuni de întîmplări asemenea unor valuri, ca în *Romeo și Julieta*, cum a constatat un cercetător, reconstituind un plan minuțios alcătuit.[2]

d) Legătura logică a discursului „normal", concretizată și prin abundența propozițiilor cauzale (explicite și implicite); de aici și sentimentul aproape constant de „așteptare" din partea spectatorului (ținut „la curent" și prin monologuri, aparteuri și paranteze):

---

[1] *Ibid.*

[2] *Romeo and Juliet*, edited by A.J.J. Radcliffe, London, 1946.

„Așteptarea e preferată surprizei... După cum sentimentul ce ne face să tresărim la vederea unui meteor se deosebește de acela cu care urmărim răsăritul soarelui în momentul prestabilit, așa este și surpriza în comparație cu așteptarea: inferioară".[1]

e) Organizarea contrastelor / opozițiilor la toate nivelurile (lingvistic, modal, caracterologic, tematic), efectul cumulativ fiind cu deosebire dramatic.

(f) Concentrarea organizată, pentru accentuare, a diferitelor procedee dramatice, psihologice și stilistice în momentele importante ale piesei. În *Regele Lear* o asemenea concentrare se întîlnește și la începutul piesei:

„Chiar prima scenă stîrnește un viu interes și-i lasă pe spectatori în suspens. Mai întîi facem cunoștință cu Gloucester și cei doi fii ai săi printr-o conversație care prezintă clar relațiile dintre ei și ne face să anticipăm ticăloșii ulterioare din partea lui Edmund; apoi intrăm imediat în scena critică a împărțirii regatului. La sfîrșitul unei scene ne formăm o idee cît se poate de limpede despre trăsăturile ce-i caracterizează pe Lear, Cordelia, Goneril, Regan, Kent, Gloucester, Edmund, regele Franței și ducele de Burgundia; iar împărțirea regatului va duce în mod inevitabil la alte crize".[2]

Cu gîndul la traducătorii viitori ai lui Shakespeare în limba română aș adăuga și observația că prima scenă conturează „începuturi vicioase" (ca primul act din *Regele Ioan* etc.) și că vorbirea în proză a unor personaje importante, deci o abatere de la versul alb (care este, totuși, intercalat, mai ales sub o formă trunchiată) le spunea probabil mult mai mult spectatorilor elisabetani decît ne spune nouă în sensul sublinierii haosului care a pătruns în „ordine și grad". În următorul fragment cu care începe tragedia am marcat prin accente silabele iambice aflate în succesiune și prin linii oblice versurile albe sau fragmentele de versuri albe:

"*Kent.* I thóught the Kíng had móre affécted / the Dúke of Álbany than Córnwall.

Gloucester. It did always seem so to us / but now, in the division óf the kíngdom /, it appears not / which of the Dúkes he válues móst". *(King Lear*, I, 1, 1—5)

g) Cîteodată, prima caracterizare a personajelor în scene „de grup" (de exemplu, în *Troilus și Cresida*, I, 2; I, 3; II, 2).

h) Legătura organică dintre temă sau teme și restul piesei privită ca *exemplum.*

---

[1] S.T. Coleridge, *Lectures on Shakespeare.*

[2] Marjorie Boulton, *The Anatomy of Drama*, *Op. cit.*, p. 52.

În *Troilus și Cresida*, după discursul despre ierarhie al lui Agamemnon (I, 3, 1—30) în care abundă termenii abstracți, Nestor reia cîteva din ideile principale, dezvoltîndu-le mai ales în sensul „amflificării" prin imagini concrete, nu însă înainte de a preciza:

"With due observance of thy god-like seat,
Great Agamemnon, Nestor shall apply
Thy latest words". (I, 3, 31—33) / Cu cinstea cuvenită zeescului tău tron, / Mărite Agamemnon, Nestor va tălmăci / Cuvintele pe care le-ai rostit./

„Tălmăcirea" de către Nestor a cuvintelor lui Agamemnon ilustrează un procedeu retoric care, preluat de dramaturg, ar putea fi definit ca tălmăcire de către Shakespeare poetul și dramaturgul a lui Shakespeare gînditorul. Pentru că toate generalizările sale teoretice importante sînt însoțite de ilustrări.

Uneori, o piesă întreagă interpretează sau exemplifică teza sau tezele respective. *Visul unei nopți de vară* ilustrează în cinci acte ceea ce au ilustrat și chiar generalizat diferite personaje încă de la începutul piesei și ceea ce avea să sintetizeze Tezeu în vestitul său monolog din actul V:

Nebunul, îndrăgostitul și poetul / Sînt alcătuiți numai din fantezie./ (V, I, 7)

Timon din Atena începe cu ilustrarea nerecunoștinței omenești, iar explicația cu caracter de amară generalizare (rapacitatea omenească etc.) este înfățișată pe larg în actul IV, scenele 1 și 3.

i) Adecvarea *(decorum)* între ele a diferitelor elemente ale piesei (personaje, acțiuni, reacții, fel de a vorbi etc.).

j) Adecvarea părților la temă sau teme, subordonarea sau „integrarea" lor ca aspect particular al „ierarhiei".

Afirmația lui M. Boulton că Shakespeare este „mai mare ca artist decît ca meșteșugar"[1] nu cred că este corectă. Artist inegalabil, el este și un meșteșugar inegalabil, care înțelege să lucreze cu uneltele potrivite *propriei sale tehnici*. Ilustrarea de la punctul următor se referă în primul rînd la i) și j) amintite mai sus, fără a neglija și alte aspecte care îl proclamă unic și în problema „structurii" și „construcției".

4
TEMĂ ȘI SUBORDONARE (ILUSTRARE: TROILUS ȘI CRESIDA)

Unitatea și organicitatea sînt o trăsătură definitorie pînă și pentru piesele care, la prima vedere, par mai puțin bine „articulate", cum este *Troilus și Cresida*.

---

[1] *Ibid.*, p. 44.

„Piesă enigmatică“, „piesă-problemă“ etc., ea a generat atitudini foarte diverse, frecvent contradictorii, din partea exegeților și criticilor cu privire la datare (s-au propus aproape toți anii dintr-un deceniu și mai bine, deși preferința este pentru 1601—1602), la epoca avută în vedere de Shakespeare (după Fleay, antichitatea; după Schlegel, evul mediu și cavalerismul; după Brandes sau Hesketh Pearson, Renașterea însăși), la modalitate și specia dramatică. În general, comentariile critice au contestat unitatea piesei din toate punctele de vedere, puținele excepții de care am cunoștință fiind un studiu despre filozofia piesei de Rossiter[1] și unul asemănător de G. Wilson Knight unde se afirmă că „în nici o altă piesă de Shakespeare nu există o mai pregnantă unitate a ideii“[2].

Ca traducător al piesei, am fost surprins de mulțimea legăturilor, încrucișărilor sau simetriilor tematice dar și caracterologice, modale și lingvistice, a reluărilor și „ecourilor“ uneori distanțate considerabil, a „liantelor“ sau elementelor de „sudură“ — pînă la nivelului amănuntului de genul:

"*Troilus.* ...there she lies, a pearl". (I, 1, 105) / *(despre Cresida):* ...acolo stă ea culcată, o perlă. /

"*Troilus.* ...why, she is a pearl". (II, 2, 81) *(despre Elena):...* cum de nu, e o perlă. /

Dar unitatea fundamentală a piesei mi s-a conturat cu claritate numai după o confruntare a piesei cu paragrafele 2—4 din scurtul eseu *Of Love* (Despre dragoste, publicat în 1625) al lui Francis Bacon[3]. În această lumină, *Troilus și Cresida* este o amplă ilustrare, un *exemplum* al eseului, precum și al filozofiei baconiene în unele din aspectele sale esențiale (cu observația că anumite atitudini de ordin etic diferă și sînt o dovadă în plus că ne aflăm în fața a două personalități distincte).

Tema principală din *Troilus și Cresida* (piesă plină de generalizări) este o problemă filozofică avînd implicații politice, sociale și morale: *problema valorilor.*

Lucrurile își au, fiecare, valoarea lor *reală* (II, 2, 53—56), de care omul se convinge așa cum se convinge de existența lor (obiectivă, independent de voința noastră) — cu ajutorul simțurilor corectate de rațiune și al verificării prin experiență (V, 2, 5—112). Piesa insistă îndeosebi asupra *valorii oamenilor*, verificarea acesteia făcîndu-se în clipele de cumpănă (I, 3,17—30; 33 și urm.), în procesul acțiunilor (II, 3, 122 și urm.), în mișcare și luptă (III, 3, 145 și urm.), nicidecum în stagnare (III, 3, 180 și urm.) iar cum

---

[1] A.P. Rossiter, în *Op. cit.*

[2] G. Wilson Knight, în „The Wheel of Fire“. *Op. cit.*, p. 71.

[3] V. L.L. *Încercare de reconstituire tematică a unei piese de Shakespeare pe baza unui eseu de Bacon*, în „Revista de filologie romanică și germanică“, anul VI, nr. 1, Editura Academiei RPR, București, 1962, pp. 35—56.

faptele şi mişcarea se desfăşoară în timp. Timpul este „marele judecător" (IV, 5, 223). El nu permite oamenilor să se împăuneze cu meritele lor de altădată (III, 3, 145 şi urm.) şi le cere să le reînoiască permanent în actualitatea prezentului *(ibid.)*

Valoarea reală a lucrurilor poate fi însă exagerată pînă la denaturare de către „apreciatori". De vină sînt diferiţi *idoli*, obiectele pasiunilor omeneşti nestăvilite, inclusiv obiectul pasiunii amoroase (fiinţa iubită — *this little idol* „aces mic idol", în eseul lui Bacon) şi al mîndriei (dragostea de sine — *idol of idiot-worshippers* „idol al închinătorilor la idioţi", în *Troilus şi Cresida*, V, 1, 7). Optica falsă a îndrăgostitului şi a omului mîndru poate avea urmări tragicomice atît în plan personal (abaterea de la îndatoriri, pervertirea caracterului, suferinţe de tot felul, transformarea în obiect de batjocură etc.), cît şi în plan social şi naţional — dacă „impricinaţii" sînt conducători de popoare şi oştiri (dezlănţuirea unor războaie pustiitoare, perturbări ale „ordinii", ivirea dihoniilor etc., „cultul eroilor"fiind astfel însoţit de grotesc).

Unele din generalizările de mai sus sînt expuse repetat de personaje aparţinînd ambelor tabere, greci şi troieni.

Despre „esenţa" şi „aparenţa" valorii vorbeşte Agamemnon, care distinge între *what hath mass and matter* (ceea ce are greutate şi substanţă, I, 3, 29) şi *the light* (pleavă, I, 3, 28), Nestor *(valour's show and valour's worth* „aparenţa valorii / meritului / vitejiei şi realitatea / adevărul valorii/ meritului / vitejiei, I, 3, 46) sau Ulise: *Nature, what things there are, / Most abject in regard, and dear in use ! / What things again most dear in the esteem / And poor in worth !* (III, 23, 127—130) / O , natură! Cîte lucruri sînt / Nevrednice la vedere, dar scumpe în realitate! / Şi, iarăşi, cîte sînt socotite foarte scumpe, / Dar care nu preţuiesc nimic! / ; iar dintre troieni, Hector: *But value dwells not in particular will; / It holds its estimate and dignity / As well wherein 'tis precious of itself / As in the prizer.* (II, 2, 53—56) / Valoarea nu stă în bunul nostru plac; / Preţul şi mărimea ei depind / Tot atît de mult de ceea ce e valoros în sine / Cît şi de cel care apreciază / şi Troilus: *What is aught but as 'tis valued?* (II, 2, 52) / Nu sînt oare toate după cum le preţuim (noi)? / — cf *Hamlet. ... there is nothing either good or bad, but thinking makes it so... (Hamlet,* II, 2, 259—261) / ... nimic nu e bun sau rău, numai gîndul îl face astfel. /

Alte generalizări din piesă se subsumează celor „principale" (indiferent dacă sînt exprimate sau sînt doar deductibile) sau se armonizează cu ele într-un fel sau altul. Astfel, tema „ordinii" şi „gradului" din I, 3, 1 şi urm. apare ca o recomandare necesară pentru a se remedia haosul creat de „stagnarea" activităţii de conducător. Imperativul acţiunii, proclamat de Ulise în dialogul cu Achile *(to have done, is to hang / Quite out of fashion* „a fi isprăvit înseamnă / A fi dat de o parte" — III, 3, 151—152) consună

cu ceea ce spusese Cresida încă în actul I : *things won are done* (lucrurile cîştigate îşi pierd valoarea — I, 2, 311).

Alături de generalizările aparent „secundare", *exemplum*, corpus-ul dramatic al întregii piese, se integrează în tema fundamentală aşa cum afluenţii se omologhează cu mereu sporita albie a curentului conducător.

Pretextul epic al piesei sînt ultimele faze ale războiului troian, înainte ca acesta să se încheie pe cîmpul de luptă cu victoria grecilor. Vreme de şapte ani Troia nu a putut fi cucerită: nu pentru că a fost puternică, ci pentru că grecii au fost slabi (au „stagnat"). Principalul vinovat e comandantul suprem, Achile: s-a îndrăgostit de o fiică a lui Priam, războiul nu-l mai interesează şi se împăunează cu meritele sale din trecut. De aici dezbinările din tabăra grecească, schimburile de prizonieri, urîtul omorît prin „dueluri" de paradă, pantomime — piese-în-piese, ospeţe (uneori cu invitaţi din tabăra adversă), discuţii interminabile, într-un cuvînt, ceea ce Ulise a numit „trîndăveală în pat, cercetare a hărţilor, război în odaie" (I, 3, 205).

Personajele, fiecare cu particularităţile sale, sînt distribuite simetric şi antitetic. Pe de o parte, sînt personajele conştiente de adevărata „valoare a lucrurilor", Agamemnon, Nestor, Ulise şi Diomede, în tabăra grecească, Priam, Hector şi Aeneas, în cea troiană. Deşi duşmani, Hector şi Diomede sînt la fel de indignaţi de motivul care a dezlănţuit războiul şi a sacrificat atîţia oameni:

„*Hector:* Elena să plece. / De cînd, din pricina ei, a fost scoasă din teacă prima spadă, / Fiecare din miile de oameni dijmuiţi / A fost tot atît de preţios ca şi Elena". (II, 2, 17—20)

„*Diomede:* Pentru fiecare strop din vinele ei stricate / S-a stins o viaţă de grec; pentru fiecare dram / Din hoitul ei putrezit / A fost ucis un troian". (IV, 1, 68—71)

Într-un alt grup sînt personajele stăpînite de „aparenţe", de „idoli", cele a căror voinţă, cum spune Hector,

„...s-a smintit, prinsă în mrejele / A ceea ce idolatrizează nebuneşte / Fără să aibă imaginea vie a presupusului merit". (II, 2, 58—60)

Aici se distinge subgrupul bărbaţilor îndrăgostiţi de femei (Achile de Polixena, Paris şi Menelau de Elena, Troilus de Cresida) şi subgrupul celor îndrăgostiţi de sine, „care nu au rivali" cum ar fi spus Bacon (Achile, Aiax).

Thersit, „un grec pocit şi ticălos" (caracterizarea din „lista personajelor") e comentatorul „din afară", „corul":

„Ce făţărnicie stîngace! Ce pehlivănie! Ce ticăloşie! Toată pricina e un încornorat şi o tîrfă — grozav temei pentru dihonie, pizmă şi vărsare de sînge! Abate-s-ar frenţea neapolitană asupra certei! iar războiul şi dezmăţul să-i piardă pe toţi!" (II, 3, 77—82)

Modalitatea lui Thersit este şi a autorului. Cu o consecvenţă care contribuie sensibil la unitatea tematică a piesei, Shakespeare ridiculizează şi batjocoreşte. Iar în măsura în care ridiculizarea priveşte o operă literară — *Iliada*, probabil traducerea lui George Chapman — şi devine astfel „o copie satirică a unei copii, oglindind realitatea prin dublă refracţie"[1] — piesa este în esenţă o parodie. Calificarea capătă o greutate specifică dacă ne însuşim părerea shakespeariologilor care susţin că Aiax este o caricatură a lui Ben Jonson, Thersit a lui Marston, sau Achile a lui Chapman — posibil ca participare a lui Shakespeare la „războiul teatrelor"[2].

Shakespeare demitizează cultul eroilor, dărîmă *idoli* şi, dezgustat de spectacolul antic-medieval-renascentist al falsificării şi exagerării valorilor, foloseşte un procedeu artistic caracteristic pentru întreaga piesă: exagerarea, îngroşarea culorilor, hiperbolizarea de diferite nuanţe, „excesul în vorbire" menţionat de Bacon în eseul *Despre dragoste*.

Războiul troian e zugrăvit în două ipostaze *extreme* fie ca o joacă, „o bătălie în glumă" *(a sportful combat*, I, 3, 335), fie ca un măcel fioros şi fără sens (actul V). Eroii *Iliadei*, deşi nu de nerecunoscut, sînt înfăţişaţi cu anumite trăsături („umori"?) îngroşate puternic. Patrocle e în primul rînd un om care se ţine de „glume bufonereşti", Elena e în primul rînd o tîrfă, Menelau un încornorat, Aiax un neghiob îngîmfat etc. Exprimarea hiperbolică e o trăsătură a numeroase personaje. Aproape fără întrerupere, rolul „omului mîndru" Aiax e susţinut de superlative şi interjecţii „tari". Troilus, îndrăgostitul conştient de greşeala în care stăruie, e de asemenea conştient — în spirit baconian — de exprimarea în hiperbole a celor stăpîniţi de zodia erotică:

Troilus: O, să nu-i fie teamă de nimic iubitei mele. În toată masca lui Cupidon nu e înfăţişat nici un monstru.

Cresida: Şi nu e nimic monstruos acolo?

Troilus: Nimic, afară de ceea ce vrem să săvîrşim — cînd jurăm că vom vărsa mări de lacrimi, că vom trece prin foc, că vom înghiţi stînci sau vom îmblînzi tigri". (III, 2, 78—83)

---

[1] R. Weimann, *Drama und Wirklichkeit in der Shakespearezeit*, Halle, 1958, p. 227.

[2] „Războiul teatrelor" sau „poetomachia" (Dekker) a fost, în principal, o polemică violentă prin referiri directe sau aluzive într-un număr de piese între Ben Jonson şi John Marston (1599—1602), căruia i s-a alăturat şi Thomas Dekker (în 1601). În afară de insinuările din *Troilus şi Cresida* pe care le-am amintit, este posibil ca personajul Kempe (de fapt, un actor din trupa lui Shakespeare) din piesa anonimă *3 Parnassus* (1602) să fi avut în vedere *Troilus şi Cresida* în fraza: „Vai, *Ben Jonson* ăsta e un nesuferit, l-a pus pe *Horaţiu* / *în „Poetaster*", *n.n.*/ să le administreze poeţilor un hap, dar *Shakespeare* al nostru i-a dat un purgativ care i-a ştirbit renumele".

Ulise, supralicitînd epitetele şi aşa destul de subliniate din *Iliada*, i se adresează astfel lui Agamemnon cînd ia cuvîntul în cadrul „consiliului de război":

Agamemnon, / Tu, mare comandant, nerv şi os al Eladei, / Inima oştilor noastre, suflet şi spirit unic, / În care avînturile şi cugetele noastre, ale tuturor, / Ar trebui să fie ferecate, / Ascultă ce spune Ulise". (I, 3, 54—58)

Pasajul comparabil cu un alt fragment, din actul III, scena 1, în care, prin repetarea ad nauseam a epitetului *sweet* „dulce", Shakespeare îşi bate joc de giugiulelile lui Paris şi ale Elenei:

„*Elena:* ... Vrem să te auzim cîntînd, neapărat.
Pandarus: Vai, dulce regină, glumeşti... Dar, zău aşa, ascultă-mă, stăpîne. Cinstitul meu stăpîn şi întru tot lăudatul meu prieten, fratele tău Troilus —
Elena: Mărite Pandarus — mărite dulce ca mierea —
Pandarus: Dă-mi voie, dulce regină, dă-mi voie — îţi trimite cele mai drăgăstoase urări.
Elena: Să nu încerci să ne abaţi de la melodia noastră; altfel, melancolia noastră asupră-ţi!
Pandarus: Dulce regină, dulce regină! ce regină dulce, zău!" (III, 1, 67—80)

Şi o replică din parodia jucată pe seama lui Aiax:

„*Achile:* Du-te la el, Patrocle, şi spune-i că-l rog cu umilinţă pe viteazul Aiax să-l poftească pe preaviteazul Hector să vină neînarmat în cortul meu; şi să-şi facă rost de un bilet de liberă-trecere pentru persoana dumisale de la mărinimosul şi întrutot vestitul, de şase-ori-şapte-ori slăvitul căpitan-general al oştirii greceşti, Agamemnon, et caetera". (III, 3, 277—283)

Caracterizînd personajele piesei fără a face vreo legătură cu tematica, pînă şi un cercetător cunoscut ca Mark van Doren a putut face afirmaţia că „ei toţi, cu o furie de obicei perversă şi uneori caraghioasă, se îngroapă sub munţi de cuvinte tari... Stilul piesei *Troilus şi Cresida* e ţipător, strident şi nereţinut... Piesa e scrisă neglijent *(sic)*, / *Shakespeare* / ... neizbutind să-şi controleze stilul"[1].

5

PERSONAJE. MODURI DE CARACTERIZARE

Cine a citit piesele lui Shakespeare cu atenţia cuvenită acumulează experienţa unui adult care, datorită profesiunii sale, a cunoscut îndeaproape un număr impresionant de specimene umane.

[1] Mark van Doren, *Shakespeare*, New York, 1953, p. 175; 172.

Statistic, numărul personajelor shakespeariene se ridică la peste o mie. Dar ceea ce impresionează nu este cifra ca atare, ci faptul că fiecare din ele este individualizat chiar atunci cînd pare frate geamăn cu un altul, că Shakespeare îi conferă o viață scenică perfect comparabilă cu viața reală și că, așa cum afirma autorul unei prăfuite istorii a literaturii engleze, „/*Shakespeare* / e absolut impersonal sau, mai curînd, este pe rînd fiecare din personajele sale. Nici un *poet (subl. n.)* nu a posedat într-un asemenea grad puterea de a se identifica succesiv cu o multitudine de individualități dintre cele mai diverse"[1].

Cărțile care s-au ocupat pe larg de personajele shakespeariene[2] stăruie asupra varietății, individualității și chiar „personalității" lor; chiar și figurile aparent neînsemnate, cum este infatuatul străjer Dogberry *(Mult zgomot pentru nimic)*, incapabil să-și comunice gîndurile altora printr-o exprimare coerentă, este „o personalitate" (și nu numai în strîmta lui lume de imbecili).

Din capitole anterioare a putut reieși că Shakespeare îi clasifică pe oameni din punct de vedere „moral", după criteriul esență-aparență și conștiință. Aceasta se întîmplă mai ales în situațiile de conflict acut al personajelor neepisodice. O interpretare a „titanilor" (Hamlet, Othello, Richard al III-lea, Lear etc.) este de neconceput în afara coordonatelor etice, dar criteriul amintit se aplică și în cazul a numeroase personaje ne-titanice dar importante (Gertrude, Claudius, Henric al V-lea, Falstaff, Edmund etc.) și trebuie măcar „testat" în analiza *oricărui* alt personaj. Așezarea lor corectă pe imensul gradient etic este și un prim pas spre descifrarea individualității lor, determinată de virtuți și vicii, viață și intensitate afectivă, voință sau bicisnicie și, lucru deosebit de important, gradul de *conștiință (awareness*, inteligență — stupiditate, rațional-irațional). Iago este inteligent, ipocrit, invidios și rău; Cresida este dezmățată dar inteligentă (capabilă de generalizări și „autocritică"); Malvolio nu are pic de umor; Roderigo *(Othello)* e prost, lipsit de voință, dar uman prin slăbiciuni; Bottom și Dogberry sînt infatuați, dar stupiditatea celui de al doilea nu se ridică la *aparenta* lipsă de inteligență a primului ș.a.m.d.

---

[1] Thomas Shaw, *A New History of English Literature*, New York, 1884, p. 110.

[2] Aș trece în „bibliografia obligatorie": William Hazlitt, *The Characters of Shakespeare's Plays*, 1817; Levin L. Schücking, *Character Problems in Shakespeare's Plays*, New York, 1922; E.E. Stoll, *Art and Artifice in Shakespeare*, 1933, Methuen, London, 1963; Theodore Spencer, *Shakespeare and the Nature of Man*, New York, 1942; Leo Kirschbaum, *Character and Characterization in Shakespeare*, Detroit, 1962; Alexandru Olaru, *Op. cit.*; Mihai Rădulescu, *Shakespeare , un psiholog modern*, Albatros, București, 1979.

Spre deosebire de personajele altor dramaturgi ai epocii sale, cele ale lui Shakespeare sînt complexe, adesea contradictorii, ca oamenii reali; nu sînt numai „bune" sau „rele", numai oi sau capre, fluturi sau omizi, stejari sau trestii:

„Shakespeare aduce pe scenă toată frămîntarea contradictorie a sufletului, tot contrastul unui caracter în acțiune, spre deosebire de dramaturgii antici ce zugrăveau structuri stăpînite de o singură pasiune. Psihologic, Shakespeare utilizează toate formele de expresie a sufletului în același caracter, stările paroxistice și cele crepusculare, pasiunea și voința, luciditatea rațiunii și pierderea ei în diverse forme ale nebuniei".[1]

Imitînd oamenii reali, cei ai lui Shakespeare sînt atît de complecși încît pot oferi oricînd „surprize" (diminuînd astfel rolul „așteptării", subliniat de Coleridge). Cresida renunță la Troilus cînd ne-am fi „așteptat" mai puțin, pentru a se arunca în brațele lui Diomede; dar viața noastră cea de toate zilele nu este mărinimoasă cu asemenea pilde? Experiența e incredibilă, dar stă la îndemîna oricui. Alte surprize, la fel de incredibile, la fel de reale, nu pot fi atestate de oricine din motive obiective:

„Probabil foarte puțini dintre aceia care se aventurează să exprime o părere despre Cleopatra cunosc suficient de bine reginele desfrînate, curtezanele sau măcar prostituatele de rînd. Puțini au văzut în viața lor o femeie cu o fire complexă fugind de o bătălie navală sau împăcîndu-se cu iubitul ei după o asemenea dezertare sau, mai tîrziu, tîrîndu-l pe muribund într-un monument asediat. Numărul celor care au fost martori la sinuciderea unei regine trebuie să fie foarte mic".[2]

Cazurile „clinice" au fost analizate concludent din punct de vedere medical-literar de Alexandru Olaru în *Shakespeare și psihiatria dramatică (Op. cit.)*. Prima reflexie a cititorului acestei remarcabile lucrări este: Dumnezeule, cît de mare este numărul psihopaților, demenților, paranoicilor, schizofrenicilor, apucaților, al dezaxaților de diverse carate în opera shakespeariană! A doua: epoca lui Shakespeare a manifestat un interes viu față de aberațiile psihicului uman. *Elogiul nebuniei* de Erasmus și *Das Narrenschiff* de Sebastian Brant erau cărți bine cunoscute de elisabetani. În 1586 doctorul Timothy Bright publicase *Treatise of Melancholie* (Tratat privind melancolia / nebunia), iar în 1620, la patru ani după moartea lui Shakespeare, Robert Burton avea să aducă o contribuție excepțională cu caracter sintetic și interpretativ prin voluminoasa *The Anatomy of Melancholy* (Anatomia melancoliei / nebuniei). Și e firesc ca Shakespeare să fi fost influențat de lucrările psihiatrice, moderne dar și clasice, pe care

[1] Alexandru Olaru, *Op. cit.*, p. 81.
[2] J.I.M. Steward, *Character and Motive in Shakespeare*, 1949, citat reprodus de Marjorie Boulton, *The Anatomy of Drama*, Op. cit., p. 95.

le-a avut la îndemînă (nu mai punem la socoteală probabilele discuţii pe această temă cu ginerele său, doctorul Hall, cu Francis Bacon sau cu Ben Jonson). A treia reflexie: dar Shakespeare „a păstrat permanent legătura cu drumul mare al vieţii“ (Coleridge). Ergo, a putut constata că în societatea elisabetană mişună, neinternate, traumele psihice. Erasmus şi ceilalţi l-au „stimulat“; dar realitatea vie, realitatea unei „lumi nebune, domnii mei“ (Thomas Middleton) — aceasta era o sursă directă de inspiraţie. În sfîrşit, reflexia: dar Shakespeare „nu a scris pentru o epocă, ci pentru toate timpurile“ (Ben Jonson). Şi nu au demonstrat atîţia (în afară de Ian Kott) că Shakespeare este contemporanul nostru?

Tot ca oamenii reali, personajele shakespeariene cu îndelungată viaţă scenică *evoluează*. Tînărul Hamlet, imaturul student în filozofie de la Wittenberg, este surprins de cele ce vede că se petrec la curtea Danemarcei („filozofia / *adevărată* / începe cu uimirea“, spunea Platon,) primeşte „iniţierea“, cugetă, îşi pune problema sinuciderii (pe semne sub influenţa lui Seneca), se maturizează, îşi dă seama că nu numai palatul de la Elsinore sau Danemarca sînt „închisori“, ci întreaga lume etc. Evoluţia lui se poate urmări şi lingvistic, mai ales între primul monolog (I, 2, 129—159), unde pronumele personale au funcţii anaforice şi marele monolog din actul III (1, 56—88, unde pronumele personale sînt folosite generic). Regele Lear evoluează de la aparenţă spre esenţă; se umanizează. Iniţial, Macbeth se perverteşte relativ lent; odată înfăptuit primul omor, celelalte urmează în ritm precipitat. Într-un sens sau altul nu sînt cîtuşi de puţin „statice“ personaje ca Richard al III-lea, Richard al II-lea, Iago, Ofelia, Troilus, Imogen, Leontes, Pericle etc. Aceste menţiuni se impun, mai ales prin raportare la ceilalţi autori dramatici elisabetani şi iacobiţi, ale căror personaje rămîn, din punctul de vedere al caracterului, neschimbate pînă la sfîrşitul actului V.

Procedeele prin care Shakespeare îşi individualizează personajele sînt, în linii mari, cele obişnuite în convenţiile scenice ale epocii: prin comportament; prin ceea ce fac; prin ceea ce spun; prin ceea ce sînt (în realitate) şi spun sau nu spun, fac sau nu fac. Reţin, totuşi, atenţia următoarele:

a) Anticiparea zugrăvirii depline a unor personaje prin acţiuni sau caracterizări în aparenţă nesemnificative (v., de pildă, caracterizarea Mirandei, în cap. IV, 10 — parantezele).

b) Autocaracterizarea unor personaje la începutul pieselor (Richard al III-lea, Troilus, Iago).

c) Caracterizarea unor personaje prin primele calambururi pe care le folosesc (Hamlet).

d) Caracterizarea unor personaje prin replici — portrete (mai mult sau mai puţin complete) (zugrăvirea lui Troilus de către Ulise, în *Troilus şi Cresida*, IV, 5, 96—109 etc.).

e) Caracterizări „încrucişate" ale personajelor, uneori ostentativ de numeroase (ca în *Troilus şi Cresida* — ceva mai puţin de o treime a întregului text).

f) Multe personaje greu de clasificat — „ca oamenii din viaţa reală foarte adesea greşit interpretate şi aproape întotdeauna înţelese diferit de către diferite persoane"[1].

De un foarte mare ajutor în identificarea personajelor shakespeariene este felul lor de a vorbi. Vocabularul şi sintaxa lui Holofernes îl trădează ca pedant; exprimarea susţinut metaforică a lui Richard al II-lea devine un defect de caracter; nesfîrşitele serii sinonimice ale lui Fluellen (în *Henric al V-lea*) conlucrează cu conţinutul frazelor de care le rosteşte pentru a-l defini ca om deprins să-i dăscălească pe alţii (în arta războiului) etc.

6

MIMETISMUL LINGVISTIC (ML)

a) *Consideraţii generale. Definiţie, clasificări*

Cu toată importanţa elementului lingvistic pentru caracterizarea personajelor shakespeariene, este limpede că Alexander Pope a exagerat susţinînd că „dacă toate replicile / *din piesele sale* / ar fi fost tipărite fără indicarea numelui personajelor, cred că ar fi putut fi, fără ezitare, atribuite vorbitorilor respectivi[2]".

La fel de greşită, însă, este şi părerea diametral opusă, exprimată, printre alţii, de Tolstoi:

„Ei toţi folosesc acelaşi limbaj — Lear divaghează întocmai ca Edgar. Cuvintele unui personaj pot fi puse în gura altuia, pentru că pe baza exprimării nu vom recunoaşte niciodată pe vorbitor"[3].

Sînt cunoscute motivele aversiunii marelui romancier faţă de Shakespeare (viziuni diferite asupra lumii, neînţelegerea de către Tolstoi a principiilor estetice ale poeziei, în speţă ale poeziei dramatice, intoleranţa geniului faţă de un alt geniu idolatrizat, supărătoarea similitudine dintre biografia lui Tolstoi şi cea a regelui Lear etc.), iar cu privire la învinuirea de mai sus, nu trebuie să uităm că Tolstoi l-a citit pe Shakespeare şi în traducere, iar

---

[1] S.T. Coleridge *Lectures on Shakespeare.*

[2] Alexander Pope, *Preface to Shakespeare*, 1725.

[3] L.N. Tolstoi, *Şekspir i drama*, 1906; traducerea franceză semnată de J. Bienstock, sub titlul *Shakespeare*, Paris, 1907, p. 67.

„cei care citesc traduceri din Shakespeare nu se poate să nu fie izbiţi de uniformitatea limbii şi stilului acestora"[1].

Cu toate acestea, în limite rezonabile, Tolstoi are dreptate. În anumite situaţii, pentru anumite motive (precumpănitor psihologice), anumite personaje vorbesc într-un chip foarte asemănător, recurgînd la ceea ce aş denumi mimetism lingvistic (ML): cazurile cînd un personaj reproduce, integral sau parţial, întocmai sau parafrazat, dar întotdeauna în vederea sublinierii unei idei, atitudini, împrejurări etc., vorbirea unui alt personaj.

Astfel interpretat, mimetismul lingvistic este un element definitoriu în opera dramatică a lui Shakespeare. Ca şi repetiţia sau antonimia, atît prin frecvenţă cît şi prin varietatea formelor ce le îmbracă, el reflectă la nivel dramatic, concentrat, comunicarea dintre oameni reali.

Tipurile de figuri ale repetiţiei caracterizează şi ML. Reluarea formei şi a conţinutului:

"*Hamlet*. Armed, say you?
All. Armed, my lord". / *Hamlet*, I, 2, 226) / *Hamlet:* Înarmat, spuneţi? *Toţi:* Înarmat, alteţă.

"*Othello*. ...and she's obedient; as you say, obedient. Very obedient". *Othello*, IV, 1, 263—264) / ... şi este ascultătoare; aşa cum spui, ascultătoare. Foarte ascultătoare.

Schimbarea formei cu păstrarea conţinutului:

"*Pompey*. I never hated thee; I have seen thee fight
When I have envied thy behaviour.
Enobarbus. *Sir*.
I never lov'd you much, but I ha' prais'd ye". (*Antoniu şi Cleopatra*, II, 6, 74—76) / *Pompei:* Nu te-am urît niciodată; te-am văzut luptînd / Şi atunci ţi-am pizmuit purtarea. *Enobarbus:* Mărite, /Niciodată nu te-am iubit prea mult, dar te-am lăudat. /

"*Horatio*. Friends to this ground.
Marcellus. And liegemen to the Dane".
(*Hamlet*, I, 1, 15) / *H.:* Prieteni acestui pămînt. *M.:* Şi supuşi regelui Danemarcei. /

Reluarea formei cu schimbarea conţinutului:

„*Dromio of Ephesus*. Why, mistress, sure my master is horn-mad.
Adriana. Horn-mad, theu villain?
Dromio. I mean not cuckold-mad,
But he is stark mad". (*Comedia erorilor*, II, 1, 57—59)
/ *Dromio din Efes:* Zău, stăpînă, stăpînul e ca încornoratul. / *Adriana:* E încornorat, ticălosule? *Dromio:* Nu vreau să spun că e încornorat, / Vreau să spun că împunge cu coarnele, parcă-i apucat. /

---

[1] Henri Fluchère, *Shakespeare*, 1947; traducere engleză, London, 1964, p. 151.

Paralelism sintactic:

"*Hermia*. The more I hate, the more he follows me.
Helena. The more I love, the more he hateth me". (*Visul unei nopți de vară*, I, 1, 198—199) / *Hermia:* Cu cît îl urăsc (mai mult), cu atît nu mă lasă în pace. / *Elena:* Cu cît îl iubesc (mai mult), cu atît mă urăște. /

Stichotomie (senecană) — suită de replici de cîte un singur vers:

"*Pandulph*. I will denounce a curse upon his head.
King Philip. Thou shalt not need, England, I'll fall from thee.
Constance. O fair return of banish'd majesty!
Eleanor. O foul revolt of French inconstancy!
K. John. France, thou shalt rue this hour within this hour". (*Regele Ioan*, III, 1, 318—323) / *P.:* Il voi amenința cu un blestem asupra capului său. / *Regele Philip:* N-o să fie nevoie, rege al Angliei, o să mă lepăd de tine. / *C.:* O, frumoasă întoarcere a maiestății surghiunite! / *E.:* O, hidoasă răscoală a nestatorniciei franceze! / *Regele Ioan:* Rege al Franței, o să te căiești de clipa aceasta chiar în această clipă. /

Cazurile de ML pot fi privite și din punctul de vedere al distribuției — în vecinătate nemijlocită, ca în:

"*Cordelia*. Nothing, my lord.
Lear. Nothing?
Cordelia. Nothing.
Lear. Nothing will come out of nothing". (*Regele Lear*, I, 1, 89—92) / *C.:* Nimic, doamne. *L.:* Nimic? *C.:* Nimic. / *L.:* Nimic nu iese din nimic./

— de asemenea, în vecinătate mijlocită sau distanțat, uneori atît de mult încît e nevoie de un efort pentru a-i constata prezența.

ML apare frecvent și ca reproducere întocmai, indirectă sau rezumativă, a vorbelor unui personaj. Interpretînd greșit o remarcă a lui Henry Bolingbroke, Exton îl va ucide pe Richard al II-lea:

„*Exton*. Didst thou not mark the king, what words he spake? „Have I no friend will rid me of this living fear?" Was it not so?
Servant. These were his very words.
Exton. „Have I no friend?" quoth he. He spake it twice,
And urg'd it twice together, did he not?
Servant. He did". (*Richard al II-lea*, V, 4, 1—6) / *E.:* N-ai băgat de seamă ce cuvinte a rostit regele? „Nu am nici un prieten care să mă scape de această teamă, veșnic vie?" N-a zis așa? *Servitorul:* Acestea au fost întocmai vorbele sale. / *E.:* „Nu am nici un prieten?" a spus. A spus asta de două ori / Și a stăruit asupra îndemnului, nu este așa? (*Servitorul:* Ba da. /

Vorbitorul poate fi implicat în ML conștient sau nu. În replica de mai jos Cleopatra face un comentariu conștient:

"*Messenger*. But yet, madam, —
Cleopatra. I do not like 'But yet', it does allay

The good precedence, fie upon 'But yet!'
'But yet' is as a gaoler to bring forth
Some monstrous malefactor". (*Antoniu și Cleopatra*, II, 5, 49—53)
/ *Solul:* Totuși, doamnă, — / *C.:* Nu-mi place „totuși", înnegurează / Ce s-a spus frumos mai înainte, să-i fie rușine lui „totuși"! / „Totuși" este ca un temnicer care scoate la lumină / Cine știe ce răufăcător grozav./

De cele mai multe ori ML nu apare sub această formă; conștientă de procedeu este numai arta lui Shakespeare — ca în dialogul dintre Ferdinand și Miranda în Furtuna, III, 1, 1—89, unde cuvintele *mistress* „stăpînă", *slave* „sclav(ă)", *bondage, slavery* „robie", *servant* „slujitor", „slujitoare" etc., folosite antifonic de îndrăgostiți, sînt tematice (Shakespeare discută problema slujirii de bună voie.)

Ar mai fi de amintit că ML este de regulă o îmbinare a formelor de repetiție, ca în exemplul de mai jos, comentat de T.S. Eliot:

"*Queen Margaret.* Tell o'er your woes again by viewing mine:
I had an Edward, till a Richard kill'd him;
I had a Harry, till a Richard kill'd him;
Thou hadst an Edward, till a Richard kill'd him;
Thou hadst a Richard, till a Richard kill'd him.
Duchess of York. I had a Richard too, thou holp'st to kill him.
Queen M. Thou hadst a Clarence too, and Richard kill'd him". (*Richard al III-lea*, IV, 4, 39—45)/ *Regina M.:* Reamintește-ți durerile văzîndu-le pe ale mele:/ Am avut un Edward, pînă cînd l-a ucis un Richard;/ Am avut un Harry, pînă cînd l-a ucis un Richard;/ Tu ai avut un Richard, pînă cînd un Richard l-a ucis./ *Ducesa de York:* Și eu am avut un Richard — tu ai ajutat să fie ucis./ *Regina M.:* Și tu ai avut un Clarence și Richard l-a ucis./

În această mare scenă statică, pînă în momentul cînd Margaret părăsește încăperea, asistăm, ca să spun așa, la o orchestrare a grandoarei pe care o putea realiza numai o retorică atît de formală: repetarea motivelor, alternarea reproșurilor, asemănarea jeluirilor, paralelismul situațiilor și intensitatea sentimentelor individuale, la început opuse unul altuia apoi amplificate prin unire".[1]

b) *Importanța contextului. Funcționalitatea ML*

Nu orice reluare integrală sau parțială a unei replici este și un fapt de ML — formulele de salut etc. Pentru identificarea ML și stabilirea funcției ce o îndeplinește este necesară luarea în considerare a contextu-

[1] T.S. Eliot, *Seneca in Elizabethan Translation*, p. 164.

lui, minimal sau lărgit. În ilustrarea de mai jos ML apare în context minimal:

"*Antony.* Fulvia is dead.
Enobarbus. Sir?
Antony. Fulvia is dead.
Enobarbus. Fulvia?
Antony. Dead". *(Antoniu și Cleopatra,* I, 2, 167—171) /*Antoniu:* Fulvia e moartă. *E.:* Stăpîne? *A.:* Fulvia e moartă. *E.:* Fulvia? *A.:* Moartă./

În microcontext, durerea lui Antoniu și surprinderea lui Enobarbus sînt accentuate prin scurtimea replicilor, prin repetarea integrală a propoziției *Fulvia is dead* (cf. *Hector is dead*, repetată obsesiv de Troilus în *Troilus și Cresida*, V, 10, 14—22), prin dezmembrarea contrapunctică a propoziției în subiect (v. 157) și predicat (v. 158). Pe de altă parte, contextul lărgit apare în replici anterioare unde Enobarbus, neștiind încă nimic despre moartea soției lui Antoniu, îi vorbește acestuia despre moartea femeilor (cu insistență asupra cuvintelor *death* „moarte" și *to die* „a muri") și „anticipează" parcă vestea lui Antoniu.

În ilustrările ce urmează, macrocontextul este de o natură cu totul aparte:

"*First Groom.* More rushes, more rushes!
Second Groom. The trumpets have sounded twice.
Third Groom. 'Twill be two o'clock ere they come from the coronation. Dispatch, dispatch". *(2 Henric al IV-lea,* V, 5, -4) /*Primul servitor:* Mai multă papură, mai multă papură! *Al doilea servitor:* Trompetele au sunat de două ori. *Al treile servitor:* O să se facă ceasurile două pînă să vină ei de la încoronare. Dați-i zor, dați-i zor./
"*Hamlet.* The air bites shrewdly: it is very cold.
Horatio. It is a nipping and an eager air". *(Hamlet,* I, 4, 1—2) /*H.:* Grozav mai mușcă gerul; e foarte frig. *H.:* Da, e un frig tăios și pătrunzător./
"*First Witch.* Speak.
Second Witch. Demand.
Third Witch. We'll answer". *(Macbeth,* IV, 1, 61) /*Prima vrăjitoare:* Vorbește. *A doua vrăjitoare:* Întreabă. *A treia vrăjitoare:* O să-ți răspundem./

Dacă ML este evident, nu același lucru se poate spune și despre funcția pe care o îndeplinește la nivelul structurii de adîncime, poate chiar dincolo de „macrocontext": *caracterizarea personajelor ca apartenență la un același grup (social, mentalitate, pregătire, scopuri comune etc.).* „Consonanța" limbajului folosit de asemenea personaje vine în întîmpinarea punctului de vedere al lui Tolstoi („ei toți vorbesc la fel"). Cu toate acestea, personajele aparținînd unui „grup" sînt individualizate — dincolo de „genul proxim" este shakespeariana „diferență specifică".

c) *Analiză ML pe bază de text (un fragment din „Hamlet")*

Este atît de complexă conlucrarea elementelor folosite de Shakespeare pentru a-și individualiza personajele, încît numai analiza concretă și cît de cît amănunțită a unui text de oarecare dimensiuni poate deveni instructivă. Pentru ilustrare am ales un fragment din *Hamlet*, important pentru că evidențiază trăsături de caracter ale unor protagoniști ca Hamlet, regina (Gertrude) și regele uzurpator (Claudius). Firul conducător al analizei este ML.

Am în vedere actul I, scena a 2-a, versurile 64—124, între care ni se înfățișează o primă confruntare între Hamlet pe de o parte și Claudius și mama prințului pe de alta. Confruntarea este subliniat dramatică deoarece se desfășoară, concomitent, în mai multe planuri: psihologic imediat (regele e intrigat de „durerea nebărbătească" a lui Hamlet etc.), psihologic-caracteristic (regina este o fire „emotivă"), etic (Hamlet e critic, înfierează „aparența"), filozofic (se fac generalizări).

King... But now, my cousin Hamlet, and my son, —
Hamlet./Aside./ A little more than kin, and less than kind.
King. How is it that the clouds still hang on you?
Ham. Not so, my lord; I am too much i'the sun.
Queen. Good Hamlet, cast thy nighted colour off,
And let thine eye look like a friend on Denmark.
Do not for ever with thy vailed lids
Seek for thy noble father in the dust;
Thou know'st'tis common; all that live must die,
Passing through nature to eternity.
Ham. Ay, madam, it is common.
Queen. If it be,
Why seems it so particular with thee?
Ham. Seems, madam! Nay, it is; I know not' seems.'
'Tis not alone my inky cloak, good mother,
Nor customary suits of solemn black,
Nor windy suspiration of forc'd breath,
No, nor the fruitful river in the eye,
Nor the dejected haviour of the visage,
Together with all forms, modes, shows of grief
That can denote me truly; these indeed, seem,
For they are actions that a man might play:
But I have that within which passeth show;
These but the trappings and the suits of woe.
King. 'Tis sweet and commendable in your nature, Hamlet,
To give these mourning duties to your father:
But, you must know, your father lost a father;
That father lost, lost his; and the survivor bound
In filial obligation for some term
To do obsequious sorrow; but to persever
In obstinate condolement is a course
Of impious stubbornness; 'tis unmanly grief:
It shows a will most incorrect to heaven,

A heart unfortified, a mind impatient,
And understanding simple and unschool'd:
For what we know must be and is as common
As any the most vulgar thing to sense,
Why should we in our peevish opposition
Take it to heart? Fie! 'tis a fault to heaven,
A fault against the dead, a fault to nature,
To reason most absurd, whose common theme
Is death of fathers, and who still hath cried,
From the first corse till he that died to-day,
'This must be so'. We pray you, throw to earth
This unprevailing woe, and think of us
As of a father; for let the world take note,
You are the most immediate to our throne;
And with no less nobility of love
Than that which de arest father bears his son
Do I impart toward you. For your intent
In going back to school in Wittenberg,
It is most retrograde to our desire;
And we beseech you, bend you to remain
Here, in the cheer and comfort of our eye,
Our chiefest courtier, cousin, and our son.
Queen. Let not thy mother lose her prayers, Hamlet:
I pray thee, stay with us: go not to Wittenberg.
Ham. I shall in all my best obey you, madam.
King. Why, 'tis a loving and a fair reply:
Be as ourself in Denmark. Madam, come;
This gentle and unforc'd accord of Hamlet
Sits smiling to my heart...".

a) *Reluări la nivelul cuvîntului (selectiv)*

(64—65). Regele folosește consecvent pluralul maiestății (*we* „noi" în loc de *I* „eu"), subliniind astfel distanțarea de supuși (v. și începutul scenei, discursul de „exculpare", versurile 1, 2, 3, 6, 7, 8 etc.). Adjectivul pronominal *my* „meu" în *my cousin* „ruda mea", *my son* „fiul meu", este o abatere semnificativă, trădînd bunăvoința, încercarea de a se apropia de prinț, întocmai ca încercarea de a se apropia de Laert cu puține versuri mai înainte (renunțări evidente la pluralul maiestății, I, 2, 42—50).

Spre deosebire de regină (*good Hamlet* „bunule Hamlet", 68), Claudius nu folosește nici un epitet tandru la adresa lui Hamlet. *My cousin* și *my son* nu cuprind nimic afectiv. Relația aproape sinonimică dintre *cousin* și *son* este respinsă de Hamlet în comentariul ironic-mimetic *A little more than kin, and less than kind*, cu relația cvasi-omonimică și cvasi-antonimică dintre *kin* și *kind*. John Dover Wilson explică:

„*Kin* e un ecou al lui *cousin* (= rudă dincolo de cercul imediat al familiei), iar *kind*, un ecou al lui *son*:, parafrazînd: „ceva mai mult de-

cît o rudă oarecare devreme ce te-ai însurat cu mama mea, totuşi nu prea îţi sînt fiu, devreme ce căsătoria este incestuoasă". Primele cuvinte ale lui Hamlet sînt enigmatice, asemenea caracterului său".[1]

În cea de a doua replică a prinţului (67) apare un alt calambur: cuvîntul *sun* „soare", omofon al lui *son* „fiu" (64):

"*Too much i'the sun* se referă la insulta de a fi numit «fiu» de către Claudius... Este implicată zicala *in the sun*, care însemna «fără casă şi cămin», «surghiunit», «dezmoştenit» — aşa cum era Hamlet în urma uzurpării lui Claudius".[2]

(66). Cuvîntul *the clouds* din replica regelui a) e folosit metaforic, ca unică imagine plastică (v. şi 126) în suita sa de sinonime *(mourning* „jale", „doliu", 88, *sorrow* „doliu" — ca ceremonial, 92, *condolement* „doliu", „întristare", „jale", 93, *grief* „jale", „tristeţe", „durere", 94, *woe* „durere", „jale", „jelire", „suferinţă", 107; b) este de îndată mimat metaforic-antonimic de către prinţ *(in the sun*, 67) şi sinonimic *(inky* „de cerneală", „ca cerneala", „negru ca cerneala", 77, *solemn* „solemn", „grav", 78, *grief* „durere", „tristeţe", „suferinţă", 82, *woe* „chin", „durere", „jale", „jelire", „suferinţă", 86); c) metaforizarea e preluată nu numai de Hamlet (conştient), ci şi de regină (inconştient, dacă ţinem seama de faptul că nu e în stare să gîndească — *nighted colour* „înfăţişarea noptatecă", 68, *vailed lids* „pleoapele lăsate", 70); d) succesiunea sinonimică concret-abstract este preluată de Hamlet, în timp ce regina se opreşte la nivelul sensorial. Mai semnificativă este racordarea sinonimelor amintite la unul din leit-motivele tragediei, imaginea nocturnă (v. cap, II, 3, b).

(66). Regele i se adresează lui Hamlet exclusiv prin *you (your)* (66, 68, 69, 87, 88, 88, 102, 106), evitînd forma pronominală intimă (cu derivatele sale) — cum procedase cu Laert (41—49). În schimb regina o foloseşte numai pe aceasta (68, 69, 70, 71, 72 etc.).

(68). Primul epitet dat de regină noului ei soţ este *Denmark* „regele Danemarcei", exemplu de ML pentru că e consonant cu autocàlificarea lui Claudius prin pluralul maiestăţii (64—65) şi i-l sugerează acestuia (122, 125).

(71). Cînd aminteşte de tatăl lui Hamlet, regina asociază cuvîntul *father* „tată" cu *noble* „nobil", „ales", în vreme ce Claudius foloseşte simple determinări *(your father* „tatăl tău", 88, 89).

(72). *Must* „trebuie" din replica reginei pare inspirat de abundenţa lexicului modal exprimînd „obligaţia", „datoria" (în opoziţie implicită cu

---

[1] In „Shakespeare, *Hamlet*", edited by John Dover Wilson, 1934, Cambridge University Press, 1969, p. 150.
[2] *Ibid.*

„dragostea") din replici anterioare: Laert (51, 53, 54, 55, 56, 56), regele (56), Polonius (58, 59, 61, 60). În fragmentul analizat, regele folosește *duties* „îndatoriri" (88), *must* (88, 98, 106), *bound* „obligat" (90), *obligation* „obligație" (91), *should* „ar trebui" (100) *bend* „silim" (115). După cum reiese și din replici anterioare, Claudius este un caracter autoritar, privind relațiile dintre oameni în primul rînd prin prisma ierarhiei militare — context în care o mențiune specială merită versul *This gentle and unforc'd accord of Hamlet* „Această drăgăstoasă și nesilită ascultare/încuviințare a lui Hamlet" (123), comentariu (intenționat) greșit pe marginea versului 120 rostit de prinț („Doamnă, în toate mă voi sili să te ascult".)

(74.) Dacă în legătură cu versurile 64, 65 și 66 întîlnim în vorbirea regelui o trecere de la forma protocolară *we* „noi" la cea de apropiere *I* "eu", tot astfel observăm că după ce folosește distantul *madam*„doamnă" (74, 76), Hamlet i se adresează mamei sale prin tandrul *good mother* „dragă mamă", „măicuță" (77), atunci cînd caută s-o facă să înțeleagă punctul său de vedere. Nereușind, în 120 va reveni la *madam*. Regele folosește același vocativ (122).

(75.) Cuvîntul (tematic) *seems* „pare" din replica reginei este reluat de Hamlet prin *seems* (76, 76), *seem* (83), *play* „să joace" (ca actor) (84), *show* „spectacol", „față", „aparență" (85). *Seem(s)* din replica lui Hamlet e puternic subliniat prin ML, prin contrapunere cu *is* „este", prin propoziția *I know not seems* „pare? — nu-l cunosc", prin repetare (întreită), prin repetare cu ajutorul sinonimelor, culminînd cu ultima imagine, concret-abstractă, *the trappings and the suits of woe* „podoabele/zorzoanele și hainele durerii" (86).

b) *Reluări ale tiparului sintactic.*

(66.) Propoziția interogativ-cauzală a regelui „De ce atîrnă mereu norii deasupra ta?" va fi reluată structural și, în parte ca sens, de regină, în „De ce ți se pare atît de deosebit?" (75) și de el însuși, în „De ce, cu ursuză răzvrătire,/ Să ne facem sînge rău?" (100—101).

(68.) Regina folosește propoziția imperativă (cu *let* ca auxiliar) „ochiul tău să privească"; cf. propoziția regelui „lumea să știe" (108) și a reginei „ruga mamei tale să nu fie în deșert" (118).

Propoziția imperativă cu verbul la persoană aII-a singular *cast* etc. „leapădă" etc. e reluată de regină prin *do not... seek* „nu căuta" (71), *stay* „rămîi" (119), *go not* „nu pleca" (119) și de rege prin *throw* „aruncă" (106), *think*, „gîndește-te" (106), *be* „fii" (122), *come* „vino" (122), *come away* „haide" (128).

c) Reluări la nivel de propoziție/frază

(66.) În întrebarea regelui nu e numai „dorința de a cunoaște adevărul", ci și un îndemn care, explicit, ar puteà fi redat prin *Let not the clouds still hang on you* „Norii să nu mai atîrne mereu deasupra ta" *Fără a comenta în vreun fel răspunsul prințului* (67), regina preia îndemnul regelui, îl formulează clar: „Bunule Hamlet, leapădă-ți înfățișarea noptatecă "(68) apoi îl întărește prin sinonimie și precizare: „Nu-l tot căuta, plecîndu-ți pleoapele,/ Pe nobilul tău tată în țărînă" (70—71).

Regele acceptă explicația Gertrudei că motivul tristeții lui Hamlet e moartea tatălui său, revine asupra duratei exagerate a doliului, justifică prin generalizări „morale" necesitatea schimbării de atitudine (92—97 și 100—103) și încheie cu ceea ce a început, însă cu modalitatea afectivă din replica reginei „Te rugăm să arunci în pulbere/ Durerea aceasta fără rost! (106—107).

Regina își motivează rugămintea „rațional": „Știi că e un lucru obișnuit/firesc./ Tot ce trăiește trebuie să moară,/ Trecînd spre cele veșnice prin natură". (72—73). De fapt, ea reproduce idei formulate în chip asemănător de Seneca în *Scrisorile către Luciliu:*

„Gîndește-te bine că nici un lucru din cele ce dispar de sub ochii noștri, reîntorcîndu-se în sînul naturii din care au ieșit *etc.* (XXXV). Tot ce este viu nu va mai fi". (LXXI)

Straniu avatar al ML „foarte îndepărtat" din punct de vedere cronologic precum și ca deosebire în pregătirea intelectuală a sursei și cea a beneficiarului! Ca și alte personaje shakespeariene lipsite de judecată (de exemplu Aiax din *Troilus și Cresida)*, regina nu este capabilă de generalizări[1]: o atrage prezentul imediat, nu prezentul „gnomic". De altfel, lipsa de inteligență a Gertrudei a atras atenția criticilor:

„Avea o natură animalică lipsită de voință și era foarte obtuză și foarte superficială".[2]

„Încă de la începutul piesei, comportarea ei o așează în aprecierea fiului mai prejos de cea a unui dobitoc fără minte.[3]

---

[1] În toate replicile ei nu am mai întîlnit decît încă o generalizare, calchiată și ea prin ML după cîteva versuri rostite de regina din piesa în-piesă (III, 2, 179—184 și IV, 5, 17—20).

[2] A.C. Bradley, *Shakespearen Tragedy*, 1904, Macmillan, London, 1971, p. 135.

[3] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images*, 1949, Indiana University Press, 1966, p. 126. Referirea e la replica lui Hamlet din I,2, 149—151.

În acestă lumină, scurtul comentariu „Da, doamnă, e firesc" (74), rostit prin ML de un student în filozofie la Wittenberg, poate fi interpretat altfel decît ca o acceptare indignată dar reţinută, fiască dar trădînd dorinţa prinţului de a curma discuţia?

La rîndul rău, regele *argumentează* reluînd ideea că moartea este un fenomen permanent şi inevitabfl. În legătură cu permanenţa morţii el foloseşte un *exemplum:* „tatăl tău şi l-a pierdut pe-al lui;/Acest tată mort şi l-a pierdut pe al său". (89—90) — versuri care, din nou ne poartă spre Seneca:

„Te vei duce acolo unde toate se duc. Ce e-ntr-asta nou pentru tine? Aceasta-i legea spre a cărei împlinire te-ai născut. Aşa s-a întîmplat cu tatăl tău, cu mama ta, cu strămoşii tăi şi aşa se va întîmpla şi cu toţi acei care vor veni după tine". (LXXVII)

În versurile 98—99 el insistă asupra inevitabilităţii şi permanenţei morţii, folosind şi o comparaţie: „...ceea ce ştim trebuie să fie şi (pentru că?) este tot atît de obişnuit/firesc/ Pe cît este de obişnuit pentru simţurile noastre orice lucru de fiecare zi"; apoi înfăţişează permanenţa ca fiind o necesitate, după ce extinde la maximum intervalul cronologic amintit în v. 89—90: „...tema obişnuită *(a raţiunii)* /Este moartea taţilor şi ea *(raţiunea)*, mereu,/ De la primul om care a murit pînă la cel care a murit astăzi,/ A exclamat: „Aşa trebuie să fie!" (103—106).

(76—86) Despre opoziţia *to be* „a fi" — *to seem* „a părea" în sensul de „suferinţă reală" (lăuntrică) şi manifestarea formală a suferinţei" (exterioară, falsă sau exagerată) am amintit în cap. III, 2. Aici este necesar să adaug doar că întreaga replică a lui Hamlet îl readuce pe Seneca în faţa noastră:

„Oh, nefericită nebunie să existe şi o fală în durere!" (LXIII) „Nu se poate, cînd îţi moare un prieten, să nu dai o lacrimă, dar nici să-ţi curgă şiroaie; să lăcrimezi, înţeleg; să te boceşti, nu". (LXIII) Există şi în dureri o cuviinţă...; ca şi în celelalte lucruri există şi în lacrimi o măsură. Numai durerile şi bucuriile necugetaţilor[1] se revarsă peste orice margini". (XCIX)

7

SCENA ELISABETANĂ

Am lăsat dinadins la sfîrşit acest capitol: fie şi sumară, descrierea unei scene pe care Shakespeare a jucat şi pentru care şi-a scris opera dramatică va justifica (dacă mai este nevoie de un argument în plus) abordarea pronunţat lingvistică a acestei opere în prezentarea de faţă.

[1] V., de exemplu, Laert (V, 1, 268 şi urm.).

Teatrul elisabetan era fie circular, fie poligonal, iar „parterul" unde *the groundlings*, spectatorii care stăteau în picioare, era împrejmuit cu un gard de fier (din vergi ascuţite) pentru a-i apăra pe spectatorii din lojile învecinate împotriva fiarelor sălbatice — după ce *the groundlings* erau evacuaţi, ele intrau la parter. Existau şi galerii (unele, situate chiar deasupra scenei). Scena (cu „cele mai bune locuri" rezervate nobililor şi spectatorilor bogaţi) pătrundea adînc în parter, ceea ce le permitea actorilor să vorbească „normal". Decorul era ca şi inexistent şi simple pancarte ofereau indicaţii de tipul „Aceasta e luna" sau „Aici e un castel". Pentru a se sugera prezenţa unei oştiri în marş se foloseau procedee similare celor practicate şi astăzi la teatru, operă sau operetă... Rolurile feminine erau interpretate de băieţi. Nu exista cortină, iar începutul şi sfîrşitul unei piese erau anunţate de un trompet postat în turnuleţul teatrului.

Lipsa cortinei sau faptul că rolurile feminine erau jucate de băieţi puteau impune anumite restricţii autorilor dramatici.

Pătrunderea scenei în parter avea alte implicaţii. Spectatorul obişnuit se afla mai mult sau mai puţin în apropierea actorilor, ceea ce îi îngăduia să devină un alt „personaj" al piesei. Prezenţa sa era departe de a fi una pur fizică: el lua parte la întîmplările de pe scenă, aproba sau dezaproba cele văzute sau auzite, cerea în gura mare ceea ce dorea să i se ofere — viaţă, mişcare, culoare şi, în primul rînd, sunete, respectiv cuvinte „viguroase" şi muzică. Mai mult decît atît, era în orice moment dispus să-l ajute pe actor (sau dramaturg) cu propriul său tezaur lexical; iar intervenţiile sale nu erau vorbe în vînt. O maximă exploatare a limbajului caracteriza modul popular de exprimare şi-l încuraja în spectacolele de teatru, profund „înrădăcinate în viaţa comunală a oraşelor şi satelor medievale"[1].

Cuvîntul rostit şi auzit avea o atît de mare însemnătate pentru spectatori încît decorurile ar fi fost un balast într-un teatru elisabetan:

„O recuzită invizibilă apărea în timpul demersului poetic. Ea nu era fabricată din pînză, lemn şi vopsele, ci din cuvinte. Aceste tablouri nevăzute reuşeau să lărgească hotarele teatrului pînă la nemărginire. să transforme realul în fantastic, să îngemăneze natura cu sentimentele omeneşti. Versurile întocmeau decorul".[2]

Shakespeare însuşi, în prologul piesei *Henric a V-lea*, scria:

"...can this cockpit hold
The vasty fields of France? or may we cram

[1] L.G. Salingar, *The Social Setting*, în „The Age of Shakespeare", edited by Boris Ford, London, 1957, p. 16.
[2] Grigorii Kozînţev, *Naş sovremennik Viliam Şekspir*, Leningrad-Moskva, 1962, p. 82.

Within this wooden O the very casques
That did affright the air at Agincourt?
O, pardon! since a crooked figure may
Attest in little place a million?;
And let us, ciphers to this great accompt,
On your imaginary forces work".

/Pot oare încăpea pe această scenă/ Nesfirşitele cîmpii ale Franţei? Putem noi îngrămădi/ În acest O de lemn[1] fie măcar şi coifurile/ Ce-au inspăimîntat, la Agincourt, văzduhul?/ O, vă cer iertare! pentru că o cifră încîrligată poate/ Într-un loc umil vădi un milion;/ Iar noi, zero-uri în acest mare număr,/ Vrem să vă stîrnim puterile închipuirii./

LEON LEVIŢCHI

---

[1] Teatrul The *Globe*, construit din lemn în 1599 şi avînd o formă circulară în interior.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prezenta ediție în aproximativ 10 volume a operelor lui William Shakespeare a folosit extensiv cele 11 volume de *Opere* publicate de ESPLA—EPLU între anii 1955—1963. Cele mai multe traduceri au fost păstrate, cu modificările impuse atît de neconcordanțe cît și de confruntarea cu un text original *unic (The Oxford Shakespeare*, Complete Works, edited by W.J. Craig, Oxford University Press, 1964 etc.). În afară de aceste modificări (operate fie de autorii traducerilor inițiale, fie de îngrijitorul ediției), aproximativ un sfert din piese au fost retraduse sau înlocuite cu alte traduceri existente.

Opera dramatică a lui Shakespeare este întregită de *Poeme* și *Sonete* — ceea ce permite ediției să se intituleze *Opere complete* — și însoțită de postfețe și note ample la sfîrșitul fiecărei lucrări, în parte pentru a înlesni cititorului o mai bună înțelegere a textului shakespearian, dificil în original și rareori mai puțin dificil pînă și în cele mai „explicative" versiuni.

Ordinea în care sînt așezate piesele este cronologică. *Poemele* și *Sonetele*, deși scrise în prima perioadă de creație, apar în ultimul volum.

L.L.

HENRIC AL VI-LEA

PARTEA I

trad. de BARBU SOLACOLU

PERSOANELE

REGELE HENRIC AL VI-LEA
DUCELE DE GLOUCESTER, unchiul regelui și protector
DUCELE DE BEDFORD, unchiul regelui și regentul Franței
THOMAS BEAUFORT, duce de Exeter, unchiul-mare al regelui
HENRY BEAUFORT, unchiul mare al regelui, episcop de Winchester, mai tîrziu cardinal
JOHN BEAUFORT, conte, apoi duce de Somerset
RIAHARD PLANTAGENET, fiul lui Richard, fost conte de Cambridge, mai tîrziu duce de York
CONTELE WARWICK
CONTELE DE SALISBURY
CONTELE DE SUFFOLK
LORD TALBOT, apoi conte de Shrewsbury
JOHN TALBOT, fiul său
EDMUND MORTIMER, conte de March
MARGARETA, fiica lui Reignier' apoi soția regelui Henric al VI-lea
SIR JOHN FASTOLFE
SIR WILLIAM LUCY
SIR WILLIAM GLANSDALE
SIR THOMAS GARGRAVE
PRIMARUL LONDREI
WOODVILE, locotenentul Turnului
VERNON, din facțiunea de York (Roza Albă)
BASSET, din facțiunea Lancaster (Roza Roșie)
CHARLES, principele și mai tîrziu regele Franței
REIGNIER, duce de Anjou și regele titular al Neapolului
DUCELE DE BOURGOGNE
DUCELE DE ALENÇON
BASTARD D'ORLÉANS
GUVERNATORUL PARISULUI
MAESTRUL TUNAR al Orléansului și fiul său
GENERALUL trupelor franceze din Bordeaux
BĂTRÎNUL PĂSTOR, tatăl Ioanei d'Arc
CONTESA D'AUVERGNE
IOANA D'ARC (Fecioara)

Lorzi; păzitori ai Turnului; heralzi, ofițeri; ostași; vestitori și oameni din suită; un sergent; un portar. Demoni, care apar Ioanei.
Acțiunea se petrece parte în Anglia, parte în Franța.

ACTUL I

SCENA 1

Mănăstirea Westminster.

Marş funebru. Catafalcul regelui Henric al V-lea[1] *e înconjurat solemn de ducii de Bedford, de Gloucester şi de Exeter, de contele de Warwick, de episcopul de Winchester, de heralzi etc.*

BEDFORD: Să se-nveşmînte-n vălul nopţii cerul![2]
Comete, voi, ce-mpărăţii surpaţi,[3]
Rotiţi a voastră coamă de cleştar[4]
Şi biciuiţi, din ceruri, stelele
Ce-au fost lui Henric piaza rea a morţii -
Al cincilea din Henricii iluştri,
Din regii Angliei, cel mai măreţ!

GLOUCESTER: Un rege mai puternic n-am avut.
Era sortit şi demn să poruncească.
Rotind-o-n fulger, spada lui orbea
Şi braţele de întindea, păreau
Mai lungi ca aripile de balaur
Şi ochii la mînie-i scăpărau
Străfulgerări, că duşmanii fugeau
De parcă soare de amiaz-ardea
Şi suliţi le-nfigea încinse-n frunţi...
Dar vorbele nu-i pot cuprinde fapta,
Căci braţul înălţa doar ca să-nvingă.

EXETER: Am îmbrăcat cernite haine, totuşi,
În sînge doliul să ni-l purtăm,[5]
Căci Henric este mort şi nu-i vom da
Viaţă dacă-i vom păzi coşciugul...
Cu veghea noastră, noi sărbătorim
Ca robii-n ham, la carul de triumf,
Victoria umilitoare-a morţii.

Noi, blestem să zvîrlim acelor zodii
Ce gloria ne-au prăbușit-o-n pulberi?
Sau pe francezi să-i credem vrăjitori,
Care, speriați de dînsul, au umblat
Cu farmece[6] și moartea i-au adus?[7]

WINCESTER: A fost alesul Domnului, ca rege...
Pentru francezi nici ziua judecății
Nu va putea fi mai spăimîntătoare
Decît i-a-nfricoșat vederea lui.
Și Domnul oștilor l-a ocrotit[8]
Biserica nălțînd fierbinte rugă.

GLOUCESTER: Biserica? De nu s-ar fi rugat
Atîta popii împotriva lui,
Poate că nu murea atît de iute.[9]
Ha, știu, v-ar fi pe plac vrun prințișor
Pe care să-l struniți ca pe-un școlar.

WINCHESTER: Oricare ne-ar fi, Gloucester, gustul nostru,
Tu ești protector, tu vrei guvernarea,
Căci ți-e soția mîndră și te ține
În jug[10], cum nu vrei să te țină Domnul,
Nici sfinții oameni ai bisericii.

GLOUCESTER: Domol! Tu știi că nu-ți prea place postul,
Iar în biserică de intri vrei
Prin rugi doar ca să scapi de vrun dușman.

BEDFORD: Sfîrșiți, sfîrșiți cu cearta; stați cuminte:
Vom merge la altar... Heralzi, veniți,
În loc de aur, armele vom da
Prinos dumnezeirii, căci ne sînt
Zadarnice de cînd e Henric mort.
Acum ne vor veni tot ani de plîngeri...
Copiii-n loc de lapte-or suge lacrimi
Și insula va fi un cîmp de jale
Plin de femei rămase-a plînge morții...
Cer ajutorul umbrei tale, Henric!
Regatul ți-l ferește de discordii,
Înfruntă-n luptă zodiile rele,
Să-ți licărească sufletul ca steaua
Lui Iuliu Cezar — și mai glorioasă...

(E întrerupt de intrarea unui purtător de vești.)

VESTITORUL: Cinstiți stăpîni și lorzi, sosesc din Franța
Și vă salut, dar triste vești v-aduc:
Despre prăpăduri, pierderi și omoruri...

Rouen, Guyenne, Reims, Orléans, Paris,
Gisors, Poitiers — pierdute toate sînt.

BEDFORD: Spui asta față chiar cu leșul lui?
Vorbește-ncet, căci dac-aude Henric
De pierderea acestor mari orașe,
El o să sfarme plumbul[11] din cosciug.[12]

GLOUCESTER: Pierdut Parisul? S-a predat Rouenul?!
Oh, dacă Henric s-ar scula din morți,
De groază, sufletul din nou și-ar da.

EXETER: Dar cum se poate? Ce trădare-a fost?

VESTITORUL: N-a fost trădare... Nu... Dar ne-au lipsit
Și bani și oameni. Zvon e prin oștire
Că-ncurajați partide diferite
Și-n loc să vreți, uniți, să duceți lupta,
Voi vă certați și-alegeți generali:
Pe unul că lungește bătălia,
Pe altul c-ar zbura, dar n-are aripi,
Pe-al treilea că fără cheltuială,
Cu vorbe doar, ar fi să-ncheie pacea...
Trezește-te, noblețe-a Engliterii,
Și gloria nu ți-o lăsa să moară!
Vă sînt cosiți pe straja spadei crini[13],
Blazonul Angliei e spintecat.

EXETER: Din ochi secați de funeralii, totuși
Cumplita veste lacrimi noi va stoarce.

BEDFORD: Pe mine mă privește -această veste,
Căci tot mai sînt regentul Franței. Dați-mi
Să-mbrac pieptarul meu cu solzi de fier.
Pornesc la luptă, Franța s-o recapăt!
În lături, strai de jale muierească!
Oh, vreau de soarta lor să văd francezii
Plîngînd, dar nu cu ochii, ci cu lacrimi
De sînge picurînd din răni adînci...

(Intră un al doilea purtător de vești.)

AL DOILEA VESTITOR: Stăpînii mei, citiți aceste știri.
Întreaga Franță e-mpotriva noastră
Afară doar de niște orășele[14]
Delfinul[15] Charles s-a încoronat la Reims[16]
Ca rege-al Franței, iar Bastard d'Orléans
S-a dat de partea lui. Reignier d'Anjou[17]
Și ducele de Alençon și el,
Cu toții zboară către noul rege.

EXETER: Se-ndreaptă lumea-n zbor spre noul rege?
Ah, de-am zbura, fugind de-așa rușine...

GLOUCESTER: Da, vom zbura să punem mîna-n gîtul
Dușmanilor și dacă, Bedford, tu
Mai pregeți, eu pornesc atunci la luptă...

BEDFORD: Cum, Gloucester, te mai îndoiești de mine?
În gînd am și trecut prin spadă Franța!

(Intră un al treilea purtător de vești.)

AL TREILEA VESTITOR: Măriți stăpîni, de e s-adaug lacrimi
La cele ce vărsați pe-acest sicriu,
E să vă spun cît de grozavă luptă
A fost între lord Talbot și francezi.

WINCHESTER: Și-n care Talbot sigur c-a învins!

AL TREILEA VESTITOR: Oh, nu! O luptă-n care-a fost înfrînt!
Să-ncerc să dau povestea-n amănunt.
La zece august, cînd a ridicat
Asediul Orléansului, n-avea
Decît doar șase mii de-ostași, cu care
A fost de douăzeci și trei de mii
De-ostași francezi împresurat din plin,
Și, neavînd răgaz s-așeze oastea,
Nici suliți să-și acopere arcașii,
Să-ntîmpine asaltul călărimii,
Le-a-nlocuit cu parii smulși din garduri
Și-nfipți părcan de-a valma în pămînt.
Și s-au bătut din greu trei ceasuri lungi.
Cu un curaj ne-nchipuit, lord Talbot
Lovea, tăia cu lancea și cu spada
Și dușmanilor iadul deschidea,
Că unul nu-ndrăznea să-i țină piept.
Era aici, acolo, pretutindeni...
Părea turbat și-n vălmășeală, diavol,
Că stau francezii-nmărmuriți de groază.
Ai lui strigau, văzîndu-l cum se bate:
„Hai, Talbot! Talbot!“ și zvîrliți în luptă
Cu iureșul lor ne-ar fi dat izbînda
De n-ar fi fost sir John Fastolfe[18] un laș
Și n-ar fi dat bir cu fugiții. Astfel,
În loc să fie apărarea noastră
Ca oaste de acoperire — a fost,
Prin rușinoasa-i fugă, semn al spaimei,

Al goanei și înecului în sînge.
Eram încercuiți. Deodată, iată
Că, mîrșav, un valon[19] vrînd să cîștige
Recunoștința prințului francez,
Cu sulița pe Talbot l-a împuns,
În spate însă, Talbot cel pe care
Întreaga Franță nici n-ar fi-ndrăznit
Ca să-l privească-n față.

BEDFORD: Talbot mort?!
Nu. Moarte mie, care trîndăvesc,
Cînd moare-așa un căpitan de oaste,
Trădat și pradă dușmanilor dat.

AL TREILEA VESTITOR: Oh, nu. Trăiește, dar e prinsul lor,
Cu lordul Scales și lordul Hungerford;
Ceilalți de nu sînt prinși, sînt, poate, morți.

BEDFORD: Eu singur voi plăti răscumpărarea.
Voi azvîrli din tronul său pe prinț;
Coroana-i preț va fi răscumpărării.
Și patru prinși de-ai lor voi da pe unul
De-al nostru. Plec. Adio, lorzii mei.
De Sfîntul George[20] voi aprinde-n Franța
În cinstea lui un rug al bucuriei.
Iau zece mii de-ostași și Europa
Va tremura de vitejia lor.

AL TREILEA VESTITOR: Nevoie veți avea, căci Orléans
E sub asediu și ai noștri-s slabi.[21]
Și iată, contele de Salisbury cere
Un grabnic ajutor. De-abia de poate
Să-și țină oamenii ce se răscoală
Că stau de pază la atîta lume.

EXETER: Lorzi, v-amintiți ce i-am jurat lui Henric:
Ori să zdrobim Delfinul Franței, ori
Să-l ferecăm cu lanțurile noastre[22].

BEDFORD: Da, mi-amintesc... Îmi iau rămasul bun;
Vă las. Mă duc să-mi pregătesc plecarea.

(Iese.)

GLOUCESTER: Eu plec să văd cum stau la Turnul Londrei
Muniția și tunurile, -apoi
Voi proclama pe Henric-fiul rege.

(Iese.)

EXETER: Fiind preceptor tînărului rege,
Mă duc la el, la Eltham[23], ca să iau
Măsuri de ordine și siguranță.
(Iese.)

WINCHESTER *(sieși)*:
E fiecare-n post și-n rostul lui.
Sînt singurul rămas pe dinafară...
Mult timp n-am să mai fiu paiața lor.
Gîndesc să-l scot din Eltham, eu, pe rege,
Ca mîna mea să lege și dezlege.[24]
(Iese.)

SCENA 2

În Franța, în fața cetății Orléans.
Intră în fruntea trupelor sale Charles, prințul Franței, Alençon, Reignier și alții.

CHARLES: Nu știm ce drum urmează Marte[25]-n cer;
Dar parcă îi știm drumul pe pămînt?[26].
Cîndva lucea pentru englezi. Acum
El ne surîde precum biruința,[27]
Căci azi ce fortăreață nu-i a noastră
Aici, sub Orléans, s-ar zice-n glumă
Că sîntem spre odihnă. Slabi, ca spectre,
Englezii ne-asediaz-un ceas pe lună.
ALENÇON: De ciorbă și de carne au nevoie.[28]
Sînt fometoși precum măgarii. Sacul
Plin de grăunțe-l vor la bot. Altminteri
Sînt parcă niște șoareci înecați.
REIGNIER: Asediul să-i facem să-l ridice.
Ce s-așteptăm? E Talbot prins. Nu-l temem.
De strajă este doar nebunul Salisbury.
Să crape-ntr-însul fierea de necaz
Că n-are bani, nici oameni ca să lupte.
CHARLES: Sunați alarma! Ne zvîrlim pe ei.
Dăm lupta-n cinstea umilirii noastre.
Iert moartea celui ce mă va ucide
De m-o vedea că preget sau că fug.

(Ies cu toții. Apoi trîmbițe de alarmă. Francezii sînt respinși de englezi, cu mari pierderi. Reintră Charles, Alençon, Reignier și alții.)

CHARLES: Ah! Ce-mi fi dat să văd! Ce oameni am!
Ce cîini! Fricoși și lași! N-aș fi fugit
De n-aș fi fost lăsat de unul singur...
REIGNIER: E Salisbury cum e și ucigașul
Ce luptă, încolțit, sătul de viață;
Iar lorzii ceilalți, hămesiți, ca leii
Se-aruncă-asupra noastră ca pe-o pradă.
ALENÇON: Froissart[29], un om de-al nostru, ne spunea
Că Anglia năștea Rolanzi și-Olivi[30]
Cînd Edward cel de-al treilea domnea.
La fel, ca niciodată, azi Samsoni[31]
Și Goliați[32] trimisu-ne-au în luptă
Și cîte unul împotriva zece
Și totuși slabi, doar piei pe oase... Cine
Ar fi crezut să fie-atît de vrednici?!
CHARLES: Să părăsim orașul, căci nebunii
De foame și mai rău s-or îndîrji.
Decît asediul să-l părăsească
Ar sfîșia cu dinții meterezul.
REIGNIER: Din stranii arcuri parcă mișcă brațul
Cu bateri de ciocan de orologiu,
Altminteri n-ar fi-n stare să mai lupte...
E bine, credeți-mă, să-i lăsăm.
ALENÇON: Așa să facem.

(Intră Bastard d'Orléans.)

BASTARD: Unde-i Delfinul? Îi aducem vești.
CHARLES: Un cald bine-ai venit, Bastard d'Orléans!
BASTARD: Îmi pari îngrijorat și foarte trist...
Din pricina atîtor pierderi, poate?
Fiți fără teamă, vin și ajutoare:
Aduc cu mine-acum o fată sfîntă.
Prin ce-i dă cerul ca vedenii, are
Menirea să ridice-mpresurarea,
S-alunge pe englezi peste fruntarii.
Prin spiritu-i profetic ea le-ntrece
Chiar pe sibilele bătrînei Rome[33].
Dezvăluie trecutul și prevede
Tot ce va fi să fie-n viitor.
Să vină? Credeți-mi cuvîntul! Da?
CHARLES: Da; adu-ne-o.

(Bastard iese.)

Dar mai-nainte
S-o punem la-ncercare. Tu, Reignier,
Ia-mi locul. Fă pe prințul și întreab-o
Cu ochii crunți — ca să-i vedem știința.

(Se așază deoparte.)
(Intră din nou Bastard însoțit de Ioana d'Arc.[34] *)*

REIGNIER: Frumoasă fată, știi să faci minuni?
IOANA: Reignier, vrei să mă minți? Dar unde-i prințul?

(Îndreptîndu-se spre Charles.)

Hai, vino! Eu te recunosc și fără
Să-ți fi văzut vreodată fața. Vino!
Nu fi mirat. Nimic nu mi-i ascuns.
Vreau să-ți vorbesc, acum, în patru ochi.
Seniori, vă rog, lăsați-ne o clipă.
REIGNIER: De-un început, se poartă vrednic fata!

(Seniorii se retrag fără a părăsi scena.)

IOANA: Măria ta, sînt fată de păstor
Și carte nu știu și mi-e mintea slabă.
Dar Maica Domnului a vrut și Cerul
Să-mi lumineze calea, într-o zi,
Cînd sub un soare arzător mergeam
Cu turma mieilor la adăpat.
Și mi s-a arătat Sfînta Fecioară
Într-o vedenie de-așa mîndrețe,
Că mi-a cerut să-mi lepăd sărăcia
Și țara să mi-o izbăvesc de rele.
Mi-a fost făgăduit ajutorare
Și-n slava ei, izbînda mult dorită.
Iar eu, o fată mică și urîtă,
De raza strălucirii ei cuprinsă,
Făcutu-m-am frumoasă cum mă vezi.
Întreabă ce cu gîndul nu gîndești:
Voi ști răspunde și pe negîndite.
De poți, încearcă-mi îndrăzneala-n luptă,
Vei recunoaște că deși sînt fată,
Pot bărbătește-nfrînge-n luptă dreaptă.
Alături de-ți voi sta, vei izbîndi:
Tovarăș ia-mă, dar, în bătălie.
CHARLES: M-ai cîștigat cu vorba ta semeață.
Te-oi pune totuși la-ncercare. Dacă

În luptă de întrecere cu mine
Vei izbîndi — și vorba-ți fi-va dreaptă.
Altminteri nu mă voi încrede-n tine.

IOANA: Sînt gata. Sabia mi-i ascuțită;
Cinci crini pe limba ei săpați podoabă;
Din fiare vechi, zvîrlite-n cimitirul
Bisericuței din Touraine, cu hram
Al Sfintei Caterina — mi-am ales-o.

CHARLES: Prea bine. Vino. Domnul mi-este martor
Că nu m-oi teme de-o femeie.

IOANA: Eu cît voi trăi, nu voi fugi vreodată
Din fața unui om.

(Se bat.)

CHARLES: Oprește-ți brațul!
Oh, stai! Ești amazoana[35] care luptă
Cu sabia Deborei prorocița[36].

IOANA: M-ajută Maica Domnului.

CHARLES: Oricine
Îți stă într-ajutor, vei fi a mea.
Ard de dorința să te strîng la piept;
Mi-ai frînt și inima cum mi-ai frînt brațul.
Îngăduie, fecioară minunată,
Să pot să-ți fiu un slujitor — nu rege:
Robit, te roagă însuși prințul Franței.

IOANA: N-am dreptul să-mi port gîndul la iubire.
De sus mi-i dată sfînta mea menire.
Cînd toți dușmanii-ți voi goni o dată
Gîndi-voi poate-atunci și la răsplată.

CHARLES: În așteptare, calda ta privire
Ți-o las-asupra mea, supusul tău.

REINIER *(aparte, lui Alençon):*
Măria sa vorbește mult și bine...

ALENÇON *(aparte lui Reignier):*
O spovedește pînă la cămașă,
Altminteri n-ar vorbi cu ea atît.

REIGNIER *(același joc):*
Să-i întrerupem, ce zici? N-ar fi bine?

ALENÇON *(același joc):*
Da... poate alta vrea, ce nu gîndim!
Cu limba ei, femeia e ispită.

(Reignier și Alençon se apropie.)

REIGNIER: Mărite, care e porunca voastră?
Să părăsim deci Orléansul — da?
IOANA: Oh, nu, nevrednici fără de credință!
Luptați pînă la unul! Eu stau strajă!
CHARLES: Lupta-vom pe viață și pe moarte.
IOANA: Sînt piază rea englezilor sortită.
La noapte-am să ridic împresurarea
Și zile binecuvîntate-or fi
Ca vara cald-a Sfîntului Martin,[37]
Căci am intrat și eu în bătălie.
E gloria cum cearcănul în apă:
Cu cît se-ntinde-n larg și crește —
Cu-atît, sporit se pierde în neant.
Da, cercul gloriei engleze frînt e
De cînd e Henric mort. Acuma sînt
Ca barca mîndră și-ndrăzneață, care
Purta, cîndva, spre steaua lui, pe Cezar.[38]
CHARLES: Oh, dacă-l inspira pe Mahomet[39]
Un porumbel, pe tine doar un vultur[40]
Te poate inspira și nici Elena,[41]
Slăvita mamă a lui Constantin,[42]
Nici fiicele lui Sfîntul Filip[43] nu pot
Să se măsoare măreției tale.
Ești lucitoarea Venus, pe pămînt
Căzută stea... Umil, cum să te-ador ?
ALENÇON: Să ne scurtăm răgazul, să luptăm,
Asediul să-l ridicăm acum.
REIGNIER: Fă tot ce poți, femeie, și salvează
Onoarea noastră. Da, gonește-englezii
Din Orléans. Vei fi nemuritoare...
CHARLES: Să încercăm. Pornim acum la luptă!
Și dacă-n așteptări voi fi-nșelat
N-am să mai cred în nici o prorocire...

(Ies cu toții.)

SCENA 3

Londra. În fața Turnului.
Intră ducele de Gloucester, urmat de slujitorii săi în livrele albastre.

GLOUCESTER: Mi-e grijă mare azi de Turnul Londrei.
Cum mort e Henric, Turnul s-ar putea

Să cadă pradă vreunei răzvrătiri.
Dar unde-i paza? Nimeni nu-i la porți?

(Strigînd.)

Deschideți porțile! E lordul Gloucester.

(Slujitorii bat la poartă.)

PRIMUL PĂZITOR *(dinăuntru)*:
Hei, cine bate-așa de-nverșunat?
PRIMUL SLUJITOR: Deschideți iute ducelui de Gloucester.
AL DOILEA PĂZITOR *(dinăuntru)*:
Oricine-ați fi, nu-i voie să intrați.
PRIMUL SLUJITOR: Așa răspundeți lordului protector?
Nevrednicilor!
PRIMUL PĂZITOR *(dinăuntru)*:
Domnul să-l păzească!
Noi însă împlinim porunca dată.
GLOUCESTER: Dar cine-a poruncit? Nu eu comand?
Doar nu e alt protector în regat.
Hei, spargeți porțile. Răspund de asta.
S-ajung batjocura valeților?!

(Oamenii lui Gloucester se aruncă asupra porților Turnului. Locotenentul Woodville, vorbind dinăuntru.)

WOODVILLE: Ce-nseamnă asta? Cine sînt mîrșavii?
GLOUCESTER: Locotenente, ești domnia ta?
Deschide porțile! Sînt eu: e Gloucester.
WOODVILLE *(dinăuntru)*:
Răbdare, duce. Eu nu pot deschide.
M-oprește cardinalul Winchester[44].
Mi-a poruncit să nu te las să intri
Nici tu și nici însoțitorii tăi.
GLOUCESTER: Fricosule Woodville, mi-l pui deasupra
Pe-ambițiosu-acest, prelat obraznic
Pe care Henric, răposatul rege,
N-avea nici ochi să-l vadă? Tu nu ești
Lui Dumnezeu sau regelui prieten.
Deschide, că de nu, te zvîrl afară!

PRIMUL SLUJITOR: Deschideți poarta lordului protector!
De nu ieșiți acum, o sfărîmăm.

(Intră cardinalul de Winchester urmat de slujitori în haine galbene.[45])

WINCHESTER: Hei, Humphrey, -ambițiosule, ce-i asta?
GLOUCESTER: Ha, popă chel[46] dai contra mea poruncă?
WINCHESTER: Da, trădător uzurpator și nu
Ocrotitor de rege și regat!
GLOUCESTER: Conspirator nerușinat, în lături!
Ai uneltit al regelui omor —
Și tîrfelor le-mparți pe bani iertarea.[47]
Te voi turti în pălăria-ți largă
De cardinal, dacă mai ești obraznic.
WINCHESTER: În lături, feri! N-am să mă mișc un pas.
Să fie asta alt Damasc.[48] Fii Cain[49]
De vrei: sub blestem, fratele ucide-l.
GLOUCESTER: N-am să te strîng de gît, dar te-oi zvîrli
De-aicea ca pe un prunc înfășat
În anteriu-ți stacojiu drept scutec.
WINCHESTER: Încearcă dacă poți! Îți rîd în nas!
GLOUCESTER: Cum? Rîzi de mine, popă?

(Către slujitori)

Trageți spada!
Chiar de-i oprit. Albaștri contra galbeni!

(Gloucester și oamenii săi atacă pe Cardinal și oamenii săi.)
(Către Cardinal.)

Păzește-ți, popă, barba, că ți-o smulg...
Păzea că ți-o lungesc trăgînd de ea!
Calc în picioare pălăria ta
De cardinal, în ciuda chiar și-a papei
Și-am să te scutur de urechi! Păzea...
WINCHESTER: Ai să răspunzi în fața papei, Gloucester!
GLOUCESTER: Ha, gîscă de Winchester![50] cs! frînghia!

(Către oamenii săi.)

Să piară toți, să nu mai văd nici unul.

(Către Cardinal.)

Ha, piei de-aci lup în cojoc de miel
Și-n anteriu spurcat și stacojiu!
Livrele galbene, pieriți de-aici.

(Oamenii lui Gloucester îi scot afară pe cei ai Cardinalului și în această învălmășeală intră primarul Londrei și ofițerul lui[51].)

PRIMARUL LONDREI: Vai, lorzii mei! Voi, magistrați de seamă,
Voi tocmai ordinea s-o turburați?!
GLOUCESTER: Da, domnule primar. Sînt insultat
De-acest Beaufort, ce nu mai are sfînt
Nimic și-ar vrea pe Turn să pună mîna!
WINCHESTER: Acesta-i Gloucester, da, dușmanul vostru,
Vrea tot război și niciodată pace.
El cu amenzi vă stoarce silnic punga
Și sub cuvînt că e protector, vrea
Religia să ne-o răstoarne. El
Ar vrea să stăpînească arsenalul,
Să fie rege, ucigînd pe prinț.
GLOUCESTER: O să-ți răspund cu pumnii — nu cu vorba.

(Reîncepe încăierarea.)

PRIMARUL: În gălăgia asta nu-mi rămîne
Decît al proclamației cuvînt.
Deci, vino ofițer, ridică glasul
Cît poți mai mult și dă citire-n public.
OFIȚERUL: Bărbați de toate rangurile, întruniți sub arme, astăzi, aici, împotriva liniștii Domnului și a regelui, vă somăm în numele alteții sale și vă ordonăm să vă înapoiați la căminurile voastre, iar de-acum înainte, sub pedeapsa cu moartea, să nu mai purtați și nici să mînuiți, nici să mai folosiți sabie, armă sau pumnal.
GLOUCESTER: Ha, cardinale. Legea n-am s-o calc,
Dar ne-om găsi noi iar și-om mai vorbi.
WINCHESTER: Da, Gloucester, ne vom regăsi, fii sigur,
Amarnic inima-ți voi sîngera.
PRIMARUL: Chem ciomăgașii dacă nu plecați!
Mai rău ca dracu-i cardinalul ăsta!
GLOUCESTER: Salut, primarule, ți-ai împlinit
După cerințe-ntreagă datoria.
WINCHESTER: Păzește-ți capul, Gloucester, căci gîndesc
Să-l am în scurtă vreme...

PRIMARUL: Mai întîi
Să-i știm plecați — apoi plecăm și noi.
Răi, Doamne,-s nobilii... Eu nu mă bat
Nici chiar în patruzeci de ani o dat'.

(Ies; separat, Gloucester și Winchester cu slujitorii lor.)

SCENA 4

Orléans. Sosesc pe parapet maestrul tunar și fiul său.

MAESTRUL TUNAR: Flăcăul meu, știi cum asediat
E Orléansul de englezi și cum
Aceștia au pătruns în suburbii?

FIUL: Da, știu. Am tras asupra lor... Nu i-am ochit.

MAESTRUL TUNAR: Acuma însă-i vei lovi. Ascultă:
Ca maestru-tunar al fortăreții,
Vreau printr-un act semeț să-mi fac un nume:
Spionii prințului mi-au dat de știre
Că din întăriturile din margini
Ale orașului, pe-ascuns, englezii
Pătrund în turnu-acela, ca de-acolo
Orașul să-l domine și să tragă
Cu tunul sau s-atace pedestrașii.
Eu, ca să tai povestea asta iute,
Am îndreptat o țeavă într-acolo
Și stau mereu la pîndă, de trei zile,
Să-i prind. Acum, pîndește-i tu, băiete;
Eu plec și dacă vezi ceva, alergi
Să mă vestești, sînt la guvernator.

(Iese.)

FIUL: Fii fără grijă, tată. Dacă-i văd
Și-am să-i pot ochi, nu te mai supăr.

(Apar pe platforma superioară a unei turle lorzii Salisbury și Talbot, sir William Glansdale, sir Thomas Gargrave și alții.)

SALISBURY: Ce fericit sînt, Talbot, să te văd!
În ce fel s-au purtat cu tine? Spune-mi.
Și cum ți-ai cîștigat iar libertatea?
Să stăm, te rog, de vorbă sus, aici,
În turla-aceasta cu vedere largă.

TALBOT: Prinsese ducele de Bedford pe
Viteazul și-ndrăznețul de Santrailles
Și astfel, m-au schimbat. Întîi au vrut
Într-o batjocură să facă schimbul
Cu un ostaș de rînd... Dar n-am voit
Și moartea le-am cerut, nu umilirea.
Și-am fost răscumpărat cum mi-am dorit.
Dar inima mi-o sfarămă trădarea
Lui Fastolfe.[52] Dacă-n mînă mi-ar cădea
Eu i-aș înfige-o-n gît. L-aș sugruma.
SALISBURY: Dar nu ne-ai spus cum te-au primit francezii?
TALBOT: Ah, cu batjocuri și insulte grele.
În mijlocul mulțimilor m-au dus
Și lumii toate m-au înfățișat.
„Priviți, spuneau, sperietoarea voastră
Și groaza țîncilor!“ Atunci, m-am rupt
Din mîna celor care mă duceau
Și-am scos din drum cu unghiile pietre
Și-n ochii celor ce mă rușinau
Zvîrleam, încît fugeau toți îngroziți
De teama unei morți neașteptate.
Nu mă credeau păzit nici chiar în gratii
Și-i îngrozea numele meu atît,
Încît credeau că pot în mîini să sfarm
Drugi de oțel și stîlpi de adamant[53].
Eram păzit de trăgători de seamă
Ce se-nvîrteau mereu în jurul meu,
Încît din pat de coboram, și gata
M-ar fi ochit și-n inimă-ar fi tras.

(Trece fiul tunarului cu un șomotog aprins.)

SALISBURY: De cîte-ai îndurat, cumplit mă doare,
Dar vom fi răzbunați, curînd, din plin.
E-n Orléans, acuma, timpul mesei.
De-aici, printre zăbrele, poți să numeri
Dușmanii și să vezi cum se-ntăresc.
Privește-i pe francezi! E o plăcere...
Sir Thomas Gargrave și sir William Glansdale,
Aș vrea să aflu și părerea voastră:
Spre care latură să batem focul?
GARGRAVE: Spre poarta dinspre nord. Sînt lorzi acolo.
GLANSDALE: Aici, la meterezul dinspre pod

TALBOT: Va trebui să-nfometăm orașul
Sau să-l slăbim treptat prin hărțuieli.

(O lovitură de tun pornește dinspre parapete.)
Salisbury și Gargrave cad.)

SALISBURY: Aibi milă, Doamne, de greșiții tăi!
GARGRAVE: O, Doamne, fie-ți milă!
TALBOT: Ce cumplit
Se sfarmă dintr-o dată planul nostru!
Vorbește, de ești în stare, Salisbury[54],
Tu, care ești oglinda tuturor
Războinicilor! Un obraz cu ochiul
Ți-au smuls. Fatală mînă blestemată
Ce-a săvîrșit hidoasa tragedie!
În treisprezece lupte a învins;
Pe-al cincilea din Henrici l-a-nvățat
Cum să se lupte. Goarna cît suna
Și toba cît vuia pe cîmp de luptă
El nu se-oprea din mînuirea spadei.
Trăiești? Oh, dacă ți-e pierită vorba,
Mai ai un ochi să ți-l întorci spre cer.
Și soarele e ca un ochi, e unul
Și tot îmbrățișează-ntreaga lume.
Să nu dați, ceruri, viilor, odihnă
Cît timp nu-l veți ierta pe Salisbury..
Luați-l... Merg s-ajut la-nmormîntare...
Sir Thomas Gargrave, mai trăiești? Vezi, Talbot
Vorbește... Nu-ți ridici spre dînsul ochii?
Să-ți fie mîngîiere, scumpe Salisbury,
Un singur gînd, că mort tu n-ai să fii..
Îmi face semn cu mîna. Îmi zîmbește
Și parcă-mi spune: „Cînd voi fi murit,
Să nu uiți pe francezi; să mă răzbuni!“
Plantagenet[54], așa va fi! Ca Neron[55]
Din liră voi cînta privind cum ard
Orașele... Doresc ca al meu nume
Să-nsemne pustiire pentru Franța!

(Tunete și fulgere[56]. Trîmbițe.)

Ce este-acest al cerului cutremur?
De unde-atîta zgomot și frămînt?[57]

(Intră un vestitor.)

VESTITORUL: Francezii, lordul meu, s-au regrupat.
Delfinul, prințul Franței, însoțit
De-o oarecare Ioana, o fecioară
Prezicătoare, proaspăt apărută,
Sosește-n fruntea unei mari armate
Ca să ridice-această-mpresurare.

(Salisbury se ridică, gemînd.)

TALBOT: Auzi, auzi cum geme bietul Salisbury!
Se frînge inima-i că nu mai poate
Să se răzbune... Pentru voi, francezi,
Voi fi și eu un Salisbury! Fecioară
Sau tîrfă și Delfin-rechin, totuna,
În inimile voastre voi înfige
Copita calului; ai voștri creieri
O să-i amestec, să se facă zob...
Duceți în cortul său pe Salisbury
Și vom vedea francezii lași ce-ncearcă[58].

(Corpurile sînt ridicate. Ies cu toții.)

SCENA 5

În fața uneia din porțile Orléans-ului.

Trîmbițe. Începe lupta. Încăierări. Talbot traversează scena urmărind și gonindu-l pe Delfin; apoi trece Ioana gonind englezi.
Reintră Talbot.

TALBOT: Puterea unde-mi este? unde vlaga?
Englezii se retrag. Nu-i pot opri...
Și sînt goniți de o femeie-n zale![59]

(Reintră Ioana.)

Se-apropie... Hai, bate-te cu mine;
Drăcoaică, drac, scot eu din tine dracii!
Vreau, vrăjitoare, sîngele să-ți scurg[60]
Și sufletul să ți-l trimit acelui
Pe care-l ocrotești.

IOANA: Da, vino, vin,
Căci mie să te umilesc mi-i dat!

(Se luptă.)

TALBOT: Oh, cer, dai iadului întîietatea?
De-ar fi să mi se spargă pieptul, brațul
Din umăr dac-ar fi să mi se smulgă
Și tot voi frînge-nfumurata tîrfă.

(Se bat iar.)

IOANA: Cu bine, Talbot!
Va să mai trăiești,
Căci, pînă una-alta, cată să-i hrănesc
Ostașii din Orléans,[61]

(Ordin scurt. Se îndreaptă către oraș urmată de soldații ei.)

N-ai să mă birui!
Ți-e de batjocură puterea! Dă-le
Grăunțe alor tăi, să-i mai îngrași,
Pe Salisbury vezi ajută-l, testamentul
Să-și poată scrie, căci izbînda este
A noastră ca și cele ce-or să vină.

(Iese.)

TALBOT: Mi se-nvîrtește capul precum roata
Olarului... Nu știu nici unde sînt.
Prin spaimă-o vrăjitoare, nu prin forță,
Ca Anibal[62] ne bate cum îi place,
Albine sîntem și porumbi, goniți
Cu fum și cu duhori din stupi și cuiburi;[63]
Dulăi a fost, cîndva, porecla noastră,
Acum fugim chelălăind ca javre...

(Scurtă fanfară.)

Avem de-ales: ori să luptăm , ori leii,
De vreți ca țara voastră să v-o pierdeți,
Să-i rupem de pe stema Engliterii.[64]
Puteți să puneți oi în locul lor,
Sînt mai puțin mișelnice la fugă
În fața lupului; și boul, calul,
În fața leopardului la fel —
Decît cum sînteți voi în faț-acestor
Slugoi, înfrînți de voi de-atîtea ori.

(Trîmbițe. O nouă încăierare.)

Dar nu va fi așa... Intrați în șanțuri.
Voi la uciderea lui Salisbury sînteți

Părtași, căci unul nu-i din voi în stare
Ca să-l răzbune printr-o lovitură.
Fecioara a intrat în Orléans
În ciuda și-mpotriva pazei noastre.
Oh, cît aș da să pot muri cu Salisbury
Și de rușine fața să-mi ascund!

(Trîmbițe. Talbot și trupa lui se retrag.)

SCENA 6

Același decor. Apar pe parapet Ioana, Charles, Reignier, Alençon și soldați.

IOANA: Să fluture stindardele pe ziduri!
Am izbăvit Orléansul de englezi[65].
Fecioara Ioana și-a ținut cuvîntul!
CHARLES: Tu, sfîntă zămislită de Astreea[66],
Cu ce onoruri să te răsplătesc?
Cuvîntul tău e holda lui Adonis:[67]
Ieri dacă flori au fost, sînt astăzi fructe.
Triumfă Franța-n prorocirea ta.
Orașul Orléans este salvat.
Atîta glorie n-am mai trăit!
REIGNIER: N-ar fi să sune clopotele toate?
De bucurie, focuri să aprindem!
Stăpîne, dă poruncă să serbăm,
Să ospătăm pe străzi și să slăvim,
Victoria ce Domnul ne-a trimis-o!
ALENÇON: Va fi întreaga Franță fericită
Aflînd cît de viteji ne-am arătat.
CHARLES: Ioana, și nu noi, a izbîndit,
Cu ea, deci, vreau să-mpart coroana mea;
Și preoții în slujbe-n tot regatul
Îi vor aduce-n cîntece prinosul.
Îi voi dura mai mîndră piramidă
Decît e a Rodopei[68] de la Memphis.

În cinstea ei, cînd va muri, cenuşa,
Păstrată într-o urnă şi mai scumpă
Decît bogata lacră a lui Dariu,[69]
Va fi la sărbători regeşti purtată
Şi pas de-ntîietate îi vor da,
Solemn, reginele şi regii Franţei.
Şi nu vom mai jura pe Sfîntul Denis[70],
Fecioara Ioana, va fi hramul Franţei!
Să mergem şi să ospătăm regeşte.
Minunea-acestei zile izbîndeşte.

(Trîmbiţe. Ies cu toţii.)

ACTUL II

SCENA 1

În fața Orléansului. Apar la poarta orașului un sergent și doi străjeri.

SERGENTUL: La posturi și cu ochii-n patru fiți
Și de simțiți mișcare, vrun soldat
Pe lîngă ziduri, dați de știre gărzii.

ÎNTÎIA STRAJĂ: Am înțeles.

(Sergentul iese.)

A bieților robi soartă!
În timp ce-n patul lor dorm toți ceilalți,
Ei fac de strajă noaptea-n frig și ploaie...

(Sosesc Talbot, Bedford, Bourgogne și soldați purtînd scări. Tobele vuiesc surd.)

TALBOT: Voi, lord-regent, voi, duce de Bourgogne,
Scump aliat prin care-avem prieteni
Picardia și țările valone
Cum și-Artois, în noaptea-aceasta zac
Fără habar francezii dup-ospățul
De azi; să prindem așadar prilejul
Să-i pedepsim pentru izbînda lor,
Ce-i datorată unor vrăji sinistre.

BEDFORD: Fricosul de franțuz, ce nume-și face
În deznădejdea brațului său slab,
Cerșind scăparea-n farmece de iad!

BOURGOGNE: Da. Trădătorii alți tovarăși n-au.
Dar cine-i Ioana-aceasta-a lor, Fecioara?

TALBOT: Fecioară, da.

BEDFORD: Războinică de-asemeni...

BOURGOGNE: Dea Domnul să nu o simțim curînd
Prea bărbătească-n mînuirea spadei,
Așa cum a purces sub steagul Franței...

TALBOT: Cu duhuri să-i lăsăm să stea de vorbă.
Puterea noastră-i Dumnezeu. 'Nainte,
Să ne urcăm pe zidul lor de piatră[71].

BEDFORD: Da. Talbot, suie-te, noi te urmăm.

TALBOT: Nu toți o dată. Cred c-ar fi mai bine
Prin părți mai multe să intrăm deodată,
Căci dacă-ntîmplător vreunul cade,
Să poată-n iureș ceilalți izbîndi.

BEDFORD: Da. Merg pe-acolo...

BOURGOGNE: Eu de partea-aceasta.

TALBOT: Eu urc aici, sau îmi deschid mormîntul!
Ah, pentru tine, scumpe Salisbury, lupt
Și pentru Henric rege-al Engliterii.
În noaptea-aceast-arăt ce dragi îmi sînteți.

(Englezii escaladează zidurile strigînd: „Sfîntul George" și „Talbot"; și pătrund cu toții în oraș.)

PRIMA STRAJĂ *(dinăuntru)*:
La arme! Inamicul dă asalt!

(Francezii sar pe ziduri în cămașă. Sosesc din diferite părți Bastard, Alençon, Reignier, pe jumătate dezbrăcați.)

ALENÇON: Cum, domnilor, cu toții dezbrăcați?!

BASTARD: Ce-are-a face? Bine c-am scăpat![72]

REIGNIER: Da; bine c-am sărit la timp din pat,
Treziți de-alarma-n poarta casei noastre.

ALENÇON: De cînd tot ostășesc n-am auzit
De-un fapt de arme-atît de îndrăzneț
Și plin de deznădejde ca acesta.

BASTARD: Eu zic că Talbot este-un drac din iad.

REIGNIER: Dacă nu iadul, ceru-l ocrotește.[73]

ALENÇON: Ah, vine Charles... Că iute-a fost la fugă!

BASTARD: Străjuitoare i-a fost sfînta Ioana.

(Intră Charles și Ioana Fecioara.)

CHARLES: *(către Ioana)*
E tot ce știi, vicleană domnișoară?
Ne-ai amăgit, adică, la-nceput
Cu un cîștig ușor, ca mai tîrziu,
Să ne încarci cu pagubă-nzecită?

IOANA: De ce e necăjit pe mine Charles?
Mereu aceeași vrei să-mi fie vlaga?
Să fiu biruitoare și cînd dorm,
Altminteri dai pe mine toată vina!?[74]
De-ați fi vegheat, nechibzuiți ostași,
Norocul armelor l-am fi păstrat.

CHARLES: Greșeala, d'Alençon, e-a ta: ai fost
În noaptea-aceasta căpitan al strajei
Și datoria nu ți-ai împlinit.[75]

ALENÇON: Dar n-am fi fost în halu-acesta prinși,
De-ar fi vegheat și celelalte străji
Cum a vegheat a mea cu mine-n frunte.

BASTARD: Eu am păzit de partea mea.

REIGNIER: Și eu, Măria ta!

CHARLES: Eu toată noaptea-aproape
Am folosit-o cercetînd mereu
Ce-a fost în grija Ioanei și a mea,
Supraveghind schimbarea străjilor.
Cum oare și pe unde-or fi pătruns?!

IOANA: Zadarnic vă mirați, seniorii mei.
Vor fi găsit vrun zid slab apărat.
De unde-au fi urcat pe meterez.
Nimic nu mai rămîne alt decît
Soldații risipiți să-i strîngem iar
Și, chibzuit, să înfruntăm dușmanul.

(Trîmbițe. Își face apariția un soldat englez strigînd: „Talbot! Talbot!“ *Francezii fug lăsînd în urma lor veșmintele, pe care soldatul le adună.)*

SOLDATUL: De ce n-aș strînge tot ce au lăsat?
Strig „Talbot!“ și parcă-nvîrtesc o spadă!
Și pîn-acum m-am încărcat de pradă
Avînd doar numele-i în chip de armă[76]...

(Iese.)

SCENA 2

Orléans. În oraș. Intră Talbot, Bedford, Bourgogne, un căpitan și alții.

BEDFORD: Se crap-acum de zi și pleacă noaptea
Al cărei strai înfășura pămîntul.
Sunați retragerea. Ne-oprim aici.

(Se sună retragerea.)

TALBOT: Aduceți-mi pe biet bătrînul Salisbury.
Să-i așezăm aici, în piață, trupul,
În miezu-acestui blestemat oraș.
Mi-am împlinit și jurămîntul astfel:
Azi-noapte fiecare strop de sînge
I-a fost plătit cu moartea-a cinci francezi.
Viitorimea va să vadă astfel
Prin ce prăpăd și foc l-am răzbunat;
În templul lor măreț vom arunca
Neînsuflețitul corp și pe mormînt
Pe veci o să săpăm în piatră vestea
De pomină, cum am învins Orléans-ul;
Cum tîlhărește l-au ucis pe Salisbury
Și cîtă spaim-a fost el pentru Franța.
Dar, lorzii mei, în tot acest măcel
E prea ciudat că n-am zărit pe prinț,
Pe Ioana d'Arc, ocrotitoarea lui,
Și nici vreun mîrșav aliat de-al său.

BEDFORD: Lord Talbot, pare-se că-n toiul luptei,
Goniți din paturi, amețiți de somn,
S-au strecurat printre ostași, sărind
Peste creneluri către cîmp deschis.[77]

BOURGOGNE: Eu însumi, cît am izbutit să văd
Prin fum și ceața-ntunecat-a nopții,
Cred că l-am pus pe fugă pe Delfin,
La braț cu tîrfa lui, nedespărțiți,
Împerecheați ca două turturele
Ce nu se dezlipesc nici zi, nici noapte.
Cînd fi-va pusă rînduial-aici,
Va trebui din nou să-i urmărim.

(Intră un vestitor.)

VESTITORUL: Stăpîni, din măreția voastră cine-i
Viteazul Talbot, ale cărui fapte
Sînt lăudate-n tot regatul Franței?
TALBOT: Sînt Talbot. Dar de mine, cine-ntreabă?
VESTITORUL: Contesa de Auvergne, o doamnă mîndră,
Umil-admiratoare-a ta, te roagă
Prin glasul meu, mărite lord, să vii
S-o vezi într-al ei biet castel, să poată
Cîndva să spună c-a văzut bărbatul
A cărui glorie străbate lumea.
BOURGOGNE: Să fie-adevărat? Atunci războiul,
De-i dat să ceară doamnele-ntîlniri,
Va fi doar pașnic joc și glumă-n rîset.
Plăcuta cerere n-o veți respinge?!
TALBOT: Atunci în mine nu vă mai încredeți!
O lume de bărbați, buni oratori,
Nu poate să mă-nduplece; dar glasul
Unei femei curtenitoare-i lege![78]

(Către vestitor.)

Așadar, du-te, spune doamnei tale
Că-i mulțumesc și-am să mă-nfățișez.

(Ducelui de Bourgogne și lui Bedford.)

Binevoiți, seniori, să mă-nsoțiți?
BEDFORD: Oh, nu. Am depăși buna purtare.
S-a spus ades că nepoftiții oaspeți
Abia cînd pleacă sînt bineveniți.
TALBOT: Ei, dacă lucrurile stau astfel,
Răspund doar eu plăcutei invitații.

(Către căpitan.)

Vii, căpitane?

(Șoptit.)

Înțelegi ce vreau.
CĂPITANUL: Da, lordul meu, am înțeles porunca.

(Ies.)

SCENA 3

În Auvergne. Curtea castelului. Intră contesa și portarul.

CONTESA: Portar, să nu uiți ce ți-am poruncit
Și-ndeplinind porunca, adu-mi cheia.
PORTARUL: Da, doamnă.

(Iese.)

CONTESA: E gata planul... Dacă izbutește,
Mi se va duce faima ca, la moartea
Lui Cyrus, lui Thomyris Scițiana.[79]
Renumele acestui cavaler
E mare cît și faptele lui mari.
Aș vrea ca ochii mei să fie martori
Odată cu urechile și-apoi
Să-i judece mult trîmbițata slavă.[80]

(Intră vestitorul și Talbot.)

VESTITORUL: Doamnă,
Cum excelența voastră a dorit,
Chemat de voi, lord Talbot e aici.
CONTESA: Da? Bun sosit... Dar, cum, acesta-i omul?
VESTITORUL: Da, doamnă.
CONTESA: Acesta-i Talbot, pacoste a Franței?
Cel ce e pretutindenea temut,
Cu-al cărui nume mamele-nspăimîntă
Copiii ca să tacă? Nu se poate.
Minciună-i ce se spune despre dînsul.
Credeam să văd un Hercul sau un Hector,
Cu fața cruntă, un voinic, cînd colo
Văd un copil, un caraghios pitic!
Nu cred ca țîncu-acesta-mpleticit
Să vîre-atîta groază în dușmani.
TALBOT: Am îndrăznit, contesă, să te supăr,
Dar cum domnia ta n-ai timp, alt'dată
Voi căuta prilejul să te văd.[81]

(Se îndreaptă spre ieșire.)

CONTESA: Ce spune?

(Vestitorului.)

Vezi, întreabă-l unde merge?

VESTITORUL: Stați, lord, stați, doamna-ar vrea să știe
De ce plecați așa curînd ... De ce?
TALBOT: Cum doamna se înșeală, vreau să plec
Și să-i arăt că Talbot e aici[82].

(Reintră portarul aducînd cheile.)

CONTESA: De ești acela tu, ești prinsul meu.
TALBOT: Eu, prinsul cui?
CONTESA: Al meu, lord sîngeros.
De-aceea te-am atras în casa mea.
Eu umbra ți-am robit de mult, căci chipul
'Ți-atîrnă-n galerie; soarta ei
S-o aibă-acum ființa — am să ferec
Piciorul tău și brațul ce despotic,
De-atîția ani ne pustiesc moșia,
Supușii ni-i răpun și ne trimit
Feciorii și bărbații în robie.[83]
TALBOT: Ha! Ha! Ha!
CONTESA: Rîzi, lord mișel? În geamăt rîsul tău
Ți-l vei sfîrși.
TALBOT: Rîd, doamnă, căci te-nșeli
Crezînd c-ai prins mai mult decît o umbră...
CONTESA: Cum? Talbot nu ești tu?
TALBOT: Ba da. Sînt eu.
CONTESA: Deci țin făptura ta, nu umbra?
TALBOT: Nu,
Căci sînt doar umbra-a ceea ce sînt eu.
Ființa mea întreagă nu-i aici,
Căci ce vezi tu e doar o mică parte
Și cea mai mic-a omului din mine.
Ascultă, dac-ar fi aici tot trupul,
E-atît de nalt și-atît e de voinic,
Că nu l-ar încăpea acoperișul.
CONTESA: Grozav prilej să spui cimilituri!
Aicea-i, zice, totuși nu-i aici...
Împaci nepotrivirile acestea?
TALBOT: Am să-ți arăt îndată.[84]

(Sună din corn. Vuiet de tobe. Bubuit de tun. Porțile castelului sînt zdrobite. Pătrund soldați.)

Ce spui, domniță? Te-ai încredințat
Că Talbot nu e decît umbra lui?

Privește-i brațele și mușchii, vlaga,
Ființa care gîturile-njugă,
Vă spulberă orașe, fortărețe
Și vi le nimicește într-o clipă.

CONTESA: Victorios lord Talbot, iartă-mă.
Într-adevăr, sub faima ta nu ești
Și ești mai mult decît te-arată chipul.
Să nu te supere-ngîmfarea mea.
Mîhnită sînt că nu ți-am dat cinstirea
Cu tot respectul ce ți se cuvine.

TALBOT: Fii liniștită, prea frumoasa mea.
Asupra inimei lui Talbot, doamnă,
Ca și asupra-nfățișării lui
Să nu te mai înșeli. Nu m-ai rănit.
Și totuși, cer să-mi dai o mîngîiere:
Să-ngădui să gustăm din vinul tău
Și să vedem ce bunătăți mai ai,
Căci pofta ostășească este mare...

CONTESA: Din toată inima. Mă simt cinstită
Să ospătez un mare luptător.

(Ies.)

SCENA 4

Londra. Grădina Temple.

Intră conții de Somerset, de Suffolk și de Warwick, Richard Plantagenet, Vernon și un om al legii.[85]

PLANTAGENET: Ce-nseamnă, lorzi și domni, tăcerea-aceasta?
Nu-i nimeni să-ndrăznească mărturie
S-aducă adevărului?

SUFFOLK: În sală
Era prea mare zgomot; e mai bine
Aicea, în grădină...

PLANTAGENET: Rog să spuneți
Că n-aș fi apărat eu adevărul
Și n-ar fi Somerset, el, în greșeală.

SUFFOLK: Un mult prea strălucit jurist nu sînt
Și legii nu mi-am prea supus voința.
Din contra, mi-am supus voinții legea.

SOMERSET: Fii bun, lord Warwick, judecă-ne tu.

WARWICK: Din doi șoimi, care zboară cel mai sus?
Din doi cîini, care latră mai puternic?
Din două săbii, care e mai tare?
Din doi cai, care e la trap mai iute?
Din două fete, care ți-e mai dragă?
Să judec poate că mai știu cîtva:
Dar în aceste-a legii clenciuri, iacă
Nu sînt mai priceput decît o cioacă.[86]

PLANTAGENET: Politicoasă poartă de scăpare!
Dar adevărul e de partea mea,
Încît un chior și-l poate recunoaște.

SOMERSET: De partea mea se-arată adevărul
Atît de limpede și luminos,
C-ar străluci și-n ochii unui orb.

PLANTAGENET: Cum toți tăceți și nu vreți să vorbiți,
Puteți prin mută mărturie gîndul
Să vi-l rostiți. Deci cel ce este nobil
Și nașterea nu vrea să și-o dezmintă
Și știe că eu apăr adevărul,
Cu mine împreună să culeagă
O roză albă din această tufă.

SOMERSET: Acel ce nu-i lingușitor și este
De partea adevărului, cu mine
Să smulgă-o roză roșie din tufă.

WARWICK: Nu-mi plac culorile. Curat, ferit
De lașa lingușire, floarea albă
O smulg alături de Plantagenet.[87]

SUFFOLK: Culeg această roză roșie
Cu Somerset cel tînăr și adaug
Că dreptul el l-a apărat.

VERNON: Stați, lorzi
Și domnilor, să hotărîm c-acela
Ce va culege mai puține roze
Va recunoaște celuilalt dreptatea.

SOMERSET: Vernon, prietene, îmi place sfatul.
De voi fi eu cu mai puține roze,
Mă voi supune hotărîrii voastre.

PLANTAGENET: Și eu la fel voi face.

VERNON: Deci, culeg

O floare feciorelnică și spun
Că sînt în tot de partea rozei albe.

SOMERSET: Să nu te-nțepi în deget, culegînd-o;
Cumva cu sînge s-o vopsești în roșu,
Să treci de partea mea, chiar fără voie.

VERNON: Pentru părerea mea pot da și sînge;
Părerea mea îmi va închide rana,
Ținîndu-mă de partea-n care sînt.

SOMERSET: Da, da... Dar, haideți, cine mai culege?

OMUL LEGII: De nu mă-nșală cărțile citite,

(către Somerset)

Temeiul ce l-ați susținut nu-i drept.
Deci , eu, o roză albă voi culege.

PLANTAGENET: Ei, unde ți-e temeiul, Somerset?

SOMERSET: Aici, în teacă... și socot că va vopsi
Cu sînge roșu trandafirul alb.

PLANTAGENET: În așteptare-obrajii par să-ți fie
Ca roza noastră, palizi, dar de spaimă
Că adevărul e de partea noastră.

SOMERSET: O, nu, Plantagenet, sînt de mînie,
Văzînd roșind obrajii-ți de rușine,
Ca roza noastră, că ții gura-nchisă
Și nu vrei să-ți mărturisești greșeala.

PLANTAGENET: N-ai Somerset, vrun vierme-n roza ta?

SOMERSET: N-ai ghimpi pe roza ta, Plantagenet?

PLANTAGENET: Ba am și-s iuți, pătrunzători, să pot
Cu ei să apăr adevărul. Tu
Din înșelare viermii ți-i hrănești.

SOMERSET: Vor fi prieteni cari să-mi poarte roza
Ca sîngele, căci apăr adevărul
Unde Plantagenet înșelătorul
Nici nu va îndrăzni să se arate...

PLANTAGENET: Ținînd în mînă floarea albă,-nseamnă
Că ție, băiețaș fără de minte,
Și alor tăi, nu port decît dispreț.

SUFFOLK: Nu-ți îndrepta disprețu-n partea-aceasta!

PLANTAGENET: Ba da. Pe tine, îngîmfate Pole,[88]
Ca și pe dînsul, te disprețuiesc.

SUFFOLK: Disprețul ți-l voi arunca-n obraz.

SOMERSET: Ajunge, scumpe William de la Pole.
Cinstim prea mult pe yeoman-ul[89] acesta.

WARWICK: Zadarnică insultă, Somerset,

Bunicu-său, știi bine, Lionel,
Era un duce Clarence și al treilea
Copil al regelui Eduard al treilea.
Dintr-o tulpin-atît de nobilă
Pot fi fără blazon coborîtorii?

PLANTAGENET: Se folosește de un privilegiu
Al locului[90]. Altminteri, laș cum este,
N-ar fi vorbit cum a vorbit.[91]

SOMERSET: Eu totuși,
În orice loc creștin te-oi întreba:
Răspunde: Richard, contele de Cambridge,
Nu-i tatăl tău cel osîndit la moarte
Pentru trădare? Și aceasta nu-i
O pată pe obrazul tău? Și nu ești
Din vechea ta noblețe decăzut?
În sînge-ți curge crima lui mîrșavă
Și, pîn-a fi iertat, rămîi un yeoman.[92]

PLANTAGENET: Întemnițat, dar nu stigmatizat
Mi-a fost părintele; l-au osîndit;
Pentru trădare, dar el n-a trădat.
Voi dovedi acestea împotriva
Ilustrilor mai mari ca Somerset,
Cînd timpul mi-l voi socoti prielnic.
Pe tine și pe Pole, pe amîndoi
Vă-nscriu într-un răboj al amintirii.
Vă voi plăti insulta. Țineți minte!

SOMERSET: Ah, sîntem gata și ne vei cunoaște
După culoarea-n sînge ce-om purta.

PLANTAGENET: Această roză pală de mînie,
Simbol al sîngeroasei mele uri,
Mă jur s-o port mereu, eu și ai mei,
Pîn ce s-o ofili-n mormînt cu mine
Sau pe-ale mele culmi va înflori.[93]

SUFFOLK: Așa! Ambiția să te sugrume!
Adio, pînă iar ne-om revedea.

SOMERSET: Pole, te urmez și eu... Trufașe Richard,
Adio!

(Iese.)

PLANTAGENET: Ce-nfruntat sînt... și să rabd?

WARWICK: Această pată-a casei voastre, ștearsă
Va fi de parlamentul viitor,[94]
În care împăcarea dintre Gloucester

Și Winchester, va fi făcută. Dacă
Atuncea nu vei fi-nălțat tu duce
De York, nici eu nu voi mai fi un Warwick.
Dovadă de iubirea ce-ți păstrez
Rămîn purtînd în rîndurile tale
Această roză albă și prezic
Că cearta care-a fost în Temple Garden
A celor două roze, mii de oameni
Îi va trimite-n noaptea neagr-a morții.

PLANTAGENET: Scump maestru Vernon, îndatorat
Îți sînt, fiindcă roza mi-ai cules-o.

VERNON: Și pentru tine-o voi purta în veci.

OMUL LEGII: Și eu.

PLANTAGENET: Îți mulțumesc cinstite domn,
Să mergem deci și să cinăm toți patru.
Gîndesc că ceart-aceasta, într-o zi
Ce va veni, în sînge va sfîrși!

(Iese.)

SCENA 5

Turnul Londrei. Intră Mortimer, purtat în jilț de doi paznici.

MORTIMER: Voi, paznici buni ai bătrîneții mele,
Pe Mortimer pe moarte-aici lăsați-l
Să odihnească. Lunga închisoare
M-a frînt de parc-am fost pe roată tras.
De-atîtea griji, îmbătrînit ca Nestor,[95]
Mi-e părul alb, un vestitor al morții,
Al morții mele... Edmund Mortimer.
Și ochii mei se-ntunecă, se sting
Ca lămpi în care s-a sfîrșit uleiul.
Și slabii-mi umeri sînt împovărați
De mari dureri și brațele uscate
Îmi cad ca noduroase corzi de viță,
Și totuși, amorțitele picioare
Ce nu-s în stare trupul să mi-l țină
Au aripi să mă poarte spre mormînt,
De parcă știu că nu-i altă scăpare.
Dar, paznice, îmi vine-acum nepotul?

PRIMUL GARDIAN: Da, da, milord. Richard Plantagenet

A fost vestit la locuința sa, la Temple,
Și ne-a răspuns că va veni de-ndată.

MORTIMER: E bine. Sufletul mi-e împăcat.
Sărmanul gentilom! E, ca și mine,
Batjocorit. De cînd pe tron fu Henric
De Monmouth[96] și a cărui slavă
Urmașa vitejiei mele-a fost —
Sînt un captiv. De-atunci și Richard este
Lipsit de cinste și de moștenire.
Acum, judecătoarea deznădejdii,
Alinătoarea oricărei dureri,
Neîndurata Moarte-mi dă iertarea...
Aș vrea și el să-și uite de necazuri
Redobîndind ce i-a fost dat să piardă.

(Intră Richard Plantagenet.)

PRIMUL GARDIAN: Milord, nepotul vostru a sosit.

MORTIMER: Prietenul Plantagenet aici e?

PLANTAGENET: Da, nobil unchi, ținut în silnicie...
Nepotul tău a fost batjocorit...

MORTIMER: Purtați-mi brațele spre gîtul său
Să-l pot îmbrățișa, să-i mor la piept...
Să-mi spuneți buzele cînd l-or atinge
De-obraz, cu drag să-i dau sărutul meu...
Și-acuma spune, ramură din trunchiul
De York, ce noi jigniri ți s-au adus?

PLANTAGENET: Tu reazimă-ți pe brațu-mi bătrînețea,
Îți va fi poate mai ușor s-asculți.
Azi, în dezbateri despre legi și drept
M-am cam certat cu Somerset și el,
În urma unei vorbe azvîrlite,
Mi-a amintit, tăios, de moartea tatei.
Am amuțit în clipa-n care tocmai
Învinuirea trebuia s-o spulber.
De-aceea, unchiule, în cinstea mea
De-adevărat Plantagenet și-a tatei
Și-a înrudirii, spune-mi pentru ce
Sărmanul tatăl meu, conte de Cambridge,
A trebuit să-și piardă viața.[97]

MORTIMER: Păi, nepoate,
E-ntocmai și temeiul pentru care
În plină tinerețe m-au închis...
Un blestem fu în temniță să zac

Și-un blestem pentru el să-i taie capul![98]

PLANTAGENET: Ci spune-mi pricina în amănunt,
Căci n-o cunosc și nici n-o pot ghici.

MORTIMER: Da... dacă îmi îngăduie suflarea
Și moartea nu va fi să-mi taie vorba...
Henric al patrulea, bunic al celui
De astăzi, l-a descăunat pe Richard,
Fiu al lui Edward, cel dintîi născut,
Moștenitor de drept al rigăi Edward
Al treilea. Și-n timp ce el domnea,
Tot neamul Percy de la miază-noapte
A socotit nedreaptă uzurparea
Și-a căutat pe tron să mă înalțe.
Ziceau acești războinici lorzi că Richard,
Fiind scos din domnie ca nevîrstnic
Și fără de urmași, eu aș fi fost
Prin naștere-următorul și prin neam.[99]
Prin mamă eu mă trag din Lionel,
Duce de Clarence și al treilea fiu
Al regelui Edward al treilea. El
Se trage doar din John de Gaunt și este
De-abia a patra spiță de eroi.
Dar în semeață încercarea-aceasta
De-a pune-n scaun pe moștenitorul
De drept, ei viața și-au pierdut, iar eu
Pierdut-am libertatea... Cînd, tîrziu,
Al cincilea din Henrici i-a urmat
Lui taică-său, un Bolingbroke, atunci
Părintele tău, contele de Cambridge,
Urmaș lui Edmund Langley, York, bărbatul
Surorii mele și al mamei tale,
Atîta s-a-ntristat de soarta mea
Încît a ridicat oștire multă
Ca să mă-nscăuneze și pe frunte
Să-mi pună diadema; și-a dat greș,
Și mîndrul earl a fost decapitat,
Și-așa s-au prăpădit toți Mortimerii...[100]

PLANTAGENET: Milord, și sînteți cel din urmă, nu?

MORTIMER: Da, vezi, și n-am copii... Îmi piere glasul...
Vestire-a morții... Tu îmi ești urmaș.
Acum că îți cunoști îndatorirea,
Ia seama bine. Sarcina e grea.

PLANTAGENET: Ți-i sfatul bun și-l voi urma. Și totuși,
Eu spun că moartea tatălui a fost
Un act de sîngeroasă asuprire.

MORTIMER: Tăcînd, nepoate, ești mai diplomat...
Lancastrienii s-au înfipt vîrtos,
Sînt ca un munte ce nu-l poți clinti.
Dar unchiul tău se mută de aici
Asemeni principilor plictisiți
Să stea mereu la o aceeași curte.[101]

PLANTAGENET: Cît n-aș da, unchiule, din anii-mi tineri
Ca bătrînețea să ți-o prelungesc!

MORTIMER: Ai vrea, spre groaza mea, ca măcelarul,
Să dai mai multe lovituri, cînd una
E de ajuns... Să plîngi doar, de te doare,
Norocul meu. Îngroapă-mă cu cinste.
Cu bine... Toate să ți se-mplinească...
Fii fericit, în pace și în lupte!

(Moare.)

PLANTAGENET: De pace sufletu-ți să aibă parte!
În închisoare ai peregrinat
Și ți-ai dus zilele precum un schivnic.
În piept voi zăvorî povața lui
Și tot ce gîndul meu va-nfiripa.
Duceți-l, paznici. Eu să-i pregătesc
Prohod frumos, mult mai frumos ca viața[102].

(Paznicii ies ducînd trupul lui Mortimer.)

Plăpînda torță a lui Mortimer
Au stins-o mult nevrednice ambiții...[103]
Amarele injurii aruncate
De Somerset în contra casei mele
I le-oi plăti, gîndesc, spre cinstea mea.
De-aceea-n grabă merg la Parlament,
Pus iar în dreptul sîngelui să fiu.
De nu, din rău fac arma binelui.

(Iese.)

ACTUL III

SCENA 1

Londra, în Parlament.

Trîmbițe. Intră regele Henric al VI-lea, Exeter, Gloucester, Warwick, Somerset și Suffolk, Episcopul de Winchester, Richard Plantagenet și alții. Gloucester vrea să prezinte o învinuire scrisă. Winchester îi smulge hîrtia și o rupe.

WINCHESTER: Așa, Humphrey de Gloucester, vii acum
Cu-nvinuirea scrisă dinainte,
Ca un pamflet în lucrat amănunt?!
De vrei să mă acuzi, vorbește iute,
Nu-ți cumpăni cuvintele de fel,
Iar eu, la rîndul meu, am să răspund
Pe loc, fără putință de tăgadă.[104]

GLOUCESTER: Înfumurate preot, locu-acesta
Răbdare cere, altfel ai simți
Injuria ce mi-ai adus. Și-apoi
Să nu-ți închipui că ce-am scris în contra
Atîtor crime ale tale nu pot
Rosti cu vorbe de aceeași forță.
Nu, popă! Mare ți-i nerușinarea,
Pe cît ești de stricat și fără frîu,
Că pînă și copiii rîd de tine...
Ești cel mai aprig cămătar murdar,
Ești rău din fire și dușman al păcii
Și desfrînat cum nu-i îngăduit
Prelatului înalt, menirii tale.
Și pe deasupra ești și trădător.
N-ai vrut viața să-mi ridici? Și curse
Nu mi-ai întins la Turn și Podul Londrei?

Iar dacă gîndurile ți-am citi
Nici regele, n-ar fi, mi-i tare teamă,
Ferit de-nveninata-ți răutate.

WINCHESTER: Eu, Gloucester, te desfid. Milorzi,
Fiți buni și ascultați răspunsul meu.
De sînt hrăpăreț și ambițios
Atunci de ce sînt oare tot sărac?
De ce nu-ncerc să mă înalț, să urc,
Și numai sacerdoțiul mi-l plinesc?
Și cine pacea vrea mai mult ca mine
În pace dacă sînt lăsat? Nu, lorzi,
Nu, astea-l necăjesc pe duce, nu...
Nu astea-s pentru dînsul o jignire,
Ci faptul c-ar voi să guverneze
De unul singur, stînd pe lîngă rege.
Aceasta îi dezlănțuie furtuna
Din piept și-l face să mă-nvinuiască
Dar el va ști că-i sînt egal...

GLOUCESTER: Egal?!
Tu, al bunicului meu fiu din flori?!

WINCHESTER: Da, da... mărite domn, căci alt ce ești
Decît înfumurat înscăunatul
În locul altuia?

GLOUCESTER: Nu sînt protector,
Obraznic popă?

WINCHESTER: Eu nu sînt prelat?

GLOUCESTER: Ca un tîlhar ce-ascuns într-un castel
O gazdă-a hoților din el își face.

WINCHESTER: N-ai pic de reverență.

GLOUCESTER: Tu, cel mult,
Ești reverend, nu reverențios...[105]

WINCHESTER: O să te-ndrepte Roma.

WARWICK: Mergi acolo.

SOMERSET: Milord, cu cale-i să te stăpînești.[106]

WARWICK *(către Somerset)*:
Păziți episcopul să nu întreacă
Măsura.

SOMERSET: Poate-ar trebui, milord,
Să fiți religios, drept-credincios.

WARWICK: Eu cred c-ar trebui sfinția sa
Umil să fie... altfel să se poarte.

SOMERSET: Dar nu cînd e atins în cele sfinte...

WARWICK: Profane, sfinte, sînt același lucru...
Nu lordul Gloucester apără pe rege?

PLANTAGENET *(aparte)*:
Plantagenet, văd, trebuie să tacă,
Altfel ar auzi:[107] „Amice, vrei
Vorbirii lorzilor obraznic vorba
Să ți-o amesteci?" Altfel, mult aș da
Să-l hărțuiesc tăios pe Winchester.

REGELE: Voi, unchii mei lorzi Gloucester, Winchester,
Ai treburilor publice mari paznici,
De-mi poate rugămintea-asupra voastră
Cît de puțin, aș vrea să vă împac.
Rușine e pentru coroana noastră
Doi nobili — unchii mei — să fiți certați.
Sînt tînăr, dar luați aminte totuși:
E viperă discordia civilă
Și măruntaiele îi roade țării...

(Se aud afară strigăte: „Jos veșmintele cafenii!")

Ce-i zgomotul acesta?

WARWICK: O răscoală
De oamenii lui Winchester aprinsă.

(Iarăși strigăte: „Pietre! pietre!" *Intră primarul Londrei cu însoțitori.)*

PRIMARUL: O, lorzi și voi mărite Henric, milă
Vă fie de cetatea noastr-a Londrei!
Opriți să poarte arme, servitorii
Lui Gloucester cum și ai lui Winchester,
În bande, plini de pietre-n buzunare
Se bat și capetele și le crapă.
Mulți s-au ales cu creierii fărîme.
Ne sparg ferestrele în străzi și sîntem
Siliți dughenile să ni le-nchidem.

(Oameni de-ai lui Gloucester și de-ai episcopului intră bătîndu-se și cu capetele însîngerate.)

REGELE: În numele credinței ce-ați jurat,
Opriți omorul, pacea respectați-o.
Te rog, unchiule Gloucester, potolește
Răscoala-aceasta.

PRIMUL SLUJITOR: Foarte bine, dacă n-o să ni se dea
voie să ne batem cu pietre, o să ne sfîșiem
cu dinții.[108]

AL DOILEA SLUJITOR: Da, orice-ați face, hotărîți rămînem.

(Reîncepe bătaia.)

GLOUCESTER: Sfîrșiți această-ncăierare, oameni
Ai casei mele și-ncetați bătaia...

AL TREILEA SLUJITOR: Milord, știm că luminăția ta
E dreaptă și de-obîrșie regească.
Ea numai maiestății se supune.
Dar noi nu-ngăduim un prinț ca tine,
Un bun părinte-al Angliei să fie
Obijduit de-un zgîrie-hîrtie...
De-aceea toți — și cu femei, copii —
Ne-om bate contra dușmanilor tăi.

PRIMUL SLUJITOR: Și morți să fim și tot vom scormoni
Cu unghiile cîmpul de bătaie...

(Se încaieră din nou.)

GLOUCESTER: Ajunge! Dacă vreți să-mi dovediți
Iubirea voastră, lupta-atunci sfîrșiți-o.

REGELE: Ce mult mă-ndurerează cearta-aceasta...
Poți, Winchester, să stai nepăsător
La plîngerile și suspinul meu?!
Și altul, cine, milostiv să fie?
Și cine să păzească pacea, dacă
Le place tocmai preoților cearta?

WARWICK: Înduplecă-te, Gloucester! Winchester,
Te-nduplecă! afară numai dacă
Pe rege vreți să-l omorîți și țara
S-o duceți la pierzanie. Vedeți
Ce a adus această dușmănie:[109]
Omoruri, sînge și nenorociri.
Eu știu că nu le vreți. Deci, faceți pace!

WINCHESTER: Să se supună, altfel nu mă-nduplec.

GLOUCESTER: De dragul regelui mă-nduplec. Altfel
Și inima de-ar fi să i se rupă
Acestui popă, tot n-aș face pasul.

WARWICK: Vezi, lord de Winchester, că lordul Gloucester
Și-a izgonit nemulțumirea sumbră
Și fruntea i s-a-nseninat din nou.
De ce vrei crunt s-arăți și-ntunecat?!

GLOUCESTER: Vreau mîna, Winchester, să ți-o întind.

REGELE: Vai, unchiule Beaufort, spuneai în predici
Că ura e păcatul cel mai greu...
Nu vrei să pui în faptă-nvățătura?
Tu vrei cuvîntul singur să ți-l calci?

WARWICK: Prea dulce-l cerți, o, rege, pe episcop...
Înduplecă-te, lord Beaufort! Rușine!
S-ajungă un copil să te învețe...

WINCHESTER: Ei bine, Gloucester, iert și mîna ta
Ți-o strîng și dragostea ți-o-ntorc de-asemeni.

GLOUCESTER *(aparte)*:
Da, da... mi-i teamă însă că e silnic.

(Tare.)

Vedeți, prieteni buni, acum e dat
Semnalul păcii între noi și-ai noștri...
Așa cum drept e că n-ascund nimic,
Ajută, Doamne!

WINCHESTER *(aparte)*:
Ajută, Doamne-așa
Cum altul mi-este gîndul decît vorba.

REGELE: Iubite unchi și scumpe lord de Gloucester,
De împăcarea-aceasta mult mă bucur.

(Către oamenii ducelui și ai episcopului.)

Plecați acum și vă-mpăcați, așa
Cum și stăpînii voștri și-au dat mîna.

PRIMUL SLUJITOR: Atunci mă duc la doctor.

AL DOILEA SLUJITOR: Eu la fel.

AL TREILEA SLUJITOR: Eu merg la crîșmă după doctorie...

(Ies slujitorii, primarul etc.)

WARWICK: Măria voastră, cererea aceasta
Pe care v-o înfățișez aici
Primiți-o, e a lui Plantagenet.

GLOUCESTER: E bună cererea aceasta, Warwick.
Măria ta, de cîntărești și judeci
Împrejurările, vei da dreptate
Lui Richard ca urmare-a ce i-am spus
Măriei tale, cînd am fost la Eltham.

REGELE: Puternice sînt pricinile mele.
Deci hotărîrea mi-i din nou pe Richard

Să-l întăresc în drepturile lui.
WARWICK: Din nou deplin fiind în drepturi Richard,
Osînda tatălui său încetează.
WINCHESTER: Ce vor toți ceilalți vrea și Winchester.
REGELE: Și dacă-mi va fi cu credință Richard,
Eu moștenirea i-o voi da-napoi;
Tot ce-i al neamului de York, din care
Coborîtor e pe tulpină dreaptă.
PLANTAGENET: Sînt servul tău și cu credință vreau
Umil să te slujesc pînă la moarte.
REGELE: Pe un genunchi, lîngă piciorul meu,
Înclină-te, cinstește-mă. În schimb,
Te-ncing cu spada vrednică de York.
Ridică-te Richard Plantagenet,
Ești ducele de York, ridică-te.
PLANTAGENET: Ferice fi-va Richard de va frînge
Cu vrednicie toți dușmanii tăi.
Cu cît credința-mi va spori, să piară
Toți cei ce gînd nutresc în contra ta.
TOȚI: Trăiască ducele de York! Trăiască!
SOMERSET *(aparte)*:
Mai bine moarte ducelui de York!
GLOUCESTER: Acum e timpul ca măria voastră
Să treacă marea, să se-ncoroneze
În Franța. Regele cînd e de față
Dezlănțuie iubirea la prieteni
Și la vasali, descurajînd dușmanii.
REGELE: Vorbește Gloucester, Henric îl ascultă,
Căci sfatul bun ucide pe vrăjmași.
GLOUCESTER: Corăbiile-s gata de plecare.

(Ies toți, afară de Exeter.)

EXETER: De-am fi în Franța, Anglia, oriunde,
Întunecat ni-e totuși viitorul,
Căci cearta-aprinsă între lorzi va arde,
Ca sub cenușa-nșelătoare-a păcii,
Sfîrșind prin izbucnire-n limbi de flacări.
Așa, treptat, cum roade o cangrenă
Pînă la os, la fel această ceartă
A pizmelor se va întinde josnic
Și teamă de prezicerea din vremea
Lui Henric cel de-al cincilea îmi este.
Chiar și copiii o cîntau în cor:
„Cîștigă Henric cel născut la Monmouth,

Dar pierde Henric cel născut la Windsor"...
E-atît de limpede că Exeter
Ar fi mai bucuros să-și afle moartea
Decît s-apuce vremi atît de crunte.[110]

SCENA 2

Franța. În fața unei porți și a zidurilor de la Rouen.
Intră Ioana, deghizată — și soldați îmbrăcați țărănește, purtînd saci în spinare.[111]

IOANA: Acestea-s porțile Rouenului.
Pe-aici vom trece cu îndemînare;
Băgați de seamă, să vorbiți așa
Cum știu vorbi doar oamenii care vin
Să-și vîndă grînele la iarmaroc[112].
De-om izbuti, cum cred, ca să intrăm
Și-om întîlni un post de pază slab,
Ne vom vesti prietenii prin semne,
Ca prințul Charles să și înceapă-atacul.

PRIMUL SOLDAT: Cu sacii noștri îi vîrîm în sac!
Și vom fi noi stăpînii pe cetate...
Să batem deci în poartă...

(Bat în poartă.)

SANTINELA *(dinăuntru)*: Qui est là?
IOANA: Des paysans, de pauvres gens de France...
Bieți oameni care vin să-și vîndă grîul.
SANTINELA: Intrați, intrați, căci piața a-nceput.
IOANA: Acum, Rouen, din temelii te clatin!

(Ies; poarta se închide.)

(Apar Charles, Bastard d'Orléans, Alençon, Reignier și forțe franceze.)

CHARLES: Blagoslovește, Sfinte Denis, cursa
Și iar în pace vom dormi-n Rouen!
BASTARD: Pe-aici s-a strecurat. Mă-ntreb, acum
Că e-năuntru, cum ne va vesti
Pe unde-i cea mai sigură din treceri?
CHARLES: De va-nălța o torță-n turla-aceasta
Va însemna că punctul cel mai slab
E tocmai cel pe unde a intrat.

(Ioana apare în turlă ținînd torța aprinsă.)

IOANA: Priviți făclia nunții ce unește
Rouen cu-ai săi compatrioți. Priviți
Menita torță pentru ai lui Talbot!
BASTARD: Mărite Charles, vezi tu cum arde-n turlă
Făclia-aprinsă de fecioara noastră?
CHARLES: Da, văd. Răzbunător ca o cometă
Să strălucească prezicînd pieirea
Vrăjmașilor.
ALENÇON: Să ne grăbim. E timpul.
Intrăm acum și toți strigăm: „Delfinul!"
Și omorîm pe toți străjerii-n post.

(Alarmă; ies.)

(Din nou alarmă; intră Talbot și englezi.)

TALBOT: Cu lacrimi, Franță, vei plăti trădarea,
Lui Talbot de-i va fi dat să trăiască;
Ah, blestemată vrăjitoare, Ioana,
Ne-a prins în cursa ei și-abia-am scăpat.
Ți-ai cîștigat măruntă cinste, Franță...

(Ies.)

(Trîmbițe. Mișcare de trupe. Ies din oraș și apar pe scenă Bedford, bolnav, purtat pe un scaun, urmat de Talbot, Bourgogne și de trupe engleze. Apar, apoi, pe ziduri, Ioana, Charles, Bastard, Alençon și alții.)

IOANA: Prieteni chipeși, bună ziua! Vreți
Grîu pentru pîine! Ducele Bourgogne
Pîn-să mai cumpere va ține post.
Prea scump și cu neghină multă; nu?
BOURGOGNE: Zeflemisește-mă, nerușinato,
Drac gol![113] Cînd eu am să te-nec cu grîul,
Să vezi cum ai să-ți blestemi tu recolta!
CHARLES: Dar pîn-atuncea, poate, mori de foame...
BEDFORD: Să răzbunăm trădarea lor cu fapte!
IOANA: Ce vrei să faci tu, barbă colilie?
Din jilț vrei sulița s-o rupi, ori spada?
TALBOT: Strigoi al Franței, tu, vampiră hîdă,
De-amanți nerușinați înconjurată,
Ușor îți vine de bătrînul vrednic
Să rîzi cînd vezi că e în pragul morții.
De nu-mi va fi dat iar să lupt cu tine,
Să moară Talbot de rușine.

IOANA: Ești
Într-adevăr, atît de dornic? Sigur,
Cînd tună Talbot, gata vine ploaia!

(Englezii țin, șoptit, sfat.)

A, parlament!... Dar cine-i oratorul?

TALBOT: Înfruntă-ne în cîmp deschis. Curaj!

IOANA: Măria ta ne crede-așa nebuni,
În joc să punem iarăși ce-i al nostru?

TALBOT: Sătul sînt de Hecata[114] voastră. Vreau
Pe tine Alençon și ostășește
Să te întreb: vreți luptă-n cîmp deschis?

ALENÇON: Nu.

TALBOT: La spînzurătoare, vizitii
Ai tuturor catîrilor din Franța!
Stau după zid și zic că-s gentilomi...

IOANA: Să mergem, căpitane, nu-i a bine
Ce ochii lui lord Talbot prevestesc.
Milord, cu voi să fie Domnul. Eu
Venii doar să vă spun: aicea sîntem!

(Ioana și alții ies dintre ziduri[115].)

TALBOT: Și noi vom fi curînd. De nu, rușinea
Cunună frunții lui lord Talbot fie.
Bourgogne, în cinstea casei tale, care
Batjocorit-a fost de Franța, jură
Să cucerești orașul sau să mori.
Și eu, atît timp cît e rege Henric
Și e adevărat că tatăl său
A fost cuceritoru-acestor locuri
Și că-n cetatea-aceasta a trădării,
E înhumată, sfîntă amintire,
Și inima lui Inimă-de-Leu,[116]
Jur să recuceresc acest oraș,
De nu — să mor.

BOURGOGNE: Acestor jurăminte
Din inimă le leg și pe-ale mele.

TALBOT: Dar, pînă ce plecăm să ne-ngrijim
De ducele de Bedford, vrednic prinț...

(Către Bedford.)

Veniți să vă ferim de focul luptei
Și să v-ascundem într-un loc prielnic
Și vîrstei voastre, cît și bolii grele.

BEDFORD: Lord Talbot, vrei să mă dezonorez?
Rămîn aicea, la Rouen, la ziduri!
Mă vreau părtașul cinstei sau pieirii!

BOURGOGNE: De te-am convinge, vrednicul meu Bedford!

BEDFORD: Să plec de-aici? Nu. Am citit pe vremuri
Că Pendragon[117], bolnav, s-a dus la luptă
Purtat pe targă, dar a-nfrînt dușmanii.
Cred c-aș putea înviora ostașii,
Pe care-ntotdeauna i-am cinstit
Și care întotdeauna m-au urmat.

TALBOT: Ce suflet mare într-un om pe moarte...
Așa i-e scrisa... Ocrotească-l cerul
Pe Bedford cel bătrîn... De-ajuns cu vorba.
Viteaz Bourgogne, cu forțe-mprospătate
Să ne zvîrlim în dușmanul obraznic.

(Ies toți, în afară de Bedford și de garda sa. Trîmbițe. Alarmă. Mișcări de trupe. Intră sir John Fastolfe și un căpitan.)

CĂPITANUL: De ce fugiți așa, sir John Fastolfe?

FASTOLFE: De ce?! Încerc să scap fugind: pesemne
Vom fi din nou bătuți.

CĂPITANUL: Cum, fugi lăsîndu-l
Pe lordul Talbot?

FASTOLFE: Pe toți Talboții
Din lume dacă viața pot să-mi scap.

(Iese.)

CĂPITANUL: Ce cavaler mișel... Găsi-l-ar moartea[118].

(Iese.)

(Trîmbițe. Mișcare, Ioana, Alençon, Charles și francezii ies din oraș în dezordine.)

BEDFORD: În liniște acuma pot să mor,
Căci mi-a fost dat să văd dușmanii-nfrînți.
Ce-nseamnă-a oamenilor semeție!
Cei care-nvingători rîdeau de noi,
Fugind acum, sînt fericiți cînd scapă.

(Moare. E luat cu jilțul în care s-a stins. Intră Talbot, Bourgogne și alții.)

TALBOT: Pierdut orașul și recîștigat
Și totul într-o zi, Bourgogne... Dar cinstea
Victoriei a cerului să fie.

BOURGOGNE: Viteze Talbot, ducele Bourgogne
În inima lui preamărește fapta,
Dovada marii tale vitejii.

TALBOT: Îți mulțumesc. Dar Ioana unde-o fi?
Și demonul din ea o fi dormind?
Pe unde-or fi Bastard cu rîsul lui
Și hainele-n brocart ale lui Charles?
Rouen înclină capul trist și plînge
Pe urma fugii ăstor îndrăzneți.
Să punem rînduială în oraș
Apoi vom merge la Paris, la rege,
Acolo-i Henric cu întreaga curte.

BOURGOGNE: E bine-așa, cum Talbot hotărăște.

TALBOT: Să nu uităm că ducele de Bedford,
E mort. Să-i facem, pînă nu plecăm,
Frumoasă-nmormîntare în Rouen.
Soldat viteaz ca el mai rar a fost,
Cu inimă mai nobilă și dreaptă.
Dar mor și regii, mor toți cei puternici,
Căci soarta tuturor, aceasta este.

(Ies.)

SCENA 3

O cîmpie în apropiere de Rouen.
Intră Charles, Bastard, Alençon, Ioana și trupa lor.

IOANA: Voi, prinților, de-această întîmplare
Nu vă-ntristați, chiar de-am pierdut Rouenul.
Mîhnirea nu-i o doctorie bună,
Ea roade doar ce-i fără vindecare.
Lăsați-l azi pe Talbot să triumfe,
Cum își rotește și păunul coada.
I-om jumuli-o, dacă prințul Charles
Și ceilalți sfatul mi-l vor asculta.

CHARLES: Noi ne-am lăsat de tine duși și nu pot
Să mă-ndoiesc de vrednicia ta.
Un nenoroc întîmplător nu poate
Trezi ne-ncredere.

BASTARD: Acum încearcă
Ceva, să-ți meargă faima-n lumea largă.

ALENÇON: Ți-om ridica statuie-n locuri sfinte
Și ca pe-o sfîntă te-oi slăvi de vrei,
Fecioară dulce, să ne dai izbînda.
IOANA: Ei bine, iată ce gîndește Ioana:
Cu vorbe-alese, bine cîntărite,
Pe ducele Bourgogne să-l hotărîm
Să vină printre noi, trădînd pe Talbot.
CHARLES: Așa-i, Ioana — Franța n-ar mai fi
Loc priincios ostașilor lui Henric,
Iar națiunea ce-o tot preaslăvesc
Ar fi stîrpită în cuprinsul ei[119].
ALENÇON: Va fi gonită pentru totdeauna,
Nu-i vom lăsa nici cel mai mic din drepturi
De stăpînire pe pămînt de-al nostru.
IOANA: Acum, e dat, măriții domni să vadă
Ce-anume am să fac spre-a izbîndi.

(Se aud bătăi de tobe în depărtare.)

Vreți s-ascultați? Bat tobele. Englezii
Pornesc acum în marș înspre Paris.

(Marş englez. Talbot și trupele sale străbat scena, departe, în fund.)

Urmat de trupe trece-n frunte Talbot,
La umbra fîlfîirilor de steaguri.

(Marş francez. Intră ducele de Bourgogne urmat de trupele sale.)

Și iată-l pe Bourgogne. E cel din urmă.
Norocul nostru el să-ncheie marșul!
Să-i cerem să primească solii noștri.

(Trîmbițele sună cererea de solie.)

CHARLES: Parlamentări cu ducele Bourgogne!
BOURGOGNE: Voiește cine să parlamenteze?
IOANA: Compatriotul tău, Delfinul Franței!
BOURGOGNE: Prinț Charles, vorbește repede, căci plec.
C ARLES: Ioana, farmecă-l cu vorba ta.
IOANA: Viteaz Bourgogne, nădejde scump-a Franței,
Dă voie servei tale să vorbească.
BOURGOGNE: Te-ascult, dar, vezi, am timpul măsurat[120].

IOANA: Bourgogne, privește rodnica ta Franță
Și vezi batjocorite cum ne sînt
Orașele de dușmanul hain...
Ca mama care vede cum la sîn
Îi stinge moartea ochii pruncului,
Privește agonia Franței, vezi
Ce răni adînci tu i-ai făcut... Întoarce
În altă parte vîrful spadei tale.
Lovește-i pe acei ce o lovesc
Și nu lovi pe-acei ce-i stau în sprijin.
O picătură doar de sînge, dacă
Din trupul țării pierzi, mai rău să-ți facă
Decît din sîngele vrăjmaș șuvoiul.
Întoarce-te să poți spăla cu lacrimi
Grozave ale țării noastre răni.

BOURGOGNE: Ori este-un farmec în cuvîntul ei,
Ori, fără veste, firea m-a vrăjit[121].

IOANA: Francezii, Franța însăși, se-ndoiesc
De nașterea și sîngele tău nobil.
Te-ai însoțit cu-o națiune mîndră:
Te folosește cît să-și facă treaba:
Și cînd va fi-n tot locul lordul Talbot,
Tu vei fi fost doar coadă de topor,
Stăpîn nu va fi Henric, un englez?
Îndepărtat vei fi... gonit... fugar.
Nu ți-a fost d'Orléans dușman? Răspunde!
În Anglia n-a fost prizonier?[122]
Cînd au aflat că tu îl dușmănești,
Nu i-au dat drumul nerăscumpărat?
Vezi, te urau pe tine și pe-ai tăi!
Acum te bați în contra lor și chiar
Te legi cu cei care-ți vor fi călăi.
Întoarce-te, tu, nobil rătăcit,
Și Charles, noi toți te vom îmbrățișa.

BOURGOGNE: M-a cîștigat și vorbele alese
M-au sfărîmat ca lovituri de tun.
Mă clatin, parc-aș vrea-n genunchi să cad.
O, iartă-mă, tu, patrie iubită!
Iertați-mă, voi dragi compatrioți.
Primiți-mi calda mea îmbrățișare.
Luați-mi oamenii, ai voștri sînt.
Adio, Talbot! Nu-ți mai port credință...

IOANA (*aparte*): Așa-i francezul... roată de morișcă!
CHARLES: Brav duce, fii binevenit. Cu tine
Se-ntoarce-nsuflețirea...
BASTARD: Și curajul
Din nou s-aprinde-n inimi.
ALENÇON: Dar Ioana
Ce minunat-a fost... Să-i dăm cununa
De aur...
CHARLES: Seniorii mei, să mergem
Să chibzuim cum să lovim dușmanul!

(*Ies.*)

SCENA 4

Paris, Palatul.

Intră regele, Gloucester, episcopul de Winchester, York, Suffolk, Somerset, Warwick, Exeter, Vernon, Basset și alții. În întîmpinarea lor vine Talbot, însoțit de ofițerii săi.

TALBOT: Slăvite prinț și voi, măriți seniori,
Aflînd sosirea voastră pe meleaguri,
Mi-am întrerupt o clipă truda luptei
Ca suveranului meu să mă-nchin.
Și spre credință, brațu-acesta care
Supusu-v-a cincizeci de fortărețe
Și douăsprezece mari cetăți și șapte
Orașe-ncercuite-n ziduri tari,
Iar prinși de frunte-n număr de cinci sute,
Așază spada la picioarele
Măriei voastre și cu inima
Cinstită vouă gloria v-aduc
Dar Domnului sfînt mai dintîi i-o port.

(*Îngenunchează.*)

REGELE: Lord Talbot este-acesta, scumpe Gloucester,
Cel care-n Franța-ndelungat a stat?
GLOUCESTER: Cu voia maiestății voastre, da.
REGELE: Binevenit fii, căpitan viteaz!
Victorios lord, cînd eram mai tînăr —
Nici astăzi nu-s bătrîn — îl auzeam

Pe tata cum spunea că n-a fost om
Mai priceput în mînuitul spadei.
De mult ți-am pus la inimă credința
Și meșteșugul tău cinstit în luptă
Și totuși, niciodată n-ai avut
Măcar răsplata unei mulțumite,
Căci pînă astăzi n-am stat față-n față.
Ridică-te, iar pentru fapta ta.
De azi, ești contele de Shrewsbury.
Drept conte vii la-ncoronarea mea.[123]

(Trîmbițe. Ies toți. Rămîn doar Vernon și Basset.)

VERNON: A, domnul meu, erai limbut pe mare,
Batjocorind culorile ce port
În cinstea nobilului lord de York...
Mai îndrăznești rostirea-acelor vorbe?
BASSET: Da, domnule, dacă-ndrăznești cumva
Să latri cu neobrăzata-ți gură
'Mpotriva ducelui de Somerset.
VERNON: Cît merită, atîta-l prețuiesc.[124]
BASSET: Ascultă, nu-i la fel cu York al tău?
VERNON: Ei, ași! Nu este — iată și dovada.

(Îl lovește.)

BASSET: Nemernice, știi că pedeapsa morții
E pentru cel ce scoate spada-aici.[125]
Altminteri văduv te-aș lăsa de sînge...
Mă duc la maiestatea sa să-i cer
Îngăduință să răzbun ocara.
Și o să vezi ce scump ai să plătești!
VERNON: Mă duc și eu, netrebnice. Pe urmă
Ne mai vedem — mai iute decît crezi.[126]

(Ies.)

ACTUL IV

SCENA 1

Paris. Sala încoronării.

Intră regele, Gloucester, episcopul de Winchester, York, Suffolk, Somerset, Warwick, Talbot, Exeter, guvernatorul Parisului și alții.

GLOUCESTER: Pune-i coroana, Prea Sfinția Ta.
WINCHESTER: Trăiască regele Henric al șaselea![127]
GLOUCESTER: În fața noastr-acum guvernatorul
Parisului depune jurămîntul.

(Guvernatorul îngenunchează.)

Să juri că rege altul nu vei ști,
Că drag îți e doar cine-i e prieten
Și dușman cel ce stă-mpotriva lui.
Dea Domnul jurămîntul să nu-l calci!

(Guvernatorul și însoțitorii săi ies.)
(Intră sir John Fastolfe.)

FASTOLFE: Măria ta, venind de la Calais
Într-un galop la-ncoronarea ta,
Mi-a fost încredințată o scrisoare
Ce v-o trimite ducele Bourgogne.
TALBOT: Rușine ducelui Bourgogne și ție!
Nevrednic cavaler, eu am jurat.,
Cum te-oi vedea, de-ndată Jartiera
S-o smulg de pe piciorul tău fugarnic.[128]

(Îi smulge și îi rupe ordinul Jartierei.)

Ți-o smulg, ți-o rup, căci ești nedemn s-o porți!
Mă iartă, rege, și voi toți iertați,
Dar lașu-acesta la Patay, în luptă —

Cînd n-aveam decît șase mii de oameni,
Fiind francezii zece contra unu
Și cînd nici nu-ncepuse — a fugit
Ca dintre gentilomi cel mai fricos!
În lupta-aceasta am pierdut o mie
Și două sute de ostași. Eu însumi
Căzui, cu alții dimpreună, prins.
Lorzi nobili, judecați: rău am făcut?
Pot să păstreze și să poarte lașii
Podoaba semnelor cavaleriei?

GLOUCESTER: Într-adevăr, mîrșavă i-a fost fapta,
Ea necinstește pe-orice om, necum
Pe-un cavaler, un căpitan, un șef...

TALBOT: Cînd ordinul a fost înființat,
Primeau doar cavalerii Jartiera,[129]
Doar vrednicii de sînge, îndrăzneții
Cu faima cîștigată-n bătălii,
Netemători de moarte și prăpăduri
Și gata pentru jertfă-n orice clipă.
Cel care nu e astfel înzestrat
Uzurpă numele de cavaler
Și necinstește astfel Jartiera.
Se cade-a da-n vileag pe-acești netrebnici,
Precum pe cei de naștere umilă
Care se fălesc cu sîngele de nobil.[130]

REGELE: Rușine-a țării, fost-ai cavaler
Dar nu mai ești și sub pedeapsa morții
Te surghiunesc pe viață. Pleacă![131]

(Fastolfe iese.)

Acuma, lord-protector, vezi scrisoarea
Ce ne-a trimis-o unchiul de Bourgogne.

GLOUCESTER: De ce-a schimbat cuvîntul de-nchinare?
Și grosolan să scrie: „Regelui"?!
Să uite că e suveranul său,
S-arate-obraznica adresă, poate,
Schimbare de ținută?... să vedem.

(Citind.)

„De suferința grea a țării mele
Adînc cutremurat, cît și de plînsul
Acelora ce storși amarnic sînt
De stăpînirea și prigoana ta,
Am părăsit haina voastră oaste

Și m-am alăturat lui Charles al Franței."
Nemernică trădare! Cum se poate
Ca jurămîntul și prietenia
Să-nchidă-n ele-atîta vicleșug?

REGELE: Cum, unchiul de Bourgogne, să ne trădeze?
GLOUCESTER: Da, da, milord, și-acum ne e dușman.
REGELE: Vre-un lucru și mai rău nu e-n scrisoare?[132]
GLOUCESTER: Atîta tot, măria ta.
REGELE: Atunci
Va merge lordul Talbot să-i vorbească,
Să pedepsească fapta lui urîtă.
Vrea lordul Talbot?
TALBOT: Să nu vreau?! Oh, dacă
Nu mi-ați fi dat această-nsărcinare,
V-aș fi rugat chiar eu s-o-ndeplinesc.[133]
REGELE: Adună-ți oștile. Mergi împotriva-i,
Să afle că ne supără trădarea
Și crimă-i ruperea prieteniei.
TALBOT: Hei, doamne; și din inimă doresc
Curînd să-ți vezi dușmanii în țărînă.

(Iese.)

(Intră Vernon și Basset.)

VERNON: Măria ta, dă-mi dreptul la duel.
BASSET: Îngăduie-mi și mie să mă bat.
YORK *(arătîndu-l pe Vernon)*:
E-un om de-al meu... Ascultă-l, nobil prinț!
SOMERSET *(arătîndu-l pe Basset)*:
E unul dintr-ai mei, iubite Henric.
REGELE: Răbdare, lorzi! Lăsați-i să vorbească...
Ei, care-i pricina? De ce strigați?
De ce vreți să vă bateți? Și cu cine?
VERNON: Cu el, măria ta, căci m-a jignit.
BASSET: Și eu vreau să mă bat, căci m-a jignit.[134]
REGELE: Și ce jignire v-a adus? spuneți-mi,
Să pot să judec, să vă dau răspunsul.
BASSET: Pe mare-n drum din Anglia spre Franța
Acest om cu batjocura pe limbă
Spunea de roza roșie ce port
C-ar fi ca sîngele-nroșind obrazul
Stăpînului meu, cînd voia-ntr-o zi

Să nege adevăru-n pricini mari
De drept și dezbătute între dînsul
Și ducele de York. Și a mai spus
Și alte vorbe de ocară-ncît
Voind să pedepsesc jignirea-adusă
Și cinstei mele și stăpînului,
Îngăduiți-mi să-l înfrunt cu spada.

VERNON: Măria ta, mi-i cererea aceeași.
Zadarnic prin minciună ar voi
Să își acopere obrăznicia.
Nu eu l-am provocat, ci el pe mine —
A rîs de semnu-acest-al meu spunînd

(arată roza albă pe care o poartă)

Că mi-ar fi palid și meschin stăpînul
Ca floarea palidă pe care-o port.

YORK: Tot nu vrei să te-astîmperi, Somerset?

SOMERSET: Oricît încerci fățarnic s-o ascunzi
Răzbate totuși crîncen ura ta.

REGELE: Ce nebunie-n creierul bolnav
Al oamenilor, Doamne, cînd nimicuri
Stîrnesc asemeni dușmănii grozave...
Iubiți veri, duci de York și Somerset,
Hai, domoliți-vă și faceți pace.

YORK: Să fie cearta stinsă-ntîi prin spadă,
Apoi măria ta să ceară pacea.

SOMERSET: A noastră-i cearta doar, milord, de-aceea
Îngăduie s-o stingem între noi.

YORK *(zvîrlindu-i mănușa)*:
Primește chezășia, Somerset.

VERNON: Nu. Să rămînă unde-a început.

BASSET *(către Gloucester)*:
Vă rog să consimțiți, înalte lord.

GLOUCESTER: Eu să consimt?! Ce blestemată ceartă!
Și ce nerușinată vorbărie!
Înfumurați vasali, nu vi-e rușine
Cu strigătele voastre să veniți
Să-l tulburați pe rege și pe noi?

(Către ducii de York și Somerset.)

Milorzi, e mare și greșeala voastră.
Vreți să le-ncurajați vinovăția,

Ba mai mult, să găsiți în vorba lor
Prilejul să vă înfruntați cu ură?
Nu este bună calea ce-ați ales...[135]

EXETER: L-ați întristat pe rege... Fiți prieteni.

REGELE *(către Vernon și Basset):*
Apropiați-vă, voi, care cereți
Ca spadele să vi le-ncrucișați:
De vreți din inimă să nu vă scot,
Uitați de ceart-aceasta dintre voi.

(Adresîndu-se ducilor de York și de Somerset.)

Iar, lorzi, voi amintiți-vă că sîntem
În Franța-n mijlocul unui popor
Nesigur și capricios, încît
De ne-a citi-n priviri discordia,
Aflînd că sîntem slabi și dezbinați,
N-ar pregeta, cum e nemulțumit,
Din neastîmpăr să se și răscoale.
Apoi, ce faimă pentru voi, cînd prinții
Străini afla-vor cum pe lucruri mici
Vasalii mari supuși lui Henric rege
Atîta între dînșii s-au certat
Și-atîta s-au săpat unii pe alții
Că au pierdut întreg regatul Franței!
O, amintiți-vă de tatăl meu,
De cucerirea lui, de anii-mi tineri
Și să nu pierdem ce-am plătit cu sînge.
Îngăduiți-mi ca în cearta voastră
Să fiu eu cel ce judecă.

(Ia în mînă o roză roșie.)

De port
Această roză, eu nu văd temei
Să poată crede cineva că-nclin
Să țiu cu Somerset și nu cu York:
La fel de dragi îmi sînt; la fel și rude.
Și s-ar putea să mi se zvîrle-n față
Și mie că, de ce port eu coroană
Cînd poartă una regele de Scoția...[136]
Voi înșivă veți ști să judecați
Mai bine decît mine-aceleași lucruri.
Sosiți aici cu bine, să rămînem
În armonie și-n aceeași pace.

Pe tine, vere York, te hotărîm
Regent al statelor ce-avem în Franța:
Iar tu, iubite lord de Somerset,
Unește-ți călăreții cu ostașii
Conduși de către York; apoi, în doi,
Porniți viteji, demni de străbunii voștri,
Vărsîndu-vă necazul pe dușmani.
Noi înșine cu ducele de Gloucester
Și ceilalți toți vom merge spre Calais;
De-acolo-n Anglia, în așteptarea
Victoriilor voastre ce ne-or da
Robiți pe Charles, Alençon și ceilalți,
Cu șleahta-ntreag-a trădătorilor.

(Trîmbițe. Ies toți, cu excepția lui York, Warwick, Exeter și Vernon.)

WARWICK: Nu crezi tu, York, că riga astăzi
S-a întrecut, ca orator, pe sine?
YORK: Așa-i; dar ce nu-mi place e că poartă
O roză ca și a lui Somerset.
WARWICK: Nu e decît o simplă fantezie;
Sînt sigur că nimica rău n-ascunde.
YORK: O fi.. Dar de ajuns cu toate-acestea,
Avem de lămurit și alte treburi...

(Ies York, Warwick și Vernon.)

EXETER: E bine, Richard, c-ai tăcut la timp.
Simțirile de nu ți-ai fi-nfrînat,
Mi-e teamă că s-ar fi văzut mai multă
Amarnică, nebună dușmănie,
Decît s-ar fi putut închipui...
Oricum, și cel mai simplu dintre oameni,
În certurile dintre nobili sau
Dintre-aliații duși cu greu în cîrcă
Și-n împărțirea-n tabere vrăjmașe —
Și tot ghicește semnul prăbușirii.
E rău cînd sceptru-l ține un copil,
Dar și mai rău invidia cînd naște
Înverșunate dezbinări: atunci
Începe destrămarea și prăpădul.[137]

(Iese.)

SCENA 2

În fața orașului Bordeaux.

Intră Talbot cu trupele. Tobe și trîmbițe.

TALBOT: Gornist! Să mergi să suni porunca mea
La porțile orașului Bordeaux,

(Sună trîmbițele. Apar, sus, pe parapet, un general și alți ofițeri.)

S-apară generalul comandant
Om de-al lui Henric rege-al Engliterii.
Cuvîntul lui e: Porțile deschideți
Și vă plecați umili în fața noastră,[128]
Strigînd: „Trăiască Henric rege-al Franței!"
De-i arătați supusă ascultare,
Ostași, englezul Talbot vă vorbește,
Mă voi retrage și vă voi cruța,
Dar dacă nu vreți pacea și-o respingeți,
S-or năpusti trei rele-asupra voastră:
Tăiosul fier, mistuitorul foc
Și hîda foamete, care-ntr-o clipă
Vor șterge-ntreaga voastră așezare,
Cu turlele ce-mpung semețe cerul.
Blestem e de nu vreți prietenie.

GENERALUL: Spăimîntătoare bufniță a morții,
Tu, groază a mulțimii-nsîngerate,
S-apropie sfîrșitul asupririi.
Nu vei intra la noi decît prin moarte,
Căci, află, sîntem tari și pregătiți,
În stare să ieșim la cîmp deschis.
De te retragi, cu oameni mulți stă prințul
De strajă, să te prindă-n lațul luptei.
În jurul tău e zid de călărime
Ca să-ți zădărnicească orice fugă.
Oriunde-ai încerca să-ntorci, ești prins,
Căci pretutindeni moartea-ți stă în față.
Sînt zece mii de-ostași francezi, jurați
Ca tunurile lor să le sloboadă
Pe-un singur cap creștin: englezul Talbot.
Deci, iată, ești plin de viață încă,
C-un spirit ne-nfrînat și neînvins!

E ultima cinstire ce-ţi aduc,
Eu, duşmanul ce gloria-ţi cinsteşte,
Căci înainte de-a fi curs nisipul
Un ceas întreg în ornicul de sticlă,
Toţi ochii care-acum te văd trăind
Te-or revedea însîngerat şi mort.

(Vuiet îndepărtat de tobe.)

Ascult', ascultă toba... Este prinţul!
E clopot de alarmă care sună
A moarte-n sufletul tău îngrozit.
Dar va vui acum şi toba mea,
Ca semn al rînjetului morţii tale.

(Generalul şi soldaţii francezi se retrag.)

TALBOT: Nu e poveste, nu... Aud duşmanul.
Hei, iute cîţiva călăreţi, să vadă
De-s tari pe flancuri... Ce neprevedere!
Şi sîntem toţi grămadă-ncercuiţi...
Sărmane căprioare-engleze-n ciurdă
Gonite-n larmă de dulăi francezi!
Englezi, să fim măcar din neamul bun,
Nu din cel prost, de cad cînd sînt muşcate.
Să ne simţim cerbi furioşi şi care
Întorc spre cîini o carne de oţel
Şi lasă laşii-nsîngeraţi să latre!
Să-şi vîndă viaţa toţi ca mine — scump.
Prieteni, pielea scump să ne-o plătească.
Cu Domnul şi cu Sfîntul George-amin![139]
Căci pentru Anglia lord Talbot luptă...
Izbînda flamurilor noastre-n luptă!

(Ies.)

SCENA 3

O cîmpie în Gasconia.

Trîmbiţaşi şi soldaţi. Intră York. Un vestitor îi iese în întîmpinare.

YORK: Au revenit iscoadele trimise
Pe urma oastei prinţului francez?

VESTITORUL: Desigur și vestesc că-nspre Bordeaux
Pornit e prințu-n fruntea oastei sale
Pe Talbot să-l răpună și pe drum
Ei au zărit cum încă două oști
Mai tari decît aceea-a prințului
I s-au legat luînd aceeași cale.

YORK: Să-l ardă focul, să-l răpuie ciuma
Pe Somerset nemernicul, căci iată
Că nu pot călărimea s-o trimit
În ajutor lui Talbot. Ah, cum sîntem
Batjocoriți de-un trădător și nu pot
S-ajut pe cavalerul nobil... Domnul
Să-l țină în al cumpenei greu ceas!
De cade el, adio lupta-n Franța!

(Intră sir William Lucy.)

LUCY: Prinț comandant al oștilor engleze,
Ca niciodată azi în Franța sînteți
Binevenit. Săriți în ajutorul
Acelui ce e prins în cerc de fier;
Amenințat cu nimicirea-i Talbot...
Războinic duce, mergeți la Bordeaux,
De nu, adio nobilului Talbot
Și Franței, dar și cinstei Engliterei!

YORK: Ah, unde-i Talbot de-ar fi Somerset,
Fudulul care îmi oprește caii!
Am ajuta un vrednic gentilom
Și am scăpa de-un trădător mișel.
Plîng de necaz și simt că-nnebunesc
Noi ne sfîrșim, iar lașii huzuresc...[140]

LUCY: Scăpați pe cel ce-l prinde gheara morții!

YORK: El moare... Pierdem... Eu îmi calc cuvîntul...
Noi plîngem... Franța rîde. Ei triumfă.
Ce mîrșav trădător e Somerset!

LUCY: Pe Talbot aibă-l Domnu-n paza sa,
Cum și pe John, pe fiul său, pe care
Acum vreo două ceasuri l-am văzut
Mergînd grăbit să-și întîlnească tatăl.
De șapte ani nu l-a văzut lord Talbot
Pe fiul său... Azi se-ntîlnesc, să moară!

YORK: Ce groaznic lucru pentru lordul Talbot
Copilului să-i spună bun venit
Pe marginea mormîntului... Ajunge!

La gîndul unei astfel de-ntîlniri,
La ceas de moarte dup-o despărțire
Atît de lungă, mă-nspăimînt, mă clatin.
Adio, Lucy. Dat mi-i doar să blestem
Tot ce mi-i piedică la ajutor.
Pierdute sînt Poitiers, Blois, Maine și Tours
Și vina toat-o poartă Somerset!

(Iese însoțit de soldații săi.)

LUCY: În timp ce vulturul discordiei
A prins în gheare inimile lor,
Din delăsare pierdem cucerirea
Acelui om de veșnic-amintire,
Al cărui trup de-abia de s-a răcit,
Henric al cincilea... Și-n timp ce ei
Se dușmănesc, vieți, izbînzi, ținuturi
De-a valma sînt sorbite de prăpastii.

(Iese).

SCENA 4

O altă cîmpie în Gasconia.
Intră Somerset cu oameni din oastea sa. Îl însoțește unul din ofițerii lui Talbot.

SOMERSET: E prea tîrziu să-i mai trimit acum.
Prea fără chibzuință York și Talbot
S-au avîntat în luptă — cînd puteam
Să reunim întreaga noastră oaste
Printr-o ieșire bruscă din oraș.
Cu îndrăzneala-i nebunească, Talbot
Umbrește strălucirea ce-nconjoară
Măreţele-i isprăvi de pîn-acum.[141]
Nemernic York l-a îndemnat la moarte
Ca să rămînă el doar om de vază.

OFIȚERUL: A, iată pe sir William Lucy care
Și el va cere ajutorul nostru.

(Intră sir William Lucy.)

SOMERSET: Sir William, cine te-a trimis aici?

LUCY: Cum cine? Lordul Talbot cel trădat.
Acum e încolțit grozav și strigă[142]
Dup-ajutor lui York și Somerset
Să-i scape oastea de asaltul morții.

În timp ce căpitanul nostru nobil
Însîngerat și rupt de oboseală
Mai luptă așteptînd ajutoare,
Voi ce nădejde mincinoasă-i sînteți,
Deținători ai cinstei Engliterii,
Voi, din nedemnă pizmă stați deoparte...
Ah, nu lăsați din dușmănia voastră
Să piar-acest neasemuit bărbat.
I-e viața-n joc fiindcă Charles Delfinul
Bastard, Reignier, Bourgogne și Alençon
L-au încolțit. Din vina voastră piere.

SOMERSET: Dar York l-a îndemnat, deci York să-l scape.

LUCY: Cum însă? ducele de York se jură
Că ții toți călăreții ce erau
Sortiți să intre-n lupta-aceasta...

SOMERSET: Minte.
N-avea decît să-mi ceară călărimea.
Și i-aș fi dat-o. Cum eu nu-l iubesc
Și nici nu-l prețuiesc, m-aș fi-njosit
De i-aș fi dat-o fără să mi-o ceară.

LUCY: Trădarea Angliei, nu forța Franței
Îl prinde -n cursă azi pe lordul Talbot.
El nu se mai întoarce-acasă. Moare
Jertfit nemerniciei certei voastre.

SOMERSET: Plecați. Trimit de-ndată călăreții.
În șase ceasuri are ajutorul.

LUCY: Va fi tîrziu. Va fi sau prins, sau mort,
Căci n-a putea fugi chiar de-ar voi
Și de fugit n-a vrut, chiar de-a putut.

SOMERSET: De-i mort viteazul Talbot, bun rămas!

LUCY: Renumele-i va curge-n veac șuvoi,
Dar vina dezonoarei lui e-n voi.

(Iese.)

SCENA 5

Lagărul englez în fața orașului Bordeaux.

Intră Talbot și fiul său John.

TALBOT: Tînăr John Talbot, am voit să vii
Să te învăț al luptei meșteșug,
Ca numele să-mi retrăiască-n tine,

Cînd vîrsta toată vlaga-mi va fi scurs
Din mădularele acestea obosite.
Dar piaza rea a vrut să cazi în plin
Ospăț al morții, în primejdii grele,
De neînvins. De-aceea, dragul meu,
Încalecă din cai pe cel mai iute
Și sfat ți-oi da prin fugă cum să scapi
De-ndată. Nu mai pierde timpul. Pleacă.

JOHN: Mă cheamă Talbot? Da? Sînt fiul tău?
Să fug! Pe mama dacă o iubești
Nu-i face numele ei de ocară
Făcînd din mine un nemernic. Lumea
Va spune despre-un Talbot ce-i fugar
Și laș, că nu-i din sîngele lui Talbot
Care-a rămas pe loc.

TALBOT: Fugi, ca să poți
Să mă răzbuni de mor.

JOHN: Cel care fuge
E bun fugit.

TALBOT: Dar dacă amîndoi
Rămînem, amîndoi murim.

JOHN: Ei bine,
Rămîn. În schimb, tu, tată, fugi! Prea grea
Ar fi pieirea ta. De-aceea, fugi,
Păzește-te. Eu sînt necunoscut.
De moartea mea francezii n-ar fi mîndri.
Cu moartea ta ei s-ar mîndri. Cu ea
Ne mor speranțele, iar ție fuga
Nu ți-ar umbri nici cinstea dobîndită,
Cum fuga mea onoarea mi-ar umbri-o,
Căci nici o faptă nu mi-a luminat-o.
De vei fugi, de fuga ta vor spune
Că-i de folos, pe cînd dacă fug eu,[143]
Vor spune că-s un laș. De fug acum,
Înseamnă c-am să fug și altădată.
Decît să-mi cruț viața prin rușine,
Mai bine moartea mi-o cerșesc aici.

TALBOT: Deschizi mormînt nădejdii mamei tale?

JOHN: Nu vreau să necinstesc al mamei sîn.

TALBOT: Vreau, binecuvîntîndu-te, să pleci.

JOHN: Da, ca să lupt, nu ca să fug de dușman.

TALBOT: Din mine-n tine-o parte-ar fi salvată.
JOHN: Ce-ar fi salvat ar fi dezonorat.
TALBOT: Cum glorii n-ai avut, nu pierzi nimic.
JOHN: Am cinstea numelui, s-o pierd prin fugă?
TALBOT: Porunca tatălui va șterge pata.
JOHN: De ești ucis, n-ai să mai poți fi martor.
Și dac-atît de sigură e moartea,
De ce să nu fugim și tu și eu?
TALBOT: Să-mi las tovarășii luptînd, să moară?
Rușinea să-mi păteze bătrînețea?
JOHN: Dar tinerețea mea să se-njosească?
Nici eu nu pot pleca de lîngă tine,
Nici tu nu poți să te împarți în două.
Rămîi sau pleci, faci deci cum vrei. Și eu
La fel. Dar, dacă mori, nu pot trăi.
TALBOT: Atunci, rămîi cu bine dragul tatii,
Ființă minunată și sortită
În ziua-aceasta să te stingi... Hai, vino,
Luptînd alături unul lîngă altul
Să știm muri. Și vom fugi din Franța
Spre ceruri, suflet lîngă suflet.... vino.

(Ies.)

SCENA 6

Cîmpul de luptă.
Trîmbițe. Alarmă. Încăierare. Fiul lui Talbot este încercuit. Talbot îl despresoară.

TALBOT: Cu Sfîntul George-n luptă, înainte!
Regentul de cuvînt nu s-a ținut
Și pradă spadei Franței ne-a lăsat.
Dar unde-i John? Stai, trage-ți sufletul,
O, dragul meu, viață eu ți-am dat...
Din moarte mi te-am smuls acum.
JOHN: O, tată,
Sînt fiul tău de două ori, căci iată,
Eram pe-al morții prag, cînd spada ta
Din nou vieții mele drum tăia.
TALBOT: Cînd spada ta lovind a scos scîntei
Din coiful prințului, am dat temei
Voinței unei izbîndiri semețe.

Atuncea trupu-mi, plumb de bătrînețe,
Aprins în tinerească fierbințeală,
În Alençon, Bourgogne dînd crunt năvală,
Te-a smuls mîndriei Franței, căci Bastard
Te-nsîngerase dîndu-ți și botezul
Dintîi al luptei. Și m-am năpustit.
Din el, bastardul sînge a țîșnit.
Eu cu dispreț i-am spus: „Nemernic sînge
Îți scurg în schimbul sîngelui curat
Viteazului copil al meu furat".
Gîndeam să-l sfarm atuncea pe Bastard,
Dar i-au sărit în sprijin ajutoare.
Vorbește, dragul tatii. Ochii-ți ard,
Ești obosit? Vrei, John, să pleci? Te doare?
Sfințit ești de cavaleria luptei!
Fugi, ca să poți să mă răzbuni de mor.
Mi-i prea puțin un braț într-ajutor...
Oh, prea e mare nebunia, știu,
A noastre vieți atîrnă de o barcă
Prea șubredă... Iar dacă astăzi scap[144]
În ciuda dușmanului, totuși, mîine
De vîrstă-naintată voi sfîrși.
Cîștig nu-i pentru dînșii moartea mea,
Viața-mi se scurtează cu o zi
Dacă rămîn: pierderea ta e grea.
De mori tu, moare mamă-ta cu tine
Și numele familiei deodată,
Și să-mi răzbune moartea n-are cine,
Și moare tinerețea-ți minunată
Și slava Angliei lăsăm să piară...
În joc le punem toate de rămîi:
De fugi, rămîn în rostul lor dintîi!

JOHN: Nu spada lui Bastard în trup mă frige,
Ci vorba-ți ghimpe-n inimă se-nfige.
Rușinea nu-i cîștig, nu-i nici povață,
Cum nici jertfirea gloriei nu-i viață...
Dar înainte ca John Talbot fiul
Pe Talbot cel bătrîn să-l părăsească,
Să crape caii toți ce-ar fi să-ncalec,
S-ajung ca ultimul țăran din Franța,
De rîs să fiu, batjocura mulțimii...
Nu, nu! Pe gloria ce-ai dobîndit-o,
De fug, eu nu mai sînt al lui lord Talbot.

Nu-mi mai vorbi de fugă. E zadarnic.
Va ști John Talbot tînărul să moară
În fața lui John Talbot cel bătrîn.

TALBOT: În Creta-aceast-a deznădejdii, vino!
Viața ta mi-i dulce, scump Icar![145]
De vrei să lupți, stai lîngă mine iar!
Și dînd, pe cît putem, dovada noastră,
Să vină moartea-aici sub bolta-albastră!

(Ies.)

SCENA 7

O altă parte a cîmpului de luptă.

Trîmbițe. Alarmă. Încăierare. Intră Talbot, rănit, susținut de un slujitor.

TALBOT: Ah, unde e viața mea de-a doua?
A mea pierdută este... Unde-i John?
Triumfătoare moarte, vrednicia
Copilului mă-ndeamnă să-ți surîd...
Cînd m-a văzut pierdut, îngenuncheat,
Deasupră-mi spada-n sînge și-o roti
Și-asemeni leului înfometat
Mai crîncen năpustirea și-o spori...
Și gol făcînd în juru-i de vîltoare
Veghindu-mi agonia, l-a cuprins
Vîrtej de furie spăimîntătoare,
Că s-a zvîrlit deodată dintr-adins
Adînc într-ale dúșmanului rînduri;
Acolo-n sînge-avîntul și-a-necat,
Acolo a sfîrșit al meu Icar.
În florea vîrstei moartea l-a luat.

(Intră ostași purtînd trupul lui John Talbot.)

SLUJITORUL: Milord, privește, vi s-aduce fiul...

TALBOT: Oh, moarte caraghioasă, cum rînjești,
Scăpăm curînd de asuprirea ta...
Uniți în lanțurile veșniciei,
Doi Talbot vor tăia azuru-n zbor,
Vor fi, în ciuda ta, nemuritori!

Oh, tu, crestat de răni de moartea hîdă,
Vorbește-i tatii pînă ce nu mori!
Vorbește,-nfruntă moartea, -nchipuiește-ți
Că stă în față un francez, dușmanul...
Sărman copil... surîde... par-c-ar spune:
„Dac-ar fi fost franceză moartea, moartă
Ar fi ea azi". Mi-l dați, ca să mă-mbune,
În brațe dați-mi-l... Ah, tata-l poartă...
Pierd mințile... Cît sufăr de cumplit...
Ostași, adio! Dat mi-e ce-am dorit
Acum, că brațele-mi bătrîne sînt
Lui Talbot, drag copilul meu, mormînt...

(Moare.)

(Trîmbițe. Ostașii și slujitorii pleacă, lăsînd cadavrele. Intră Charles, Alençon, Bourgogne, Bastard, Ioana și oameni din oastea lor.)

CHARLES: De-l întăreau York ori Somerset,
Șuvoi de sînge ar fi curs, vîltoare!
BASTARD: Ce pui de lup fu Talbot, înroșindu-și
Cu-al nostru sînge spada-ncepătoare!
IOANA: L-am întîlnit odată și i-am spus:
„Te-nvinge-o fată, tinere semeț!"
El însă îmi răspunse cu dispreț:
„John n-a venit pe lume ca să cadă
Unei bezmetice sprințare pradă."[146]
Apoi, încrîncenat cu-a noastră oaste,
M-a ocolit, deși îi stam în coaste.
BOURGOGNE: Prea nobil cavaler ar fi ajuns!
Priviți cum îl alintă-aceea care
E cea mai sîngeroasă-ngrijitoare...[147]
BASTARD: Bucăți să-i fărîmăm din ce-a fost faimă
Pentru englezi, iar pentru noi o spaimă!
CHARLES: O, nu... Acei de care am fugit
De-s morți acum nu-s de batjocorit...

(Intră sir William Lucy sub escortă. Îl precedează un crainic francez.)

LUCY *(către crainic):*
Spre cortul prințului mă-ndreaptă, vreau
Să văd a cui e slava-acestei zile.

CHARLES: Vreo veste de supunere aduci?
LUCY: Supunere e un cuvînt francez,
Noi, luptători englezi nu știm ce-nseamnă.
Voiesc să aflu prinșii noștri-n luptă
Și vin să recunosc pe cei căzuți.
CHARLES: Vorbești de prinși! Prinsoarea noastră-i iadul!
Dar spune-mi, cine sînt cei căutați?
LUCY: Unde-i Alcide-al cîmpului de luptă,[148]
Viteazul Talbot, conte Shrewsbury,
'Nălțat pentru victoriile lui:
De Washford, Waterford, de Valence
Lord Talbot de Goodrig, de Urchinfield.
Lord Strange de Blackmere, lord Verdun de Alton,
Lord Cromwell de Wingfield, lord Furnival de Sheffield,
Lord Flaconbridge, de trei ori gloriosul
În ordinul Sfînt George cavaler
Și-n Sfîntul Mihail și-n Lîna de-aur
Și mare mareșal al oastei lui
Henric al șaselea-n regatul Franței?
IOANA: Ce vorbe mari, umflate și prostești!
Nici turcul care ține-n stăpînire
Cincizeci și două de regate n-are
Cînd scrie vorbe-atîta de umflate,
Cel decorat cu-atîtea titluri, iată-l,
I-aicea și-l mănîncă muștele...
LUCY: Mort Talbot, cel ce a înfrînt francezii,
Spăimîntătoarea voastră Nemesis!?[149]
Oh, de mi-ar fi ghiulele ochii,-n față
Vi i-aș zvîrli-n mînie... Morții-aceștia
De i-aș putea din nou însufleți,
De-ajuns ar fi întreg pămîntul Franței
Să-l înspăimînte. Chipul lui măcar
Să fi rămas și încă cel mai mîndru
Din voi ar fi înfricoșat. Ah, dați-mi
Ce-a mai rămas din ei, mormînt să fac,
Dar pe măsura vitejiei lor.
IOANA: S-ar zice că obraznicul acesta
E stafia lui Talbot cel bătrîn,
Atîta de poruncitor vorbește...
Să ia de-aicea stîrvurile iute,
Să nu ne mai împută locul.

CHARLES: Haide, Ia-i.

LUCY: Da, îi iau, dar din cenușa lor
Să știți că se va înălța un phoenix[150]
Ce Franța toată o va îngrozi.

CHARLES: Cum vrei, dar scapă-ne de ei mai iute.
Și-acum, cînd e norocul armelor
De partea noastră, mergem la Paris.
Cum mort e Talbot, drumu-i larg deschis.

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

Londra. Palatul.

Intră regele, Gloucester și Exeter.

REGELE: Milord, citit-ai cartea de la papa,
Misiva împăratului[151], precum
Și vestea de la contele-Armagnac?
GLOUCESTER: Umile roagă pe măria voastră
Să se-ncheie pacea sfîntă între
Regatul nostru și regatul Franței.
REGELE: Lord Gloucester, ce ne spui?
GLOUCESTER: Măria, ta,
Spun da, căci este-acesta mijloc bun
S-oprim vărsarea sîngelui creștin
Și tuturora liniștea s-o dăm.
REGELE: Da, unchiule, gîndit-am totdeauna
Că-i împotriva firii și-a credinței
Să fie, sîngeroasă și barbară,
O luptă între cei de-aceeași lege.
GLOUCESTER: Și ca mai repede să se încheie
Mai strînsă, alianța, contele
De Armagnac — o rudă de-a lui Charles
Și om de mult renume-n Franța — dă
Măriei tale în căsătorie,
Cu zestre mare, singura lui fată.
REGELE: Căsătoria mea? Dar sînt prea tînăr[152],
Învățătura mi se potrivește,[153]
Nu jocurile dulci cu vreo iubită.
Chemați-i, totuși, pe ambasadori.
Le dați răspunsul care-l vreți, eu însumi
Prea mulțumit voi fi de ce s-o face

În cinstea Domnului și-a țării mele.

(Intră Winchester în sutană de cardinal, însoțit de nunțiul papal și de doi ambasadori.)

EXETER *(aparte):*
Cum, lord de Winchester e înălțat
Și-nscăunat cu rang de cardinal?[154]
M-aștept atunci și vorbele lui Henric
Al cincilea să se-mplinească-ntocmai
„De va ajunge cardinal, potcapul
Va vrea să-i fie mare cît coroana..."

REGELE: Ambasadori, propunerile voastre
În cercetare-au fost și dezbătute
Și bune sînt pe cît de înțelepte;
De-aceea tari sîntem să hotărîm
Condițiile unei păci cinstite.
Prin lordul Winchester le vom trimite
Ne-ntîrziat în Franța.

GLOUCESTER *(către un ambasador):*
Cît privește
Solia domnului stăpînul vostru,
Vorbitu-i-am în amănunt lui Henric,
Încît, de ale doamnei mari virtuți,
De frumusețe și de zestre prins,
Măria sa a hotărît s-o facă
Regina Angliei.

REGELE *(către ambasador):*
Drept chezășia
Iubirii dați-i giuvaeru-acesta...
Acuma, lord-protector, îngrijiți
Să fie însoțiți pînă la Dover,
Și-acolo îmbarcați și-ncredințați
Călătoriei cu noroc, pe mare.

(Ies toți, afară de Winchester și de nunțiul papal.)

WINCHESTER: O clipă, monseniore... Veți primi
Făgăduita sumă, la plecare,
S-o înmînați înalt sfinției sale
În schimbul marii mele învestiri[155].

NUNȚIUL: Va fi la voia senioriei voastre.

WINCHESTER *(aparte):*
Acum și Winchester e mîndru cît
Și cel mai mare dintre marii lorzi
Humphrey de Gloucester, ai să vezi acum

Că-n ciuda naşterii şi-a slujbei tale,
Episcopul nu este-un om ce iartă.
Am să te fac eu să-ţi înmoi genunchii!
De nu, voi semăna-n regat doar ceartă.[156]

SCENA 2

Franţa. O cîmpie în Anjou.

Intră Charles, Bourgogne, Alençon, Ioana şi oameni din oastea lor.

CHARLES: E-o veste care ne înviorează.
Puternici, parizienii se revoltă,
Vin iar cu noi, războinicii francezi...
ALENÇON: Porneşte împotriva lor. Nu ţine
În nemişcare o armată-ntreagă.
IOANA: De merg cu noi, să-i ţină Domnul; altfel,
Ruina să-se-aleagă de Paris.

(Intră un cercetaş.)

CERCETAŞUL: Izbîndă vrednicului general,
Belşug şi propăşire alor săi!
CHARLES: Ce ştiri sînt de la cercetaşi? Vorbeşte.
CERCETAŞUL: Oştirea-n două ruptă-a Engliterei
E una iar şi e de temut.
Te va-nfrunta fără întîrziere.
CHARLES: Neaşteptată-i vestea, dar şi noi
Fără întîrziere-i vom primi...[157]
BOURGOGNE: Cu Talbot e şi umbra lui pierită
Şi tulburare nu ne-a mai aduce.
Măria ta deci n-are a se teme.
IOANA: Din toate josnicele simţăminte
Cel mai nevrednic este teama, Charles,
Poruncă dă izbînzii şi-o să vină,
Chiar de i-ar fi lui Henric jalea mare
Şi-o lume-ar fi cuprinsă de-ntristare[158].
CHARLES: 'Nainte, dar, pentru triumful Franţei!

(Ies.)

SCENA 3

În fața cetății Angers.
Alarmă. Mișcare de trupe. Intră Ioana.

IOANA: Francezii fug. Regentul York triumfă.
Mă ajutați, voi, vrăji și amulete;
Și voi, alese duhuri ce prin semne
Îmi spuneți ce va fi în viitor.[159]

(Tunete.)

Îndemînatici slujitori, unelte
Ale monarhului de miazănoapte.,[160]
Veniți și dați-mi ajutorul vostru...

(Își fac apariția demonii.)

În arătarea voastră recunosc
Și binele și grija ce-mi purtați...
Voi, cei veniți din depărtat ținut
Subpămîntean, mai dați-mi înc-o dată
Tărie ca să izbîndească Franța.

(Ei se plimbă și tac.)

Ah, cu tăcerea voastră nu mă țineți
În lungă așteptare încordată.
Eu vouă sîngele vi l-am dat hrană;
De vreți și brațul vi-l pot da tăindu-l,
Dar numai dați-mi ajutorul vostru.

(Ei își pleacă frunțile.)

Nici o nădejde! Dar vă dau și trupul
Răsplată, numai dați-mi ajutorul.

(Ei își clatină capetele.)

Cum?! Jertfa trupului și-a sîngelui
Și tot nu vreți? Atunci și sufletul
Luați-mi-l cu trupul dimpreună.
Dar Anglia să nu înfrîngă Franța.

(Ei dispar.)

Mă părăsesc! Vai, a venit și clipa
Ca Franța să-și aplece mîndra-i frunte,
În fața Angliei să-i cadă capul...

Sînt farmecele mele vechi prea slabe
Și iadul prea încins să lupt cu el...
O, Franța, slava ta e în țărînă...

(Iese.)

(Mișcare de trupe. Intră luptînd francezi și englezi. Intră din nou Ioana, în luptă corp la corp cu York. E prinsă. Francezii fug.)

YORK: Ha, femeiușc-a Franței, te-ai dat prinsă!
Dezlănțuiește spiritele-acuma,
Fă vrăji, să vezi, îți capeți libertatea?
Cea mai aleasă pradă pentru diavol![161]
Ha, uite cum se-ncruntă vrăjitoarea,
Ai zice-o Circe[162] gata să mă schimbe...
IOANA: În și mai rău nu poți să fii schimbat.
YORK: Oh, Charles Delfinul e-un bărbat frumos,
Alt chip să-ți fie ochiului pe plac
N-ar fi...
IOANA: Lua-v-ar ciuma pe-amîndoi...
Blestemul meu este ca noaptea-n, pat,
Să vă sugrume mîini de sînge pline![163]
YORK: Taci, vrăjitoare-afurisită, iazmă![164]
IOANA: Mai vreau să blestem — lasă-mă, te rog.
YORK: Pe rug o să te las să blestemi, vidmă![165]

(Ies.)

(Alarmă. Intră Suffolk ținînd de mînă pe Margareta.)

SUFFOLK: Oricine-ai fi, ești prizoniera mea.

(O privește lung.)

Frumoaso, nu fugi, nu-ți fie teamă.
Mi-i mîna plină de respect. Sărut
Aceste degete în semn de pace
Și-ncet le-așez pe șoldul tău gingaș.
Dar cine ești? Răspunde-mi, să te-ador.
MARGARETA: Sînt Margareta[166] și oricine-ai fi,
Sînt fiica regelui de Neapole.
SUFFOLK: Sînt conte, doamnă. Numele mi-e Suffolk.
Să nu te superi, mîndro, că destinul
În mînă mi te-a dat cum lebăda
Sub aripă își ține-ocrotitor
În fulgii lor tremurătorii pui.

Robia, totuși, de te doare, pleacă,
Fii liberă, prietena lui Suffolk...

(Ea pleacă.)

Stai... N-am puterea să o las să plece...
Ce rupe mîna inima re'nnoadă.
Cum cade soarele-n cleștarul apei
Și strălucește-n joc răsfrînt de raze,
Așa frumoasă-i ea în ochii mei.
I-aș face curte, dar mi-e teamă parcă
Să și vorbesc... Și mai curînd i-aș scrie...
Vai, de la Pole![167] Să-ți bați tu joc de tine?
N-ai limbă, oare, nu e prinsa ta?
Te pierzi văzînd femeia-aceasta? Da?
E-atîta de măreață frumusețea-i
Că mintea-mi tulbură și limba-mi leagă.

MARGARETA: De ești tu Contele de Suffolk, spune-mi
Pe ce preț pot pleca răscumpărată,
Căci văd că sînt prizoniera ta?

SUFFOLK: De ce să cred că-mi va respinge curtea
Cît încă dragostea-i n-am ispitit?[168]

MARGARETA: Răscumpărării mele care-i prețul?
Nu-mi spui?

SUFFOLK *(aparte)*:
Frumoasă e, deci s-o curtez.
Și e femeie — deci, s-o cuceresc.[169]

MARGARETA: Primești răscumpărarea, da sau nu?

SUFFOLK *(aparte)*:
Nebunule, ești însurat... Cum, vrei
Ibovnică să-ți fie Margareta?

MARGARETA: Mai bine-l las... văd că nimic n-aude.

SUFFOLK: Da, însurat... și asta strică totul.

MARGARETA *(aparte)*:
Vorbește la-ntîmplare. E nebun.

SUFFOLK: Și totuși, s-ar putea-cu o dispensă...

MARGARETA: Și totuși, aș dori să-mi dai răspunsul!

SUFFOLK *(aparte)*:
O cuceresc... Mă rog, dar pentru cine?
Vai, pentru rege.[170] Șubredă e schela...[171]

MARGARETA *(L-a auzit)*:
Vorbește de o schelă... E dulgher.

SUFFOLK (*aparte*):
Așa mi-ar fi iubirea potolită
Și-ntre regate fi-va iarăși pace...
Mai e o piedică la toate-acestea.
E tatăl... regele de Neapol, duce
D'Anjou și Maine, dar e sărac... Și lorzii
Nu vor dori o astfel de unire.
MARGARETA: Vrei, căpitane, să m-asculți o clipă?
SUFFOLK (*aparte*):
Chiar de n-or vrea, așa va fi, căci Henric
E tînăr și va face cum spun eu.[172]

(*Tare.*)

Vreau, doamnă, să vă-mpărtășesc o taină.
MARGARETA (*aparte*):
Sînt prinsă?! Nu-i nimic... E cavaler.
Îmi va purta respectul cuvenit.
SUFFOLK: Fiți bună, doamnă, și mă ascultați...
MARGARETA (*aparte*):
Și poate mă vor libera francezii.
Așa nici n-am de ce să-i cer respect.
SUFFOLK: Vreți, scumpă doamnă, s-ascultați...
MARGARETA (*aparte*):
Au fost
Și altele-naintea mea-n prinsoare.
SUFFOLK: Dar, doamna mea, de ce vorbești în șoaptă?
MARGARETA: E-o ne-nțelegere. Vă cer iertare.
SUFFOLK: Prințesă, spune-mi, n-ar fi fericită
Captivitatea, dac-ai fi regină?
MARGARETA: E mai de plîns o astfel de regină,
Decît în cea mai neagră din sclavii
O sclavă. Prinții sînt doar pentru oameni liberi.
SUFFOLK: Dar liberă vei fi de va fi liber
Și regele preafericitei Anglii.
MARGARETA: Și, ce am eu cu libertatea lui?
SUFFOLK: Voiesc ca tu să-i fii lui Henric soață.
În mînă sceptru de-aur îți voi pune,
Pe cap coroana ți-o voi așeza,
De vrei să-mi fii...
MARGARETA: Ah, cum?
SUFFOLK: Să-i fii iubită.
MARGARETA: Oh, nu sînt vrednică să-i fiu soție...

SUFFOLK: Nu, doamnă; eu nu-s vrednic să-i pețesc
O soață fără seamăn de frumoasă
Și la alegere să nu am parte.
Ce spuneți, doamnă — vă-nvoiți așa?[173]
MARGARETA: De va voi și tata, mă-nvoiesc.
SUFFOLK: Atuncea, doamnă, căpitanii oastei
Cu flamuri și stindarde toți să vină
La ziduri și să cerem să vorbim
Cu tatăl vostru prin solia noastră.

(Sună trîmbițe de parlamentare; Reignier apare pe parapet.)

Reignier, privește, vezi, ți-e fiica prinsă!
REIGNIER: De cine?
SUFFOLK: Eu am prins-o.
REIGNIER: Suffolk, spune-mi,
Ce pot să fac?! Soldat sînt. Nu pot plînge
Nici blestema norocul nestatornic.
SUFFOLK: E totuși, cu putință, îndreptarea:
Te învoiește (cinstea ți-o sporești)
La cununia fiicei tale mîndre
Cu al meu rege, o căsătorie
La care greu am hotărît-o. Astfel,
Înlănțuirea-i dulce îi cîștigă
Regească libertate...
REIGNIER: Suffolk oare
Vorbește cum gîndește?
SUFFOLK: Margareta
Frumoasa știe, Suffolk nu ascunde,
Nu minte, nici nu lingușește.
REIGNIER: Vorba
De-ți este de senior, cobor de-ndată
A da răspuns înaltei tale cereri.
SUFFOLK: Și eu aștept venirea ta aici.

(Trîmbițe. Intră Reignier, jos, lîngă ziduri.)

REIGNIER: În țara noastră fii binevenit!
Ordonă în Anjou, cum ți-a fi voia.
SUFFOLK: Îți mulțumesc, o, tată fericit
Al unei fiice-atît de dragi și care
Va fi tovarășă de rege. Spune-mi,
Luminăția ta, care-i răspunsul?
REIGNIER: De vrei s-o prețuiești chiar într-atît
Încît soția regelui s-o faci,

Să-mi fie-n liniște și-n stăpînire
Ducatele d'Anjou și Maine lăsate,
Ferite de război și împilare
Și-atunci ea poate fi lui Henric soață.

SUFFOLK: Atunci aceasta e răscumpărarea.
Îi dau iar libertatea și ducatul
D'Anjou și cel de Maine poți să le ții
În liniște.

REIGNIER: Atunci, în numele
Lui Henric rege, dac'-a lui e vorba,
Primește mîna fiicei mele, este
Chezașă a credinței ei.

SUFFOLK: Reignier,
Regească mulțumire-ți dau, căci eu
Slujesc aici un rege...

(Aparte.)

...Ce n-aș da
Să mă slujesc— pe mine însumi...
...Deci
În Anglia cu vestea-aceasta plec,
Ca să putem grăbi serbarea nunții!
Adio, dar, Reignier. Într-un palat
De aur pune bine diamantul.

REIGNIER: Te-mbrățișez cum aș îmbrățișa
Pe Henric regele și prinț creștin
De-ar fi aici.

MARGARETA: Milord, adio, lauda,
Urările și ruga Margaretei
Sînt pentru Suffolk, pentru totdeauna.

(E pe punctul de a pleca.)

SUFFOLK: Adio, doamna mea... Dar, Margareta,
N-ai pentru regele meu nici un gînd?

MARGARETA: Du-i gîndurile mele de fecioară, gînduri
De fată tînără, supusa lui.

SUFFOLK: Cuvinte bine spuse și modeste.
Dar, doamnă... din iubire... pentru rege
O chezășie?

MARGARETA: Da, iubite lord,
O inimă curată îi trimit
Și care n-a fost niciodată-atinsă
De dragoste.
SUFFOLK *(o sărută)*:
Și-aceasta, pe deasupra!
MARGARETA: E pentru tine. Nu sînt îngîmfată
Ca regelui să-i dau un dar mărunt.

(Reignier și Margareta ies.)

SUFFOLK: De ce nu-i pentru mine?!... Suffolk, nu,
În labirintu-acesta nu te pierde...
Stau minotauri[174] și trădări la pîndă...
Tu farmecă-l pe Henric lăudînd
Pe Margareta, frumusețea ei...
Reamintește-ți cît e de firească
Și cum întunecă minunea artei...
Pe mare-n drum spre casă, amintește-ți
De chipul ei... Cînd în genunchi vei sta
În fața regelui, să-l minunezi
De ce-i vei spune ca să-și piardă capul.

(Iese.)

SCENA 4

Lagărul ducelui de York în Anjou.

Intră York, Warwick și alții.[175]

YORK: Aduceți vrăjitoarea osîndită
La ardere pe rug.
PĂSTORUL: Ah, pentru mine,
Ca tată, lovitura e de moarte.
Te-am căutat în toată țara, Ioano,
Și cînd te regăsesc mi-e dat să văd
Cum vei muri de-o moarte-ngrozitoare...
Nu, Ioano, draga tatii, mor cu tine.
IOANA: Neputincios bătrîn și bădăran,
Mă trag din neam de sînge nobil, tu
Nu-mi ești nici tată, nici un fel de rudă.

PĂSTORUL: Destul! Ajunge! Lorzilor, e-a mea.
O știe toată parohia. Mama
Care-i trăiește poate-oricînd jura
Că Ioana-i rodul tinereții mele.
WARWICK: Necredincioaso, îți renegi părinții!?
YORK: Ne-arată ce urîtă viață-a dus;
Nici moartea n-o să-i fie mai frumoasă.[176]
PĂSTORUL: De ce, Ioano, te-ncăpățînezi?
Ești trup din trupul meu, mi-e martor Cerul![177]
Să nu vrei tu să mă cunoști, cînd eu
Atîtea lacrimi pentru tine-am plîns...
IOANA: Țărane, du-te! L-ați plătit să spună
Că-s fata lui, că nu-s de sînge nobil...
PĂSTORUL: E drept că popii eu i-am dat un „nobil"[178]
La cununia mea cu mamă-sa...
Îngenunchează fata mea, să-ți dau
Iertarea mea și binecuvîntarea...
Nu vrei?! Ha, blestemat să fie ceasul
Cînd te-ai născut. Aș vrea ca laptele
Pe care mamă-ta, la sîn, ți-a dat să-l sugi
Să fi putut fi pentru tine-otravă
De șobolani! Sau mai tîrziu, cînd tu
Păzeai pe cîmpuri turma oilor
Un lup turbat să te fi sfîșiat ...
Nu-ți mai cunoști nici tatăl?! Tîrîtură!
Ah, ardeți-o, prea dulce i-ar fi ștreangul.

(Iese.)

YORK: Luați-o. A trăit prea mult, să umple
Cu faptele-i mîrșave lumea noastră.
IOANA: Lăsați-mă întîi să spun pe cine
Vă năpustiți cu judecata voastră.[179]
Mă trag din regi... Aleas-a cerului,
Menită-s pe pămînt să săvîrșesc,
Din harurile Domnului, minuni.
N-am fost unealta cugetelor nopții,
Dar voi, cei tăvăliți în desfrînare,
Mînjiți de sîngele nevinovat
Și-nveninați de buba relelor,
Vă-nchipuiți că nu-i minune-n stare
Din harul cerurilor să purceadă,
Ci numai dintr-o uneltire sumbră
A iadului și diavolilor săi.

Vă înșelați! E Ioana d'Arc aceeași
Fecioară, din copilăria ei,
Curată pînă și în gîndul ei;
Iar sîngele, pe care din cruzime
Voi vreți, haini, să mi-l vărsați, va cere
La poarta cerurilor răzbunare.

YORK: Hai, hai, duceți-o și aprindeți rugul.

WARWICK *(călăilor)*:
Voi, sub cuvînt că-i fată, nu cruțați
Surcelele, să fie îndeajuns.
Și puneți-i la stîlp butoiul plin
Cu smoală-ncinsă, să-i scurtăm tortura.

IOANA: Nimic nu moaie inimile voastre?
Atunci, dezvăluiește-ți, Ioano, păsul
Ce-ți poate-aduce o iertare-a legii...
Sînt, ucigașilor, însărcinată!
De mă tîrîți în zdruncinarea morții,
Cruțați-mi cel puțin copilu-n pîntec!

YORK: Ha, ha... fecioara sfîntă-nsărcinată!

WARWICK: Minune care nu s-a mai văzut!
Aicea ai ajuns cu marea-ți cinste?!

YORK: S-o fi jucat cu prințul Franței poate...
Gîndea să-i fie asta apărarea...

WARWICK: N-avem nevoie de-un copil din flori,
Și încă de-al lui Charles.

IOANA: Vă înșelați.
Copilul nu-i al lui, căci Alençon
E cel ce a primit iubirea mea.

YORK: Ah, Alençon... vestitul Machiavel!
Copilul va muri, chiar dac-ar fi
Să aib-o mie de vieți într-însul.

IOANA: Îngăduiți o clipă, v-am mințit!
N-a fost nici prințul Charles, nici Alençon,
Ci Reignier, al Neapolelui rege.[180]

WARWICK: Un om căsătorit! De neiertat e...

YORK: Ce femeiușcă! Nici nu-l poate ști
Pe vinovat... Au fost pesemne mulți...

WARWICK: Dovadă c-a fost darnică de-ajuns.

YORK: Hei, drace, asta zice că-i fecioară!
Te osîndește orice vorbă-ai spus.
Și plodul tău să-ți moară-n pîntec, tîrfă,
Să nu-ți cerșești iertarea. E-n zadar.

IOANA: Luați-mă de-aici. În schimb, vă las
Plesniți de biciul blestemelor mele.
Dea Domnul soarele să nu-și răsfrîngă
Vrodată razele în țara voastră,
Ci noaptea și rînjită fața morții
Cu deznădejdea lor să vă cuprindă,
Ca-n ștreanguri gîtul să vi-l frîngeți singuri...

(Iese sub escortă.)

YORK: Cazi sfîrtecată! Arzi și fă-te scrum.
A iadului unealtă blestemată!

(Intră cardinalul Beaufort, episcop de Winchester cu suita sa).

CARDINALUL: Salut luminăția-ți, lord regent
Și iată scris regesc îți înmînez.
Sînt statele creștinătății triste
La văzul tuturor acestor lupte
Și cer fierbinte-o pace-a tuturor,
Cu noi și cu francezul cel trufaș,
Și iată — vine prințul cu ai săi
Să ne-nțelegem cum să facem pacea.

YORK: Sforțarea noastră, deci, așa sfîrșește?
Am prăpădit atîția mari seniori
Și gentilomi, soldați și căpitani
Și darnic sîngele și l-au dat toți
În apărarea patriei, ca astăzi
Noi să-ncheiem o pace slăbănoagă?
Și rînd pe rînd noi n-am pierdut atîtea
Orașe, prin trădări și viclenie,
Tot ce străbunii noștri-au cucerit?
O, Warwick, Warwick, cu durere văd
Că o să pierdem tot regatul Franței.

WARWICK: Răbdare, York! Vezi, încheind noi pacea,
Vom trece-atîtea clauze-n tratat
Că nu vor cîștiga prea mult francezii.[181]

(Intră Charles cu suita, Alençon, Bastard, Reignier și alții.)

CHARLES: Voi, lorzi ai Angliei, de-i hotărît
Să proclamăm în Franța pacea, vin
Să aflu prin noi înșine ce sarcini
Înscrise sînt în actu-acest-al păcii.

YORK: Vorbește, Winchester! Pe mine unul
Mă-neacă clocotele de mînie...
Cînd văd dușmanii, glasu-mi se sugrumă.

WINCHESTER: Charles, și voi toți, s-au hotărît acestea:
Cum Henric regele, din milă, vrea
Să scape țara voastră de război
Ca să trăiți în rodnicia păcii,
Veți fi lui credincioși vasali. Tu, Charles,
Dac-ai să juri că-i vei plăti tribut
Și i te vei supune, o să stai
Ca vicerege la porunca lui
Cu drepturi de coroană neștirbite.[182]

ALENCON: O umbră doar să fie din el însuși ?
Coroana lui să-i fie doar podoabă?
El, din puterea lui, să nu păstreze
Decît doar dreptul unui cetățean?
Propunerea nu are nici o noimă.[183]

CHARLES: Știut e că eu țin mai mult decît
O jumătate din pămîntul Franței
Și sînt cinstit ca rege-al ei de drept.
Deci ca să țin necucerita parte,
Îndreptățirea singur să mi-o-nlătur?
Să stăpînesc întreaga țară, însă
Ca vicerege? Nu. Păstrez mai bine
Ce am, decît să pierd rîvnind ce n-am,
Norocul de a cîștiga întregul.

YORK: Te semețești, Charles — uneltirea ta
E pricină a cererii de pace.
Acum, cînd pacea-i cu putință, tu
Te-arăți trufaș și plin de îngîmfare?
Primește titlul ce-l uzurpi, drept darul
Făcut de-al nostru rege, nu ca dreptul
Pe care-ar fi să ți-l revendici. Altfel
Te-așteaptă iar războaie nesfîrșite.

REIGNIER *(încet, lui Charles)*:
Măria ta, de vrei cu orice preț
Să sapi temeiu-acestei păci, greșești.
Pierzînd acest prilej, pun rămășag
Că altul, bun ca el, nu vom afla.

ALENÇON *(încet, lui Charles)*:
Vorbind deschis, e datoria ta
Să-ți ocrotești supușii de omoruri,

De zilnicele mari cruzimi, pe care
O luptă nesfîrşită le stîrneşte.
Primeşte dar acum această pace,
Chiar dac-ar fi a doua zi s-o rupi.

WARWICK: Ei, Charles, primeşti condiţiile noastre?[184]

CHARLES: Da, dacă voi nu veţi voi şi drepturi
Asupr-acelor mari oraşe unde
Noi ţinem garnizoane.

YORK: Jură-atunci
Credinţă majestăţii sale Henric;
Şi pe credinţa ta de cavaler
Juraţi, şi tu, şi nobilimea voastră,[185]
Că niciodată nu veţi fi-mpotriva
Coroanei Angliei.

(Charles şi ai săi împlinesc actul de supunere.)

Dă drumul oastei.
Să amuţească tobele. Înclină
Stindardele şi flamurile toate.
Solemn, aici, începem vremi de pace.

(Ies.)

SCENA 5

Londra. Palatul regal.

Intră Suffolk în convorbire cu regele, Gloucester şi Exeter.

REGELE: Ah, conte Suffolk, minunata ta
Descriere a preafrumoasei fete,
A Margaretei, într-atît m-a prins,
Încît virtutea, farmecele ei,
Trezitu-mi-au în inimă iubire.
Şi cum puterea unei mari furtuni

Pe creasta valurilor poartă nava,
Așa mă simt și eu dus ca de suflul
Renumelui ei, fie în adîncul
Prăpăstiilor, fie-n port ajuns,
Să pot de dragostea mea să mă bucur.

SUFFOLK: Măria ta, ce-am spus e prea puțin.[186]
Nu este lauda ce-i se cuvine.
Eu, dacă farmecele-acestei doamne
Cu îndeajuns talent ți le-aș descrie,
Aș umple poate-o carte-ncîntătoare,
În stare orice inimă să-nfrîngă.
Dar mai mult, ea, așa cum e cu farmec
Din plin de ceruri dăruită, n-are
Umilă-n suflet altfel de dorință
Decît porunca voastră s-o asculte
Și ca soție să-mplinească voia
Lui Henric regele și îndrăgindu-l.

REGELE: Și niciodată Henric nu-i va cere
Mai mult. De-aceea, lord-protector, mi-i
Dorința să consimți ca Margareta
Regina Angliei să fie.

GLOUCESTER: Cum?
Cu voia mea să las eu răul slobod?
Măria ta, ești logodit cu-o doamnă
De toată cinstea... Cum ai fi în stare
Să rupi ăst legămînt făr-a păta
Renumele tău bun?[187]

SUFFOLK: Așa cum rupe
Un jurămînt nedrept cîrmuitorul
Sau ca bărbatul care părăsește
O luptă de întrecere, fiindcă
Protivnicul e mult mai slab ca dînsul.
Nu-i pentru rege fiica unui conte
Sărac, logodna poate fi deci ruptă.

GLOUCESTER: E însă Margareta altceva?
Și tată-său tot conte e, deși
Se umflă dîndu-și titluri mai pompoase.

SUFFOLK: Milord, mă iartă, tatăl ei e rege
De Neapole și de Ierusalim

Și are trecere în Franța-ncît
Prin alianța lui ni-i pacea tare
Și-om ține pe francezi supușii noștri.

GLOUCESTER: La fel și contele de Armagnac,
Lui Charles i-e rudă de aproape.

EXETER: Bogat fiind, și zestrea va fi mare,
Pe cînd Reignier primește, nu prea dă...

SUFFOLK: Cum, zestre, lorzi?! Nu-l înjosiți pe rege.
Nu-l faceți nici zgîrcit și nici sărac,
Ca dragostea lui să nu poată-alege;
Căci Henric poate-mbogăți regina
Și nu regina să-l îmbogățească.
Țăranii doar tocmesc femeia lor
Ca pe un bou, o oaie sau un cal!
Căsătoria-i lucru prea înalt
Ca să-l poți da pe mînă de samsar.
Căsătoria nu e ce vrem noi,
E ceea ce iubește maiestatea:
E o tovarășă de pat de nuntă.
Pe Margareta dacă o iubește,
Să fie pentru noi îndatorirea
Soție să i-o vrem și-n gîndul nostru.
Căci, dacă e silită, nu e iad
Căsătoria ce se zbate-n certuri?
De e din dragoste e fericire,
Imagine a unei păci cerești.
Și, pentru regele meu, ce partidă
Mai fericită-i decît Margareta,
Copila unui rege? Frumusețea
Și nașterea ei fac ca doar un rege
Să fie soțul ei. Iar vrednicia,
Curajul și destoinicia ei,
De celelalte o deosebesc —
Și de vlăstar regesc dau mari nădejdi,
Căci Henric, fiul de cuceritor,
Menit e alți cuceritori să dea
Dacă din dragoste va fi unit
Cu vrednica, frumoasa Margareta.
Deci, să strigăm toți lorzii cu mîndrie:

Regină Margareta să ne fie!

REGELE: Să fie oare povestirea ta,
Iubite nobil lord de Suffolk, sau
Fiindcă n-a fost încă tinerețea-mi
Atinsă de o patim-a iubirii,
Că nu prea înțeleg ce mi se-ntîmplă
Și simt cum inima-mi se zbate-n temeri
De griji și de nădejde și că sufăr
De frămîntarea gîndurilor mele?
Deci, iute-mbracă-te, aleargă-n Franța,
Primește-orice condiții, fă așa
Ca doamna Margareta să voiască
Să treacă mările, să vin-aici
În Anglia, să fie-ncoronată
Regină credincioasă și sfințită
A regelui din scaunul domniei.
Și spre a face față cheltuielii,
Ridică de la țară zeciuiala[188]
Și pleacă. Pînă ce te-ntorci, rămîn
De griji și de neliniști frămîntat.

(Adresîndu-i-se lui Gloucester.)

Și tu, nemulțumirea ți-o gonește,
Căci știu că dacă mă vei judeca
Nu numai după ceea ce ești astăzi,
Ci după ceea ce ai fost cîndva,
Îmi vei ierta această-nfăptuire
Atît de repede-a dorinței mele.
Acum, în loc tăcut aș vrea departe
De lume stînd să judec și să cuget
La grija și necazurile mele...

(Iese.)

GLOUCESTER: Necazurile? Doar au început
Și frică mi-e că nu vor conteni.[189]

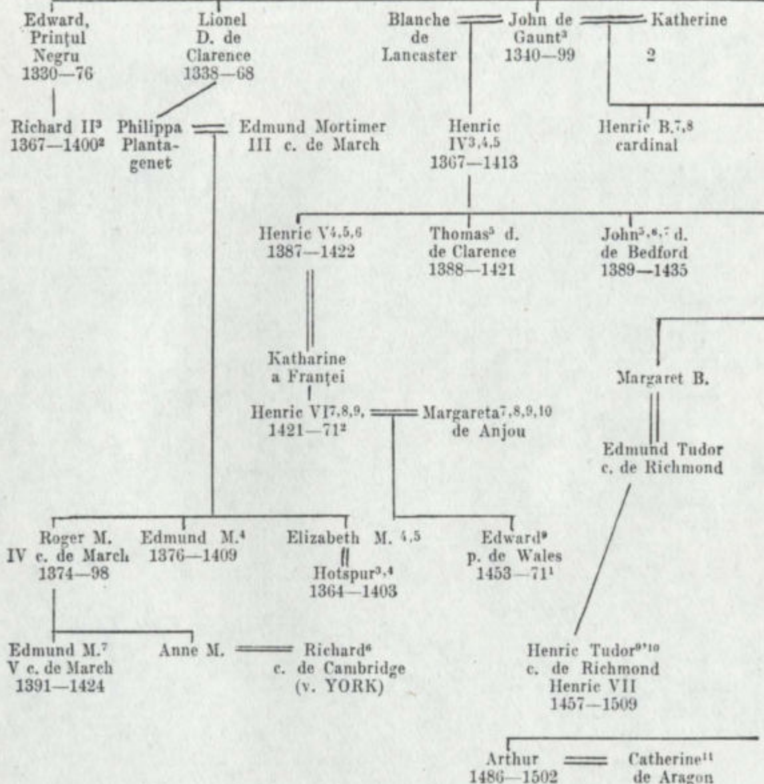
(Ies Gloucester și Exeter.)

SUFFOLK: A cîștigat deci Suffolk! Pleacă, iată-l,
Precum odinioară-nspre Elada
Pornea tînărul Paris.[190] Speră dînsul

Să-și afle dragostea precum troianul
Dar și să aibă mult mai mult noroc.
Acum, regină fi-va Margareta
Și va domni, ea guvernînd pe rege,
Iar eu voi guverna pe Margareta,
Prin ea pe rege și întreg regatul.

(Iese.)

TABEL GENEALOGIC ILUSTRÎND PIESELE ISTORI

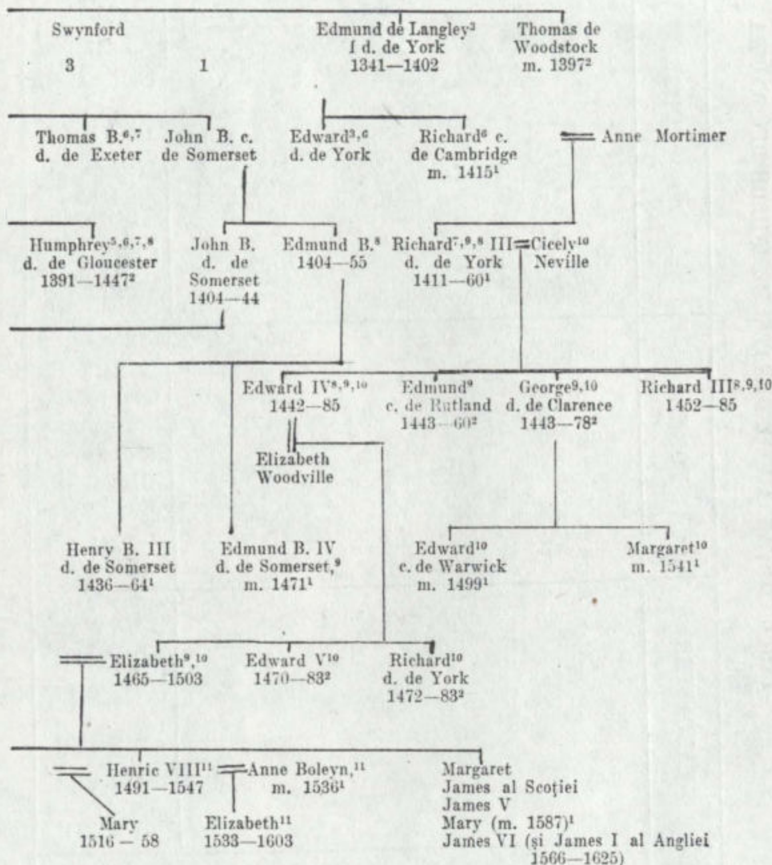

[1] executat(ă)
[2] omorit(ă)
[3] în *Richard al II-lea*
[4] în *1 Henric al IV-lea*
[5] în *2 Henric al IV-lea*
[7] în *1 Henric al VI-lea*
[8] în *2 Henric al VI-lea*
[9] în *3 Henric al VI-lea*
[10] în *Richard al III-lea*
[11] în *Henric al VIII-lea*

[1] Reprodus în cea mai mare parte după F. E. Halliday, *A. Shakespeare Companion* 1564–1961, Pe gu n,

CE ALE LUI WILLIAM SHAKESPEARE[1]

ARD III
—1377

d. = duce
c. = conte
p. = prinţ
= căsătorit(ă) cu

Harmondsworth, 1964, p. 544.

TABEL COMPARATIV AL DURATEI DOMNIILOR DIN ANGLIA

Casa	Domnitor	Durata
PLANTAGENET	RICHARD II	1377—1399
LANCASTER	HENRIC IV	1399—1413
	HENRIC V	1413—1422
	HENRIC VI	1422—1461
YORK	EDWARD IV	1461—1483
	EDWARD V	1483
	RICHARD III	1483—1485
TUDOR	HENRIC VII	1485—1509
	HENRIC VIII	1509—1547
	EDWARD VI	1547—1553
	MARY I	1553—1558
	ELIZABETH I	1558—1603
STUART	JAMES I	1603—1625

PIESELE ISTORICE

Note de istorie literară

Cu toate că scenele lumii aduc rareori în fața publicului piesele istorice ale lui Shakespeare, acestea sînt la fel de interesante ca și celelalte creații ale sale, constituind și un punct de plecare în evoluția stilului dramaturgului. Pe de altă parte, așa cum sublinia L.B. Campbell: „fiecare din piesele istorice ale lui Shakespeare urmărește un scop precis, acela de a arunca lumină asupra uneia din problemele politice ale epocii elisabetane și de a o rezolva în spiritul filozofiei politice general acceptate a Tudorilor"[1].

Istorismul celor zece piese istorice sau „cronici" a fost contestat nu o dată (John Dover Wilson cu referire la *Henric al IV-lea*, M.B. Mroz etc.). Privite în ansamblu, ele prezintă istoria luptelor pentru domnie în Anglia de la sfîrșitul secolului al XIV-lea și ultimii ani ai secolului al XV-lea. Dar cu excepția lui *Henric al VIII-lea*, nu vom găsi în ele evenimente sau personaje descrise cu acuratețe. Shakespeare redă *în ansamblu* tendințele și dezvoltarea de perspectivă a Angliei medievale „în forme inerente poeziei".[2]

Deși cercetarea istorică nu a progresat în timpul Renașterii — așa cum s-a întîmplat cu alte științe—, ea totuși a căpătat un caracter laic, iar atitudinile noi au fost adoptate nu numai față de istoria antică, ci chiar față de perioadele mai apropiate de Renaștere. Thomas More vedea istoria ca pe un rezultat condiționat cauzal de acțiunile oamenilor reali (ca în *Istoria lui Richard al III-lea*, publicată în 1543 și, într-o ediție amendată textologic, în 1557), Bacon aprecia latura rațională a concepțiilor lui Machiavelli, care nu înțelegea să idealizeze monarhii etc.

După despărțirea de biserica romano-catolică (1531), în Anglia s-a manifestat un interes deosebit pentru istoria națională. În 1548 Edward Hall(e) a publicat *The Union of the Noble and Illustre Families of Lancastre and York* (Unirea celor două vestite și nobile case, Lancaster și York),

---

[1] L.B. Campbell, *Shakespeare' Histories*, San-Marino, California, 1947, p. 125.

[2] I. Şvedov, *Istoriceskie hroniki Şekspira*, Moskva, 1964, p. 40.

iar în 1577 a apărut *The Chronicles of England, Scotland and Ireland* (Cronicile Angliei, Scoției și Irlandei), lucrare colectivă în care contribuția lui Raphael Holinshed a fost cea mai importantă. Ambele lucrări aveau să constituie izvoare de inspirație atît pentru Shakespeare cît și pentru precursorii săi.

În jurul anului 1590 au apărut numeroase piese istorice, unele anonime, ca de pildă *Edward III*, altele avînd ca autori nume de prestigiu ca Marlowe, Peele sau Greene. Dar „cronicile" pre-shakespeariene nu se ridică deasupra nivelului destul de convențional al concepțiilor elisabetane despre istorie.

În prezentarea și interpretarea materialului istoric avut la îndemînă Shakespeare marchează un salt calitativ remarcabil. În primul rînd, el alege acele momente cruciale ale istoriei Angliei care se puteau raporta la realități ale propriei sale epoci, servind totodată ca îndreptar pentru vremuri viitoare. În al doilea rînd, personajele din piesele sale istorice — reale sau imaginare — sînt înzestrate deopotrivă cu trăiri autentice, suferă și luptă, iubesc sau urăsc, speră sau sînt înfrînte și sînt purtătoare ale ideilor de bine sau rău; iar dincolo de veridicitatea lor artistică, semnificative sînt și inadvertențele preluate tale-quale din cronici (ceea ce demonstrează o anumită detașare de acuratețea istorică), de exemplu folosirea cu un secol mai devreme a armelor de foc în *Regele Ioan* etc. Caracterele sînt atît de tipic omenești încît nu e de mirare că un personaj ca Falstaff din *Henric al IV-lea* a putut fi transplantat cu ușurință în decorul elisabetan *(Nevestele vesele din Windsor)*.

În lumina celor de mai sus are prea puțină însemnătate faptul că aceste cronici fac impresia unor cicluri închise, multiplicate, în care personajele intră și ies din scenă asemeni figurinelor unui orologiu ale cărui bătăi le fac să se învîrtească într-un același chip. Jan Kott arăta:

„În ordinea evenimentelor, potrivit succesiunii domniilor, ne frapează faptul că, în concepția lui Shakespeare, istoria este statică. Fiecare din aceste capitole începe și sfîrșește în același loc. Avem impresia că în fiecare cronică istoria descrie un cerc, revenind la punctul de plecare. Aceste cercuri repetate și neschimbătoare, trasate de istorie, sînt domniile succesive ale regilor.

Fiecare din aceste mari tragedii istorice începe cu luptele pentru tron sau pentru consolidarea lui, după cum fiecare se termină cu moartea monarhului și cu o nouă încoronare".[1]

Adică să nu fi fost conștient marele umanist de supărătoarea ciclicitate a istoriei monarhilor? Mai degrabă a subliniat-o, în paralel cu mijloacele repetiției stilistice, pentru a o înfiera. Cert este că piesele istorice ale lui

---

[1] Jan Kott, *Shakespeare Our Contemporary*, New York, 1964, p. 4.

Shakespeare îmbogățesc mintea prin informație și interpretare, sufletul prin extraordinară pătrundere psihologică și dramatism, și pe amîndouă prin unicitatea artei sale; iar caracterul lor de „epopee dramatică", de „întreprindere unică în literatura mondială"[1], nu le poate desprinde, sub nici o formă, de mesajul filozofic-artistic *al întregii creații shakespeariene.*

HENRIC AL VI-LEA

Trilogia *Henric al VI-lea* ridică unele probleme de paternitate și, așa cum s-a mai spus în legătură cu toate piesele shakespeariene, de cronologie Problema a devenit cu atît mai complicată cu cît Partea I a trilogiei conține mai multe stiluri sau episoade tratate într-un mod care nu va mai fi abordat de Shakespeare în „cronici" — cum ar fi scenele extrem de sîngeroase atribuite lui Marlowe (12 bătălii și dueluri pe scenă). Probabil că speculațiile pe această temă vor mai continua, deși în prezent balanța înclină mai mult spre recunoașterea elementului shakespearian în piesă.

Cele trei părți au fost publicate împreună în ediția in-folio din 1623, dar deși Partea I-a apărea atunci pentru prima oară, celelalte două părți fuseseră tipărite ca lucrări anonime cu mult înainte: în 1594, un volum in-cvarto cu titlul *The first Part of the Contention betwixt the two famous Houses of Yorke and Lancaster* (Prima parte a luptei dintre cele două case nobile York și Lancaster), iar în 1595, un volum in-octavo cu titlul *The true Tragedie of Richard Duke of Richard Duke of Yorke* (Adevărata tragedie a lui Richard, duce de York).

În 1619 cele două texte au fost tipărite împreună cu *The Whole Contention betweene the two Famous Houses, Lancaster and York* (Întregul șir de lupte dintre cele două case nobile, Lancaster și York), ceea ce ne permite să stabilim o dată mai mult legătura dintre ele, inclusiv în ceea ce privește intriga amîndurora[2]. Spre deosebire de acestea, prima parte este întrucîtva diferită, iar unele întîmplări au loc în plan istoric, în vremurile descrise abia în Partea a II-a.

Învinuit de Greene că ar fi „o cioară împăunată cu penele altora", mulți cercetători s-au grăbit să-i conteste lui Shakespeare paternitatea lui *Henric al VI-lea*, mai ales a Părții I. Totuși, jurnalul lui Henslowe menționează punerea în scenă a unei noi piese în martie 1592, pentru trupa „Stran-

---

[1] Mihnea Gheorghiu, *Scene din viața lui Shakespeare*, E.P.L., 1968, p. 145.

[2] Multă vreme ele au fost considerate ediții-pirat inspirate din Shakespeare.

ge's Men", cu titlul *Harey the vj* (Henric al VI-lea) şi în acelaşi an, Thomas Nashe, în *Pierce Pennilesse* (Petre cel fără o leţcaie), se referă la o piesă în care sînt prezentate victoriile militare ale lui Talbot (v. *Henric al VI-lea*, Partea I).

Deşi nu se pot face afirmaţii certe, este posibil ca explicaţia dată de Clifford Leech să se apropie cel mai mult de adevăr:

„Probabil că Shakespeare a scris o piesă în două părţi despre Războiul celor două Roze, pentru trupa *Pembroke's Men*, iar piesa înregistrată de Henslowe drept *Harey the vj*, a fost adaptată de el, cînd în 1594 s-a alăturat, împreună cu alţi cîţiva actori care aparţinuseră trupei *Strange*, trupei nou formate — *Slujitorii lordului Şambelan*. În acest fel, trilogia a luat naştere pe baza unei piese originale shakespeariene în două părţi şi o piesă (la origine *ne*-shakespeariană), bazată pe evenimente anterioare domniei lui Henric al VI-lea. Se prea poate ca Partea I să fi fost scrisă mai tîrziu decît părţile a II-a şi a III-a, dar cînd Shakespeare a revăzut-o, ea a fost modificată pentru a deveni prima parte"[1].

Acceptînd o asemenea interpretare, se poate considera că Partea I din *Henric al VI-lea* îi aparţine lui Shakespeare numai în parte, iar celelalte două părţi îi aparţin aproape sau chiar în întregime.

Trilogia, un proiect extrem de greu şi de ambiţios pentru acel timp „dramatizează catastrofa naţională a Războiului celor două Roze, aşa cum îl tratase Hall, urmărind să devină, asemeni lui *Gorboduc*, un vehicol al ideilor politice ale clasei sale *(ale lui Shakespeare)* — necesitatea unităţii naţionale, în vederea unei guvernări centralizate consolidate pentru a stăvili puterea aristocraţilor feudali — precum şi pentru a sublinia nenorocirile aduse de războiul civil şi de rebeliune"[2].

Shakespeare totuşi se îndepărtează de Hall în tratarea materialului istoric, depăşindu-l prin concepţii. Richard de York, de exemplu, fusese prezentat de Hall cu simpatie; pentru Shakespeare e un ticălos rîvnind la tron şi uneltind continuu.

L. Leviţchi

---

[1] Clifford Leech, *Shakespeare: The Chronicles*, Longmans, Green & Co, 1962, p. 14.

[2] Marco Mincoff, *A History of English Literature, part I*, Naouka I Izkoustvo, Sofia, 1976, p. 339.

HENRIC AL VI-LEA, PARTEA I

Comentarii

Subiectul Părţii I a trilogiei se concentrează în jurul a trei idei principale: începutul opoziţiei dintre casele York (partizanii rozei albe) şi Lancaster (partizanii rozei roşii); conflictul dintre Lordul protector Humphrey Gloucester şi cardinalul Winchester; războaiele purtate de englezi în Franţa.

Dintre cele trei conflicte, numai primul, cel extern, este rezolvat în piesă. Cel de al doilea se încheie prin moartea inamicilor în Partea a II-a. Conflictul al treilea este intensificat în Partea a II-a şi rezolvat în ultima parte, prin moartea lui Henric al VI-lea. dar atmosfera nu se înseninează prin victoria York-iştilor, deoarece pe scenă apare Richard Gloucester.

Dedesubturile şi motivele interne se văd încă din scena cu care se deschide trilogia: feudalii se ceartă lîngă cosciugul lui Henric al V-lea, încă neîngropat. Cuvintele lui Bedford pot sluji drept epigraf pentru toate cele trei părţi ale lui *Henric al VI-lea*:

„Acum că Henric e mort,/ Urmaşi, aşteptaţi-vă la ani cumpliţi,/ Cînd pruncii se vor alăpta/ Din ochii umezi ai mamelor,/ Insula noastră va fi o doică a lacrimilor sărate/ Şi nu vor mai rămîne femei care să-i jelească pe morţi". (I, 1, 47—51)

În anii la care se referă trilogia nu se ştia cine reprezenta principiul progresist al centralismului, York sau Lancaster — atît de mercenare erau scopurile urmărite de baroni. Shakespeare zugrăveşte fidel sîngeroasele vrajbe, în care nu existau decît vinovaţi.

„Aceasta este drama Angliei — nu o tragedie, şi deci, nu are erou, nici măcar pe Talbot — dramă care prezintă evenimentele externe şi politice, nu pe cele subiective şi personale şi care se schimbă ca stil şi tratare pe măsură ce se schimbă materialul, de la prozaic, artificial sau retoric pînă la idilic, pastoral sau tragic."[1]

---

[1] Andrew S. Cairncross, în Prefaţa la *Henry VI, Part I*, ediţia „The Arden Shakespeare", Methuen, London, 1969, p. VII.

Bravii luptători ai lui Henric al V-lea sînt lichidaţi unul după altul, lăsînd în urmă o generaţie fără vlagă, hărţuită de invidii şi ură personală gata să-i sacrifice pe oamenii cu însuşiri alese pentru interese meschine.

Dintre figurile atractive ale piesei se distinge generalul englez Talbot, duce de Burgundia, care dă dovadă nu numai de vitejie şi patriotism, conducîndu-şi trupele la victorie (actul II, III) ci şi de perspicacitate, cînd, invitat la castelul contesei de Auvergne îşi ia măsuri de apărare, bănuind că este vorba de o cursă şi reuşind astfel să scape (actul II). Incidentul este introdus mai mult pentru efectul său dramatic imediat decît ca o contribuţie la planul general al piesei. El nu influenţează cu nimic desfăşurarea evenimentelor, dar poate servi ca exemplu de măiestrie dramatică.

În tabăra engleză, desfăşurarea evenimentelor se aseamănă cu „un crescendo de ucideri"[1] şi dihonii, dar cînd insularii se înfruntă cu francezii, balanţa se apleacă în favoarea primilor. Pierderile engleze sînt minimalizate şi fiecare victorie a francezilor este urmată imediat de o victorie mai strălucită a englezilor.

În tabăra franceză totul se concentrează în jurul figurii Ioanei d'Arc. În cronica lui Hall, eroina era prezentată în cadrul unui incident minor, ocupînd „mai puţin de un an din cei douăzeci cuprinşi de către Shakespeare"[2]. Shakespeare îi atenuează întrucîtva calităţile, iar victoria pe care o aduce francezilor este prezentată drept rod al vrăjitoriilor ei.

Figura Ioanei d'Arc este contrastată cu cea a lui Talbot. Talbot este purtătorul unei tradiţii patriarhale; este cavaler şi ţine cu poporul, respingînd egoismul şi individualismul. Istorismul lui Shakespeare iese cu putere în relief în replica dată de Talbot contesei de Auvergne pentru a-i arăta în ce anume rezidă forţa lui:

„Aceştia (soldaţii) sînt fiinţa, muşchii, braţul şi puterea mea...". (II, 3, 63).

Pe de altă parte, Ioana d'Arc este şi ea o fiică din popor şi o mare patrioată, dar atunci cînd apelează la contemporani o face bazîndu-se pe egoismul şi ambiţia lor; în mod alegoric, Shakespeare o prezintă invocînd duhurile rele.

Părţii I din *Henric al VI-lea* i s-au adus multe critici, nu nefondate, printre care monotonia rezultată din caracterizarea personajelor, neclaritate în conturarea conflictelor, inadvertenţă în tratarea evenimentelor istorice. Toate însă îşi găsesc o explicaţie. Este adevărat că personajele sînt în general prea puţin individualizate şi că ele îşi exprimă făţiş ideile, descriind publicului propriile calităţi şi defecte. Dar retorismul exagerat era una din trăsăturile epocii.

---

[1] M. Mincoff, *Op.cit.*, p. 340.
[2] *Ibid.*, p. 340.

„Două caracteristici izbitoare ale primelor versuri [*ale lui Shakespeare*] sînt artificialitatea şi verbozitatea, a căror cauză principală, în special în piesele istorice, o constituie tradiţia retorică."[1]

Cît despre neclaritatea conturării conflictelor, aceasta se datorește și faptului că piesa nu îi aparţine integral lui Shakespeare şi că, în plus, se face simţit „autorul tînăr şi lipsit de experienţă"[2]; iar inadvertenţele istorice, comise cu bună ştiinţă, constituie mai mult un merit decît o scădere.

„Războaiele cu francezii din timpul domniei lui Henric al VI-lea nu prea erau un temei de mîndrie naţională, dar autorul Părţii I din *Henric al VI-lea* a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a le face acceptabile. El a accentuat la maximum faptele lui Talbot, a prezentat-o pe Ioana ca vrăjitoare și destrăbălată și și-a încheiat piesa, chiar în contradicţie cu istoria, cu termenii de pace care îl declară pe regele francezilor vice-rege sub Henric al VI-lea, plătind tribut Angliei; profesorul Dover Wilson a arătat că aceşti termeni au fost influenţaţi de cei care au fost într-adevăr propuși francezilor în 1453, dar au fost respinși de ei."[3]

Cu toate imperfecţiunile ei, piesa conţine prefigurări ale creaţiei de mai tîrziu; de pildă unele scene de profund dramatism cum ar fi înfruntarea dintre Humphrey de Gloucester şi episcopul de Winchester sau scena (unanim atribuită lui Shakespeare) din Temple Garden (actul II) cînd se declară deschis conflictul dintre cele două case nobile, prin ruperea unui trandafir alb (York) sau roşu (Lancaster) de către susţinătorii celor două facţiuni.

Surprinde de asemenea ascuţita perspicacitate istorică a lui Shakespeare, exemplificată poate cel mai bine în această primă parte prin figura Ioanei d'Arc:

„Este destul de uşor pentru cititorul zilelor noastre să vadă în triumful rapid al Ioanei principala cotitură în soarta Franţei, dar ca să-ţi dai seama de importanţa ei, avînd la îndemînă doar relatările lui Hall, este nevoie de geniu".[4]

L. Leviţchi.

---

[1] F.E. Halliday, *The Poetry of Shakespeare's Plays*, London, 1954, p. 54.

[2] A. Anixt, postfaţă la trad. în limba rusă a trilogiei, în vol. I din *Şekspir*, Moskva, 1957, p. 587.

[3] Ch. Leech, *Op. cit.*, p. 15.

[4] M. Mincoff, *Op. cit.*, p. 340.

NOTE

1 Felul în care începe piesa constituie o legătură cu tetralogia Richard al II-lea, Henric al IV-lea, Partea I și a II-a și Henric al V-lea. Odată ce a dispărut mîna puternică a lui Henric al V-lea, englezii încep să piardă cuceririle acestuia în Franța. Scena de doliu din actul I simbolizează succesiunea rapidă de dezastre care se abat asupra Angliei. Tema piesei este pierderea Franței datorită Ioanei d'Arc și apoi soției lui Henric al VI-lea, Margareta de Anjou, cu care s-a căsătorit în 1444 și care apare în Henric al VI-lea, Partea a II-a.

2 Scena este drapată în negru, cum se obișnuia în cazul tragediilor.

3 O superstiție, obișnuită în epoca clasică și elizabetană, considera cometele ca anunțînd evenimente extraordinare. Imaginea cosmică prevestește dezastrul care se va abate asupra Angliei.

4 Coama (pletele) de cleștar a cometei e înlocuită acum de părul Meduzei care consta din șerpi. Imaginea pletelor de cleștar este inspirată din *Metamorfozele* lui Ovidiu, XV, 849—50.

5 În sensul de a declara război francezilor.

6 Cronicarul Hall relatează faptul că ducesa de Gloucester a plătit doi vraci să plăzmuiască o figurină de ceară reprezentîndu-l pe rege, care să fie apoi arsă cu încetul, conform practicilor vrăjitoriei, pentru a pricinui moartea regelui.

7 Traducere modificată.

8 Henric al V-lea este comparat aici cu David, ale cărui oști luptau pentru Dumnezeu.

9 Aluzie la episcopul de Winchester, despre care se spunea că a făcut rugăciuni împotriva lui Henric al V-lea.

10 Shakespeare anticipează aici rolul tragic al soției lui Gloucester în *Henric al VI-lea*, Partea a II-a.

11 Sicriul de plumb din interiorul sarcofagului.

12 Traducere modificată.

13 Aluzie la florile de crin de pe stema regilor Angliei, adăugate stemei de către Edward al III-lea, care revendica tronul Franței, începînd pentru acest motiv războiul de 100 de ani între cele două țări. Floarea de crin era emblema regalității franceze.

14 Traducere modificată.

15 Titlu purtat de moștenitorul tronului Franței; derivat de la numele provinciei Dauphiné, care era apanajul de drept al calității sale.

16 În 1429; fusese însă încoronat în 1422, la Poitiers (cînd era copil).

17 Introducerea lui Reignier în această piesă nu corespunde istoriei dar pregătește referirile la persoana sa în *Henric al VI-lea*, Partea a II-a și a III-a, ca fiind tatăl Reginei Margareta.

18 Numele adevărat al lui Falstaff (aici Fastolfe) era, conform cronicilor, Oldcastle.

19 Soldat din regiunea de sud a Belgiei contemporane. Locuitorii acestei regiuni se numesc și în prezent valoni.

20 Sărbătoarea Sf. George era la 23 aprilie, cînd aveau loc ceremonii și ospețe.

21 Textul original dă impresia că englezii erau asediați în Orléans, cînd de fapt ei îl asediaseră, dar nu-l puteau cuceri. Ioana d'Arc doar a despresurat orașul de asediatorii englezi.

22 Traducere modificată.

23 Una din reședințele regilor Angliei între sec. XIII-XVI la 15 km în sud-estul Londrei.

24 Exeter și Winchester fuseseră numiți împreună guvernatori ai regelui minor. Rivalitatea pentru întîietate ia o formă deschisă în prezent, ceea ce va duce la diviziunea și slăbirea nobilimii engleze.

25 Marte e planeta, iar pe pămînt e zeul războiului.

26 Traducere modificată.

27 Din cuvintele lui Charles se vede că acum Marte și stelele favorizează pe francezi. (v. știrile aduse de primul vestitor, I, 1)

28 Se credea că terciul de ovăz și carnea de vită dau putere și curaj.

29 Froissart (1338—1410), vestit cronicar francez care descrie pe larg unele faze ale Războiului de 100 ani dintre Anglia și Franța (numele sub care e cunoscută perioada de necontenite războaie pentru coroana Franței dintre Anglia și Franța, între 1337—1453).

30 Cei doi mari eroi francezi (Roland și Olivier), din poemul medieval *La Chanson de Roland*, renumiți pentru vitejia lor în războaiele lui Carol cel Mare împotriva maurilor din Spania.

31 Erou izraelit, ale cărui fapte eroice și forță fizică extraordinară sînt relatate în Vechiul Testament.

32 Uriaș filistin, dușman temut al izraeliților, ucis, conform Bibliei de David cu o lovitură de piatră din praștie.

33 Sibilele, în număr de zece, erau considerate ca avînd darul profeției.

34 Ioana d'Arc, supranumită „Fecioara din Orléans" (1412—1431), provenind dintr-o familie de țărani, avea convingerea că era îndemnată de niște voci cerești să mîntuiască Franța de englezi. Datorită faptelor sale de vitejie, ea despresoară orașul Orléans, asediat de englezi (1429), și îi învinge pe aceștia la Patay și în alte mici ciocniri, după care îl încoronează pe Carol al VII-lea la Reims. În anul următor (1430) este făcută prizonieră de burgunzi, aliații englezilor, care o vînd englezilor. Aceștia o ard pe rug, pentru vrăjitorie, la Rouen, în 1431. A fost reabilitată și apoi declarată sfîntă, în anul 1920, de către biserica romano-catolică.

35 Popor de femei războinice, locuind, în vremuri străvechi, în nord-estul Mării Negre. Fiind aliate ale troienilor, regina lor, Penthesilea, a fost ucisă de Ahile, în timpul asediului Troiei.

36 Profetă și judecător în Izraelul antic. A participat la victoria izraeliților asupra locuitorilor Canaanului, proslăvind-o într-o cantică religioasă.

37 La 11 noiembrie; o perioadă de vreme caldă în jurul acestei date.

38 Cezar a traversat odată, în tinerețe, Marea Adriatică într-o corabie mică, numai cu 12 vîsle. Fiind surprins de furtună și marinarii pierzînd orice nădejde de salvare, Cezar i-a îmbărbătat spunînd șefului lor să nu aibă nici o teamă deoarece corabia lui îl transportă pe Cezar și marele lui viitor.

39 Mohamet învățase un porumbel să-i zboare în jurul urechilor, denumindu-l Duhul Sfînt și afirmînd că îi aduce comunicări din partea lui Dumnezeu.

40 Aluzia este la apostolul Ioan (Ioana fiind numele feminin), care, conform tradiției, a fost inspirat de un vultur să scrie evanghelia respectivă. Vulturul era considerat simbolul celei mai înalte inspirații.

41 Conform tradiției creștine, Elena, în urma unei viziuni, a descoperit locul unde fusese îngropată, pe Colina Calvarului, crucea pe care a fost răstignit Isus Christos.

42 Constantin cel Mare, care a acordat libertate cultului creștin în imperiul roman (313 e.n.)

43 Conform tradiției bisericii, cele patru fiice ale Sfîntului Filip aveau darul de a prooroci viitorul.

44 Episcopul de Winchester era și cardinal de Sf. Eusebiu.

45 Slujitorii tribunalelor ecleziastice purtau livrele castaniu-gălbui.

46 Cardinalului îi căzuse părul în urma unei maladii.

47 Aluzie la casele de toleranță din Southwark care deveniseră chiriașe ale episcopiei odată ce se instalaseră în imobilele acesteia.

48 Aluzie la asediul Damascului, capitala Siriei, în antichitate ca și în prezent. În timpul celei de a 2-a cruciade (1147—1149) Damascul a fost asediat de Ludovic al VII-lea al Franței și împăratul germanic Conrad al III-lea, fără a putea fi însă cucerit.

49 Conform legendei, Cain l-a ucis pe fratele său Abel pe locul unde s-a construit mai tîrziu Damasc-ul.

50 Denumirea „gîscă de Winchester" era dată unei umflături în regiunea vintrelor, ca urmare a bolilor venerice.

51 Traducere modificată.

52 Personajul Fastolfe, alias Sir John Falstaff, care apare într-o lumină comică, precum și ca bețiv și fanfaron în piesele *Henric al IV-lea*, Partea I și a II-a, *Nevestele vesele din Windsor* și *Henric al V-lea* este acuzat și de lașitate în mai multe ocazii.

53 Un material legendar de o extraordinară duritate.

54 Salisbury este și el descendent al lui Edward al III-lea, Plantagenet.

55 Împărat roman între 54—68 e.n. Acuzat de istorie că a dat foc Romei pentru a-și extinde palatul. Conform tradiției a încercat să compună versuri, acompaniat de liră, descriind distrugerea orașului și asemănînd-o cu arderea Troiei descrisă de Virgiliu, în Eneida. A acuzat apoi pe creștini de incendierea Romei. S-a sinucis la vîrsta de 31 de ani din cauza unei răscoale militare împotriva sa.

56 Aluzie la „vrăjile" Ioanei d'Arc.

57, 58, 59 Traduceri modificate.

60 Conform credinței populare, cine făcea o vrăjitoare să sîngereze era apărat de puterea vrăjilor ei.

61 Traducere modificată.

62 Hanibal a scăpat odată de încercuirea romanilor, mînînd, noaptea, împotriva acestora, 2000 boi de ale căror coarne erau legate torțe aprinse. Înspăimîntați, romanii au fugit lăsînd drum liber cartaginezilor.

63 Traducere modificată.

64 În stema Angliei figurează trei lei alternînd cu floarea de crin.

65 Traducere modificată.

66 Zeița justiției, care a trăit printre oameni în Veacul de Aur, dar care, din cauza răutății crescînde a oamenilor, în Veacul de Fier, a părăsit pămîntul transformîndu-se în stea.

67 Grădinile mitice ale lui Adonis erau vestite pentru rodnicia și belșugul lor.

68. Curtezană greacă, devenită soția faraonului Memphis-ului și considerată inspiratoarea celei de a treia piramide din valea Nilului.

69 Alexandru cel Mare păstra operele lui Homer în lacra de bijuterii, foarte bogat încrustată, pe care o capturase de la Darius, regele Perșilor, odată cu cucerirea Persiei în anul 331 î.e.n.

70 Patronul Franței. La abația St Denis (lîngă Paris) se înmormîntau regii Franței.

71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78 Traduceri modificate.

79 Thamyris, regina sciților, învingîndu-l și capturîndu-l pe Cyrus, regele Perșilor, i-a tăiat capul și i l-a cufundat într-un burduf de piele plin cu sîngele unor captivi persani, pentru a răzbuna astfel moartea fiului său ucis de Cyrus.

80, 81, 82, 83, 84 Traduceri modificate.

85 Shakespeare imaginează — fără nici o bază istorică — ca început al războiului civil al celor două roze, o discuție privind dreptul la coroana Angliei între cîțiva tineri aristocrați care studiau dreptul la Colegiul Temple din Londra. Scena are loc în 1429, dar, efectiv, războiul celor două roze, între casele de Lancaster și de York, va începe mult mai tîrziu, în 1455. (Lancaster: roza roșie; York: roza albă.)

86, 87 Traduceri modificate.

88 Pole era numele de familie al Contelui de Suffolk.

89 Țăran liber.

90 Colegiul Temple se bucura de privilegiul tribunalelor și ca urmare pe locul său nu se puteau face provocări la duel.

91 Traducere modificată.

92 Contele de Cambridge fiind executat pentru trădare (v. *Henric al V-lea* II, 2), titlurile și proprietățile sale au revenit coroanei; ca urmare descendenții săi deveniseră simpli oameni liberi, fără niciun fel de titlu sau proprietate.

93 Traducere modificată.

94 Contele de Cambridge fiind executat fără o hotărîre judecătorească prin care să fie decăzuți și moștenitorii din dreptul de moștenire, fiul său, Richard Plantagenet, se va adresa Parlamentului cerînd drepturile sale. Dealtfel însuși regele îl repune în toate drepturile, în actul următor, sc. 1.

95 Cel mai bătrîn dintre eroii greci la asediul Troiei, al cărui nume ajunse să simbolizeze o vîrstă foarte înaintată.

96 Henric al V-lea era și conte de Monmouth.

97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110 Traduceri modificate

111 În această scenă, cucerirea Rouen-ului de către francezi, se bazează pe stratagema realmente folosită de aceștia la cucerirea castelului Cornill.

112, 113 Traduceri modificate.

114 La început Hecate a fost zeița lunii; devenind apoi una din divinitățile infernului, a luat sub ocrotirea sa vrăjitoarele, și vracii.

115 Traducere modificată.

116 Richard I, supranumit Inimă-de-Leu, rege al Angliei şi Duce al Normandiei şi Acvitaniei (1157—1199), care a cerut ca inima sa să fie înmormîntată la Rouen, din mare dragoste pentru cetăţenii oraşului care i-au fost întotdeauna loiali şi devotaţi.

117 Conform legendelor istorice, într-una din luptele dintre vechii britani, conduşi de regele lor Uther Pendragon şi anglosaxonii care invadaseră Anglia, fratele regelui fiind bolnav, a cerut să fie dus cu targa pe cîmpul de luptă, încurajindu-şi astfel luptătorii şi cîştigînd bătălia.

118, 119, 120, 121 Traduceri modificate.

122 Ducele d'Orléans a fost făcut prizonier de Henric al V-lea în Bătălia de la Agincourt, în 1415. A fost eliberat din captivitate, după 25 ani, în 1440, de Henric al VI-lea.

123 Henric se referă aici la apropiata sa încoronare şi ca rege al Franţei, la Paris.

124 Traducere modificată.

125 Oricine trăgea sabia din teacă prin locurile pe unde putea trece regele se pedepsea cu moartea.

126, 127, 128 Traduceri modificate.

129 Cel mai înalt ordin cavaleresc englez, instituit de Regele Edward al III-lea în 1348.

130, 131, 132, 133, 134, 135 Traduceri modificate.

136 Cucerind Scoţia, Edward I se proclamă şi rege al acestei ţări, aducînd la Londra, în 1296, legendara piatră pe care se încoronau regii Scoţiei. De atunci aceasta se păstrează sub tronul din Catedrala Westminster pe care se încoronează monarhii Angliei.

137, 138 Traduceri modificate.

139 Patronul Angliei.

140, 141, 142, 143, 144 Traduceri modificate.

145 Aluzie la legenda lui Dedal şi a fiului său Icar (v. *Metamorfozele* lui Ovidiu, VIII), care, pentru a evada din Creta unde erau ţinuţi prizonieri, şi-au construit aripi din pene şi ceară. Încrezător în noua sa putere, tînărul Icar nu a ţinut seama de sfaturile tatălui său, zburînd cînd prea sus unde căldura soarelui îi topea ceara aripilor, cînd prea jos, unde vîrfurile valurilor îi udau aripile, ceea ce i-a adus prăbuşirea în mare şi pieirea. Pentru Shakespeare, Icar simbolizează mîndria.

146, 147 Traduceri modificate.

148 Adică Hercule, care era nepotul de fiu al lui Alcides.

149 Zeiţa pedepsirii pe drept.

150 Conform unei străvechi legende pasărea phoenix, de o nespusă frumuseţe, trăia 500—600 ani, după care zbura în flăcările unui foc, din care apoi renăştea, după ce se transforma în cenuşă, la o nouă existenţă, repetînd la nesfîrşit acest ciclu de transformări.

151 Împăratul germanic Sigismund de Luxemburg intervenise și el pentru a se face pace între Anglia și Franța.

152 La această dată Henric al VI-lea avea, conform celor ce afirmă A. Cairncross (editorul piesei în *The Arden Shakespeare*), vîrsta de 21 ani. La începutul piesei avea numai 9 luni.

153 Interesul pentru studiu era trăsătura caracteristică a lui Henric.

154 Surprinderea lui Exeter contrazice scena 3 din actul I, în care Winchester apare ca avînd deja titlul de cardinal.

155 Probabil că Winchester cumpărase acum de la Papa funcția de „legat papal" sau „nunțiu papal", ceea ce nu ar contrazice obținerea, mai înainte, a titlului de cardinal.

156, 157, 158, 159 Traduceri modificate.

160 Stăpînul tuturor duhurilor rele, al căror tărîm era miazănoapte.

161 Traducere modificată.

162 În *Odiseia* lui Homer, vrăjitoarea Circe îi preschimbă pe tovarășii lui Ulise în porci.

163, 164, 165 Traduceri modificate.

166 Intrarea în scenă a Margaretei de Anjou, după prinderea Ioanei d'Arc, sugerează, după înlăturarea unei „vrăjitoare", sosirea alteia, tot atît de dușmănoasă și nefastă pentru englezi.

167 Numele de familie al lui Suffolk.

168, 169, 170 Traduceri modificate.

171 Aluzie la planul pe care începe să și-l făurească.

172, 173 Traduceri modificate.

174 Minos, regele insulei Creta, poruncise arhitectului Dedal să-i construiască labirintul în care închisese minotaurul, un monstru jumătate om, jumătate taur, care se hrănea cu ființe omenești. Minotaurul a fost ucis de Tezeu.

175 Această scenă este bazată în totul pe cronicile lui Hall și Holinshed și reflectă sentimentele anti-franceze din epoca elisabetană.

176, 177 Traduceri modificate.

178 Monetă avînd o valoare relativ mică.

179 În monologul care continuă, Ioana d'Arc se referă la relatările Noului Testament, comparînd alegerea ei cu alegerea Fecioarei Maria, apoi făcînd aluzie la acuzațiile aduse lui Isus Christos că minunile lui erau opera diavolului. Nevinovăția ei e asemănătoare nevinovăției pruncilor uciși de Irod iar uciderea ei e asemănătoare cu crima de neiertat a lui Cain, care și-a omorît fratele său Abel, al cărui sînge striga la cer cerînd răzbunare.

180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189 Traduceri modificate.

190 Aluzie la marea dragoste care îl stăpînea pe Paris cînd a pornit spre Sparta ca să o răpească pe Elena.

V. Ștefănescu — Drăgănești

HENRIC AL VI-LEA

PARTEA A II-A

trad. de BARBU SOLACOLU

PERSOANELE

REGELE HENRIC AL VI-LEA
— HUMPHREY, DUCE DE GLOUCESTER, unchiul regelui
CARDINALUL BEAUFORT episcop de Vinchester, unchiul mare al regelui
RICHARD PLANTAGENET, duce de York
EDWARD și RICHARD, fiii săi
DUCELE DE SOMERSET
DUCELE DE SUFFOLK
DUCELE DE BUCKINGHAM
LORD CLIFFORD
CLIFFORD CEL TÎNĂR, fiul lordului Clifford
CONTELE DE SALISBURY
CONTELE DE WARWICK
LORD SCALES, guvernatorul Turnului Londrei
LORD SAY
SIR HUMPHREY STAFFORD și WILLIAM STAFFORD frați
PRIMARUL din St.-Alban
Doi UCIGAȘI
MARGARETA, regina Angliei
SIR JOHN STANLEY
VAUX
MATTHEW GOUGH
Un ofițer, un căpitan de vas, un secund și WALTER WITHMORE
Doi GENTILOMI întemnițați împreună cu Suffolk
JOHN HUME și JOHN SOUTHWELL, preoți
BOLINGBROKE, vrăjitor
THOMAS HORNER, magician
NOTARUL din Chatham
SIMPCOX, un impostor
JACK CADE, un rebel
GEORGE BEVIS, JOHN HOLLAND, DICK MĂCELARUL. SMITH ȚESĂTORUL, MICHAEL ȘI ALȚI PARTIZANI AI REBELULUI CADE
ALEXANDER IDEN, gentilom din Kent
PETER, ucenicul armurierului Horner
ELEANOR, ducesă de Gloucester
MARGERY JOURDAIN, vrăjitoare
SOȚIA LUI SIMPCOX

Acțiunea se petrece în Anglia.

Nobili, nobile, servitori; un vestitor, jălbari, un paracliser, un șerif și ajutoarele lui, sentinele, curieri etc.

ACTUL I

SCENA 1[1]

Londra. Palatul Regal.

Trîmbițe, apoi muzică de oboi. Dintr-o parte vin Henric al VI-lea, ducele de Gloucester, Salisbury, Warwick și cardinalul de Beaufort; din partea opusă intră regina Margareta condusă de Suffolk și urmată de Somerset, York, Buckingham și alții.

SUFFOLK: Împărăteasca voastră maiestate,
Cînd am plecat spre Franța, mi-a cerut
S-o reprezint ca astfel să vă-nsor
Cu principesa Margareta. Deci,
În minunata și străvechea Tours,
Cetate mîndră și de mare faimă,
Fiind de față marii regi ai Franței,
Siciliei[2] și ducii d'Orléans,
Calabria, Bretagne și Alençon
Precum și șapte conți, baroni vreo zece
Și douăzeci de prea înalți episcopi —
Mi-am împlinit, măria ta, solia.
Acum, căsătorit, îndoi genunchiul
În fața Angliei și-a nobilimii.
Umil, trec titlul meu de soț al doamnei[3],
În mîna maiestății voastre-a cărei
Măreață umbră am reprezentat-o.
Da... iată, dar frumos cum n-a mai fost
Pe lume dăruit de vreun marchiz:
Regină mîndră și frumoasă cum
N-a fost să capete vrodată rege.

REGELE (*către Suffolk*):
Ridică-te.

(*Către regină*).

Binevenită fii,
Regină Margareta! Chezășie
A dulcii mele dragoste îți dau
Această dulce sărutare... Doamne,
Tu care-mi dai vieața, inima
Mi-o umple de recunoștință...[4] Tu,
Prin chipul ei, și sufletului meu
I-ai da o lume-a bucuriei, dacă
Ne vom uni în gînduri de iubire.

MARGARETA: Mărite rege-al Angliei, stăpîne,
Tot ce-am vorbit cu tine, zi și noapte,
În gîndul meu, de veghe sau în vis,
În a domnițelor tovărășie[5],
În ceas de rugăciuni — îmi dă curajul
Pe regele meu să-l slăvesc, cinstit,
Cu vorba simplă-așa cum o grăiesc,
Din bucuria inimii pornită.

REGELE: Mă simt răpit privind-o. Vorba ei
Împodobită de înțelepciune
Stîrnește lacrimă de bucurie,
Atît de plină-mi este mulțumirea.
Voi, lorzii mei, cu glas obștesc strigați-i
Iubitei mele doamne bun venit!

TOȚI (*îngenunchind*):
Trăiască fericirea Engliterei,
Regina Margaret![6]

MARGARETA: Vă mulțumesc.

(*Trîmbițe.*)

SUFFOLK: Cu voia voastră, lord-protector, iată
Cuprinsul păcii încheiate-acum[7]
De-al nostru suveran cu cel al Franței
Și pentru timp de optsprezece luni.

GLOUCESTER (*citind*):
„*Imprimis*[8]. Regele Franței Carol și William de la Pole, marchiz de Suffolk, ambasador al lui Henric regele Angliei, s-au înțeles ca numitul Henric să ia în căsătorie pe doamna Margareta, fiica lui Reignier, regele Neapolului, Siciliei și Ierusalimului și s-o încoroneze ca regină a An-

gliei înainte de 30 mai viitor. *Item*[9]. Ca ducatul Anjou și comitatul Maine să fie evacuate și date regelui tatăl ei..."

(Lasă hîrtia să-i cadă.[10]*)*

REGELE: Dar, unchiule, ce ai?

GLOUCESTER: Mă iartă,
M-a prins un rău la inimă, că văzul
Mi se-nnegrește și nu pot citi.

REGELE: Citește mai departe, Winchester[11].

WINCHESTER *(citind)*:
„*Item*, s-a mai convenit de cei numiți ca ducatele de Anjou și Maine să fie înapoiate[12] și date regelui, tatăl ei, și ea însăși să călătorească în sarcina și pe cheltuiala regelui Angliei fără a-i aduce zestre."

REGELE: Pe voia noastră-i actul. Lord-marchiz,
Îngenunchează! Întîiul duce Suffolk
Te-nalț!... Și spada ți-o încing... Tu, vere
De York, scutit vei fi în timpul păcii
De sarcinile de regent al Franței,
Pe timpul celor optsprezece luni.
Vă mulțumesc, unchi Winchester și Gloucester
Și vouă York și Salisbury, Buckingham
Și Somerset și Warwick — tuturor
Vă mulțumesc de minunata voastră
Primire a reginei mele scumpe.
Veniți. Să mergem toți să-i pregătim
O mîndră și frumoasă-ncoronare.

(Ies regele, regina și Suffolk. Ducele Humphrey și ceilalți toți rămîn.)

GLOUCESTER: Voi, mari vasali și stîlpi ai Engliterei,
Lăsați pe Humphrey să-și reverse plînsul,
Durerea lui, a voastră și a țării!
Cum?! Fratele meu Henric, tinerețea,
Norodul, aurul, le-a risipit
În lupte, odihnind în cîmp adesea
Pe frigul iernii sau căldura verii —
Ca Franța, dreptul lui, să o cîștige...
Și fratele meu Bedford s-a trudit
Să țină prin politică ce Henric
A cucerit... iar voi, toți, Somerset,
York, Salisbury, Warwick, Buckingham ați fost
În Franța, în Normandia răniți...

Și tu, unchi de Beaufort, eu însumi, voi
Prea înțelepții sfetnici ai coroanei,
Am stat și zi și noapte-n sfat de grija
De-a ști păstra în stăpînire Franța...
Și chiar măria sa, abia copil,
Și tot fu la Paris încoronat
În ciuda dușmanului... Astăzi, toate
Strădaniile, cinstea — să le pierdem?!
Să pierdem cuceririle lui Henric?!
Să risipim strădania lui Bedford?!
Să pierdem gloriile spadei voastre?!
Oh, sfetnici, rușinos e-acest tratat
Și e pierzanie-această cununie:[13]
Ea sfarm-a voastră glorie și șterge
Al vostru nume-n cartea amintirii;
El sfarmă litera săpată-n piatră
Cum și statuia Franței cucerite.
Și toate le desface ca și cum
Nimic n-ar mai fi fost...

CARDINALUL: Nepoate, ce e
Vorbirea-aceasta atît de pătimașă
Și plină de învinuiri? A noastră
E Franța și rămîne-a noastră-n veci.

GLOUCESTER: Da, unchiule; de-o vom putea păstra!
Acuma însă e cu neputință.
Acest nou duce Suffolk, care poate
Atît de multe-aici, a dăruit
Ducatele Anjou și Maine acelui
Reignier, un rege ale cărui titluri
Nu merg cu slăbiciunea pungii sale.[14]

SALISBURY: Pe moartea Domnului ce-a pătimit,
Normandiei ducatele sînt cheia!
De ce plîngi, Warwick[15], vrednicul meu fiu?

WARWICK: De ce? Dar le-am pierdut pe totdeauna,
Căci dacă o nădejde-aș mai avea
Să le recapăt, spada-mi sînge ar cere,
Nu ochii mi-ar vărsa atîtea lacrimi...
Anjou și Maine! eu doar le-am cucerit...
Cu brațul meu le-am cîștigat, luptînd...
Cetăți cu preț de sînge cîștigate,
Pe vorbe de-mpăcare-acum le pierdem...
La dracu!

YORK: Îneca-s-ar Suffolk, el e
Cel care cinstea insulei umbrește.
N-aș fi primit acest tratat nici dacă
Mi-ar fi smuls Franța inima din piept.
Eu știu că regii Angliei primeau
Să se însoare cu femei bogate;
Dar Henric dă din bunurile lui
Voind să ia o fată fără zestre.

GLOUCESTER: Dar, glumă bună și de necrezut,
Pretinde Suffolk o cincisprezecime[16]
Drept preț pentru călătoria doamnei!
Mai bine-ar fi rămas în Franța ei
Și-ar fi murit acolo-n loc să...[17]

CARDINALUL: Lord Gloucester, te aprinzi peste măsură...[18]
Plăcerea regelui aceast'a fost.

GLOUCESTER: Da, lord de Winchester, știu ce gîndești.
Nu vorba mea e ceea ce nu-ți place.
Te supără că sînt de față, știu...
Ți se citește ura pe obraz,
Trufașe preot... Dacă mai rămîn,
Aprindem iarăși vechea noastră ceartă,
Adio, lorzi; cînd n-oi mai fi pe-aici
Să spuneți c-am prezis că-n scurtă vreme
Va fi pierdută Franța.

(Iese.)

CARDINALUL: Iată dar
Că lordul Gloucester pleacă furios.
Voi știți că mi-e dușman; dar ce spun oare?
El e dușmanul vostru-al tuturor.
Mă tem că nu-i nici regelui prieten.
Și totuși, lorzi, e primul prinț de sînge,
Coroanei prezumtiv moștenitor.
Chiar dacă Henric o împărăție
Ar fi primit în zestre, cum și toate
Regatele bogate din Apus —
Și pricină el tot ar fi găsit
Să-și poată arăta nemulțumirea.
Luați seama, lorzi, să nu cădeți sub farmec
De vorbe care măgulesc. Chiar dacă
Poporu-i spune Humphrey, bunul duce
De Gloucester, și bătînd din palme-i strigă:
„Păzească Domnul pe alteța ta!"

Mă tem că, totuși, coaja măgulirii
Adăpostește-un om primejdios.

BUCKINGHAM: De ce să-ndrume tocmai el pe rege,
Cînd regele e-n vîrsta judecății?
Cu mine-alături, vere Somerset,
Cu toții și cu sprijinul lui Suffolk
Ne-om vrednici să-l răsturnăm din scaun
Cît mai curînd pe ducele de Gloucester.

CARDINALUL: Acestea nu mai sufer-amînare.
Merg să vorbesc cu ducele de Suffolk.

(Iese.)

SOMERSET: Noi, vere Buckingham, deși ne stă
Pe inimă a ducelui trufie
Cît și puterea lui, pe cardinal
Să-l temem totuși: e nesuferit
Și mîndru cît nu-s ducii toți ai țării.
Dacă e Gloucester răsturnat, va fi
El cardinalul de Beaufort, protector.

BUCKINGHAM: Tu, Somerset, sau eu vom fi în locu-i,
Orice-ar mai face Humphrey sau Beaufort.

(Buckingham și Somerset ies.)

SALISBURY: Așa orgoliul deschide drumul
Și-ambiția[19] urmează! Dacă vor
Pe ei să se înalțe, noi să vrem
Regatul să ni-l înălțăm. Pe Humphrey
Îl știu ca nobil gentilom; în schimb,
Trufașul cardinal e mai curînd
Soldat decît un om al celor sfinte.
E mîndru, parc-ar fi stăpîn pe toate;
Înjură ca mojicii și se poartă
Nedemn de rangul lui înalt în stat.
Tu, Warwick, fiul meu și mîngîiere
A zilelor de bătrînețe, ești
Prin fapta-ți și prin inima curată
De lumea celor mulți iubit și nu-i
Un altul mai iubit decît ești tu
Și bunul Humphrey. Frate York, tu, însă —
Prin liniștea ce-ai dat-o iar Irlandei
Și prin războiul dus în sînul Franței,
Fiind regent acolo — ești acum

Temut, dar și cinstit de-ntreg poporul.
Să ne unim spre binele obștesc,
Să pedepsim trufia lui Beaufort
Și a lui Suffolk, cum și semeția
Lui Somerset sau Buckingham, așa
Vom întări pe Humphrey-n tot ce a face,
Cît timp va fi doar în folosul țării.

WARWICK: Pe Warwick, Doamne-ajută-l tot pe-atît
Cît se închină binelui obștesc,
Căci țara și-o iubește.

YORK *(aparte)*: La fel spune
Și York, avînd temeiuri mult mai mari.[20]

SALISBURY: Să ne grăbim, dînd însă și dovadă
De grija pentru tot ce e de seamă.

WARWICK: Vorbind de tot ce e de seamă, tată,
Mi-aduci aminte de pierdutul Maine...
Da, Maine, din care Warwick un domeniu
Făcuse ca să-l țină pîn'la moarte.
Vorbești de grija pentru tot ce-i scump.
Eu, însă, vezi, vorbesc de Maine, pe care
Cu prețul morții îl voi lua iar Franței.

(Warwick și Salisbury ies.)

YORK: Anjou și Maine sînt iar în mîna Franței,
Parisul e pierdut. Normandia
Abia de-o ține ca de-un fir de păr!
Tratatul, Suffolk l-a semnat și marii
Vasali primindu-l, Henric e-ncîntat
Să dea în schimbul fetei unui duce
Ducatele de alții cucerite...
Nu pot pe toți să-i judec. Ce le pasă
Cînd risipesc din avuția ta,
Nu dintr-a lor[21]... Pirați, batjocoresc
O pradă, cumpărînd prietenii
Sau dînd-o curtezanilor în dar,
Sau cheltuind-o-n chefuri și petreceri,
În vreme ce stăpînul ca un prost
Își plînge bunurile lui pierdute
Și mîinile își frînge de durere

Şi dă din cap, în umbră-nfricoşat.
Şi bunul i se ia, i se împarte,
Iar el, înfometat, nici nu se-atinge.
La fel şi York, muşcîndu-şi buzele,
Priveşte bunul său scos la mezat.
S-ar zice că regatul Engliterei
Şi al Irlandei şi regatul Franţei
La fel îmi ard în carne şi în sînge
Ca-n inima lui Calydon făclia
Altheei[22]! Maine şi-Anjou sînt dăruite
Francezilor? Mă-ngheaţă vestea-aceasta,
Căci pun nădejde-n Franţa[23] tot cît pun
Şi-n rodnicul pămînt al Engliterei...
Dar vine ziua York să se răzbune...
Voi sprijini de-aceea pe Nevili[24],
Voi ţine şi cu mîndrul duce Humphrey.
Apoi, la ceasul potrivit, voi cere
Coroana. Scumpă-i ţinta mea... E aur...
Nu... nu voi fi furat de-un Lancaster[25]
Şi mînă de copil n-a ţine sceptrul!
Pe frunte nu-şi va aşeza coroana!
Nici înclinarea lui spre cele sfinte
Cu diadema nu se potriveşte.
Deci, York, în linişte aşteaptă-ţi ceasul.
În timp ce dorm toţi ceilalţi, tu veghează
Şi stai la pîndă ca să poţi să prinzi
Secretele de stat. Voi aştepta,
Pe Henric, dragostea reginei lui,
Atît de scump plătită, să-l îmbete
Şi Humphrey să ajungă-n mare ceartă
Cu sfetnicii coroanei... Eu, atunci,
Voi scoate-n văzul lumii roza albă[25]
Ca laptele şi dulcea ei mireasmă
În aer pretutindeni va pluti...
Voi pune pe stindardul meu emblema
Cu armele familiei de York...
De lupţi în contra casei Lancaster,
Silind pe rege ca să-ţi dea coroana,
Pe regele cu înclinări bolnave
Spre cele din bucoavne şi din predici,
Înseamnă moartea Angliei s-o-mpiedici...

(Iese.)

SCENA 2

Casa ducelui de Gloucester.

Intră ducele Humphrey de Gloucester și soția sa Eleanor.

ELEANOR: De ce stăpînul meu e frînt ca spicul
Trecut din pîrg de-mbelșugata Ceres[27]?
De ce se-ncruntă Humphrey cel puternic,
Disprețuind comorile vieții?
De ce ții ochii țintă în pămînt,
Ca parcă-ntr-înșii să-și răsfrîngă umbra?
Ce vezi acolo? Este diadema
Lui Henric cu cinstirea lumii-ntregi?
Ei și! Privește-o-n față, mergi spre ea
Ca să-ți încercuiască ție fruntea!
Atinge-i aurul! Întinde mîna!
Ți-i brațul scurt? Ți-l voi lungi cu-al meu!
Și cînd vom pune mîna pe coroană,
Spre ceruri ochii ni-i vom ridica,
Privirea-atuncea ne va fi senină
Și nu vom coborî-o spre pămînt...

GLOUCESTER: O, Nell, stăpînul dacă ți-l iubești,
Viermele ambiției gonește-l!
Să-mi fie primul gînd de dușmănie
În contra regelui, nepotul meu,
Răsufletul din urmă-n lumea-aceasta...
Sînt trist de visul ce-am avut azi-noapte...

ELEANOR: Dar ce-a visat stăpînul meu? În schimb,
Ți-oi povesti și visul meu de astăzi.[28]

GLOUCESTER: Părea c-acest toiag mi s-a fost frînt
În două — semnul rangului la curte —
Dar cine mi l-a frînt? Nu-mi amintesc;
Era, cred, cardinalul... De bucăți,
La capete sta prins cîte un cap:
De-o parte, al lui Edmund Somerset,
De alta, al lui De la Pole de Suffolk.
Acesta-i visul. Ce înseamnă?! Nu știu...

ELEANOR: Ei, asta dovedește că acela
Ce va-ndrăzni din crîngul tău o creangă
Să rupă va plăti lăsîndu-și capul.
Ascultă-mi visul, Humphrey dragul meu:
Tronam în jilțul maiestății sale,

În catedrala Westminster, în jilțul
În care șed la-ncoronare regii...
Atunci, îngenunchind în fața-mi, Henric
Cu doamna Margareta dimpreună
Îmi așezau pe frunte diadema.

GLOUCESTER: Tu, Eleanor, cu dinadinsul vrei
Ca să mă supăr. Ești prea încrezută;
Nu ești a doua doamnă[29] din regat,
Soția scump-a lordului-protector?
Plăcerile nu-s la porunca ta,
Cît nici cu gîndul nu le poți cuprinde?
Și totuși, tu îți vîri în cap trădarea
Ca astfel să ne-arunci pe amîndoi
Din cinste-ntr-a dizgrației genună.
Să nu te mai aud. Ah, pleacă, du-te.

ELEANOR: Ei, cum, te-ai supărat pe Eleanor
Fiindcă ți-a vorbit de-un vis? Nicicînd[30]
N-am să-ți mai spun vreun vis, căci nu vreau iar
Să fiu certată...

GLOUCESTER: Nu te mai mînia... Mă liniștesc.

(Intră un vestitor.)

VESTITORUL: Stăpîne, e dorința maiestății
Călări să mergeți pînă la Saint Alban's;
Acolo regele și doamna lui
Cu șoimii vor să facă vînătoare.

GLOUCESTER: Da, merg... Vrei, Nell, să vii cu noi călare?

ELEANOR: Bineînțeles, milord; vă voi urma...

(Gloucester și vestitorul ies.)

Urmez, da... nu pot merge înainte...
Căci Gloucester e umil și șovăielnic...
De-aș fi eu duce, primul prinț de sînge,
Aș da în lături piedicile toate
Și drumul singură mi l-aș croi
Chiar peste cefele lor fără cap...
Femeie sînt și tot n-oi pregeta
Să-mi joc norocul în vîltoarea sorții...
Dar unde ești, sir John? Nu-ți fie teamă,
Căci sîntem singuri, tu și eu, aici.

(Intră Hume.)

HUME: Isus vă o. otească, maiestate!
ELEANOR: Ce spui? Sînt doar ducesă... Sînt alteță...
HUME: Prin darul Domnului și sfatul meu
Va fi sporit al vostru titlu, doamnă.
ELEANOR: Ce spui, prietene? Vorbit-ai oare
Cu magicianul Roger Bolingbroke
Și cu vicleana vrăjitoare Margery,
Femeia lui Jourdain? Ce spun? M-ajută?
HUME: Făgăduitu-mi-au, de sub pămînt
Trezind un spirit, din adînc să-l cheme,
Să dea răspuns la orice întrebare
Pe care-ar vrea măria ta s-o pună.
ELEANOR: E bine. Voi gîndi la întrebări.
De la Saint Alban's cînd vom fi-napoi
Gîndesc că vor fi toate săvîrșite.
Primește, Hume, răsplata-mi, să petreci
Cu-amicii-acestei însemnate trebi.

(Eleanor iese.)

HUME: Cu aurul ducesei să petrec?!
Vezi bine, drace! Ușurel, John Hume...
Da, pune lacăt gurii tale... Ssst...
Ascunse sînt acestea, deci... tăcere...
Ducesa-mi dăruiește aur, vrea
Ca să-i aduc în taină vrăjitoarea...
De-ar fi și drac ducesa, mi-i oricum
Binevenit tot aurul oricînd.
Îmi pică aur și dintr-altă parte...
Nu îndrăznesc să spun că-i cardinalul...
Sau Suffolk, ducele de-abia de ieri.
Și totuși, sigur sînt, căci ei cunosc
Ce-ambițioasă-i doamna Eleanor
Și mă plătesc voind s-o sape astfel,
Să-i vîre-n cap tot felul de comploturi...
E-o vorbă: „Nu le trebuie samsari
Nelegiuiților deștepți". Nu-s omul[31]
Și-al cardinalului și al lui Suffolk.
Hei, Hume, de nu iei seama, ai să spui
De ei că fac pereche de pungași.
De fapt așa-i și tare teamă mi-i
Că Hume cu dibăcia-i va-nsemna
Pierzania ducesei Eleanor

Și-apoi, cu ea, căderea și-a lui Humphrey...
Întîmplă-se ce-a fi, îmi e tot una,
Căci aur voi avea eu totdeauna!

(Iese.)

SCENA 3

Palatul

Intră Peter, ucenicul armurierului, și alți trei-patru oameni cu jalbe.

ÎNTÎIUL JĂLBAR: Fiți gata, meșteri. Lordul-protector va trece în curînd pe-aici și atunci îi vom putea da jalbele noastre pe rînd.

AL DOILEA JĂLBAR: Drace! E un om bun. Dumnezeu să-l țină și Domnul nostru Isus să-l fericească!

(Intră Suffolk și regina.)

ÎNTÎIUL JĂLBAR: Iată-l. Cred că el vine. E și regina. Sînt, bineînțeles, cel dintîi.

AL DOILEA JĂLBAR: Neghiobule, stai locului. E ducele de Suffolk, nu e lordul-protector.

SUFFOLK: Prietene, dorești ceva? Răspunde.

ÎNTÎIUL JĂLBAR: Iartă-mă, te rog, milord, am crezut că e lordul-protector.

MARGARETA *(citind)*:
„Lordului-protector“... *(vorbit)* așadar jalbele voastre sînt adresate senioriei? Să le vedem. Care-i a ta?

ÎNTÎIUL JĂLBAR: A mea, cu voia măriei tale, e împotriva lui John Goodman, un om al lordului cardinal și care îmi stăpînește casa, pămîntul, nevasta și toate.

SUFFOLK: Și pe nevastă-ta? Hei, asta-i desigur o vină... Și a ta? Dar, ce văd? *(Citind)* Împotriva

ducelui de Suffolk pentru că a îngrădit izlazurile din Melford“[32]. Ai ceva de zis la asta pungașule?

AL DOILEA JĂLBAR: Eu nu sînt, domnule, decît nenorocitul purtător al jalbei întregii noastre comune.

PETER: *(arătîndu-și jalba);*
Împotriva stăpînului, meșterul meu Thomas Horner, pentru că a susținut că ducele de York era moștenitorul de drept al coroanei.[33]

MARGARETA: Ce spui? Ducele de York a spus că el e moștenitorul de drept al coroanei?

PETER: Că stăpînul meu este moștenitorul? Nu, zău că da. Așa a spus — și că regele este un uzurpator.[34]

SUFFOLK: Cine-i acolo?

(Intră servitorii.)

Puneți mîna pe individul ăsta și trimiteți îndată un ofițer după stăpînul lui. O să mai auzim noi povestea ta și în fața regelui.[35]

(Ies servitorii împreună cu Peter.)

MARGARETA: Voi toți ce căutați o apărare
Sub aripa protectorului nostru
Refaceți cererea ca să i-o dați...

(Rupe jalbele.)

În lături, oameni josnici. Fă-i să plece,
Lord Suffolk...

TOȚI: Haideți să plecăm.

(Oamenii cu jalbele ies.)

MARGARETA: Milord
De Suffolk, este acesta obiceiul?
Așa e moda curții Engliterii?
Așa e rînduiala insulei?
Domnia Albionului aceasta-i?
Cum? Henric regele va fi mereu
De un ursuz ca Gloucester îndrumat?
Eu deci cu numele sînt doar regină?
Să fiu mereu supusă unui duce?
Ascultă, Pole, cînd în orașul Tours

Luai parte la turnir de dragul meu[36]
Și fermecai domnițele franceze,
Credeam că Henric seamănă cu tine
La vitejie, chip și vorbe dulci.[37]
Dar văd că prinsă este mintea lui
De cele sfinte și-i e grijă doar
Să bată și să numere mătănii...
Apostolii și sfinții pildă-i sînt
Iar armă-i e cuvîntul din Scriptură...
Și joc de arme-i, pentru el, cititul!
Iubirea lui sînt chipurile-n bronz
Ai sfinților canonizați. Aș vrea
Să și-l aleagă papă cardinalii[38],
Pe cap, la Roma, să-i așeze mitra!
E tot ce-i trebuie sfinției sale.

SUFFOLK: Răbdare, doamnă, dacă-s pricina
Venirii voastre-n Anglia, voi face
Măria ta să fie mulțumită.

MARGARETA: Dar nu-i doar Gloucester. Și Beaufort mai e,
Trufașul preot. E și Somerset
Și Buckingham și York cel îmbufnat.
Mai tare decît regele-i oricare —
Și cel mai mic și mai mărunt din ei.

SUFFOLK: Dar cel mai tare dintre ei nu e
În Anglia puternic ca Nevilii:
Un Salisbury și un Warwick nu-s doar sfetnici.

MARGARETA: Toți lorzii la un loc tot nu mă-mpung
Ca-nfumurata lordului-protector.
Cînd trece cu întregul ei alai
De doamne, curtea toată măturînd-o,
E-mpărăteasă, nu-i ducesa Gloucester.
Străinii cred că este ea regina.[39]
Veniturile-ntregului ducat
Le duce în spinarea ei. În suflet
Insulta sărăciei noastre poartă.
Nu-mi va fi dat să mă răzbun? Ah, gaița
Se lăuda mai ieri — și favoriții
O ascultau — că trena rochiei
Cele mai proaste dintre rochii, totuși
De preț mai mare-ar fi, decît averea
Lui tata pîn'ce Suffolk nu i-a dat
În schimbul fetei două mari ducate.

SUFFOLK: Am uns eu un tufiș cu clei, s-o prind,
Și cor de păsări de ispit-am pus
Că s-o vîrî acolo să-l asculte
Și zborul ei acolo și-l va frînge.[40]
Lăsați-o-n pace, n-o mai temeți, doamnă...
Îngăduiți-mi însă sfatu-acesta:
Deși pe cardinal noi nu-l iubim,
Va trebui să ne unim cu el —
Dar și cu lorzii pîn-om izbuti
Să cadă în dizgrație lord Humphrey.
Lui York cu jalba ce ne-a fost adusă
Prea bine nu-i vom face, nici o grijă...
Și vor cădea deci, unul după altul,
Și veți fi singură la cîrma țării.

(Trîmbițe. Intră regele, Humphrey de Gloucester, cardinalul de Beaufort, Buckingham, York, Somerset, Salisbury, Warwick și ducesa de Gloucester.)

REGELE: Da, lorzii mei, eu nu-mi fac nici o grijă:
Ori Somerset, ori York, totuna este.
YORK: Rău dacă York în Franța s-a purtat,
Să nu-i mai fie dată lui regența.
SOMERSET: De-i Somerset nedemn de locu-acesta,
Să fie York regent, i-l las eu însumi.
WARWICK *(către Somerset)*:
Alteță, dacă ești sau nu ești demn[41]
Nu-i vorba noastr-acuma. York e demn.
CARDINALUL: Semeț și-ambițios ești, Warwick, lasă-i
Pe cei mai buni ca tine să vorbească.
WARWICK: În luptă nu mă-ntrece cardinalul.
BUCKINGHAM: Ba mult mai buni ca tine-s toți aici.
WARWICK: Lui Warwick să trăiască-i va fi dat,
Pe toți în vrednicie să vă-ntreacă.
SALISBURY: Tăcere, fiule! Dar — Buckingham,
De ce să fie Somerset alesul?
REGINA: Fiindc-așa vrea regele.
GLOUCESTER: Dar, doamnă,
E-n vîrstă, poate singur hotărî.
Aceasta nu e treabă de femeie.
REGINA: De-i vîrstnic regele, de ce atunci
Ați vrea să-i fiți protector maiestății?
GLOUCESTER: Sînt, doamnă, al regatului protector,
Dar cîrmuirea o voi părăsi

Cînd regele-mi va cere aceasta. Las-o

SUFFOLK: Şi îndrăzneaţa vorbă ţi-o sfîrşeşte,
De cînd eşti rege (da, căci cine altul
Domneşte, dacă nu eşti tu acela?)
Merg treburile zilnic tot mai rău:
Delfinul[42], peste mare, stăpîneşte
Şi-ntreaga nobilime-a ţării noastre
Robită este-aici puterii tale.[43]

CARDINALUL: Ai stors oraşele, ai sărăcit
Şi punga clericilor.

SOMERSET: Prea bogate
Palate ai şi rochiile soţiei
Adesea vistieria au golit-o.[44]

BUCKINGHAM: Cînd pedepseşti pe cei care au ucis,
Cruzimea-ţi depăşeşte legea-ncît
S-ar cuveni asprimea ei tu însuţi
S-o poţi gusta.

REGINA: Şi felul cum în Franţa
Ai tîlhărit va dovedi desigur
Ce-i adevăr în vorbele ce-aleargă
Şi-ar fi să-ţi mute capul de pe umeri.

(Gloucester iese. Regina lasă să-i cadă evantaiul.)
(Către ducesa Eleanor.)

Dă-mi evantaiul... Nu poţi, fandosito?

(Îi dă o palmă ducesei de Gloucester.)

Oh, iartă, doamnă... Dumneata erai?

DUCESA ELEANOR: Da, eu eram, semeaţă franţuzoaică.
Dac-aş putea cu unghiile ţi-aş scrie
Pe-obrazul tău tot decalogul meu.[45]

REGELE: Te linişteşte, scumpa mea mătuşă,
Căci fără voie-a fost...

DUCESA ELEANOR: Ha, fără voie?
Ia seama, rege bun, cît mai e timp,
O să te pună-n scutece şi-n leagăn,
Deşi aicea marele stăpîn
Nu poartă pantaloni, ea va plăti
De-o să lovească-n doamna Eleanor.[46]

(Ducesa iese.)

BUCKINGHAM: Lord cardinal, mă duc să văd ce face,
Să aflu și ce face-acuma Humphrey.
E-atît de-nveninată-ncît nu are
Nevoie supărarea ei de pinten.
E spre pierzanie-n galop pornită.

(Buckingham iese. Gloucester se înapoiază.)

GLOUCESTER: Acum, lorzi, că m-am mai plimbat prin curte[47],
Necazul mi-a trecut. Deci să vorbim
De treburile țării. Cît privește
Acele mincinoase-nvinuiri,
Le dovediți — și m-oi supune legii.
Dea Domnul, însă, milă de-al meu suflet
Să aibă tot pe-atît pe cît eu sînt
De credincios și regelui și țării!
Dar vorba începută iar luînd-o,
Eu, doamne, zic că decît York nu este
Regent mai potrivit în țara Franței.[48]
SUFFOLK: Dar înainte de vreo hotărîre,
Îngăduiți-mi pricina s-arăt
De ce din toți nu-i York cel potrivit.
YORK: Ți-oi spune, Suffolk, eu de ce nu-s demn.
Întîi că eu mîndria nu ți-o gîdil,
Apoi, de mi se-ncredințează cinstea,
Lord Somerset nu-mi va da bani, nici arme,
Nici altele ce sînt de cuviință
Cît nu-i Delfinul domn pe-ntreaga Franță.[49]
Nu-i mult de cînd atît l-am așteptat,
Pînă ce-a fost asediat Parisul
Și-nflămînzit, pierdut...
WARWICK: Pot mărturie
S-aduc că n-a fost trădător de țară
Pe lume fapt mai josnic să-mplinească.
SUFFOLK: Ești, Warwick, prea-ncăpățînat. Să taci.
WARWICK: De ce să tac, chip al trufiei, spune?

(Intră sub pază Horner, armurierul și ucenicul său Peter.)

SUFFOLK: Cum este, iat-aici, un trădător,
Dea Dumnezeu ca York să se descarce...
YORK: Învinuit e York de vreo trădare?
REGELE: Ce-i, Suffolk? Ce-i cu oamenii? Vorbește.
SUFFOLK: Cu voia voastră, iată omul care
Pe meșter și-l acuză de trădare.

A spus că Richard, ducele de York,
Ar fi legitimul moștenitor
La tronul Angliei. Măria voastră
Coroana i-ar fi uzurpat-o astfel.

REGELE *(către Horner)*:
Vorbește, omule! Ai spus tu asta?

HORNER: Cu voia maiestății voastre n-am spus și n-am gîndit niciodată asemenea lucru. Dumnezeu mi-e martor că sînt pe nedrept învinuit de acest mizerabil.

PETER *(ridicînd mîinile)*:
Pe-aceste zece degete, jur, lorzi, că mi-a vorbit așa într-o seară, în podul casei, cînd curățam armura lordului de York.

YORK: Nemernice meșteșugar scîrbos,
Pe vorba de trădare-ți capăt capul!
Conjur pe maiestatea sa să-l facă
Să sufere întreaga-asprime-a legii.

HORNHR: Ah! Lorzi, spînzurat să fiu dacă am vorbit vreodată așa! Cel ce mă învinuiește e ucenicul meu. Zilele trecute, pedepsindu-l nu știu pentru ce greșeală, s-a jurat în genunchi că mi-o va plăti. Am martori pentru toate acestea. De-aceea rog din suflet pe maiestatea voastră să nu ducă la pieire un om cinstit pe vorba unui netrebnic.

REGELE: Răspunde-mi, unchiule, ce hotărîre
Dă pravila în pricina aceasta?

GLOUCESTER: Cu voia ta e, doamne, hotărîrea
Să fie Somerset numit regent,
Căci cele ce s-au spus îl pun pe York
Sub bănuială, iar pe cei doi oameni
I-am pune să se bată între dînșii,
În zi și loc de vreme sorocite,
Căci are martori meșteru-mpotriva
Învinuirii ucenicului.
Așa e legea și mi-i hotărîrea.

REGELE: Așa să fie. Lord de Somerset,
Alteța ta va fi regentul Franței.

SOMERSET: Cu umilință, maiestății voastre
Îi mulțumesc.

HORNER: Și eu vreau să mă bat.

PETER: Ah! Lorzi, nu mă pot bate. În numele cerului, fie-vă milă de ce mi se întîmplă. Prea tare-i

	împotriva mea răzbunarea unui om. Oh! de de i-ar fi Domnului milă de mine. Nu voi fi niciodată în stare să dau o lovitură. Ah! Ah! Dumnezeule! Inima mea!
GLOUCESTER:	Nemernice, te bați! De nu, te spînzur!
REGELE:	Să fie duși și-nchiși; iar zi de luptă De azi să fie ultima-ntr-o lună. Vin' Somerset, să-ți pregătim plecarea.

(Trimbițe. Ies cu toții.)

SCENA 4

Grădina casei lui Gloucester.

Intră Margery Jourdain, Hume, Southwell și Bolingbroke.

HUME:	Veniți, meșterilor, doar v-am spus că ducesa așteaptă să vă țineți cuvîntul.
BOLINGBROKE:	Maestre Hume, sîntem gata. Vrea măria ei să vadă și să audă cum chemăm noi duhurile?[50]
HUME:	Da. Și ce încă? Să nu vă îndoiți de curajul ei.
BOLINGBROKE:	Am auzit vorbindu-se de ea ca de o femeie cu o voință de neînfrînt. Ar fi bine, maestre Hume, să stați acolo sus, lîngă ea, în vreme ce noi ne vom îndeletnici aci jos cu ale noastre. Du-te, pentru numele lui Dumnezeu, și lasă-ne

(Hume iese.)

Cumătră Jourdain, așterne-te la pămînt. Tu John Southwell, citește și să începem treaba.

(Ducesa apare sus și, în spatele ei, Hume.)

ELEANOR:	Așa, meșteri, fiți bineveniți... Și-acum, la treabă; e mai bine dacă-ncepeți grabnic.
BOLINGBROKE:	Răbdare, doamnă! Vrăjitorii știu, Cînd vine clipa farmecelor lor, Cînd noaptea e tăcut', adîncă, neagră, Ca-n clipa-n care Troia-a fost scrumită[51], Ca-n clipa-n care țipă cucuvaia, Prelung cînd urlă cîinii blestemați,

Cînd stau strigoii toți la pîndă-n noapte
Și ies stafii din negrele morminturi.
Aceasta-i clipa vrăjii noastre, doamnă.
Să nu vă temeți, spiritul chemat
Îl ferecăm noi într-un cerc vrăjit.[52]

(Vrăjitorii săvîrșesc formele practicii lor și trag pe pămînt cercul, cînd Bolingbroke sau Southwell citesc formulele vrăjitoriei: „Conjuràte" *etc. Fulgere și tunete înfricoșătoare. Se înalță spiritul.)*

SPIRITUL: Adsum.[53]

MARGERY JOURDAIN: *Asmath*[54],
Prin veșnicia Domnului, de-a cărui
Putere și l-al cărui nume tremuri,
Vorbește-mi, căci de-aici nu vei pleca
De nu-ți vei fi rostit întreg răspunsul.

SPIRITUL: Întreabă. De s-ar isprăvi odată!

BOLINGBROKE *(citind)*: „Întîi cu regele. Ce i se-ntîmplă?"

SPIRITUL: Trăiește ducele ce-i va lua
Lui Henric tronul, dar va mai trăi
Și va muri, apoi, de-o moarte cruntă.

(Pe măsură ce spiritul vorbește, Southwell așterne pe hîrtie răspunsurile.)

BOLINGBROKE: „Ce soartă-i dată ducelui de Suffolk?"

SPIRITUL: Pe apă-și va găsi pieirea lui.

BOLINGBROKE: „Ce i se va-ntîmpla lui Somerset?"

SPIRITUL: Ferească-se de ziduri,
Pe-ntinsuri de nisip doar fi-va sigur,
Nu unde se înalță vreun castel...
Sfîrșește. Nu mai pot să-ndur atît.

BOLINGBROKE: Cobori în umbră și în lacu-n clocot.
Strigoi viclean, dispari!

(Tunete și fulgere. Duhul pleacă.)

(Intră în goană York și Buckingham urmați de oameni înarmați.)

YORK: Ha! Prindeți-i și puneți bine mîna
Pe toate troacele ce au cu dînșii.

(Către Margery.)

Cumătră, cred că ți-am purtat de grijă!

(Către ducesă.)

Aicea, doamnă? Regele și țara
Vă sînt îndatorați de osteneală.
Gîndesc că lord-protector va veghea
Să fiți, pentru o fapt-atît de bună,
Din plin cu bucurie răsplătită.

DUCESA: Nu-i fapta-mi rea cît este pentru rege
A ta, obraznic duce, care-amenință
Fără de rost.

BUCKINGHAM *(arătîndu-i hîrtia):* Dar asta, spune-mi, ce e?

(Către paznici.)

Luați-i. Duceți-i în loc ascuns.
Și despărțiți, să-i țineți bine. Doamnă,
Veniți cu noi acuma; Stafford, ia-o
Sub pază.

(Ducesa și Hume ies sub pază.)

Să mai cercetăm pe-aici.
Plecați cu toții.

(Ies toți, afară de York și Buckingham.)

YORK: Lord Buckingham, ați urmărit-o bine.[55]
Ce intrigă! și strașnic îmbinată...
Lord, scrisul dracului rog să-l vedem.
Ce este-aici?

(Citind.)

„Trăiește ducele ce-i va lua
Lui Henric tronul, dar va mai trăi.
Și va muri apoi de-o moarte cruntă."[56]
E tot atît de drept ca versul:
„Aio te, Aecida, Romanos vincere posse".[57]
Și-acum urmarea:
„Ce soartă-i dată ducelui de Suffolk?"
„Pe apă-și va găsi pieirea lui."
„Ce i se va mai întîmpla lui Somerset?"
„Ferească-se de ziduri
Pe întinsuri de nisip doar fi-va sigur,
Nu unde se înalță vre-un castel."
Veniți, veniți, milorzi,

Prezicerea e de-nțeles cu trudă
Și mari primejdii...
E regele acuma-nspre Saint Alban's
Și-i lîngă el și soțu-acestei doamne;
Într-un galop să-i fie dusă vestea.
Ce masă tristă pentru lord protector!

BUCKINGHAM: Îngăduie, iubite lord, să fiu
Eu vestitor, ca să-i găsesc răsplata.

YORK: La voia ta, mărite lord...

(Strigînd.)

Un om!

(Intră un valet.)

Să fie mîine seară, pentru cină,
Poftiți la mine-acasă, lordul Salisbury
Și lordul Warwick. S-a-nțeles? Hai, pleacă.

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

Saint Alban's

Intră regele, regina, Gloucester, cardinalul și Suffolk, urmați de purtătorii de șoimi, care strigă.[58]

REGINA: Mă credeți, lorzi, că-n șapte ani din urmă
Din toate vînătorile la baltă.[59]
Cea mai frumoasă-a fost aceasta astăzi?
Și vîntul — nu-i așa? — era puternic:
Nici nu credeam să zboare „baba Ioana"![60]

REGELE *(către Gloucester)*:
Milord, ce ager este șoimul[61] vostru...
Și cum zbura deasupra celorlalți!
E mîna Domnului[62] în toate-acestea.
Și om și șoim — vor toți să se înalțe!

SUFFOLK: Cu voia voastră, sire, nu-i mirare
Că zboară șoimii lui atît de sus...
Ei știu: stăpînul lor vrea să domine
Și-i zboară gîndul și mai sus ca șoimul.

GLOUCESTER: Mărunt și searbăd cuget e acela
Ce-avîntul păsării nu-l poate-ntrece.

CARDINALUL: Știam c-ar vrea și norii să-i întreacă...

GLOUCESTER: Lord cardinal, ce vrei să spui prin asta?
Sfinția ta n-ar vrea s-ajungă-n ceruri?

REGELE: În lumile eternei bucurii...

CARDINALUL *(către Gloucester)*:
Ți-e cerul pe pămînt, căci ochii, gîndul
Tot spre coroană ți-i arunci, ți-e scumpă!
Un sfetnic astfel lingușind pe rege
Și-ntreg regatul e primejdios.[63]

GLOUCESTER: Cum, cardinale? harul preoțesc
E-atît de neclintit în hotărîri?[64]
„Tantaene animis caelestibus irae!"[65]
Să se aprindă astfel un duhovnic?
Ascunde-ți răutatea, unchi iubit[66],
Cu cele sfinte nu se potrivește...

SUFFOLK: Nu-i răutate, domnul meu, nici cît
O ceartă bună cu un sfetnic rău.

GLOUCESTER: Și cine-i oare?

SUFFOLK: Voi, spre-a fi pe placul
Trufașului protectorat al vostru.

GLOUCESTER: Ha, Suffolk, toți știm cît ești de obraznic...

REGINA: Și cît de-ambițios ești, Gloucester.

REGELE: Pace.
Te rog, regină... nu-i învenina,
Căci fericiți sînt cei ce pe pămînt
Vor pacea.

CARDINALUL: Fericit sînt deci că vreau
Să mă împac cu el... prin vîrf de spadă!

GLOUCESTER *(încet cardinalului):*
Da, sfinte unchi, de ce n-am face-o astfel?!

CARDINALUL *(încet, ducelui):*
Ei, îndrăznește!

GLOUCESTER *(încet cardinalului):*
Să nu cumva să-ndemni la răzvrătire —
S-ar prea putea cu viața să plătești.[67]

CARDINALUL *(încet, lui Gloucester):*
Dar teamă mi-i că n-ai să te arăți!

(Persuasiv.)

La marginea pădurii, astă-seară...

REGELE: Ei bine, lorzi?

CARDINALUL *(tare):* Da, vere Gloucester, dacă
În zborul lui pe șoim nu-l stăpîneai,
Mai mare ne-ar fi fost plăcerea.

(Încet.)

Vino
Ținîndu-ți spada-n mîinile-amîndouă.

GLOUCESTER: Prea bine, unchiule.[68]

CARDINALUL *(încet, ducelui):* Auzi?! Deseară
În crîng, la marginea din răsărit.

GLOUCESTER: S-a înțeles.

REGELE: Ei, ce e, unchi de Gloucester?

GLOUCESTER: Vorbeam de şoimi, măria ta, de arta
De-a-i creşte.

(Încet cardinalului.)

Ha, pe Maica Precista
Că-ți voi lărgi chelia ta de popă,
De nu, mi-i arta scrimei de prisos!

CARDINALUL *(încet, ducelui):*
„Medice teipsum."[69]
Protectore, vezi ca să-ți fii protector!

REGELE: Mereu mai tare bate vîntul... Parcă
E supărarea voastră, lorzii mei.
Ce tristă-i inimii cîntarea-aceasta.
Din corzi prea-ntinse nu poți scoate-un cîntec.[70]
Vă rog, lorzi, dați-mi voie să vă-mpac.

(Intră alergînd un om din Saint Alban's strigînd: „Minune, minune!")

GLOUCESTER: Dar ce înseamnă zgomotul acesta?
Golane, despre ce minune-i vorba?

OMUL: Minune... Minune...

SUFFOLK: Vin' mai aproape. Regelui i-o spune!

OMUL: Un orb vederea și-a recăpătat-o
La racla moaștelor lui Sfîntul Alban's
Acum un ceas. Un orb din naștere!

REGELE: Mărire Domnului ce dă lumină
Şi mîngîiere-n noaptea deznădejdii
Acelor suflete ce cred într-însul!

(Intră primarul din Saint Alban's, însoțit de oamenii săi, apoi Simpcox, purtat într-un jilț de doi oameni; soția lui și mulțimea de curioși urmează.)

CARDINALUL: Vin din Saint Alban's oamenii s-arate
Măriei voastre orbul vindecat.

REGELE: În valea plîngerii pe-acest pămînt
Ce mare-i mîngîierea lui, deși
Îi va-nmulți păcatele vederea.

GLOUCESTER: În fața regelui să mi-l aduceți.
Veniți! Măria sa vrea să-i vorbească.

REGELE: Om bun, ci spune-ne de-a amănunt
Ca să-l putem pe Domnul preamări.
E drept că orb ai fost și-acuma vezi?

SIMPCOX: Sînt orb din naștere, măria ta.
FEMEIA: Așa-i întocmai.
SUFFOLK: Cine e femeia?
FEMEIA: Nevasta lui, cu voia ta, stăpîne.
GLOUCESTER: De i-ai fi fost tu mamă, sigur altă
Putere vorba ta ar fi avut.
REGELE *(lui Simpcox):* Și unde te-ai născut?
SIMPCOX: În Nord, la Berwick.
REGELE: Sărmane, mult ce s-a-ndurat Prea Sfîntul!
Și zi și noapte cată să te rogi,
Slăvindu-l pentru ce a săvîrșit.[71]
REGINA: Credința te-a mînat la racla sfîntă,
Sau ai venit întîmplător?
SIMPCOX: O, Doamne,
În somn am fost chemat de Sfîntul Alban's
De zeci de ori, spunîndu-mi „Simpcox, vino
La racla mea și-am să te vindec, vino!"
FEMEIA: Așa e, da. Pe cinstea mea; eu însămi
Am auzit un glas care-l chema.
CARDINALUL: Chiar ești olog?
SIMPCOX: Da, să-mi ajute Sfîntul![72]
CARDINALUL: Dar cum?
SIMPCOX: O căzătură dintr-un pom!
FEMEIA: Un prun, stăpîne.
GLOUCESTER: Orb de cît timp ești?
SIMPCOX: Din naștere.
GLOUCESTER: Și te-ai urcat în pom?!
SIMPCOX: O dată doar, eram un copilandru.
FEMEIA: Așa-i... și scump i-a fost dat s-o plătească.
GLOUCESTER: Hei, drace, prunele-ntr-atît îți plac,
Ca orb să urci în pom să le culegi?
SIMPCOX: Voia nevasta prune de Damasc,
Și m-a făcut să urc cu prețul vieții.
GLOUCESTER *(aparte):*
Ce om șiret! Dar tot o să se-ncurce!

(Tare.)

Arată-mi ochii... Bine-așa... închide-i...
Acum deschide-i iar... Eu cred că încă
Nu vezi destul de bine... Nu-i așa?
SIMPCOX: Ba nu, domnule, văd limpede ca ziua, datorită
Domnului și Sfîntului Alban.
GLOUCESTER: Crezi? Ce culoare are mantia aceasta?

SIMPCOX: E roșie, stăpîne. E roșie ca sîngele.

GLOUCESTER: Da. E drept. De ce culoare e roba mea?

SIMPCOX: Neagră. Cum să fie? Neagră cum e cărbunele. Neagră cum e smoala.

REGELE: Ei, știi care-i culoarea de cărbune?

SUFFOLK: Dar de văzut, nu l-a văzut vreodată.

GLOUCESTER: Dar a văzut mantale, rochii, haine.

FEMEIA: Nu, niciodată nu le-a mai văzut.

GLOUCESTER: Nemernicule, spune-mi care mi-i numele!

SIMPCOX: Vai, stăpîne, nu știu.

GLOUCESTER *(arătînd pe unul din preajma sa):* Cum se numește-acesta?

SIMPCOX: Nu știu.

GLOUCESTER *(arătînd pe altul):* Pe-acesta cum îl cheamă?

SIMPCOX: Nici pe-acesta nu-l cunosc, stăpîne.

GLOUCESTER: Dar tu, cum te numești?

SIMPCOX: Sander Simpcox, cu voia voastră, stăpîne.

GLOUCESTER: Ei bine, Sander[73]. Ești cel mai nerușinat mincinos din toată creștinătatea. Dacă te-ai fi născut orb, ți-ar fi fost tot atît de lesne să ne spui numele noastre, pe cît de lesne ți-a fost să numești diferitele culori; dar să le numești așa, deodată, e cu neputință. Lorzi, Sfîntul Alban a făcut aici o minune: nu gîndiți însă că mare s-ar arăta puterea care l-ar pune pe acest schilod pe picioarele sale?

SIMPCOX: Ah, stăpîne, de ce nu poți?!

GLOUCESTER: Oameni buni din St. Alban's, aveți cumva în orășelul vostru biciuitori și bice?[74]

PRIMARUL: Avem, milord, la voia măriei voastre.

GLOUCESTER: Ei bine, trimite pe cineva să-mi aducă un gealat dintr-ăștia.

PRIMARUL: Băiete, dă fuga după un biciuitor.[75]

(Iese un om din suită.)

GLOUCESTER: Acum, să-mi aducă repede un scăunel. *(Este adus un scăunel).* Ei, năzdrăvane, dacă vrei să scapi de bici sări peste scaun și fugi.

SIMPCOX: Stăpîne, nu pot nici să mă țin pe picioare. Zadarnic mă veți chinui, zadarnic.

(Omul din suită revine cu biciuitorul.)

GLOUCESTER: Ei bine, domnișorule, o să facem noi ca să-ți găsești picioarele. Prietene, biciuiește-l pînă ce-o sări peste scaun.

BICIUITORUL: Da, milord. Vino încoace, secătură; iute! Ia scoate-ți pieptarul.

SIMPCOX: Ah, domnule, ce să fac?! Nu sînt în stare să mă țin pe picioare.

(După prima lovitură de bici sare peste scaun și fuge. Lumea aleargă după el strigînd: „Minune!")

REGELE: O, Doamne, vezi și rabzi asemeni lucruri...

REGINA: Am rîs cu hohote, văzînd cum fuge.

GLOUCESTER: Hei, prindeți-l și prindeți și femeia.

FEMEIA: Vai, domnule, am făcut asta din sărăcie.

GLOUCESTER: Să fie goniți și mînați cu biciul prin toate tîrgurile orașelor din drumul lor pînă ce-o fi să ajungă în Berwick, de unde au venit.

(Ies primarul, biciuitorul, femeia etc.)

CARDINALUL: A săvîrșit azi Humphrey o minune...

SUFFOLK: Da, pe-un olog el l-a făcut să zboare.[76]

GLOUCESTER: Ai săvîrșit minuni mai mari ca mine, milord, căci ai făcut ca într-o zi să zboare-ntregi orașe și cetăți.

(Intră Buckingham.)

REGELE: Ce vești aduce vărul Buckingham?

BUCKINGHAM: Ah, vești de care mă cutremur tot.
Să vi le spun. Uneltitori în șleahtă,
Făptuitori de lucruri necurate,
Cu sprijinul fățiș și uneltirea
Lui lady Eleanor, ducesa Gloucester —
Și care-i sufletul întregii șleahte —
În contra statului au făptuit
Cu farmece vrăjitorii oprite.
I-am prins asupra faptului, chemînd
Din noapte-adîncă spiritele rele,
Pe care le-ntrebau cu dinadinsul
Asupra morții și vieții noastre,
A regelui și-a sfetnicilor săi.
Așa cum vor fi date amănunte
Măriei voastre.

CARDINALUL *(aparte, lui Gloucester):*
Ce zici, lord-protector,

Soția voastră-i arestată-n Londra.
Eu cred că vestea ți-a turtit și muchea
La spadă-ncît deseară n-ai să vii.

GLOUCESTER: Trufașe preot, nu mă mai împunge.
Îndurerarea mi-a înfrînt puterea.
Mă dau bătut; înfrînt, mă plec ca-n fața
Și-a celui mai de jos dintre slugoi.

REGELE: O, Doamne, cîte fapte ticăloase
Sînt săvîrșite de cei răi și cum
Adesea cad ei înșiși pradă lor.

REGINA: Ei, Gloucester, iată-ți cuibul murdărit;
Ferește-te acum de orice pată.

GLOUCESTER: Doamnă,
Mi-e cerul martor cît mi-au fost de scumpe
Și legea, binele și bunul public,
Iar cît privește pe soția mea
Nu știu nimic din tot ce s-a-ntîmplat...
De-o fi aflat tot ce-am aflat — mîhnit sînt...
E nobilă, dar dacă a uitat
De cinste, de virtute și-a vorbit
Cu-acele groaznice ființe-a căror
Atingere orice noblețe spurcă,
O zvîrl din patul meu, din casa mea;
O dau pe mîna legii și o las
Să fie de batjocură și rîs
Pe-aceea care terfelește-un nume:
Cinstitul nume Gloucester.

REGELE: Să rămînem
Aici la noapte. Ne-om întoarce mîine
La Londra ca să cercetăm acestea,
Pe vinovații-acești respingători,
Ca vina să le-o punem în cîntarul
În care pe un talger va sta dreptul.[77]

SCENA 2

Londra. Grădina ducelui de York. Intră York, Salisbury și Warwick.

YORK: Acum, iubiți lorzi Salisbury și de Warwick,
Sfîrșită cina noastră,-ngăduiți-mi,
Plimbîndu-ne, spre liniștirea mea,

Să aflu ce părere aveți asupra
Temeiurilor care-ndreptățesc
Să vreau, să cer coroana Engliterei.

SALISBURY: Milord, să le cunosc în întregime.

WARWICK: Iubite York, arată-mi-le toate.
De sînt întemeiate, noi, Nevilii,
Vom fi supușii tăi plini de credință.

YORK: Deci, iată-le: celui de al treilea Edward
I-a fost dat șapte fii să aibă-n totul.
Întîiul, Edward, zis și Prințul Negru,
De Wales; al doilea, William duce Hatfield;
Al treilea, Lionel duce de Clarence:
Al patrulea, John Gaunt de Lancaster;
Al cincilea fu Edmund Langley York;
Al șaselea fu Thomas duce Woodstock
Și totodată Gloucester; și-nsfîrșit
Al șaptelea fu William duce Windsor.
Întîiul — Prințul Negru — a murit
În timp ce tată-său era în viață
Și a lăsat un singur fiu, pe Richard,
Cel ce-a domnit (cînd Edward a murit),
Dar pînă-n ziua-n care-un Bolingbroke
Duce de Lancaster, și-anume Henric
Dintîi născutul fiu al lui John Gaunt,
Sub numele de al patrulea din Henrici
S-a-ncoronat și detronînd pe Richard
Goni în Franța biata lui regină,
Iară pe el la Pomfret, locul unde,
Cum știți, sărmanul Richard fu ucis.[78]

WARWICK *(lui Salisbury)*:
Acesta-i, tată, adevărul; astfel
Își ține tronul casa Lancaster.

YORK: Prin forță, nu prin drept, țin ei coroana,
Prin trecerea din viață a lui Richard,
Urmaș lui Edward ca întîi născut,
Se cuvenea prin lege să domnească[79]
Coborîtorii fiului de-al doilea.

SALISBURY: Dar William Hatfield n-a avut urmaș.

YORK: Dar fiul cel de-al treilea e un Clarence,
Din care-mi trag eu dreptul la coroană;
Urmaș avu o fată doar, Philippe,
Ce l-a luat pe Edmund Mortimer
Și conte March; și Edmund a avut

Urmaș pe Roger conte March, iar Roger
Avu pe Edmund, Ann și Eleanor.

SALISBURY: Și Edmund[80], pe cînd Bolingbroke domnea,
A vrut coroana — eu așa-am citit —
Și-ar fi domnit, dar Owen Glendower
Închis pînă la moarte îl ținu.
Dar să-i vedem pe ceilalți.

YORK: Fata lui,
Întîi născuta Ann (ce mi-a fost mamă),
Fiind moștenitoare de coroană,
Se mărită cu Richard conte Cambridge,
Fiu al lui Langley cel de-al cincilea,
Urmaș dintr-ai lui Edward cel de-al treilea.
Din ea îmi izvorăște dreptul, ca
Îl moștenea pe Roger conte March,
Fiu al lui Edmond Mortimer și care
Ținea-n căsătorie pe Philippe,
Unica fiică a ducelui de Clarence;
Deci dac' urmașii primului născut
Au drept de moștenire înaintea
Urmașilor celui de-al doilea, eu
Sînt rege.

WARWICK: Limpede e judecata.
Coroana o pretinde Henric, drept
Urmaș al lui John Gaunt, al patrulea
Din fii, dar York se trage dintr-al treilea.
Deci ramura lui Lionel de Clarence
Nu-i stinsă și prin tine înflorește
Și-n fiii tăi de nobilă obîrșie.
Deci, Salisbury, împreună amîndoi
Să-ngenunchem și primii noi să fim,
Chiar și în locu-acesta singuratic,
Să-l salutăm pe suveranul nostru
De drept și-n fața lui să ne-nclinăm
Și-a strămoșescului său drept la tron.

AMÎNDOI: Trăiască Richard, rege-al Englitereі!

YORK: Vă mulțumesc, lorzi, însă nu sînt rege
Cît timp coroană n-am și nu mi-i spada
În sînge-al spiței Lancaster muiată.
Și-aceasta nu-i de-o săvîrșire-a clipei,
Ci grija-ascunderii și-a prevederii.
Voi, deci, așa ca mine faceți: ochii
Închideți-i la toat' obrăznicia

Lui Suffolk, la trufia lui Beaufort,
Sau la ambiția lui Somerset,
Sau a lui Buckingham cu șleahta sa,
Pîn' va cădea în plasa lor păstorul
Întregii turme, bunul duce Humphrey.
Aceasta vor, dar urmărind-o, moartea
Și-o vor găsi de-i York bun prooroc.

SALISBURY: De-ajuns, acuma îți cunoaștem gîndul.

WARWICK: Îmi spune inima: contele Warwick
Va face într-o zi din York un rege.

YORK: Și eu, Nevil, spun că menit e Richard
Din Warwick, contele, să facă omul
Dintîi de-ndată după rege-n țară.

(Ies.)

SCENA 3

Sala judecății.

Trîmbițe. Intră regele, regina, Gloucester, York, Suffolk, Salisbury. Ducesa de Gloucester, Margery Jourdain, Southwell, Hume și Bolingbroke intră sub pază.

REGELE: Apropie-te, doamnă Eleanor
Cobham și prin căsătorie Gloucester.
În ochii Domnului și ai noștri crima
Ți-i mare, deci sentința o primești
Pentru greșeli ce-n cartea Domnului
Cu moartea sînt înscrise... Voi, cei patru,
Veți merge înapoi, la închisoare;
De-acolo-n piața execuției.
Va fi de vie arsă vrăjitoarea
Și pulberea-i în Smithfield risipită.
Pe voi trei ștreangul vă va gîtui.
Tu, Doamnă, nașterea fiindu-ți alta,
Îți pierzi pe-ntreaga ta viață cinstea
Și toate-onorurile, iară după
Trei zile de amară pocăință,
În văzul lumii-n străzile din Londra,
Desculță, -nveșmîntată-n giulgiu alb
Ținînd o torță aprinsă-n mîna ta,

Gonită-n insula Man vei trăi
Şi-ţi va fi paznic sir John Stanley.

DUCESA: Este
Binevenită izgonirea, dar
Binevenită mi-ar fi însăşi moartea.

GLOUCESTER: Vezi, legea osîndeşte, Eleanor,
Şi eu nu pot s-acopăr pe acela
Pe care legea-l pedepseşte.

(Ies sub pază, ducesa şi ceilalţi condamnaţi.)

Ochii
Mi-s plini de lacrimi... inima mi-e ruptă.
Ruşinea-aceast' a bătrîneţii tale,
Biet Humphrey, sub povara-ndurerării,
Te încovoaie şi-ţi înclină fruntea...
Rog maiestatea voastră să-mi dea voie
Să plec, durerea-mi cere alinare
Şi bătrîneţea mea doreşte-odihna.

REGELE: Stai, Humphery, duce Gloucester, înaintea
Plecării dă-mi toiagul, Henric vrea
Să-şi fie însuşi el protector, Domnul
Va fi speranţa, sprijinul, făclia,
Îndrumătoarea paşilor săi. Du-te
În pace, Humphrey, tot pe-atît de drag
Pe cît ne-ai fost şi ca protector.

REGINA: Nu văd
De ce un rege-n vîrstă de-a domni
Să fie ocrotit ca un copil.
Să ţină Henric cîrma Engliterei
Şi Dumnezeu! Dă-i înapoi toiagul![81]
Dă-i regelui regatul înapoi!

GLOUCESTER: Toiagul meu? O, nobil Henric, iată-l.
Cu-aceeaşi voie bună mă despart
De el, precum cu-aceeaşi voie bună
Părintele tău Henric mi l-a dat.
Eu la picioare ţi-l aşez, cum alţii
Mai dornici decît mine l-ar primi.
Adio, rege bun! Cînd n-oi mai fi
Să-ţi ţină-n pază tronul — cinstea, pacea...

REGINA: Henric rege, în sfîrşit regină
E Margareta! Humphrey Gloucester parcă
N-ar mai fi el, atît e de lovit...

De două ori: soția izgonită
E brațu-i drept tăiat... apoi toiagul
Onoarei smuls... acum va fi în mîna
Lui Henric, da, așa se și cuvine.

SUFFOLK: Înclină crengile, se prăbușește
Trufașul pin[82] și-i moare-n tinerețe[83]
Ducesei Eleanor mîndria ei!

YORK: Lăsați, lorzi, toate-acestea și cu voia
Măriei sale a venit și ziua
Acelei lupte dintr-armurier
Și ucenicul său. Și iată-i gata
De luptă, dacă vrea măria voastră
Să vadă această-ncăierare.

REGINA: Da,
Iubite lord, de-aceea am și venit
Să văd cum se sfîrșește-această ceartă.

REGELE: Vedeți să fie toate rînduite,
Să isprăvim cu-acestea. Dumnezeu
Va ocroti dreptatea.

YORK: N-am văzut
Vreodat' un ticălos de plîns de milă
Cum e de teama luptei ucenicul,
Cel care l-a învinuit pe meșter.

(Intră dintr-o parte Horner armurierul, înconjurat de vecinii săi, care beau în sănătatea lui, și cu care cinstește atît, încît se îmbată. Poartă un băț gros de care e atîrnat, cu un cap scurt de frînghie, un sac cu nisip.[84] E precedat de un toboșar, care bate toba. De cealaltă parte intră Peter, precedat și el de un toboșar și înarmat și el cu ciomag de care atîrnă un sac de nisip. E însoțit de ucenici, prieteni de-ai lui, cu care bea și cinstește.)

PRIMUL VECIN: Uite, vecine Horner, beau un pahar de Xeres pentru tine. Să nu-ți fie teamă, vecine, ai să ieși cu bine.

AL DOILEA VECIN: Hei, uite o cupă de vin de Charneco![85]

AL TREILEA VECIN: Ia privește aici, vecine, ce oală de bere. Bea și să nu-ți fie frică de ucenic.

HORNER: Dați oala-ncoace, hai! Să bea toți, fac eu cinste. Cît despre Peter, nu dau pe el o ceapă degerată![86]

PRIMUL UCENIC: Beau pentru tine, Peter! Să nu-ți fie frică...

AL DOILEA UCENIC: Fii vesel, Peter, să nu-ți fie teamă de stăpînul tău. Luptă pentru cinstea noastră, a ucenicilor.

PETER: Vă mulțumesc la toți. Beți și rugați-vă pentru mine, vă rog, că eu cred c-am tras ultima dușcă de pe lumea asta. Robin, dacă mor, îți dau șorțul meu. Ție, Will, îți las ciocanul și tu, Tom, uite, ține toți banii, ia-i. O, Doamne, ține-mă. Mă rog la Dumnezeu pentru că nu mă pot vedea ținînd piept meșterului meu. El e învățat cu lupta...

SALISBURY: Haide, terminați cu băutul. Bateți-vă. Băiete, cum te cheamă?

PETER: Peter, chiar așa.

SALISBURY: Peter și mai cum?

PETER: Thump.

SALISBURY: „Thump"? „Tîmpește"-l deci pe meșter. Lovește-l bine!

HORNER: Domnilor, am venit aici așa cum s-ar zice că sîntem la instigația ucenicului meu pentru a dovedi că e un nemernic și că eu sînt om cinstit. În ce-l privește pe ducele de York, să mor dacă i-am vrut vreodată răul, nici lui, nici regelui sau reginei. De-aceea, Peter, așteaptă-te la o lovitură groaznică.

YORK: Grăbiți-vă. Atîta a băut
Că limba și-o împleticește-n gură.
Gorniști! Sunați semnal să-nceapă lupta!

(Trîmbițe. Se bat. Peter îl doboară pe meșterul armurier.)

HORNER: Destul, Peter. Destul... Mărturisesc trădarea. Mărturisesc.

(Moare.)

YORK: *(arătîndu-l pe Peter);*
Luați-i arma. Prietene, mulțumește-i Domnului și vinului bun care l-a făcut pe stăpînul tău să se clatine.

PETER: O, Doamne, am învins dușmanii în fața unei astfel de adunări! O, Peter, pe bună cinste și dreptate ai cîștigat!

REGELE: Luați-mi-l din ochi pe trădătorul
Cu-a cărui moarte crima-i dovedită.
În marea lui dreptate Dumnezeu

Ne-a arătat și nevinovăția
Acestui credincios băiat pe care
Nedrept voia să-l dea hain pieirii.
Băiete, vino, îți vom da răsplata.

(Ies.)

SCENA 4

O stradă. Intră Gloucester și servitorii săi, toți îndoliați.

GLOUCESTER: Un nor acoperă adeseori
Seninul celei mai frumoase zile...
Și după vară vine iarna stearpă
Cu frigul ei pătrunzător și aspru...
Și griji și bucurii s-adună-ntr-una
Cu anotimpurile ce se scurg...
Cît este ceasul?

UN SERVITOR: Zece e, milord.

GLOUCESTER: E ora, deci, la care mi s-a spus
S-aștept să treacă biata mea ducesă...
Ah, fragede picioarele nu-i vor
Putea-ndura asprimea pietrelor...
Ce suferință, scumpă Nell, să-nduri
Tu, mîndru suflet, josnicile turme...
Și să-ți privească-n față și să rîdă
De umilința ta, cu dușmănie...
Cînd ele roțile trăsurii doar
Vedeau cînd tu treceai prin larma străzii...
Dar iată, vine... da... să-mi pregătesc
Și ochii stinși de lacrimi, ca să vadă
Durerea, suferința ei...

(Apare ducesa de Gloucester, îmbrăcată-ntr-un linţoliu alb, cu o tablă scrisă agăţată pe spinare, desculţă şi cu o torţă aprinsă-n mînă. E însoţită de sir John Stanley, de şerif şi de mai mulţi ofiţeri.)

UN SERVITOR: De vrea măria ta, noi o răpim.

GLOUCESTER: Pentru nimic în lume... nu... lăsați-o.

DUCESA: Milord, vii umilința să mi-o vezi?
Şi tu te pocăieşti în stradă? Uite-i

Cum te privesc cu toții...Vezi mulțimea
Cum te-amețește și cu degetul
Te-arată, capetele clătinîndu-și...
Holbații ochi scoțîndu-i din orbite...
Ah, Gloucester, fugi de ochii lor haini,
Închide-te-ntre ziduri ca să plîngi
Rușinea mea și blestămă-ți dușmanii
Ce te-au lovit, lovind întîi în mine...

GLOUCESTER: Răbdare, scumpă Nell, răbdare, uită...

DUCESA: Ah, spune-mi să mă uit pe mine însămi...
Cînd mă gîndesc că-ți sînt soție, Gloucester,
Că tu ești prinț, protector de regat,
Nu pot să înțeleg ca eu să fiu
Purtată-n străzi, batjocorită astfel,
Cu tabla scrisă, atîrnată-n spate,
De rîsetele gloatei urmărită,
Prea bucuroasă plînsul să mi-l vadă.
Picioarele desculțe mi le taie
Ne'ndurătoare pietre și poporul
Îmi strigă în batjocură să merg
Băgînd de seamă unde calc... Ah, Humphrey,
Să pot purta eu jugul josniciei?!
Voi mai putea vedea vreodată lumea,
Să regăsesc norocul să mă bucur
De soare, de lumina lui?! Nu, umbra
Va fi lumina mea și noaptea zi!
Și iadul meu va fi să-mi amintesc
De mîndra mea viață de-altădată.
Mi-oi spune uneori că sînt soția
Lui Humphrey ducele de Gloucester, prințul
Stăpînul țării și că totuși, prinț
Fiind și-atotputernic, a rămas
Nepăsător, în timp ce eu, jertfita,
Eram mirarea și batjocura
Celui dintîi venit dintre nemernici!
Și nu roși de-a mea rușine... nu...
Să nu te tulburi, altfel barda morții
Va fi să se ridice-asupra ta!
Dar se va ridica, fii sigur! Suffolk
Va face totul, cum va fi porunca
Aceleia ce ne urăște. York,
Cum și păgînul preot de Beaufort,

De grijă-ți poartă, plumb să-ți toarne-n aripi!
Dar nu te zbate cît încă piciorul
Nu ți l-au prins în cursă; și nu crede
Că ei au să-și dea gîndul în vileag![87]

GLOUCESTER: Ah, Nell, taci... judeci strîmb... Ar trebui
Să am o vină ca să fiu lovit.
De douăzeci de ori mai mulți dușmani
Să am și tot de-atîtea ori să fie
Mai tari și totuși nu mă vor atinge
De sînt supus cinstit și fără pată.
Vrei să te smulg acestei înjosiri?
Dar nu-ți va fi rușinea ștearsă, nu...
Și legea înfruntînd ar fi zadarnic
Să mă primejduiesc... Vezi, scumpă Nell,
E singurul tău sprijin îndurarea.[88]
Răbdare... cere-i inimii răbdare...
Vor trece și aceste zile negre.

(Intră un vestitor)

VESTITORUL: Aduc poruncă înălțimii tale să se prezinte Parlamentului maiestății sale, ce se va întruni la Bury, la data de întîi a lunii viitoare.

GLOUCESTER: Încuviințarea nu mi-a fost cerută!
E-o uneltire... Bine, mă voi duce.[89]

(Vestitorul iese.)

Iubită Nell, îmi iau rămasul bun.
Șerif, să nu întreacă ispășirea
Cuvîntul regelui.

ȘERIFUL: Cu voia voastră
Sfîrșesc îndatorirea-mi. Sir John Stanley
Însărcinat e-acuma s-o petreacă
În insula Man.

GLOUCESTER: Tu, sir John, chemat
Ești să veghezi asupra doamnei mele?

STANLEY: Milord, așa mi-a fost porunca dată.

GLOUCESTER: Nu te purta mai rău, dacă te rog
Să fii mai blînd cu ea, căci poate lumea
Îmi va surîde încă și-oi trăi[90]
De-ajuns să pot și eu să-ți fac un bine
Cum i-l vei face tu... Sir John, adio.

DUCESA: Milord, cum, pleci și nu-mi spui nici adio?!
GLOUCESTER: Nu vezi că plînsul vorba mi-o îneacă!

(Gloucester iese urmat de oamenii săi.)

DUCESA: Da... ai plecat... și mi-a plecat nădejdea...
Acum mi-e bucurie numai moartea...
Da... moartea... Înainte numai vorba
De moarte și mă-nfricoșa... Pe-atunci
Doream o veșnicie-a vieții...
Ah, Stanley, să plecăm de-aicea, ia-mă,
Nu-mi trebuie nici o favoare, du-mă
Acolo unde-a fost porunca dată.
STANLEY: Da, doamnă, către insula Man[91] mergem.
Veți fi ținută-acolo potrivit
Cu traiul vostru.
DUCESA: Traiul meu? Deci rău...
Rău, da, căci eu sînt numai josnicie...
Și traiul îmi va fi de-asemeni josnic?
STANLEY: Va fi ca al ducesei și soției
Lui Humphrey ducele de Gloucester... da,
Viața voastr' așa va fi...
DUCESA: Cu bine,
Șerif... și îți urez mai mult noroc
Decît mi-a fost dat mie, deși tu
Ai fost unealta înjosirii mele.[92]
ȘERIFUL: E slujba mea — și, doamnă, cer iertare.[93]
DUCESA: Da, da... adio, ți-ai îndeplinit-o...
Nu mergem, Stanley?
STANLEY: Pocăința voastră
Sfîrșită-i, doamnă. Scoateți-vă giulgiul,
Luați veșminte de călătorie.
DUCESA: Rușinea nu-mi voi scoate-o cu lințoliul...
Mi se va agăța de orice mantii
Și va străbate-orice podoabe-oi pune.
Deschide drumul, haide, mi-i degrabă.
Să văd și închisoarea ce m-așteaptă.

(Ies.)

ACTUL III

SCENA 1

Mînăstirea din Bury St. Edmund's.

Trîmbițe. Intră în Parlament regele Henric, regina Margareta, cardinalul Beaufort, Suffolk, York, Buckingham, Salisbury, Warwick și alții.)

REGELE: Mă mir că lordul Gloucester n-a venit.
De obicei nu vine cel din urmă,
Chiar dacă-ntîrzierea-i cu temei.

REGINA: Nu vezi? Nu simți la dînsul o ciudată
Schimbare în purtare... Cum, nu vezi
Mîndria ce i-o-nfățișează chipul
Și cum, de scurtă vreme, e obraznic,
Trufaș, tăios, altfel de cum era?
Îmi amintesc de cînd era plăcut,
Supus, și cum, o dată de-l priveam,
De-ndată-ngenunchea, că-ntreaga curte
De-a lui supunere se minuna.
Acum, de-l întîlnim de dimineață,
Cînd toată lumea spune bună ziua,
El se încruntă, ia un chip posac
Și trece drept și cu genunchiul țeapăn,
Uitînd respectul ce ni-l datorează.
La mîrîit de javre nu iei seama;
La răcnetul de leu[94] și cei mai tari
Tresar și Humphrey nu-i un oarecare
În Anglia... Prin spiță dreaptă-i ruda
De-aproape-a ta. De-i dat să cazi, el suie...
Gîndind la cîtă ură are-n suflet
Și la cîștigul său la moartea ta,
Socot că nu-i dibaci ca să-l primești
În preajma ta și-n sfaturile tale.

A cîștigat, prin lingușiri, poporul,
Încît de-o vrea vrodat' să se revolte
Mi-e teamă că mulțimea-l va urma.
Nu prinde, primăvara, buruiana
Prea multe rădăcini, dar dac-o lași —
Îți năpădește-ntreaga ta grădină
Înăbușindu-ți toate florile.
Respectuoasa grijă ce o port
Stăpînului și domnul meu mă face
Să văd în duce un pericol. Dacă
E-nchipuire, spune că e spaima
Unei femei și dac-această spaimă
Mi-ar fi prin vreo dovadă cu temei
Împrăștiată, gata sînt să spun
Că eu adus-am ducelui jignire.
Vă rog, lorzi, Suffolk, Buckingham și York,
De stă-n putința voastră, dezmințiți
Aceste vorbe ale mele sau
Dreptatea celor spuse întăriți-o!

SUFFOLK: Măria voastră bine-a judecat
Pe duce. Dac-aș fi vorbit întîiul,
Aș fi rostit pesemne-aceleași gînduri.
La-ndemnul lui ducesa a purces
La farmece drăcești, pot ca să jur,
Sau dacă n-a fost o părtașă-a crimei,
Prin faptul însă că el fără preget
I-a amintit de-obîrșia-i înaltă,
C-ar fi din neamul regelui și astfel
Moștenitorul prezumtiv, noblețea
Atît i-a preamărit-o-ncît nebuna
Ducesă-n creieru-i bolnav scorni
Urzeli, pe suveran să ni-l doboare...
Sînt liniștite apele adînci;
Trădarea-i pune masca de credință...
Nu urlă vulpea mielul cînd îl fură...
Nu, nu... măria ta, e Gloucester omul
De vicleșug adînc, de nepătruns...

CARDINALUL: N-a născocit el împotriva legii
Pedeapsa unor morți spăimîntătoare
Chiar pentru vini mărunte?

YORK: Și în timpul
Protectoratului n-a ridicat
Bani grei din țară spre-a plăti ostașii
Din Franța și nu i-a trimis nicicînd?[95]
Sînt bani cu care s-au răsculat orașe.[96]

BUCKINGHAM: Acestea-s mici, dar vini mai mari ieși-vor
Cu timpul la iveală-n blîndul Humphrey!

REGELE: Milorzi, o vorbă: zelul care-l puneți
Să smulgeți spinii toți din drumul meu
De laudă-i; dar Gloucester n-are vină,
Într-însul nu e umbră de trădare
Cum nu-i în mielușelul care suge
Și nici în porumbelul alb și blînd.
E ducele prea bun și om de bine
Ca răul să-l viseze el, necum
Să uneltească prăbușirea mea.

REGINA: Ah, nu e mai primejdios nimic
Decît încrederea-ngăduitoare.
Arat-a porumbel? Atuncea fulgii
Îi sînt de împrumut... Pornirea lui
De corb e. Pare miel? Atuncea pielea
I-a-mprumutat-o, căci apucătura-i
E-a lupului ce sfîșie. Dar care-i
Fățarnicul ce nu s-ar înlesni
Să fure-nfățișarea ce-l ascunde?
Ia seama, rege, atîrnăm toți astăzi
De doborîrea-acestui om viclean...

(Intră Somerset.)

SOMERSET: Aduc iubitului meu suveran
Închinăciune.

REGELE: Fii binevenit,
Lord Somerset, ce vești aduci din Franța?

SOMERSET: Pe-acel meleag a voastre stăpîniri
Au fost răpite. Totul e pierdut.

REGELE: O dureroasă știre, Somerset,
Dar, facă-se pe voia Domnului!

YORK *(aparte)*:

E dureroasă pentru mine... Franța
Cu Anglia îmi intră-n socoteli.
Speranța-mi nici n-a înflorit și iată
Omizile au năpădit lăstarul .

Dar, toate le-oi schimba... sau dreptu-mi vînd
Pe prețul unui glorios mormînt.

(Intră Gloucester.)

GLOUCESTER: Urez noroc stăpînului meu rege
Și-i cer iertare de întîrziere.

SUFFOLK: Nu, Gloucester, află, ești tot prea devreme
Sosit, cum ești lipsit și de credință,
Pentru trădare-naltă te-arestez!

GLOUCESTER: Hei, Suffolk, nu roșesc, n-ai nici o grijă!
N-am să mă schimb la față pentru-aceasta...
Cînd inima-i curată nu te pierzi....
Cum e lipsit izvorul de nămol,
La fel sînt limpede de orice gînd
Hain și de a regelui trădare.
Dar cine-i cel ce-ar vrea să-mi zvîrle vina?

YORK: Se crede că în Franța te-ai lăsat
Corupt și soldele, tu, ca protector,
Le-ai fost răpit ostașilor, încît
A fost pierdută Franța.

GLOUCESTER: Ha, se crede!
Și cine crede-aceasta? Niciodată
Eu n-am ros din simbria oastei noastre,
Nici n-am primit obolul Franței. Domnul
Să nu mă ocrotească, dacă nu e
Adevărat că noapte după noapte
Și nopți de-a rîndul mi-am trecut muncind
Din greu spre propășirea Engliterei.
Și regelui de i-am luat vreun ban,
Dinarul ce-l voi fi furat, zvîrlit
Să-mi fie-n față-n ziua judecății!
Nu... nu... din punga mea, de-atîtea ori,
Voind să cruț poporul sărăcit,
Plătit-am solda garnizoanelor
Și banii înapoi nu i-am cerut.

CARDINALUL: De spus, milord, ușor e să le spui....

GLOUCESTER: E adevărul. Domnul mi-este martor.

YORK: Fiind protector ai scornit pedepse
Și cazne groaznice. Ai necinstit
Prin tiranie Anglia...

GLOUCESTER Se știe
Că-n vremea cînd eram protector, mila
A fost o vină-a mea. Mă-nduplecam

De lacrimile celui vinovat:
Căința îi răscumpăra greșeala...
De nu era un ucigaș sălbatic
Ori sîngeros tîlhar la drumul mare,
Nu dam pedepse aspre. Drept e însă
Că răzbunam omorul cu tortura,
Nu tîlhăriile și alte fapte.

SUFFOLK: La aste-nvinuiri răspunzi ușor[97],
Dar bănuit ești și de alte crime
De care greu te vei putea spăla.
În numele măriei sale deci
Te arestez și lordul cardinal
Sub pază te va ține pînă-n ziua
Ce va fi sorocită judecății.

REGELE: E marea mea nădejde, Humphrey Gloucester
De toată bănuiala să te speli.
Îmi spune inima și conștiința
Că ești nevinovat.

GLOUCESTER: Mult milostive,
Primejdioase sînt aceste timpuri...
De neagra-ambiție, virtutea e
Înăbușită... mila-i sugrumată
De mîna urii și domnește hîdă
Vînzarea sufletelor. Izgonită-i
Dreptatea-n țara maiestății tale...
Știu, uneltirea lor îmi vrea viața...
Cu drag le-aș da-o dacă moartea mea
Ar ferici pămîntul țării noastre
Și-ar pune capăt tiraniei lor.
Dar moartea-mi nu-i decît prologul piesei
Și alții, mii, nu pot nici bănui
Primejdia și nu văd tragedia,
Pe care ei o pun la cale. Ochiul
Strălucitor și roșu-al lui Beaufort
Trădează-a inimii lui răutate
Cum fruntea-ntunecată a lui Suffolk
Vijelioasa-i ură... Buckingham
Descarcă-ntr-o batjocură de vorbe
Povara poftei ce-l apasă-n suflet,
Iar cruntul York ce-ar vrea și luna-n ceruri
Și-al cărui braț trufaș l-am retezat,
Mi-aduce-nvinuiri nedrepte. Voi,
Voi ca și ceilalți, preamărită, doamnă,

Ați strîns fără temei pe capul meu
Un maldăr de învinuiri și mult
Truditu-v-ați să-mi puneți împotrivă
Urgia suzeranului meu drag.
Da, împreună toți v-ați sfătuit;
Eu știu de înțelegerile voastre
Viața-mi nepătată să mi-o frîngeți.
Ha, martori mincinoși nu vor lipsi
Cu ei s-ajungeți să mă osîndiți
Și nici închipuitele trădări
Ca să sporiți răspunderile mele.
E vechi proverbul: „Ca să bați un cîine
Găsești mai iute decît crezi și bățul..."

CARDINALUL: Dar, suzeranul meu, rostirea-aceasta
Cu vorbe aprige n-o suferim!
Acei ce vor să-ți apere ființa
Regească de cuțitul și turbarea
Trădării și a celor ce trădează,
De sînt în felu-acesta înfruntați
Și umiliți — fiindu-i liber dat
Cuvîntul celui care poartă vină
În calea zeului ridică stavili!

SUFFOLK: Dar n-a adus ofense doamnei noastre
Prin vorbe pline de jignire, totuși
Aduse iscusit, mărturisind
C-ar fi atras de partea-i oameni care
Prin jurăminte strîmbe să-l doboare?

REGINA: Mi-e, totuși, lesne plîngerea s-o-ngădui
Aceluia ce pierde...

GLOUCESTER: Dreaptă vorbă,
Căci pierd într-adevăr, dar vai de-aceia
Care cîștigă prin înșelăciune,
Căci cei ce astfel pierd drept pot vorbi!

BUCKINGHAM: Dar tot vorbind așa, ne pierdem ziua...
Lord cardinal, e prizonierul vostru.

CARDINALUL *(către oamenii săi)*:
Hei, voi, luați-l, duceți-l, păziți-l...

GLOUCESTER: Ah, Henric regele își zvîrlă cîrja
Cînd încă nu se ține pe picioare?!
Gonit de lîngă tine e păstorul,
Cînd lupii urlă care-ntîi din tine
Să se înfrupte, da, să te sfîșie!
Zadarnică de mi-ar fi temerea!

De-ar fi așa... căci Henric, rege bun
Și drag, de prăbușirea ta mă tem!

(Gloucester iese sub pază.)

REGELE: Lorzi, faceți și desfaceți ca și cum
Aș fi aici și faceți cum gîndiți...
REGINA: Măria voastră vrea să părăsească
Acuma Parlamentul?
REGELE: Margareta,
Durerea inima mi-o potopește
Și valul lacrimilor urcă, urcă
Din pieptul apăsat de suferință,
Căci ce-i mai rău decît nemulțumirea?[98]
Ah, Humphrey, unchiul meu, îți văd pe chip
O lume-a cinstei și sincerității...
Eu, bunule meu Humphrey, pînă astăzi
Eu niciodată n-am ajuns să spun
Că ești fățarnic... nu m-am îndoit,
Că mi-ai fost totdeauna cu credință.
Dar care-i steaua ce ți-e piază rea
Ca lorzii și regina Margareta
Viața ta curată s-o răstoarne?
Tu rău nu le-ai făcut, nici lor... la nimeni...
Așa cum măcelarul ia vițelul
Și-l leagă-n funii cînd vrea să s-abată
Din drumul sîngerosului cuțit,
La fel hainii toți te-au ridicat.
La fel, gemînd, rătăcitoare mamă,
Privesc pe urma celui ce se duce
Și nu pot decît pierderea să-mi plîng,
Să-l plîng pe bunul și pierdutul Gloucester,
Neputincioase lacrimi și să-l caut
Cu ochii tulburi și nimic să pot,
Atît de tari sînt dușmanii-i jurați...
Și de nefericirea lui voi geme...
Și-n hohote voi spune: „Dacă este
Vreun trădător, acela nu e Gloucester..."

(Ies toți, afară de regină, cardinal, Suffolk și York. Somerset rămîne deoparte.

REGINA: Voi, lorzi ce n-aveți gînduri rele, știți
Cum se topește și zăpada-n soare,
La fel și Henric, rece în atîtea,

Se lasă lesne prins în nada milei
Și vorbele lui Gloucester îl cîștigă
Cum vaietul de crocodil îl prinde
Pe-nduioșatul călător în cursă,[99]
Ori ca un șarpe-ntins în strat de flori,
Cu pielea lucitoare, colorată,
Ce mușcă pe copilul ce-l privește.
Și credeți-mă, altul mai cuminte
(Și totuși sînt cuminte îndeajuns)
Pe Gloucester de viață l-ar scăpa
Ca temerea de dînsul să ne-o piardă.

CARDINALUL: Să moară... da... dibaci ar fi așa
Dar n-avem încă pricină de moarte.
Se cade forma legii s-o-mplinim.

SUFFOLK: Eu cred că tocmai asta nu e bine,
Căci regele viața-i va scăpa
Și s-ar scula poporul pentru dînsul.
Noi doar o pricină de rînd avem
Ca pedepsirea lui s-o-ndreptățim;
Ne'ncrederea.

YORK: Deci nu vrei ca să moară!

SUFFOLK: Ah, York! Nu-i om ca moartea să i-o vrea
Cît i-o doresc eu.

YORK: York de-asemeni simte
Nevoie mare mort să-l vadă, însă
Vorbiți, lord cardinal, și voi, lord Suffolk,
Din fundul inimilor voastre, spuneți:
A pune un erete-înfometat
Ca să păzească puiul de găină
De alt erete asta nu înseamnă
Ca regelui să vrei să-l pui pe Humphrey
De pază.

REGINA: Bietul pui, o să-l sugrumi!

SUFFOLK: Așa e, doamnă. N-ar fi nebunie
Să faci din vulpe păzitor de turmă
Și chiar știind că-i ucigaș viclean,
Tu, totuși, ochii să-i închizi, să zici
Că nu-i nimic, fiindcă viclenia
El nu și-a dat-o încă în vileag?
Nu, nu... Să moară pînă nu-i sînt pline
De sînge fălcile, căci el e vulpea,
Dușman firesc al turmei — da, el, Humphrey,
E-al regelui vrăjmaș — dovezi sînt multe...

Să nu gîndim prea mult la felul morții,
Că e prin cursă-ntinsă, pîndă, fie
În timpul somnului sau treaz, totuna,
Să moară...-nșelăciunea-i bună cînd
Lovește-n cel ce-ar fi voit să-nșele!

REGINA: De trei ori nobil Suffolk, asta-i vorbă
Cu hotărîre spusă...

SUFFOLK: Hotărîrea
E fapta însăși, căci adeseori
E vorba mai bogată decît fapta.
Aici mi-e însă inima-nțeleasă
Cu vorba mea, căci e de cinste fapta
Și-l apără pe rege de dușman...
O vorbă spuneți-mi — și-i voi fi preot...[100]

CARDINALUL: Lord Suffolk, mort îl vreau. Dar înainte
De-a te sfinți ca popă, spune-mi dacă
Părtaș vei fi la săvîrșirea faptei...
Îi voi găsi făptașul... fii pe pace.
Căci inima-mi vrea să-l salvez pe rege.

SUFFOLK: Da, iată-mi mîna. Fapta-i cu folos.

REGINA: Și eu gîndesc la fel.

YORK: Și eu la fel. Și-acum, că sîntem trei
Și înțeleși — nu ne mai pasă cine
Ar fi să ne îndeplinească voia![101]

(Intră un vestitor.)

VESTITORUL: Stăpîni, sosesc în grabă din Irlanda.
Rebelii au pornit măceluri crunte
Și i-au trecut prin spadă pe englezi...
Trimite-ți ajutoare, lorzi, opriți-i
Pînă ce rana nu se adîncește;
Acum e încă timpul să se-nchege...

CARDINALUL: E o spărtură. Trebuie degrabă
Să fie astupată. Care-i sfatul?

YORK *(ironic)*:
Să fie Somerset trimis regent!
E-o mînă fericită-n guvernare...
E martoră izbînda lui din Franța!

SOMERSET: York cu politica lui încîlcită,
Regent dac-ar fi fost în locul meu,
N-ar fi rămas atîta vreme-n Franța...

YORK: Nu, sigur, ca să pierd tot ce-ai pierdut...

Viața mai degrabă mi-o pierdeam,
Decît s-aduc povara de necinste,
Dac-aș fi stat acolo doar să pierd!
Pe piele-o cît de mică rană-arată-mi!...
Cîștigă rar cei care pielea-și cruță!

REGINA: Ah, iată ce scînteie se pornește...
De-o bate vîntul, focul se va-ncinge.
Vă stăpîniți, York, Somerset, ajunge!
York, dacă ai fi fost regent în Franța,
Norocul poate ți-ar fi fost mai mic...

YORK: Mai mic decît această prăbușire?!
Atunci rușine nouă, tuturor...

SOMERSET: Și ție, fiindcă-ți place prăbușirea.[102]

CARDINALUL: Lord York, de vrei acum norocu-ncearcă-l.
Sînt kernesii sălbatici din Irlanda
Porniți să risipească sînge-englez.
Vrei într-acolo să pornești cu oaste
Aleasă pe sprînceană, să-ți încerci
Norocu-n lupta împotriva lor?

YORK: Milord, vreau, dac-a regelui e voia...

SUFFOLK: Hei! Voia noastr-a lui e... căci el spune
Așa cum hotărîm. Deci, nobil York,
Primește sarcina. Ți-o-ncredințăm...

YORK: Primesc. Milorzi, găsiți-mi deci ostașii
În timpu-n care-mi pregătesc plecarea.

SUFFOLK: Milord York, grijă am. Dar se cuvine
Să știm ce facem cu vicleanul Humphrey.

CARDINALUL: Nu mai vorbi de dînsul — am eu grijă
Să nu mai stea mereu în calea noastră,[103]
Dar să-ncheiem. E ziua pe sfîrșite.
Lord Suffolk, numai noi doi vom avea
Să mai vorbim, cîndva, despre acestea...

YORK: Lord Suffolk, eu în paisprezece zile,
Aștept la Bristol oastea. De acolo
Pornesc corăbiile spre Irlanda.

SUFFOLK: Voi îngriji să fie toate gata...

(Ies toți, rămîne numai York.)

YORK: Acuma, York, e clipa ta, acum
Ori niciodată gîndul tău plăpînd
Să ți-l ascuți și ce speranțe ai
Să le dai viață. Tu să fii ce ești;

Nu-i nici o bucurie-n moarte. Lasă-l
Pe cel netrebnic să se-nfricoşeze
Şi[104] să-ţi trăieşti în plin viaţa. Lasă-i
Înfricoşarea omului schilod,
Să n-o îngădui să se oploşească
În inima-ţi regească. Cum e ploaia
De repede în primăvară, gîndul
Cu alte gînduri se aleargă, toate
Se-ndreaptă către singurul meu ţel:
Puterea... Creierul mi-e ca un harnic
Păianjen care toarce-ntr-una, ţese
Ca să-nfăşoare duşmanii, să-i lege.
E bine, nobililor, bună-i fapta,
Dibaci e oastea-n mîna mea s-o daţi!
Mi-e teamă că un şarpe-nfometat
L-aţi pus la inimă, să-l mîngîiaţi
Ca să vă muşte inima. Voiam
Ostaşi, şi iată voi mi-i daţi. E bine.
Vă mulţumesc şi sigur fiţi că puneţi
Tăişuri iuţi în mîini ne'nduplecate.
Voi ţine oaste mare în Irlanda.
În Anglia dau drumul vijeliei
Şi zece mii de suflete s-or duce
În iad sau rai şi, groaznică, furtuna
Nu va-nceta decît cînd cerc de aur
S-o aşeza pe fruntea mea, ca soare
Din ale cărei raze sclipitoare
S-or linişti nebunele vîrtejuri...
Şi gîndul ca să-l pot înfăptui
L-am cîştigat pe omul dîrz din Kent.
John Cade of Ashford,[105]
Cel care va dezlănţui mişcarea
Sub nume de-mprumut: John Mortimer.
Eu l-am văzut pe ne'mblînzitul Cade
Luptînd de unul singur în Irlanda
În contra unei trupe-ntregi de kernesi[106]
Şi coapsele-i, spuzite de săgeţi,
Făceau s-arate ca un porc sălbatic.[107]
Apoi, văzutu-l-am şurub desprins
Şi învîrtit în salt de dans de maur[108]
Şi-şi zornăia săgeţile-nroşite[109]
Cum maurul îşi sună zurgălăii...
Adesea sub înfăţişări de kèrnes

Cu dușmanii vorbind a izbutit
Să-mi dea știință de trădarea lor.
El va fi omul, dracul meu, aicea...
Prin trăsături, prin firea lui, prin glas
Aduce cu John Mortimer, cel mort...
Așa, eu voi vedea ce vrea poporul,
Și dragoste de-i poartă casei York.
De va fi prins cumva și tras pe roată
Sînt sigur că nici cazna nu-i va smulge
Vreo vorbă despre cel ce-i stă în spate.
Dar dacă izbutește — și sînt sigur
Că izbutește — atuncea din Irlanda
Sosesc cu trupele ca să culeg
Recolta-nsămînțată de John Cade,
Căci dacă Humphrey mort e — și va fi —
Iar Henric dat deoparte,-n mîna mea
Domnia țării-ntregi o voi avea.

(Iese.)

SCENA 2

Bury St. Edmund's.

O mare încăpere în palat. Intră doi ucigași.

PRIMUL UCIGAȘ: Aleargă repede la lordul Suffolk
Și zi-i că l-am trimis pe duce
Cum a voit și-a dat poruncă.

AL DOILEA UCIGAȘ: Ah, ce-am făcut! De ce nu-i ca-nainte!
De-ai ști cît roade remușcarea...

PRIMUL UCIGAȘ: Iată
Sosește lordul nostru.

SUFFOLK: Maiștrilor,
Sfîrșit-ați?

PRIMUL UCIGAȘ: Da, milord. E gata. Mort.

SUFFOLK: Atunci e bine. Mergeți dar la mine
Și fapta îndrăzneaț-oi răsplăti-o...
Sînt regele și sfetnicii aicea...
Dar patul l-ați făcut? E cum v-am spus?

PRIMUL UCIGAȘ: Da, bunule lord.

SUFFOLK: Iute-atunci, plecați.

(Ies asasinii. Trîmbițe. Intră regele, regina, cardinalul, Somerset, lorzi și alte persoane.)

REGELE: Chemați degrabă unchiu-n fața noastră
Și spuneți-i că vrem să judecăm
Luminăția lui de-i vinovată,
Așa cum vorba umblă-n preajma mea.
Mă duc să-l chem de-ndată, nobil lord.

SUFFOLK *(Iese)*

REGELE: Luați-vă, lorzi, locurile voastre.
Cu unchiul, bunul Gloucester, nu fiți aspri,
Vă rog... Și numai mărturii cinstite
Ce-ar fi să fie într-adevăr dovezi,
Vă rog, pe-acestea doar să le păstrați.

REGINA: Vai, nu cumva să-nvingă răutatea
Și pe-un nevinovat să-l osîndească...[110]
De-ar șterge bănuiala!...

REGELE: Margareta,
Îți mulțumesc, căci vorba ta îmi place.

(Intră Suffolk.)

Dar ce e? Ce-i de ești așa de palid?
Și tremuri? Unde-i unchiul? Ce se-ntîmplă?

SUFFOLK: Milord, e mort în pat. E Gloucester mort.

REGINA: Ferește, Doamne! Maică Prea Curată!

CARDINALUL: De nepătruns ți-s gîndurile, Doamne!
Visam pe duce, mut, azi-noapte...

(Regele cade, leșină.)

REGINA Lorzi,
Lorzi, ajutor, lorzi, regele-i pe moarte.

SOMERSET: Hai, ridicați-l... Hai... Suciți-i nasul!

REGINA: Oh, ajutor. Deschide-ți ochii, Henric!
Mai iute...

SUFFOLK: Doamnă, țineți-vă firea;
Priviți-l, se trezește...

REGELE: Doamne, Doamne!

REGINA: Cum se mai simte dragul meu stăpîn?

SUFFOLK: Te liniștește, doamne — nu te pierde...
Și mîngîie-te... scumpe Henric.

REGELE: Cum?!
Lord Suffolk este cel ce mă mîngîie?!

Dar adineauri a venit să-mi sune
Un groaznic croncănit de corb, din care
Mi s-a slăbit deodat' ființa toată.
Și crede-acum că ciripitul său
Ca de sticlete — mîngîiere-eșită
Din inima lui stearpă, goală — poate
S-alunge-ecoul primului său glas?
Nu-ți mai ascunde-n vorbele mieroase
Veninul! Ah! ia mîna de pe mine!
Ca limba șarpelui mă-nfricoșează
Atingerea-ți, prevestitoare-a morții.
Să piei din fața mea! În ochii tăi
Domnește patima de-a omorî;
E maiestatea hîd-a spaimei lumii...
Nu mă privi, căci ochii tăi rănesc...
Și totuși nu te duce... Vino, șarpe,
Ucide cu priviri de bazilisc[111]
Pe cel nevinovat ce te privește...
Găsi-voi bucuria-n umbra morții...
În viața-mi aflu două morți de cînd
Iubitul Gloucester nu e printre vii.[112]

REGINA: De ce-l insulți așa pe lordul Suffolk?
Deși i-a fost un dușman aprig Humphrey,
El moartea creștinește i-o deplînge...
Nici mie nu mi-a fost prieten Gloucester.
Cu val de lacrimi totuși, și în hohot
Și cu suspine, inima să-ți rupă,
Aș plînge pîn-ar fi s-ajung și oarbă
Și palidă, plăpîndă ca brîndușa,
Doar ducelui să-i pot da iar viață!
Și lumea despre mine cine știe
Ce va mai spune... Nu eram prieteni...
De moartea lui voi fi eu bănuită
Și numele-mi va fi batjocorit
Și curțile de prinți s-or umple astfel
De veștile necinstei mele... Iată
Tot ce cîștig din moartea ducelui!
Nefericită sînt să fiu regină
Și de rușine-ncoronată!

REGELE: Gloucester!
Sărmanul și nefericitul Gloucester!

REGINA: Sărmana Margareta! Mai sărmană!
De ce te-ntorci?... De ce-ți ascunzi obrazul?

Privește-mă,-s aceeași. Nu-s leproasă.
Ce? Surd ești cum e șarpele de surd?
Fii veninos ca el, omoară-mă.
Închisă-ți este fericirea-n groapa
În care-i Gloucester? Doamna Margareta
N-a fost vreodată bucuria ta?
Ciopleşte chipul ducelui în piatră;
Adoră-l; iar din chipul meu tu fă
Emblemă unei cîrciumi... Ah, de-aceea,
Era să mă înec în valul mării
Şi-am fost de două ori de vînt zvîrlită
Din țărmul Angliei spre țara mea?
Ce dreaptă prevestire-a vîntului!
Părea să spună: „Lasă, nu te du
Să cauți cuib de scorpie și nu
Pași pe țărmurile-acelea sterpe..."
Şi eu? Eu vîntu-l blestemam... prieten,
Cum și pe-acela ce-l desferecase[113]
Din peșterile lui de-aramă grea.
Ceream să sufle către țărm; de nu,
De negre stînci carena să ne-o spargă.
Dar zeul vîntului, Eol, voia
Să fii tu ucigașul. Valul mării
Nu mă-neca știind că pe pămînt
În lacrimi mai amare decît marea
Tu mă vei îneca, nendurător.
Şi stîncile crestate se-nfundau
În paturi mișcătoare de nisipuri,
Căci ele n-au vrut să mă sfarme, nu,
Ca inima ta — piatră și mai tare —
Pe Margareta -ntr-un palat s-o sfarme!
Şi cîtă vreme coasta albă o vedeam,
Cînd ne gonea furtuna-n larg, eu stam
Pe punte-n vijelie și cînd cerul
Fura din ochii-mi dornici țărmul tău,
Desprins-am un medalion de preț —
O inimă de diamante-ncinsă —
Zvîrlind-o către țărm. A prins-o marea...
Voiam așa să-mi prinzi tu inima...
Apoi, cînd Anglia n-am mai văzut-o,
Ceream, cu inima-mi s-alerge ochii,
Spuneam că sînt cețoși și geamuri oarbe
De-a fi pierdut vederii mult doritul

Pămînt al Albionului[114]... Adesea
Pofteam pe Suffolk, omul tău, trimisul
Urîtei tale nestatornicii,
Să șadă și, cu glas meșteșugit,
Să-mi povestească-ntocmai cum Ascaniu[115]
I-a povestit Didonei uluite
Isprăvile lui taică-său cînd Troia
Era cuprinsă de vîlvori. Nu sînt
Vrăjită ca și ea? Sau tu nu ești
Fățarnic ca și el? Vai, nu mai pot![116]
Mori, Margareta... mori, căci Henric plînge
Văzîndu-te trăind atîta vreme...

(Zgomot. Intră Warwick și Salisbury. Pătrund și oameni din popor.)

WARWICK: Se spune, rege-al meu atotputernic,
Că bunul duce Humphrey mișelește
A fost ucis și din îndemnul sumbru
Al ducilor de Suffolk și Beaufort.
Poporul, ca un roi nebun de-albine
Ce și-a pierdut regina, se revarsă
Răzbunător și cere moarte, sînge...
Eu stavilă am izbutit să-i pun
Mîniei lui pînă va fi să afle
Împrejurările acestei morți.

REGELE: E mort, scump Warwick, ducele... Dar cum?
O știe Domnul, Henric nu! Ah, du-te
Și-i cercetează trupul înghețat
Și lămurește moartea lui cumplită.

WARWICK: Da, suzeranul meu. Rămîi tu, Salisbury,
Și ține piept mulțimii pînă vin.

(Iese. Salisbury se retrage.)

REGELE: O, Doamne, tu, ce toate judeci, pune
Frîu gîndului ce mi s-a-nfipt în suflet
Că mîini vrăjmașe l-au ucis pe Humphrey.
Nedreaptă de mi-i bănuiala, iartă,
Căci, Doamne, judecata doar a ta e...
Cu plînsul meu aș vrea să-i spăl obrazul,
Cu douăzeci de mii de dragi săruturi
Paloarea buzelor să i-o-ncălzesc
Și trupului său surd și mut să-i spun

Ce drag mi-i... și cu mîna-i ce nu simte
Să-l fac să-mi simtă mîngîierea mîinii.
Dar toate sînt zadarnice... Privirea
Imaginii lui pămîntești și moarte
Ar face să-mi sporească doar durerea...

(Intră iar Warwick și corpul lui Gloucester e arătat culcat în patul adus în fața regelui.)

WARWICK: Măria ta, apropie-te, vezi.
REGELE: Să văd... da... cît de-adînc îmi e mormîntul,
Căci mi-a fugit cu sufletu-i pierit
Lumeasca bucurie și privindu-l
Îmi văd în moarte propria-mi viață.
WARWICK: Așa cum port în sufletu-mi credința
În cel ce s-a-ntrupat în om, păcatul
Din blestemul dumnezeirii vrînd
Întru iertarea noastră să ni-l spele,
Jur că haine mîini au sfărîmat
Viața ducelui de mare faimă.
SUFFOLK: Ce jurămînt cu glas solemn rostit!
Lord Warwick ce dovadă poate-aduce?
WARWICK: Priviți-i sîngele-n obraji urcat!
Mulți morți de moarte bună morți văzut-am:
Li-i fața palidă și cenușie,
Căci sîngele la inimă s-a dus
Cînd l-a chemat în lupta ei cu moartea.
Așa îngheață sîngele acolo
Și nu mai merge să-nroșeasc-obrajii...
Priviți, de sînge plină-i neagra față
Și ochii-i sînt holbați cum nu-i avea...
Privește pironit ca spînzurații...
Și perii capului îi stau măciucă...
Din zbateri, nările par mari, lărgite
Și mîinile le ține încordate
Ca unul ce s-a apărat în zbateri
Și totuși frînt prin silnicie-a fost.
E părul lui lipit de pernă. Barba
Atît e de-ncîlcită și zbîrlită,
Că parcă-i grîu culcat de vreo furtună...
A fost ucis... Nici nu încape vorbă,
Căci toate semnele așa arată.
SUFFOLK: Și cine oare, Warwick, l-a ucis?
Eu și Beaufort, noi l-am avut sub pază
Și, domnul meu, noi ucigași nu sîntem.

WARWICK: Dar amîndoi erați dușmanii lui
Și el sub paza voastră se afla.
Pesemne, însă, nu ca un prieten.
Și e vădit că și-a găsit un dușman.
REGINA: Deci bănuiți pe-acești doi oameni nobili
De-a fi ei vinovați de moartea lui?
WARWICK: De-l vezi pe măcelar ținînd satîrul
Alături de vițeaua moartă-n sînge,
Să nu gîndești că dînsul a ucis-o?
Și de găsești o prepeliță-n cuib
De uliu, nu poți ști cum a murit,
Chiar dacă ciocul păsării de pradă
Nu e de sînge plin? E-o tragedie
Aici și tainic se înfățișează!
REGINA: Ești, Suffolk, măcelar? Unde-i cuțitul?
Beaufort e uliu... nu? Și are gheare?
SUFFOLK: Eu n-am cuțit să-njunghi' pe cei ce dorm,
Dar iată am răzbunătoare spadă.
De-atîta nemișcare-i ruginită:
Voi lustrui-o-n inima de ură
A celui care clevetind voiește
Să mă înfățișeze ucigaș.
Hai, zi, trufașe lord de Warwickshire.
Că de-a lui Humphrey moarte-s vinovat!

(Ies cardinalul, Somerset și alții.)

WARWICK: Ce nu-ndrăznește Warwick, dacă Suffolk
Fățarnicu-ndrăznește să-l înfrunte?
REGINA: Nu va-ndrăzni să pună frîu jignirii
Și nici trufiei lui, chiar dacă Suffolk
De zeci de mii de ori l-ar asmuți.
WARWICK: Păstrați tăcerea, doamnă, este sfatu-mi
De cuviință plin, căci orice vorbă
Rostită-n apărarea lui aduce
Atingerea regeștii vrednicii.
SUFFOLK: Lord bont la minte și-n purtare josnic,
De-a fost vreodată doamnă să-și înșele
Stăpînul, maică-ta e-aceea care
Primind în patul ei un bădăran
Te-a scos ca fruct sălbatic, făr-altoi...
Tu nu ești nobil, spiță de Nevil!
WARWICK: De nu te-ar apăra omorul însuși —
Căci nu vreau gîdelui eu să-i răpesc

Din dreptul său, ca astfel să te scap
De-acea rușine-n fața-a mii de oameni,
Și dacă n-ar fi regele aici
Ca să-i păstrez întreaga mea cinstire —
Eu te-aș sili, fățarnic ucigaș,
Să-mi ceri iertare în genunchi, să spui
Că tu vorbeai de maică-ta, că ești
Bastard, iar după fapta de cinstire
A fricei ți-ai lua simbria ta,
Căci ți-aș trimite sufletul în iad,
Strigoi al oamenilor care dorm!

SUFFOLK: Te voi trezi și sînge-ți voi lăsa,
Dacă-ndrăznești să ieși acum cu mine.

WARWICK: Să mergem, că de nu, te smulg de-aici.
Nevrednic ești; m-oi bate-n cinstea, însă,
A sufletului ducelui de Gloucester.

(Ies Warwick și Suffolk.)

REGELE: Ce platoșă mai tare poate fi
Decît curata inimă? În zale
E-acel a cărui pricină e dreaptă
Și gol e, totuși, cel ce-i numai zale,
Cînd conștiința lui e necurată.

(Se aud zgomote afară.)

REGINA: Ce zgomot e?

(Reintră Suffolk și Warwick, cu spadele trase.)

REGELE: Ce-i, lorzi? În fața mea cu spada trasă!?
Aveți această îndrăzneală oare?!
Și ce sînt strigătele-acestea toate?

SUFFOLK: E trădătorul Warwick și sînt oameni
Dintr-ai lui Bury, ei m-atacă, sire

(Salisbury intră din nou și se adresează poporului care se năpustește să intre.)

SALISBURY *(împotrivindu-se celor ce pătrund):*
Stați, oameni buni, căci regele de-ndată
Dorința voastr-o va cunoaște.

(Către rege.)

Doamne,
Prin mine răsculat poporul spune
Că dacă Suffolk nu va fi ucis
Sau izgonit din mîndra Engliteră,

Cu sila îl vor smulge din palat
Şi l-or ucide chinuindu-l groaznic.
Ei spun că el ni l-a ucis pe Humphrey.
Se tem că te-or ucide şi pe tine
Şi spun că din credinţă şi iubire
Şi nu din răzmeriţă sau din gîndul
Cumva de-a ţine piept dorinţii tale
Se-ndeamn-a-ţi cere izgonirea lui.
Ei spun, din grija de măria ta,
Că dacă vrînd să dormi ai porunci —
Pe preţul certei aprigi sau al morţii —
Să nu-ţi aducă nimeni tulburare,
Ei totuşi ar călca porunca dată,
Dac-ar vedea tîrîndu-se un şarpe
Şi-nsuliţîndu-şi furca limbii-n şuier
Spre maiestatea ta... Te-ar deştepta
De teama că lăsîndu-te dormind
Reptila să nu-ţi dea un somn de veci.
Şi strigă că te-ar apăra chiar dacă
Nu vei voi tu însuţi să te aperi
De şarpele plin de venin şi josnic
Cum este trădătoru-acesta Suffolk,
A cărui muşcătură otrăvită
L-a omorît pe unchiul tău iubit.

POPORUL *(dinăuntru)*:
Răspunsul regelui, lord Salisbury, dă-ni-l!

SUFFOLK *(către Salisbury)*:
De bună seamă că poporul josnic,
Ne'ndemînatic, crud, această veste
O poate-aduce regelui, dar, lord,
Uşor ţi-a fost ca s-o rosteşti, s-arăţi
Ce-ndemînatic poţi să fii la vorbă...
Dar, cinstea cîştigată, lord de Salisbury,
E de-a fi fost, pe lîngă rege, domnul
Ambasador al căldărarilor!

POPORUL *(dinăuntru)*:
Răspunsul! Că de nu, intrăm cu toţii.

REGELE: Mergi, Salisbury, spune-le din partea mea
Că pentru grija lor le mulţumesc,
Că şi de nu m-ar fi grăbit, eu totuşi
Gîndeam să fac ce vor să-ndeplinesc.
Într-adevăr, presimţăminte-ntr-una

Vestitu-m-au că Suffolk mi-amenință
Cu nenoroc puterea mea de-aceea
Pe măreția Celuia, pe care
Nevrednic îl slujesc, jur că n-or trece
Trei zile aeru-n această țară
Să-l mai împută, sub pedeapsa morții.

REGINA: O, Henric, lasă-mă pe demnul Suffolk
Să cer să-l cruți...

REGELE: Nevrednică ești, doamnă,
Ca să-ndrăznești să spui că-i Suffolk vrednic!
Să taci! O vorbă spusă pentru el
Mînia mi-o sporește. Eu cuvîntul
O dată dat știu să mi-l țin; dar dacă
Jurat e — dat e-atunci pe totdeauna.

(Către Suffolk.)

Deci dacă te mai afli în trei zile
Pe vreun pămînt supus puterii mele,
Nimic nu-ți va răscumpăra viața.
Hai, Warwick, vino, bunule meu Warwick,
Vreau să-ți împărtășesc vești însemnate.

(Ies toți; rămîn doar regina și Suffolk.)

REGINA: *(pe urmele regelui și ale lui Warwick)*:
Să vă-nsoțească paguba și jalea!
Tovarăși să vă fie neodihna
Și chinul. Sînteți doi — cu dracul, trei![117]
Să-ți fie ea însoțitoare, astfel
Cum sînteți doi, cu Dracul faceți trei
Și întreită fie răzbunarea
Pe urma pașilor ce vi s-or șterge!

SUFFOLK: Iubita mea regină, încetează
Să blestemi. Haide, pe al tău Suffolk lasă-l
Să-și ia îndureratul său adio.

REGINA: Nevolnică femeie, -atît de lașă
Că n-ai curajul să-ți blestemi dușmanii![118]

SUFFOLK: Umfla-i-ar ciuma! Ha, de ce să-i blestem?
Dac-ar ucide blestemele cum
În geamăte omoară mătrăguna,[119]
Le-aș născoci pe cele mai nebune,
Amare, aspre, aprigi, mușcătoare
Și-ngrozitoare la auz de om.
Şi le-aş rosti în scrîşnete de dinţi

Cu spumegarea urii nemblînzite
Răsad din taina peşterilor pizmei...
Mi s-ar încinge limba de arsura
De vorbe iuți și ochii mi-ar sclipi
Scîntei de cremene, iar părul tot
Mi s-ar zbîrli ca unui scos din minți...
Din orice mădular i-aş blestema,
Și inima umflată mi-ar plesni
De n-aş putea să-i blestem... Băutura
Otravă fie-le, iar masa lor
Spurcarea balelor înveninate.
Umbrar le fie chiparoșii-n creștet,
Priveliște — doar șerpii ucigași,
Iar cea mai dulce-atingere a lor
Le fie mușcătura de șopîrlă.
Și cîntecul le fie spaimă cum
E şuierul de şarpe și să-i prindă
În mreajă țipătul de cucuvae!
Şi toate-nfricoșările din noaptea
De iad...

REGINA: Ajunge, scumpe Suffolk, singur
Te chinuiești, căci blestemele sînt
La fel ca soarele-n oglinzi răsfrînt,
Sau ca pistolul încărcat prea tare:
Puterea împotriva ta și-o-ntorc.

SUFFOLK: Cereai să blestem și îmi ceri să tac!
Jur pe pămîntul izgonirii mele
Că pot să blestem timp de-o noapte-ntreagă
De iarnă, gol, în vîrf pleșuv de munte,
Pe unde iarba e de frig brumată —
Și toate-ar fi doar jocul unei clipe...

REGINA: Nu, nu! sfîrșește-o dată! Mîna dă-mi-o
S-o ud cu lacrimile-mi dureroase
Și ploaia să n-o lași să șteargă locul
Acestei jertfe a mîhnirii mele...[120]

(Îi sărută mîna.)

Oh, de-ar putea aceste dragi săruturi
Să se întipărească-n mîna ta
Ca un sigiliu și să-ți amintească
Aceste buze care, pentru tine,
De mii și mii de ori au suspinat!
Acuma du-te, ca să-mi pot cunoaște

Nefericirea... cînd ești lîngă mine
Mi-o bănuiesc doar, cum își poartă gîndul
La foamete cel ce e-ndestulat...
Voi izbuti să fii chemat... Altminteri,
Voi fi eu însămi, poate, izgonită.
Și izgonită, totuși, parcă eu sînt,
De sînt de tine despărțită... Du-te...
Oh, nu! Nu încă! Sîntem osîndiții
Ce se sărută într-un lung adio
Și moartea o preferă despărțirii
Adio... și vieții lîngă tine
Adio, totuși...

SUFFOLK: Astfel, bietul Suffolk
De zece ori e izgonit. O dată
De rege e. De nouă ori — de tine.
Nu mi-ar păsa de țara-aceasta, dacă
N-ai fi aici. Deșertul mi-ar fi țara
De-ai fi acolo, lîngă Suffolk, tu.
Căci unde tu ești — e și lumea toată
Cu toate bucuriile lumești...
Și unde nu ești tu, e doar pustiul...
Dorința mi-i să poți în bucurie
Trăi, și bucuria mea va fi
Vieața plinei tale bucurii...[121]

(Intră Vaux în trecere.)

REGINA: Vaux, unde mergi? Ce veste-aduci?

VAUX: Vestesc
Pe majestatea sa că-i cardinalul
Pe moarte... Boală grea, neașteptată.
Cu ochi holbați răsuflă gîfîind
Întretăiat și blestemă într-una
Pe Domnul, oamenii și lumea toată.
Și, iată, cînd cu arătarea lui
De Gloucester stă de vorbă, parc-ar fi
Acolo dînsul, cînd pe rege-l cheamă
Și crede că-i vorbește murmurînd
O taină pernei sale... Își descarcă
Un suflet prea împovărat... Eu sînt
Trimis acuma regelui să-i spun
Că chiar în clipa-aceasta-l cheamă-n strigăt.

REGINA: Du-i regelui această tristă veste!

(Vaux iese.)

Vai, ce e lumea-aceasta! Şi ce ştire!
Dar ce!? Mă voi lasă îndurerată
De doliul acest-al unei clipe?
Să uit de Suffolk, de ființa-i dragă?
Să uit comoara sufletului meu?
Pe tine numai te voi plînge, Suffolk!
Voi plînge lacrimi pe durerea mea
Cum norii plouă bunurile lumii.
Hai, du-te... -regele-o să vină-ndată;
Dacă te vede-aicea, eşti pierdut.[122]

SUFFOLK: Plecînd, eu nu voi mai putea trăi...[123]
Şi dac-ar fi să mor sub ochii tăi,
Ar fi s-adorm în poala ta — atît.[124]
Aici, uşor, eu sufletul mi-aş da,
Ca şi copilu-n leagăn care moare
Cu sfîrcul țîței între buze; dar
Departe de vederea ta, nebun
Aş fi şi-aş cere-n strigăt ochii
Să mi-i închizi şi gura-mi s-o acoperi
Cu buzele, ca sufletul din zbor
Să mi-l poți prinde şi sorbi în tine,
Să retrăiască-n Eliseu[125] suav...
O moarte lîngă tine-i bucurie.
Departe-i cum e chinul şi mai greu
Ca moartea însăşi... Lasă-mă să stau,
Orice s-ar întîmpla!

REGINA: Nu, pleacă, du-te!
Fier roşu-i despărțirea, însă noi
Vom arde altfel rănile de moarte.
În Franța, dulcele meu Suffolk! Dă-mi
De ştire, căci oriunde-n lumea largă
Vei fi, un Iris[126] mi te va găsi!

SUFFOLK: Plec.

REGINA: Da, luîndu-mi inima cu tine.

SUFFOLK: Un giuvaer închis în sumbru scrin
Ce n-a ținut vreodat-aşa mîndrețe.
Ca barca ce se sfarmă-n ceasul greu
Spre moarte-n colo cad...

REGINA: Şi-ncoace eu.

(Ies separat prin ieşiri opuse.)

SCENA 3

Camera de culcare a cardinalului Beaufort.

Intră regele, Salisbury, Warwick și alții. Cardinalul e în pat, arată tulburat și privește țintă ca un nebun. Cîțiva servitori stau pe lîngă dînsul.

REGELE: Cum se mai simte monseniorul? Vrei,
Beaufort, ca regelui tău să-i vorbești?

CARDINALUL: De ești tu moartea, toate ți le-oi da,
Tezaurele Angliei să cumperi
O insulă la fel cu-aceasta, numai
Să nu mai sufăr și să pot trăi.

REGELE: Ce semn al remușcărilor, cînd vine
Cu pașii groaznici moartea nendurată!

WARWICK: Beaufort, e regele care-ți vorbește.

CARDINALUL: Procesul meu tu fă-mi-l cînd voiești...
Ce? n-a murit în patul lui? Dar unde
Putea să moară? Pot pe oameni face
Ca să trăiască vrînd-nevrînd? Oh, nu pot!
Și nu mă chinuiți... Mărturisesc.
Și-a revenit? Cum? E în viață iar?
Dar unde-i? Arătați-mi-l... Aș da
O mie de ducați ca să-l mai văd.
Ochi nu mai are — praful l-a orbit.[127]
Așază-i părul! Uite-l, stă zbîrlit,
Și-i nadă — sufletul din zbor să-mi prindă.
Vreau apă. Ha, spițerului să-i spuneți
Să-mi dea mai iute-otrava cumpărată...

REGELE: Oh, tu cel veșnic, care ceru-l miști!
Întinde mîna ta pe-acest om josnic,
Gonește dèmonul ce gheara-a pus-o
Pe sufletu-i atîta de nevrednic
Și curăță-l de toată deznădejdea.

WARWICK: Priviți: în scrîșnete de dinți e-n agonie
Și-n spaima morții...

SALISBURY: Nu-l mai tulburați...
Lăsați-l dincolo ușor să treacă.

REGELE: Și pace lui — de-i voia Domnului!
Lord-cardinal, de poți să te gîndești
La fericirea lumii de apoi
Și crezi în ea, fă semn, ridică mîna.
Nu-l poate face! Moare... Doamne, iartă-l!

WARWICK: O moarte-atît de groaznică arată
Viața-i hîdă...

REGELE: Da, dar nu ni-i dat
Să-l judecăm, căci toți păcătuim...
Ochii-i închideți... Trageți-i perdeaua...
Să mergem. Cuvioși să ne rugăm...

(Ies toți.)

ACTUL IV

SCENA 1

Pe coasta ținutului Kent.

Descărcări de tun și încăierare, pe mare. Intră un ofițer, un căpitan de vas, un secund, Walter Whitmore și alții. Intră sub pază Suffolk și alți prizonieri.)

OFIȚERUL: Voioasa și scînteietoarea zi
S-a cufundat în valurile mării...
E clipa-n care-n urlet lupii cheamă
Balaurii-nhămați la carul nopții.
Ei plimb-alene aripi moi și lîncezi
Peste mormînturi, iar din fălci de neguri
Scot aburii-ntunericului groaznic.
Aduceți-i pe prinși și cît ne-o sta
Corabia-ancorată vor putea
Răscumpărarea lor s-o prețuiască
Aici, pe țărm, — altminteri vor roși
Cu sînge malu-acesta spălăcit.
Ia-ți, prinsul, căpitane. Tu, secund,
Pe-al tău...

(Arătînd spre Suffolk.)

Acesta-i al lui Walter Whitmore.

PRIMUL GENTILOM: Ce preț îmi ceri?

CĂPITANUL: O mie de coroane.
Puțin! Altminteri: capul jos!

SECUNDUL *(către al doilea gentilom):*
Și tu
La fel; de nu, aicea ți-i mormîntul!

OFIȚERUL: Cum? Cîte-o mie de coroane spuneți
Că-i mult? Și voi vă ziceți gentilomi?

Tăiați gîtleju-acestor secături;
Viața celor ce-am pierdut în luptă
Nu se plătește cu răscumpărarea.

PRIMUL GENTILOM: Nu. Domnule... Plătesc... Viața-mi cruț-o!

AL DOILEA GENTILOM: Și eu. Voi scrie chiar acum acasă.

WHITMORE *(către Suffolk)*:
La pescuirea prăzii am pierdut
Un ochi, în schimb tu vei muri. La fel
Le-aș face celorlalți de-aș fi stăpînul.

OFIȚERUL: Ia-i prețul. Nu fi aspru. Lasă-i capul.

SUFFOLK *(arătîndu-i cioltarul?)*:
Vezi „Sfîntul George". Sînt un gentilom.
Mă prețuiește și vei fi plătit.

WHITMORE: Și eu sînt gentilom. Sînt Walter Whitmore.
De ce tresari așa? Te temi de moarte?

SUFFOLK: Mă tem de numele tău, care are
Răsunete de moarte pentru mine.
Mi-a spus cîndva un cititor în zodii
Atunci, cînd zodia mi-a cercetat-o,
Că voi pieri prin apă, totuși asta
Să nu te facă sîngeros. Spus bine
Ți-e numele Gualtier.

WHITMORE: Gualtier sau Walter[128],
Hei, n-are-a face. Niciodat' necinstea
Nu mi-a putut pe nume pune pată,
Căci spada mea mi l-a ținut curat.
De-ar fi s-ajung din răzbunare marfă
Să fac, să mi se frîngă spada, smulse
Să-mi fie armele și pîngărite
Și că sînt laș să-mi spună lumea-n față.

(Îl înșfacă pe Suffolk.)

SUFFOLK: Stai, Whitmore, căci e prinsul tău un prinț.
E duce Suffolk, William de la Pole.

WHITMORE: Cum? Duce Suffolk îmbrăcat în zdrențe?

SUFFOLK: Dar nu fac parte zdrențele din Suffolk.
Și Jupiter s-a deghizat cîndva.
De ce nu m-aș putea și eu ascunde?

OFIȚERUL: Dar Jupiter n-a fost ucis, pe cînd
Tu fi-vei omorît.

SUFFOLK: Cioban nemernic,
Nu se cuvine sînge Lancaster

Să fie risipit de un grăjdar!
Nu-mi sărutai de-atîtea ori tu mîna,
Ca apoi scara șeii să mi-o ții,
Și nu mergeai descoperit alături
De iapa mea în zale-mpodobită,
Mîndrindu-te cînd îți făceam vreun semn?
De cîte ori nu mi-ai umplut pocalul?!
Și firmiturile mi le-ai mîncat...
Și în genunchi, cînd eu benchetuiam
Cu doamna Margareta, m-ai slujit...
La amintirea-aceasta-nclină-ți capul
Și taie-ți din trufia caraghioasă.
De cîte ori n-ai stat plin de sfială
În anticameră s-aștepți să trec?!
Ia seama... mîna care altădată
Semnînd doar — și-ți putea da multă cinste —
Va ști să-ți lege astăzi limba-n gură.

WHITMORE *(către căpitan)*:
Să-njunghi pe-amantu-acesta părăsit?

CĂPITANUL: Nu, lasă-ntîi cu vorba să-l înțep.
Cum m-a-nțepat și el cu vorba lui.

SUFFOLK: Mojicule, ești bont cum ți-e și vorba.

CĂPITANUL: Luați-mi-l d-aici. Tăiați-i capul
Pe coasta bărcii.

SUFFOLK: N-ai să îndrăznești,
Riști capul tău.

CĂPITANUL: Nu, Pool[129].

SUFFOLK: Pool?

CĂPITANUL: Pool! Sir Pool!
Lord Pool! Mocirlă, cloacă de gunoaie
Ce-ai pîngărit și-ai otrăvit izvorul
La care se adapă Englitera!
Îți voi închide gura ta căscată
Ce-a înghițit averea țării noastre!
Și buzele-ți ce-au sărutat regina
Pămînt vor mătura... Și tu, cel care
Făceai lui Humphrey să-i rînjească moartea,
Zadarnic vei scrîșni în patru vînturi;
Nepăsătoare, șuier ți-or răspunde...
Fii vrăjitoarelor din iaduri mire,
C-ai îndrăznit să logodești un prinț
Cu fiica unui rege fără țară,

Lipsit de-avere, fără diademă!
Prin uneltiri drăcești te-ai înălțat
Și inima de mamă-a țării noastre
Ca Sylla[130]-ai rupt-o în bucăți și-n sînge
Prin tine-au fost vîndute Franței Maine,
Anjou... și trădători și răsculați
Normanzii datorită ție sînt.
Picardia, tot datorită ție,
Guvernatorii toți ni i-a ucis
Și forturile ni le-a cutropit
Și-n zdrențe ne-a trimis, răniți, ostașii.
Nevilii toți, în fruntea lor cu Warwick,
Și care spada nu și-o trag zadarnic,
Din nou și-o trag, din ură către tine;
Iar casa York de tron îndepărtată,
Fiind ucis un rege fără vină[131].
Și prin uzurpatoare tiranie,
De dorul răzbunării-i mistuită
Și-și flutură drapelele nădejdii
Pe care e un soare-n umbră, soare
Ce vrea să strălucească iar puternic,
Sub care scris stă „invitis nubibus"[132].
Și-aici, în Kent, poporu-i răsculat...
Da, da... Batjocurile și rușinea
Chiar casa regelui au năpădit-o
Din vina ta. Hai, duceți-l... luați-l!

SUFFOLK: Oh, Dumnezeu de-aș fi! să zvîrl un trăsnet
Pe capu-acestor josnici și netrebnici!
Neghiobul gata-i să se umfle-n pene:
Că-i căpitan de navă amenință
Mai rău și decît Bargulus piratul[133]
Iliriei. Ha, trîntorii nu sug
Sînge de vultur, jefuiesc doar stupii,
Nu-i cu putință să fiu omorît
De un vasal nemernic cum ești tu.
Cu vorba ta trezești mînia-n mine,
Nu frica. Merg în Franța să duc veste
De la regină. Mă vei trece deci,
De partea cealalt-a strîmtorii, teafăr...

CĂPITANUL: Hai, Walter.

WHITMORE: Vino, Suffolk, vino-n barcă
Te voi călători acum spre moarte!

SUFFOLK: „Gelidus timor occupat artus[134],
De tine doar mă tem.

WHITMORE: Poţi să mă temi
Chiar înainte de-a te părăsi.
Te-ai îmblînzit? Umil, te pocăieşti?

PRIMUL GENTILOM: Milord, vorbeşte-i cu încetul, roagă-l!

SUFFOLK: Poruncitor glas are Suffolk, aspru,
E glasul unui căpitan de oaste,
Nu ştie cere îndurare. Cinste
Să fac unor asemeni oameni eu?
Mai bine capu-aplec pe buturugă
Decît să mă înclin în faţa lor,
Doar regele şi cerul mă-ngenunche!
Să-mi joace capu-n vîrf roşit de suliţi
Şi-n faţa slugii tot nu mi-l descopăr.
Nobleţea dreaptă nu cunoaşte teama.
Mai mare mi-i puterea suferinţei,
Decît vi-i îndrăzneala mişelească.

CĂPITANUL: Luaţi-l. Faceţi-l să tacă.

SUFFOLK: Haideţi,
Ostaşi, şi arătaţi-vă cruzimea
Ca moartea mea de pomină să fie!
Sînt marii oameni deseori loviţi
De cei mai josnici şi mîrşavi bezmetici.
Un biet soldat roman şi un tîlhar
L-au omorît pe blîndul Tullius;[135]
Şi Brutus[136], mînă de bastrad, pe Cezar
L-a înjunghiat. Şi insulari sălbatici
L-au sugrumat pe marele Pompei.[137]
Sub mînă de pirat, sfîrşeşte Suffolk.

(Iese, dus de Withmore şi alţii.)

CĂPITANUL: Din ceilalţi doi, rămaşi să fie
Răscumpăraţi, las liber unul. Iată:

(Arătîndu-l pe primul gentilom.)

Acesta-i liber.

(Spre celălalt gentilom.)

Deci tu vii cu noi.

(Ies toţi, cu excepţia primului gentilom. Apoi Whitmore revine tîrînd cu o mînă cadavrul decapitat al lui Suffolk şi ţinînd pe braţul încovoiat al celeilalte mîini capul tăiat.)

WHITMORE (*aruncînd povara*):
Să-i zac-aicea tidva și cu leșul
Pîn-o veni regina și amanta-i
Să-l ia să și-l înmormînteze!

(*Iese.*)

PRIMUL GENTILOM: Doamne,
Sălbatică priveliște de groază!
Voi duce regelui ce-a mai rămas
Din el și dacă nu-l va răzbuna,
L-or răzbuna prietenii, sau poate
Regina, căci i-a fost iubit și drag...

(*Iese, luînd capul și cadavrul lui Suffolk.*)

SCENA 2

Blackheath.

Intră George Bevis și John Holland, răsculați.

BEVIS: Hai, fă-ți rost de-o spadă sau măcar de-o sabie. De două zile stau treji.

HOLLAND: Cu atît au azi mai mare nevoie să doarmă.

BEVIS: Îți spun că Jack Cade, postăvarul, are de gînd să primenească statul, să-l întoarcă pe dos, să-i dea față nouă.

HOLLAND: Era mare nevoie, căci a ajuns să se destrame urzeala. Drace, ți-am spus eu că timpuri bune pentru Anglia n-au mai fost de cînd s-au ivit gentilomii.

BEVIS: Ce veac afurisit! Meritul meșteșugarilor nici nu mai e luat în seamă.

HOLLAND: Noblețea crede că e rușinos să îmbraci șorțul de piele.

BEVIS: Și pe deasupra, sfetnicii regelui nici măcar nu sînt niște muncitori ca lumea.

HOLLAND: Așa-i și totuși mereu se spune: „Muncește potrivit cu înclinarea ta". Ceea ce e tot cum ai spune „magistrații să fie oameni de muncă". Deci, noi se cuvine să fim magistrați.

BEVIS: Asta e! căci nu e semn mai bun care să arate o minte limpede, decît palma bătătorită.

HOLLAND: Uite-i, uite-i! Uite-l și pe băiatul lui Bert, tăbăcarul din Wingham...

BEVIS: O să aibă pielea dușmanilor noștri, ca să facă din ea piele de cîine...

HOLLAND: Și Dick, măcelarul...

BEVIS: Atunci păcatul o să fie înjunghiat ca un bou și nedreptatea înjunghiată ca un vițel!

HOLLAND: Și Smith, țesătorul...

BEVIS: *Argo*[138], firul vieții lor e bine tors.

HOLLAND: Haide, hai, să ne unim cu dînșii.

(Tobe. Intră Cade, Dick măcelarul, Smith țesătorul și alții, o mulțime.)

CADE: Noi, John Cade, numit astfel de către cel ce ne-a fost pesemne tată...

DICK *(aparte)*:
Sau mai curînd pentru că a furat o cadă cu scrumbii în saramură.

CADE: ...pentru că voim să desăvîrșim decăderea dușmanilor noștri, fiind chemat printr-o inspirație a cerurilor să detronez regi și prinți... Poruncește să se facă liniște.

DICK: Liniște!

CADE: Tată-meu era un Mortimer.

DICK *(aparte)*:
Era un om de treabă... un bun zidar.

CADE: Mama, o Plantagenet.

DICK *(aparte)*:
Am cunoscut-o bine. Era moașă...

CADE: Soția mea coboară din Shiretary.

DICK (*aparte*):
E, într-adevăr, fata unui vînzător ambulant, și vindea șireturi.

SMITH (*aparte*):
Da, de cîtăva vreme nemaiputînd umbla cu torba, spală rufe la ea acasă.

CADE: Ies, deci, dintr-o casă cinstită.

DICK (*aparte*):
Ei, da, cinstit e și cîmpul și el pe cîmp s-a născut, sub un gard, pentru că taică-său n-a avut altă casă decît închisoarea pentru vagabonzi.[139]

CADE: Sînt curajos.

SMITH (*aparte*):
Chiar că și trebuie: cerșetoria e curajoasă.

CADE: Sînt în stare să îndur multe.

DICK (*aparte*):
Fără-nboială: l-am văzut biciuit în piață trei zile de-a rîndul.

CADE: Nu mă tem nici de fier, nici de foc.

SMITH (*aparte*):
Nici n-are de ce să se teamă de fier, pentru că are un pieptar din zale, foarte tare.

DICK (*aparte*):
Ar trebui să se teamă de foc, pentru că brațul i-a fost înfierat pentru furt de vite.

CADE: Fiți deci viteji, pentru că viteaz vă e căpitanul și el vă făgăduiește să schimbe toate în bine. De-acum înainte în Anglia se vor vinde pe un penny șapte pîini de-o jumătate de penny. Oala de trei litre o să fie de zece și trădare va fi să se dea berea slabă. Întreg regatul o să fie al tuturor și calul meu de paradă o să pască pe calea Cheapside[140]. Și cînd voi fi rege, căci eu am să fiu rege...

TOȚI: Dumnezeu să ocrotească pe maiestatea voastră.

CADE: Mulțumesc, popor bun! N-o să mai fie bani. Toți vor mînca și bea pe socoteala mea și vreau ca toți să îmbrăcați aceeași livrea, așa ca toți

să se înțeleagă între ei ca frații și să mă cinstească pe mine ca stăpînul lor.

DICK: Mai întîi și întîi trebuie să omorîm toți avocații.

CADE: Da. Asta și vreau. Nu e lucru de plîns ca dintr-o piele de miel nevinovat să se facă un pergament și ca pergamentul ăsta acoperit cu niște mîzgălituri să fie de-ajuns ca să nimicească un om? Se spune că albina înțeapă, dar eu spun că ceara de albine[141], căci în viața mea nu am pus decît o singură dată un sigiliu — și de atunci nu mai sînt om. Ei bine, cine vine la noi?

(Intră oameni din popor aducîndu-l pe notarul din Chatham.)
Intră Michael.

SMITH: Dascălul din Chatham! Știe să scrie, să citească și să numere.

CADE: Ce grozăvie!

SMITH: L-am prins pregătind texte pe care să le copieze elevii[142].

CADE: Ce secătură!

SMITH: Are în buzunar o carte cu litere roșii.

CADE: Așa?! E un solomonar.

DICK: Ei, știe să facă contracte și să scrie cu ronde.

CADE: Îmi pare rău pentru el. Pe onoarea mea că omul pare să fie de treabă. Afară numai de cazul c-am să-l găsesc vinovat, n-o să moară... Prietene, vino mai aproape, să te cercetez. Care ți-e numele?

NOTARUL: Emmanuel.

DICK: De obicei asta o scriu ei la începutul scrisorilor.[143] O să-ți meargă rău.

CADE: Lasă-mă să-i vorbesc... Ai obiceiul să-ți scrii numele? sau faci numai așa un semn anume, așa ca orice om cinstit?

NOTARUL: Mulțumesc lui Dumnezeu, domnule! că am primit atîta învățătură încît știu să-mi scriu numele.[144]

TOȚI: A mărturisit. Omorîți-l. E o secătură și un trîntor.

CADE: Să fie omorît, vezi bine, și să fie spînzurat cu tocul și călimara de gît.

(Notarul e luat pe sus și dus afară.)
(Intră Michael.)

MICHAEL: Unde e generalul nostru?

CADE: Iată-mă, amice.

MICHAEL: Fugiți! fugiți! fugiți! Sir Humphrey Stafford și fratele său sînt pe-aproape cu trupele regelui.

CADE: Taci, secătură, taci, că de nu, te omor. O să aibă el de-a face cu un om de seama lui. Nu-i decît cavaler, nu-i așa?

MICHAEL: Da, cavaler.

CADE: Ca să-i fiu egal, am să mă fac numaidecît cavaler. *(Îngenunchează)* Să ne sculăm, John Mortimer. *(Se scoală.)* Și-acuma, să se păzească!

(Intră sir Humphrey Stafford și fratele său William, cu toboșari și soldați.)

HUMPHREY STAFFORD:
Gunoaie și lepădături din Kent,
Buni toți să fiți doar spînzurați, lăsați
Jos armele, întoarceți-v-acasă.
Și dacă părăsiți pe-acest nebun
Iertarea regelui o veți avea.

WILLIAM STAFFORD:
Dar mînios va fi, nendurător
Și gata sîngele să-l verse, dacă
Nu ascultați. Supuneți-vă. Altfel,
Veți fi toți morți.

CADE:
Despre slugoii ăștia
În haine de mătase, nu vorbesc...
Eu ție îți vorbesc, popor prea bun,
Asupra căruia tot voi domni,
Căci sînt moștenitor drept al coroanei.

HUMPHREY STAFFORD:
Nu zău? Dar tată-tău lucra în ipsos
Și tu, un biet pînzar, atîta ești.

CADE:
Adam, el nu era doar grădinar?

WILLIAM STAFFORD:
Ei și?!

CADE:
Ei, iată: Edmond Mortimer
Și conte March s-a cununat cu fata
Lui Clarence, ducele — așa e?

HUMPHREY STAFFORD: Da.

CADE: El a avut doi gemeni.

WILLIAM STAFFORD: Nu-i așa.

CADE: Ei asta-i! Dar e-adevărat ce spun.
Cel mare, dat la doică,-a fost furat
De-o cerșetoare și el neștiind
Nimic de nașterea lui și de rude,
Crescînd, cu timpul a ajuns zidar.
Și eu sînt fiul lui. Poți zice nu?

DICK: E-adevărat! Așa-i. Deci va fi rege!

SMITH: Domnule, la tată-meu acasă a zidit o sobă. Cărămizile ei sînt încă acolo, vii, ca să dovedească asta. Deci, nu poți să spui nu.

HUMPHREY STAFFORD: Și voi pe vorba-acestui ticălos
Puneți temei, cînd nu știe ce spune?

TOȚI: La naiba! Da, desigur... Hai, plecați!

WILLIAM STAFFORD: Cade, ducele de York te-a învățat
Ca să vorbești așa!

CADE *(aparte)*: Ba minte, eu
Le-am născocit și ticluit pe toate!

(Tare.)

Du-te, prietene, spune regelui din parte-mi că din respect și prețuire pentru tată-său, Henric al cincilea, în timpul căruia copiii jucau bile pe arginți francezi, îi dau voie să domnească, dar că-i voi sta în sprijin ca regent.

DICK: Pe deasupra, vrem capul lordului Say, care a vîndut ducatul Maine-ului.

CADE: Da, da... Ai dreptate, căci prin asta Anglia a fost schilodită și va trebui să umble în cîrje dacă n-aș fi eu s-o susțin cu puterea mea. Voi, tovarășii mei regenți, eu vă spun că lord Say a scopit statul, l-a făcut eunuc și pe deasupra știe să vorbească și franțuzește, așa că e trădător.

HUMPHREY STAFFORD: Oh, tristă neștiință grosolană!

CADE: Ei, răspunde dacă poți la asta: francezii sînt dușmanii noștri. Și eu întreb, poate fi cel ce

vorbește limba dușmanului un bun sfetnic al regelui? Da sau ba?

TOȚI: Nu poate fi. Nu... Nu... De-aceea îi vrem capul!

WILLIAM STAFFORD: Ei, dacă vorba blîndă nu-mi ascultă,
Cu oastea regelui îi năpădesc.

HUMPHREY STAFFORD: Porniți în toată țara, crainici, spuneți
Că cei ce merg cu Cade sînt trădători
Și chiar și cei ce-or dezerta-nainte
Ca lupta-n contra lui să fi sfîrșit
Vor fi, drept pildă, spînzurați în poarta
Căminurilor lor sub ochii chiar
Al soațelor și fiilor! Am zis.
Iar voi, ce sînteți regelui prieteni,
Urmați-mă!

(Cei doi Stafford ies urmați de trupele lor.)

CADE: Iar voi, cei ce iubiți
Poporul, hai, veniți să arătăm
Că sîntem oameni, știm ce-i libertatea.
N-om mai lăsa nici lorzi, nici gentilomi,
Îi vom cruța doar pe acei ce poartă
Bătute-n cuie ghete pingelite,
Aceia sînt calici și sînt cinstiți!
De-ar îndrăzni, ei partea ne-ar lua.

DICK: Priviți! Sînt toți în ordine și gata
Ca să pornească împotriva noastră.

CADE: Și noi sîntem în ordine, mai cu seamă cînd sîntem în dezordine. Înainte, marș!

(Ies.)

SCENA 3

Într-altă parte, tot în Blackheath.
Trîmbițe. Alarmă. Frații Stafford cad uciși.)

CADE: Unde e Dick, măcelarul din Ashford?

DICK: Aicea-s, domnule.

CADE: Cădeau în fața ta ca oile și ca boii și tu te-ai purtat ca și cum ai fi fost la abator. De-aceea

iată și răsplata ta: îndoit va fi postul Paștilor și numai tu singur vei avea dreptul să tai pînă la nouăzeci și nouă de vite pe săptămînă.[145]

DICK: Nici nu cer mai mult.

CADE: La drept vorbind, nici nu meriți mai puțin. Vreau să iau cu mine trofeul victoriei noastre. Voi tîrî, legate de calul meu, cadavrele acestea pînă voi ajunge la Londra unde ni se va aduce sabia primarului.[146]

DICK: Dacă vrem să ne meargă bine și să facem fapte bune, să spargem porțile închisorilor și să dăm drumul la cei închiși.

CADE: Nici o grijă — bizuie-te pe mine.[147]
Haide să mergem asupra Londrei.

(Ies.)

SCENA 4

Londra. Palatul.
Intră regele citind o jalbă. Îl însoțesc ducele de Buckingham și lordul Say. Apare, în al doilea plan, regina Margareta plîngînd și privind capul lui Suffolk.

REGINA:
S-a spus și-am auzit de multe ori
Că roade sufletul adînc durerea
Și-l face temător și-l micșorează;
Dar cine-ar fi să izbutească să nu plîngă
Văzînd aceasta? Capul lui la sînul
Ce mi se zbate poate odihni,
Dar unde-i trupul să-l îmbrățișez?

BUCKINGHAM *(către rege)*:
Ce răspuns dă măria ta la cererea răzvrătiților?

REGELE:
Le voi trimite un episcop care
Să-i lămurească — tare mai sînt proști[148]
Și-ar fi păcat de sabie să piară.
Mai bine să vorbesc cu-acest Jack Cade,
Li-e căpitan... Să mai citesc o dată.

REGINA:
Ce monștri, vai! Ăst chip m-a stăpînit
Precum planetele rătăcitoare
Și-n schimb pe ei, nevrednici să-l privească,
Nu i-a putut sili să se supună?[149]

Ah! crunți sălbatici! Capu-acest iubit
Mă stăpînea ca și o stea din ceruri...
El n-a putut trezi în oameni milă —
Ființi nedemne capul să-l privească.

REGELE: Lord Say, Cade a jurat să-ți taie capul.

SAY: Milord, nădăjduiesc că pe-al lui Cade
Îl vei avea.

REGELE: Cum, doamnă, gemi și plîngi
Mereu moartea lui Suffolk? Dacă eu
Ar fi să mor, iubirea mea, mi-i teamă
Că mult pe mine-atît n-ai să mă plîngi.

REGINA: N-aș plînge, dragoste, ci aș muri.

(Intră un vestitor.)

REGELE: Ce știri aduci? De ce atîta grabă?

VESTITORUL: Sînt răzvrătiții-n Southwark[150]! Fugi, stăpîne!
Jack Cade se dă drept lordul Mortimer,
Coborîtor al ducelui de Clarence,
Și spune de măria ta — deschis —
C-ai fost uzurpator, și s-a jurat
Să se încoroneze-n Westminster.
Și oastea lui e doar mulțimea-n zdrențe,
Țărani sălbatici, cruzi și bădărani.
Cu moartea lui sir Humphrey și sir William
S-au răsculat. Toți oamenii de lege,
Curtenii, cărturarii, gentilomii
Sînt pentru ei doar trădătoare-omizi
Și vor, nebuni, pe toți să-i căsăpească.

REGELE: Ah, oameni fără de credință, nu știu
Ce fac.

BUCKINGHAM: Iubite suveran, te du
La Killingworth pîn-a fi adunată
O oaste-n stare să-i zdrobească.

REGINA: O, dacă Suffolk ar mai fi în viață,
Supuși ar fi toți răzvrătiții-n Kent.

REGELE: Lord Say, să vii cu noi la Killingworth.
Căci trădătorii te urăsc.

SAY: Nu-i bine.
Viața voastră aș primejdui-o.
Vederea mea atît li-i de urîtă,

Încît mă voi ascunde în oraș
Și cît mai tainic voi trăi, mai singur.

(Intră un al doilea vestitor.)

AL DOILEA VESTITOR: Jack Cade e-acum stăpîn pe Podul Londrei,
Burghezii fug și-și părăsesc căminul,
Mulțimea lacomă de prad-aleargă
Să-ngroașe rîndurile răzvrătirii
Și vrea să tîlhărească-ntreg orașul,
De-asemeni și regeasca voastră curte.
BUCKINGHAM: Încalecă, măria ta, și fugi.
REGELE: Vin' Margareto, Domnul și nădejdea
Ne-or ajuta.
REGINA: S-a spulberat nădejdea-mi
De cînd e Suffolk mort.
REGELE *(către Say):*
Milord, adio,
Să nu te-ncrezi în oamenii din Kent.
BUCKINGHAM: Să nu te-ncrezi în răzvrătiți, în nimeni,
De teamă să nu fii trădat...
SAY: Mă-ncred
În nevinovăția mea, prin care
Sînt și mai îndrăzneț, mai hotărît.

(Ies.)

SCENA 5

Londra. Turnul.
Lord Scales și alți cîțiva apar pe parapet. Jos intră cîțiva cetățeni.

SCALES: Ei bine?! A fost omorît Jack Cade?
PRIMUL CETĂȚEAN: Nu, milord, și nu poate fi adevărat, pentru că răzvrătiții au pus mîna pe pod omorînd pe toți cei care li se împotriveau. Lordul primar roagă pe luminăția ta să-i trimită de la Turn ajutoare, pentru ca să poată apăra orașul împotriva rebelilor.
SCALES: Ce oameni am, pun sub porunca voastră,
Deși eu însumi sînt îngrijorat.

Au încercat să ia cu forța Turnul...
La Smithfiel însă veți putea să strîngeți
O oaste-ntreagă — iar acolo eu[151]
Vi-l voi trimite și pe Matthew Goffe.
Voi pentru rege să luptați și pentru
A voastră țară și viața voastră.
Vă las cu bine, mă întorc la treabă.

(Ies.)

SCENA 6

Londra. Strada Cannon. Apare Jack Cade și tovarășii săi. Își înțepenește toiagul în Piatra Londrei.[152]

CADE: Iată-l acum pe Mortimer, lord al cetății. Și de aici chiar, așezat pe Piatra Londrei, ordon și comand ca, pe cheltuiala orașului, din fîntîna publică pe tot timpul celui dintîi an al domniei noastre să curgă numai vin de Bordeaux. Și de acum înainte crimă de trădare va fi de mi s-o spune altfel decît lord Mortimer.

(Un soldat intră alergînd.)

SOLDATUL: Jack Cade! Jack Cade!
CADE: Omorîți-l pe loc!

(Soldatul e omorît.)

SMITH: Băiatul ăsta dacă va fi cuminte n-o să te mai strige Jack Cade; cred că a primit o bună lecție.
DICK: Milord, e o oaste adunată la Smithfield.
CADE: Înainte deci, s-o înfruntăm! Dar mai-nainte să dăm foc Podului Londrei, și, dacă puteți, dați foc și Turnului. Haideți, plecăm!

(Ies.)

SCENA 7

Londra. Smithfield.
Alarmă. Matthew Goffe și oamenii săi sînt puși pe fugă de Jack Cade și de rebeli. Matthew Goffe e ucis.

CADE: Așa, meșterilor. Acum cîțiva dintre voi să meargă și să dărîme Savoyul[153], alții hanurile și judecătoriile. Dărîmați totul.

DICK: Aș vrea să-ndrept o cerere către senioria voastră.

CADE: De-ar fi chiar o seniorie și tot ai capăta-o pentru vorba ce-ai rostit-o.

DICK: Cer ca legile Angliei să iasă numai din gura voastră.

HOLLAND *(aparte):*
Pe dracu, c-or fi legi tare sîngeroase, fiindcă a primit o împunsătură de suliță în gură și nu s-a vindecat încă.

SMITH *(aparte):*
Vai, John, o să fie legi împuțite, căci își împute duhul tot mîncînd brînză prăjită.

CADE: M-am gîndit la asta și așa va fi. Duceți-vă și ardeți toate arhivele și judecătoriile regatului: gura mea o să fie parlamentul Angliei.

HOLLAND *(aparte):*
O să avem atunci niște legi care o să muște, afară numai de nu i s-or scoate dinții.

CADE: Și de-acum înainte orice lucru va fi pus și stăpînit de-a valma.

(Intră un vestitor.)

VESTITORUL: Milord, o captură, o captură. Iată-l pe lord Say, cel care a vîndut orașele în Franța, cel care la ultimul bir ne-a pus să plătim de douăzeci și una de ori impozitul suplimentar de o cincisprezecime, asta în afară de un șiling de fiecare liră cît a fost ultimul impozit.[154]

(Intră George Bevis aducîndu-l pe lordul Say.)

CADE: Ei bine, pentru asta îi vom tăia capul de zece ori. Ah, Say, tu ești, da, tu ești, șiac vărgat, tu ești lordul din pînză groasă[155]. Iată-te, deci,

sub jurisdicția noastră regală. Ce ai de răspuns maiestății mele pentru faptul de a fi părăsit Normandia și de a fi dat-o domnului Basemecu[156], prințul și delfinul Franței! Află dar, în această augustă prezență, în prezența lordului Mortimer el însuși, că sînt mătura care trebuie să scape curtea de un gunoi ca tine. În chip trădător ai stricat tineretul regatului făcînd o școală în care să se învețe gramatica. Altădată părinții noștri n-aveau altă știință de carte sau bucoavne decît răbojul și crestătura; tu, tu ai făcut să se folosească tipăritura și, împotriva voinței regelui și a coroanei sale cum și a demnității lui, ai făcut o moară de hîrtie. Și o să ți se arate în față că ții pe lîngă tine oameni care rostesc obișnuit substantive verbe și alte vorbe la fel de dezgustătoare, pe care o ureche creștinească nu le poate îndura. Ai pus judecători de pace pentru ca să chemi în fața lor oameni sărmani pentru niște întîmplări despre care nu erau în stare să dea nici o știre și de care nu puteau să răspundă în nici un fel. În afară de asta, i-ai băgat la închisoare și, pentru că nu știau să citească, i-ai spînzurat cînd tocmai pentru că nu știau să citească erau vrednici și se cuvenea să trăiască. Nu-i așa că încaleci un cal în zale și împodobit din cap și pînă-n coadă?[157]

SAY: Ei și?!

CADE: Drace! N-ar trebui să-l pui pe calul tău să se îmbrace-n mantie, cînd oameni mai cinstiți ca tine umblă numai în pantaloni și pieptare.

DICK: Și care lucrează chiar numai în cămașă, ca mine de pildă, care sînt măcelar.

SAY: Oameni din Kent!

DICK: Ce ai de zis de Kent?

SAY: Nimic alta decît: *Bona terra*, *mala gens*[158].

CADE: Luați-l, curățați-l, vorbește latinește!

SAY: Dar ascultați ce-am să vă spun — ș-apoi
Puteți să faceți ce veți vrea cu mine.
În *Comentariile* sale, Cezar
Descrie Kentul ca fiind ținutul
Din toată insula cel mai bogat,

Frumos și cu atîta rînduială
De oameni vrednici, darnici, muncitori
Și largi la inimă, că mi-i nădejdea
Că nici voi n-ați fi oameni fără milă,
Eu Maine-ul n-am vîndut și n-am pierdut
Normandia. Vieața-mi însă-aș da-o
De-ar fi să le pot dobîndi din nou,
Cu bunătate-am împărțit dreptatea
Și plînsetul și ruga m-au muiat
Și niciodată darul... V-am cerut
Mai mult decît pe rege să-l păziți,
Prin voi și țara s-o îmbelșugați?
Am fost cu învățații larg și darnic,
Căci regele de m-a deosebit
A fost doar pentru multa mea știință.
Și-așa cum este neștiința blestem
Și aripă știința care-naltă,
Eu cred că doar de sînteți prinși de gheara
Vreunui duh drăcesc[159] mă veți ucide.
Pe lîngă regi străini tîlmaci fu glasu-mi
Ș-al vostru bine doar...

CADE: Mda! Dar, dat-ai vreodată o lovitură pe un cîmp de bătaie?

SAY: Vezi, oamenii aleși au brațul lung...
Adeseori eu am lovit pe-acei
Ce nu-i vedeam și totuși i-am ucis.

BEVIS: Ce laș! Să ataci oamenii pe la spate!

SAY: Obrajii mi-au pălit în nopți de veghe
Muncind spre-al vostru bine,-al tuturor.

CADE: Dați-i o palmă și și-or recăpăta roșeața.

SAY: Ședințe grele ca să-mpart dreptatea
Puterea mi-au sleit-o... Sînt bolnav.

CADE: O să-ți dăm o doftorie de ștreang de cînepă și o să-ți lăsăm sînge cu baltagul![160]

DICK: Ce te face să tremuri așa, omule?

SAY: Paralizia, nu frica.

CADE: Ia uite-l cum își înclină spre noi capul, parcă ar zice: „O să vă plătesc eu asta". Am să văd dacă

tidva lui n-o sta ceva mai tare și nemișcată în vîrful unei suliți... Să fie luat și să i se taie capul!

SAY: Dar, spuneți-mi de ce sînt vinovat?
Rîvnit-am la onoruri, bogății?
Am lăzi de aur stors din suferințe?
Îmi este-mbrăcămintea prea bogată?
De ce să-mi cereți moartea? V-am lovit?
De sînge mîinile îmi sînt curate
Și inima de orice gînd fățarnic.
Lăsați-mi dar viața...

CADE *(aparte)*: Simt că vorbele lui trezesc în mine mila, dar am să mă stăpînesc; deci va muri măcar și pentru aceea că a știut să pledeze atît de bine pentru viața sa. *(Tare.)* Luați-l! Are un drac sub limbă, nu vorbește în numele lui Dumnezeu. Hai, luați-l, v-am spus, și tăiați-i repede capul; apoi spargeți casa ginerelui său, sir James Crower. Tăiați-i și lui capul și aduceți-mi-le aici, și pe unul și pe celălalt, fiecare într-un vîrf de prăjină.

TOȚI: Așa se va face.

SAY: Oh, cetățeni, în ciuda chiar a rugii,
De-ar fi ca voi de aspru Dumnezeu
Cu sufletele voastre, după moarte
Ce vă veți face? Inima, vă rog,
Muiați-v-o, viața mea cruțînd-o!

CADE: Luați-l. Faceți ce vă poruncesc!

(Cîțiva răzvrătiți ies ducîndu-l pe lordul Say.)

Cel mai mîndru dintre marii vasali ai regatului și tot nu va putea să-și păstreze capul pe umeri, dacă nu-mi va plăti mie tribut. Nici o fecioară nu se va putea mărita fără a nu-mi plăti mie dinainte dreptul... fecioriei. Oamenii vor fi birnicii mei *in capite*[161] și noi ordonăm și comandăm ca femeile lor să fie atît de binevoitoare, cît inima poate dori și limba poate cere.

DICK: Milord, cînd mergem la Cheapside să împrumutăm de-ale gurii cu lăncile noastre?

CADE: Hei, drace, numaidecît.

TOȚI: Oh, minunat!

(Intră un om aducînd capetele.)

CADE: Asta-i și mai minunat! Ia puneți-i să se sărute, căci se iubeau mult cînd trăiau. Acum despărțiți-i, de teamă să nu se sfătuiască pentru predarea de noi orașe în Franța. Soldați, să amînăm pentru la noapte jefuirea orașului, căci vrem acum să călărim prin ulițele lui cu capetele astea două purtate înaintea noastră ca niște buzdugane și la toate răscrucile să-i punem să se sărute... Înainte.

(Ies.)

SCENA 8

Southwark.
Trîmbițe. Intră Jack Cade și șleahta lui.

CADE: Luați-o înapoi pe strada Fish! Pe la colțul cu Sfîntul Magnus![162] Loviți, ucideți! Zvîrliți-i pe toți în Tamisa!

(Se aud vuind trîmbițe pentru parlamentare.)

Ce e zgomotul acesta? Cine are îndrăzneala să sune retragerea și parlamentarea cînd eu poruncesc să se ucidă?

(Intră Buckingham și bătrînul Clifford în fruntea trupelor lor.)

BUCKINGHAM: Noi îndrăznim! Cade, află: sîntem
Trimișii regelui să lămurim
Poporu-n rătăcirea lui. Vestesc
C-or fi iertați cei ce te-or părăsi
Și s-or întoarce liniștiți acasă.

CLIFFORD: Primiți iertarea, cetățeni? Ce spuneți?
Sau vreți spre moarte-n gloată toți să mergeți?
Cel ce-i cu regele și vrea iertarea
Să zvîrle cușma-n sus, să strige tare:
„Trăiască regele, iar cel ce nu vrea
Și nici pe tată-său nu i-l cinstește —
Pe Henric cel de-al cincilea, și care
Întreaga Franță a supus-o — spada

Să și-o ridice împotriva noastră
Și să-ndrăznească peste noi să treacă!

TOȚI: Trăiască, trăiască regele, trăiască regele!

CADE: Cum?! Buckingham și Clifford, aveți această înfumurată îndrăzneală! Și voi, făpturi de nimica, voi îi credeți? Vreți neapărat să fiți spînzurați cu iertarea voastră de gît? Făcutu-și-a spada mea drum prin porțile Londrei pentru ca voi să mă părăsiți aici la „Cerbul Alb" în Southwark? Eu ziceam că n-o să lăsați armele din mîini pînă ce nu veți fi căpătat toate vechile libertăți, dar sînteți toți niște oameni fără credință și lași și vă place să trăiți ca sclavi ai nobililor. Să vă rupă șalele sub poveri, să vă ia casele sub nasul vostru, să vă batjocorească nevestele și fetele sub ochii voștri! Eu o s-o scot la capăt și singur! Arde-v-ar pe toți blestemul Domnului!

TOȚI: Mergem cu Cade, mergem cu Cade...

CLIFFORD:
E Jack Cade, poate, fiu dintr-ai lui Henric
Al cincilea, ca să-l urmați pe dînsul?
Gîndiți că vă va duce el în Franța
Făcînd din voi, umilii, conți și duci?
Dar, vai! E omul fără de sălaș.
Și va putea trăi doar tîlhărind?
Și dac-ar fi ca să trăiți așa,
Oh, ce rușine pentru voi și-ai voștri
Ar fi, cînd prea puternicul francez,
Pe care altădată l-ați zdrobit,
Ar trece marea și v-ar cutropi.
Acum chiar, în aceste zile grele,
Trufași pe străzi în Londra-i văd trecînd,
Strigîndu-vă în față „țărănoi".
Ah, moară zece mii de Cade nemernici,
Decît viața sub călcîi francez.
În Franța,-n Franța să luăm din nou
Tot ce-am pierdut. Iar țărmii-obîrșii voastre
Cruțați-vi-i! Sînt Anglia! Voi sînteți
Și tari și vrednici. Henric are-arginți.
Cu Domnul, credeți și-n izbînda voastră!

TOȚI: Trăiască Clifford! Trăiască Clifford! Mergem cu regele și cu Clifford!

CADE: Văzutu-s-a vreodată un fulg bătîndu-se după toate vînturile, atît de lesne ca mulțimea asta?

Numele lui Henric al cincilea îi cîștigă și-i duce spre o sută de greșeli și iată că mă lasă de unul singur. Îi văd chiar că se sfătuiesc cum să mă prindă. Văd eu că numai cu spada am să-mi fac drum, căci nici nu mai pot s-aștept... În ciuda dracilor și a iadului, am să trec prin mijlocul vostru. Cerul și onoarea îmi sînt martore că nu lipsa de hotărîre, ci josnica și nemernica trădare a tovarășilor mei mă-ndeamnă s-o iau la sănătoasa.

(Iese.)

BUCKINGHAM: Cum? Fuge? Urmăriți-l. Care-l prinde
Și regelui îi va aduce capul
O mie de coroane va primi.
Veniți, cu regele să vă împac.

(Ies.)

SCENA 9

Castelul Kenilworth. Trîmbițe. Apar pe terasa castelului regele, regina, Somerset.

REGELE A fost vreodată rege pe pămînt
Să aibă mai puțin noroc ca mine?
De-abia ieșit din leagăn și am fost
Uns rege, cînd aveam doar nouă luni.
Și nu-i supus ce-ar vrea să fie rege
Cît ard de dor să fiu doar un supus.

(Intră Buckingham și Clifford.)

BUCKINGHAM: Mă-nchin cu veste bună, majestate!
REGELE: E, Buckingham, l-ați prins pe trădător?
Sau a fugit spre-a prinde noi puteri?[163]

(Sînt aduși, jos lîngă terasă, legați cu o coardă de gît, un mare număr detovarăși de-ai lui Jack Cade.)

CLIFFORD: Cade a fugit și șleahta se predă.
Cu gîtul lor în ștreang așteaptă, sire,
Să hotărăști de vor trăi sau nu.[164]
REGELE: Oh ceruri mari, deschideți-vă poarta,
Primiți-mi laudele mulțumirii!
Soldați, viața v-ați răscumpărat-o;

Ați dovedit că vă iubiți și țara
Și prințul. Rămîneți pe mai departe
Cu același gînd și-aceleași simțăminte.
Și Henric nu vă va uita vrodată,
Nenorocit chiar dac-ar fi. Vă iert,
Și liberi sînteți să plecați acasă.

TOȚI: Trăiască regele! Trăiască! Ura!

(Intră un vestitor.)

VESTITORUL: Milord, vestesc că ducele de York
S-a-napoiat acuma din Irlanda
Cu oști de Kerni și vrednici Gallowglassi[165]
Și vine-ncoace-n mare-orînduire
Și-n drum le spune tuturor că vine
Spre a goni din preajma voastră, sire,
Pe ducele de Somerset, pe care
Îl judecă drept mare trădător.

REGELE: Domnia-mi stă-ntre două mari prăpăstii.
De-o parte Jack Cade și de alta York.
Asemenea corăbiei scăpate
De vijelii, dar prinsă de-un pirat
În apă liniștită, tot așa
De-abia înfrînt de-i Cade, se-nalță York.
Mergi Buckingham, întîmpină-l, întreabă-l
De ce ridică armele și spune-i
Că eu pe Edmond, ducele, în Turn
L-am fost închis... Vei sta acolo, Edmond,
Pînă ce York își va desface oastea.

SOMERSET: Merg la-nchisoare, chiar la moarte merg
De e spre fericirea țării mele.

REGELE *(către Buckingham)*:
Ia seama să nu pui asprime-n vorbă...
E mînios... și n-ar putea să-ndure
Un fel de vorbă aspru.

BUCKINGHAM: Da, milord.
Și eu sînt sigur că așa voi face
Ca spre folosul tău să fie toate.

REGELE: Să mergem, dară. Doamnă, vino, poate
Vom învăța să stăpînim mai bine.
Căci pînă astăzi Anglia în drept e
Să-mi blesteme domnia fără vlagă.

(Trîmbițe. Ies.)

SCENA 10

În Kent. Grădina lui Iden. Intră Cade.

CADE: Vai, praful s-a ales de tot ce-am vrut! Vai de mine însumi, care port o spadă și totuși stau să mor de foame. Cinci zile de cînd stau ascuns prin pădurile acestea, fără să-ndrăznesc să ies, pentru că toată țara mă caută. Dar acuma așa de foame mi-e, că chiar de-ar vrea cineva să-mi închirieze viața pe o mie de ani și tot n-aș primi. Am sărit gardul în grădina aceasta ca să văd dacă găsesc niscai ierburi sau ca să culeg vreo salată, lucru foarte bun ca să mai împrospăteze stomacul unui om pe o vreme atît de caldă. Și, nimic de zis, toate salatele au fost însămînțate pe lume pentru binele meu, căci de multe ori, fără vreo salată de-a mea, aș fi avut scăfîrlia tăiată de-o lovitură de bardă și de multe ori, cînd mi-era gîtul uscat și mergeam ceva mai iute, mi-a slujit drept ulcea de băut... și tot salata o să-mi slujească drept prînz.

(Intră Iden cu servitorii săi.)

IDEN: Oh, cine-ar vrea să mai trăiască-n larma
Și în mișcarea curților, cînd poate
Să aibă bucuriile plimbării?
Această moștenire de la tata
Mi-ajunge cît o-mpărăție-ntreagă.
Nu vreau prin sărăcirea altora
Să mă ridic și, totuși, bani de strîng
O fac tăcut fără să nasc vro pizmă...
Mi-ajunge casa să mi-o țin cinstit,
Ca tot săracul poarta-mi părăsind-o
Să plece de la mine mulțumit.

CADE: Na! Iată și stăpînul locului. Vine să mă aresteze pentru vagabondaj, pentru că am pătruns în proprietatea lui fără voie... Ah, secătură, vrei să mă vinzi și să primești de la rege o mie de coroane, dîndu-i capul meu! Dar am să te fac să mănînci fier ca strutul și să-mi înghiți spada ca pe-un ac, înainte de a ne despărți!

IDEN: Hei, bădărane, orișicine-ai fi,
Nu te cunosc. De ce te-aș vinde?

Nu e de-ajuns că mi te-ai strecurat
Ca hoțul în grădina mea să furi,
Căci zidul l-ai sărit — și pe deasupra
Te mai și oțărăști la mine-obraznic!

CADE: Să mă oțărăsc la tine?! Da, pe sîngele cel mai bun pe care l-am vărsat, dar nu numai să te înfrunt, dar să te și insult. Uită-te bine la mine. N-am mîncat de cinci zile și totuși vino tu și cu cei cinci oameni ai tăi, veniți încoace — și dacă nu vă întind pe toți, jos, lat, morți de-a binelea, să facă Dumnezeu ca să nu mai pot mînca decît iarbă!

IDEN: Cît va fi Anglia nu se va spune
Că Alexander Iden, gentilom
Din Kent, s-a năpustit cu slujitorii
Să bată un sărac înfometat.
Privește-mă în ochi — dar drept în ochi —
Și vezi, poți ochii să mă faci să-i plec?
Măsoară-te cu mine, braț cu braț,
Și vezi-te că ești lipsit de vlagă.
Ți-e mîna deget doar din pumnul meu,
Piciorul meu e trunchi, al tău... o vargă
Și-i vlagă-ntr-un picior de-al meu cît e
Puterea ta în corpul tău întreg!
De-ajuns un braț ca să ridic — și groapa
Ți-e gata în pămînt săpată. Dar
Sfîrșind această bătălie-a vorbei
Ți-o spune spada-mi ce nu poate limba.

CADE: Pe viața mea, uite-l pe cel mai viteaz dintre viteji! Fierule, dacă limba ta te fărîmițează, dacă înainte de a dormi în teaca ta nu-l tai pe bădăranul ăsta osos în ciosvîrte, mă rog lui Dumnezeu în genunchi, pe amîndoi genunchii, ca să ajungi ca din tine să se facă doar piroane.

(Cade și Iden se bat. Cade e străpuns și se prăbușește.)

Ah! sînt mort! Foamea doar, ea m-a ucis. Zece mii de draci să se ridice împotriva mea și pe toți îi desfid să mă bată, dar să mi se dea cele zece prînzuri pierdute. Usucă-te grădină și fii de-acum înainte cimitirul a tot ce viețuiește în casa asta, pentru că aici sufletul neînvinsului Cade a zburat.

IDEN: Pe Cade, Cade trădătorul l-am ucis?
Sfințită fii tu, spadă, pentru această
Grozavă săvîrșire și să fii,
Cînd voi muri, deasupra-mi atîrnată
Și sîngele de pe tăișul tău
Să nu mai fie șters, să-l poți păstra
Ca un blazon heraldic, stema cinstei
Stăpînului tău care-a cîștigat-o...

CADE: Adio, Iden. Fii mîndru de izbînda ta. Spune-i din parte-mi ținutului Kent c-a pierdut pe cel mai bun om al său și îndeamnă pe toată lumea să fie lașă, căci eu, care de nimeni nu m-am temut, învins am fost de foame, nu de vrednicie...

(Moare.)

IDEN: Ce grea jignire-mi zvîrli doar cerul știe.
Mori blestemat, tu josnic om și blestem
Al celeia ce te-a născut. Așa
Cum spada mi-o înfig în trupul tău
Și sufletul ți l-aș înfige-n iad!
Am să te duc tîrîș, tras de călcîie,
În groapa cu gunoi, să ai o groapă,
Și blestemata-ți tidvă am s-o tai
Și regelui i-oi duce-o ca plocon,
Lăsîndu-ți leșul pradă corbilor.

(Iese trăgîndu-i cadavrul.)

ACTUL V

SCENA 1

Cîmpiile dintre Dartford și Blackheath.

Cu tobe și cu flamuri intră York în fruntea oastei sale de irlandezi.

YORK: Se-ntoarce din Irlanda York, ca dreptul
Să-și ceară și să smulgă de pe fruntea
Nevrednicului Henric diadema...
Și bateți clopote! Și ardeți focuri!
Primiți-l voi pe regele de drept
Și mare-al Angliei... *Santa Majestas!*[166]
Ah, cine scump nu te-ar plăti! S-asculte
Cei care nu știu cum se poruncește!
Această mînă-mi este zămislită
Ca aurul să-l vînture-n sclipire...[167]
Și vorbei mele îi voi da-nțeles
Rotind o spadă și-nălțînd un sceptru.
Și sceptrul, jur, că-l voi împodobi.
Cu crinul mîndru-al herbului francez.[168]

(Intră Buckingham.)

Dar cine-i? Buckingham! Ah, stavilă
Dintr-ale regelui, de bună seamă!...
Să ne prefacem...

BUCKINGHAM: York, de ești prieten,
Te salutăm tot ca prieten!

YORK: Humphrey,
Salutul ți-l primim! Tu vii ca sol?

BUCKINGHAM: Ca sol al regelui vin, al lui Henric,
Să aflu pricina de ce cînd pace-i
Tu care ești vasal, tot ca și mine,

Călcîndu-ți jurămîntul de credință
Ai ridicat oștire, fără voie —
Și vii semeț cu ea în preajma curții.

YORK (*aparte*):
De-abia de pot vorbi, atît mi-e-n clocot
Mînia mea de mare. Aș putea
Stînci să străpung și pietrele să sfarm
De toate ce mi-a spus și aș putea
Ca Ajax cel ce-i fiu lui Telamon[169]
Mînia să-mi astîmpăr căsăpind
Oi, boi sau tot ce-ar fi în mîini să-mi cadă...
De-mi este nașterea de mai bun sînge
Decît a regelui și-nfățișarea
De rege este-a mea — căci el n-o are —
Și gîndurile mele sînt regești!
Și totuși, trebuie să mă prefac,
Să par, un timp, supus, senin, s-aștept
Să fie Henric slab și eu mai tare...

(*Tare.*)

O, Buckingham, fii bun, te rog, mă iartă
Că-ți dau răspunsul meu întîrziat...
Eram răpus de-o întristare-adîncă...
Vezi, pricina că vin cu oaste mare
E ca să izgonesc de lîngă rege
Pe Somerset, trufașul trădător
Al maiestății sale și al țării.

BUCKINGHAM: Milord, prea mare-ți este bănuiala.[170]
Dar, dac-acesta-i scopul înarmării,
Dorința regele ți-a împlinit-o,
Căci Somerset închis e-n Turnul Londrei.

YORK: Pe-onoarea ta că-i prins?

BUCKINGHAM: Pe-onoarea mea!

YORK: Ei bine, Buckingham, dau drumul oastei.
Soldați, vă mulțumesc. Vă răspîndiți!
Veniți în cîmpul Sfîntul George[171], mîine,
Ca solda s-o primiți și ce-a mai fi...
De vrea mărețul Henric, suveranul,
Să-mi ceară fiu-ntîi născut — dar ce spun?
Chiar fiii toți ostatici de credința
Și supușenia-mi — îi dau din suflet...
Pămînturi, bunuri, cai, armuri, dau toate:
Le las la voia și porunca lui,
Dar ducele de Somerset să moară!

BUCKINGHAM: Pentru supunerea ce-arăți, te laud.
Spre cortul regelui să ne-ndreptăm.

(Intră regele în fruntea escortei lui.)

REGELE: Cum, Buckingham? York nu nutrește
Vreun gînd rău împotriva mea, că mergeți
Prieteni unul lîngă altul?
YORK: Iată
Smerit, măriei tale sînt supus.
REGELE: Atunci, de ce-ai adus această oaste?
YORK: Ca să vi-l iau pe Somerset din coastă
Și să-l înfrîng pe răzvrătitul Cade,
De-a cărui prăbușire nu aflasem...

(Intră Iden aducînd capul lui Cade.)

IDEN: Un om umil și bădăran de poate
Să stea în fața regelui, dă-i voie
S-aducă-n dar măriei tale-o tidvă
De trădător. E capul lui Jack Cade,
Pe care l-am ucis în luptă dreaptă.
REGELE: Da? Tidva lui Jack Cade? Oh, Doamne, bun ești!
Arată-mi, mort, obrazul celui care
Pe cînd trăia m-a tulburat atîta...
Și deci, prietene, tu l-ai ucis?
IDEN: Eu însumi, dacă-ngădui, maiestate!
REGELE: Cum te numești și care-ți este starea?
IDEN: Sînt Alexander Iden, gentilom
Sărman din Kent și regelui supus[172].
BUCKINGHAM: Milord, să-l faceți, pentru fapta lui,
De e plăcerea voastră, cavaler.
REGELE: Alexander Iden, în genunchi!... Acum
Ridică-te... Ești cavaler. Îți dăm
Răsplată mărci o mie și voim
Să ne slujești și să ne stai în preajmă.
IDEN: Să-i fie dat lui Iden să trăiască
Cu cinste după cinstea ce-a primit-o
Și regelui să-i fie cu credință.

(Apar regina și Somerset.)

REGELE: Vezi, Buckingham, că vine Somerset
Și cu regina... Spune-i să se ascundă
Mai iute, ducele să nu-l zărească.

REGINA: Chiar mii de York de-ar fi, el totuși capul
Nu-și va ascunde. Ci-l va înfrunta!
YORK: Cum, Somerset e liber? Da? Atunci
Dă drumul gîndurilor tale, York,
Că multă vreme le-ai înăbușit
Și ce e-n inimă să ai pe limbă...
Să pot să-ndur să-l văd pe Somerset?
Ah! Rege mincinos! Cuvîntul dat
Ți l-ai călcat! Știi bine că jignirea
Eu n-o primesc... Am spus că rege ești?
Nu, nu ești rege, nu... și nici nu ești
În stare să poți sta deasupra gloatei,
Tu care nu poți nici un trădător
Să-l ții în frîu. Nici fruntea ta nu e
Făcută ca să ții pe ea coroană.
Ți-e pumnul bun să strîngă doar toiagul
De pelerin, nu sceptrul unui prinț!
E pentru mine aurul coroanei,
Căci zîmbetul ori supărarea mea
Ca vechea suliță a lui Ahile
Alină, dacă vrea, dar și ucide.[173]
Privește-mi pumnul: poate ține sceptrul!
Și-acesta ști-va să impună legea.
Dă-mi locul: n-ai să mai conduci pe-acela
Ce hărăzit a fost să te conducă.[174]
SOMERSET: York, trădător mișel și criminal!
Te arestez pentru înalta ta trădare.
Jos, în genunchi, și cere îndurare!
YORK: Vrei să-ngenunchi?! Dar lasă-mă întîi
Să-ntreb pe oamenii ce mă urmează
De suferă să mă închin cuiva.
Să-mi vină fiii-aici, să-mi stea chezași![175]

(Un om din escortă iese.)

Eu știu că înainte de-a fi prins
Și-or pune spada-n joc să mă sloboadă...
REGINA: Să vin-aicea Clifford de îndată,
Să spună dacă fiii lui din flori
Pot trădătorului lor tată sta
Drept chezășie.
YORK: Taci, napolitană
Cu sînge putred, tu, gunoi din Neapol,[176]
Nenorocirea mare-a Engliterei.

Mi-s sînge nobil, fiii — nu ca tine: —
Chezași mi-or sta... De nu vreți, rău de voi e!

(Intră Edward și Richard Plantagenet, cu oamenii lor.)

Priviți-i. Ei sînt și-mi vor face cinste!

(Intră Clifford împreună cu fiul său.)

REGINA: Pe Clifford iată-l, cel ce nu-i primește.
CLIFFORD: Salut, și regelui urări de bine.

(Îngenunchează.)

YORK: Hei, Clifford, mulțumesc: Ce vești aduci?
Nu, nu te îmbufna, n-amenința!
Îți sîntem, Clifford, suveran... deci, iar
Îngenunchează, să-ți iertăm greșeala!
CLIFFORD *(arătînd spre Henric)*:
Nu... n-am greșit... mi-i regele aici.
Tu te înșeli crezînd că mă înșel.
Cu el la Bedlam[177]! Ce? A-nnebunit?
REGELE: Da, Clifford, o ambiție nebună
L-a îndemnat să-nfrunte pe monarh.
CLIFFORD: E-un trădător hain — în Turn cu el!
Să i se sfarme răzvrătita țeastă!
REGINA: E arestat, dar nu vrea să se plece.
Feciorii lui, așa susține el,
Îi vor da sprijin cu cuvîntul lor.
YORK: Păi nu-i așa, băieții mei?[178]
EDWARD: Da, nobil tată, dacă ni-i cuvîntul
De-ajuns.
RICHARD: De nu ajunge-avem și spada.
CLIFFORD: Ce soi de trădători avem aici?!
YORK: Privește-te-n oglindă... vei vedea
Imaginea trădării, căci îți sînt
Eu rege, tu ești numai trădătorul
Cu inima lui plină de necinste.
Chemați la luptă și vitejii urși,[179]
Cei doi ce doar sunînd din lanțul lor
Și-nghiață toți copoii cruzi și lași!
Să vină-ncoace Salisbury și cu Warwick!

(Intră conții Salisbury și Warwick.)

CLIFFORD: Aceștia-s urșii? Moartea-i paște. Lanțul
L-om folosi ca să-l legăm pe paznic
De va-ndrăzni să și-i aducă-n luptă.

RICHARD: Adesea am văzut cîte-un dulău
Trufaș, zvîrlindu-se-napoi, mușcînd
Pe-acela care îl ținea legat;
Dar liber de era și de simțea
A ursului îngrozitoare labă,
Fugea urlînd cu coada-ntre picioare...
La fel veți fi de veți lupta cu Warwick!

CLIFFORD: 'Napoi, nebune, maldăr de mînie
Sucit la minte și la chip![180] 'napoi.

YORK: A-ha! Acum te vom încinge bine!

CLIFFORD: Ia seama... Vezi să nu te arzi tu însuți...

REGELE: Cum, Warwick, nu mai știi să-ndoi genunchiul?
Bătrîne Salisbury, cum de-ți mînjești
Argintul pletelor? Cum poți să fii
Îndemn la rele unui fiu smintit?
Tîlhar ești pînă și pe pat de moarte!
Cu ochelarii cauți prăbușirea?[181]
Oh, unde e credința, cinstea ta?
Din înghețatul cap de-ți sînt gonite,
Pe ce tărîm să-și afle adăpost?
Sapi groapa ta să scoți, din ea război?
Vrei ani-ți mulți cu sînge să-i împroști?
De ce fiind bătrîn să-ți uiți știința?
Și de n-o uiți, de ce n-o folosești?
Rușine-ar face să-ți înclini în față-mi
Genunchiul ce-ți îndoi către mormînt?...

SALISBURY: Am cercetat îndreptățirea-acestui
Ilustru duce, lord, și în deplină
Cunoaștere îl pot privi de drept
Moștenitor al tronului englez.

REGELE: Dar tu supunere nu mi-ai jurat?

SALISBURY: Ba da.

REGELE: Și jurămîntul poți să-l calci?

SALISBURY: Păcatu-i greu cînd juri pe-un alt păcat,
Dar și mai greu păcatu-i să juri strîmb.[182]
Ce jurămînt mai poate fi acela
Ce-ndeamnă la omor sau tîlhărie,
La siluiri sau la răpiri de bunuri
Ale orfanului sau la-nșelarea
Și stoarcerea de drepturile ei
A văduvei? Pot fi aceste crime
Îndreptățite pe temeiul doar
C-au fost legate printr-un jurămînt?

REGINA: Vicleanul trădător e și flecar!
REGELE: Să vină Buckingham! Să vină-n zale!
YORK: Pe Buckingham și ce prieten vrei
Ți-i poți chema, sînt hotărît: ori tronul,
Ori moartea...
CLIFFORD: Moartea sigur, dacă visul
Ce l-am avut se-adeverește.
WARWICK: Du-te
Și culcă-te ca să visezi din nou.
Adăpostește-te de vijelia luptei.[183]
CLIFFORD: Sînt hotărît în și mai mari furtuni
Să stau decît în cea pe care astăzi
Vrei s-o dezlănțuiești și-ți voi înfige
Dovada-n coif chiar dacă te-aș cunoaște
Numai după blazonul casei tale.[184]
WARWICK: Pe-al tatălui blazon jur c-oi purta
Bătrîna creast-a coifului Nevil:
Înlănțuit de-un noduros toiag
Un urs și-l voi purta așa cum cedrul
Pe culme-și ține crengile-n furtună,
Încît te vei înfricoșa văzîndu-l!
CLIFFORD: Și eu ți-oi smulge ursul de pe coif
Și cu dispreț ți-l voi călca-n picioare
În ciuda celuia ce-l va păzi.
CLIFFORD CEL TÎNĂR: Acum, la arme, tată glorios,
Să frîngem răzvrătiții toți de-a rîndul.
RICHARD: Zadarnic vă cuprinde ura-n gheară:
Christos v-așteaptă să cinați deseară!
CLIFFORD CEL TÎNĂR: Din tine alți stropi de venin nu cad?
RICHARD: De nu ți-e cina-n cer, ți-a fi în iad!

SCENA 2

St. Alban's.

Trîmbițe. Mișcări de trupe. Intră Warwick.

WARWICK: Hei, ieși din umbră, Clifford Cumberland!
Te cheamă Warwick, hei, și dacă nu fugi
În fața ursului, cînd sună goarna

Nebun acum alarma, muribunzii
Umplînd și ei cu strigătul lor cerul,
Îți spun: Hai, bate-te cu mine, vino
Trufașe prinț din miazănoapte, Clifford,
Căci Warwick tot chemînd a răgușit.

(Intră York.)

Cum, nobil lord? Pe jos?

YORK: Da. Clifford,
El, ucigașul, calul mi-a ucis
Și eu pe-al lui prînz corbilor l-am dat,
Frumosul cal pe care-l îndrăgea.

(Intră Clifford.)

WARWICK: Ni-i ceasul pentru unul din noi doi,
Sau pentru amîndoi, sosit.

YORCK: Nu, Warwick.
Îți cată alt vînat. Pe cerbu-acesta
Îl voi goni eu crîncen pîn'la moarte.

WARWICK: Te luptă vrednic, York, căci bătălia
O dai pentru coroana ta. Ah, Clifford,
Așa cum știu că vom învinge astăzi,
Tot astfel inima mi se sfîșie
Că plec fără să pot lupta cu tine...

(Iese.)

CLIFFORD: De ce te uiți așa la mine, York?

YORK: Ținuta-ți mîndră mi-ar plăcea de n-ai fi
Dușman între dușmani și-nverșunat.

CLIFFORD: Eu vrednicia ta ți-aș lăuda-o
De n-ar străbate hîdă în trădare...

YORK: Mă va păzi azi contra spadei tale,
Căci luptă pentru sfînta mea dreptate.

CLIFFORD: Cu sufletul m-oi bate și cu trupul.

YORK: Grozavă melodie! Iute-n gardă!

(Se bat. Clifford cade.)

CLIFFORD: La fin couronne les oeuvres.[185]

(Moare.)

YORK: Prin luptă ai ajuns la pace;-acum
Ești liniștit... și sufletului său.
Oh, cer, de ți-i voința, pacea dă-i-o!

(Iese.)

(Intră Clifford cel tînăr.)

CLIFFORD CEL TÎNĂR:

Rușine! Totul e în destrămare!
Din temere se sfarmă rînduiala
Rănind pe cei ce-ar vrea s-o ocrotească...
Oh, fiic-a iadului, tu, bătălie,
Unealta cerurilor îndîrjite,
Aruncă-n inimile alor noștri
Tăciunii-aprinși ai răzbunării crude.
Nici un oștean să nu mai fugă. Nimeni
Dedat cel ce e luptei — să se uite
Și să-l deosebească fapta doar
De vitejie...

(Zărește pe tatăl său mort.)

Lumea să sfîrșească!
În flăcările zilei de pe urmă
Să se topească cerul și pămîntul:
Și goarna judecății de apoi
Să sune! Al ființelor murmur
Să tacă... Fostu-ți-a destinul, tată,
În liniște să-ți treci, tu, tinerețea,
Iar haina cuminţeniei bătrîne
Să nu vrei să ți-o rozi în jilț de-odihnă?
S-o rupi murind răpus în luptă, aprig?!
Înmărmurește inima în mine
Pierzîndu-te... Și stană-mi va rămîne.
Ah, York bătrînii nu ni-i cruță. Bine,
Nu voi cruța nici eu copiii lor
Și fecioreștile lor lacrimi fi-vor
Ca roua aruncată pe jeratic
Și frumusețea care-adesea moaie
Pe-asupritor îmi va fi cum e ceara
Și cum uleiul pe mînia-n flăcări
Și n-oi mai ști ce este mila, nu.
De-oi întîlni vreun prunc din casa York
Îl voi tăia-n bucăți precum sălbatic
Medeea l-a tăiat pe-Absyrt[186] cel tînăr
Și gloria-n cruzime mi-oi găsi-o...

(Luînd pe umeri leșul tatălui său.)

Ruină nouă-a vechii case Clifford,
Hai, vin-așa cum altădat' Eneas
Purtat-a pe bătrînul său Anchises[187];

Așa te duc pe umerii-mi puternici,
Dar Eneas ducea povară vie;
Nu ca a mea, povară grea și moartă!

(Iese.)

(Intră Richard Plantagenet și Somerset bătîndu-se. Somerset cade.)

RICHARD: Așa. Te-așterne...
Murind sub tabla-acestui han[188].
Înfățișînd castelul din Saint Alban's,
Se-adeverește moartea-i prorocită:
„De ziduri să se teamă, de castele".
Rămîi călită, spadă mînioasă.
Doar popii murmură pentru dușmani
O rugăciune... Prinții îi omoară.

(Iese.)

(Trîmbițe. Mișcare de trupe. Intră regele, regina și alții. Sînt în retragere.)

REGINA: Milord, fugi! Vai, cît ești de-ncet! Grăbește...
REGELE: Lua-vom cerurilor înainte?
Să ne oprim aicea, Margareta!
REGINA: Din ce ești!? Nici nu lupți și nici nu fugi:
Înțelepciunea-acum și îndrăzneala
Cer să-i lăsăm dușmanului cîștigul.
Deci, să scăpăm cum vom putea, fugind.

(Se aud trîmbițe în depărtare.)

Dacă te-or prinde vom vedea sfîrșitul
Destinului tău, dacă însă dat e
Ca să scăpăm — și asta-i cu putință
Cît moliciunea nu-ți va pune stavili —
Vom merge-n Londra unde ești iubit
Și-om umple și norocului spărtura.

(Intră tînărul Clifford.)

CLIFFORD CEL TÎNĂR: De n-aș fi hotărît să mă răzbun
Mai bine-aș vrea să blèstem, nu să fug.
Dar să fugim, căci este deznădejdea
În sufletele alor noștri toți.
Fugiți, în numele salvării voastre,
Și vom trăi și ziua-aceea-n care

Haini îi vom lovi și noi, mai tare!
Milord, fugi, fugi...

(Ies.)

SCENA 3

Cîmpie în apropiere de Saint Alban's.
Trîmbițe. Retragere. Trîmbițe. Intră York, Richard, Warwick și soldați cu tobe, trîmbițe, flamuri și stindarde.

YORK: Dar despre Salisbury cine are vești,
De-ncăruntitul leu care-n mînie
De vîrstă uită și ca-n floarea ei
Se simte iar în vlagă? Ziua-aceasta
N-ar fi frumoasă și pierdut-ar fi
De ne-ar fi Salisbury mort.

RICHARD: Nu, nobil tată,
De trei ori eu l-am pus din nou în șa,
De trei ori mi-am pus pieptul pentru dînsul,
De trei ori l-am luat din toiul luptei
Și l-am rugat din suflet să se cruțe,
Dar îl găseam tot în vîrtejul crîncen.
Era ca o bogată broderie
Împodobind cea mai modestă casă
Voința lui în trupul său bătrîn.
Dar, iată, vine nobilul ostaș.

(Intră Salisbury)

SALISBURY *(către York)*:
Pe spada mea, frumos ai mai luptat!
Și toți la fel... Îți mulțumesc, o, Richard,
Doar Domnul știe cît voi mai trăi...
De trei ori azi mi-a-ngăduit să fiu
Scăpat de tine de la moarte... Lorzi,
Ce-am cîștigat nu este-al nostru încă:
Nu e de-ajuns că dușmanu-i pe fugă,
Căci el e tare și se poate-ntoarce...

YORK: Așa e. Apărarea noastră cere
Să-l urmărim. Și aflu că spre Londra
Fugit e regele. Vrea Parlamentul
Să-l întrunească. Să-l ajungem deci

Să nu pornească vestea întrunirii...
Ce spune Warwick? Mergem după dînșii?

WARWICK: Cum? După dînșii? Înaintea lor!
Ah; iat-o glorioasă zi, milorzi,
Căci bătălia-aceasta din Saint Alban's,
De York cel mîndru cîștigată, fi-va
Nemuritoare-n vremile ce vin...
Sunați din trîmbiți! Tobele să bată!
La Londra, toți! Drum de izbînzi se-arată!

(Ies.)

HENRIC AL VI-LEA, PARTEA A II-A

Comentarii

Acţiunea piesei se întinde pe o perioadă de zece ani (din 1445 pînă în 1455) şi urmăreşte în principal planurile urzite de York pentru a ajunge la tronul Angliei. Totodată, piesa descrie moartea lui Humphrey, ducele de Gloucester, şi vrajbele iscate de Margaret, soţia lui Henric al VI-lea, pe care Suffolk a adus-o din Franţa.

Cea de a II-a parte a trilogiei reprezintă un progres nu numai ca realizare poetică ci şi ca schiţare a personajelor. Spre deosebire de prima parte în care înfruntarea avea loc între două tabere (în interiorul ţării — cele două case nobile, York şi Lancaster; în exterior — englezii contra francezilor), Partea a II-a ni se înfăţişează ca o piesă de „personalităţi aflate în conflict"[1]. Personajele au o viaţă scenică independentă de viaţa mulţimii, prezentă şi ea la evenimente. Şi totuşi eroul principal, York, rămîne tot timpul în umbră; Shakespeare îl va scoate la lumină numai în Partea a III-a — pentru a-l demasca. Prezent încă în Partea I, în care declaraţiile sale patriotice îl făceau cît de cît atrăgător, în Partea a II-a York ni se înfăţişează egoist şi uzurpator, aşteptînd cu viclenie ca adversarii săi să se zdrobească între ei pentru a prinde prilejul să-şi împlinească tăinuitul vis de mărire.

Individualismului fără margini al feudalilor i se împotriveşte numai „bunul duce Humphrey" de Gloucester. El devine într-o anume măsură un fel de replică a lui Talbot, reprezentînd idealul slujirii dezinteresate a statului. Trebuie să subliniem cu acest prilej jocul de „oglinzi" folosit de Shakespeare chiar din creaţiile de început — personaje „gemene" sau personaje „reflectate deformat", prin care se accentuează unele idei fundamentale. Gloucester este o imagine-oglindă a lui Talbot; pe de altă parte, ducesa de Gloucester (într-o oarecare măsură, imaginea „reflectată deformat" a lui Gloucester însuşi), va deveni mai tîrziu, prin Lady Macbeth, o

---

[1] Marco Mincoff, *A History of English Literature, Part I*, Nouka i Izkoustvo, Sofia 1976, p. 341.

altă imagine-oglindă, ambele personaje avînd în comun ambiția nemărginită.

Esența întregii piese este exprimată în cuvintele lui Gloucester adresate lui Henric:

„Vai, doamne, vremea-i plină de primejdii!
Hidoasa rîvnă gîtuie virtutea
Și-al urii braț iubirea o gonește;
Sperjurul e vîrtos înscăunat
Și din regat dreptatea-i surghiunită".

(III, 1, 142—146)

Deși personaj secundar, Humphrey se detașează de toate celelalte prin siguranța cu care este portretizat. Criticii au arătat că pentru a-l prezenta favorabil din toate punctele de vedere, Shakespeare introduce unele episoade ce nu fac parte organică din piesă, iar acest mod de portretizare se apropie de maniera lui Marlowe: dramaturgii perioadei erau încă în căutarea unei tehnici portretistice în care personajul și intriga să poată evolua simultan. Aceasta explică, fie și în parte, motivul pentru care, chiar în piesele de mai tîrziu, cum ar fi *Romeo și Julieta* și *Regele Ioan*, cele mai puternic individualizate sînt personajele secundare.[1]

Se poate afirma, totuși, că, în mod deliberat, Humphrey are rol de etalon. Dovadă că odată cu pieirea lui, se înscăunează haosul, cruzimea, măcelul și ambiția. Monarhul nu este prezentat ca un om rău ci doar nevolnic; îl preocupă rugăciunea și postul și este o jucărie în mîinile autoritarei sale soții Margaret și ale amantului ei Suffolk; este incapabil să stăvilească nenorocirile ce se abat asupra țării. Credincios ideii de patriotism, Shakespeare îl prezintă în culori mai favorabile abia în Partea a III-a, cînd, după ce acesta și-a pierdut coroana, îl descrie ca pe un om de rînd.

Despre întreaga piesă s-a spus că „devine mai bună pe măsură ce înaintează"[2]. „Anecdotele dramatice" prezente și în Partea I. (v. povestea contesei de Auvergne) apar și în Partea a II-a, dar ele intră organic în structura piesei, simbolizînd sau anticipînd diverse evenimente. Un exemplu este incidentul dintre maistrul armurier Horner și slujitorul său Peter. Acuzîndu-și stăpînul că ar fi susținut dreptul lui York la coroană, Peter este judecat și silit să se bată cu Horner. Deși se sperie de moarte, el rămîne în viață, pentru că Horner vine beat la întîlnire și este ucis. Înfruntarea parodiază o luptă cavalerească; dar dincolo de aceasta, ea reprezintă

---

[1] M. Mincoff, *Op.cit.*, p. 342.

[2] Clifford Leech, *Shakespeare: The Chronicles*, *Green & Co*, London, Longmans, 1965, p. 19.

simbolic, luptele dintre nobili, reflectate grotesc prin acești doi oameni de rînd — unul îngrozit și celălalt beat. Pe de altă parte, episodul subliniază și amestecul oamenilor simpli în certurile cu privire la titlurile regale. Un alt incident care urmărește aceeași idee este cel al execuției lordului Suffolk (acesta este capturat de pirați după ce a fost exilat din Anglia, pirații refuzînd răscumpărarea lui pentru că s-a împotrivit lui Gloucester și York.)

O imagine-oglindă a celor două incidente apare amplificată în finalul piesei, în răscoala condusă de Jack Cade, „căposul din Kent". Shakespeare este convins de rolul important pe care îl joacă poporul în lupte (v. și partea I, VI, 2, unde Talbot arată că toată forța lui rezidă în ostașii pe care îi conduce), dar o tentativă răzleață ca a lui Cade nu putea să reușească. În plus, din izvoarele avute la îndemînă, Shakespeare a conchis că răscoala lui Cade nu a fost o mișcare populară, ci o parte a jocului politic al feudalilor. În actul III, York, ajuns regent al Irlandei, declară că va avea la dispoziție o armată; în consecință îl va încuraja pe Cade să se răzvrătească.

Cade este un om din popor, dar el nu reprezintă poporul, așa cum cei ce s-au răzvrătit alături de el nu îi reprezintă pe oamenii simpli, poporul englez. Ei sînt doar o ceată de neisprăviți, condusă de un om a cărui primă și cea mai gravă vină, în viziunea lui Shakespeare, o reprezintă vanitatea. Orgoliul nemăsurat îl îndeamnă pe Cade să se socotească mai presus de toți și să încerce a-i aduce pe ceilalți la o așa-zisă „ordine", în care, de fapt, se trece cu tăvălugul peste oameni și neștiința se înscăunează ca supremă virtute. Nu e de mirare că Jack Cade proclamă singur, pseudo-filozofic:

De-abia cînd e dezordinea mai mare, e ordinea deplină.
(IV, 2, 203—204)

Ideea ordinii și a ierarhiei apare în prim plan și în această piesă timpurie:

„(Shakespeare avea) credința că lumea este o parte a legii eterne, iar că schimbările lumești, ca în ultimele cînturi ale lui Spenser sînt și ele o parte integrantă a unui tipar permanent la scară mai mare".[1]

Simbolic, Jack Cade, „stricătorul ordinii", va fi ucis de Iden, personaj „echilibrat" și mulțumit de propria sa poziție în ierarhia socială.

În această lumină, a ordinei întrerupte, răscoala lui Cade apare ca „viziune a anarhiei în care un om poate fi trimis la moarte pentru că știe să citească, în care sălbăticia nu poate fi stăvilită de nici un fel de legi, în care rebelii visează prostește că printr-o simplă proclamație pot schimba fața țării după bunul lor plac"[2].

---

[1] E.M. Tillyard, *The First Tetralogy*, 1944, Shakespeare Criticism 1935—60, vol. II, Oxford University Press, London, 1964, p, 75.

[2] Clifford Leech, *Op.cit.*, p. 17.

Anticipată de două incidente, răscoala lui Cade devine la rîndul ei anticipatoare a stării de haos care va domni în întreaga țară cînd certurile celor două case, York și Lancaster, vor declanșa luptele.

„Revolta de mici proporții a unor ignoranți este un preludiu și o oglindă a unei ciocniri mult mai puternice și mai sîngeroase între superiorii lor din regat"[1].

Pe lîngă tema ordinii, Shakespeare insistă și asupra legăturii dintre *cauză și efect*. Gloucester, care urmează să fie ucis, vede în propria-i moarte cauza nefericirilor ce se vor abate asupra țării și distrugerea monarhului:

„Știi, umblă să-mi ia viața... Moartea mea
Această insulă de-ar ferici-o
Și-ar pune capăt tiraniei lor,
De viață bucuros m-aș lepăda.
Ci ea, al piesei lor prolog se face;
Căci alții, mii, care nu știu ce-i paște,
Urzita tragedie n-au s-o-ncheie".

(III, 1, 147—153)

„Shakespeare preia integral lecția lui Hall și pe cea din *Mirror for Magistrates*... neabătut, la fiecare eveniment important, Shakespeare se străduiește să arate înlănțuirea întîmplărilor."[2]

Ca întotdeauna mai tîrziu, încă din primele „cronici", Shakespeare se adresează atît oamenilor culți, cît și spectatorilor simpli; prin limbaj și folosirea fondului aperceptiv, e accesibil tuturor categoriilor de spectatori ai epocii. Nu întîmplător York înfățișează pe înțelesul tuturor întreaga genealogie a casei sale pentru a-și susține pretențiile la tron. Nu întîmplător se insistă asupra temelor de mare popularitate în acea vreme — războiul civil și atacul împotriva francezilor. Nu întîmplătoare sînt o seamă de episoade, cum ar fi cel al evocării spiritelor de către Bolingbroke la cererea ducesei de Gloucester etc.

Partea a II-a din *Henric al VI-lea* îmbină gîndirea profundă cu o tratare accesibilă publicului larg, și cu rezolvarea conflictelor în chip măiestrit. Piesa însă nu trebuie judecată izolat de celelalte două și nici de *Richard al III-lea*. Totul se leagă, începînd cu genealogia și firul evenimentelor, pînă la amănunte, la prima vedere nesemnificative.

---

[1] Clifford Leech, *Op.cit.*, p. 18.
[2] E.M.W. Tillyard, *Op.cit.*, p. 80.

Finalul Părţii a II-a constituie o punte de legătură cu Partea a III-a prin cuvintele tînărului Clifford, prevestitoare ale vărsărilor de sînge:

Lumea să sfîrşească!
În flăcările zilei de pe urmă
Să se topească cerul şi pămîntul.
Şi goarna judecăţii de apoi
Să sune! ....
......n-oi mai şti ce este mila, nu.
....
Şi gloria-n cruzime mi-oi găsi-o[1]. (V. 2, 40—60)

L. Leviţchi

---

[1] Trad. de Barbu Solacolu, *W. Shakespeare*, vol. VI, ESPLA, Buc., 1958, p. 308.

NOTE

1 Scena I-a constituie o urmare directă a ultimei scene din piesa Henric VI, partea I-a, care se încheie cu plecarea lui Suffolk să asigure căsătoria regelui Henric cu principesa Margareta de Anjou şi să o aducă în Anglia. Realizînd această căsătorie prin procură, Suffolk se întoarce în aprilie 1445, aducînd-o pe Margareta, acum regină a Angliei.

2 Reignier, tatăl Margaretei.

3, 4 Regele Henric foloseşte un stil cucernic, încă din primele replici ale piesei, corespunzător caracterului său paşnic şi studios.

5, 6, 7 Traduceri modificate.

8 Termenul latin folosit în documentele oficiale = „în primul rînd".

9 Termen latin = „în plus".

10 Gloucester lasă să-i cadă din mînă documentul deoarece este şi îndurerat şi mînios, cînd citeşte că Anjou şi Maine, cheile Normandiei, au fost retrocedate. El era totodată nemulţumit şi fiindcă voise să-l căsătorească pe Henric cu fiica contelui de Armagnac.

11 Winchester este şi el un unchi, deşi mai îndepărtat, al regelui.

12 Traducere modificată.

13 În text: *fatal* (marriage) = „nefastă" (cununie). Căsătoria e nefastă, fiind contractată cu o franceză, considerată, de englezi, ca o continuatoare a Ioanei d'Arc, pe lîngă faptul că Margareta este iubita lui Suffolk iar Henric i-a dăruit tatălui ei provinciile Anjou şi Maine.

14 Reignier se intitula duce de Anjou, de Lorena, şi de Barre, conte de Provenţa şi Piemont, rege al Ungariei, al Neapolului, al celor două Sicilii, al Ierusalimului şi al Aragonului, deşi nu domnea ca rege nicăieri. Folosea în armoria sa şi vulturul imperial.

15 Richard Neville, devenit conte de Warwick patru ani mai tîrziu, în 1449. Fusese poreclit „făcătorul de regi", pentru puterea sa militară, care asigura victoria partidului pe care îl sprijinea. Luptă alături de partidul lui York în bătălia de la St. Albans din 1455, cu care

începe războiul celor două roze în care regele Henric VI e învins. (v. Henric VI, Partea II-a).

16 Impozit pe proprietate, suplimentar, reprezentînd a 15-a parte din impozitul obişnuit anual.

17, 18 Traduceri modificate.

19 Aluzie la o veche zicătoare engleză; orgoliul e personificat de cardinal, iar ambiţia de Somerset şi Buckingham.

20, 21 Traduceri modificate.

22 Potrivit legendei mitologice, Meleagru, principele Calydon-ului, cetate în Grecia antică, participase la expediţia argonauţilor, care au reuşit să fure lîna de aur din Colchida, o ţară pe malul Mării Negre, la sud de munţii Caucazului. Cele trei zeiţe ale destinului îi legaseră existenţa de un tăciune scos din focul lor. Mama sa, Althea, într-un moment de furie, a ars tăciunele provocînd astfel moartea lui Meleagru (Calydon) în chinuri grele. (v. Ovidiu, *Metamorfozele*, 8, 451—526).

23 York se gîndea că odată cu coroana Angliei avea să-i revină şi cea a Franţei, ori Henric îi spulbera această perspectivă.

24 Partidul puternicilor lorzi Neville.

25 Henric al VI-lea este descendentul direct al ducelui de Lancaster.

26 Ducele de York proclamă în acest moment adoptarea de către el a trandafirului alb ca emblemă a partidului său în lupta pentru coroana Angliei (Războiul celor două roze, între 1455—1483).

27 Zeiţa agriculturii.

28 Aluzie la superstiţia că visurile de dimineaţă se îndeplinesc.

29 Regele neavînd încă moştenitori direcţi, Gloucester era moştenitorul prezumtiv al tronului.

30, 31 Traduceri modificate.

32 Moşiile lorzilor cuprindeau şi izlazurile pe care le lăsau în folosinţă comună pentru păşunatul vitelor locuitorilor din vecinătate. Marii proprietari începuseră însă să îngrădească izlazurile, pentru a le folosi în exclusivitate ca păşuni pentru turmele lor de oi, industria lînii fiind într-o dezvoltare foarte profitabilă în acea vreme. Îngrădirile produceau mari nemulţumiri în sînul populaţiei.

33 Scena cu acuzaţia adusă de ucenicul armurierului, indirect împotriva ducelui de York, nu se bazează pe informaţii istorice, fiind invenţia lui Shakespeare.

34, 35 Traduceri modificate.

36 Turnir organizat în onoarea căsătoriei Margaretei cu regele Angliei prin procuratorul său Suffolk.

37 Traducere modificată.

38 Colegiul celor 70 de cardinali ai bisericii romano-catolice, care constituie consiliul papei şi care aleg ca papă pe unul dintre ei.

39 Ducesa căzuse totuşi în dizgraţie cu trei ani mai înainte de sosirea Margaretei în Anglia. Ea este însă introdusă aici pentru realizarea unui contrast şi pentru a arăta că prin căderea ei a provocat şi căderea soţului ei.

40 Shakespeare foloseşte adeseori imagini din practica curentă a prinderii păsărilor în acea vreme.

41 Traducere modificată.

42 Moştenitorul tronului Franţei era denumit „Delfinul" (le Dauphin) după numele vechii provincii franceze Dauphiné, apanajul de drept al calităţii sale.

43 Traducere modificată. Acuzaţiile aduse aici de Suffolk, şi mai departe de regina Margareta, lui Gloucester sînt de fapt acuzaţiile care i s-au adus lui Suffolk însuşi în Parlament.

44 Gloucester îşi renovase palatul Greenwich sub influenţa gustului Renaşterii. Palatul plăcea foarte mult, în vremea lui Shakespeare, Reginei Elisabeta şi apoi Regelui Iacob I, motiv pentru care devenise una din reşedinţele preferate ale acestora.

45 Conform legendei biblice, Dumnezeu a zgîriat, cu unghiile în piatră, cele zece porunci pe care i le-a dat lui Moise.

46, 47 Traduceri modificate.

48 Regele Henric al VI-lea fusese proclamat, de nobilimea engleză şi rege al Franţei, la moartea Regelui Carol al VI-lea (1422), conform tratatului dintre acesta şi Regele Henric al V-lea. Carol al VI-lea era dealtfel bunicul, după mamă, al lui Henric al VI-lea.

49 York se referă la comportarea lui Somerset faţă de dînsul în 1437 cînd, din cauză că a amînat mereu să-i dea soldaţii, banii şi proviziile necesare, englezii au pierdut Parisul şi o bună parte a Franţei.

50 Traducere modificată.

51 Momentul cînd grecii, pătrunzînd în Troia, i-au dat foc (Virgiliu, *Eneida*, 4, 462—3).

52 Traducere modificată.

53 „Am venit" (lat.).

54 Numele unui duh necurat (anagramă a lui Sathan).

55 Trraducere modificată.

56 Profeţiile sînt o invenţie a lui Shakespeare, pentru scopuri dramatice.

57 Răspunsul ambiguu dat de oracolul lui Apollo (conform *Analelor* lui Eunius), lui Pyrrhus, regele Epirului (între 295—272 î.e.n.). cînd a întrebat dacă va învinge pe romani. Cuvintele de mai sus se pot

interpreta şi: „Îţi spun, descendent al lui Aecus, că poţi învinge pe romani" dar şi „Îţi spun, descendent al lui Aecus, că romanii te pot învinge". Pyrrhus a fost dealtfel învins de Romani.

58 Scena prezintă atmosfera de animozitate dintre nobili şi în special faţă de ducele de Gloucester.

59 Vînătoarea în bălţile rîurilor era considerată ca fiind cea mai spectaculoasă vînătoare cu şoimi.

60 Porecla unuia din şoimii favoriţi ai lui Gloucester.

61 Aluzie la faptul că armoria lui Gloucester era un şoim şi un cap de fecioară.

62 Atitudinea cucernică a lui Henric apare în repetate rînduri, în contrast cu atmosfera de duşmănie şi ură a celor din preajma sa.

63, 64 Traduceri modificate.

65 „Atîta mînie în suflete cucernice?" (Virgiliu, *Eneida*, 1, 11).

66, 67, 68 Traduceri modificate.

69 „Doctore, ai grijă de tine tu însuţi!" Citat din versiunea *Vulgata* a Bibliei (lat. vulg.).

70 Metaforă bazată pe practica frecventă în vremea lui Shakespeare de a se compara stările lumii, statului şi sufletului cu note muzicale şi armonia dintre acestea.

71, 72 Traduceri modificate.

73 În ediţia Arden (Methuen & Co Ltd, Londra, 1969) replica lui Gloucester e redată în versuri albe.

74, 75 Traduceri modificate.

76 Aluzie la oraşele dăruite tatălui Reginei Margareta.

77 Ideea şi exprimarea apar ca o paralelă a cîntăririi destinelor de către Jupiter în *Eneida* lui Virgiliu, XII, 725 şi urm.

78 Crima comisă de Casa de Lancaster, din care au izvorît, aşa după cum apare în operele cronicarilor şi ale lui Shakespeare, toate nenorocirile Angliei.

79 Traducere modificată.

80 Din cauza unei confuzii a cronicarilor şi Shakespeare îl confundă pe Edmund cu unchiul său Edmund Mortimer, care a murit captiv în Turnul Londrei, — după ce fusese ţinut captiv, pentru regele Henric, de către Owen Glendower — deoarece pretindea tronul Angliei. După moartea lui Edmund Mortimer, dreptul de succesiune a trecut asupra sorei sale Anne, mama Ducelui de York.

81 E vorba de toiagul de ceremonie, semn al funcţiei de Lord Protector pe care o avea Gloucester. Pe de altă parte nu există însă nici un fel de informaţii istorice care să confirme faptul că Gloucester ar fi fost demis din funcţia sa ca urmare a căderii în dizgraţie a soţiei sale.

82 Aluzie la pinul din armoria tatălui Ducelui de Gloucester, regele Henric al IV-lea.

83 Mîndria ducesei Eleanor a fost de scurtă durată în fața Reginei Margareta.

84 Spre deosebire de nobili care se băteau în duel cu spada, oamenii din popor se băteau în duelurile judiciare cu bîte, de capătul cărora atîrnau săculețe de nisip.

85 O varietate de vin dulceag provenind din Charneco, un sat în Portugalia, nu departe de Lisabona.

86, 87 Traduceri modificate.

88 Shakespeare nu caută să trezească niciun sentiment deosebit de milă pentru ducesă. S-a remarcat că cele două personaje feminine (regina și ducesa) din această piesă de început a lui Shakespeare nu au nimic impresionant în favoarea lor.

89 Traducere modificată.

90 Gloucester este stăpînit de un optimism natural și naiv, nepresimțind nimic din sfîrșitul său tragic foarte apropiat.

91 Mică insulă între Anglia și Irlanda, în nordul Țării Galilor.

92, 93 Traduceri modificate.

94 Aluzie la leul din armoria regelui și stema Angliei.

95 Traducere modificată.

96 Acuzația a mai fost formulată anterior și de regina Margareta (I, 3).

97, 98 Traduceri modificate.

99 Conform legendei curente, în vremea lui Shakespeare, privitoare la comportarea crocodilului, acesta își atrăgea prada prin vaiete și suspine asemănătoare cu acelea ale unui om, aruncîndu-se apoi asupra victimei care se apropia prea mult de el.

100 În sensul că îl va ucide deoarece preotul da ultima împărtășanie.

101, 102, 103, 104 Traduceri modificate.

105 Organizatorul unei rebeliuni populare în 1450; apare în piesă mai departe.

106 Țărani irlandezi constituind trupe de infanterie înarmate numai cu sabie și scut.

107 Traducere modificată.

108 E vorba de un dans grotesc în costume fantastice și cu clopoței la picioare, reprezentînd personaje din legenda lui Robin Hood, și executat în cadrul serbărilor populare din sec. al XVI-lea.

109, 110 Traduceri modificate.

111 Numele unui șarpe mitologic care ucidea cu respirația și cu privirea.

112 Traducere modificată.

113 Referire la Eol, zeul vînturilor, care ținea vînturile închise în peșteri, de unde le dădea drumul din cînd în cînd.

114 Nume poetic dat Britaniei, în antichitate, datorită coastelor sale albe și înalte.

115 În fapt Cupidon luase înfățișarea lui Ascaniu, fiul lui Enea, pentru a-i povesti Didonei, cît mai fermecător, faptele vitejești ale eroului troian (Virgiliu, *Eneida*, I, 658 și urm.).

116, 117, 118 Traduceri modificate.

119 Conform credinței populare din acea vreme, mătrăguna, care este o plantă otrăvitoare, gemea cînd era smulsă din pămînt, blestemînd pe acela care o smulgea. Ca urmare, planta se lega cu o sfoară, legată, la rîndul său, de un cîine, care era silit să o tragă afară din pămînt și asupra căruia cădea blestemul mătrăgunei.

120 Rîndurile precedente ca și cele următoare reamintesc de *Tristia* lui Ovidiu (I, 3) în care poetul descrie despărțirea de soția sa cînd pleacă din Roma surghiunit la Tomis (Constanța) de împăratul August. Ovidiu a trăit între 43 î.e.n. și 17—18 e.n.

121 Lirismul ultimelor șase rînduri ale replicii lui Suffolk este influențat atît de poemul *De natura rerum* al lui Lucrețiu (cca 98—55 î.e.n.) cît și de *Tristia* lui Ovidiu (III, 3).

122 Traducere modificată.

123 Rîndurile care urmează sînt influențate de partea din *Tristia* lui Ovidiu (III, 3) în care îi scrie soției sale despre cum va muri în exil fără ca ea să-i fie aproape pentru a-i închide ochii în momentul în care sufletul său își va lua zborul părăsindu-i corpul.

124 Traducere modificată.

125 Pentru poeți Eliseul (Elysium) este o parte a lumii subpămîntene unde sălășluiesc umbrele celor fericiți.

126 Mesagera zeiței Iunona și zeiță a curcubeului (Ovidiu, *Metamorfozele*, I, 270—1).

127 Aluzia este la praful mărunt de paie din salteaua cu care a fost înăbușit Gloucester și care i-a umplut acestuia ochii.

128 În timpul lui Shakespeare numele *Walter* se pronunța la fel cu cuvîntul *water* (=„apă"), motiv pentru care Suffolk se arată înfricoșat deoarece i se prezisese că va muri prin *water* care prin urmare poate fi și *Walter* (v. I, 4).

129 Calambur, datorită pronunțării apropiate între numele de familie al lui Suffolk: *Pole* și *pool* (=„baltă").

130 Lucius Cornelius Sylla (136—78 î.e.n.) care învingînd în războiul civil pe Marius, a devenit dictator, decretînd prima mare acțiune de proscriere din istoria Romei.

131 E vorba de Regele Richard al II-lea, detronat și ucis de Henric al IV-lea.

132 *Invitis nubibus* = „în ciuda norilor". Sursa adagiului este necunoscută.
133 Vestit pirat antic pomenit de M.T. Cicero (în *Offices*, II, 11).
134 „Un frig de spaimă cuprinde articulațiile". Citatul, deși inexact, se referă la *Eneida* lui Virgiliu, VII, 446).
135 Oratorul Marcus Tullius Cicero (106—43 î.e.n.). Executat din ordinul lui Marc Antoniu, ca adversar politic.
136 Unul din asasinii lui Cezar, în Senat. Istoricul Plutarh, în *Viețile Paralele*, afirmă că Brutus ar fi fost fiul natural al lui Cezar.
137 Ilustru general roman, adversarul lui Cezar. Învins de acesta din urmă în lupta de la Pharsala (48 î.e.n.), a căutat azil în Egipt, unde a fost însă ucis din ordinul Regelui Ptolomeu.
138 „Deci", de la *ergo* (lat. vulg).
139 Traducere modificată.
140 Principala stradă comercială din Londra pe care Cade voia să o transforme în izlaz.
141 Ceara de albine se folosea în aplicarea sigiliilor pe acte și contracte.
142 Traducere modificată.
143 Se obișnuia să se folosească numele biblic Emmanuel, cînd se scriau scrisori, ca un semn de pioșenie, motiv pentru care notarul va fi executat (se numește Emmanuel).
144 Traducere modificată.
145 Tăierea vitelor era oprită în postul Paștelui. Se acordau însă și autorizări pentru tăiere, în mod excepțional, unora dintre măcelari.
146, 147, 148, 149 Traduceri modificate.
150 Cartier londonez pe malul de sud al Tamisei.
151 Traducere modificată.
152 Un bloc mare de piatră rotundă, de unde porneau toate drumurile din Londra și a cărei atingere echivala cu stăpînirea orașului.
153 Palatul ducilor de Lancaster; ars, de fapt, în timpul răscoalei țăranilor din 1381.
154 Traducere modificată.

Impozitele suplimentare, avînd caracter excepțional, se calculau ca a 10-a sau a 15-a parte din impozitul obișnuit anual, sau ca un șiling, în plus, pentru fiecare liră din impozitul total. O liră sterlină avea în acea vreme 20 șilingi, ca și pînă în anul 1970, după care dată lira se împarte în 100 penny.
155 Joc de cuvinte, în textul englez, privitor la numele Say și substantivul „say", însemnînd un fel de pînză.
156 Pronunțare alterată a expresiei franceze *baise mon cul* („pupă-mă în...")
157 Cade se referă la îmbrăcămintea din catifea, brodată cu fir de aur, pentru caii nobililor, judecătorilor și altor demnitari, cînd luau parte la cortegii, cu ocazia unor anumite ceremonii.

158 „Ţară bună, oameni răi." Referire la relatarea unui scriitor englez, de la mijlocul sec. al XVI-lea, care citează aprecierea italienilor privind Anglia şi englezii: *Anglia terra bona terra, mala gens.*

159 Noţiune preluată din Evanghelia lui Marcu (I, 32).

160 După ce condamnaţii la moarte erau spînzuraţi, li se tăia capul, care era pus în vîrful unei prăjini.

161 Termen juridic însemnînd deţinerea pămîntului de la şeful suprem feudal, Cade declarîndu-se rege.

162 Biserica Sf. Magnus.

163, 164 Traduceri modificate.

165 Halebardieri irlandezi, renumiţi pentru forţa fizică şi înverşunarea lor în luptă.

166 „Sfîntă Maiestate!" Expresia e luată din Ovidiu, *Ars Amandi*, III, 407—8.

167 Mînerul săbiei regale de ceremonie era făcut din aur.

168 Aluzie la faptul că Henric al V-lea, care pretindea tronul Franţei, gravase, pe unul din sceptrele sale, floarea de crin, emblema regalităţii franceze.

169 Aiax, unul din marii eroi greci la asediul Troiei, a ucis o turmă de oi şi o cireadă de boi, într-un acces de furie nebună, crezînd că ar fi grecii şi căpeteniile lor care îl jigniseră, atribuind lui Ulise armele lui Ahile, după moartea acestuia, în loc să i le atribuie lui. Revenindu-i raţiunea s-a sinucis. Referirea este limpede la tragedia lui Sofocle *Aiax*, care însă nu fusese tradusă din limba greacă pînă în vremea lui Shakespeare.
În această piesă Agamemnon consimte, în urma pledoariei lui Ulise, să se îndeplinească lui Aiax ritualul de înmormîntare, pe care i-l refuzase iniţial.

170 Traducere modificată.

171 Cîmp pentru exerciţii militare, în sudul Londrei.

172 Traducere modificată.

173 Conform unei legende post-homerice, Telephus, după ce a fost rănit de suliţa lui Ahile, a fost vindecat de rugina de pe aceasta.

174 Traducere modificată.

175 Fiii lui York erau copii în acea vreme.

176 Tatăl reginei, Reignier, pretindea tronul Neapolului, pe care îl avusese tatăl său, dar nu a reuşit niciodată să-l dobîndească efectiv.

177 Azilul de alienaţi mintali.

178 Traducere modificată.

179 Aluzie la ursul cu botniţă şi în două labe şi toiagul noduros de pe stema familiei Neville căreia îi aparţineau Salisbury şi fiul său Warwick.

180 Richard, care va fi mai tîrziu Richard al III-lea, e descris, în mai multe locuri, ca fiind ghebos, şchiop şi foarte respingător la înfăţişare.

181 Aluzie la faptul că fiind îmbătrînit, Salisbury poartă probabil ochelari.

182, 183, 184 Traduceri modificate.

185 „Sfîrşitul încoronează faptele“ (franc.).

186 Medeea, fiica regelui Colchidei, îndrăgostită de Iason, conducătorul argonauţilor, l-a ajutat să fure lîna de aur. Fugind apoi urmăriţi de tatăl său şi avînd cu sine şi pe Absyrtus, fratele său, care era un copil, Medeea l-a ucis şi l-a tăiat în bucăţi, pe care le-a împrăştiat pe mare. Regele a renunţat atunci la urmărire pentru a aduna bucăţile trupului fiului său, pe care le-a îngropat la „Tomi“ (Constanţa). Cuvîntul grecesc *tomi* înseamnă „bucăţi“.

187 Cînd Enea s-a salvat din Troia în flăcări şi-a dus pe umeri pe bătrînul său tată, care nu mai putea merge.

188 Somerset moare sub firma hanului, care înfăţişa un castel. Astfel se îndeplineşte soarta pe care i-o prezisese duhul invocat de Bolingbroke (în I, 4).

V. Ştefănescu-Drăgăneşti

HENRIC AL VI-LEA

PARTEA A III-A

Traducere de BARBU SOLACOLU

PERSOANELE

REGELE HENRIC AL VI-LEA

EDWARD, principe de Wales, fiul său

LUDOVIC AL XI-LEA, regele Franței

DUCII DE SOMERSET, DE EXETER, CONTELE DE OXFORD, CONTELE DE NORTHUMBERLAND, CONTELE DE WESTMORELAND, LORDUL CLIFFORD — Din partida rozei roșii a regelui Henric al VI-lea

RICHARD PLANTAGENET, duce de York

EDWARD, conte de March, apoi regele Edward al IV-lea; EDMOND, conte de Rutland; GEORGE, mai tîrziu duce de Clarence; RICHARD, mai tîrziu duce de Gloucester — Fiii lui Richard Plantagenet, duce de York

DUCELE DE NORFOLK, MARCHIZUL DE MONTAGUE, CONTELE DE WARWICK, CONTELE DE PEMBROKE, LORDUL HASTINGS, LORDUL STAFFORD — Din partida rozei albe a Casei York

SIR JOHN MORTIMER, SIR HUGH MORTIMER — unchii ducelui de York

HENRIC, conte de Richmond

LORD RIVERS, fratele lui lady Grey

SIR WILLIAM STANLEY, SIR JOHN MONTGOMERY, SIR JOHN SOMERVILLE, PRECEPTORUL LUI RUTLAND, PRIMARUL YORKULUI, LOCOTENENTUL TURNULUI, UN NOBIL, DOI PAZNICI DE VÎNĂTOARE, UN PAZNIC DE CÎINI DE VÎNĂTOARE.

UN FIU CARE ȘI-A OMORÎT TATĂL, UN TATĂ CARE ȘI-A OMORÎT FIUL

REGINA MARGARETA, soția lui Henric al VI-lea

LADY GREY, mai tîrziu regina Elizabeth, soția regelui Edward al IV-lea

PRINCIPESA BONA, sora reginei Franței

Ostași, oameni din suitele lui Henric al VI-lea și Edward al IV-lea. Vestitori, paznici, vînători etc.

O parte din actul al III-lea se petrece în Franța.
În restul piesei, acțiunea se desfășoară în Anglia.

ACTUL I

SCENA 1

Londra. Parlamentul.

Trîmbițe. Intră ducele de York, Edward, Richard, Norfolk, Montague, Warwick, cum și ostași de-ai lor. Toți poartă la pălărie roze albe.

WARWICK: Mă mir că ne-a scăpat din mînă Henric.
YORK: Pe cînd noi urmăream pe călăreții
Din miazănoapte, regele în taină
Fugea, lăsîndu-și oastea-n părăsire.
Atuncea, marele Northumberland,
Ce-auzul nu și l-a obișnuit
Cu trîmbița retragerii, din nou
A-nsuflețit oștirea și-mpreună
Cu Clifford și cu Stafford, cîteșitrei,
S-au năpustit în noi, dar au căzut
Sub spadele ostașilor de rînd.
EDWARD: Și tatăl lui lord Stafford, Buckingham,
Ori a murit, ori greu rănit e.
În două viziera i-am crăpat.
Dovada, tată, sîngele pe spadă.
(Îi arată spada însîngerată.)

MONTAGUE *(arătînd lui York spada)*:
Și iată, frate, sînge de-al lui Wiltshire
Cu care m-am izbit în rîndu-ntîi.
RICHARD *(zvîrlind jos, de-a rostogolul, capul ducelui de Somerset)*:
Vorbește-n locul meu! Zi ce-am făcut!
YORK: Din fiii mei fu Richard mai viteaz!
(Spre capul lui Somerset.)

Ha, Somerset, mort ești, luminăție?!

NORFOLK: Întîmplă-se așa cu toți urmașii
Lui John de Gaunt![1]

RICHARD: Da, eu nădăjduiesc
Așa să-i clatin și lui Henric capul.

WARWICK: Și eu, învingătorule prinț York,
Cît timp nu te-oi vedea pe tronu-acesta.
Pe care-l fur-acum un Lancaster[2],
Nu voi închide ochii liniștit.
Palatul regelui fricos — acesta-i,
Și iată și regescul jilț. Ia-l tu.
E-al tău, nu-i al urmașilor lui Henric.

YORK: Îl iau, de-mi stai în sprijin, scumpe Warwick,
Căci am pătruns aici cu sila.

NORFOLK: Da,
Să moară cel ce nu-ți va sta în sprijin
Sau va fugi.

YORK: Prea nobilule Norfolk,
Îți mulțumesc. Rămîneți, lorzi cu mine.
Și voi, ostași, în noaptea-aceasta stați
Cît mai pe-aproape.

(Soldații ies.)

WARWICK: Henric dacă vine
Feriți-vă de-a-i cășuna vreun rău,
Afară doar de-o vrea să vă gonească.

YORK: Aici își ține azi regina sfatul.
Nici nu gîndește că-i vom da pe-al nostru!
Și nici că dreptul ni-l vom cuceri...

RICHARD: Cum sîntem tari, rămînem în palat.

WARWICK: Da, parlamentul sîngelui i-om spune
Acestui parlament, afară numai
De nu va fi Plantagenet al nostru,
Iubitul York, ca rege uns; iar Henric,
Fricosul Henric răsturnat, căci frica-i
De rîs ne-a fost făcut printre dușmani.

YORK: Deci, stați cu mine, lorzi, fiți hotărîți,
Căci vreau să intru-n drepturile mele.

WARWICK: Nici regele, nici cel mai cu credință
Din cei ce, mîndri, țin cu Lancaster
N-a îndrăzni să miște o aripă
Cînd Warwick zalele, precum tălăngi,
Și le-o suna. Eu pe Plantagenet
Îl voi planta acum. Deștelenească-l
Cel ce-a-ndrăzni! Cu hotărîre, Richard,

Să ceri coroana Angliei! E-a ta!

(Trîmbițe. Intră regele Henric, Clifford, Northumberland, Westmoreland, Exeter și alții. Toți poartă roze roșii la pălărie.)

REGELE: Priviți, lorzi, unde stă nerușinatul!
Pe însuși tronul statului! Pesemne
Rebelul, sprijinit de Warwick, lordul
Acesta trădător, ar vrea coroana,
Ca rege să domnească... Ah, Northumberland
Și Clifford i-au ucis pe tații voștri!
Jurați să fiți să-i pedepsiți amarnic:
Pe el, pe fiii lui, pe toți ai lor.

NORTHUMBERLAND: Să se răzbune cerurile-asupra-mi
De nu voi ști să-mi capăt răzbunarea.

CLIFFORD: Într-o nădejde-a răzbunării, Clifford
Își ține-ndoliată straja spadei.

WESTMORELAND: *(arătîndu-l pe York):*
Cum? Să-ndurăm aceasta? Jos cu el!
Mi-i inima un clocot de mînie!

REGELE: Răbdare, scumpe conte Westmoreland...

CLIFFORD: Răbdarea-i bună pentru lași ca dînsul:
El nu ar cuteza să șadă-acolo
Părintele tău de-ar trăi. Milord,
Dă voie-aicea chiar, în Parlament,
Să înfruntăm familia de York.

NORTHUMBERLAND: Așa e, vere. Hai să-i înfruntăm!

REGELE: Cum, nu știți că orașul e cu dînșii,
Că mulți ostași stau sub porunca lor?

EXETER: De-i ducele ucis, o iau la goană.

REGELE: Lui Henric nici prin minte nu-i va trece
Să facă zalhana din parlament!
Vreau, vere Exeter, să lupt cu vorba,
Cu-amenințări și cu privirea aspră.

(Înaintează spre duce.)

Tu, răzvrătite York, jos de pe tron!
Îmi cere mila, cazi-mi la picioare,
Sînt suveranul tău!

YORK: Al tău sînt, doamne.

EXETER: Rușine! Jos! Prin el ești duce York.

YORK Am moștenit ducatul și tot astfel
Şi comitatul.[3]

EXETER: Însă tatăl tău
A fost un trădător.[4]
WARWICK: Cine vorbește!
Tu ai trădat coroana, Exeter,
Urmîndu-l pe uzurpatorul Henric!
CLIFFORD: Să nu dea sprijin regelui legitim?
WARWICK: Ba da — adică ducelui de York.
REGELE *(către York):*
Să stau eu în picioare? Tu pe tron?
YORK: Așa se și cuvine...-nvață-te!
WARWICK *(către Henric):*
Fii duce Lancaster — el e monarhul.
WESTMORELAND: Este și duce Henric, e și rege.
Așa va spune Westmoreland mereu[5].
WARWICK: Dar Warwick spune nu. Uitat-ați oare
Că noi v-am fugărit pe cîmpul luptei
Și v-am ucis părinții[6] și-am răzbit
Pîn-la palat, cu flamurile-n vînt?[7]
NORTHUMBERLAND: Nu, Warwick, n-am uitat — cum o să uit?
Pe-al tatălui meu suflet jur că tu
Și casa ta vă veți căi amarnic.[8]
WESTMORELAND: Plantagenet, și ție și-alor tăi,
Prieteni, rude... viețile le-oi smulge,
Mai multe decît stropii toți de sînge
Pe care-n vine tata i-a avut.
CLIFFORD: Taci, Warwick, că de nu, îți afli moartea
Acuma pînă nu ies eu de-aici,
Ca moartea tatălui meu s-o plătești!
WARWICK: Biet Clifford! Rîd de-amenințarea lui!
YORK: Vreți dreptul nostru să vi-l dovedim?
De nu, cu spada cucerese coroana!
REGELE: Ce drept ai, trădătorule, la tron?
Ca tine, tatăl ți-a fost duce York:
Străbunul? — Mortimer, un conte March.
În schimb, eu Henric sînt fiu al lui Henric,
Cel care a robit pe prințul Franței
Și-a cucerit întreg pămîntul ei!
WARWICK: De Franța nu vorbi, căci ai pierdut-o[9]...
REGELE: Nu eu, protectorul, el a pierdut-o.
Aveam doar nouă luni la-ncoronare...
RICHARD: Acum ești vîrstnic doar... și totuși pierzi!
Ia-i, tată, de pe cap coroana.

EDWARD *(către York):*
Ia-o,
Iubite tată, încunună-ți fruntea!

MONTAGUE *(lui York):*
Tu, frate, armele de le cinstești,
Să punem capăt vorbelor prin luptă!

RICHARD: Să bată tobele, să sune goarna,
Vom pune astfel regele pe fugă!

YORK: Tăcere, fiii mei!

REGELE: Ba tu să taci. Acum vorbește Henric...

WARWICK: Plantagenet, el va vorbi întîiul.
Deci, în tăcere, lorzi, să-l ascultăm.
Cel ce-ntrerupe, moartea și-o găsește.

REGELE: Gîndești că-mi voi lăsa regescul tron,
Pe care-au stat și tatăl și bunicul?
Poate atunci cînd în regatul meu
Va fi murit și ultimul englez,
Iar eu lințoliu îmi voi pregăti[10]
Din flamura ce-a fluturat în Franța
Și care-acum, spre marea mea durere,
În Anglia mai flutură doar. Spuneți,
De ce mai pregetați, lorzi? dreptul meu
Nu e mai tare decît vorba lui?

WARWICK: De poți să faci dovada, vei fi rege.

REGELE: Străbunul meu a cucerit coroana.

YORK: Pe rege înfruntîndu-l, prin răscoală!

REGELE *(aparte):*
Ah! Ce să spun? Fără temei mi-e dreptul...

(Tare.)

Nu poate-un rege adopta urmași?

YORK: Ei și?!

REGELE: Păi, dacă pot, atunci de drept sînt rege,
Căci Richard — cînd erau mulți lorzi de față
Și-a dat celui de-al patrulea din Henrici
Coroana lui, pe care tatăl meu
A moștenit-o, dîndu-mi-o la moarte.[11]

YORK: Ba nu! I-a stat lui Richard împotrivă
Și l-a silit să-i dea coroana lui.

WARWICK: Și chiar de voie bună de-ar fi dat-o,
Putea el al coroanei drept atinge?

EXETER: Nu — dacă se lipsea, trecea domnia
Asupra rudei celei mai de-aproape.

REGELE: Ești contra noastră, duce de-Exeter?

EXETER: Al său e dreptul. Iartă-mă, te rog.

YORK: De ce șoptiți, milorzi, și nu răspundeți?

EXETER *(arătîndu-l pe York):*
Regele-i el, îmi spune conștiința.

REGELE *(aparte):*
Mă lasă toți și către el se-ndreaptă.

NORTHUMBERLAND: Plantagenet, oricare ți-ar fi dreptul,
Nu va fi Henric detronat cum vrei.

WARWICK: Ba și-mpotriva tuturor, va fi.

NORTHUMBERLAND: Te-nșeli, căci oastea-ți de la miazăzi,[12]
Din Essex, Norfolk, Suffolk sau din Kent,
Oricît de mîndru ești de ea, nu poate
Pe York, în ciuda mea, pe tron să-l urce.

CLIFFORD: Oricare ți-ar fi dreptul, rege Henric,
Ori de e bun, ori rău, lord Clifford jură
Că-n apărarea ta el se va bate!
De voi îngenunchea vreodată-n fața
Aceluia ce tatăl mi-a ucis,
De viu pămîntul să mă-nghită.

REGELE: Vorba
Mi-e alinare inimii, o, Clifford!

YORK: Dă-mi, Henric Lancaster, coroana ta!
Voi, lorzi, ce murmurați? Ce uneltiți?

WARWICK *(către Henric):*
Dă-i ducelui de York regescu-i drept —
De nu, pun stăpînire pe această sală
Și dreptu-l scriu, pe tronu-n care șade,
Cu stropi din sîngele-ți uzurpator!

(Bate din picior. Apar ostași.)

REGELE: O vorbă doar, lord Warwick: lasă-mă,
Cît voi trăi, să pot domni ca rege.

YORK: Să-mi lași coroana mie și-alor mei
Și vei domni în pace cît trăiești.

REGELE: Primesc, Plantagenet. De tronul meu
Te bucură de-ndată ce m-oi stinge.

CLIFFORD: E o jignire pentru fiul tău!

WARWICK: Dar pentru Anglia ce fericire-i!

WESTMORELAND: Fricos, fără nădejde, josnic Henric!

CLIFFORD: Ce rău ne faci la toți și ție însuți!

WESTMORELAND: Eu plec. N-ascult asemeni tîrguieli.

NORTHUMBERLARD: Nici eu.

CLIFFORD: Nici eu. Să mergem, vere, și să-i ducem
Această veste și reginei noastre.

WESTMORELAND: Adio, rege slab, mărunt la suflet
Și fără de scîntei de cinste-n sînge.

NORTHUMBERLAND: Fii prada casei York și mori în lanțuri,
Robit prin josnicia faptei tale.

CLIFFORD: Măcelărit să mori în bătălie!
Disprețuit trăiește-n pace singur!

(Northumberland, Clifford și Westmoreland ies.)

WARWICK: Întoarce-te de partea noastră, Henric,
Și nu te îngriji de ei.

EXETR: Ei vor
Să se răzbune și nu s-or lăsa.

REGELE: Ah, Exeter!

WARWICK: De ce acest oftat?

REGELE: Nu-i pentru mine,-i pentru fiul meu.
Ce tată vitreg sînt, dezmoștenindu-l!
Întîmplă-se ce-o fi!

(Către ducele de York.)

Las pe vecie
Coroana ție, York, și alor tăi,
Dar ai să juri aici că vei sfîrși
Cu cearta cît mi-i dat să mai trăiesc.
Mă vei cinsti ca suveranul tău,
Și n-ai să mă răstorni ca să domnești,
Nici prin trădare, nici prin dușmănie.

YORK *(coborînd de pe tron)*:
De bună voie jur și jurămîntul
O să mi-l țin.

WARWICK: Trăiască Henric rege!
Plantagenet, îmbrățișează-l.

REGELE *(îmbrățișîndu-l pe York)*:
Fie
Ca să trăiești mulți ani și fiii tăi,
Ce-atît de mult făgăduiesc, la fel.

YORK: Acum uniți sînt York și Lancaster.

(Trîmbițe.)

EXETER: Blestem pe cel ce-ar vrea să-i mai dezbine!

(Lorzii se apropie.)

YORK: Milord, adio, plec înspre castel.

WARWICK: Eu cu ostașii mei voi ține Londra.

NORFOLK: La Norfolk cu ai mei mă-napoiez.
MONTAGUE: Mă-ndrept spre țărmurile mării mele.

(Ies York cu fiii săi, Warwick, Norfolk, Montague cu suitele și ostașii lor.)

REGELE: Și eu, mîhnit și cu durerea-n suflet,
Mă-ntorc la curte...

(Apar regina Margareta și prințul de Wales.)

EXETER: Iată și regina.
E foc și pară... Eu mă duc.
REGELE: Și eu.
REGINA: Să nu pleci. Dacă pleci, eu merg cu tine.
REGELE: Răbdare, scumpa mea, rămîn și eu.
REGINA: Răbdarea mea cu tine cum n-aș pierde-o?
Om de nimic! Să fi murit ca fată,
Să nu te fi văzut, nici fiu să-ți dau,
Să vadă-n tine-un astfel de părinte!
E drept așa să-și piardă bunul lui?
Să-l fi iubit pe jumătate doar,
Din cît de drag îmi e și dacă jertfă
De sînge-ai fi făcut cît i-am dat eu,
Tu inima din tine ți-ai fi smuls-o
'Nainte ca pe York să-l fi făcut
Moștenitorul tău, dezmoștenindu-l
Pe singurul tău fiu — pe fiul meu!
PRINȚUL: O, tată, nu mă poți dezmoșteni!
De ești tu rege, eu să nu-ți urmez?
REGELE: Margareta,
Mă iartă. Și tu, fiul meu, mă iartă.
Silit am fost de Warwick și de duce.
REGINA: Silit? Ești rege ca să fii silit?!
Roșesc cînd te aud, fricos nemernic!
Pe fiul meu, pe mine și pe tine
Tu ne-ai pierdut pe toți, ai dat putere
Atîta casei York, încît domnia
Va fi la voia ei, nu într-a ta.
Lăsîndu-i ei coroana și-alor săi
Sapi groapa ta ca să cobori într-însa
Prea de cu vreme. Dacă astăzi Warwick
E cancelar și-i lord și de Calais.
Iar cruntul Falconbridge e comandantul

Strîmtorilor, iar ducele de York
Protector al regatului englez.
Poţi spune că eşti liniştit? Ah, da,
Ca mielul blînd ce-i încolţit de lupi!
Eu, să fi fost în locul tău, şi chiar
Jucată de ostaşi în vîrf de suliţi,
Şi tot nu săvîrşeam asemeni faptă!
Dar ţi-ai iubit viaţa, nu şi cinstea!
Nu voi mai împărţi, cu tine, Henric,
Nici pat, nici masă,[13] cît timp judecata
Ce mi-a dezmoştenit nedrept copilul
Va fi din nou spre dreptul meu întoarsă.
Stindardele de mi le-oi flutura,
Din miazănoapte lorzii toţi, ce astăzi
Ţi-au părăsit drapelul, m-or urma
Zdrobind pe York şi spre ruşinea ta...
Te las. Să mergem, fiule. Plecăm.
Ne-aşteaptă oastea-n fruntea ei să mergem.

REGELE: Stai, scumpă Margareta, să vorbesc...

REGINA: De-ajuns. Prea multă ţi-a fost vorba. Du-te.

REGELE: Iubite fiu, rămîi cu mine, Edward?

REGINA: Da? Ca să fie omorît de duşmani?

PRINŢUL: Biruitor, din cîmpul bătăliei
Cînd m-oi întoarce, te-oi vedea atunci.
Vreau s-o urmez acum pe mama.

REGINA: Haide.
Copilul meu, să nu mai pierdem vremea!

(Regina şi prinţul ies.)

REGELE *(către Exeter)*:
Sărmana mea regină! Cît de mare
E dragostea-i de mamă şi de soaţă!
Cum izbucneşte-n vorba-i de mînie...
Pe duce de-ar putea să se răzbune!
Pe vulturul trufaş şi hămesit
Ce-ar vrea din carnea fiului şi-a mea
Să-şi pregătească sîngeros ospăţ!
Voi scrie lorzilor ce m-au lăsat.
Mă doare despărţirea... Am să-i rog.
Hai, vere, să le fii tu vestitorul.

EXETER: Eu trag nădejde să-i împac pe toți.

(Ies.)

SCENA 2

O cameră în castelul Sandal, lîngă Wakefield. Intră Edward, Richard și Montague.)

RICHARD: Aș vrea eu să-i vorbesc, deși-s mai tînăr.
EDWARD: Nu, frate, voi vorbi eu mult mai bine.
MONTAGUE: Eu am temeiuri de ne-nlăturat.

(Intră York.)

YORK: Cum? mi se ceartă fratele cu fiii?
Și care-i pricina? Din ce v-ați luat?
EDWARD: Nu-i ceartă, este doar un schimb de vorbe[14].
YORK: Și despre ce?
RICHARD: De-o treab-a voastră, tată —
Și-a noastră. E coroana Engliterei!
YORK: A noastră? Nu, cît nu e Henric mort.
RICHARD: Dar dreptul vostru, tată, nu atîrnă
Nici de viața, nici de moartea lui.
EDWARD: Te bucură de moștenire, tată,
Și casei Lancaster nu-i da răgaz.
Altminteri îți va lua-nainte!
YORK: Dar am jurat să-i las domnia-n pace.
EDWARD: Pentru-un regat poți rupe jurămîntul!
Ca să domnesc un an, aș rupe-o mie!
RICHARD: Ferească Domnul! Tata un sperjur!?[15]
YORK: Sperjur m-aș face dac-aș trage spada!
RICHARD: Ți-oi dovedi că nu, de vrei s-asculți.
YORK: Nu poți să-mi dovedești nimic, copile.
RICHARD: Un jurămînt se ține cînd e dat
În fața unui jude-ndreptățit
Și mult mai vrednic decît cel ce jură.
Dar Henric nu-i în drept și nici nu-i vrednic,
Căci locul tău ți l-a răpit și astfel,
Cerîndu-ți să te legi sub jurămînt,
Milord, ți-e jurămîntul în deșert.

La arme, deci... Și-apoi gîndește, tată,
Ce dulce e să poți purta coroana.
Un Eliseu[16] e-n cercul ei... Plăceri
Și bucurii visate de-un poet!
Ce s-așteptăm? Nu voi avea odihnă
Pînă ce roza albă n-om roși-o
În caldul sînge-al inimii lui Henric.

YORK: Ajunge, Richard! Rege-oi fi — sau mor!
Tu, frate, pleci la Londra-n graba mare
Și-l prinzi în treab-aceasta și pe Warwick.
Tu, Richard, cați pe ducele de Norfolk
Să-l afli și-ntr-ascuns îi vei vorbi.
Tu, Edward, vei găsi pe lordul Cobham;
Cu el toți oamenii din Kent se scoală;
Mă-ncred în ei, căci sînt ostași deștepți
Și buni la suflet, plini de vrednicie.
Voi cît veți fi la treaba voastră, eu
Găsi-voi un prilej de răsculare
Și făr' să-mi afle regele vreun gînd
Sau alții, care țin cu Lancaster...

(Intră un vestitor.)

Dar stați! Ce vești aduci;? Ce-i grab-aceasta?

VESTITORUL: Regina cu toți conții și cu lorzii
Din miazănoapte vin s-asedieze
Castelul. Douăzeci de mii de oameni
Vin ca puhoiul apelor spre noi.
Lord, întăriți-v-apărarea grabnic!

YORK: Cu spada, poate. Crezi că ne e teamă?
Veți sta cu mine-alături, Edward, Richard.
Tu, frate Montague, alergi la Londra,
Vestești pe Warwick, Cobham, pe toți ceilalți
Ce i-am lăsat să-l apere pe rege,
Prevăzători să fie, tari de suflet,
Să nu se-ncreadă în nemernicia
Și nici în jurămintele lui Henric!

MONTAGUE: Plec, frate, și-i voi hotărî... N-ai teamă.
Mă-nclin în fața voastră; bun rămas!

(Iese. Apoi intră sir John și sir Hugh Mortimer.)

YORK: Sir John și sir Hugh Mortimer, voi unchi,
Sosiți la ceasul potrivit la Sandal;
Ne-asediază oștile reginei.

SIR JOHN: Nu va avea nevoie, căci vom merge

S-o-ntîmpinăm în cîmp deschis.

YORK: Dar cum? Doar cu cinci mii de oameni?!

RICHARD: Chiar și dacă
N-ar fi decît cinci sute, totuși, tată,
Va trebui să mergem. O femeie
E căpitanul lor — cum să ne temem?

(Se aude în depărtare un marș.)

EDWARD: Auzi!? Bat toba... s-așezăm de-ndată
Ostașii-n rînduri... să ieșim și lupta
S-o-ncepem...

YORK: Da! cinci contra douăzeci!
Deși deosebirea-i mare-n număr,
Nu mă-ndoiesc de sorții bătăliei!
Am cîștigat mai mult de-o luptă-n Franța,
Cînd dușmani contra unu zece-aveam...
De ce nu mi-ar surîde azi izbînda?

(Alarmă; ies.)

SCENA 3

Un cîmp în apropierea castelului Sandal. Trîmbițe, tobe. Intră Rutland și preceptorul său.

RUTLAND: Ah, cum să fug, să scap din gheara lor?
Ah, iată, vine sîngerosul Clifford.

(Intră Clifford și ostașii săi.)

CLIFFORD: Duhovnice, te scapă anteriul,
Dar țîncul blestematului de duce
Ha, va muri, căci tată-său pe tata
Mi l-a ucis.

PRECEPTORUL: Milord, i-oi ține totuși
Tovărășie.

CLIFFORD *(arătîndu-l pe duhovnic)*:
Hai, ostași, luați-l!

PRECEPTORUL: Ah, Clifford, nu ucide-acest copil
Nevinovat, de teamă să nu fii
Urît de Dumnezeu și omenire.

(E dus pe sus de soldați.)

CLIFFORD *(privindu-l pe Rutland)*:

Hei, cum? E mort? De teamă-nchide ochii?
I-i voi deschide!

RUTLAND: Hămesitul leu
Nemernica ființ-așa privește,
Asa-și batjocorește prada lui
Ca să și-o sfîșie-n bucăți apoi.
Cu spada ta ucide-mă, o, Clifford,
Nu cu privirea ta atît de crudă!
Ascultă-mă-naintea morții, Clifford:
Sînt prea plăpînd pentru mînia ta;
Răzbună-te pe oameni mari și viața
Mi-o lasă...

CLIFFORD: Biet copil, vorbești zadarnic.
Prin sîngele lui tată-meu, închisă
Spre inimă mi-e calea vorbei tale.

RUTLAND: Să ți-o deschidă sîngele lui tata.
De vîrstă ești cu el să te măsori.

CLIFFORD: Prin moartea ta și-a fraților cîți ai
Și încă nu sînt răzbunat destul!
Strămoșii de ți-aș scoate din morminte
Și putredele racle-n care zac
Le-aș spînzura de lanțuri, ura mea
Și-a răzbunării sete nu le-aș stinge.
Cînd văd pe unul dintr-ai voștri, York,
Mi-e sufletul de Furii chinuit;
Și pînă cînd nu zmulg din rădăcină
Afurisita voastră seminție
Și nu rămîne viu nici unul[17], eu
Trăiesc în iad! De-aceea...

(Ridică brațul.)

RUTLAND: Oh, lasă-mă ca înaintea morții
Să mă mai rog.. Te rog, pe tine, Clifford,
Îndură-te de mine... fie-ți milă...

CLIFFORD: Da... milă cîtă e în vîrful spadei!

RUTLAND: De ce să vrei să mă ucizi? Ce vină
Am eu?

CLIFFORD: Dar tatăl tău e vinovatul...

RUTLAND: Pe vremea-aceea nici nu mă născusem.
Ai un băiat. În numele lui cruță-mi
Viața, fie-ți milă... Nu ți-i teamă,
Ca ispășire — Domnu-i drept și toate vede—
Să nu ți-l piardă cum mă pierzi tu astăzi?

Ah, lasă-mă să-mi duc viața-nchis
Și dacă ți-oi aprinde-atunci mînia,
Ucide-mă; acuma pricini n-ai.

CLIFFORD: N-am pricini? Tată-tău pe tatăl meu
Mi l-a ucis. E rîndul tău. Deci, mori.

(Îl străpunge pe Rutland.)

RUTLAND: *Di faciant laudis summa sit ista tuae!*[18]

(Moare.)

CLIFFORD: Plantagenet, sosesc Plantagenet!
Cînd sîngele băiatului pe spada-mi
Se va-nchega umplînd-o de rugină,
Îl voi împrospăta cu-al tău, apoi
Voi șterge-odată amestecătura.[19]

(Iese.)

SCENA 4

În altă parte a aceluiași cîmp. Alarmă. Intră ducele de York.

YORK: Regina stăpînește cîmpul luptei...
Și unchii,-n ajutorul meu venind
Au fost uciși... Și toți ai mei întorc
Dușmanului un spate-ncovoiat.
Fug parcă sînt corăbii pe furtună,
Sau miei, pe care lupii îi aleargă...
Și fiii... Domnul știe ce-i cu ei,
De sînt ori vii, ori morți! Eu totuși știu
Că s-au purtat ca oameni care sînt
Născuți izbînzile să-i încunune...
De trei ori Richard drumul și-a croit
Spre mine și de trei ori mi-a strigat:
„Curaj... și ține, tată, pîn'la capăt!"
De trei ori Edward mi-a venit în coastă
Cu spada-mpurpurată pînă-n strajă
De sîngele acelor ce-i tăiase.
Și cînd cei îndrăzneți se domoleau,
Striga atuncea Richard: „Înainte!"
Din loc o palmă să nu dați napoi!"
Și mai striga: „Coroana sau mormîntul!"

„Un sceptru sau o groapă în pămînt"...
Și iar ne-am năpustit... Zadarnic, totuși,
Părea că văd o lebădă luptînd
Și piept ținînd vîrtejului de ape,
Pierzîndu-și vlaga-n rostogol de valuri...

(Scurtă trîmbițare de alarmă.)

Auzi?! Călăii-mi vin pe urme iureș...
Oh, mult prea slab sînt să mai pot fugi,
Și chiar de-aș fi-n puteri, mînia lor
Tot n-aș mai vrea s-o-nlătur... Numărate
Grăunțele nisipului îmi sînt
Cu care mi-i viața măsurată!
Aici rămîn... aici sfîrșesc viața...

(Intră regina Margareta, Clifford, Northumberland și ostași ai Rozei Roșii.)

Veniți, crud Clifford, crunt Northumberland!
V-asmut mînia pîn'la nebunie!
Vă stau drept țintă... hai, veniți și trageți.

NORTHUMBERLAND: Te pleacă milei noastre, mîndre York.

CLIFFORD: Da, milei, ce nendurătoarea-ți mînă
A revărsat-o ucigîndu-mi tatăl.
Căzut din carul său e Phaeton[20]
Și noaptea s-a lăsat în miezul zilei.

YORK: Cenușa-mi, ca și-a phenixului, poate
Va naște-o răzbunare contra voastră.
Plin de nădejde-nalț spre ceruri ochii
Și rîd de chinul ce mi l-ați sortit.
Atîția sînteți doar — și tot vă temeți?

CLIFFORD: Așa-i nemernicul cînd nu mai fuge...
Așa și turtureaua mușcă gheara
Sfîșietoare-a șoimului, la fel
Tîlharii prinși, în deznădejdea lor,
Jignesc pe cel ce le-a pus mîna-n ceafă.

YORK: Nu, Clifford, reculege-te o clipă
Și amintește-ți tot trecutul meu.
Apoi, fără să poți roși, cutează
În ochii-mi să te uiți și mușcă-ți limba
Ce-nvinuiește de nemernicie
Pe omul care dintr-o încruntare
Te-nfricoșa și te punea pe goană.

CLIFFORD: Nu lupt cu tine vorbă contra vorbă,
Vreau să ne batem corp la corp, să-ți dau
De dou'ori două lovituri pe una.

REGINA: Stai, vrednicule Clifford, vreau o clipă
Să prelungim viața-acestui mîrșav.
Mînia-l face surd. Northumberland,
Vorbește-i...

NORTHUMBERLAND: Clifford, stai, nu-i face cinstea.
De-a te-nțepa măcar și la un deget
Ca inima să i-o străpungi! Crezi oare
Că unei javre ce-și arată colții
Se cade să-i vîri mîna în gîtlej
În loc s-o pui pe goană cu piciorul?
În luptă folosești orice prilej
Și nu-i rușine să fii zece contra unul.[21]

(Cu toată împotrivirea lui, York este înșfăcat.)

CLIFFORD: Da, da... Se zbate găinușa-n laț!

NORTHUMBERLAND: Așa se zvîrcolește iepurașul...

YORK: Tîlharii-așa se-nfruptă dintr-o pradă.
Așa, stîlcit, sfîrșește-un om cinstit.

NORTHUMBERLAND *(către regină):*
Acum, măria ta, ce faci din el?

REGINA: Vitejii mei Northumberland și Clifford,
Urcați-l sus pe movilița-aceasta,
El care brațele de le-ntindea
Voia să-mbrățișeze munții-nalți,
Dar numai umbra-a strîns-o-n mîna lui.
Zi, rege-al Angliei voiai să fii'?
Te lăfăiai în Parlamentul nostru
Cu predici despre nașterea-ți înaltă?!
Și unde-ți sînt toți fiii tăi nemernici,
Ca să-ți dea ajutorul lor de arme?
Da, spune, unde-i desfrînatul Edward
Și grasul George și unde-i cocoșatul
Și vrednicul tău Dicky[22] cel pitic,
Ce, bombănind și șuierînd într-una
Își asmuțea la răzvrătire tatăl?[23]
De-asemeni, unde-ți este scumpul Rutland?
York, ia șervetu-acesta. L-am muiat
În sîngele pe care Clifford, vrednic,
Cu vîrful spadei l-a făcut, din pieptul
Copilului, fîntîna să țîșnească.

De pot să-ți plîngă ochii moartea lui,
Ți-o dau să-ți ștergi obrajii tăi de lacrimi.
De moarte dacă eu nu te-aș urî,
Sărmane York, aș plînge pentru tine..
Te rog, ca să mă-nveselești, încearcă
Să ragi, să spumegi — eu să cînt, să joc!
Ce? inima-ți fierbinte într-atîta
Te-a fript și te-a uscat în măruntaie[24],
Că nu mai poți o lacrimă să storci
La crunta moarte-a dragului tău Rutland?
Dar, omule, de ce răbdarea asta?
Eu rîd de tine ca să mi te-nfurii...
Sau, ca să rîd, pesemne, vrei simbrie?
Ah, York fără coroană n-are glas?!
Hei, iute o coroană pentru York!
Lorzi, înclinați-vă în fața lui...
Țineți-l strîns să pot să-i pun coroana!

(Îi așază pe frunte o coroană de hîrtie.)

Ei da, așa, acum arat-a rege...
E tocmai cel ce s-așezase-n tron,
Într-al lui Henric, ha, moștenitoru-i!
Dar cum de marele Plantagenet
E-ncoronat și-și calcă deci cuvîntul?!
Tu, parcă, rege, trebuia să fii
Cînd Henric mîna i-ar fi-ntins-o morții?!
Să-ți pui cununa gloriei lui Henric,
Să-i văduvești de diademă fruntea,
Deși trăiește și ți-ai dat cuvîntul?!
Ce crimă groaznică... de neiertat!
Jos cu coroana și cu ea jos capul!
Să răsuflăm... un scurt răgaz în care
Voiesc să-i șadă capul la picioare.[25]

CLIFFORD: În amintirea tatălui meu cer
Să fiu călăul.

REGINA: Stați, să ascultăm
Cum își va face cea din urmă rugă.

YORK: Cățea din Franța, și mai rea ca lupii,
Veninul limbei tale e mai tare
Decît ai colților de viperi hîde!
Batjocură ți-i masla de femeie!
Cum de-ndrăznești, netrebnică-amazoană[26]
Să rîzi de soarta frîntă-a celor prinși?!

De nu ţi-ar fi-mpietrită mască faţa
Şi coajă-a sufletului tău murdar,
Te-aş face să roşeşti spunîndu-ţi numai
Ce eşti... de unde vii... Te-aş ruşina
De n-ai fi-atîta de neruşinată...
Se zice despre tată-tău, că rege
De Neapol, de Ierusalim ar fi
Şi rege al Siciliilor, totuşi
Golan e cum nu e ţăran englez
Pe-ogorul celei mai săraci feude.
Obrăznicia de la el o ţii?
E-un lucru de nimica, e-n deşert,
Ajută însă mult, înfumurato,
Să prinzi o zicătoare care spune:
„De-ajunge cerşetorul călăreţ
Goneşte calul pînă ce-l omoară..."
Adeseori, trufaşă e femeia
Prin frumuseţea ei... A ta doar Domnul
O vede, dacă e, cît de măruntă-i...
Cinstită-i pentru cinstea ei femeia:
Necinstea ta înmărmureşte lumea.
Prin buna-i cuviinţă e femeia
Un dar dumnezeiesc... Tu, însă, eşti
Respingătoare prin necuviinţă.
De tot ce-i bun atît eşti de departe,
Aşa cum antipozii sînt de noi,
Cum miezul zilei e de miezul nopţii...
Femeie, tu?! Ha, inimă de tigru!
Cum poţi, cu al copilului meu sînge
Mînjindu-te şi tatălui spunîndu-i
Să-şi şteargă ochii, să mai fii femeie?
Femeile sînt dulci, mîngîietoare,
Miloase... Piatră eşti... şi aspră, dîrză,
Nendurătoare... Vreai să mă înfurii?
Ei bine, ţi-i dorinţa împlinită...
Voiai să plîng? Priveşte-mă, da, plîng,
Căci vîntu-alungă nesfîrşitul ropot,
Dar cînd mînia-i stă, porneşte ploaia.
Sînt lacrimile mele-n mormîntarea

Iubitului meu Rutland. Toate strigă
Să-i fie moartea răzbunată... Da,
Pe tine, Clifford, crud și crunt, pe tine,
Mîrșavă franțuzoaică necinstită...

NORTHUMBERLAND: Vai, cît mă mișcă-ndurerarea lui!
De-abia de-mi mai pot ține plînsul!

YORK: Înfometații canibali, nici ei
Obrajii nu i-ar fi însîngerat
Și nici chiar nu i-ar fi atins, voi însă,
Voi sînteți mai neomenoși, da... sînteți
Mai neîndurători decît sînt tigrii
Hyrcaniei[27]! Regină fără suflet,
Vezi, e muiat acum șervetu-n lacrimi,
Nu doar în sînge... ia-ți-l înapoi:
Ai lacrimile tatălui acum
Cu sîngele copilului ucis.
Da... ia-l... spre laudă să-ți fie... ia-l!

(Îi dă șervetul.)

Și de vei povesti vrodat' povestea
De plîns a-ndureratei mele inimi,
Vor plînge-n hohot cei ce-or asculta-o...
Vor spune: tristă faptă... trist-a fost...
Ia-ți înapoi coroana și cu ea
Blestemul meu... Dea Domnul mîngîiere
În suferinț-atîta să găsești
Cît eu culeg acum din mîna-ți crudă.
Hai, Clifford, ia-mă din această lume,
Să-mi meargă sufletul în ceruri, sus.
Iar sîngele pe capetele voastre.

NORTHUMBERLAND: Să-mi fi ucis pe toți ai mei și totuși
Nu m-aș împiedica să plîng cu dînsul,
Cînd văd cum i se frînge inima...

REGINA: Cum? Stai să plîngi, milord Northumberland?
Dar amintește-ți rău cît ne-a făcut,
Și-atuncea iute-ți vei seca și plînsul.

CLIFFORD: Na. Iată pentru-a tatălui meu moarte.
Mi-e jurămîntu-acuma îndeplinit.

(Îl străpunge pe York.)

REGINA: Și pentru rege, răzbunarea iat-o!

(Îl înjunghie și ea.)

YORK: Deschide poarta milei tale, Doamne.
Prin răni îmi zboară cugetul spre tine.

(Moare.)

REGINA: Tăiați-i capul! Așezați-i tidva
Pe creasta porților cetății York,
Ca York să străjuiasc-orașul York!

(Trîmbițe; ies.)

ACTUL II

SCENA 1

O cîmpie, la crucea lui Mortimer, în comitatul Hereford.

Răpăit de tobe. Intră Edward și Richard cu trupele lor. Marș militar.

EDWARD:
Mă-ntreb, cum a făcut să scape tata
Și dacă a scăpat de urmărirea
Lui Clifford și a lui Northumberland?!
Prins dacă ar fi fost — am fi aflat,
Ucis de va fi fost — am fi aflat,
Dar dacă a scăpat, cred că primeam
Voioasa știre a salvării lui...
Dar ce-i cu frate-meu? De ce e trist?

RICHARD:
Și trist voi fi mereu pîn'oi afla
Ce s-a-ntîmplat cu vrednicul meu tată.
Era pe cîmpul luptei, pretutindeni,
Și l-am văzut bătîndu-se cu Clifford.
Părea un leu, în toiul bătăliei,
Zvîrlit într-o cireadă de cornute,
Sau cum e ursul încolțit de cîini
Și care dacă a mușcat pe vrunul,
Ceilalți, fugind, din depărtare-l latră,
Așa-i înfricoșa pe dușmani tata,
Așa fugeau de vrednicia lui.
E cinste mare fiul lui să fii!
Vezi?... Zorii porți de aur au deschis
Și de la soare bun rămas își iau...
Și soarele lucește-acum de parcă-i
Grăbit un mire spre iubita lui.

EDWARD:
Orbiți mi-s ochii, sau trei sori văd totuși?
În loc de-un soare, trei?

RICHARD:
Sînt minunați.
Și limpede e fiecare. Nu sînt

Nici despărțiți de nori... Îi înconjoară
Un cer atît de limpede și palid!
Ia uite cum se strîng și se sărută...
Și parcă zid fac toți de neînfrînt.
Acuma parcă fac o lampă numai,
Sînt iar o rază, o lumină, soare.
Ne prevestește vreo-ntîmplare cerul.

EDWARD: Ciudat! ciudat... E semn de luptă, frate.
Pesemne, fii ai lui Plantagenet,
Sîntem meniți ca vrednicia noastră
Să ne-o unim ca raza de-adineauri.
Cum soarele în lume strălucește
Noi pe pămînt să strălucim, de-aceea
Oricare-i prevestirea vreau să port
În viitor pe scutul meu trei sori.

RICHARD: Mai bine trei surori cu chip de lună,
Mai dragă ți-e femeia ca bărbatul!

(Intră un vestitor.)

Dar cine ești tu, care văd că ții
De buze atîrnat-o veste cruntă?

VESTITORUL: Sînt omul ce-a trăit o mișelie!
Eu am vzzut cum l-au ucis pe duce,
Pe tatăl vostru, ducele de York,
Pe suveranul meu iubit.

EDWARD: Ajunge;
Cît ai vorbit... De-ajuns am auzit..

RICHARD: Cum a murit? Zi... totul vreau s-aud.

VESTITORUL: Era înconjurat de dușmani gloată.
Lupta-mpotriva lor ca și eroul,
Nădejdea Troiei[28] împotriva oastei
Ce vrea să intre-n Troia... Hercul însuși
Sub o năpastă de mulțime cade...
Se prăbușește și stejarul falnic
Sub lovitura nencetat-a bardei...
De multe mîini a fost prins tatăl vostru;
Ucis a fost de mîinile lui Clifford
Și-ale reginei... L-au batjocorit.
I-au pus, în rîs hain, pe cap coroană;
Rîdeau cînd el plîngea de-ndurerare...
Netrebnica... i-a dat, să-și șteargă fața,
Șervetul plin de sîngele lui Rutland,

Biet copilandru-ucis și el de Clifford...
Și dup-asemenea batjocorire,
Tăindu-i capul i l-au așezat
Pe porțile orașului... și-acum
Acolo e priveliște de groază,
Cum nu mi-a fost dat să mai văd vreodată.

EDWARD: Iubite duce York, cu tine pierdem
Și sprijinul, și apărarea noastră...
O, Clifford, Clifford, ai ucis o floare
A cavalerilor din Europa!
Tu prin trădare l-ai învins, căci spadă
Cu spadă, dac-ai fi luptat — cădeai.
Îmi este sufletul ca prins în lanțuri...
Ah, de-ar putea fugi, iar trupul meu
De mi-ar putea intra-n pămînt, adînc,
Căci nu voi mai cunoaște bucuria...
Nu, niciodată n-am s-o mai trăiesc...

RICHARD: Nu pot să plîng, căci lacrimile toate
Nu vor putea să-mi stingă vîlvătaia
Ce inima mi-o mistuie... Nici vorba
Nu poate inima să mi-o descarce,
Căci suflul ei aprinde iarăși jarul
Pe care lacrimile în zadar
Vor să mi-l stingă-n hohote de plîns.
Cum plînsul ia asprimea din durere,
Să plîngă deci copiii, eu să lupt,
Să mă răzbun. Mi-e Richard numele.
De-l port pe-al tău, vreau moartea să-ți
răzbun,
De nu, în încercarea răzbunării
O glorioasă moarte să-mi găsesc!

EDWARD: Un nume mîndrul duce ți-a lăsat,
Eu moștenesc ducatul lui și jilțul.

RICHARD: Ah, dacă ești coborîtor din vultur,
Privește țintă soarele! Spui... jilțul?
Ducatul? Nu, ci tronul și regatul,
Așa poți neamul să ți-l dovedești.

(Marș militar. Intră Warwick și marchizul de Montague cu ostașii lor.)

WARWICK: Ei bine, lorzii mei, ce vești îmi dați?

RICHARD: Oh, lord de Warwick, dac-ar trebui
Să-ți povestim amarnicele vești,

Cu fiecare vorbă împlîntînd
Cîte-un cuțit tăios în carnea noastră
Pînă ce le-am rosti, mai dureroase
Nu rănile, ci vorbele ne-ar fi.
Oh, lord, ucis e ducele de York!

EDWARD: O, Warwick, Warwick, știi, Plantagenet,
Cel care te-a iubit atît de mult,
Cît mîntuirea sufletului său,
Ucis a fost de Clifford cel sălbatic.

WARWICK: De zece zile-am înecat în lacrimi
Această veste, dar acum durerea,
Cu veștile ce-aduc, vă voi spori-o.
Sfîrșindu-se la Wakefield bătălia
În care tatăl vostru a pierit,
Prin cei mai iuți din vestitori mi-a fost
Adusă știrea-nfrîngerii și-a morții.
Păzeam pe rege-atunci. Eram la Londra.
Mi-am strîns prietenii și oastea toată
Și socotind-o îndeajuns, pornit-am
Înspre Saint Alban's trecerea s-o tai
Reginei și oștirii ei. Pe rege,
Ca să mă simt mai tare, l-am luat
Cu mine, căci aflasem prin iscoade
Că ea voia să-ntoarcă hotărîrea
Acelui Parlament prin care voi
Primeați coroana ca moștenitori,
Prin jurămînt regesc lăsată vouă
Ne-am întîlnit acolo la Saint Alban's,
Puternic ne-am lovit, dar nu știu, poate
Că Henric își privea prea blînd regina
Tăind avîntul oamenilor noștri?
Sau ei luptau mai moale, zdruncinați
De zvonurile gloriei reginei?
Ori s-au temut de crudul Clifford, care
Pe prinșii toți îi îngrozea cu moartea?
Nu pot să spun. Dar spadele dușmane
Veneau, zburau, se-ncrucișau în fulger,
În timp ce ale noastre se mișcau
Greoaie cum e zborul cucuvaiei,
Sau ca vînturătoarea-n mîna unui
Treierător bătrîn și obosit:
Așa cădeau de-ncet, că parcă toate
Loveau prieteni buni, iar nu vrăjmași.

I-am îndemnat și cu făgăduieli.
Dar inima lor nu-i trăgea să lupte.
Pierzînd nădejdea-atunci de-a mai învinge,
Eu am fugit. Iar Henric s-a-ndreptat
Spre doamna lui, noi însă, lordul George —
Al vostru frate — Norfolk și cu mine,
Grăbitu-ne-am să ne unim cu voi,
Căci oblicisem că sînteți acasă
Cu gînd de-a strînge oști spre lupte noi.

EDWARD: Dar, scumpe Warwick, unde-i lordul Norfolk?
Și cînd s-a-napoiat George[29] din Bourgogne?

WARWICK: E la vreo șase mile cu ostașii,
Iar George, al vostru frate,-a fost trimis,
Cu întăriri binevenite de ducesa
Și buna lui mătușă de Bourgogne[30].

RICHARD: Nedreaptă lupt-a fost dac-a fugit
Viteazul Warwick. Cinstea lui era
Să-nvingă. Pînă astăzi n-a știut
De a retragerilor umilință.

WARWICK: Nu pentru ca să-mi afli umilința
Sînt, Richard, azi aici... oh, ai să vezi
Că brațul drept îmi e destul de tare
Lui Henric diadema de pe frunte
Și sceptrul său din mînă să le smulg,
Viteaz chiar dac-ar fi pe cît el este
De blînd, de liniștit și cuvios.

RICHARD: Nu mă certa, lord Warwick, știu aceasta...
Eu am vorbit, căci țin la slava ta.
Noi, în restriștea noastră, ce să facem?
Să ne zvîrlim pieptarele de fier
Ca să-mbrăcăm veșmintele cernite,
Răboj să ținem rugii pe mătănii?
Sau să crestăm cu arma răzbunării
Evlavia pe coifuri de dușman?
Vreți asta? Spuneți da! Lorzi, înainte!

WARWICK: De-aceea e acum cu voi și Warwick.
De-aceea a venit și Montague...
Băgați de seamă, lorzi, înfumurata,
Obraznica regină, împreună
Cu Clifford și Northumberland cel mîndru
Și alții — păsări din același stol —
Din regele, ușor de-nduplecat,
·Ca dintr-o ceară tot ce vor pot face.

Jurase voi să-i fiți moștenitorii
Și vorba i-a înscris-o Parlamentul.
Ei bine, șleahta a plecat la Londra
Să rupă legămîntul și să sfarme
Tot ce-ar fi casei Lancaster netrebnic.
Treizeci de mii de oameni pot să aibă.
Noi cu ostașii mei și cu-ai lui Norfolk
Și-ai tăi pe care tu, brav conte March[31],
Ți-i vei alege numai dintre velși[32]
Ce-ți sînt plini de credință — vom putea
Să încropim oștirea noastră doar
La douăzeci și cinci de mii de oameni.
Deci, înainte! Mergem drept la Londra;
Din nou călări pe caii noștri-n spume
Striga-vom iar: „Nainte, moartea-n dușmani!"
Cu hotărîrea: nici-un pas 'napoi
Și cu jurarea nici de-a mai fugi.

RICHARD: Ei, da... aud iar pe viteazul Warwick!
Lumina soarelui să n-o mai vadă
Cel ce retragerea ar cere-o, dacă
În dușmani Warwick vrea măcel să facă!

EDWARD: Pe umărul tău, Warwick, eu mă sprijin.
De cazi — ferească Dumnezeu! — și Edward
Va fi să cadă, ocrotească-l cerul.

WARWICK: Acum ești duce York, nu conte March;
Și treapta ce urmează-ndat' e tronul.
Prin toate-orașele ce vom străbate
Striga-vom că ești rege-al Engliterei —
Și cel ce cușma-n sus de bucurie
Nu va zvîrli-o capul și-l va pierde.
Deci, rege Edward și voi vrednici Richard
Și Montague, să nu ne mai lăsăm
Pierduți în visul gloriei... La treabă!
Sunați din trîmbiți'

RICHARD: Inima ta, Clifford,
De-ar fi ea tare ca oțelul, totuși,
Cum fapta ți-o arată că-i de piatră —
Ori ți-o străpung, ori pe a mea ți-oi da-o.

EDWARD: Să bată tobele! Cu Dumnezeu
Și Sfîntul George, înainte!

(Intră un vestitor.)

WARWICK: Ei?!
Ce veste?

VESTITORUL: Ducele de Norfolk spune
Că vine oaste mare cu regina
Şi sfat cu voi vrea grabnic pentru-aceasta.

WARWICK: E bine-aşa... Vitejii mei, să mergem.

(Ies.)

SCENA 2

În faţa Yorkului.

Trîmbiţe. Intră regele Henric, regina Margareta, prinţul de Wales, Clifford, Northumberland, cu tobe şi trîmbiţe.

REGINA *(către rege):*
Milord, bine-ai venit aici în York.
Priveşte capul duşmanului care
Voia să şi-l încingă cu coroană.
Milord, priveliştea nu te încîntă?

REGELE: Ca stînca pe acela ce se teme
De naufragiu. Nu. Mă-ndurerează.
Oh, Doamne, cruţă-mă, nu-s vinovatul,
Nu cu voinţă mi-am călcat cuvîntul!

CLIFFORD: Măria ta, prea mare-ţi este mila,
Înlătur-o; cu ea şi-ngăduinţa!
Cui leul dulci priviri ar fi să-i zvîrle?!
Nu bestiei ce-i intră-n vizuină.
Cui linge mîna ursul din pădure?
Nu celui ce prăsila i-o ucide
Sub ochii lui. Şi cui e dat să scape
De muşcătura şarpelui la pîndă?
Nu celui care-l calcă cu piciorul.
Plăpîndă chiar, reptila se întoarce
Şi-nfruntă pe acela ce-o striveşte
Şi ca să-şi apere clocitul muşcă
Şi porumbiţa. York voia coroana
Şi tu-i zîmbeai, cînd el se încrunta.
El, care nu era decît un duce,
Voia pe fiul său să-l facă rege;
Muncea, ca tată, să-şi înalţe-odrasla.

Tu însă rege, care ai noroc
De-un fiu ce-ți face cinste, tu ai vrut
Să ți-l dezmoștenești. Ce tată rău!
Și pasările care minte n-au
Tot îngrijesc cu drag de puii lor;
Și cine n-a văzut cum îngrozite
Fiind de fața omenească, totuși
Spre mîna-ntinsă către cuibul lor
Cu aripile chiar se războiesc,
În loc cu ele-n fugă să-și ia zborul;
În lupta pentru puii lor sînt gata
Viața să și-o dea... Măria ta,
Spre cinstea-ți pilda ia-le-o. Nu-i păcat
Să-și piardă dreptul moștenirii fiul
Din vina tatălui și într-o zi
Să-i spună: „Totul, din străbuni și buni,
Om de nimica, tata l-a pierdut"?
Oh, ce rușine-ar fi! Privește-ți fiul
Și poate astfel chipu-i bărbătesc —
Făgăduință de noroc și spor —
Ți-a da așa cum te frămînți, îndemn
Să-ți aperi bunul, fiului să-l lași...

REGELE: Cuvîntul cu tărie ți l-ai spus
Și i-ai adus temeiuri tari în sprijin,
Dar spune-mi, Clifford, tu n-ai auzit
Că ce e cîștigat cu strîmbătate
Nu poate fi cîștig de vreun folos?
Tu crezi că-i totdeauna fericit
Copilu-al cărui lacom tat-a strîns
Comori robindu-și iadului ființa?
Vreau moștenire fiului să-i las
Cinstite fapte bune de-ale mele.
De nu mi-ar fi lăsat nimic alt'tata!
Cu preț prea greu pe toate celelalte
Le capeți... Grija să le ții e mare,
Cît nu e bucuria să le ai!
Ah, vere York, prietenii-ți de-ar ști
Cît sufăr, capul tău că-nfipt e-aici!

REGINA: Milord, adună-ți mintea, vin dușmanii
Și lipsa-ți de curaj ne moaie-avîntul.
Cavaleria i-ai făgăduit-o
Fiului nostru. Trage spada, -atinge-l
Pe umăr, întărește-l cavaler.

Îngenunchează, Edward.

REGELE: Edward Plantagenet, ridică-te.
Ești cavaler și ține bine minte:
Pentru dreptate tragi din teacă spada.

PRINȚUL: O, tată, cu regească-ngăduință
Voi trage spada ca moștenitorul
Coroanei și-n această lupt-a noastră
Voi ști s-o folosesc pînă la moarte.

CLIFFORD: Aceasta-i vorbă vrednică de-un prinț.

(Intră un vestitor.)

VESTITORUL: Regești stăpîni și căpitani, fiți gata!
Spre noi, în fruntea unei mari oștiri —
Treizeci de mii de oameni — vine Warwick
Și sprijinind pe ducele de York,
Prin toate-orașele ce le străbate
Ca rege îl proclamă. Gloat-aleargă
Spre el. Vă puneți oastea în bătaie,
E-aproape. Vine-ndat'.

CLIFFORD *(către rege)*:
Măria ta
De-ar vrea să părăsească cîmpul luptei
Ar fi mai bine, căci regina poate
Mai lesne izbîndi cînd tu ești lipsă.

REGINA: Da, lasă-ne norocului, milord.

REGELE: Norocul tău e și al meu. Rămîn.

NORTHUMBERLAND: Cu hotărîrea, însă, ca să lupți.

PRINȚUL: Regesc părinte,-ndeamnă-ți lorzii nobili,
Pe cei ce luptă-n apărarea ta.
Însuflețește-i. Trage spada. Strigă:
„Cu Sfîntul George!"

(Marș militar; intră Edward, George, Richard, Warwick, Norfolk, Montague și ostași de-ai lor.)

EDWARD: Henric, om sperjur,
Iertarea vino în genunchi și-mi cere
Și-așază-mi diadema ta pe frunte.
Sau vrei să-nfrunți ucigătorii sorți
Ai unei lupte?

REGINA: Tinere-ndrăzneț,
Așa iubitele te du și-ți ceartă!
Frumos îți șade astfel să vorbești
În fața-aceluia ce-ți este rege?!

EDWARD: Îi sînt eu regele, el să-și îndoaie
Genunchii-n fața mea. M-a adoptat
Din voia lui să-i fiu moștenitor,
Dar jurămîntul și-a călcat, căci aflu
Că tu, ce ești adevăratul rege,
Deși coroana el o poartă, l-ai silit
Printr-un alt act înscris la Parlament
Pe fiul tău să-l pună-n locul meu.
CLIFFORD: Așa e drept!
Nu oare fiul moștenește tatăl?
RICHARD: Cum, măcelarule, aicea-mi ești?
CLIFFORD: Da, cocoșatule, ca să-ți răspund
Și ție și la toți de teapa ta.
RICHARD: Tu l-ai ucis pe Rutland, nu-i așa?
CLIFFORD: Și pe bătrînul York, dar nu sînt încă
Îndestulat.
RICHARD: Ah, pentru Dumnezeu,
Lorzi, dați semnalul să înceapă lupta.
WARWICK: Răspunde, Henric, lași coroana?
REGINA: Știi
Că mult prea lungă-ți este limba, Warwick!
Cînd ne-am văzut — mai ieri, nu? — la Saint Alban's,
Ți-au fost picioarele mai tari ca brațul!
WARWICK: Dac-am fugit atunci, ți-e rîndul astăzi.
CLIFFORD: Așa spuneai și-atunci, dar ai fugit.
WARWICK: Nu forța ta m-a pus pe goană, Clifford.
NORTHUMBERLAND: Nici vrednicia nu te-a prea oprit.
RICHARD: Northumberland, pe tine te respect.
De-ajuns cu vorba, căci de-abia de-mi țin
Mînia, inima să nu-mi plesnească
De fapta-acestui Clifford, ucigașul
Copiilor...
CLIFFORD: Eu tatăl ți-am ucis,
Îl socotești copil?
RICHARD: Ha, mișelește
Mi i-ai ucis pe tata și pe Rutland;
Dar pînă soarele n-a sta s-apună.
Te-oi face fapta-ți mîrșavă s-o blestemi.
REGELE: Lorzi, încetați și dați-mi ascultare.
REGINA: Provoacă-i, iar de nu, să taci din gură.
REGELE: Te rog, nu pune frînă gurii mele.
Sînt rege și mi-i dreptul să vorbesc.

CLIFFORD: Milord, nu poate-aicea rana noastră
S-o vindece cuvîntul... deci, tăcere.

RICHARD: Călăule, din teacă trage-ți spada;
Pe Dumnezeul sfînt, eu știu, lui Clifford
Îi stă-ndrăzneala toată doar pe limbă.

EDWARD: Vorbește, Henric — dreptu-mi dai au ba?
Azi, mii de oameni au prînzit — coroana
De nu mi-o dai, mulți nu vor mai cina.

WARWICK: Sîngele lor, dacă te-mpotrivești,
Pe capul tău. Bagă de seamă, Henric,
Pentru dreptare York se înarmează.[33]

PRINȚUL: De-i drept ce spune Warwick că e drept,
Dispare nedreptatea, totu-i drept!

RICHARD *(arătînd-o pe regină)*:
Oricare ți-ar fi tatăl, iată-ți mama.
Văd bine, de la mamă-ta ții limba.

REGINA: Dar tu cu nimeni dintr-ai tăi nu semeni.
Ești monstru, iar această hidoșie
Ți-e dată ca să poți fi ocolit,
Ca broasca veninoasă sau șopîrla
A cărei limbă seceră pe om.[34]

RICHARD: Ha, tinichea din Neapol, aurită
Cu poleiala englezească, tat-tău
Își zice rege ca și cum o gîrlă
Și-ar zice ocean, nu ți-e rușine
Știind din cin'te tragi, să-ți și trădezi
Micimea inimii prin aste vorbe?

EDWARD: Aș da o mie de coroane preț
Pe-un pumn de vergi, să pot aduce-n fire
Pe-această fleandură fără rușine.
Elena Greciei mult mai frumoasă
A fost decît ești tu; chiar Menelau[35]
De ți-ar fi soțul; totuși niciodată,
Vezi, fratele lui Agamèmnon n-a fost
Jignit de-acea fățarnică femeie,
Cum tu pe rege l-ai batjocorit.
Adînc în Franța tată-său[36] intrînd
L-a îmblînzit pe regele de-acolo
Și l-a înfrînt pe prinț, Delfinul Franței[37].
De se-nsura mai potrivit cu rangul
Păstra și azi măreața moștenire.
Dar cînd și-a dus în pat o cerșetoare
Şi l-a cinstit pe bietul tată-tău[38]

Cu alianța lui, s-a strîns asupra-i
Furtuna ce i-a smuls domnia Franței
Și-n larma răzvrătirilor, acasă,
I-a pus regeasca lui coroana-n joc.
Căci n-a fost pricină de tulburări
Înfumurarea ta? — Dac-ai fi fost
La locul tău, azi încă dreptul nostru
L-am fi lăsat să doarmă și, din mila
Ce-avem de-acest blînd rege, amînam
Pe mai tîrziu înfăptuirea lui.[39]

GEORGE: Din strălucirea noastră ți-am făcut
O dulce primăvară, dar văzînd
Că-n vara ta ești rădăcină stearpă,
Am luat securea și-am lovit adînc,
Și chiar de ne-a atins tăișul ei,[40]
Să știi că totuși, începînd să dăm,
Te vom lăsa doar cînd te doborîm
Sau cînd buruienoasa ta sporire
Cu-al nostru sînge cald vom fi stropit-o.

EDWARD: Te chem cu hotărîrea-aceasta-n luptă
Și vorba s-o-ncheiem, căci nu dorești
Să-l lași pe blîndul rege să vorbească.
Să sune trîmbițele! Flamuri, steaguri,
Să fluture însîngerate-n vîntul
Victoriilor noastre, și de nu,
Ne fie în priveghea lor mormîntul!

REGINA: Stai, Edward, nu te du!

EDWARD Ba da, femeie ce doar vrajbe semeni,
Azi mor pe vorba-ți zece mii de semeni!
(Ies cu toții.)

SCENA 3[41]

Cîmp de luptă între Towton și Saxton în Yorkshire.

Alarmă. Încăierare. Intră Warwick.

WARWICK: Rupt de-oboseală cum e-alergătorul,
Voi sta să m-odihnesc aici o clipă,
Căci lupta dată și-ndurată-n plin
Mi-a stors din mădulare toată vlaga...

Și împotriva-mpotrivirii mele
O clipă de odihnă îmi priește.

(Intră Edward în fugă.)

EDWARD: Zîmbește-mi, cer milos, sau vino, moarte!
Ah, negura se-ntinde și lui Edward
În nouri soarele i se-nveșmîntă.

WARWICK: Ei bine, care-i soarta noastră, lord?

(Intră George.)

GEORGE: Prăpădul ne e soarta, deznădejdea...
Ni-s rîndurile rupte... Prăbușirea
Ne-așteaptă. Care-i sfatul? Să fugim?

EDWARD: Zadarnică ni-i fuga... Aripi au
Și ne-or goni și sîntem mult prea slabi
Ca să putem scăpa din gheara lor.

(Intră Richard.)

RICHARD: De ce, o, Warwick, ai plecat din luptă?
Țărîna însetată a băut
Al fratelui tău sînge cald, pe care
Călitul vîrf al suliței lui Clifford
L-a scurs hain... În zbaterile morții
Striga cu glas de dangăt din departe,
Spăimîntător: „Răzbună-mi moartea.
Warwick!"
Sub burta cailor dușmani, care-și muiau
În sîngele-i cald moațele copitei,
Și-a dat sfîrșitul cavalerul nobil.

WARWICK: Cu-al nostru sînge-n clocot să se-mbete
Pămîntul. Calul meu îl voi ucide,
Să nu mai pot fugi. De ce să plîngem,
De parc-am fi femei neputincioase,
În timp ce dúșmanul ne toacă oastea?
De ce, ca din plăcere, privitori
Ai unei tragedii să fim, în care
Actorii nu sînt decît niște mimi?[42]
În fața Domnului jur în genunchi
Că preget nu voi mai avea o clipă
Pînă ce moartea-mi va închide ochii,
Sau soarta-mi norocoasă îmi va umple
Măsura larg-a răzbunării mele.

EDWARD: Îngenunchez cu tine, Warwick, jur
Ca sufletu-mi pe veci să-l leg de-al tău
Și pînă ce din scoarța rece-a țărnei
Nu-mi iau genunchiul, mîinile-mi ridic
Și ochii mei și inima spre Tine,
Tu, care regii-i faci și îi desfaci,
Rugîndu-Te, că dacă ți-i voința
Să-mi fie dușmanilor pradă trupul,
Deschide păcătosului meu suflet
A cerurilor poartă de aramă...
Și-acum, adio lorzi, pîn-a fi iarăși
Să ne-ntîlnim în cer sau pe pămînt!

RICHARD: Dă-mi mîna, frate, și tu, scumpe Warwick,
Îngăduie-mi să te cuprind în brațe...
Vezi, plîng, eu care n-am plîns niciodată,
Că primăvara mi-e de iarnă sfîșiată...

WARWICK: Să mergem, lorzii mei, plecăm, cu bine!

GEORGE: Să mergem toți, să regăsim ostașii.
Pe cei ce vor să fugă să-i lăsăm.
Să-i salutăm pe cei ce-or rămînea,
Ca buni prieteni ce ne stau în sprijin.
Le vom făgădui că izbîndind
A lor va fi răsplata, ca aceea
A marilor învingători olimpici.
Aceasta va mai strecura curaj
În inimile lor înspăimîntate.
Mai sînt nădejdi că vom trăi să-nvingem.
Să nu mai pierdem clipele. Să mergem.

(Ies.)

SCENA 4

Într-o altă parte a aceluiași cîmp de luptă. Încăierări. Intră Richard și Clifford.

RICHARD: În mîna mea ești, Clifford. Vezi tu, brațul
Acesta-i pentru ducele de York,
Și cestălalt e pentru Rutland. Chiar
De-ar fi cu zid de bronz să te înconjuri,
Te vor zdrobi în încleștarea lor.

CLIFFORD: Ha, Richard, în sfîrșit te am în față.
Cu mîna-aceasta l-am străpuns pe duce
Și iat-aceasta l-a ucis pe Rutland
Și iat-aici mi-e inima ce rîde
De bucuria morții lor, căci ea
Pe-aceste mîini le-a-ndemnat s-omoare
Pe tatăl și pe fratele tău și —
Fiindcă ți-a venit și ție rîndul —
Pe tine-acum.

(Se bat; intră Warwick; Clifford fuge.)

RICHARD: Nu, Warwick, ia-ți un alt vînat, acesta
E lupul meu și-l voi vîna de moarte!

(Ies.)

SCENA 5

Într-altă parte a cîmpului de luptă.
Alarmă. Intră regele Henric, singur.

REGELE: Se-aseamănă această bătălie
Cu lupta care-n zorii zilei prinde
În zbateri grele umbrele pe moarte
Cu licărirea-n spor și cînd păstorul
Suflînd în pumni ar vrea să se aleagă
De-i zi în zori sau încă-i noaptea-ntreagă.
Cînd unduirea nopții e ca valul,
Ce-și sparge creasta unduită-n vînt —
Cînd ziua pare-același val înfrînt
Și-nfricoșat de-al nopții rece vînt...
Cînd valul e învingător — cînd vîntul,
Acum cîștigă unul — apoi celalt
Și amîndoi victoria o vor,
Dar nu-i învins și nu-i învingător —
E tare cumpăna-ncleștării lor...
Stînd așezat aici pe-o moviliță[43],
Voi aștepta a Domnului voință
Să hotărască soarta bătăliei.
Regina Margareta și cu Clifford
M-au alungat din vălmășagul luptei,

Jurînd că dacă eu lipsesc, sînt siguri
C-a lor va fi izbînda bătăliei.
Eu mort aş vrea să fiu, de e aceasta
A Domnului voinţă, căci ce este
A noastră lume? -O jalnică poveste.
O, Doamne, dac-aş fi doar un păstor
Pe vîrfuri de colină, ca acum,
Aş trage cerc de ornic în ţărînă
Şi după soare-aş măsura vieaţa...
Aş număra minutele din ceasuri
Şi cîte ceasuri fac o zi întreagă
Şi cîte zile fac un an întreg
Şi anii cîţi îi poate duce omul.
O dată ce le-aş şti pe toate-aş face
O împărţeală, socotindu-mi timpul:
Atîtea ceasuri pentru paza turmei,
Atîtea ceasuri să mă odihnesc,
Atîtea ceasuri gîndurilor date,
Atîtea ceasuri de petreceri, apoi
Atîtea zile oile sînt pline,
Atîtea săptămîni pîn-or făta,
Atîţia ani pînă le-oi tunde lîna...
Cu socoteal-aceasta, clipe-n şir
Şi ceasuri, zile, luni şi ani ce-or trece,
Menite toate către ţinta lor,
M-or duce-ncărunţit către mormînt.
Ce dulce-ar fi vieaţa-aceasta, totuşi!
Nu e mai dulce umbra de gherghin
Pentru păstorul ce-şi priveşte turma,
Decît bogat brodatul baldachin,
Pentru un rege care prinde urma
Trădărilor trăind înfricoşat?
Puţinul lapte prins ce-l bea păstorul,
Gustos şi rece din burduf de piele,
Sau somnul lui obişnuit la umbră
De pomi, el nu se bucură de ele
În linişte şi nu sînt mult mai dulci
Decît ospăţurile pentru prinţi
Din vasele de aur sclipitoare,
Sau patul, la al cărui căpătîi
Veghează grija, teama şi trădarea?

(Trîmbiţe. Intră un fiu care şi-a ucis tatăl şi al cărui cadavru îl poartă în spinare. Lasă jos leşul.)

FIUL: E searbăd vîntul, ce zadarnic bate!
Ucis de mine-n luptă, omu-acesta
O fi avînd vrun ban asupra lui
Și eu, care-am norocul să i-l iau,
L-oi pierde, poate, pîn-a nu-nnopta,
Viața dîndu-mi-o tot ca și dînsul...
Dar, Doamne Dumnezeule, ce văd?!
E chipul tatei; l-am ucis pe tata!
Nemernice sînt timpurile-acestea,
Căci pricină sînt la asemeni fapte:
La oastea regelui m-au dus la Londra,
Iar tată-meu fiind dintr-ai lui Warwick,
Silit a fost să lupte pentru York
Și celui ce mi-a dat vieață, eu
Cu mîna mea i-am smuls-o pe a lui.
O, Doamne, iartă — n-am știut ce fac!
O, tată, iartă — nu te-am cunoscut!
Cu lacrimi rănile ți le-oi spăla...
Să tac, să pot să plîng șuvoi de lacrimi...

REGELE: O, sîngeroase timpuri! Ce spectacol!
Cînd pentru peștera lor luptă leii,
Sărmanii miei nevinovați cum cad...
Plîngi, omule nenorocit, cu tine
Voi plînge vărsînd lacrimi după lacrimi...
În certurile noastre crunte, ochii
Orbiți de plînsete fierbinți ne fie
Și inima durerea să ne-o frîngă!

(Intră un tată care și-a ucis fiul. Îl poartă în spate. Lăsîndu-și jos povara.)

TATĂL: O, tu, acel ce mi-ai stat împotrivă,
Dă-mi aurul, de ai asupra-ți aur,
Căci eu cu preț de multe lovituri
Ți l-am plătit. Acesta mi-i dușmanul?
Oh, nu, nu, nu, — e singurul meu fiu!
Copilul meu, dacă mai ai vreun suflu,
Ridică-ți ochii... vezi-mi plînsul, ploaie
Gonită de a inimii furtună:
Oh, Doamne, fie-ți milă de viața
Pe care ne-o brăzdează fapte crunte
Și groaznice și sîngeroase — zilnic
Din cearta ucigașă izvorîte.
O, drag copile, tată-tău ți-a dat

Viața — prea curînd el ți-a luat-o,
Căci te-a recunoscut mult prea tîrziu.

REGELE: Prăpăd peste prăpăduri și durere!
O, dacă moartea mea ar pune capăt
Acestor groaznice nenorociri!
O, îndurare, ceruri, îndurare!
Eu văd pe-obrajii împietriți de moarte
O roză roșie și-o roză albă,
Culoarea dúșmanelor noastre case...
Văd sîngele ca roza-nsîngerată
Pe-obrajii de paloarea rozei pale...
Din două, veștejească-se o roză
Să poată cealaltă-nflori în voie!
Dar dacă voi mereu vă veți lupta,
Mii de vieți s-or veșteji mereu.

FIUL: Necontenitele mustrări ce mama
Mi le va face de prăpădul tatei!

TATĂL: Necontenitul plîns șuvoi al mamei
Ce-l va vărsa pe fiul nostru mort!

REGELE: După asemenea nenorociri,
Ce ură țara-ntreagă va purta
Regescului stăpîn!

FIUL: A fost vreodată
De moartea tatălui fiu mai lovit?!

TATĂL: Și-a plîns mai mult vrodată-un tată fiul?!

REGELE: De ce e dat supușilor să-ndure
A fost vreodată rege mai lovit?
Durerea voastră-i mare,-a mea
De zece ori mai grea și mai adîncă.

FIUL: Te iau de-aici și te voi plînge-ntr-una.

(Iese luînd cadavrul.)

TATĂL: Din brațe îți voi face giulgiul morții
Și inima-mi mormîntul tău va fi.
Căci chipul tău din ea n-o să mai plece.
Suspinul meu îți va fi lung prohodul
Și-atîta te voi plînge, drag copil,
Cît plînsu-și-a Priam[44] toți fiii vrednici!
Plecăm de-aici. Să lupte cine-o vrea,
Căci moartea-am dat-o cui nu trebuia...

(Iese luînd cadavrul.)

REGELE: Priviți-mă... Plin de-ntristare zac...
Un rege?! din voi toți, cel mai sărac!

(Trîmbițe. Alarmă. Mișcare. Intră regina, prințul și Exeter.)

PRINȚUL: Fugi, tată, fugi! Prietenii ne fug
Și Warwick, taur, e dezlănțuit,
Turbat. Să mergem. Moartea ne gonește.

REGINA: Milord, călare, iute fugi la Berwick.
Ha, Edward, Richard — doi ogari privind
Cum fuge iepurele-nfricoșat —
În ochii-aprinși sticlindu-le mînia,
Strîngînd în mîini oțelu-nsîngerat,
Ne calcă urma... Să fugim mai iute.

EXETER: Da, să fugim, căci vor să se răzbune.
Nu pierdeți vremea cu tocmeli. Să mergem.
Veniți pe urma mea. Plec înainte.

REGELE: Nu. Scumpe Exeter, cu tine merg,
Dar nu din teama de-a rămîne singur,
Ci din dorința de-a urma regina.

(Ies cu toții.)

SCENA 6

Într-o altă parte a cîmpului de luptă.
Alarmă puternică. Intră Clifford rănit.

CLIFFORD: Mi-i arsă torța-acum... Aici se stinge.
Cît a putut — l-a luminat pe Henric.
Mi-i teamă, Lancaster, că vei cădea.
Mai mult decît de moartea mea mă tem.
Iubirea mea și temerea de mine
Prieteni mulți au strîns în jurul tău.
De mor, partida ta se va desface.
Tot ce va pierde Henric va-ntări
Pe îndrăznețul său vrăjmaș. Poporul
Spre York ca roi de musculițe zboară.
Dar încotro să zboare? Nu spre soare?
Și cine altul strălucește astăzi,
De nu e însuși dúșmanul lui Henric?
O, Phoebus, dacă n-ai fi-ngăduit
Ca Phaeton să-ți mîne telegarii,

Nici carul tău în flăcări n-ar fi-ncins
Bătrînul nost' pămînt. Tu, Henric, dacă
Domneai ca rege-așa cum au domnit
Și tatăl tatălui tău, cum și tatăl!
Și casei York nu i-ai fi dat nimic —
Nici eu, nici alții zece mii ca mine
Nu ajungeam să fim, prin moartea noastră,
De văduvele noastre plînși, iar tu
Ai fi rămas pe tronul tău, în pace.
Căci oare nu din aerul ce-i dulce
Sporește-n cîmpuri buruiana stearpă?
Și nu prea multă bunătate-ndeamnă
Pe hoți să fie și mai îndrăzneți?
În van mi-e plîngerea așa cum mi-este
Adîncă rana, de nevindecat.
Nu am, vai, nici o cale de scăpare,
Nici, ca să fug, putere de ajuns.
Vrăjmașul meu va fi necruțător,[45]
Căci eu la îndurarea lui n-am dreptul.
În răni pătrunde-nvingătorul aer...
Simt un leșin. Veniți, York, Richard, Warwick!
Așa cum tații vi i-am înjunghiat,
Veniți cu toții, inima-mi străpungeți!

(Leșină.)

(Alarmă. Retragere. Intră Edward, George, Richard, Montague, Warwick și oștași din oastea lor.)

EDWARD:
Milorzi, să ne-odihnim o clipă; soarta
Ne-ngăduie răgazul de o clipă;
Cu ochii-i liniștiți el îndulcește
Neînduratul vălmășag al luptei.
Acum, o parte din oștire-aleargă
Pe urmele reginei sîngeroase,
Care pe blîndul Henric, rege totuși,
Îl poartă ca umflată pînză-n vînt
Ce-ar duce o corabie în larguri
Bătaia valurilor înfruntînd-o.
Lorzi, credeți că și Clifford a fugit?

WARWICK:
Cu neputință e să fi scăpat.
Deși de față-i Richard — tot voi spune

Că el l-a însemnat pentru mormînt.
Oriunde-ar fi acum, e sigur mort.

(Clifford geme și moare.)

EDWARD: Ce suflet și-o fi luînd atît de trist
Rămasul bun?

RICHARD: E geamătul de moarte,
Cînd sufletul s-a despărțit de trup.

EDWARD: Vedeți ce e... Și cum sfîrșită-i lupta,
Vă fie milă, chiar de e vrăjmaș.

RICHARD: Ia-ți înapoi cuvîntul de iertare.
E Clifford, cel ce omorînd pe Rutland
Tot nu s-a-ndestulat tăind un ram
Care-nfrunzise, ci și-a-nfipt cuțitul
De ucigaș pînă și-n rădăcina
Din care zvelt se înălțase ramul
Căci l-a ucis pe York, pe tatăl nostru.

WARWICK: Din vîrful porților cetății York,
Dați jos de-ndată capul ducelui,
Pe care Clifford l-a-așezat acolo
Și tidva lui înfigeți-o în loc,
Plătit să fie pentru fapta sa.

EDWARD: Aduceți-mi încoace cucuveaua
Ce ne-a țipat a moarte totdeauna;
Înăbușit e țipătu-i acuma
Și frînt e pliscu-i vestitor de moarte.

(Corpul lui Clifford e adus în prim plan.)

WARWICK: Eu cred că simțurile lui sînt moarte.
Răspunde, Clifford, știi cine-ți vorbește?
Imensul nor al morții-ntinde umbra
Asupra razelor vieții lui.
Nu vede, nici n-aude ce îi spunem.

RICHARD: Ah, ce n-aș da să vadă și s-audă!
Și poate-așa e, doar că se preface
Să scape de batjocura pe care
El tatei i-a adus-o-n clipa morții.

GEORGE: De crezi că simte,-atunci batjocorește-l,
Să-l frigă vorbele usturătoare!

RICHARD: Iertare cere-ți, Clifford — nu-ți voi da-o...

EDWARD: Căiește-te, să-ți fie-n van căința.

WARWICK: Încearcă, Clifford, ca să speli jignirea!

GEORGE: Noi vom scorni cele mai crunte chinuri[46].
RICHARD: Pe York tu l-ai iubit! Sînt fiul lui!
EDWARD: De Rutland ți-a fost milă, nu?
Mă voi milostivi și eu de tine!
GEORGE: Hei, unde-i căpitanul Margareta,
Să-ți sară repede într-ajutor?
WARWICK: Își bat joc toți de tine, Clifford! Ha,
Și nu ne zvîrli obișnuitu-ți bléstem?!
RICHARD: Un blestem doar? Niciunul? Nu-i a bună
Cînd Clifford nu mai poate blestema
Socot că-i mort. Pe sufletul meu jur
Că mîna dreaptă mi-aș tăia-o dacă
Ar fi să pot ca din viața ta
Doar două ceasuri să-ți răscumpăr, astfel
Din plinul urii mele două ceasuri
Să pot să le acopăr cu batjocuri:
Cu sîngele ce-ar fi să pierd din rană
Aș vrea să te înăbuș, căci zănatic
Și lacom setea nu ți-ai potolit-o
Cu sîngele lui York și al lui Rutland.
WARWICK: E însă, mort. Tăiați-i capul. Sus
Înfigeți-l în locul unde-a stat
Acel al ducelui. Și-acum, la Londra
Să mergem în triumf, să te vedem
Încoronat ca rege-al Engliterei.
De-acolo, marea Franței străbătînd-o,
Îți va aduce Warwick drept regină
Și ca soție pe prințesa Bona.
Așa, regatele ni s-or uni
Și cînd prietenă îți va fi Franța,
Pe dúșmanii de azi n-ai să-i mai temi.
S-or ridica ei. Sulița lor totuși
De moarte nu va mai putea răni.
Întîi vreau să te văd încoronat,
Apoi cu voia Domnului și-a ta
Voi trece mările dinspre Bretagne
Căsătoria-aceasta încheind-o.
EDWARD: Să fie-așa cum vrei, iubite Warwick,
Sînt umerii tăi tronului meu sprijin;
Nimica fără învoirea ta
Sau fără sfatul tău nu voi începe.
Tu, Richard, ești de astăzi duce Gloucester,

Iar George — de Clarence. Warwick, ca și mine,
Vei face și desface cum vei vrea!

RICHARD: Să fiu eu duce Clarence; George de Gloucester.
Ducatul Gloucester e de rău augur.

WARWICK: De rîs e ce mi-ai spus acum.
E duce Gloucester Richard. Deci, la Londra,
Cinstirea s-o primiți! La drum!

ACTUL III

SCENA 1

O pădure de vînătoare în nordul Angliei.

Intră doi paznici de vînătoare înarmați cu arbalete.

ÎNTÎIUL PAZNIC: Să ne ascundem în tufișu-acesta.
Vor trece-acuma cerbii prin poiană
Și noi ascunși, la pîndă, vom alege
Pe cel mai mare și frumos din ciurdă.
AL DOILEA PAZNIC: Voi sta de partea-aceasta, sus pe moviliță,
Ca să putem să tragem amîndoi.
ÎNTÎIUL PAZNIC: Nu-i bine. Cînd vei trage, toată ciurda
O să se sperie, luînd-o la goană[47],
Și lovitura mea va fi în vînt.
Să stăm aici și să ochim odată
Pe cel mai bun din turmă. Între timp,
Ți-oi povesti ce mi s-a întîmplat
Cîndva, cînd tot aicea stam la pîndă.
AL DOILEA PAZNIC: A, văd un om, să stăm pînă va trece.

(Intră regele Henric, deghizat, cu o carte de rugăciuni în mînă.)[48]

REGELE: Din dragostea de țară am fugit
Din Scoția, ca să-mi revăd pămîntul.
Nu Henric, Henric nu mai e al tău
Și locul ți-e răpit și sceptrul smuls
Și șters și mirul sfînt cu care uns
Ai fost ca rege. Și genunchi n-or fi
Puterii tale să se mai încline.
Pe urma ta, ca să-și arate dreptul
N-or mai călca umil împricinații.
Dreptatea n-ai s-o mai împarți la nimeni,
Nici ție nu mai poți să-ți vii în sprijin.

ÎNTÎIUL PAZNIC: Hei, iat-un cerb a cărui piele-i scumpă;
E cel ce ne-a fost rege. Hai, să-l prindem.

REGELE: Să ne-ndurăm cu resemnare soarta,
Așa spun înțelepții că e bine.

AL DOILEA PAZNIC: Ce stăm? Să punem mîna dar pe el.

ÎNTÎIUL PAZNIC: Nu încă. Să mai ascultăm ce spune.

REGELE: Ai mei în Franța sînt dup-ajutor,
Și Warwick a plecat și el să ceară
Pe sora regelui, ca să i-o dea
Lui Edward drept soție. Vestea-aceasta
De va fi dreaptă, biata mea regină
Și bietul meu copil, pierdute sînt
Strădaniile voastre, căci e Warwick
Îndemînatic vorbitor, iar Louis
Un prinț pe care vorba îl cîștigă.
La început, pe rege, Margareta
Îl va avea de partea ei, căci știe
Cum să trezească mila. Cu suspinul
Și plînsul ei va-nfiora pe prinț.
Cu lacrimile ei pătrunde chiar
O inimă de piatră. Tigrii înșiși
Mîhnirea ei văzînd-o s-ar muia;
Milos ar fi și Neron[49] auzind-o
Și-amarnicele-i plînsete văzînd.
Da, da... Ea cere însă... Warwick dă!
Ea șade-n stînga regelui și-i cere
Să-i dea un ajutor lui Henric. Warwick
De partea dreaptă-i cere pentru Edward
Soție. Și ea plînge și îi spune
Că Henric este detronat. Dar Warwick
Surîde și-i vestește că e Edward
Încoronat. Și pînă la sfîrșit
Durerea-n plînset vorba i-o îneacă,
Iar Warwick îi arată că e dreptul
Lui Edward la domnie. Cu temeiuri
Sfîrșește ca pe rege să-l dezlege
De vorba ei și-n schimb cu-a lui să-l lege
Făgăduindu-și sora pentru Edward
Și pe deasupra sprijinul domniei.
O, Margaret, așa se va petrece,
Și tu, biet suflet, fi-vei azvîrlită
Fiindcă te-ai înfățișat învinsă.

AL DOILEA PAZNIC: Hei, cine ești tu de vorbești de regi?
REGELE: Sînt mult mai mult decît ceea ce par
Și mai puțin decît ar trebui.
Dar, cel puțin, sînt om, căci mai puțin
Decît atîta nici nu se mai poate.
Cum despre regi pot oamenii vorbi,
De ce, eu care om sînt, n-aș putea?
AL DOILEA PAZNIC: Dar tu vorbești de parcă ai fi rege.
REGELE: Da, sînt, în gînd... și asta-i de ajuns.
AL DOILEA PAZNIC: Ești rege? Unde ți-i atunci coroana?
REGELE: O țin în inimă. N-o țin pe cap.
Nu are focul pietrelor din Indii.
Coroanei mele-i spune mulțumire;
Au rareori coroana-aceasta regii.
AL DOILEA PAZNIC: Hei, dacă rege ești și mulțumirea
Îți e coroană, hai cu mulțumirea,
Cu tine și coroana ta, să poți
Avea și mulțumirea ca să mergi
Cu noi, căci regele pesemne ești,
Pe care Edward l-a fost scos din scaun[50].
Jurînd să-i dăm lui Edward ascultare,
Te-om aresta gîndind că-i ești vrăjmaș.
REGELE: Voi niciodat' nu v-ați călcat cuvîntul?
AL DOILEA PAZNIC: Un jurămînt de-acesta? Niciodată!
Și n-am vrea ca să-ncepem tocmai astăzi!
REGELE: Cînd rege-al Angliei eram, pe unde
Erați atuncea voi?
AL DOILEA PAZNIC: Aici eram.
REGELE: Eram de nouă luni doar[51]. Totuși rege.
Și tata și bunicul regi au fost
Și mi-ați jurat să-mi fiți supuși statornici.
Răspundeți-mi — nu v-ați călcat cuvîntul?
ÎNTÎIUL PAZNIC: Nu.
Căci fostu-ți-am supuși cît ne-ai fost rege.
REGELE: Dar ce? Sînt mort? Sărmanii mei, nu știți
Nici ce jurați! Priviți cum suflu fulgul...
Acum, vedeți: se-ntoarce... El ascultă
Și de suflarea mea, dar și de vînt.
Stăpîn e cel ce suflă cel mai tare!
Așa e și cu ușurința voastră.
Dar jurămintele să nu le rupeți!
Mustrarea mea nu este-nvinuire.
Să mergem unde vreți, căci regele

Ascultă de porunca voastră. Fiți
Voi regi și porunciți. Voi asculta.

ÎNTÎIUL PAZNIC: Lui Edward regele-i sîntem supuși.

REGELE: Oricînd, așa, veți fi iar ai lui Henric,
De va fi iarăși Henric unde-i Edward.

ÎNTÎIUL PAZNIC: În numele lui Dumnezeu, îți cerem,
Și-al regelui, să vii acum cu noi
La domnii ofițeri.

REGELE: Mergeți în față,
În numele lui Dumnezeu, pe-al vostru rege
Să-l ascultați; și cum vrea Dumnezeu
Așa să facă regele; iar eu
La ce vrea el să facă mă supun[52].

(Ies.)

SCENA 2

La Londra. O încăpere în palat.
Intră regele Edward, Gloucester, Clarence și lady Grey.

REGELE EDWARD: Știi, frate Gloucester, soțu-acestei doamne,
Sir John Grey, a căzut mort la Saint Alban's
Și-nvingătorul i-a răpit moșia.
Pămîntul văduva și-l cere-acum
Și n-ar fi drept ca noi să nu i-l dăm[53],
Căci gentilomul și-a pierdut viața
Pentru izbînda noastr-a casei York[54].

GLOUCESTER: E drept, măria ta, să-i dai pămîntul,
Și rușinos ar fi de-ai zice nu.

REGELE EDWARD: Da, rușinos și totuși am să-ntîrzii.

GLOUCESTER: Așa e? da?

(Aparte lui Clarence.)

Cum văd și doamna va mai da ceva...
Pînă ce regele-i va da dreptate.

CLARENCE *(aparte, către Gloucester)*:
Da, nu-i neștiutor și prinde vîntul.

GLOUCESTER *(aparte, către Clarence)*:
Tăcere.

REGELE EDWARD: Vădană, pricina ți-om cerceta-o
Și să mai vii pe-aici să-ți dăm răspunsul.

LADY GREY: Măria ta, nu pot să mai aștept,
De-ar vrea măria ta să hotărască,
Acum, cum va voi, m-ar liniști.

GLOUCESTER *(aparte):*
Nu simți? Îți vei avea moșia iar,
De-ți va plăcea așa cum îi placi lui.
Nu te lăsa, să nu primești vreun ghiont.

CLARENCE *(aparte):*
Mă tem de-un singur lucru: să nu cadă...

GLOUCESTER *(aparte):*
Păzească Domnul; ce s-ar înfrupta!

REGELE EDWARD: Copii ai, văduvo?

CLARENCE *(aparte):*
Eu cred că vrea
Să-i ceară vreun copil...

GLOUCESTER *(aparte):* Ba eu cred, zău,
Că mai degrabă doi ar vrea să-i dea...

LADY GREY: Am trei, măria ta.

GLOUCESTER *(aparte):*
Și dacă-l vrei și patru vei avea.

REGELE EDWARD: Păcat averea tatălui s-o piardă.

LADY GREY: Te-nduplecă, măria ta. Dă-mi dreptul.

REGELE EDWARD: Lorzi, stați deoparte, vreau să ispitesc
Acestei văduve și judecata.

GLOUCESTER *(aparte, lui Clarence):*
Ai toată libertatea, atîta timp
Cît tinerețea liberă te lasă;
Pe urmă-o să te lase-n voia cîrjei[55].

(Gloucester și Clarence se retrag.)

REGELE EDWARD: Răspunde-mi, văduvă,-ți iubești copiii?

LADY GREY: Atît de mult cît și pe mine însumi.

REGELE EDWARD: Spre binele lor, tu n-ai face multe?

LADY GREY: Aș îndura și răul pentru dînșii.

REGELE EDWARD: Fă deci, ca să le capeți iar moșia.

LADY GREY: Măria ta, de-aceea sînt aici.

REGELE EDWARD: Ți-oi spune mijlocul să poți fi iarăși
În stăpînirea bunurilor tale.

LADY GREY: Va fi ca să rămîn pe totdeauna
Îndatorată maiestății voastre.

REGELE EDWARD: De-ți dau pămînturile înapoi,
La ce pot să m-aștept din partea ta?

LADY GERY: La tot ce vei voi să poruncești
Și eu voi fi în stare să-mplinesc.

REGELE EDWARD: Dar eu de-ți cer, tu vorba-ți iei napoi?
LADY GREY: Doar dacă lucru-mi e cu neputință.
REGELE EDWARD: Vei face însă totul cu putință?
LADY GREY: Firește, ca să împlinesc porunca.
GLOUCESTER *(aparte):*
Cu picătura sfredelești și piatra.
CLARENCE *(aparte):*
E roș ca focul... s-o topi ea, ceara...
LADY GREY: Ce-oprește pe măria ta să-mi spună
Ce am a face?
REGELE EDWARD: Treaba e ușoară.
E vorba să iubești un rege.
LADY GREY: Da,
Ușor e, fiindcă-i sînt supusă.
REGELE EDWARD: Bine,
Din toată inima: ai iar moșia.
LADY GREY: Umilă, mulțumesc măriei tale
Și plec.
GLOUCESTER *(aparte):*
Deci, înțelegerea e gata[56].
Pecetea actului e reverența!
REGELE EDWARD: Nu. Stai. Ce înțeleg sînt fructele iubirii.
LADY GREY: Tot fructele iubirii înțeleg.
REGELE EDWARD: Mă tem că altfel înțelegi. Ce fel
De dragoste cu patimă îți cer?
LADY GREY: Recunoștința, dragostea-mi adîncă,
Pe care doar virtutea le cuprinde
Și numai ea le poate da.
REGELE EDWARD: Ah, nu.
Eu dragostea aceasta n-o-nțeleg.
LADY GREY: Ce înțelegi nu-i ceea ce cred eu?
REGELE EDWARD: Acum, tu bănuiești ce-mi este-n suflet...
LADY GREY: Dacă țintiți spre ceea ce cu mintea
Nu pot decît să-ntrezăresc, atunci
E-o țintă ce o urmăriți zadarnic.[57]
REGELE EDWARD: Pe șleau vorbind, vreau să mă culc cu tine.
LADY GREY: Mai bine-atunci să dorm la închisoare.
REGELE EDWARD: Așa? Atunci moșia n-o mai capeți.
LADY GREY: Să-mi fie zestrea văduviei cinstea!
Pe prețul ce mi-l ceri — nu-mi cumpăr dreptul...
REGELE EDWARD: Dar astfel faci copiilor mult rău.

LADY GREY: Măria ta le face — lor și mie.
Glumeața voastră poftă nu se leagă
Cu trista-mi cerere, așa încît
Măria ta să-mi spună: da — sau ba.

REGELE EDWARD: Da, dacă cererii îmi spui tu „da".
Nu, dacă „nu" răspunzi la ce-mi doresc.

LADY GREY: Atunci, măria ta, nu cer nimic.

GLOUCESTER *(aparte):*
Nu face haz. Și-a încruntat sprînceana.

CLARENCE *(aparte):*
Stîngaci ca dînsul n-am mai pomenit...

REGELE EDWARD *(aparte):*
În ochi i se citește curăția,
În vorbă cugetul neîntrecut;
E vrednică de tron. I se cuvine;
Să fie-a unui rege e făcută.
Îmi va fi sau iubită, sau regină.

(Tare.)

Ce spui, regină de te-alege Edward?

LADY GREY: Ușor de spus, greu de făcut, stăpîne,
Supusa ta sînt ca să-ndur o glumă,
Nu sînt făcută ca să fiu regină.

REGELE EDWARD: Eu, doamnă, jur pe măreția mea
Că nu vorbesc mai mult decît voi face.
Te vreau. Va trebui să fii a mea.

LADY GREY: Dar prea e mult și nu pot spune da.
Prea mică sînt ca să pot fi regină
Și nu de-ajuns să-ți pot fi o iubită.

REGELE EDWARD: E mult prea aspră vorba ta. Am spus
Că vreau să fii regină.

LADY GREY: Neplăcut
Va fi măriei tale ca s-audă
Pe fiii mei spunîndu-i tată.

REGELE EDWARD: Nici
Mai mult decît pe fiicele-mi s-aud
Spunîndu-ți mamă. Văduvă cum ești
Și ai copii, iar eu, deși flăcău,
Și eu am, e o fericire tată
Să poți să fii la cît de mulți copii...
Nu mai răspunde. Tu vei fi regină.

GLOUCESTER: *(aparte):*
Duhovnicul a spovedit-o strașnic!

CLARENCE (*aparte*):
Spoveditor a fost doar ca să poată
O pocăită cîștiga.

REGELE EDWARD: Vreți, frați,
Ca să ghiciți ce-am pus la cale?

GLOUCESTER: Cred
Că văduvei nu-i place. Pare tristă.

REGELE EDWARD: Vă veți mira, dar vreau să o mărit.[58]

CLARENCE: Cu cine, Doamne?

REGELE EDWARD: Chiar cu mine, Clarence.

GLOUCESTER: Ar fi să ne mirăm vreo zece zile...[59]

CLARENCE: O zi mai mult decît e dat să țină
Mirările.

GLOUCESTER: Și încă cele mari!

REGELE EDWARD: E bine, fraților, glumiți și-aflați
Că cererea să-și poată căpăta
Din nou pămînturile i-am primit-o.

(*Intră un nobil.*)

NOBILUL: Stăpîne, prins e dușmanul tău Henric
Și-n lanțuri stă în pragul porții tale.

REGELE EDWARD: Închideți-l în Turnul Londrei. Noi
Vom asculta pe cel ce l-a adus,
Ca să cunoaștem felul cum l-a prins.
Pleci, văduvă. Lorzi, după cuviință,
Vă rog să-i dați cinstirea voastră-ntreagă.

(*Ies regele Edward, lady Grey, Clarence și nobilul.*)

GLOUCESTER: Le va cinsti pe doamne Edward, da...
De ce nu e în măduvă sleit,
Copii să nu mai aibă, să nu-mi taie
Cărarea către ceea ce-mi doresc?!
Și totuși. Totuși, chiar și dacă dreptul
Lui Edward duce-s-ar cu dînsu-n țărnă,
Tot mai rămîn dorinței mele stavili:
Un Clarence, Henric și alt Edward[60] tînăr,
Și toată, toată spița neștiută
Ce-ar fi să iasă proaspătă dintr-înșii
Ca să se-așeze-n scaunul în care
Eu n-aș ajunge să m-așez vreodată.
Ce cale-nchisă pentru planul meu!
Visez coroana ca un om ce-ar sta

Pe-un cap de stîncă la un țărm de mare
Privind spre celalt țărm, pe care-ar vrea
Sub pașii săi să-l simtă tot așa
Cum ochii dornici pot să-l stăpînească.
El marea ce-l desparte o blestemă
Și-ar vrea ca să-și deschidă drum, s-o sece.
Așa-mi doresc coroana... Mă mînii
Pe-atîtea stavili de nenlăturat
Și totuși cred că toate le-oi înfrînge.
Zadarnic ochiul mi-i pătrunzător
Și inima mi-i mult prea îndrăzneață,
De-i vlaga faptei mele prea scăzută.
Dar dacă pentru Richard nu-i nădejde
Să capete-o coroan-atuncea lumea
Ce bun ar fi să-i poată da? Să caut
Un rai în brațe albe de femeie?
Să-mbrac podoabă de veșmînt bogat?
Frumoaselor cu inima să-ncerc
Să le-o cîștig cu ochii și cu vorba?
Ah, crudul gînd! Mai repede-aș putea
Coroane sclipitoare douăzeci
Să capăt! Dragostea m-a ocolit
De cînd eram încă în carnea mamei.
Și ca să-mi fie pentru totdeauna
Domnia dragostei nengăduită,
Batjocorită mi-e ființa însăși:
Din creștere oprit îmi e un braț
Ca rupt un ciot uscat al unei crengi
Și port umflată-n spate o cocoașă
Ca trupului batjocură să-i fie
Și un picior mai lung mi-e decît celalt,
Încît înfățișarea mi-e asemeni
Acelui pui de urs, pe care încă
Ursoaica nu l-a lins și care n-are
Cu ea nici umbră de asemănare.
Sînt om să pot să fiu iubit? Ce nebunie
Un gînd orbit să-ncerc nutri zadarnic...
Plăcere-n lume alta dacă n-am
Decît aceea de a da porunci,
De-a cîrmui puternic, stăpînind
Pe cei cu un obraz mai norocos
Decît al meu, îmi va fi cer doar visul
Coroanei și atît cît voi trăi

Îmi va fi iad întreaga lume-aceasta,
Pînă ce capu-nfipt pe trupul strîmb
Nu va purta coroană sclipitoare.
Și totuși, nu știu cum s-ating coroana...
Îmi stau atîtea vieți spre ea în cale...
M-am rătăcit ca-ntr-o pădure deasă,
Lovit și zgîriat de crengi și spini,
Și-mi cat drumul, dar din nou mi-l pierd,
Cu deznădejdea celui ce se-neacă...
Da, vreau coroana Angliei s-o am,
Dar chinului meu îi voi pune capăt;
Voi ști să-mi tai cu barda-n sînge drumul;
Doar știu zîmbi și pot, zîmbind, ucide.
Pot să și rîd cu moartea-n suflet, pot
Să port pe-obraji și lacrimi mincinoase
Și după-mprejurări să-mi fie chipul.
Voi ști să-nec mai mulți corăbieri
Decît sirena[61] poate fermeca;
Și cu privirea-mi cruntă mai mulți oameni
S-omor decît ucide baziliscul[62].
Ca Nestor[63] de-nțelept pot cuvînta
Și mai dibaci să-nșel decît Ulise,
Alt Sinon[64], pot o altă Troia-nfrînge...
Și pot culori și-nfățișări să iau
Cît nici cameleonul n-are-atîtea —
Și chipuri schimb mai mult decît Proteu[65]
Și chiar pe sîngerosul Machiavel[66]
Pot să-l învăț eu multe[67]. Toate pot.
Voi ști și de coroan-a-mi face parte.
Voi prinde-o chiar de-ar fi și mai departe.

SCENA 3

În Franța. O încăpere în palat.

Trîmbițe. Intră Louis, rege al Franței, lady Bona (Princesse Bonne), suita. Regele se urcă pe tron; apoi intră regina Margareta, prințul Edward, fiul ei, și contele de Oxford.

REGELE LOUIS *(ridicîndu-se):*
Frumoasa mea regin-a Engliterei,
Te rog, șezi lîngă noi, nu se cuvine

Prin nașterea și rangul tău înalt
Să nu te-așezi cînd Ludovic se-așază.

MARGARETA: Puternic rege-al Franței, Margareta
Învaț-acum s-asculte cînd un rege
Îi poruncește... și-a plecat drapelul...
E drept că-n zile mult mai fericite
Am fost regina Albionului,
Dar dreptul, astăzi, soarta dușmănoasă
Mi l-a zdrobit călcîndu-mă-n picioare
Și zac în pulbere acum și-ncerc
Să mă împac cu locul meu umil.[68]

REGELE LOUIS: De ce această mare deznădejde?

MARGARETA: De-o pricină ce-mi scaldă ochii-n lacrimi
Și inima și glasul mi-l îneacă.

REGELE LOUIS: Te stăpînește,-așază-te alături

(o așază lîngă el.)

Și capul nu-l pleca sub jugul sorții;
Învingătoare, ține fruntea sus
Și spune-mi ce durere te frămîntă,
Căci Franța, poate, ți-o va ușura.

MARGARETA: Îmbietorul tău cuvînt trezește
În mine iar puterea vorbei mele;
Deci află, Ludovic, că soțu-mi Henric
E detronat și-i astăzi în surghiun,
În Scoția[69], în neagră părăsire,
În timp ce Edward, ducele de York,
Uzurpă tronul regelui de drept
Și este uns ca rege-al Engliterei.
De-aceea, eu, sărmana Margareta,
Cu Edward, care-i prinț moștenitor,
Venim să-ți cerem sprijin, ajutoare;
Și dacă tu ne lași, ne pierdem!
Ar vrea și Scoția să ne ajute;
Nu poate însă. Sfetnicii, poporul
Ne-au părăsit călcîndu-și legămîntul.
Soldații noștri au fost puși pe fugă;
Comorile ni-s jefuite; sîntem
De plîns; la poarta milei tale batem.

REGELE LOUIS: Furtuna, doamnă,-nfrunt-o prin răbdare,
În timp ce noi vom chibzui s-o spargem.

MARGARETA: Întîrziind, dușmanul se-ntărește.

REGELE LOUIS: De-amîn îmi va fi sprijinul mai tare.

MARGARETA: Tovarăș în durere-i nerăbdarea...
Ah, iată pricina durerii noastre...

(Intră Warwick cu suita sa.)

REGELE LOUIS: Dar cine intr-așa semeț la noi?
MARGARETA: E contele de Warwick, cel mai tare
Prieten al lui Edward.
REGELE LOUIS *(coborînd de pe tron. Margareta se scoală)*:
Bun venit,
Viteze Warwick. Ce te-aduce-n Franța?
MARGARETA *(aparte)*:
O nouă vijelie se vestește...
Stăpîn pe vînt și ape-i omu-acesta.
WARWICK: Eu, sire, vin trimis de Edward rege,
Stăpînul, domnul meu și-al tău prieten,
Ca să salut regeasca ta ființă
Cu toată dragostea prietenească
Și ca să încheiem o alianță,
Prin cununie apoi consfințind-o,
De vei voi pe principesa Bona,
Frumoasa-ți soră, să i-o dai lui Edward
Să-i fie lui și Angliei regină.
MARGARETA *(aparte)*:
De izbutește, Henric e pierdut.
WARWICK *(către principesa Bona)*:
Și vouă, doamna mea, îmi e solia
În numele măriei sale Edward
Să cer umil îngăduința voastră
Ca mîna s-o sărut și să vă spun
Ce flacără e-ntr-al lui Edward piept
De cînd zvonita voastră frumusețe
I-a așezat icoana voastră-n suflet.
MARGARETA: Cuvîntul ascultați-mi, rege, doamnă,
Pînă ce nu vă hotărîți răspunsul:
Nu din iubire Edward și-a pornit
Solia, ci dintr-o minciună doar.
Și oare cum ar mai domni tiranii,
De n-ar putea-alianțe tari să-ncheie?
Că e tiran ajunge să v-arăt
Că Henric n-a murit. Chiar mort de-ar fi,
Aici e Edward fiul lui și-al meu!
Gîndește, Ludovic, să nu-ți atragi

Pe capul tău prin hotărîrea ta
Primejdiile și disprețul lumii.
Pot ține sceptrul și uzurpatorii...
O clipă doar, căci cerul îi răstoarnă.

WARWICK: Ha, jignitoare Margareta.

PRINȚUL EDWARD: Nu,
Regină.

WARWICK: Nu. Uzurpator ți-e tatăl
Și nu ești prinț cum nu-i nici ea regină.

OXFORD: Îl șterge Warwick deci pe John de Gaunt,
Ce-a subjugat aproape toată Spania[70];
Și, după John, pe înțeleptul Henric
Al patrulea, oglind-a-nțelepciunii;
Și după prințul înțelept, pe Henric
Al cincilea, cuceritorul Franței;
Urmașul drept al lor e-al nostru Henric.

WARWICK: Dar, Oxford, vorba ta frumoasă uită
Să spună cum pierdu întreaga zestre
Al șaselea din Henrici... Nu-i așa?
Gîndesc că sfetnicii francezi zîmbesc
Cînd te ascultă; dar să trecem peste.
O stirpe de șaizeci și doi de ani[71]
Ne-ai arătat, dar este prea puțin
Să poată șterge dreptul la domnie.

OXFORD: Cum, Warwick, poți pe rege să-l înfrunți,
Supus de i-ai fost ani treizeci și șase?
Și din trădare nu roșești?

WARWICK: Dar, Oxford,
Cel ce-ntru lucruri drepte trage spada
Să vrea zadarnic să slujească-o stirpe
În apărarea unui drept furat?
Spre cinstea ta, pe Henric lasă-l. Vino,
Pe Edward recunoaște-l rege.

OXFORD: Cum
Să-l recunosc drept rege pe acela
Care-a ucis prin judecată strîmbă
Pe fratele meu, lordul Aubrey Vere?
Și, mai mult, care tatăl mi-a zdrobit
Deși bătrîn era, pe prag de moarte?
Nu, Warwick, nu...
Cît brațul mi-l va ține treaz viața,
În sprijin casei Lancaster va sta.

WARWICK: Și eu într-a lui York.

REGELE LOUIS: Regină și prinț Edward, Oxford, vreți
Să vă retrageți ca să pot o clipă
Cu Warwick sta de vorbă...

MARGARETA *(aparte):*
Deie Domnul
Să nu-l cîștige vorbele lui Warwick.

(Se retrage urmată de prințul Edward și de Oxford.)

REGELE LOUIS: Pe conștiința ta, răspunde-mi, Warwick,
Îți este Edward rege-ntr-adevăr?
Căci mi-ar fi greu, vezi, să mă leg de-un rege
Ce n-ar fi drept ales de-ai săi supuși.

WARWICK: Răspund cu numele și-onoarea mea.

REGELE LOUIS: Răspunde-mi, însă, crezi că-l vrea poporul?

WARWICK: Cu-atît mai mult poporu-l vrea pe Edward,
Cu cît pe Henric nu-l iubea de loc.

REGELE LOUIS: Acum să trecem și la celalt fapt.
Să nu ne-ascundem după deget. Spune-mi,
În ce măsură Bona-i este dragă?

WARWICK: Regească e iubirea lui. Eu însumi
De dragostea-i l-am auzit spunînd
Că-i este ca o plantă răsfățată
De roadele pămîntului întreg,
Hrănită-n raza cald-a frumuseții,
Sortită flori să dea și fructe rare;
Iubirea-i mai presus de gelozie,
Dar nu și de disprețul doamnei Bona —
Cînd nu s-ar sinchisi de dorul lui.[72]

REGELE LOUIS: Și-acum, iubită soră, poți răspunde
Ce hotărîre iei?

BONA:
Ori de primești
Ori nu, răspunsul meu va fi al tău.

(Către Warwick.)

Și totuși, pot mărturisi c-adesea,
Mult înainte de această zi,
Cînd ascultam din zvonuri multe faima
De-al vostru rege, judecata mea
Nu rămînea străină de dorinți.

REGELE LOUIS: Atunci, răspunsul, Warwick, iată-l: Bona
Lui Edward îi va fi soție. Acum
Vom scrie actul, hotărînd de-asemeni

Și dreptul văduvei, pe care Edward
Îl va făgădui surorii mele,
Dar pe măsura zestrei ce-i aduce.

(Către Margareta.)

Fii martoră, regină Margareta,
Că regelui de Anglia îi dăm
Soție pe prințesa noastră Bona.

PRINȚUL EDWARD: Nu regelui, ci doar lui Edward duce.

MARGARETA: Viclean ești, Warwick. Tu ai pus la cale
Această alianță, să mă-nlături,
Căci pîn-a nu veni tu, Ludovic
Era prietenul lui Henric.

REGELE LOUIS: Dar
Eu tot mai sînt prietenul lui Henric
Și-al Margaretei. Titlul vostru însă
La tronul Angliei de este slab,
Dovadă și-a lui Edward izbutire,
E drept să nu mai trebuiască astfel
Ca ajutorul meu făgăduit
Să vi-l mai dau, dar veți primi din parte-mi
Bunăvoința ce vi se cuvine,
Pe care rangul meu v-o poate da.

WARWICK: În Scoția trăiește-n pace Henric,
Cum n-are ce să piardă, nici nu pierde;
Iar voi, regină altădat,-aveți
Un tată ce vă poate întreține,
Încît povară lui să-i fiți, nu Franței!

MARGARETA: Taci, trùfaș Warwick, făcător de regi
Și îndrăzneț nimicitor al lor,
Nu voi pleca de-aici, pînă ce plînsu-mi
Plin de credință pentru adevăr
N-a fi deschis lui Ludovic mari ochii
Pe viclenia ta afurisită
Și pe-a lui Edward schimă de fățarnic.
Tu, cu stăpînul tău, cu-aceleași pene
Același soi de păsări sînteți...[73]

(Se aude sunînd din corn.)

REGELE LOUIS: Vreo veste-i pentru noi sau pentru Warwick?

(Intră un vestitor.)

VESTITORUL: Scrisoare pentru lord ambasador,
Trimisă de marchiz de Montague.

(Către rege.)

Acestea-s pentru maiestatea voastră.

(Către regina Margareta.)

Trimise sînt de-al nostru rege-acestea:
Sînt pentru doamna, dar din partea cui
Nu știu...

(Toți deschid scrisorile și le citesc.)

OXFORD: Regina și stăpîna mea
Văd că surîde veștilor ce află,
Iar Warwick la citirea alor sale
Se-ncruntă.

PRINȚUL EDWARD: Regele, ia seama, vezi
Cum bate din picior. E mînios.
Nădăjduiesc să iasă bine.

REGELE LOUIS: Warwick,
Ce vești? Și tu, frumoasa mea regină?

MARGARETA: Îmi umple inima scrisoarea mea
De-o bucurie nesperată.

WARWICK: Eu
Cuprins sînt, sire, de mîhnire-adîncă
Și revoltat de-o supărare mare.

REGELE LOUIS: Cum? Regele tău s-a căsătorit
Cu lady Grey? Fățarnica-nșelare
A ta și-a lui, scriindu-mi, vrea s-o iert,
Rugîndu-mă ca toate-acestea eu
Cu inima ușoară să le iau?
Aceasta-i alianța lui cu Franța?
Cutează astfel să ne înjosească?

MARGARETA: Măria ta vestit-a fost de mine!
Acestea sînt dovezile iubirii
Lui Edward ducele și ale cinstei
Lui Warwick...

WARWICK: Rege Ludovic,
Aici, în fața cerurilor, jur,
Da, pe nădejdea fericirii-eterne,
Că sînt nevinovat, că n-am știut
De tot ce Edward singur săvîrșit-a...
Atît roșesc de fapta lui urîtă,
Încît de azi nu mai mi-i rege Edward.

El însuși și mai tare ar roși
De și-ar putea vedea nemernicia.
Să uit că tata pentru casa York
Și-a dat tributul morții prea devreme?[74]
Eu ochii mei în van să-i fi închis
Pe-o grea jignire a nepoatei mele?[75]
Să uit că fruntea i-am încununat-o,
Că eu de dreptul nașterii pe Henric
L-am despuiat, ca să mă văd acum
Plătit cu-aceast-amarnică-njosire?!?
Pe el să cadă înjosirea. Da.
Răsplata mi-e onoarea. Ca să-mi capăt
Iar cinstea, prăpădită pentru dînsul,
Eu mă dezleg de el. Mă leg de Henric.
Regină nobilă, să ne uităm
Îndușmănirea din trecut. Acum
Sînt servitorul tău plin de credință.
Voi răzbuna pe principesa Bona
Și iar pe tron o să-l așez pe Henric.

MARGARETA: Îmi schimbă ura în prietenie
Aceste vorbe, Warwick; uit greșeala-ți
Și veselă sînt că ești de-ai lui Henric.

WARWICK: Da, într-atîta-i sînt prieten drept,
Că, rege Ludovic, de vei voi
Un număr mic de-ostași aleși să-mi dai,
Pe coasta noastră îi voi coborî
Și voi da jos tiranul de pe tron.
Soția-i proaspătă nu-l va salva,
Iar Clarence... văd din veștile primite,
Că-nclină fratele să-și părăsească.
Văzînd cum în alegerea soției
Dînd pas unei dorințe pătimașe,
El a uitat onoarea lui, de-asemeni
Și binele și cinstea țării noastre.

PRINȚESA BONA *(către Ludovic)*:
Mai bine cum voi fi eu răzbunată
Decît prin ajutorul ce-l vei da
Nefericitei nobile regine?

MARGARETA: Ilustre rege, cum să mai trăiască
Sărmanul Henric dacă nu voiești
Să-l scapi din deznădejdea lui amară?

PRINȚESA BONA: Mi-e pricina cu a reginei una.

WARWICK: Și-a mea, prințesă, strînsă e de-a voastră.

REGELE LOUIS: A mea e-a ei, a ta e-a Margaretei,
Deci, hotărît sînt să vă stau în sprijin.

MARGARETA: Din inimă la toți vă mulțumesc.

REGELE LOUIS: Întoarce-te, herald al Engliterei,
Și zisului tău rege Edward spune-i
Că Ludovic, eu, rege-al Franței, dornic
Sînt să-i trimit actori de nunta lor
Ca bal să-i fac și lui și ei, soției.
Tu ai văzut ce s-a-ntîmplat, deci, du-te,
Vestește-ți și-ngrozește-ți regele.

PRINȚESA BONA: Și spune-i că-n nădejdea de-a fi văduv,
Cununi de salcie-i voi împleti.[76]

MARGARETA: Să-i spui că doliul nu-l mai port, că-l zvîrl
Și gata sînt armura s-o îmbrac.[77]

WARWICK: Să-i spui că m-a jignit adînc, că-n schimb
Și-n scurtă vreme îl voi detrona.
Ți-ai cîștigat simbria — pleacă.

(Vestitorul iese.)

REGELE LOUIS: Warwick,
Cu Oxford mergi în fruntea unei oști
De cinci mii de ostași și treceți marea
Și bateți-l pe Edward. Apoi, grabnic,
Regin-aceasta nobilă și fiul
Vă vor urma cu alte ajutoare.
Dar ca să-mi spulberi orice îndoială,
Ce chezășie-mi dai că vei rămîne
Statornic, Warwick, în credința ta?

WARWICK: Drept chezășie a credinței mele —
De vor regina și cu fiul ei —
Pe fiica mea iubită o unesc
Cu prințu-acesta-n sfîntă cununie.

MARGARETA: Primesc și legămîntul mă încîntă.
Nu sta pe gînduri, Edward — e frumoasă
Și bună,-ntinde mîna ta lui Warwick.
Cu strîngere de mînă-ncredințează-l
Că-ți va fi numai fata lui soție.

PRINȚUL EDWARD: Primesc, căci demnă e și mîna-ntind,
Făgăduinței mele, chezășie![78]

(Dă mîna lui Warwick.)

REGELE LOUIS: Să nu întîrziem. Să strîngem oastea,
Iar voi, senior și amiral Bourbon,
Pe ale noastre năvi să-i treceți marea.

Pe Edward sînt grăbit să-l văd dat jos:
A îndrăznit pe o prințes-a Franței[79]
S-o ceară-n mincinosul lui pețit.

(Ies toți, cu excepția lui Warwick.)

WARWICK:

Sol al lui Edward am venit. Mă-ntorc
Vrăjmaș de moarte-al lui de nempăcat.
Mi-era solia să-l căsătoresc:
Războiul e răspunsul cererii!
Doar eu unealta jocului să-i fiu?
Atunci tot eu, doar eu, să-i fiu pedeapsa.
Eu l-am suit pe tron, eu îl răstorn...
Și nu din mila unui Henric bun.
Jignit de Edward sînt. Deci, mă răzbun.

(Iese.)

ACTUL IV

SCENA 1

La Londra, o încăpere în palat.
Intră Gloucester, Clarence, Somerset, Montague și alții.

GLOUCESTER: Ei bine, frate Clarence, ce crezi oare
De-această nuntă a lui lady Grey?
Nu crezi că foarte bine face Edward?
CLARENCE: Prea mult era de-aici și pînă-n Franța
Ca să aștepte-ntoarcerea lui Warwick.[80]
SOMERSET: Tăcere! Vine regele, milorzi.

(Trîmbițe. Intră regele Edward și suita. Lady Grey e înveșmîntată în regină. Pembroke, Stafford, Hastings și alte personaje.)

GLOUCESTER: ... Cu tot ce și-a ales ca mai de preț!
CLARENCE: Aș vrea să-i spun fățiș tot ce gîndesc.
REGELE EDWARD: Hei, Clarence, de alegerea-mi ce spui?
De ce stai gînditor și parcă pregeți?
CLARENCE: Spun ce n-ar spune Ludovic și Warwick...
Căci le-ar lipsi curajul... și n-ar vrea
Să simtă ce jignire le aducem.
REGELE EDWARD: Să presupunem chiar că s-ar jigni...
Ei și?!... Ei Ludovic și Warwick sînt,
Eu Edward sînt și regele lui Warwick
Și-al tău, deci împlinească-mi-se voia.
GLOUCESTER: Și voia ți se va-mplini: ești rege.
Dar o căsătorie prea grăbită
E rareori și fericită.
REGELE EDWARD: Richard,
Și tu mi-ești, frate, tot jignit?
GLOUCESTER: Eu, nu.
Ferească Dumnezeu să dezunesc

Ce Domnul a unit... Ar fi păcat
Între doi soți atît de potriviți
O dezunire să voiesc.

REGELE EDWARD: Lăsînd
Deoparte scîrba și disprețul vostru
De ce n-ar fi să-mi fie lady Grey
Soție și regina Engliterei?
Voi, Somerset și Montague, răspundeți,
Dați drumul liber gîndurilor voastre.

CLARENCE: Părerea vrei să mi-o cunoști? Da? Iat-o.
Îți va fi dùșman Ludovic. Pe Bona
Pețindu-i-o, tu l-ai batjocorit.

GLOUCESTER: Dezonorat a fost de-asemeni Warwick,
Căci tu solia lui i-ai dezmințit-o,
Căsătorindu-te cînd și-o-mplinea.

REGELE EDWARD: Dar dacă îi împac pe amîndoi,
Pe Ludovic și Warwick, săvîrșind
Mai știu și eu ce-atrăgătoare faptă?[81]

MONTAGUE: Dar limpede rămîne c-alianța
Cu Franța-ar fi-ntărit regatul nostru
Mai mult decît un sprijin dinăuntru.

HASTINGS: Cum? Montague nu știe că regatul
Mai tare e și mai ferit de rele
Dacă rămîne sieși credincios?

MONTAGUE: Fără-ndoială, dar mai tare-ar fi,
Un sprijin dacă și-ar găsi în Franța.

HASTINGS: Mai bine să ne folosim de Franța,
Să nu ne-ncredem însă-ntr-însa. Sprijin
Ne fie mările și Dumnezeu,
Cel care ni le-a dat ca zid puternic.
Să ne-apărăm cu ajutorul lor!
Tăria lor e apărarea noastră.

CLARENCE: Moștenitoarea lui lord Hungerford
O merită cu prisosință, Hastings,
Doar pentru-aceste vorbe.

REGELE EDWARD: Ce-ai de zis?
A mea-i voința și al meu e darul —
Ce spun e lege.

GLOUCESTER: Cred, măria ta,
Că fratelui soției tale dîndu-i
Pe fiica lui lord Scales, ai cam greșit.
Mai bine mie mi-o dădeai, sau poate

Lui Clarence, dar soția îți sleiește
Acum întreaga dragoste de frate.

CLARENCE: Și nici pe fiul noii tale doamne
Nu trebuia să-l fericești cu fiica
Lui lord Bonville, lăsîndu-ți frații singuri
Norocul lor aiurea să-și încerce.

REGELE EDWARD: Doar pentru-atît, sărmane Clarence, doar
Pentru-o femeie ești nemulțumit?!
Fii liniștit, căci ți-oi găsi și ție...

CLARENCE: Așa cum ți-ai ales-o pe a ta
Ți-ai dovedit priceperea... Măruntă-i...
De treaba mea îmi voi vedea eu singur.
În felu-acesta cred că plec curînd.

REGELE EDWARD: Rămîi sau pleci, oricum, e rege Edward;
Voința ta nici n-are cum să-l lege.

REGINA ELIZABETH: În cuget drept, să recunoașteți, lorzi,
Că pîn-a nu fi fost eu înălțată
De către maiestatea sa, regină —
De-o joasă naștere eu nu am fost.
Femei născute mult mai jos și totuși
S-au înălțat în soarta lor aleasă.
Deși sînt mîndră de această cinste,
Răceala voastră,-a tuturor acelor
Pe care i-aș vrea prieteni îmi umbrește
Cu teamă și tristețe fericirea.[82]

REGELE EDWARD: Iubito, de se-ncruntă, să nu-ți pese!
Ce rău să te pîndească-atîta timp
Cît Edward ți-e prieten credincios
Iar ei de rege trebuie s-asculte?
De rege să asculte și pe tine
Să te iubească, dacă le e teamă
De ura mea! Iar dacă nu se tem,
Cu-atît mai rău pentru ei toți — pe tine
Te voi feri, pe ei îi voi distruge.[83]

GLOUCESTER *(aparte)*:
Aud, vorbesc puțin și cuget mult.

(Intră un vestitor.)

REGELE EDWARD *(către vestitor)*:
Ce vești și ce scrisori aduci din Franța?

VESTITORUL: Stăpîne, n-am nici o scrisoare,-aduc
Doar cîteva cuvinte și acelea

Iertate de-mi vor fi doar dinainte
Voi îndrăzni să le rostesc.

REGELE EDWARD: Iertate-ți sînt, dar spune-mi vorba lor
Deplin, așa cum ți-ai înscris-o-n minte.
În ce chip ne răspunde Ludovic?

VESTITORUL: Plecînd, acestea vorbele i-au fost:
„Fățarnicului rege Edward spune-i
Că Ludovic, eu, rege-al Franței, dornic
Sînt să-i trimit actori la nunta lor
Ca bal să-i fac și lui și ei, soției..."

REGELE EDWARD: E Ludovic atîta de viteaz?
Mă socotește drept un Henric, poate?
Dar de căsătoria mea ce-a spus
Prințesa Bona?

VESTITORUL: Iată vorba ei,
Rostită-n liniște și cu dispreț:
„Să știe că-n nădejdea de-a fi văduv
Cununi de salcie-i voi împleti".

REGELE EDWARD: Nici că putea să spună mai puțin.
A fost jignită... Margareta, însă,
Știu că era acolo, ce spunea?

VESTITORUL: Spunea că doliul nu-l mai poartă,-l zvîrlă
Și gata e armura s-o îmbrace.

REGELE EDWARD: Pesemne-ar vrea să fie amazoană.
Dar ce-a spus Warwick de jignirea-adusă?

VESTITORUL: Mai tare supărat ca toți ceilalți
Pe maiestatea voastr,-așa vorbi:
„Să-i spui că m-a jignit adînc; că-n schimb,
Și-n scurtă vreme îl voi detrona".

REGELE EDWARD: Ah, trădătorul! A-ndrăznit aceasta?
Prea bine, va fi zăngănit de arme!
Și vor plăti pentru înfumurare...
Dar Warwick — s-a-mpăcat cu Margareta?[84]

VESTITORUL: Da, sire. Prințul Edward se însoară
Cu a lui Warwick fiică.

CLARENCE *(aparte)*:
Cea dintîi.
Se va-nsura cu cea de-a doua Clarence.

(Tare.)

Adio, frate rege, și... ai grijă.
Eu plec să-i cer lui Warwick fata-a doua;
Regat nu am, dar vreau în căsnicie

Să nu fiu mai prejos de tine. Voi,
Aceia ce sînteți de partea mea
Și a lui Warwick, mă urmați acum.[85]

(Clarence iese, urmat de Somerset.)

GLOUCESTER *(aparte)*:
Eu nu. Îmi fuge gîndul mai departe.
Rămîn, dar nu de al lui Edward drag,
Ci de acela al coroanei.

REGELE EDWARD: Clarence
Și Somerset s-au alipit lui Warwick!
Orice s-ar întîmpla, sînt înarmat.
Iuțeala-i bună-n deznădejdea clipei.
Pembroke și Stafford, mergeți, adunați
Ostași și pregătiți-vă de luptă.
Dușmanul poate chiar c-a debarcat.
Sosesc și eu.

(Pembroke și Stafford ies.)

Hastings și Montague,
O clipă — risipiți-mi îndoiala.
Voi doi, prin sînge și prin alianță,
Vă înrudiți cu Warwick. Vreau să știu:
Țineți mai mult la el decît la mine?
De este-așa, atunci plecați la dînsul;
Mai bine să vă știu dușmani pe față
Decît numai cu numele prieteni.[86]
Dar dacă sînteți hotărîți a-mi fi
Statornici în credință și-ascultare,
Legați-vă prin jurămînt de mine
Ca liniștea întreagă să mi-o capăt.

MONTAGUE: Pe cît e Montague plin de credință
Pe-atîta Dumnezeu să-l ocrotească...

HASTINGS: ...Pe Hastings cît cu Edward va ținea.

REGELE EDWARD: Rămîi de partea noastră, frate Richard?

GLOUCESTER: Da... orice-ar fi să ți se mai întîmple.

REGELE EDWARD: Acuma știu că voi învinge. Mergem
Ca să-l întîmpinăm cum se cuvine
Pe Warwick și armatele-i străine.

(Ies.)

SCENA 2

O cîmpie în Warwickshire.
Intră Warwick și Oxford, cu ostași francezi.

WARWICK: Merg bine toate, crede-mă, milord,
Poporul ne urmează. Vine gloată.

(Apar Somerset și Clarence.)

A, iată-i și pe Somerset și Clarence.
Prieteni sînteți? Spuneți iute, lorzi.
CLARENCE: Milord, fără-ndoială.
WARWICK: Atuncea, Clarence, Warwick te primește
Din toată inima. Pe Somerset
La fel. Socot că este-o lașitate
Să mai păstrezi vreun pic de îndoială,
Cînd omul nobil mîna ți-a întins-o.
Nu pot pe Clarence, frate al lui Edward,
Cu nici un chip să-l socotesc fățarnic
Deci, bun venit! A ta va fi și fata.
Acum întunecatul văl al nopții
Să-l folosim, în timp ce al tău frate
E-n lagăr și îi sînt ostașii toți
Rătăcitori prin satele din jur
Și doar de-o simplă gardă e păzit.
Deci, noi să-l prindem pe neașteptate —
Iscoadele îmi spun c-ar fi ușor —.
Cum altădat' vînjosul Diomed
Și cu Ulise au putut pătrunde
Plini de-ndrăzneală-n lagărul lui Rhesus[87]
Furînd funeștii telegari de Thracia,
La fel, acoperiți de vălul nopții,
Lui Edward straja să i-o răsturnăm
Și-apoi pe el să punem mîna. Dar
Nu-l vom ucide. Doar să-l prindem vreau.
Strigați toți numele lui Henric. El e
A noastră căpetenie! 'Nainte!

(Toți strigă: „Henric!")

Cu noi, cu Warwick, fie Sfîntul George!
Să mergem deci, și făr-a face zgomot...
Ne ție într-a sa veghere Domnul.

(Ies.)

SCENA 3[88]

Lagărul lui Edward lîngă Warwick.
Intră trei străjeri pentru a păzi cortul regelui.

ÎNTÎIUL STRĂJER: La post, băieți, că doarme vodă.
AL DOILEA STRĂJER: Cum
De nu se bagă-n pat?
ÎNTÎIUL STRĂJER: Nu. A jurat
Că-n pat n-a mai dormi pînă ce Warwick,
Sau el — va fi să fie-nvins.
AL DOILEA STRĂJER: Pe mîine
E vorba să se-ntîmple, dacă-i Warwick
Pe-aproape-așa cum se tot spune.
AL TREILEA STRĂJER: Cine-i
Cel care doarme-n cort cu regele?
ÎNTÎIUL STRĂJER: E lordul Hastings, bun prieten...
AL TREILEA STRĂJER: Da?!
De ce-i poruncă șefii-n sat să doarmă
Și vodă-n cîmp și-n frig?!
AL DOILEA STRĂJER: E-un post de cinste,
Fiindcă e primejdios.
AL TREILEA STRĂJER: De, mie
Mai mult îmi place cinstea cu odihnă,
Decît o cinste prea primejdioasă.
Gîndesc că Warwick, dac-ar ști cum e
Pe-aicea, ar veni ca să-l deștepte...
ÎNTÎIUL STRĂJER: ...De n-ar fi zidul sulițelor noastre.
AL DOILEA STRĂJER: Așa-i. De ce-am păzi altminteri cortul,
De n-ar fi ca de dușmani să-l ferim?

(Intră Warwick, Clarence, Oxford, Somerset și alții.)

WARWICK *(cu glas scăzut)*:
Acolo-i cortul lui și iată garda.
Curaj! Acum e clipa să-ndrăznim;
Vrem cinstea să ne-o căpătăm. 'Nainte,
Urmați-mă, al nostru va fi Edward.
ÎNTÎIUL STRĂJER: Cine-i?

AL DOILEA STRĂJER: Stai. De nu, te-omor.

(Warwick și toți ai săi strigînd: „Warwick, Warwick", *se năpustesc asupra străjerilor care fug și strigă:* „La arme, la arme!" *Warwick și ceilalți îi urmăresc.*
Tobe și trîmbițe. Warwick împreună cu ai săi se înapoiază purtîndu-l pe sus pe Edward în halat și așezat într-un jilț. Gloucester și Hastings fug.)

SOMERSET: Hei, cine-s cei ce fug?
WARWICK: Sînt Richard și cu Hastings. Dă-le pace —
L-am prins pe duce.
REGELE EDWARD: Duce? Duce, Warwick?
La despărțire, rege mă numeai...
WARWICK: Dar altele sînt timpurile-acum,
De cînd, fiindu-ți sol, m-ai necinstit.
De pe regescul tron eu te dobor,
Căci duce York am hotărît să fii.
Cum să te las domnì peste-un regat,
Cînd nu știi să te porți cu solii tăi
Și-o singură soție nu-ți ajunge;
Cînd nu știi frații tăi să ți-i apropii
Și nici poporului să-i stai în sprijin;
Cînd nici nu poți să te păzești de dùșmani?
REGELE EDWARD: Și tu, tu, frate Clarence? Ah, văd bine,
Lui Edward i-a bătut ceasul căderii.
În ciuda însă a nenorocirii,
A ta și alor tăi, o, Warwick, totuși
Se va purta ca rege Edward. Dacă
M-a răsturnat în răutatea-i soarta,
Mi-i sufletul de roata ei ferit.
WARWICK: Rămîi în suflet rege-al Engliterei...

(luîndu-i coroana)

Căci Henric va purta coroana; rege
Adevărat va fi, tu numai umbra.
Lord Somerset, fii bun și du-l degrabă
Pe Edward ducele la frate-meu,
Episcopul de York. De-ndată-apoi
Ce-l voi fi-nfrînt pe Pembroke și pe-ai săi,
Voi merge însuși eu să-i dau lui Edward
Răspunsul de la Ludovic și Bona.
Dar, duce York, adio — pe curînd!

REGELE EDWARD:	Îndură omul tot ce vrea destinul... Zadarnic e să-nfrunți și val și vînt.

(Iese regele Edward și cu el Somerset, care-l păzește.)

OXFORD:	Ce ne rămîne alta de făcut Decît să mergem împotriva Londrei?
WARWICK:	Da, grija noastră cea dintîi e Henric: Pe tronul regilor să-l așezăm.

(Ies.)

SCENA 4

La Londra. O încăpere în palat.
Intră regina Elizabeth și Rivers.

RIVERS:	Ce-ndurerare, doamnă, schimb-a voastră Frumoasă față?
REGINA ELIZABETH:	Cum? iubite frate, Tot n-ai aflat nenorocirea Care-a căzut asupra lui biet Edward?
RIVERS:	Vreo luptă-n care-a fost înfrînt de Warwick?!
REGINA ELIZABETH:	Nu — și-a pierdut regeasca sa persoană.[89]
RIVERS:	A fost ucis stăpînul meu?
REGINA ELIZABETH:	Ca și ucis, căci e prizonier. Trădat a fost de paznicii fățarnici, Sau prins de dușman pe neașteptate. Mi s-a mai spus c-ar fi acum sub paza Episcopului din ținutul York, Bun frate al lui Warwick — dùșman deci.
RIVERS:	E drept, sînt veștile atît de rele... Încearcă totuși, doamna mea, să treci Prin clipele acestei suferințe. De ține Warwick azi puterea, mîine S-ar prea putea s-o piardă.
REGINA ELIZABETH:	Pîn-atunci Va trebui nădejdea să mă țină. De dragul rodului ce de la Edward Îl port, mă voi feri de deznădejde. Prin el pun frîu durerii și port crucea Nenorocirii mele, cu răbdare. Da, pentru el o lacrimă nu plîng —

Și-năbuș suspinarea ce mă frînge,
De teamă lacrimile și suspinul
Să nu omoare al lui Edward fruct,
Cel ce de drept va moșteni coroana.

RIVERS: Dar, doamnă, ce-i cu Warwick?

REGINA ELIZABETH: Mi s-a spus
C-ar fi în marș spre Londra, să-i așeze
Lui Henric iar pe frunte diadema.
Deci, bănuiesc că oamenii lui Edward
Se dau bătuți... Dar vrînd să preîntîmpin
Mînia de tiran (căci să te-ncrezi
În omul ce și-a mai călcat cuvîntul
Nu-i potrivit) mă duc la mînăstire[90],
Pe al lui Edward făt, pe mine însumi
Ferindu-ne de orice-nșelăciuni.
Cît mai e vreme, vino, să fugim,
Ca prinși, uciși de Warwick să nu fim!

(Ies.)

SCENA 5[91]

Un parc lîngă castelul Middleham în Yorkshire.
Intră Gloucester, Hastings, sir William Stanley și alții.

GLOUCESTER: Nu vă mirați, lord Hastings și sir William,
Că v-am adus acum în colțu-acesta
Întunecat al parcului. Doar știți
Că fratele meu Edward e captivul
Episcopului, iar acesta-i lasă
Atît de multă libertate-ncît,
Chiar dacă-i însoțit de cîțiva paznici,
Poate vîna în liniște. Pe-ascuns[92]
Eu l-am vestit că, dacă vine-ncoace,
Ca la vînat, la ceasul potrivit,
Găsi-va cai, prieteni, ajutoare
Ca să-l sloboadă din prinsoare...

(Intră regele Edward însoțit de un paznic vînător.)

VÎNĂTORUL: Sire,
De partea-aceasta-i vînătoarea...

REGELE EDWARD: Nu,
Prietene, aici sînt vînătorii.
Hei, frate și lord Hastings, stați la pîndă
Să prindeți cerbul Prea Sfinției Sale?

GLOUCESTER: E bun prilejul, frate, să nu-l pierdem.
La colțul parcului te-așteaptă calul.

REGELE EDWARD: Dar încotro?

HASTINGS: Spre Lynn, măria ta, de-acolo-n Flandra.

GLOUCESTER: E bine-așa. La fel gîndeam.

REGELE EDWARD: Lord Stanley,
Eu îndrăzneala ți-o voi răsplăti.

GLOUCESTER: Să ne grăbim. De-ajuns cu vorba.

REGELE EDWARD: Paznic,
Ai vrea să mă urmezi? Ce spui?

VÎNĂTORUL: Mai bine
Cu voi să merg decît spînzurătoarea!

GLOUCESTER: E timpul să pornim în goană.

REGELE EDWARD: Adio,
Episcope. Ferește-te de Warwick!
Și-nalță Domnului o rugăciune
Să pot iar mîna pe coroană pune!

(Ies.)

SCENA 6

O odaie în Turnul Londrei.

Intră regele Henric, Clarence, Warwick, Somerset, tînărul Richmond, Oxford, Montague, locotenentul comandant al Turnului și ostași din suită.

REGELE HENRIC: Acuma, domnule locotenent,
De vreme ce din voia Domnului
Și alor mei e Edward detronat
Și mi-am schimbat sclavia-n libertate
Și teama și durerea-n bucurie —
Ce-ți datorez, ieșind din închisoare?

LOCOTENENTUL: Supușii — domnilor nu cer nimic.
Dar, ruga mea umilă de-mi primești,
Eu cer măriei tale doar iertare.

REGELE HENRIC: De ce, locotenente? Te-ai purtat
Prea bine-ncît eu n-am să-ți uit purtarea
Ce închisoarea mi-a făcut mai dulce,
Așa cum pasării în colivie,
Cînd, după multele ei gînduri triste,
De-și amintește iar de cîntec, uită
Că totuși liberă a fost pe vremuri.
Dar Domnul și tu, Warwick, m-ați scăpat;
Recunoștința mea e pentru voi:
Unealtă-n mîna Domnului ai fost.
De-aceea, soarta mea în răul ei
Vrînd să mi-o-nfrîng, eu voi trăi umil
Ca astfel ea să nu mă mai rănească.
Și, ca poporul țării mele dragi
Să nu mai sufere pe urma mea,
Deși mai port coroana, totuși, Warwick,
Îți trec puterea guvernării ție,
Căci mîna ta e-n toate fericită.

WARWICK: Măria ta, vestit ești prin virtute;
Acum te-ai dovedit și înțelept,
Cătînd să fugi de-a soartei viclenie —
Cu stelele-s puțini cei ce se-mpacă![93]
Dar, sire, nu pot să mă-mpac la gîndul
Să fiu alesul eu, cînd ai pe Clarence.

CLARENCE: Nu, Warwick, tu ești demn să poruncești.
La naștere — și creanga de măslin,
Și laurii coroanei, hărăzite
Ți-au fost de ceruri, ca să fii în pace
Și-n luptă norocos[94]; de-aceea, tu,
Cu libera-mi voință, fii protector.

WARWICK: Dar eu pe Clarence îl aleg protector.

REGELE HENRIC: Voi, Warwick, Clarence, dați-mi mîna voastră...
Uniți-vi-le... Inimile-asemeni...
Și nici o nențelegere sau ceartă
Să nu vă asuprească stăpînirea:
De azi, protectori sînteți amîndoi.
Eu mă retrag și ultimele zile
Spre lauda Domnului mi le închin.

WARWICK: Ce spune Clarence de dorinț-augustă?

CLARENCE: Se va-nvoi doar de va vrea și Warwick,
Căci eu mă bizui pe norocul lui.

WARWICK: N-aș vrea... și totuși, fie. Deci, să mergem
Alături, două umbre a lui Henric,
Să-i ridicăm povara cîrmuirii,
Lăsîndu-i cinstea și odihna. Clarence,
Pe Edward trădător să-l recunoaștem
Și bunurile-i toate să le luăm.

CLARENCE: O moștenire și nimic mai mult.

WARWICK: Din ea și Clarence parte va avea.

REGELE HENRIC: Dar înaintea treburilor voastre,
Oricît de însemnate-ar fi, vă rog
(Porunca nu mi-o mai îngădui), faceți
Regina voastră să se-ntoarcă-n țară
Și Edward, fiul meu, căci mi-e altminteri
De-ngrijorare parcă-ntunecată
Întreaga bucurie-a libertății.

CLARENCE: Cît mai curînd vom face astfel sire.

REGELE HENRIC: Dar cine-i tînărul, lord Somerset,
Care-ți trezește-atîta luare-aminte?

SOMERSET: E, sire, Henric, contele de Richmond.

REGELE HENRIC: Nădejdea Angliei, vin' mai aproape...

(Punînd mîna pe capul tînărului.)

De-i dat vreunei tainice puteri
S-adeverească prorocirea mea,
Acest copil cu ochii mari, senini
Sortit e țara să ne-o fericească.
Croită-i fruntea lui pentru coroană,
Născută mîna-i ca să țină sceptrul,
Sortit e tronului să-i dea mîndrețea.
Iubiți-l. Binele vi-l va aduce.
Pe cît eu răul vi l-am fost adus[95]...

(Intră un vestitor.)

WARWICK: Ce vești ne dai, prietene?

VESTITORUL: Scăpat de la al vostru frate, Edward
Fugit e și s-ascunde în Bourgogne.

WARWICK: E-o veste rea. Dar cum de a scăpat?

VESTITORUL: A fost luat de Richard duce Gloucester
Și lordul Hastings. Ei îl așteptau
În taină mare-n marginea pădurii,
L-au smuls din mîna vînătorilor
Episcopului, fiindcă zilnic dînsul
Vîna... Era-ndeletnicirea lui.

WARWICK: Prea ușuratic fratele mi-a fost!
Măria ta, să mergem, să luăm
Măsuri ca răul să-l înlăturăm.

(Ies regele Henric, Warwick, Clarence, locotenentul și suita.)

SOMERSET: Nu-mi place fuga-aceasta a lui Edward.
El ajutoare va găsi-n Bourgogne,
Așa încît războiul iar ne paște.
Îmi umple inima de bucurie
Prezicerea lui Henric privitoare
La tînărul frumos. Îmi spune însă
Tot inima că astăzi, cînd furtuni
Se pot abate-asupra noastră multe
Dar și asupra tînărului Richmond,
Lord Oxford, bine-ar fi să preîntîmpin
Tot ceea ce i-ar fi spre rău; de-aceea
Noi să-l trimitem repede-n Bretagne
Cît timp țin tulburările aici.

OXFORD: Cuminte faci. De-i iarăși rege Edward,
Mi-i teamă că și Richmond va cădea.

SOMERSET: Da. Să-l pornim către Bretagne în grabă.
A nu mai pregeta e-o bună treabă.

(Ies.)

SCENA 7

În fața orașului York.
Intră regele Edward, Gloucester, Hastings, ostași.

REGELE EDWARD: Deci, frate Richard, Hastings — și voi toți,
Norocul rănile ne-o vindeca
Și iar lui Henric diadema-i iau.
Eu mările de două ori trecut-am
Și ajutoarele am izbutit
Să mi le-aduc pe toate din Bourgogne.
Sosiți acum din portul Ravenspurgh[96],
În fața porților cetății York,
Ce ne-o rămîne alta să-ntreprindem
Decît intrarea în ducatul nostru?

GLOUCESTER: Cum? Porțile sînt încuiate? Frate,
Povestea nu-mi prea place. Pregetînd

În pragul casei, mulți au fost vestiți
De răul care-i aștepta-năuntru.

REGELE EDWARD: Ne speriem de prevestiri? Oricum,
Cu binele sau răul — tot pătrundem.
Aici prietenii ne vor ajunge.

HASTINGS: Să batem. Să le cerem să descuie.

(Apar pe ziduri primarul Yorkului și ajutoarele sale.)

PRIMARUL: Milorzi, vestiți am fost că veți sosi.
În apărare poarta-am încuiat-o,
Căci azi lui Henric sîntem iar supuși.

REGELE EDWARD: Dar, domnule primar, de-i Henric rege,
E Edward cel puțin un duce York!...

PRIMARUL: Adevărat, milord, știu cine ești.

REGELE EDWARD: Îmi cer ducatul și mă mulțumesc
Cu stăpînirea lui.

GLOUCESTER *(aparte)*: Ha, vulpea știe —
O dată botul de l-a furișat —
Să se strecoare-ntreagă înăuntru...

HASTINGS: Hei, domnule primar, de ce mai pregeți?
Deschide,-ai regelui prieteni sîntem.

PRIMARUL: Adevărat?! Atunci, deschidem poarta.

(Coboară.)

GLOUCESTER: E-un înțelept ușor de dus de nas.

HASTINGS: Un bătrînel ce vede toate-n bine...
Ne-am strecurat. Dar cînd vom fi-năuntru,
Nu mă-ndoiesc că le vom da din plin
La toți învățătura cuvenită.

(Primarul însoțit de doi consilieri comunali revine la piciorul zidurilor cetății.)

REGELE EDWARD: Așa, primarule, aceste porți
Se-ncuie numai noaptea și-n război.
Te rog, dă-mi cheile. Nu-ți fie teamă...

(Îi ia cheile.)

Te-or apăra cu Edward toți ai săi
Și grijă vor avea și de oraș.

(Tobe. Intră în pas de marș Montgomery și oastea sa.)

GLOUCESTER: Sosește, frate, bunul nostru-amic
Sir John Montgomery; ori mă înșel?

REGELE EDWARD: Sir John, bine venit fii! Dar de ce
Ești înarmat?

MONTGOMERY: Ca să-l salvez pe Edward.
E-o datorie de supus fidel.

REGELE EDWARD: Îți mulțumesc, preabunul meu sir John,
Dar azi îmi cer doar dreptul la ducat
Și, Domnul cînd va vrea, voi cere restul.

MONTGOMERY: Atunci, adio, plec; voiam un rege
Să pot servi și nu un duce... Bateți
Voi, tobe, trîmbițe, sunați! Pornim.

(Pornește marșul.)

REGELE EDWARD: Sir John, o clipă stai, să mai vedem
Ce-i de făcut, coroana iar s-o capăt.

MONTGOMERY: Să mai vorbim? Dar două vorbe-ajung.
De te înalți acuma rege-i bine.
De nu, te las în voia soartei; plec
Și-ntorc din drum pe cei ce-ți vin în sprijin.
De ce-am lupta de nu mai vrei nimic?

GLOUCESTER: Te-oprești la socoteli mărunte, frate?

REGELE EDWARD: Cînd vom fi tari, și dreptul ni-l vom cere.
Acum cuminte-i să ne-ascundem planul.

HASTINGS: Ba nu. Azi armele să hotărască.

GLOUCESTER: E tare numai cel ce știe iute
Să urce treapta tronului rîvnit.
Noi rege te vom înălța și vestea
'ți va strînge mulți prieteni laolaltă.

REGELE EDWARD: Ei, faceți cum voiți!... Al meu e dreptul,
Căci Henric nu-i decît cel ce mi-l fură.

MONTGOMERY: Cu vorb-aceasta-mi recunosc stăpînul...
Lui Edward, deci, voi fi și scut, și sprijin.

HASTINGS: Sunați din trîmbiți. Edward rege fi-va
Acuma proclamat. Ostaș, citește.

(Îi dă o hîrtie. Trîmbițe.)

OSTAȘUL *(citind)*: „Edward al IV-lea, prin grația lui Dumnezeu, rege al Angliei și al Franței și lord al Irlandei..."

MONTGOMERY: Cel ce-ndrăznește al lui Edward drept
Să nu i-l recunoască-l chem să lupte
Aici cu mine într-o luptă dreaptă.

(Aruncă jos, în gest de provocare, mănușa de fier.)

TOȚI: Trăiască Edward al patrulea!
REGELE EDWARD: Îți mulțumesc, Montgomery. De-asemeni
Vă mulțumesc la toți. Dacă norocul
N-o să mă lase vă voi dovedi
Recunoștința mea. Acum rămînem
În York să ne petrecem noaptea. Mîine
În zori de zi, cînd roata soarelui
Se va-nălța la orizont, pornim
Să-l întîlnim pe Warwick și pe-ai săi,
Căci nu e Henric cel războinic... Clarence,
Fățarnicule, cît de rău îți șade
Să-l lingușești pe Henric și să-nșeli
Pe fratele tău, dar te prindem, Clarence,
Pe tine și pe Warwick, nici o grijă...
Ostași, cu noi victoria să fie,
Şi-o veți simți în sporuri de simbrie.

SCENA 8

La Londra. O sală în palat.

Intră regele Henric, Warwick, Clarence, Montague, Exeter și Oxford.

WARWICK: Milorzi, deci care-i hotărîrea voastră?
Din Belgia Edward s-a înapoiat
Cu oaste mare de germani puternici
Și olandezi greoi. El a trecut
Strîmtoarea fără piedici sau furtună.
Acum se-ndreaptă repede spre Londra
Și, nestatornică, mulțimea-aleargă
Sub steagul lui și oastea i-o sporește.
OXFORD: Să ridicăm oștirea și să-l batem.
CLARENCE: Ușor stingi cu piciorul o scînteie.
Dar dac-o lași, nici rîuri nu sting focul.
WARWICK: Am în ținutul meu prieteni buni,
Cuminți în pace, îndrăzneți în luptă.

Îi voi chema. Tu, Clarence, fiul meu[97],
Mergi iute-n Suffolk, Norfolk și în Kent
Și cavalerii strînge-i toți sub steaguri.
Tu, frate Montague, o să găsești
În Buckingam, Northampton, Leicestershire
Destui bărbați să vrea să te urmeze.
Tu, Oxford, mult iubit în Oxfordshire,
Ridică toți prietenii în ceată
Și pînă va fi dat să ne întoarcem
Rămîne-nconjurat în Londra Henric
De toți supușii săi care-l iubesc
Cum insula de mare e păzită
Sau cum în hora nimfelor, Diana[98].
Să mergem, fără vorbe de prisos.
Măria ta, cu bine.

REGELE HENRIC: Cu bine, Hector, reazem Troiei mele! [99]

CLARENCE: Ți-arăt credință sărutîndu-ți mîna.

(Sărută mîna lui Henric.)

REGELE HENRIC: Cu bine și noroc, iubite Clarence.

MONTAGUE: Curaj, măria ta, rămîi cu bine.

OXFORD *(sărutînd mîna lui Henric)*:
Pecetea legămîntului — cu bine.

REGELE HENRIC: Iubite Oxford și tu, Montague,
Voi, toți, primiți urarea mea de bine.

WARWICK: Adio, lorzi; la Coventry[100]-ntîlnirea!

(Ies Warwick, Clarence, Oxford și Montague.)

REGELE HENRIC: Aș vrea să mă mai odihnesc o clipă.
Dar vărul Exeter ce mai gîndește?
Nu cred că a lui Edward oaste-n stare-i
Cu oastea mea să intre-n bătălie.

EXETER: Mă tem de partea lui să nu-i atragă.

REGELE HENRIC: De-aceasta nu mă tem. Ei mă cunosc.
La tot ce mi-au cerut, urechea mea
N-am zăvorît-o. Nu i-am amînat.
Pe răni deschise mila-am revărsat-o
Și inimi de dureri am ușurat
Și lacrimile le-a secat blîndețea-mi.
La bogăția lor eu n-am rîvnit.
Cu biruri grele nu i-am apăsat.
Și nu m-am răzbunat de-am fost jignit.

De ce să-l vrea pe Edward, nu pe mine?
Nu, Exeter, aceste binefaceri
Așteapt-acum bunăvoința lor.
Cît timp un leu răsfață mielul, mielul
Pe urma leului va merge-ntr-una.

(Se aude strigîndu-se afară: „Jos Lancaster, jos Lancaster"!)

EXETER: Ascult,-ascultă strigătele, sire...

(Intră regele Edward, Gloucester, ostași. Larmă.)

REGELE EDWARD: Pe Henric, prindeți-l, pe Față-Blîndă
Luați-l, duceți-l — și-a doua oară
Mă proclamați ca rege-al Engliterei.

(Către Henric.)

Ești ca adunătura unor gîrle.
Privește-mă, eu sînt întreg izvorul.
De toate apele mă umflu, cresc
Și din secătuita-ți undă chiar.
Închideți-l în Turn și fără vorbe.

(Henric e dus sub pază.)

Acum, să mergem, lorzi, spre Coventry,
Ca să-l găsim pe îngîmfatul Warwick.
E vară, soarele e în putere.
De zăbovim, ni-e că ne prinde iarna
Și cu tăiosul vînt de piază rea
Nădăjduitul grîu ni-l va-ngheța.[101]

GLOUCESTER: Să mergem cît li-e oastea risipită.
Să-l prindem, fără veste, pe tîlhar.
Vitejilor, la Coventry — cu grabă!

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1[102]

Conventry.

Pe zidurile orașului apar Warwick, primarul, doi vestitori și diverși alții.

WARWICK *(către vestitori)*: Dar unde-i crainicul trimis de Oxford?
Departe ți-i de-acest oraș stăpînul?

ÎNTÎIUL VESTITOR: Mărșăluiește-ncoace dinspre Dunsmore.

WARWICK: Și fratele meu Montague departe-i?
Ce spune omul ce ni l-a trimis?

AL DOILEA VESTITOR: Cu oaste mare vine dinspre Daintry.

(Intră sir John Somerville.)

WARWICK: Pe unde crezi că-i Clarence, Somerville?
Ce spune ginerele meu iubit?

SOMERVILLE: Eu l-am lăsat cu oastea lui la Southam.
Aștept să fie-aici în două ceasuri.

(Se aud bătăi de tobă.)

WARWICK: Să fie Clarence? Tobele-i s-aud...

SOMERVILLE: Milord, nu. Southam este într-acolo.
Bătaia tobei vine dinspre Warwick.

WARWICK: Dar ce prieteni vin neașteptați?!

SOMERVILLE: Aproape sînt și-i vom vedea de-ndată.

(Tobe, flamuri, trîmbițe. Intră în pas de marș regele Edward, Gloucester și oastea lor.)

REGELE EDWARD: Gornist! La zid, să suni parlamentarea!

GLOUCESTER: Privește cum întunecatul Warwick
Cu oaste împănează meterezul.

WARWICK: Necaz neașteptat! E-aicea Edward.
Dar cin' iscoadele ni le-a-nșelat
Că n-au aflat nimic de drumul lui?

REGELE EDWARD: Ascultă, Warwick, poarta de-o descui,
Îndoi genunchiul, vorba-ți vei supune,
Pe Edward rege îl vei recunoaște
Cerșind iertare, dînsul ți-o va da.

WARWICK: Retrage-ți oastea ta și recunoaște
Pe-acela care ți-a fost dat coroana
Și ți-a luat-o... Ți-e stăpînul: Warwick.
Căindu-te, poți duce York rămîne.

GLOUCESTER *(către Edward)*: Credeam că, cel puțin, va spune rege...
Să-i fi scăpat o glumă, fără voie?

WARWICK: Ducatul nu-i un dar frumos?

GLOUCESTER: Da, da,
Frumos e cînd îl face un biet conte.
Eu unul ți-aș rămîne-ndatorat.

WARWICK: Lui frate-tău i-am dat întreg regatul.

REGELE EDWARD: Al meu rămîne, chiar de-i de la Warwick.

WARWICK: Dar nu ești Atlas[103] ca să-i porți povara.
Ești slab — și Warwick darul ți-l reia.
Mi-i Henric rege — lui îi sînt supusul.

REGELE EDWARD: Dar regele ți-i al lui Edward prins.
Răspunde însă, Warwick, ce se-ntîmplă
Cu trupul, cînd desprins îi este capul?

GLOUCESTER: Vai! Cum de-a fost nendemînatic Warwick?
Voia să fure „zecele“ — cînd colo,
Din cărți i-a fost sfeterisită „riga“.
Pe Henric l-ai lăsat în reședința
Episcopului și, fac rămășag,
O să te întîlnești cu el în Turn.[104]

REGELE EDWARD: Adevărat e... Și ești încă Warwick!

GLOUCESTER: Hai, Warwick, în genunchi, da, în genunchi...
Hai, bate fierul cît e cald... E timpul!

WARWICK: Mai bine singur mîna să mi-o tai
Și să ți-o zvîrl cu cealaltă-n obraz,
Decît s-ajung eu ție să mă-nchin.

REGELE EDWARD: Vîslește-n larg cît mai ai vînt prielnic!
Această mînă e nerăbdătoare

S-apuce proaspăt retezatu-ți cap
De pletele-i de corb și în țărînă
Să scrie cu-al tău sînge: „Nestatornic
A fost ca vîntul Warwick, dar acum
Ca dînsul mai statornic nu se poate".

(Cu tobe și cu flamuri, apare Oxford în fruntea oastei sale.)

WARWICK: Culori prietene! Sosește Oxford!

OXFORD: Cu Oxford, Oxford pentru Lancaster!

(Oxford și oastea lui intră în oraș.)

GLOUCESTER *(către Edward)*:
Sînt porțile deschise. Nu intrăm?

REGELE EDWARD: Nu. Alți dușmani din spate pot să sară.
Să-i așteptăm în bună rînduială.
Nu mă-ndoiesc că vor ieși din nou
Cu gînd să ne atace; dacă nu,
Le facem noi de hac la trădători.
Orașul nu e bine apărat.

WARWICK: Binevenit fii, Oxford! Te-așteptam!

(Cu trîmbițe și flamuri, apare Montague în fruntea oastei lui.)

MONTAGUE: Cu Montague — și pentru Lancaster!

(Montague și oastea lui intră în oraș.)

GLOUCESTER: Cu-al vostru sînge veți plăti trădarea
Și tu și frate-tău...

REGELE EDWARD: Cu cît va fi
Mai tare dúșmanul, cu-atît izbînda
Va fi mai mare — eu așa presimt!

(Cu tobe și cu flamuri apare Somerset în fruntea oastei lui.)

SOMERSET: Cu Somerset și pentru Lancaster!

(Intră în oraș.)

GLOUCESTER: Cu-același nume doi duci Somerset
Plătitu-au cu viața socoteala

Cu casa York. Și tu vei fi al treilea,
Dacă din mîini n-o fi să-mi cadă spada.

(Sosește Clarence în fruntea oastei sale.)

WARWICK: Ah, iată-n nor de praf pe George of Clarence!
Și singur fratele și l-ar înfrînge...
Zelos se bate pentru drept. În suflet
Își frînge dragostea de frate. Vino,
Supune-te cuvîntului lui Warwick.

(Trîmbițele sună parlamentarea. Richard și Clarence se trag deoparte și vorbesc în șoaptă. Apoi Clarence își smulge roza roșie de la coif și o aruncă spre Warwick.)

CLARENCE: Ah, tată-socru Warwick, vezi ce fac?!
Nerușinarea mea ți-o zvîrl în față.
N-oi ajuta la prăbușirea casei
Aceluia ce mi-a fost tată drag
Și-al cărui sînge-a fost mortar de preț
La înălțarea casei Lancaster!
Cum ai crezut tu, Warwick, că eu, Clarence,
Pot fi atît de crud și de nebun
Încît în contra fratelui să-ntorc,
Și-a regelui de drept, jungherul meu?
Mă socotești legat de-un jurămînt,
Dar dacă nu mi-l calc ar fi mai groaznic
Decît al lui Jeftah[105], ce și-a ucis
Copila. Atît de-adînci îmi sînt durerea
Și remușcarea pentru vina mea,
Încît ca fratele-mi să-l îmbunez,
Aici jur că-ți sînt dușmanul de moarte,
Că te-oi ajunge, dacă ieși din ziduri,
Ca rătăcirea hîdă ce mi-ai dat-o
S-o spăl prin apriga mea răzbunare.
Da, trufașule Warwick, te desfid...
Și, frate,-obrazu-mi roșu de rușine
Spre tine mi-l întorc... Păcatul, Edward,
Eu mi-l voi ispăși... iar, Richard, tu,
Nu mă privi cu ochiul scrutător...
Nu voi mai fi vreodată nestatornic...

REGELE EDWARD: Binevenit fii și de zeci de ori
Mai drag decît te-am fi urît cîndva.

GLOUCESTER: Binevenit fii, Clarence scump. Da, aceasta
Ni-e dragostea frățească.

WARWICK: Trădător!
Sperjur nemernic!

REGELE EDWARD: Ieși de după ziduri!
Vii, Warwick, să te bați? Sau bolovanii
Aștepți să ți-i zvîrlim în cap?

WARWICK: Aici
Nu-s, vai, în stare să mă apăr... Merg
De-ndată înspre Barnet și acolo
Te voi lovi. Cutează și tu, Edward![106]

REGELE EDWARD. Da, Warwick, eu cutez, și merg în frunte.
Spre cîmpuri! Sfîntul George și izbînda![107]

(Ies.)

SCENA 2

Cîmp de luptă lîngă Barnet.

Alarmă. Mișcare. Intră regele Edward, tîrîndu-l pe Warwick rănit.

REGELE EDWARD: Aici să zaci, să mori... Cu tine moare
Și spaima noastră, căci erai de spaimă...
Hei, Montague, te-oi prinde, ca lui Warwick
Cu leșul tău să-i ții tovărășie...

(Iese.)

WARWICK: *(revenindu-și):*
Ah, cine-i? E prieten? Sau e dúșman?
Da... Spune-mi cine-nvinge? York, sau Warwick?
Dar mai întreb?! Crestat și-n sînge sînt...
Mi-i vlaga suptă... inima mi-i ruptă...
Îmi dau țărînei trupul schingiuit
Și dúșmanului meu îi las izbînda...
Așa se prăbușește sub topor
Și cedrul care-ascunde cuib de vultur
Și-a cărui umbră leii odihnea[108],
A cărui creastă se-nălța deasupra
Umbrosului pom al lui Jupiter[109]
Și care-n vînt de iarn-adăpostea
Puieții toți în jurul lui iviți.

Și ochii mei, de vălul morții-umbriți —
Erau ca soarele de-amiazi de tari
Cînd tainele lumești le pătrundeam...
Și brazda frunții-acum de sînge plină
Era mormîntul regilor numită.
Da... cărui rege nu-l puteam săpa?
Și cine-ar fi-ndrăznit zîmbi vrodat'
Cînd Warwick aprig încrunta sprînceana?
De sînge gloria îmi e mînjită...
Și de țărînă... Bunurile toate
Mă părăsesc... grădini, moșii, castele...
Pămînt rămîne cît îmi cere trupul,
O groapă pe măsura lui — atît.
Ce sînt puterea, sceptrul și domnia?
Un pumn doar de țărînă? Da, atît.
Trăim doar cum putem și tot murim...

(Intră Oxford și Somerset.)

SOMERSET: Ah, Warwick, Warwick, dac-ai fi întreg,
Noi încă pierderile ni le-am drege.
Regina ne-a adus mari ajutoare
Din Franța. Ah, dac-ai putea fugi...[110]

WARWICK: Nu, n-aș fugi atunci. Ah, Montague,
De ești aici, ia-mi mîna, ah, oprește-mi
Pe buze sufletul — o clipă. Frate,
De m-ai iubi, cu buzele mi-ai șterge
Vîscosul sînge care-mi stă pe buze
Și mi le-ngheață de nu pot vorbi.
Vin', Montague, mai repede... vezi, mor.

SOMERSET: Ah, Warwick, Warwick — Montague e mort.
Pe Warwick l-a chemat în clipa morții,
Dar vorbele-i ca tunetul sub bolta
Unui mormînt erau de nențeles
Și totuși într-un geamăt nesfîrșit
L-am auzit cum limpede a spus:
„Adio, Warwick!"

WARWICK: Ușoară fie-i lui țărîna. Lorzi,
Fugiți! Ne revedem în cer — adio.

(Moare.)

OXFORD: Să mergem către oștile reginei!

(Ies luînd corpul lui Warwick.)

SCENA 3

În altă parte a cîmpului de luptă. Trîmbițe. Intră triumfători regele Edward, Gloucester, Clarence și alții.

REGELE EDWARD: Norocul ne deschide calea largă
Și frunțile cu lauri ni le-ncinge.
Dar văd în scînteierea-acestei zile
Cum ne-amenință-un nor întunecat,
Se-așază-n drumul soarelui[111], îi taie
Odihn-apusului său liniștit.
Vorbesc de oastea-adusă de regină
Din Galia, pe coasta noastr-ajunsă,
Pe cît aud, pornită să ne-nfrunte.

CLARENCE: Un suflu doar și norul se destramă
Și-l zvîrlă iar de unde a purces.
L-or frînge razele mîndreții tale...
Nu pot toți norii semăna furtună.

GLOUCESTER: Treizeci de mii de-ostași are regina.
Fugiți spre ea sînt Somerset și Oxford.
De-i vom lăsa și timpul, siguri fiți
Că tare-i va fi oastea cît și-a noastră.

REGELE EDWARD: Prieteni credincioși ne-au dat de veste
Că ei se-ndreaptă-n marșul lor spre Tewksbury
Învingători din Barnet, hai să-i prindem;
Voința aprigă scurtează drumul;
De ce vom merge, oastea ne-om spori-o
Cu cei ce se vor da de partea noastră...
Cu trîmbiți, tobe, flamuri — înainte!

SCENA 4

Cîmpie lîngă Tewksbury.

Marș. Intră regina Margareta, prințul Edward, Somerset, Oxford și ostași.

REGINA MARGARETA: Milorzi, cuminții nu-și pierd timpu-n plînset
Și vor să scape de nenorocire.
Chiar dacă-i frînt catargul navei, rupte
Parîmele și dintre ancore
E tocmai cea mai tare fărîmată

Și parte din matrozi sînt prinși de valuri —
Rămas cîrmaciul tot mai e-n vieață.
Și bine e ca un copil fricos
Să plîngă și prăpădul să-l sporească
Fugind și roata cîrmii părăsind-o,
Cînd îndrăzneal-ar mai putea să scape
Corabia prinsă-n creasta unor stînci?
Ah, ce rușine, ce greșeală-ar fi!
Voi spuneți: Warwick ancoră era...
Ei, și? Iar Montague catarg... Ei, și?
Parîme morții noștri... Ei, și-apoi?!
Nu ne-am găsit o ancoră în Oxford,
În Somerset, puternicul catarg,
Parîme în războinicii din Franța?
Și chiar neînvățați, Ned[112] și cu mine,
N-om ști măcar o dat' să fim cîrmaci?
Să nu vă temeți cîrma c-om lăsa-o
Din mînă ca să plîngem, chiar de-a fi
Furtuna toată împotriva noastră.
Ne-om duce drumul strecurat prin stînci,
Căci bine-i valurile să le-nfrunți,
Nu să te lași purtat în voia lor.
Nu-i pentru noi furtuna mării — Edward?
Nu-i Clarence patul de nisipuri rele?
Nu-i Richard creasta unor stînci funeste?
Trei dușmani pentru biata noastră barcă!
Vreți prin înot scăpa și pune-o clipă
Piciorul pe nisip? Se va-nfunda...
Vreți să vă cățărați pe stînci? Vîrtejul
În spor al valurilor vă va smulge
Sau și mai groaznic — veți muri de foame.
De vi le spun, milorzi, e să-nțelegeți
Că dacă vrea vreunul să ne lase,
Nimic nu va putea nădăjdui
De la acești trei frați, decît asprimea
De valuri, de nisipuri și de stînci.
Primejdiile fața de-o rînjesc —
Înfruntă-le, zadarnică e teama.

PRINȚUL EDWARD: Un om nemernic dac-ar fi s-audă
Cuvîntu-unei femei de-atîta suflet,
Cum cel rostit acum — îmbărbătat
S-ar azvîrli în dușman vitejește.

Nu mă-ndoiesc de voi, căci dac-aş crede
Că totuşi e vreunu-nspăimîntat —
Acela liber e lăsat să fugă,
Să nu ne-ncurce-n clipa de primejdii
Trecîndu-şi altora înspăimîntarea.
Ferească Domnul, unul de-i să plece...
Să plece, da... de el n-avem nevoie![113]

OXFORD: Bătrîni războinici să se teamă oare
Cînd nu se tem regina şi copilul?!
Prea mare-ar fi ruşinea! Tînăr prinţ,
Văd pe bunicul tău trăind în tine.
Să-ţi fie lungă viaţa şi să poţi
Şi chipul să i-l retrăieşti — şi slava!

SOMERSET: Acel ce nu-nţelege să se lupte
De dragul unei astfel de nădejdi
Să plece-acasă şi să doarmă-n pat
Şi cînd se va trezi, ca buha ziua,
Să fie de ocară tuturor.[114]

MARGARETA: Scumpi Somerset şi Oxford, mulţumesc.

PRINŢUL EDWARD: Primiţi şi mulţumirile acelui
Ce n-are altceva să poată da.

(Intră un vestitor.)

VESTITORUL: Vă pregătiţi cu hotărîre, lorzi,
E gata Edward să vă-nfrunte-n luptă.

OXFORD: Mă aşteptam. Politica lui este
Prin marş grăbit să cadă fără veste.

SOMERSET: Se-nşală. Gata sîntem să-l primim.

MARGARETA: Nespus mă bucură dîrzia voastră.

OXFORD: Aici vom sta. Aici înfigem steagul.

(Marş. Apar de la distanţă regele Edward, Clarence, Gloucester şi oastea lor.)

REGELE EDWARD: Viteji tovarăşi, voi vedeţi acolo
Pădurea suliţelor? Trag nădejde
Că pînă-n seară toată o vom smulge.
Vă văd cît sînteţi de înflăcăraţi,
Ar fi deci de prisos orice îndemn.
Lorzi, daţi semnalul luptei. Înainte!

MARGARETA: Lorzi, cavaleri şi gentilomi, în lacrimi
Mi se îneacă vorba... Voi vedeţi
Că-mi sînt cuvintele de plîns udate.

Voi spune doar că Henric vă e rege,
Că-i prins și că e tronu-i uzurpat...
Regatul lui e-o lume-a schingiuirii,
Călcate-s legile, și vistieria
E jefuită... Iat' acolo-i lupul.
E dreaptă lupta voastră, lorzi, cu Domnul
Și plini de vrednicie — înainte!

(Ies amîndouă oștile.)

SCENA 5

Într-o altă parte a cîmpului de luptă.
Alarmă, mișcare apoi retragere. Intră regele Edward, Gloucester, Clarence și ostași. Sînt aduși ca prizonieri Margareta, Oxford și Somerset.

REGELE EDWARD: Da... iată cearta crîncenă sfîrșită.
Să fie Oxford iute-nchis în Hames.
Lui Somerset să i se taie capul.
Luați-i! Hai... Nu vreau s-aud nimic!
OXFORD: N-am să te-ating cu nici o vorb-a mea.
SOMERSET: Nici eu — și soartei, resemnat, mă plec.
MARGARETA: Ce trist ne rupem din vîrtejul lumii,
Ce fericiți să ne găsim apoi
În vrăjile Ierusalimului...[115]
REGELE EDWARD: Ei, dat-ați știre că răsplată mare
Dau celui ce pe Edward îl va prinde
Și că vieața prințului o iert?
GLOUCESTER: Dar iată, e adus tînărul Edward.

(Intră ostași care-l aduc prins pe prințul Edward.)

REGELE EDWARD: Să vin-aici viteazul, să-l aud!
Un spin atît de fraged și să-nțepe?
Cum vrei tu, Edward, să plătești acum
Pentru atîtea? Te-ai sculat cu arma,
Ai ațîțat supușii împotriva mea,
Și numai neajunsuri mi-ai făcut...[116]
PRINȚUL EDWARD: Vorbește ca supus, trufașe York!
Închipuie-ți c-al tatălui meu glas
L-auzi. Coboară de pe tron
Și cazi-mi în genunchi, sînt domnul tău.

Da, trădătorule, răspunde tu
La toate cele ce mă-ntrebi acum.

MARGARETA: Să fi avut curaj și tatăl tău...

GLOUCESTER: Ca fusta să ți-o poți purta, desigur,
Nu pantalonii casei Lancaster.

PRINȚUL EDWARD: Esop[117] să-și țină pentru nopți de iarnă
Proverbele lui mult prea prost cioplite;
Nu-s nimerite-aici.

GLOUCESTER: Hei, puști țîfnos,
Îți paște nenorocul vorba-aceasta.

MARGARETA: Spre nenorocul lumii te-ai născut.

GLOUCESTER: Scăpați-ne de-obraznica aceasta.

PRINȚUL EDWARD: Scăpați-ne de cocoșatu-obraznic.

REGELE EDWARD: Taci, țînc căpos, sau limba ți-o vrăjesc!

CLARENCE: Vezi, tinere, te-ncumeți mult prea mult.

PRINȚUL EDWARD: Eu datoria-mi știu. Voi nu, pe-a voastră.
Tu, Edward desfrînat, tu, George sperjur,
Și tu, schilodule, tu, Dick, voi sînteți
Supușii mei, dar sînteți trădători.
Voi dreptul alor mei l-ați tîlhărit!

REGELE EDWARD *(străpungîndu-l cu spada):*
Na! ție, chip ce-aduce cu-al muierii
Ce ne-a batjocorit...

GLOUCESTER: Te zbați?

(Străpungîndu-l.)

Aceasta să-ți scurteze agonia.

CLARENCE *(străpungîndu-l):*
Na! iată, fiindcă-ai spus că sînt sperjur.

MARGARETA: Ucideți-mă și pe mine!

GLOUCESTER *(gata s-o ucidă):*
Ei da, atît aștept...

REGELE EDWARD: Stai, Richard, stai! De-ajuns e cît a fost.

GLOUCESTER: De ce? Ca larma ei să umple lumea?

REGELE EDWARD: Leșină? Faceți-o să-și vină-n fire.

GLOUCESTER *(aparte, către Clarence):*
Iertare, Clarence, cere-i regelui
Că voi lipsi. Alerg acum la Londra;
'Nainte chiar de-a vă fi-napoiat
Să știți că veți afla și alte vești.

CLARENCE: Ce? Ce?

GLOUCESTER: Hei, Turnul... Turnul...[118]

(Gloucester iese.)

MARGARETA: Oh, Ned, vorbește-i mamei tale, Ned...
Nu poți? Oh, trădători și ucigași!
Un strop de sînge n-au vărsat aceia
Ce l-au ucis pe Cezar[119], dac-ar fi
Să se asemene acel omor
Cu-această faptă-ngrozitoare. Cezar
Era bărbat — el, bietul, un copil.
Bărbații niciodat' nu și-au zvîrlit
Batjocura mîniei pe-un copil.
Ce nume alt decît de ucigaș
Ar fi ca să vă pot găsi și da?
Nu... inima-mi se sparge de vorbesc,
Și totuși voi vorbi ca să plesnească.
Ce floare-ați secerat mai înainte
De vremea ei! Voi nu aveți copii,
Casapilor! De-aveați, s-ar fi trezit,
La gîndul lor, un strop de îndurare![120]
De veți avea vreodat-un fiu, gîndiți
Că-l veți vedea în plina-i tinerețe
Ucis, călăilor, ce-ați îndrăznit
Un prinț, un tînăr nobil să jertfiți!

REGELE EDWARD: Luați-o. Haideți. Duceți-o cu sila.

MARGARETA: Nu plec. Omoară-mă. Rămîn aici.
Hai, trage spada. Moartea mea ți-o iert.
Nu vrei? Nu? Clarence, fii tu, deci...

CLARENCE: O, Doamne,
Nu vreau să-ți fac un bine-atît de mare.

MARGARETA: Oh, Clarence, scumpe Clarence, te implor.

CLARENCE: Dar am jurat. N-ai auzit?

MARGARETA: Dar ești
Atît de-obișnuit să fii sperjur!
De-ntîia dat-a fost o crimă,-acum
Pomană-ar însemna să-ți faci cu mine.
Nu vrei? Dar hîd, cumplitul Richard? Nu vrea?
El, măcelarul iadului! Dar unde-i?
Omoru-i fapta ta de bine, Richard,
Căci celui care sînge ți-a cerut
Din plin i-ai dat.

REGELE EDWARD: Să plece. Poruncesc.

MARGARETA: Ca prințul să sfîrșiți și voi și-ai voștri!

(E dusă afară cu sila.)

REGELE EDWARD: Dar Richard unde a plecat?
CLARENCE: La Londra-n grabă, vrea pesemne-n Turn
Să pregătească-o cină sîngeroasă.
REGELE EDWARD: Nu pierde timpul cînd i se năzare...
Acum, pe oamenii de jos lăsați-i
La vatră; dați-le simbria toată.
Pornim la Londra să aflăm ce face
Regina noastră. Cred, la ceasu-acesta,
Doritul fiu să-mi fi adus pe lume.

SCENA 6

Londra. O cameră în Turn.
Regele Henric stă așezat cu o carte în mîini. Locotenentul e cu dînsul. Intră Gloucester.

GLOUCESTER: Salut, milord! Ce cufundat în carte...
REGELE HENRIC: Da, bunule meu lord, sau mai degrabă
„Milord" căci lingușirea e păcat...
Și „bun" aici ar fi doar lingușire.
Bun Gloucester sau bun drac ar fi totuna,
Sînt amîndouă fără înțeles:
Voi spune, deci, lord care nu ești bun...
GLOUCESTER *(către locotenent):*
Prietene, vrem să vorbim. Ne lasă...

(Locotenentul iese.)

REGELE HENRIC: Așa cum un păstor nevolnic fuge
De lup și se ascunde, sau cum oaia[121]
Nevinovată lîna-ntîi își dă,
Apoi cuțitului își dă și gîtul.
Ce scenă-a morții Roscius[122] va juca?
GLOUCESTER: În suflet vinovat stă bănuiala.
Un hoț în orice pom vede-un străjer.
REGELE HENRIC: Cînd pasărea vreodată-ntr-un tufiș
S-a prins, dar a scăpat din cleiul cursei,
Cu zbor plin de-ndoială ea va trece
Pe lîngă orișicare alt tufiș.
Nefericitul tată-al unei păsări
Mă simt și-n fața ochilor îmi stă
Cel ce copilului meu i-a întins
O cursă-n care, prins, a fost ucis.

GLOUCESTER: Smintit a fost acel părinte-n Creta[123]
Ce-a vrut, ca pasărea, să-i zboare fiul.
Căzînd cu àripile lui frumoase,
Neghiobul s-a-necat.

REGELE HENRIC: Eu sînt Dedal[124],
Copilul meu sărman era Icar,
Iar Minos, tatăl tău, nu ne-a lăsat
Ca drumul nostru să-l putem urma.
Și soarele, ce-arìpile-a topit
Copilului, e fratele tău Edward;
Și tu ești marea cu pizmașe valuri
Și-adînci vîrtejuri ce l-au înghițit.
Ucide-mă cu spada — nu cu vorba.
Mai lesne pieptu-mi va-ndura tăișul
Decît urechea jalnica poveste.
De ce-ai venit? Vrei viața să-mi ridici?

GLOUCESTER: Mă iei drept un călău?

REGELE HENRIC: Te știu hain,
De-omori nevinovați, răspunde-mi, nu e
O treabă de călău? Și tu ești unul.

GLOUCESTER: Eu drept pedeapsă ți-am ucis copilul
Pentru-ndrăzneața lui obrăznicie.

REGELE HENRIC: Dacă la-ntîia ta obrăznicie
Te pedepseau cu moartea, n-ajungeai
Copilul să-mi ucizi. Îți prevestesc
Că ceasu-n care ai venit pe lume
Va fi deplîns de mii de oameni — care
Acum nici pe departe nu se tem —
Prin bocete și lacrimi de vădană,
Suspine de bătrîni și ochi sleiți
De plînsul morților prea timpurii:
Părinții pe copii, pe soții lor,
Femeile, orfanii pe părinți...
La nașterea ta bufnit-a țipat —
Semn de nenorocire mare. Corbul
A croncănit a sumbră prevestire
Nemernicelor întîmplări și cîinii
În noapte au urlat. Furtună mare
A smuls din rădăcină pomi bătrîni
Și cioara s-a urcat pe hornul casei
Și groaza-n inimi a trezit soborul
De țipete prelungi de coțofene.
Și mamei tale crîncenă i-a fost

Durerea facerii; dar fătul ei
A stat sub așteptarea ei de mamă,
Căci i s-a-nfățișat un trup schilod,
Că nu putea fi fructu-unei tulpine
Frumoase ca a ei... Și te-ai născut
Cu dinții răsăriți în gură — semnul
Că oamenii-i vei sfîșia-n viează.
Și dac-adevărat e ce se spune —
Că ai venit pe lume...

GLOUCESTER *(îl străpunge):*

Ajunge! Mori.
Mori, proorocule, și-ți mușcă limba.
Și pentru asta am venit pe lume!

REGELE HENRIC: Și pentru alte multe-omoruri... Doamne,
Mă iartă... Să te ierte și pe tine...

(Moare.)

GLOUCESTER: Se scurge Lancaster în țărnă?
Credeam că e sortit să urce... Vezi-mi,
Cum plînge spada moartea regelui!
Roșiți de-astfel de lacrimi fie toți
Acei ce vor căderea casei noastre.
De-i încă-n el scînteie de viează
Să meargă, da...

(îl străpunge iar)

să meargă-n iad să spună
Că l-am trimis acolo eu — acela
Ce n-a știut nicicînd iubirea, mila
Sau frica! Henric n-a rostit minciuni.
Și mama povestea c-am fost adus
Pe lume cu picioarele în față.
Nu am avut temei să mă grăbesc
Și să-i dobor pe-uzurpatorii noștri?
Și moașa și femeile-au strigat:
„Hristoase, pruncul s-a născut cu dinți!"
Așa s-a întîmplat; și asta-nseamnă
Că trebui colții să-mi arăt, să mușc,
Să fiu precum un cîine. Și cum cerul
La trup m-a plămădit astfel, prea bine!
Pocească-mi iadul mintea spre-a-i răs-
punde[125].

Frați n-am, nu sînt asemeni vreunui frate.
Cuvîntul „dragoste", pe care-atîtea
Cărunte bărbi îl socotesc ceresc,
Pot doar cei ce se-aseamănă să-l simtă,
Nu eu, căci singur sînt în felul meu...
Ia seama, Clarence, nu-mi sta în lumină:
Voi ști să-ți fac o zi de bezn-adîncă.
Se vor încrucișa atîtea zvonuri,
Încît pe Edward teama-l va cuprinde.
Și regelui, ca teama să i-o spulber
Voi face-așa ca moartea să-ți găsești...
Am isprăvit cu Henric, și cu fiul...
Acum, ți-e, Clarence, rîndul, pe curînd:
Și te-or urma și ceilalți, rînd pe rînd!
Nimica bun în mine n-am să văd.
Cît timp nu-s eu cel tare, e prăpăd!
Aiurea, Henric, leșul ți-oi zvîrli.
Mi-e glorioasă-a morții tale zi!

(Iese tîrînd leșul.)

SCENA 7

Tot la Londra. O încăpere în palat.

Regele Edward șade pe tron. Lîngă el șade regina Elizabeth ținînd în brațe copilul. Clarence, Gloucester, Hastings și alții.

REGELE EDWARD: Deci sîntem iar pe tronul Engliterei,
Din plin plătit cu sînge de vrăjmași!
Pe cîți i-am secerat ca spicele
În toamnă-n culmile trufiei lor!
Trei vrednici duci de Somerset, doi Clifford,
Un tată,-un fiu și doi Northumberland...
N-au fost războinici mai viteji și care
Să nu-și înfigă pintenii în cai
De spumă albi în larmele de trîmbiți;
Apoi cei doi urși vrednici frații Warwick
Și Montague[126] care țineau în lanțuri
Regescul leu și zguduiau pădurea
De urletele lor. Îndepărtat-am
De tron orice-ndoieli sau neîncrederi
Și i-am făcut din neclintire treaptă.

Vin', Bess[127], aproape, să-mi sărut copilul.
Micuțule Ned[128], unchii tăi și eu
Noi pentru tine-am stat și-n nopți de iarnă
În zale și în àrșița de vară
Am alergat, ca tu în liniște
Să poți avea coroana. Pentru tine
E rodul muncii noastre-a tuturor.

GLOUCESTER (*aparte*):
Voi ști ca rodul să ți-l otrăvesc
Cînd capul sub pămînt îți va zăcea,
Căci încă nimeni nu mă bagă-n seamă
Pe lumea-aceasta. Umărul meu strîmb
Și gros menit e ca povara cinstei
S-o poarte,-altminteri spatele să-mi frîr

(Ducînd mîna la frunte.)

Aceasta cale largă-mi va deschide

(ducînd pumnul strîns la straja spadei)

Și-aceasta toate le va săvîrși.

REGELE EDWARD: Voi, Clarence, Gloucester, îndrăgiți regina
Și sărutați pe micul nostru prinț.

CLARENCE: Sărut pe fiul tău și-acest sărut
E semnul de supunere, zălog
Ce-l datorez și-l dau măriei tale.

REGELE EDWARD: Primește-mi mulțumirea, nobil Clarence.

GLOUCESTER: Ca mărturie-a dragostei ce port
Tulpinei, rodului îi dau acest
Sărut al meu...

(Aparte.)

Și Iud-a sărutat
Pe Domnul și, urîndu-i fericire,
În sinea lui gîndea să-i facă rău...[129]

REGELE EDWARD: Acuma, toate mi s-au împlinit.
Am liniștea regatului și am
Iubirea fraților și alor mei.

CLARENCE: Cu Margareta care e porunca?
Zălog în mîna regelui de Franța
A-ncredințat Reignier Ierusalimul

Cum și Siciliile amîndouă.
Acesta-i prețul de răscumpărare.

REGELE EDWARD: Să plece, deci. Duceți-o-n Franța.
Ce mai rămîne? Vremea s-o petrecem
Luînd parte la serbări și urmărind
Pe scenă comedii pline de haz,
Din cele care fac plăcere curții![130]
Adio, griji! Sunați din trîmbiți! Fie
Domnia-mi legămînt de bucurie!...

(Iese.)

HENRIC AL VI-LEA PARTEA A III-A

Comentarii

În Partea a III-a ne aflăm în toiul Războiului celor două roze pentru care Shakespeare a ales momentele cele mai semnificative din Holinshed și Hall. Dacă în Partea a II-a luptele încă se mai dădeau „de către toți împotriva tuturor"[1], aici războiul civil se cristalizează între cele două tabere nobile. Întreaga piesă înfățișează o continuă întrecere de măceluri, cu urmarea că dramatismul shakespearean capătă un caracter pur exterior. Dar, deși cronica este „o piesă a bătăliilor, dramaturgul evită senzația de repetiție cu o măiestrie deosebită"[2].

Cheia Părții a III-a este scena 3 din actul I, unde Clifford îl omoară pe nevinovatul băiețel a lui Rutland (omorîrea copiilor e caracteristică pentru creația timpurie a lui Shakespeare).

Ca și în Partea a II-a, găsim aici procedeul imaginii-oglindă, căci uciderea băiatului lui Rutland își găsește replica în ultimul] act — uciderea prințului Edward de către Edward de York și frații săi Clarence și Gloucester. Între aceste două scene asemănătoare, așezate echilibrat, ca început și sfîrșit de piesă, apare în actul II incidentul în care Henric al VI-lea vede un fiu care și-a ucis tatăl și un tată ce și-a ucis fiul, prilej de meditație asupra responsabilității morale a monarhului.

Și în partea a III-a Shakespeare insistă asupra ideii filozofice a ordinii, exprimată în monologul lui Henric în care regretă că s-a născut rege și nu păstor.

„Această viață ordonată de păstor este un lucru jalnic și neînsemnat în comparație cu ordinea regească pe care el ar fi trebuit s-o impună în chip de rege."[3]

---

[1] Marco Mincoff, *A History of English Literature, Part I*, Naouka i Izkoustvo, Sofia, 1976, p. 342.

[2] Clifford Leech, *Shakespeare: the Chronicles*, Longmans, Green & Co, London, 1964, p. 19.

[3] E. M. Tillyard, *The First Tetralogy*, Shakespeare Criticism 1935—60, London, Oxford Univ. Press, 1963, p. 79.

Henric își spune monologul așezat pe o colină; ceva mai înainte York fusese obligat să se așeze pe o colină, simbol al măririi la care rîvnise; pe cap i-a fost pusă în batjocură o coroană de hîrtie. Scena aceasta anticipează deci monologul lui Henric. Dar ea ne trimite cu gîndul ceva mai departe, la *Regele Lear*, unde monarhul rătăcește în plină furtună cu o coroană de spini pe cap, simbol al nimicniciei rangurilor lumești.

Niciunul din episoadele cronicii nu este gratuit. Personajelor perechi din Părțile I și II le iau acum locul evenimentele-perechi, cum ar fi actul I, unde din ordinul reginei Margareta, capul lui York e înfipt în poartă și actul II, unde York poruncește să fie pus în loc capul lui Clifford.

La sfîrșitul Părții a III-a perspectiva devine sumbră — oameni mînjiți cu sînge nevinovat ajung la putere. La orizont apare figura rău-prevestitoare a lui Richard Gloucester, fratricid și sperjur.

Edward de York, devenit Edward al IV-lea, rostește în încheierea piesei cuvintele prin care își arată bucuria că se află în posesia coroanei:

„Sunați trompete și bateți tobe. Rămas bun suferințe!/ Căci acum, nădăjduiesc, începe bucuria noastră trainică.“ (V, 7, 45—46)

După cum ne așteptam, cu toate scenele tulburi și tulburătoare, Anglia își găsește prin aceste cuvinte un echilibru și o liniște mult așteptată. Liniștea este însă îndoielnică. Shakespeare strecoară în ultimul vers un singur cuvînt în stare să răstoarne echilibrul precar la care ajunsese țara — „nădăjduiesc“. Acest cuvînt anticipează următoarea perioadă istorică, descrisă în *Richard al III-lea*.

L. Levițchi

NOTE

1 John de Gaunt fusese întemeietorul Casei de Lancaster și era străbunicul regelui Henric al VI-lea. Era cel de al 4-lea fiu al lui Edward al III-lea. Fiul lui John de Gaunt l-a detronat pe vărul său Richard al II-lea și s-a proclamat rege în 1399, devenind Henric al IV-lea (1399—1413).

2 Ducele de York descindea după tată din al 5-lea fiu al lui Edward al III-lea. Prin femei, însă, descindea din al 3-lea fiu. Cum succesiunea la tron era deschisă și în linie femeiască, Richard de York considera că tronul Angliei îi revine prin străbunica și mama sa, odată ce Richard al II-lea fusese înlăturat de la domnie, ca nedemn. Faptul că Henric IV de Lancaster îl detronase pe Richard al II-lea nu-i dădea dreptul să treacă înaintea moștenitorilor legali.

3 Traducere modificată.

4 E vorba de Contele de Cambridge, care a fost executat de Henric al V-lea pentru trădare, întrucît avea pretenții la tron. Tatăl contelui, duce de York, murise în lupta de la Agincourt împotriva francezilor (1415).

5 Traducere modificată.

6 Tatăl lui Northumberland, al lui Clifford și al lui Somerset, uciși în bătălia de la St. Alban's.

7, 8 Traduceri modificate.

9 Dînd Anjou și Maine socrului său Reignier și pierzînd restul în timpul domniei sale.

10 Traducere modificată.

11 Cronicarul Hall relatează că Regele Richard al II-lea a renunțat la coroană de bună voie și că nobilii și poporul au fost foarte mulțumiți, ca în felul acesta să nu se poată spune ulterior că regele a fost silit de ei să abdice.

12 Northumberland vorbește în calitate de mare senior din familia Percy, din nordul Angliei.

13 Separarea de masă şi de pat este termenul juridic al separării soţilor, divorţul nefiind permis de religia catolică. În latină: „a mensa e thoro".

14 Traducere modificată.

15 Caracterul perfid al viitorului Richard al III-lea se manifestă în ironia acestui enunţ. De fapt, Ducele de York a obţinut o dispensă din partea papei, eliberîndu-l de jurămînt.

16 În mitologia clasică, Cîmpiile Elizee erau ţinutul fericit al sufletelor celor virtuoşi după moarte.

17 Traducere modificată.

18 „Facă zeii ca această faptă să fie culmea gloriei tale" (Ovidiu, *Heroides*, II, 66 — Phyllis către Demophoon).

19 Traducere modificată.

20 Fiul lui Apollo, care a căpătat permisiunea acestuia să-i conducă carul pentru o zi. Neavînd îndemînarea necesară şi mînînd nesocotit, a coborît prea aproape de pămînt, fiind pe cale de a-l pîrjoli, motiv pentru care a fost trăsnit de Jupiter, pentru a salva pămîntul. (Ovidiu, *Metamorfozele*, II, 1—237.)

21 Traducere modificată.

22 Diminutivul de la Richard.

23 Traducere modificată.

24 Considerate ca sediu al compătimirii.

25 Traducere modificată.

26 Aluzie la Regina sciţilor, Tomyris, întrucît amazoanele erau considerate a fi de acelaşi neam cu sciţii. Pentru a răzbuna moartea fiului său, Tomyris, învingîndu-l şi prinzîndu-l pe Cyrus, regele perşilor, i-a tăiat capul şi l-a cufundat apoi într-un burduf plin cu sînge omenesc.

27 Provincie a vechiului imperiu persan la sud şi sud-est de Marea Caspică, în care exista o specie de tigri de o cruzime legendară.

28 Hector, eroul cel mai de seamă al troienilor.

29 Conform relatărilor cronicarilor, George şi Richard fuseseră trimişi pentru a nu cădea victime partidului regelui, la ducele de Burgundia, în Utrecht, unde erau bine trataţi. Shakespeare îl face însă pe Richard mai mare ca vîrstă, pentru a-i da o anumită proeminenţă, pregătind astfel piesa Richard al III-lea, cu care se va încheia tetralogia.

30 Philippa, fiica cea mai mare a lui John de Gaunt, se căsătorise cu Regele Portugaliei, iar fiica ei din această căsătorie, Isabel, se căsătorise cu Ducele Burgundiei.

31 Edward devenise şi Conte de March, pe lîngă Duce de York, odată cu moartea tatălui său.

32 Locuitori ai Ţării Galilor (Wales).

33, 34 Traduceri modificate.

35 Menelau, soţul Elenei, era fratele lui Agamemnon, regele Mycenei, şi comandantul suprem al oştilor greceşti la asediul Troiei. Elena nu l-a înşelat pe Menelau, cum l-a înşelat Margareta pe Henric cu Suffolk, motiv pentru care circula zvonul că fiul lui Henric, Prinţul Edward, era de fapt fiul lui Suffolk. De aceea Richard îl apostrofase pe prinţ, puţin mai înainte, cu cuvintele „oricine ţi-ar fi tată".

36 Henric al V-lea, învingătorul francezilor.

37 Titlul moştenitorului Franţei, derivat de la provincia Dauphiné, apanajul de drept al prinţului moştenitor.

38 Aluzie la darul de nuntă pe care Henric l-a făcut socrului său, tatăl Margaretei (provinciile Maine şi Anjou) şi condiţiilor căsătoriei, care prevedeau transportul ei în Anglia pe cheltuiala regelui Henric şi acceptarea ei fără dotă.

39 Edward afirmă că nu ar fi cerut încă dreptul la tron, amînîndu-l.

40 Traducere modificată.

41 Scena simbolizează izolarea lui Henric, care mai înainte îşi manifestase, moderat, dezaprobarea faţă de crîncenul război civil, în care s-au angajat cele două tabere. Reflexiile morale ale regelui amintesc de piesele religioase moralizatoare (moralităţi) din trecut, iar monologul regelui apare ca un substitut al corului din tragediile antice.

42 Traducere modificată.

43 Henric se aşază pe o moviliţă, cum fusese aşezat şi Ducele de York înainte de a fi omorît.

44 Regele Troiei, ai cărui cincizeci de fii au murit în războiul Troiei.

45, 46, 47 Traduceri modificate.

48 Scena contrastează căderea lui Henric cu triumful lui Edward şi atmosfera de sînge şi ură dintre nobili, cu aceea de linişte religioasă sugerată de cartea de rugăciuni din mîna regelui.

49 Împărat roman între 54—68 e.n., vestit pentru cruzimea sa şi persecuţiile împotriva creştinilor. S-a sinucis la vîrsta de 31 ani, din cauza unei revolte militare împotriva lui.

50 Referire la profeţia din piesa *Henric al VI-lea*, Partea 2-a, I, 6, şi anume: „Trăieşte ducele care îl va detrona pe Henric".

51 Shakespeare se referă în mod frecvent la proclamarea lui Henric ca rege, cînd era în vîrstă abia de 9 luni, în 1422, dar o asociază cu încoronarea sa, care a avut loc în 1431. S-a căsătorit cu Margareta de Anjou în 1444. Prinţul Edward de Wales s-a născut în 1453. În timpul războiului civil Henric este făcut prizonier în 1460, este eliberat în 1461, apoi iarăşi prins în 1466. În 1471 e omorît Prinţul Edward de Wales şi apoi şi Henric.

52, 53 Traduceri modificate.

54 John Grey a murit, de fapt, pentru Casa de Lancaster.

55, 56, 57, 58 Traduceri modificate.

59 Aluzie la zicala: „O minune ține nouă zile".

60 Fiul lui Henric, Prințul Edward de Wales.

61 Aluzie la sirenele din *Odiseea* lui Homer (XII, 39—54), care fermecau cu cîntecele lor marinarii, făcîndu-i să-și zdrobească corăbiile de stîncile spre care îi chemau ele.

62 Șarpe mitologic care putea ucide numai cu privirea.

63 Cel mai în vîrstă dintre eroii greci la asediul Troiei, mult admirat pentru elocvența sa.

64 Grecul viclean care i-a convins pe troieni să ducă în cetate calul construit — de grecii care simulaseră renunțarea la asedierea Troiei — ca un dar făcut zeilor, dar în care erau ascunși cei mai viteji luptători greci. Troienii au dărîmat poarta cetății pentru a putea duce calul înăuntru.

65 Divinitate a mărilor, fiul lui Oceanus, avînd darul de a-și schimba oricînd înfățișarea.

66 Niccolo Machiavelli, autorul operei „Principele" (1513) în care formulează tema că orice acțiuni întreprinse în folosul statului, sau „principelui" ca întrupare a acestuia, sînt justificabile, oricît ar fi de imorale. Cartea a fost, însă, scrisă, cu mult după evenimentele istorice constituind tema trilogiei *Henric al VI-lea* (1422—1471). Dealtfel, însuși Richard, devenit Richard al III-lea, a fost omorît în 1485, în bătălia de la Bosworth Field.

67, 68 Traduceri modificate.

69 Margareta nu a aflat încă de prinderea lui Henric al VI-lea.

70 John de Gaunt a repurtat numai cîteva victorii în Spania, după care s-a înapoiat însă în Anglia. El era fiul lui Edward al III-lea, și tatăl lui Henric al IV-lea.

71 De la urcarea pe tron a lui Henric al IV-lea, în 1399, la aceea a lui Edward al IV-lea, în 1461.

72 Traducere modificată.

73 Referire la binecunoscutul proverb englez: „Birds of a feather flock together" — cine se aseamănă se adună; spune-mi cu cine te-ntîlnești ca să-ți spun cine ești.

74 Tatăl său, Contele de Salisbury, a fost făcut prizonier și executat de partidul Casei de Lancaster, în bătălia de la Wakefield (1460).

75 Cronicarul Holinshed relatează că Edward, fiind odată oaspetele lui Warwick, a căutat să-i necinstească nepoata.

76 Salcia era simbolul dragostei dezamăgite.

77 Regina Margareta apare astfel ca succesoarea Ioanei d'Arc. Faptul că și femeile îmbrăcau armura nu era cu totul neobișnuit. Mai tîrziu,

în 1588, Regina Elizabeth a apărut îmbrăcată în armură, în fața trupelor sale, adunate pentru a face față unei debarcări a spaniolilor. sub protecția Marei Armade.

78 Prințul Edward s-a căsătorit cu Ann, fiica cea mică a lui Warwick. Mai tîrziu Warwick i-a dat-o în căsătorie pe fiica sa cea mare lui Clarence, fratele lui Edward al IV-lea (de York) cînd Clarence a trecut, temporar, de partea Casei de Lancaster.

79 Bona nu era principesă a Franței, ci de Savoia, și era sora reginei Franței, nu a regelui. Căsătoria negociată de Warwick este îndoielnică deoarece, se pare că la acea dată Edward era deja căsătorit în secret cu Elizabeth Grey.

80, 81, 82, 83, 84, 85, 86 Traduceri modificate.

87 Oracolul prevestise că odată ce caii principelui trac Rhesus se vor adăpa din rîul Xanthus (din ținuturile troiene) și vor paște pe cîmpiile Troiei, această cetate nu va mai putea fi cucerită. Ulise, cu șiretenia sa, iar Diomede, datorită vitejiei sale, s-au furișat în tabăra lui Rhesus, care venea în ajutorul troienilor, l-au ucis și au răpit caii fermecați.

88 În această scenă Shakespeare contopește bătălia din 1469, înainte de reconcilierea lui Warwick cu Regele Henric, cu aceea din 1470, după trecerea lui Warwick de partea lui Henric. În ambele bătălii au participat și trupe franceze, de partea lui Henric.

89 Traducere modificată.

90 Regina Elizabeth nu mai poate avea încredere în nimeni într-o societate în care toți își calcă jurămintele.

91 Și această scenă contrazice datele pur istorice privind faptele și personajele.

92, 93 Traduceri modificate.

94 Clarence se referă la horoscopul favorabil al lui Warwick.

95 Contele de Richmond, cunoscut în istorie îndeosebi ca Henric Tudor, a devenit rege, luînd numele de Henric al VII-lea, după înfrîngerea și uciderea lui Richard al III-lea la Bosworth Field în 1485. Prin moartea acestuia s-a stins Casa de York, din care mai rămăsese numai o principesă (fiică a lui Edward al IV-lea) care s-a căsătorit cu Henric al VII-lea, domnia acestuia nemaifiind astfel contestată de nimeni. Casa de Lancaster se stinsese cu Prințul Edward de Wales și Henric al VI-lea. Henric al VII-lea își întemeia dreptul la tron, ca descendent, prin mama sa, al unui alt fiu al lui John de Gaunt, și anume contele de Somerset.

96 Același port, la gura rîului Humber, unde debarcase, în secolul precedent și Henric al IV-lea, care l-a detronat pe Richard al II-lea.

97 Devenit, între timp, ginerele său.

98 Zeița lunii și a vînătorii, însoțită permanent de o suită de nimfe.

99 Warwick este nădejdea coroanei lui Henric după cum Hector era nădejdea Troiei lui Priam.

100 Oraş în partea centrală a Angliei.

101 Traducere modificată.

102 Acțiunea din această scenă se îndepărtează de adevărul istoric. Cele două tabere s-au împăcat temporar şi nu s-a dat nici o luptă la această întîlnire a lor.

103 După înfrîngerea titanilor, titanul Atlas, fratele lui Prometeu, a fost condamnat de Zeus să susțină pe umerii săi bolta cerească (v. Ovidiu, *Metamorfozele*, II, 296 şi urm.).

104 Traducere modificată. Aluzie la un joc de cărți, popular în acea vreme, în care se păstra în pachet un singur „zece".

105 Judecător, conducător al Izraelului antic (sec. al XII-lea î.e.n.) Înaintea unei bătălii decisive cu amoniții, a jurat că, dacă va învinge, va sacrifica lui Dumnezeu pe prima ființă care îl va întîmpina după victorie. Ori, prima care a alergat să-l preamărească a fost singura sa fiică, pe care, conform jurămîntului, a sacrificat-o.

106, 107 Traduceri modificate.

108 Cedrul, vulturul şi leul constituiau simbolurile supremației în epoca elisabetană: regele arborilor veşnic verzi, regele păsărilor şi regele animalelor.

109 Metaforă desemnînd stejarul (v. Virgiliu, *Georgicele*, III, 332)

110 Traducere modificată.

111 Soarele era emblema Casei York.

112 Diminutivul numelui Edward.

113 Pasajul amintește de cuvintele de îmbărbătare rostite de Henric al V-lea înaintea bătăliei de la Agincourt (1415).

114 Traducere modificată.

115 Metaforă biblică pentru cer.

116 Traducere modificată.

117 Fabulistul Esop (sec. al VII-lea sau al VI-lea î.e.n.) fiind ghebos, Prințul Edward îi foloseşte numele pentru a-l desemna pe Richard (Gloucester) care era și el ghebos. Totodată Cicero se referă în *Pro Roscio Comoedio* la un actor comic ghebos numit tot Esop, popular la Roma.

118 Aluzie la Turnul Londrei, unde e ținut prizonier Henric al VI-lea și unde Richard de Gloucester se grăbește să se ducă pentru a-l ucide. De fapt Henric a fost ucis după ce Edward al IV-lea şi armata sa s-au reîntors la Londra.

119 Cezar a fost ucis de loviturile condeielor de piatră, ale complotiștilor, — cu care scriau romanii pe tăblițe de ceară, — şi nu de săbii sau pumnale.

120, 121 Traduceri modificate.
122 Renumit actor roman (c 126 — c 26 î.e.n.), prieten al lui Cicero. Deşi era actor comic contemporanii lui Shakespeare îi spuneau Roscius marelui actor tragic Richard Burbage, interpret principal şi în tragediile lui Shakespeare.
123 Dedal, despre care e vorba mai departe.
124 Arhitectul Dedal a fost ţinut prizonier, împreună cu fiul său Icar, de către regele Minos din Creta, după ce i-a construit acestuia Labirintul. Pentru a evada, Dedal a confecţionat atît pentru sine cît şi pentru fiul său, cîte o pereche de aripi, din pene şi ceară. Zburînd pe deasupra mării, Icar, neţinînd seama de sfaturile tatălui său, s-a înălţat prea sus, căldura soarelui înmuindu-i aripile. Coborînd apoi prea jos, stropii valurilor mării i-au îngreuiat aripile şi căzînd în mare s-a înecat.
125 Traducere modificată.
126 Emblema familiei Warwick avea un urs.
127 Diminutivul numelui Elizabeth, soţia lui Edward al IV-lea.
128 Fiul lui Edward al IV-lea, denumit în istorie Edward al V-lea; a fost ucis copil fiind, în Turnul Londrei de către unchiul său Richard de Gloucester pentru a-i lua domnia. (v. piesa Richard al III-lea).
129 Cînd soldaţii romani au venit să-l aresteze pe Isus, pe care nu-l cunoşteau şi care era înconjurat de apostoli, Iuda s-a apropiat de el şi l-a sărutat, conform celor stabilite în prealabil pentru a-l identifica.
130 Traducere modificată.

V. Ştefănescu-Drăgăneşti

Mr. WILLIAM
SHAKESPEARES
COMEDIES,
HISTORIES, &
TRAGEDIES.

Published according to the True Originall Copies.

LONDON
Printed by Isaac Iaggard, and Ed. Blount. 1623.

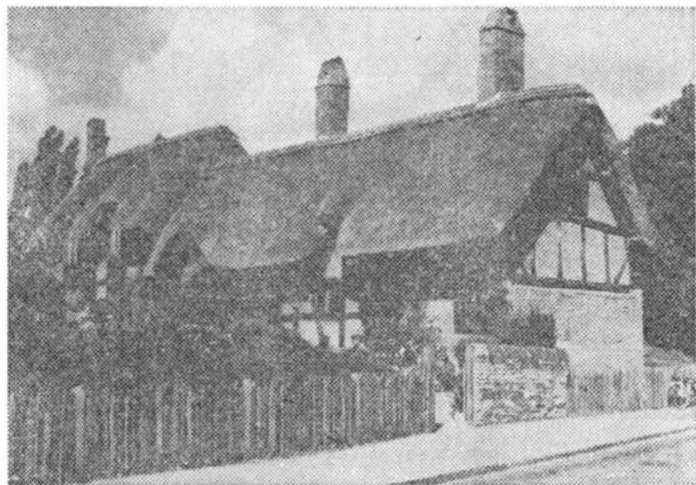
Pagina de titlu a primei ediţii in-folio. Portretul a fost executat de Martin Droeshout, după moartea scriitorului.

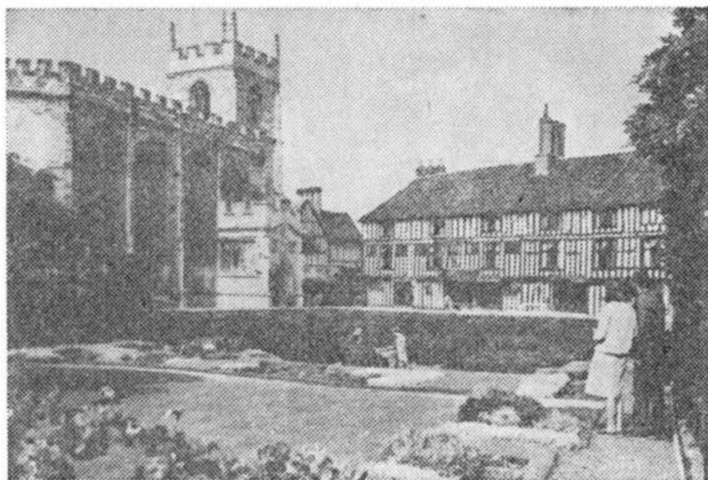
Casa din Stratford-upon-Avon, strada Henley, unde s-a născut Shakespeare.

Camera în care s-a născut Shakespeare (așa cum arată ea astăzi).

Casa lui Anne Hathaway, Stratford-upon-Avon.

Grădina casei „New Place", Stratford-upon-Avon (cumpărată de Shakespeare în 1597; astăzi au rămas numai fundațiile).

Londra văzută de pe țărmul sudic al Tamisei în anul 1616 (dintr-un tablou de Claes Jans Visscher, Muzeul Britanic).

Detaliu dintr-un tablou aflat într-o colecție a galeriei de artă Corcoran, Washington: Shakespeare înconjurat de prietenii săi Ben Jonson (în spatele lui), poetul și exploratorul Walter Ralegh (în picioare, cu pălărie) și patronul lui Shakespeare, contele de Southampton (în picioare).

Teatrul *The Globe* (Londra).

Schiță a teatrului *The Swan* (Londra), executată de De Wit.

Monumentul lui Shakespeare, executat de Janssen.

Mormîntul şi monumentul lui Shakespeare din biserica Holy Trinity, Stratford. Monumentul a fost executat de Janssen.

A CATALOGVE

of the ſeuerall Comedies, Hiſtories, and Tragedies contained in this Volume.

COMEDIES.

HISTORIES.

TRAGEDIES.

The 'catalogue' of the thirty-five plays included in the First Foli

„Catalogul" celor 35 de piese incluse în prima ediție in-folio (1623).

William Charles Macready
(1793–1873)

Edmund Kean
(1789–1833)

Ellen Alice Terry
(1847–1928)

John Philip Kemble
(1757–1823)

Samuel Phelps
(1804–1878)

Henry I. Irving
(1838–1905)

Flora Robson
(1902–.........)

John Gielgud
(1904–.........)

Laurence Olivier
(1907–.........)

Celebri interpreți englezi ai lui Shakespeare.

Edward Alleyn
(1566–1626)

Thomas Betterton
(1635–1710)

Charles Macklin
(1690/99–1797)

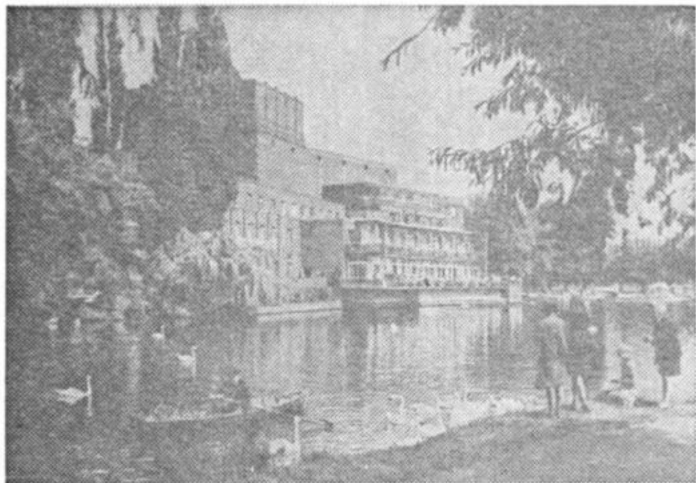
Sarah Siddons
(1755–1831)

George Frederick Cooke
(1756–1811)

David Garrick (1717–1779)

Teatrul *The Royal Shakespeare* din Stratford.

Statuia lui Shakespeare cunoscută ca „Monumentul Gower" (Stratford), după numele sculptorului, Lord Ronald Sutherland Gower. Monumentul, dezvelit în 1888, cuprinde şi un grup statuar — Hamlet, Lady Macbeth, Falstaff şi Prinţul Hal, simbolizînd filozofia, tragedia, comedia şi istoria.

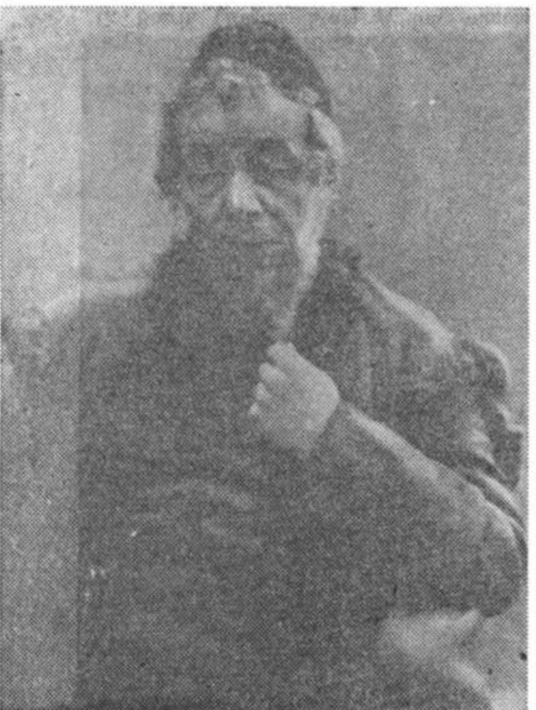
Orson Welles în *Macbeth*.

Ion Manolescu în *Richard al III-lea*.

Orson Welles in *Othello.*

Iancu Brezeanu ca Shylock.

Constantin Nottara ca Regele Lear.

G. Storin (Regele Lear) şi Ion Manolescu (Gloster) in *Regele Lear*, Teatrul Naţional din Bucureşti, 1954.

Scenă din *Antoniu și Cleopatra*, Teatrul „C.I. Nottara", București, 1960.

RICHARD AL III-LEA

Traducere de *DAN DUȚESCU*

PERSOANELE:

REGELE EDWARD AL IV-LEA

EDWARD, prinț de Wales; mai tîrziu regele Edward al V-lea; RICHARD, duce de York — fiii regelui

GEORGE, duce de Clarence; RICHARD, duce de Gloucester; mai tîrziu regele Richard al III-lea — frații regelui

Un tînăr fiu al lui Clarence

HENRIC, conte de Richmond; mai tîrziu regele Henric al VII-lea

CARDINALUL BOURCHIER, arhiepiscop de Canterbury

THOMAS ROTHERHAM, arhiepiscop de York

JOHN MORTON, episcop de Ely

DUCELE DE BUCKINGHAM

DUCELE DE NORFOLK

CONTELE DE SURREY, fiul său

CONTELE RIVERS, fratele reginei Elizabeth, soția regelui Edward

MARCHIZUL DE DORSET și LORDUL GREY, fiii reginei Elizabeth

CONTELE DE OXFORD

LORDUL HASTINGS

LORDUL STANLEY, numit și CONTELE DE DERBY

LORDUL LOVEL

SIR THOMAS VAUGHAN

SIR RICHARD RATCLIFF

SIR WILLIAM CATESBY

SIR JAMES TYRREL

SIR JAMES BLUNT

SIR WALTER HERBERT

SIR ROBERT BRAKENBURY, locotenentul Turnului

SIR WILLIAM BRANDON

CHRISTOPHER URSWICK, preot

Alt preot

Lordul primar al Londrei

Șeriful de Wiltshire

TRESSEL și BERKELEY, aghiotanți pe lîngă lady Anne

REGINA ELIZABETH, soția regelui Edward al IV-lea

MARGARET, văduva regelui Henric al VI-lea

DUCESA DE YORK, mama regelui Edward al IV-lea, a lui Clarence și a lui Gloucester

LADY ANNE, văduva lui Edward prinț de Wales, fiul regelui Henric al VI-lea; mai tîrziu măritată cu ducele de Gloucester

LADY MARGARET PLANTAGENET, tînăra fiică a lui Clarence

Lorzi și alți curteni; doi gentilomi, un scutier, un grefier, cetățeni, ucigași, crainici, spectrele celor uciși de Richard al III-lea, soldați etc.

Acțiunea se petrece în Anglia.

ACTUL I

SCENA 1

Londra. O stradă. Intră Gloucester[1].

GLOUCESTER:

Azi iarna vrajbei noastre s-a schimbat,
Prin soarele lui York[2], în toi de vară;
Iar norii toți, ce casa ne-o striveau,
Sînt îngropați în sînu-adînc al mării.
Purtăm pe frunți cununi de biruință;
Din ciunte arme am făcut trofeu;
Din aspre trîmbiți, vesele taifasuri;
Din marș războinic, pași suavi de danț.
Brăzdatul Marte chipul și-l descruntă,
Și-acum, în loc să sperie vrăjmașii
Încălecat pe cai împlătoșați,
El dănțuie-n iatacuri de domnițe
La mîngîiosul cîntec al lăutei.
Dar eu, ce nu-s strujit pentru hîrjoane
Și nici să mă răsfăț în dulci oglinzi,[3]
Eu, crunt ciuntit, ce nu pot să mă-nfoi
Pe lîng-o nimfă legănată-n șolduri;
Eu, cel necumpănit deopotrivă,
Prădat la trup de firea necinstită,
Ne-ntreg și scîlciat, prea timpuriu
Zvîrlit în lumea ce respiră, și-încă
Așa pocit, scălîmb, că pîn' și cîinii
Mă latră cînd pășesc șontîc pe drum;
Da, eu, în piuitul slab al păcii,
Nu jindui să-mi petrec răgazul altfel
Decît privindu-mi umbra lungă-n soare
Și cugetînd la strîmbăciunea mea.
Deci, cum nu pot să fiu nici curtezan,
Nici să mă-mbii la galeșe taifasuri,

Mi-am pus în gînd să fiu un ticălos,
Urînd huzurul zilelor de azi.
Urzeli am înnodat, prepusuri grele,
Prin bete profeții, scorneli și vise,
Pe rege și pe Clarence, frații mei,
La ură să-i asmut, mistuitoare.
Și dacă Edward riga-i bun și drept
Cît eu subțire, cutră,-ntortocheat,
Chiar astăzi Clarence intră sub zăbrea
De răul profeției cum că «G»[4]
Lui Edward vlăstarii-i va stîrpi.
Intrați în suflet, gînduri: vine Clarence.

(Intră Clarence, între străji, și Brakenbury.)

Zi bună, frate; ce-i cu-aceste străji
În juru-alteței tale?

CLARENCE: Suveranul,
Dorind să mă ferească de primejdii,
Mi-a dat acest alai s-ajung la Turn.[5]

GLOUCESTER: De ce?

CLARENCE: De-aceea că mă cheamă George.

GLOUCESTER: Dar, vai de mine, nu e vina ta;
Pe nași se cuvenea să-i fi închis.
A, eu socot că riga plănuiește
Să te boteze-a doua oară-n Turn.[6]
Dar ce se-ntîmplă, Clarence? Pot să știu?

CLARENCE: Da, Richard, cînd voi ști și eu; căci nu știu,
Te încredințez; dar riga, pe cît aflu,
La vise și preziceri ia aminte
Și smulge slova «G» din alfabet,
Zicînd cum că un mag i-a spus că «G»
Pe-ai săi urmași îi va dezmoșteni;
Și cum, pe nume George, încep cu «G»,
El crede-n gîndul său că eu aș fi.
Asemenea năzbîtii și alte-asemeni
Împinsu-l-au pe rege să mă-nchidă.

GLOUCESTER: Așa-i cînd pe bărbat femeia-l mînă:
Nu regele te ferecă în Turn,
Ci lady Grey,[7] nevasta lui. Da, Clarence,
Spre-atît de aspre fapte *ea*-l îndeamnă.
Au nu tot ea și preacinstitul domn,
Antony Woodville,[8] frate-său, l-au pus

Sub lacăt pe lord Hastings, tot în Turn,
De unde adineaorea fu scos?
Ni-i viața-n cumpeni, Clarence, viața-n cumpeni.

CLARENCE: Pe cer! Ferit nu-i nimeni, fără doar
De rudele reginei și-acei crainici
Ce treapădă prin noapte între rege
Şi doamna Shore[9]. Nu știi cum lordul Hastings
S-a milogit de ea să-l slobozească?

GLOUCESTER: Cerșind umil acestei zeități,
Ieși din temniți lordul șambelan.
Şi eu îți spun: socot că alt chip nu-i,
De vrem bunăvoință de la rege,
Decît, slugi ei, să-i îmbrăcăm livreaua.
Ea și răscoapta văduvă pizmașe,
De cînd le-a uns domnițe-al nostru frate,
Sînt cutre mari și tari aci-n regat.

BRAKENBURY: Iertați, alteţe: maiestatea-sa
Mi-a dat porunci temute cum ca nimeni
Să nu vorbească între patru ochi,
De orice treaptă-ar fi, cu-al vostru frate.

GLOUCESTER: Aşa! De vrei, cinstite Brakenbury,
Te poți împărtăși din tot ce spunem.
Trădare nu urzim; ziceam de crai
Că-i fără de prihană și-nțelept;
Că nobila-i regină e frumoasă,
De vîrstă coaptă, și geloasă nu-i;
Că are doamna Shore gingaș picior,
Cireașă gura, ochi sprințari, grai dulce;
Că rudele reginei se-ndomnesc.
Ei, ce zici, sir? Au poți tăgădui?

BRAKENBURY: Cu-acestea n-am de-a face eu, milord.

GLOUCESTER: De-a face n-ai cu doamna Shore! Ascultă!
Cel ce-ar avea, afar' de unul singur,
E bine să lucreze pe ascuns.

BRAKENBURY: Acela unul cine e, milord?

GLOUCESTER: Bărbatul ei, tîlhare. Mă pîrăști?

BRAKENBURY: Iertare cer, și mult vă rog, alteță,
Cu-naltul duce vorba s-o curmați.

CLARENCE: Ştim ce poruncă ai și ne supunem.

GLOUCESTER: Sîntem reginei șerbi: deci, ne supunem.
Cu bine, frate; eu mă duc la rege;

Şi orice slujbă ai dori să-ţi fac —
Să-i spun şi soră văduvei lui Edward[10] —
Îndeplini-voi, numai să te scap.
Surghiunu-acesta, pînă una-alta,
Mă doare-atît cît nici nu bănui tu.

CLARENCE: Ştiu, nu-i plăcut nici unuia din noi.

GLOUCESTER: Ei, lasă, nu vei sta închis prea mult;
Te scot eu. Dacă nu, voi zace-n locu-ţi.
Acum, răbdare.

CLARENCE: Trebuie; cu bine.

(Clarence, Brakenbury şi străjile ies.)

GLOUCESTER: Pe cale fără-ntoarcere te du,
Naive Clarence! Şi de drag ce-mi eşti,
În cer mîna-voi duhul tău curînd,
De-l va primi din mîna noastră cerul.
Dar cine-i? Hastings, proaspăt slobozit!

(Intră Hastings.)

HASTINGS: Doresc zi bună nobilului lord!

GLOUCESTER: Asemeni pentru lordul şambelan!
Binevenit eşti zărilor. Ce fel
A îndurat domnia-ta popreala?

HASTINGS: Ca orice prins, alteţă: cu răbdare.
Dar voi trăi, milord, să-i răsplătesc
Pe toţi acei ce mi-au prilejuit-o.

GLOUCESTER: Desigur, negreşit; la fel şi Clarence;
Duşmanii voştri sînt şi-ai lui; la fel
L-au bîntuit pe el ca şi pe voi.

HASTINGS: E trist să vezi o pajură-ntre gratii,
Cît găi şi ulii pradă-n voia lor.

GLOUCESTER: Ce veşti prin tîrg?

HASTINGS: Nu-s veşti mai rele-n tîrg decît pe-aici;
E lingav riga, slab şi abătut,
Iar doctorii-s cu inima sărită.

GLOUCESTER: Pe sfîntul Pavel, proaste, proaste veşti.
Prea multă vreme s-a hrănit greşit,
Prea mult şi-a istovit regescul trup.
E foarte dureros cînd te gîndeşti.
Şi zace-n pat. ?

HASTINGS: Da, zace.

GLOUCESTER: Plecați 'nainte; eu vă voi urma.

(Hastings iese.)

Nu va trăi, zic eu; dar nici să moară
Cît nu-l urnesc de zor pe George spre cer.
Mă duc să-i zgîndăr ura pentru Clarence
Cu-nvîrtoșate-n adevăr minciuni:
Și dacă nu dau greș, ci trag în plin,
Nu mai trăiește Clarence înc-o zi.
Și-atunci pe rege ia-l la sînu-ți, Doamne,
Iar lumea las-o tu pe mîna mea.
Atunci peți-voi pe mezina Warwick[11],
Măcar că soț și tată i-am ucis.
Nu-i drum mai drept s-o-mbun pe muierușcă
Decît să-i fiu părinte și bărbat:
Și am să-i fiu — nu chiar de dragul ei,
Cît pentru alt mai adumbrit liman
La care-ajung luîndu-mi-o de soață.
Dar pînă n-am sărit, să nu zic hop:
Căci Edward încă-i domn, Clarence e-ntreg:
Cînd duși vor fi, văd eu cu ce m-aleg.

(Iese)

SCENA 2

O altă stradă din Londra.

Este adus trupul neînsuflețit al regelui Henric al VI-lea, purtat într-un sicriu deschis și străjuit de curteni înarmați cu halebarde; lady Anne jelește în urma alaiului funerar.

ANNE: Așterneți jos povara cea slăvită —
De poate un sicriu cuprinde slava —
Cît voi jeli năprasnicul sfîrșit
Al vrednicului os de Lancaster.
Biet trup de gheață-al unui rege sfînt!
Scrum vinețiu al casei Lancaster!
Leș fără sînge-n vinele-ți regești!
Iertat să-mi fie, duhul tău de-l strig
S-audă jeluirea bietei Anne,
Anne a lui Edward, fiul tău străpuns
De mîna ce-a deschis aceste răni!

Pe vranele prin care-ți curse viața
Revărs din ochi zadarnicul balsam.
Blestem pe mîna ce te-a sfîrtecat,
Pe sufletul ce fără suflet stinse,
Pe sîngele ce sînge a vărsat!
Mai grea năprasnă cadă pe mișelul
Ce prin omorul tău ne-a mișelit,
Decît urez la șerpi, paingi, broscani
Și tot ce-i tîrîtoare veninoasă!
Fecior de va să aibă, stîrpitura,
Fătată timpuriu și ca ne-lumea,
Să-nspaime cu-al său chip ciudat și slut
Pe muma ce nădăjduise-n el;
Și moștenească nenorocul lui!
Soție de-o avea cîndva, s-ajungă
Prin moartea lui la fel de vitregită
Pe cît sînt eu, pierzînd și soț și tată!
Acum, spre Chertsey[12] cu povara sfîntă,
De la Sînt Pavel[13] luată, s-o-ngropăm;
Veți odihni, de obosiți, cît eu
Îi voi jeli lui Henric-rege leșul.

(Purtătorii ridică mortul și înaintează. Intră Gloucester.)

GLOUCESTER: Stați, puneți leșul jos voi cei ce-l duceți.
ANNE: Ce negru vraci îl cheamă pe-acest diavol
Să curme împlinirea pioșiei?
GLOUCESTER: Mișeilor! Jos leșul! Că de nu,
Leș fac din nesupus, pe Sfîntul Pavel!
CURTEANUL: Stați înapoi, milord, să treacă racla.
GLOUCESTER: Dulău mojic! stai tu cînd poruncesc:
Sus halebarda de la pieptul meu
Sau, pe Sînt Pavel, te dobor în colb
Și-n pinteni te strivesc, mișel sfruntat.

(Purtătorii lasă racla jos.)

ANNE: Cum? Tremurați? Vă temeți? Nu vă mustru,
Căci muritori sînteți; și ochi de om
Nu-l pot răbda pe diavol. Piei satană!
Al iadului, tu, groaznic slujitor!
Doar trupul cel vremelnic ai putut
Să-i stăpînești, dar nu și duhul. Piei!
GLOUCESTER: Suavă sfîntă, de hatîrul milei
Nu fi așa de rea.

ANNE: Drac scîrnav, piei,
Piei, pentru Dumnezeu, și dă-ne pace;
Căci ți-ai făcut din lina lume iad,
Iad plin de vaier greu și de anátemi.
De te desfată crîncenele-ți fapte,
Privește-această pildă de măcel.
Vedeți, voi toți, cum rănile lui Henric
Cel mort se cască iarăși, sîngerînd.[14]
Morman de urîțenie, roșește,
Căci tu silești nou sînge să mustească
Din vine fără sînge, goale, reci:
Neomeneasca, nefireasca-ți faptă
Stîrnește-acest mult nefiresc puhoi.
Tu, Doamne, i-ai dat sîngele; răzbună-l!
Țărînă ce-i sorbi sîngele, răzbună-l!
Trimiteți, ceruri, trăsnet să-l sfîșie,
Sau cască-te, păminte, să-l înghiți,
Cum sugi și sîngele acestui rege
De-un braț cîrmit din iaduri, sfîrtecat!

GLOUCESTER: Tu nu cunoști, domniță, legea milei:
Să răsplătești prin bine răutatea,
Blestemele prin binecuvîntări.

ANNE: Haíne,
Tu nici în cer nici pe pămînt n-ai legi;
Și-o fiară, cît de rea, cunoaște mila.

GLOUCESTER: Eu n-o cunosc, drept care fiară nu-s.

ANNE: Minune cînd un diavol drept cuvîntă.

GLOUCESTER: Și mai minune-un înger mînios.
Divină întrupare a femeii,
De-aceste-nchipuite fărdelegi
Mă lasă pe-ndelete să mă spăl.

ANNE: Clocită-mpuțiciune de bărbat,
Pentru știute fărdelegi mă lasă
Să blestem hoitul tău cel blestemat.

GLOUCESTER: Frumoasă peste fire, dă-mi, în tihnă,
Răgazul să mă dezvinovățesc.

ANNE: Hîd peste-nchipuire, izbăvit
Vei fi doar dacă-ți pui un ștreang de gît.

GLOUCESTER: M-ar osîndi asemeni deznădejde.

ANNE: Prin deznădejde-ai căpăta iertare,
Tu însuți osîndire dreaptă dîndu-ți,
Căci pe nedrept pe alții-ai căsăpit.

GLOUCESTER: Să zicem că nu eu i-am omorît.
ANNE: Atunci să zicem că nu-s morți: dar sînt,
Și-s morți, satană, chiar de mîna ta.
GLOUCESTER: Nu ți-am ucis eu soțul.
ANNE: Deci e viu.
GLOUCESTER: O, nu, e mort; și Edward l-a răpus.
ANNE: Minți, plisc spurcat: regina Margaret
Văzut-a spada-ți aburind de sînge,
Și chiar în pieptul ei ai vrut să-mpungi,
Dar frații tăi îi abătură vîrful.
GLOUCESTER: Cu clanța-i m-a stîrnit, păcatul lor
Pe umerii-mi nevinovați punîndu-l.
ANNE: Ba firea-ți sîngeroasă te-a stîrnit,
Ce alta n-a visat decît măcel.
Nu l-ai ucis chiar tu pe acest rege?
GLOUCESTER: Mă rog.
ANNE: «Mă rog», arici rîios? Și eu mă rog
Să-ți răsplătească cerul cîinoșia.
O! blînd ce-a fost, neprihănit și bun.
GLOUCESTER: Bun ca să șadă-n cer, unde-i acum.
ANNE: Și unde n-ai să fii tu niciodată.
GLOUCESTER: Eu l-am trimis în cer; să-mi mulțumească;
Mai bine-i șade-n cer ca pe pămînt.
ANNE: Dar ție doar în iad îți șade bine.
GLOUCESTER: Mai știu un loc, de-ngădui să-l numesc.
ANNE: Un fund de temniță.
GLOUCESTER: Alcovul tău.
ANNE: Rea tihnă în alcovu-n care dormi!
GLOUCESTER: Așa va fi, pînă-mi vei sta alături.
ANNE: Nădăjduiesc.
GLOUCESTER: Eu știu. Ci, dulce Anne,
Lăsînd tăierea-aceasta în cuvinte
Și la domoală judecată stînd,
Să-mi spui; sorgintea morții timpurii
A celor doi Plantageneți, au nu-i
La fel de osîndit cît și făptașul?
ANNE: Tu ești sorginte și făptaș proclet.
GLOUCESTER: Frumsețea ta a fost sorgintea faptei,
Frumsețea ta ce-n somn m-a bîntuit,
Încît aș fi stîrpit o lume-ntreagă,
S-adorm un ceas la dulce sînul tău.
ANNE: De-ar fi să cred, călăule, îți spun:
Cu-aceste unghii fața mi-aș sluți.

GLOUCESTER: Dar ochii-aceștia n-ar răbda prăpădul
Desăvîrșitei tale frumuseți.
Cît fi-voi lîngă tine, n-ai s-o strici.
Cum sfîntul soare bucură pămîntul,
La fel și ea-i: lumina, viața mea.
ANNE: Lumina-n bezne piară-ți, viața-n moarte!
GLOUCESTER: O, nu te blestema, minune dulce,
Căci însăți ești lumina, viața mea.
ANNE: Aș vrea să fiu ce spui, ca să-mi răzbun.
GLOUCESTER: E o răsplată împotriva firii
Pe cel ce te iubește să-ți răzbuni.
ANNE: E o răsplată dreaptă și-nțeleaptă
Pe-al soțului meu gîde să-mi răzbun.
GLOUCESTER: Acel ce te-a lipsit de soț, domniță,
Te-a ajutat să-ți iei un soț mai bun.
ANNE: Mai bun nu viețuiește pe pămînt.
GLOUCESTER: Ba da, și te-a-ndrăgit mai mult ca el.
ANNE: Îl cheamă cum?
GLOUCESTER: Plantagenet.
ANNE: Deci el.
GLOUCESTER: De-un nume, dar de-o fire mai de soi.
ANNE: Și unde-i?
GLOUCESTER: Iată-l. *(Anne îl scuipă.)*
Pentru ce mă scuipi?
ANNE: Venin de moarte-aș fi voit să-ți fie!
GLOUCESTER: N-a fost venin din mai sublim izvor.
ANNE: Nici s-a prelins pe-un mai scîrbos broscoi.
Ci piei din ochii mei! Îmi vatămi ochii.
GLOUCESTER: Domniță, ochii tăi m-au vătămat.
ANNE: De moarte să te vatăme aș vrea!
GLOUCESTER: Așa doresc: să pot muri-ntr-o clipă,
Căci ei cu moarte vie mă ucid.
Sărate lacrimi mi-au stîrnit în ochi,
Cu plînset de copil i-au rușinat,
Pe ei ce n-au stors lacrimi de căință
Nici cînd plîngeau York, tatăl meu, și Edward
Pe Rutland auzindu-l jeluind
Sub spada goală-a crîncenului Clifford[15];
Nici cînd îmi povestea ca un copil
Războinicu-ți părinte moartea tatei
Și se-neca în hohot și suspin,
Încît obrajii celor dimprejur

Ca frunzele sub ploaie șuroiau.
În jalea-aceea, ochii mei cei dîrji
Disprețuit-au umbra unei lacrimi;
Ce chinul să le stoarcă n-a putut,
Frumsețea ta a stors, în plîns orbindu-i.
Eu n-am curtat prieteni, nici dușmani;
Eu n-am deprins cuvinte ce dezmiardă;
Dar cînd răsplata-i frumusețea ta,
Semeț cum sînt, mă plec, dînd glas iubirii.
(Anne îl privește cu dispreț.)

Dispreț pe buze nu purta, căci ele
Sînt spre sărut, nu spre sfidări, făcute.
De nu mă poți ierta, răzbunătoareo,
Îți dau această spadă cu vîrf ager;
De vrei împlînt-o-n pieptul meu cinstit,
S-alungi din el un suflet ce te-adoră.
Ți-l dau descoperit, să-mpungi de moarte,
Și moartea, în genunchi, smerit ți-o cer.

(Își descoperă pieptul; Anne se pregătește să-l străpungă cu sabia.)

Nu șovăí; eu l-am răpus pe Henric.
Dar dulcea ta frumsețe m-a stîrnit.
Ucide iute: l-am străpuns pe Edward,
Dar chipul tău zeiesc m-a-nverșunat.

(Anne lasă să-i cadă sabia.)

Ridică spada iar, sau mă ridică.

ANNE: Ridică-te, viclene; te-aș fi vrut
Ucis, dar nu vreau eu să-ți fiu călău.

GLOUCESTER: Poruncă dă-mi, și singur mă omor.

ANNE: Ți-am poruncit.

GLOUCESTER: Atunci vorbea mînia.
Mai spune-o dat'; și-o dată cu porunca
Același braț ce ți-a răpus amorul
De dragul tău, un mai curat amor
Răpune-va de dragul tău. Iar tu
Vei fi părtașă celor două morți.

ANNE: De ți-aș citi în suflet.

GLOUCESTER: Mi-e sufletul pe buze.
Mă tem că-s prefăcute.

GLOUCESTER: Atunci cinstit nu-i nimeni.

ANNE: Ei, hai, ridică-ți spada.

GLOUCESTER: Spui, dar, că facem pace.

ANNE: Mai ápoi vei cunoaște-o.
GLOUCESTER: Ci pot nădăjdui?
ANNE: Nădăjduie oricine.
GLOUCESTER: Primește-acest inel.
ANNE: Cînd iei, nu spui că dărui.

(Își pune inelul în deget.)

GLOUCESTER: Cum degetul ți-l cercuie inelul,
La fel și biata-mi inimă-i cuprinsă
De sînul tău.
Păstrează-le; a' tale-s amîndouă.
Și dacă-ngădui robului smerit
Mînuței tale un hatîr să-i ceară,
Atunci îl fericești pentru de-a pururi.
ANNE: Anume ce?
GLOUCESTER: Să lași aceste mohorîte trebi
Pe seama cui e mai în drept a fi
Un cioclu, și spre Crosby[16] să grăbești;
Curînd acolo voi veni și eu
Să te slujesc, îndată ce-l îngrop
Cu slavă pe acest preanobil rege
La schitul Cherstey, lespedea udîndu-i
Cu lacrima căinței.
Te rog ca, pentru tainice temeiuri,
Acest favor să-mi faci.
ANNE: Din toată inima; și mult mă bucur
Văzîndu-te atît de pocăit.
Tressel și Berkeley, voi veniți cu mine.
GLOUCESTER: Drum bun dorește-mi.
ANNE: Încă nu ești vrednic;
Dar, fiindcă m-ai deprins a măguli,
Închipuie-ți că ți-am și spus «drum bun».

(Ies lady Anne, Tressel și Berkeley.)

GLOUCESTER: Hai, duceți leșul, domnilor.
UN GENTILOM: Spre Cherstey, sir?
GLOUCESTER: Nu, la White-Friars[17], m-așteptați acolo.

(Ies toți, în afară de Gloucester.)

Au a mai fost femeie curtenită
Astfél, și-n felu-acesta dobîndită?
A mea va fi; dar nu pe lung soroc.
Cum? Eu, ce i-am răpus și soț și socru,
S-o cuceresc cu ura-n sîn fierbîndu-i,
Cu bléstemele-n gît, cu ochii uzi

Şi cu dovada sîngerînd alături?
Zăgăzuit de toate-aceste stavili,
De Dumnezeu, de cugetul din ea,
Nesprijinit de nimenea decît
De iad şi ochii mei vicleni — şi totuşi
S-o birui? Un nimic a-nvins o lume!
Ha!
L-a şi uitat pe vrednic prinţul Edward,
Pe soţul ei. Nu-s nici trei luni de cînd
Turbat, l-am junghiat la Tewksbury![18]
Ca el vlăstar mai chipeş, mai blajin,
Cu care firea a făcut risipă:
Tînăr, viteaz, mintos, dinast curat,
Nu-i larga lume-n stare-a izvodi.
Şi totuşi ea spre mine-şi pleacă ochii
Cel ce-a cosit juneţea lui în floare,
Zvîrlind-o-n pat de văduvă, pustiu!
Eu cel ce-ntreg nu-s nici jumate Edward!
Eu, şontorog şi-atîta de pocit!
Pun rămăşag ducatul pe-o lescaie
Că nu m-am preţuit cum se cuvine.
Pe viaţa mea — eu, unul, nu — dar ea
Frumos minune mare mă socoate.
Voi cheltui să-mi cumpăr o oglindă
Şi să-mi tocmesc un stol de croitori,
În modă nouă să-mi resfeţe trupul;
Căci dacă tot crescui în ochii mei,
Vreau să rămîn acolo sus, chiar dacă
Mă va costa ceva. Dar mai întîi
Să-l duc pe-acest fîrtat la groapa lui;
Apoi mă-ntorc să plîng lîngă iubită.
Oglindă pînă-mi cumpăr, la picioare
Vreau umbra să-mi privesc. Scînteie, soare!

(Iese.)

SCENA 3

Londra. O sală în palat.
Intră regina Elizabeth, lordul Rivers şi lordul Grey.

RIVERS: Răbdare, doamnă; maiestatea-sa
Se va-nsănătoşi curînd, sînt sigur.

GREY: Mai rău îi faceți dacă boala lui
Vă chinuie; deci, zău, păstrați nădejdea
Și-nviorați-l șuguind, rîzînd.
ELIZABETH: Pe mine ce m-așteaptă, de s-ar stinge?
RIVERS: Alt rău decît că pierdeți soțul, nu.
ELIZABETH: Cînd pierzi asemeni soț, nu-i rău mai mare.
GREY: V-a dat Cel-bun fecior frumos ca floarea
Să vă aline, cînd s-o stinge el.
ELIZABETH: O, încă-i crud; nevîrstnicia sa
Lui Richard Gloucester este-ncredințată,
Om căruia nici eu, nici voi nu-i stăm
La inimă.
RIVERS: S-a hotărît să fie el protéctor?
ELIZABETH: S-a hotărît — nu încă prin peceți —
Dar fi-va, dacă regele se pierde.

(Intră Buckingham și Stanley.)

GREY: Vin, iată, lorzii Buckingham și Stanley.
BUCKINGHAM: Măriei-voastre — plecăciunea mea!
STANLEY: Să fiți din nou voioasă cum ați fost!
ELIZABETH: Contesei Richmond, bunul meu lord Stanley,
Cam peste mînă i-ar veni să spună
«Amin» după urarea ta. Și totuși,
Măcar că-i soața dumitale, Stanley[19],
Și nu i-s dragă, sigur fii că eu
Nu te urăsc, deși-i așa trufașă.
STANLEY: Vă rog din suflet, doamnă, să nu credeți
Bîrfelile pîrîșilor pizmași,
Sau, dacă e pe drept cuvînt pîrîtă,
Iertați-i slăbiciunea, căci purcede
Din toană rea și nu din suflet rău.
ELIZABETH: Lord Stanley, l-ai văzut pe rege azi?
STANLEY: Chiar adineauri Buckingham și eu
Am fost la patul maiestății-sale.
ELIZABETH: Sînt oare semne de-ndreptare, lorzi?
BUCKINGHAM: Nădăjduiți; azi regele glumește.
ELIZABETH: Dă-i, Doamne, sănătate! I-ați vorbit?
BUCKINGHAM: Da, doamnă, năzuiește să-i împace
Pe frații tăi cu ducele de Gloucester
Și ápoi și cu lordul șambelan;
A și trimis să-i cheme-n fața sa.

ELIZABETH: De-ar fi într-un ceas bun! Dar nu va fi.
Mă tem că fericirea noastră-ncepe
Să scapete.

(Intră Gloucester, Hastings și Dorset.)

GLOUCELTER: Ei îmi cășună rău, și n-am să rabd.
Au cine-s cei ce regelui se vaită
Că sînt hain cu ei, că nu mi-s dragi?
Zău, prea puțin li-i drag de rege lor,
Cînd cu asemeni intrigi îi împuie
Urechea. Cum? Eu — pentru că nu pot
Să lingușesc și vorbe dulci să-ndrug,
Să mă hlizesc, s-alint, să-nșel, să mint,
Să fac salut francez și temenele
De maimuțoi — eu sînt crezut vrăjmaș!
Nu-i chip un om curat să viețuiască,
Cu gînd curat, făr' să-i întine cinstea
Acești tîlhari mieroși, sforari și cutre?

GREY: De cine cuvîntați, din cei de-aici?

GLOUCESTER: De dumneata, ce n-ai obraz, nici cinste.
Cînd te-am jignit? Cu ce te-am păgubit?
Pe tine? Sau pe tine? Sau pe cine
Din șleahta voastră? Dar-ar ciuma-n voi!
Măria-sa — păzească-l Cel-de-sus
În ciuda-vă! — un pic de tihnă n-are,
Că-l sîcîiți cu deșănțate pîri.

ELIZABETH: Nu, frate Gloucester, te înșeli amar;
Chiar regele, prin voia sa regească,
Și nu stîrnit de pîra nimănui,
Cînd a văzut ce ură din străfunduri —
Și-o dai prin fapte în vileag — ne porți
Copiilor și fraților și mie,
El te-a chemat; și pricina aflînd
Acestei reavoințí, vrea s-o stîrpească.

GLOUCESTER: Știu eu? S-a înrăit atîta lumea,
Că unde n-ajung vulturi, pradă găi.
De cînd orice neam prost se face nobil,
Mulți nobili neamuri proaste s-au făcut.

ELIZABETH: Ei, haide, frate Gloucester, știm ce cugeți:
Ți-e ciudă că-am răzbit și eu și-ai mei.[20]
Dea cerul ajutor să n-am a-ți cere!

GLOUCESTER: Dar cerul vrea să am a-ți cere eu.
Prin mîna voastră frate-meu e-nchis,

Eu, rău văzut, și tot ce-i nobil este
Disprețuit; în timp ce zi de zi
Sînt cocoțați la cin înalt acei
Ce nu plăteau doi bani pîn' mai deunăzi.

ELIZABETH: Pe-Acel Ce[21]-n jeț înalt dar plin de griji
M-a ridicat din tihna ce-ndrăgeam,
Că niciodată n-am stîrnit pe rege
Să-l bîntuie pe Clarence! Dimpotrivă,
Apărător statornic eu i-am fost.
Îmi faci, milord, jignire rușinoasă
Cînd mă mînjești cu-asemeni bănuieli.

GLOUCESTER: Și poți tăgădui că-ntemnițarea
De ieri lord Hastings nu ți-o datorează?

RIVERS: Da, poate, sir, căci...

GLOUCESTER: Da, Rivers, poate! Cine n-o cunoaște?
Nu numai să tăgăduie e-n stare:
E-n stare să te-aburce-n slujbe mari,
Tăgăduind apoi că-ți fu proptea,
Zicînd că ți se cade-asemeni cinste.
Dar ce nu poate? Poate, zău, și poate...

RIVERS: Și zău, ce poate ea?

GLOUCESTER: Ce poate, zău? Să ia de soț un rege,
Un chipeș și necopt holtei. Mai rău
S-a-mperecheat bunică-ta, știm noi.

ELIZABETH: Milord de Gloucester, prea ți-am îndurat
Bîrfelile și-amarele-ți jigniri.
Dar — martor cerul! — riga va cunoaște
Batjocura ce-ades am suferit.
Mai bine rîndășiță să fi fost
Decît regină, dacă prețul este
Să-ndur dispreț, ocări și zeflemeli.
Mi-e greu să fiu regina Engliterei.

(Prin fundul scenei intră regina Margaret.)

MARGARET *(aparte)*:
Să dea Cel sfînt ca și mai greu să-ți fie!
Căci mi-ești datoare cinste, rang și tron.

GLOUCESTER: Cum? Că mă spui la rege mă amenințí?
Nu mă cruța și spune-i; ce-am rostit
Și dinaintea lui mărturisi-voi,
Să știu de bine că mă-nchide-n Turn.
E timpul să vorbesc; ați dat uitării
Strădaniile mele.

MARGARET (*aparte*):
Satană, piei! Mi le-amintesc prea bine;
Pe soțul meu, pe Henric, l-ai ucis
În turn, pe bietu-mi fiu la Tewksbury.

GLOUCESTER: Cînd nu erai regină, nici el rege,
Eu fost-am gloaba lui la trebi de soi,
Eu am plivit semeții lui dușmani
Și eu i-am răsplătit cu mînă largă
Prietenii să fac să-i curgă-n vine
Regesc șuvoi — am sîngerat.

MARGARET (*aparte*):
Vărsat-ai
Și sînge mult mai bun decît al tău.

GLOUCESTER: Pe-atunci, Grey, soțul tău, și tu urzeați
De partea casei Lancaster. Tu, Rivers,
Așijderi. N-a pierit bărbatul tău
Sub steagul Margaretei, la Saint Alban's?
Îngăduiți-mi să v-aduc aminte
Ce-ați fost și ce sîntéți, dac-ați uitat,
Precum și ce-am fost eu și ce sînt azi.

MARGARET: (*aparte*):
Călău mișel ai fost și ești și azi.

GLOUCESTER: Biet Clarence, l-a trădat pe socrul său,[22]
Călcîndu-și jurămîntul — Domnul ierte-i!...

MARGARET: (*aparte*):
Ba urgisească-l!

GLOUCESTER: ...Spre a lupta să-i dea lui Edward sceptrul,
Iar drept răsplată, bietul, e închis.
De-aș fi, ca Edward, inimă de cremeni.
Sau Edward milostiv și blînd ca mine!
Pentru asemeni lume-s prea copil!

MARGARET: (*aparte*):
În numele rușinii, fugi în iad
Și piei din lume, diavol blestemat!
Acolo e împărăția ta.

RIVERS: Lord Gloucester, în acele grele vremi
Cînd vrei să dovedești c-am fost dușmani
Slujeam pe legiuitul nostru domn
Aidoma cum ți-am sluji și ție
De ne-ai fi rege.

GLOUCESTER: Eu rege! Mai curînd un coropcar;
Departe de la mine-asemeni gînd!

ELIZABETH: Dacă socoți, milord, că vei gusta
Puține bucurii cînd fi-vei rege,
Poți să mă crezi că încă mai puține
Gust eu, fiind regina astei țări.
MARGARET *(aparte)*:
La noi regina bucurii nu gustă,
Căci eu regină-s — fără bucurii.
Dar nu mai sînt în stare să mă-nfrîn.

(Înaintează.)

Voi, hoți de mare, ticăloși, voi care
Vă-ncăierați pe prada ce mi-ați smuls!
Care din voi nu tremură privind
În ochii mei? De nu vă umiliți
Reginei, ca supuși — să tremurați
Ca răzvrătiți care-mi surparăți tronul.
Tu, ticălos de neam, stai, nu pleca!
GLOUCESTER: Ce cauți, zgripțuroaică-n ochii mei?
MARGARET: Vreau doar să-nșir ce stricăciuni făcut-ai,
Atîta vreau, și-apoi te las să pleci.
GLOUCESTER N-ai fost gonită sub pedeapsa morții?
MARGARET: Am fost, dar mai cumplit îmi e surghiunul[23]
Ca moartea ce mă paște, rămînînd.
Tu mi-ești dator un soț și un fecior;
Tu un regat; supunere voi toți.
E partea voastră dreaptă chinul meu
Și-a mea e bucuria ce-mi furați.
GLOUCESTER: Blestemele ce tata ți-a zvîrlit
Cînd pusu-i-ai pe dîrză fruntea lui
Coroană din hîrtii — și rîu de lacrimi
Din ochi i-ai stors bătîndu-ți joc de el.
Cînd ca să-i șteargă tu i-ai dat o cîrpă
De sîngele lui Rutland năclăită,
Blestemele din otrăvitu-i suflet,
Zvîrlite ție, au căzut asupră-ți.
Nu noi, ci Dumnezeu te-a osîndit.
ELIZABETH: Cel Sfînt răzbună pe nevinovat.
HASTINGS: Să tai un prunc e faptul cel mai crunt,
Cruzimea cea mai nemaiauzită!
RIVERS: Boceau și zbirii cînd se povestea.
DORSET: Toți profețeau că fi-va răzbunat.
BUCKINGHAM: Northumberland a plîns, fiind de față.

MARGARET: Cum? Pînă cînd venii, vă mîrîirăți,
Mai-mai să vă-nșfăcați de beregată.
Și-acum pe mine ura v-o vărsați?
Pot cîntări blestemele lui York
La cer cît Edward și cît Henric morți?
Regatul lor pierdut și-al meu surghiun
Nu cumpănesc cît moartea unui plod?
Răzbesc spre cer blestemele, prin nori?
Atuncea, nori posaci, lăsați să treacă
Și-al meu blestem! Să piară-al vostru rege
De ghiftuială, dacă nu-n război,
Cum l-a ucis pe-al meu să-i ieie tronul!
Și Edward, fiul tău — azi prinț de Wales
Plătească pentru Edward, fiul meu —
Prinț legiuit — tot prin sfîrșit năprasnic!
Iar tu — regină azi — să-mi ispășești
Surpatul tron, restriștea mea trăind-o!
Ani mulți să-nșiri, să-ți jelui fiii morți;
Să vezi pe alta, cum te văd eu azi,
Proptită-n jilțul tău, așa cum tu
Te-ai oploșit pe-al meu! Cu mult-nainte
De moartea ta să-ți moară anii buni;
Și după mii de ceasuri lungi de cazne
S-ajungi să mori, nici mamă, nici soție,
Nici doamna Engliterii! Fost-ați martori,
Voi Rivers, Dorset, și tu Hastings cînd
Mi-au junghiat feciorul! Facă Domnul
Să n-apucați firescu-vă soroc,
Ci să pieriți cu toții de năprasnă!

GLOUCESTER: Sfîrșește cu blestemul, cotoroanță!

MARGARET: Și tu să scapi? Stai, cîine, și m-auzi:
De-o fi în cer o și mai grea urgie,
Mai grea ca toate cîte-ți pot meni,
Pe tine să te-aștepte pînă cînd
S-or coace ale tale fărdelegi,
Și-atunci mînia cerul să și-o verse
Pe tine, tu ce spulberi tihna lumii!
Să-ți roadă-n cuget viermele căinței!
Prietenii să-i bănui trădători
Și fie-ți iude cei mai dragi prieteni!
Nu-nchidă somnul ochii-ți ucigași;
Cît dormi să te căznească visul rău

Cu iaduri ce foiesc de diavoli hîzi!
Tu porc[24], pocit de-al ielelor deochi!
Tu cel ce din născare-ai fost ursit
Gunoi al firii, fiu al lui Satan!
O, tu rușinea vintrei mumei tale!
Tu, plod bălos din osul lui tătîn-tău,
Otreapa cinstei, scîrnăvie, tu!

GLOUCESTER: Margaret!

MARGARET: Richard!

GLOUCESTER: Ha!

MARGARET: Eu nu te strig.

GLOUCESTER: Mă iartă dar; mi-a năzărit că mie
Ocările acestea mi-ai strigat.

MARGARET: Ba ție chiar; ci nu ca să-mi răspunzi.
Dă-mi pas să-mi duc blestemul pîn' la cap.

GLOUCESTER: Eu l-am și dus, sfîrșind cu «Margaret».

ELIZABETH: Blestemul ce-ai suflat s-a-ntors asupră-ți.

MARGARET: Tu jalnică regină din vopsele!
Deșert pospai al norocirii mele!
Cum ningi zahár pe-acest umflat paing
Ce te-mpresoară-n pînza-i ucigașă?
Ascuți, năuco, junghiul să-ți faci seamă!
Vei vrea cîndva să te ajut să-l blestemi
Pe-acest înveninat broscoi ghebos.

HASTINGS: Taci, cobe, cu smintitul tău blestem,
Să nu ne scoți — ia seama! — din răbdări.

MARGARET: Voi scosu-m-ați pe mine; hulă vouă!

RIVERS: Ți-ar prinde bine să te dăscălim
Ce datorie ai.

MARGARET: Mi-ar prinde bine
Să știți ce-mi datorați; să mă-nvățați
Regină să vă fiu, iar voi supuși
Slujiți-mă — așa să vă-nvățați.

DORSET: Nu vă certați cu ea: e-ntr-o ureche.

MARGARET: Tu taci, jupîn marchize! Ești obraznic.
Abia-ți luași blazonul la purtat[25].
De-ar ști nepîrguita-vă noblețe
Cît de nefericit ajungi pierzînd-o!
Sus-puși-s clătinați de multe vînturi
Și-atunci cînd cad de sus, se fac puzderii.

GLOUCESTER: Frumos povăț; marchize, să-l înveți.

DORSET: Vi-i de folos, milord, cît mi-e și mie.

GLOUCESTER: Ba și mai mult; eu m-am născut pe culmi

Iar cuibul meu durat în vîrf de cedri
Cu vînturile tari se hîrjonește
Și-nfruntă sfîntul soare.

MARGARET: Vai, cernindu-l!
E martor fiul meu din umbra morții
A cărui strălucire-a fost ascunsă
De norii tăi în veșnicele bezne.
În cuibul nostru cuibul ți-ai durat.
O, Doamne, nu-l răbda, căci ai văzut!
Să dea din sînge ce-a luat prin sînge!

BUCKINGHAM: Taci — dacă nu de milă, de rușine.

MARGARET: Nici milă, nici rușine să nu-mi ceri,
Căci nemilos cu mine v-ați purtat.
Făr' de rușine voi mi-ați sfîrtecat
Nădejdile. Ocările-mi sînt mila.
Rușinea-i viața mea. Întru rușinî
Amara mea mînie viețuiească!

BUCKINGHAM: Destul, destul.

MARGARET: O, Buckingham, eu mîna ți-o sărut
În semn de înfrățire și de pace:
Să propășiți și tu și casa ta!
Nu ți-i stropit cu-al nostru sînge straiul,
Pe tine nu se-abate-al meu blestem.

BUCKINGHAM: Și nici pe cei de-aici. Căci un blestem
Chiar de pe pragul buzei piere-n vînt.

MARGARET: Eu nu cred astfel: el la cer se-nalță,
Trezind din linul somn tihnit pe Domnul.
O, Buckingham, la cîinele acesta
Ia seama! Cînd se gudură, te mușcă,
Și cînd te mușcă, veninosu-i colț
Ucide. Nu-l atinge, dă-i ocol;
Păcatul, moartea, iadul pusu-i-au
Pecetea lor — și sluji i-s dracii toți.

GLOUCESTER: Ce-ți tot îndrugă, lord de Buckingham?

BUCKINGHAM: Nimic, milord, demn de luat aminte.

MARGARET: Cum! îți bați joc de sfatul meu cel bun,
Și lingușești un drac ce ți-l destăinui?
Îți vei aduce-aminte, o, cîndva,
Cînd îți va umple pieptul de amar,
Și ai să spui că biata Margaret
Fu proorociță. Stați sub ura lui,
El sub a voastră, toți a Domnului!

(Iese)

HASTINGS: Cînd blestema, mi s-a zbîrlit tot părul.
RIVERS: Și mie; cum de-i slobodă, mă-ntreb.
GLOUCESTER: Pe Precista! Eu n-o pot osîndi;
Prea multe rele-a tras; și pentru răul
Ce eu i l-am făcut mă mustru-n cuget.
ELIZABETH: Eu nu mă știu să-i fi făcut vreun rău.
GLOUCESTER: Dar ai cules cîștig din răul ei.
Prea m-am încins luptînd pentru folosul
Cui nu-i prea arde să-și mai amintească.
Lui Clarence — drace! — i-au plătit din plin:
L-au pus în cocină la îngrășat.
Pe cei ce poartă vina ierte-i Sfîntul!
RIVERS: Frumoasă, creștinească încheiere
E să te rogi pentru greșiții tăi.
GLOUCESTER: Așa fac eu mereu, *(aparte)* și bine fac:
Căci blestemînd, mă blestemam pe mine.

(Intră Catesby.)

CATESBY: Vă cere, doamnă, maiestatea-sa;
Și pe alteța-ta; și pe voi, lorzi.
ELIZABETH: Da, Catesby, vin. Lorzi, vreți să mă-nsoțiți?
RIVERS: Noi, doamnă, vă urmăm.

(Ies toți, în afară de Gloucester.)

GLOUCESTER: Eu vatăm și eu țip întîi. Indes
În cîrca altor inși nedezvelite
Ticăloșii pe care eu le-nsăil.
Pe Clarence, pus de mine la răcoare,
Îl plîng în ochii unor gogomani —
Pe nume Stanley, Hastings, Buckingham —
Zicînd cum că regina și cu-ai săi
L-au ațîțat pe rege împotriva
Lui frate-meu. Și ei mă cred; drept care
Mă-ndeamnă să-mi răzbun pe Rivers, Vaughan
Și Grey. Ci eu suspin și spun din carte
Că Domnul cere să plătim tot răul
Prin bine. Astfel eu păcatul gol
L-îmbrac în vechi versete șterpelite
De prin Scripturi, încît le par un sfînt,
Cînd eu joc tare rolul lui Satan.

(Intră doi ucigași.)

Tăcere! Iată vin călăii mei.
Noroc, voinicii, dîrjii mei fîrtați!
Ei, vreți să dați isprava ceea gata?

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Vrem, doamne, și venim să luăm înscrisul
Spre a putea intra la el acolo.

GLOUCESTER: Frumos gîndit; poftim, îl am la mine.

(Le înmînează înscrisul.)

Cînd isprăviți, veniți la Crosby Place.
Dar dați-i zor cu treaba, domnii mei.
Fiți aspri și fiți surzi la rugăminți,
Căci bun de gură-i Clarence, și-ar putea,
De-l ascultați, să vă înduioșeze.

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Ei, aș!
N-ai teamă, doamne, nu stăm la taclale!
Nu-s buni de treabă gureșii; fii sigur
Că vrem să umble mîinile, nu limba.

GLOUCESTER: Cu pietre plîngeți — proștii plîng cu lacrimi[26].
Flăcăi, îmi placeți: mergeți drept la treabă.
Hai, hai, zoriți.

ÎNTÎIUL UCIGAȘ: Stăpîne, ne-am pornit. *(Ies.)*

SCENA 4

Tot Londra. În Turn.

Intră Clarence și Brakenbury.

BRAKENBURY: De ce atît de-mpovărat, milord?

CLARENCE: O, cruntă noapte am trecut; atîtea
Vedenii hîde, vise-nspăimîntate,
Încît, pe legea mea de bun creștin,
N-aș vrea să trec o altă noapte-asemeni
De-ar fi un veac de aur să-mi plătesc,
Atît de greu de groază-a fost răstimpul.

BRAKENBURY: Dar ce-ați visat? Vă rog să-mi povestiți.

CLARENCE: Părea că-s mîntuit, fugit din Turn,
Și spre Burgundia pluteam pe-o navă[27]:
De soț l-aveam pe Gloucester, al meu frate,
Ce m-a-mbiat să ne plimbăm pe punți:
De-acolo ne uitam spre Englitera,

Vorbind de-nfricoșate întîmplări
Din luptele-ntre Lancaster și York,
Prin cîte am trecut. Și cum pășeam
Pe amețita călcătură-a punții,
Se-mpleticește Gloucester; și-n cădere
Mă zvîrle, se făcea, cînd dau să-l țin
În clocotul talazurilor apei.
O, Doamne, Doamne, -am zis, ce chin e-necul!
Ce zgomot spart al apei în urechi!
Ce hîde arătări de moarte-n ochi!
Părea că văd puzderii de epave
Și oameni mii, amușinați de pești;
Icuri de aur, ancore, mormane
De perle, nestemate, giuvaeruri
Fără de preț zăceau pe fundul mării.
În tigve unele-odihneau; intrase
În golul unde ochi au locuit,
De ochi rîzîndu-și, nestemate-aprinse
Ce se chiorau la mîlul din adîncuri,
Bătîndu-și joc de oasele din jur.

BRAKENBURY: Ați mai avut răgaz, la ceas de moarte,
Să iscodiți adîncul și-a lui taine?

CLARENCE: Părea că da; și mult m-am oticnit
Să-mi dărui duhul: dar pizmașa undă
Mi-l stăvilea, ne-ngăduind să zboare
Spre golul, adiatul larg văzduh,
Ci-l năbușea în pieptu-mi gîfîind,
Ce parcă se spărgea să-l verse mării.

BRAKENBURY: Nu v-ați trezit de-acest cumplit canon?

CLARENCE: Vai, nu, s-a-ntins și peste viață visul;
Atunci mi se porni furtuna-n suflet,
Și tristul rîu trecutu-l-am cu-acel
Funest vîslaș[28] de care scriu poeții,
Spre-mpărăția veșnicelor bezne.
Dintîi m-a-ntîmpinat stingherul duh,
Măritu-mi socru, Warwick cel vestit.
Strigînd: «Ce chin acest tărîm al nopții
I-a pregătit lui Clarence cel hain?»
Și a pierit; apoi trecu prin preajmă
O umbră de heruv cu păr bălai
În sînge năclăit, țipînd: «Venit-a
Sperjurul, schimbăciosul, iuda Clarence

Ce m-a străpuns în cîmp la Tewksbury[29]:
Luați-l, Furii, caznelor îl dați!»[30]
Și se făcea că-o hoardă de strigoi
M-a-mpresurat, urlîndu-mi în urechi
Cu-asemeni zbierăt înfiorător,
Că m-am trezit în tremur, și-un răstimp
Nu mă-ndemnam să cred că nu-s în iad,
Așa-mplîntat mi-era în cuget visul.

BRAKENBURY: Minune nu-i că v-a spăimat, milord.
Vă spun, mi-e groază numai că-l aud.

CLARENCE: O, Brakenbury, -am făptuit păcate
Ce martori împotrivă-mi stau, de dragul
Lui Edward; și privește-a mea răsplată!
De nu pot să te-mbun cu rugi, o, Doamne,
Ci vrei pe-a mele fapte să-ți răzbuni,
Mînia doar asupră-mi să-ți reverși:
Soția-mi, pruncii fără vină, cruță-i!
Stai, blînde temnicer, te rog, cu mine;
Mi-e sufletul de plumb și-aș vrea să dorm.

BRAKENBURY: Rămîn, milord. Dea Domnul somn ușor!

(Clarence adoarme.)

Mîhnirea vremea somnului o-ncurcă,
Ea face noaptea zi, namiaza noapte.
N-au prinții alte glorii decît herbul.
Pe dinafară slavă — cazne-n piept.
Pentru plăceri pe care nu le gustă,
Pe ei îi rod adesea lumi de griji:
Între blazon și numele de rînd
Nu-i alt hotar decît pospaiul faimei.

(Intră cei doi ucigași.)

UCIGAȘUL I: Hei, care-mi ești?

BRAKENBURY: Ce vrei, omule? Și cum ai pătruns aici?

UCIGAȘUL I: Vreau să vorbesc cu Clarence, și am pătruns aici pe-aste două gionate.

BRAKENBURY: Ei, dar scurt mai ești la vorbă!

UCIGAȘUL II: Sir, mai bine-i să fii scurt decît plicticos.
Arată-i înscrisul și gata cu vorba.

(Brakenbury citește documentul.)

BRAKENBURY: Primesc poruncă să încredințez
În mîna voastră pe alteța sa.
Nu cercetez ce vrea să-nsemne-aceasta:

Mă spăl pe mîini de ce-o fi însemnînd.
Acolo este ducele-adormit,
Acolo-s cheile. Mă duc la rege
Să-i spun că slujba mea v-am dat-o-n seamă.

UCIGAȘUL I: Așa să faceți; e un lucru înțelept; cu bine

(Brakenbury iese.)

UCIGAȘUL II: Cum facem? Îl înjunghiem prin somn?

UCIGAȘUL I: Nu, căci are să spună că am lucrat ca niște. lași cînd s-o trezi!

UȘIGAȘUL II: Cînd s-o trezi! Păi nu se mai trezește, deșteptule, decît la judecata de apoi.

UCIGAȘUL I: Tocmai: și-atunci are să spună că l-am înjunghiat prin somn.

UCIGAȘUL II: Cînd ai rostit cuvîntul «judecată», ai făcut să-ncolțească în mine un fel de remușcare.

UCIGAȘUL I: Ce, nu cumva ți-o fi frică!?

UCIGAȘUL II: Ca să-l ucid nu, căci am dezlegare; dar că voi suferi osîndă veșnică pentru uciderea lui da — și de asta nu mă poate scuti nici mama dezlegării.

UCIGAȘUL I: Te credeam bărbat hotărît.

UCIGAȘUL II: Și sînt: sînt hotărît să-i las viața.

UCIGAȘUL I: Eu mă-ntorc la ducele de Gloucester să-i spun.

UCIGAȘUL II: Mai așteaptă, rogu-te, o clipă; nădăjduiesc să-mi treacă toana asta de pioșenie; de obicei nu mă ține nici cît număr pînă la douăzeci.

UCIGAȘUL I: Ei, cum te mai simți acuma?

UCIGAȘUL II: Zău că parcă mă mai mustră o drojdie de conștiință.

UCIGAȘUL I: Gîndește-te la ce răsplată vom primi după ce isprăvim treaba.

UCIGAȘUL II: La naiba! Să moară: uitasem de răsplată.

UCIGAȘUL I: Ei, acuma pe unde-ți mai este conștiința?

UCIGAȘUL II: În punga ducelui de Gloucester.

UCIGAȘUL I: Deci cînd el o să-și desfacă punga să ne plătească, zboară din pungă și conștiința.

UCIGAȘUL II: Ducă-se; puțini or s-o ieie în gazdă.

UCIGAȘUL I: Și dacă ți se-ntoarce iar?

UCIGAȘUL II: Nu mă mai înhait cu ea; te face laș; nu mai poți fura ceva, acolo, că te și învinuiește; nu mai poți înjura, că te și mustră; nu te mai poți culca cu soața vecinului, că te și dă în vileag: e un drăcușor mironosit care una-două roșește și care se răzvrătește în sufletul omului; îți pune numai bețe-n roate; cîndva chiar m-a silit să dau înapoi o pungă cu aur pe care o găsisem; calic ajunge cine și-o păstrează; o prigonesc toți din toate tîrgurile și cetățile ca pe-o primejdie; iar omul care năzuiește să aibă trai bun cată să se bizuie numai pe sine și să se descotorosească de ea.

UCIGAȘUL I: Ei, drăcia dracului! O și simt cum mă trage de mînecă, povățuindu-mă să nu-l ucid pe duce.

UCIGAȘUL II: Primește-l pe Satan în gînd și n-o mai asculta; dacă se furișează-n tine, o să te facă să oftezi mereu.

UCIGAȘUL I: Ei, sînt bine clădit, cu mine n-o să-i meargă.

UCIGAȘUL II: Vorbiși ca un flăcău de ispravă care ține la bunu-i renume. Hai, ne-nhămăm la treabă?

UCIGAȘUL I: Pocnește-l în moalele capului cu mînerul spadei și să-l vîrîm în butea cu vin de malvasia din odaia de-alături.

UCIGAȘUL II: Pe cinste plan! Să-l facem dărab.

UCIGAȘUL I: Taci! Mișcă.

UCIGAȘUL II: Lovește!

UCIGAȘUL I: Nu, mai întîi să stăm de vorbă cu el.

CLARENCE: Temnicere, unde ești? Dă-mi un pocal cu vin.

UCIGAȘUL I: Curînd avea-vei vin destul, milord.
CLARENCE: O, Doamne, cine ești?
UCIGAȘUL I: Un om, ca tine.
CLARENCE: Dar nu ca mine, os de rege.
UCIGAȘUL I: Nici tu ca mine, temător de lege.
CLARENCE: Vorbești răstit, dar chipul ți-i umil.
UCIGAȘUL I: E glasul rigăi, chipu' este-al meu.
CLARENCE: Ce sumbru glăsuiești și cobitor!
Cu ochii m-ameninți: de ce ești pal?
De ce-ați venit? Și cine v-a trimis?
AMÎNDOI UCIGAȘII: Ca să... ca să...
CLARENCE: Să mă ucideți?
AMÎNDOI UCIGAȘII: Da, da.
CLARENCE: Cu greu v-ați îndemnat să-mi spuneți asta.
Și n-o să vă-ndemnați ușor la faptă.
Cu ce v-am supărat, prieteni, eu?
UCIGAȘUL I: Pe noi nicicum — l-ai supărat pe rege.
CLARENCE: Cu regele am să mă-mpac din nou.
UCIGAȘUL II: Nicicînd, milord; fii gata, deci, să mori.
CLARENCE: Voi, dar, ați fost aleși din omenie
Să omorîți un om nevinovat?
Cu ce-am greșit? Au ce dovezi m-apasă?
Ce zbiri ai legii mă vădiră culpeș
În fața încruntatului județ?
Cine-a rostit amarnica osîndă
Să fie bietul Clarence morții dat?
Cît nu sînt osîndit după dreptate,
Nu-i drept să fiu amenințat cu moarte.
Vă poruncesc, pe izbăvirea voastră
Și pe jertfitul sînge-al lui Hristos,
Plecați de-aicea fără să m-atingeți;
Asemeni faptă-i lucru blestemat.
UCIGAȘUL I: Ce vrem să facem, facem din poruncă.
UCIGAȘUL II: Și cel ce-a poruncit e riga chiar.
CLARENCE: Sclav orb! Cel ce domnește peste regi
A poruncit în tabla lui de legi
Să nu ucizi: și vrei să-i calci porunca[31]
Pentru porunca unui muritor?
Ia seama: brațul său răzbunător
Trăsnește țeasta cui îi calcă legea.

UCIGAȘUL II: Aceeași răzbunare te trăsnește
Pentru omor și legămînt viclean:
Căci ai luat anafură jurînd
Să lupți sub steagul casei Lancaster.

UCIGAȘUL I: Și mai apói, trădînd pe Dumnezeu,
Călcat-ai jurămîntul; junghiul tău
Pe fiul suveranului l-a-mpuns
În pîntec.

UCIGAȘUL II: Fiu pe care te juraseși
Să-l aperi și să-l îndrăgești.

UCIGAȘUL I: Poți să ne-nfrunți cu legea Celui sfînt
Cînd tu atît de crunt ai siluit-o?

CLARENCE: De dragul cui păcătuii? De dragul
Lui Edward, frate-meu; și pentru asta
Nu v-a putut mîna să mă ucideți.
Păcatul lui e cît și-al meu de greu,
Iar de voiește Domnul să răzbune
Acest omor, va face-o-n văzul lumii;
Din pumnul său nu smulgeți voi osînda;
El nu pe căi piezișe și viclene
Lovește într-acel ce i-a greșit.

UCIGAȘUL I: Cin' te-a făcut arhanghel sîngeros
Cînd fragedul vlăstar Plantagenet[32]
Muri de mîna ta în pragul vieții?

CLARENCE: Satan, turbarea, dragostea de frate...

UCIGAȘUL I: Iubirea pentru-același frate, slujba
Și-al tău păcat ne-mping să te ucidem...

CLARENCE: O, de vi-i drag de el, nu mă urîți,
Căci frate-i sînt și-l îndrăgesc adînc.
De sînteți arvuniți, plecați napoi
Și vă îndrum la fratele meu Gloucester;
El pentru viața mea mai mult plăti-va
Ca Edward pentru vestea că sînt mort.

UCIGAȘUL II: Greșești: fratele-ți Gloucester te urîște.

CLARENCE: O, nu, el mă iubește, îi sînt drag:
Mergeți la el din parte-mi.

AMÎNDOI UCIGAȘII: Cum nu, mergem.

CLARENCE: Și-i spuneți cum că tatăl nostru York,
Blagoslovind pe cei trei feți ai lui,

Cu brațul său viteaz ne-a poruncit
Să ne iubim.
Nu bănuia dihonia-ntre frați.
Să-i amintești lui Gloucester, și va plînge.

UCIGAȘUL I: Cu pietre, cum spunea și noi să plîngem...

CLARENCE: Nu-l cleveliți, căci are suflet bun.

UCIGAȘUL I: Adevărat:
Ca grindina pe lan. Te amăgești.
El ne-a mînat aici să-ți facem seama.

CLARENCE: Peste putință; căci la despărțire
M-a-mbrățișat jurînd printre suspine
Că va lupta ca să mă văd iar slobod.

UCIGAȘUL I: Zis și făcut; acum te slobozește
Din chin lumesc spre bucurii cerești.

UCIGAȘUL II: Împacă-te cu Dumnezeu, milord,
Căci trebuie să mori.

CLARENCE: Păstrezi în cuget
Această gingășie de simțire
De-a mă-ndemna cu Domnul să mă-mpac,
Și totuși orb ți-i cugetu-ntr-atît
Încît să-nfrunți pe Domnul, ucigînd?
Ah, oameni buni, luați aminte, omul
Ce v-a-ndemnat la fapta asta mîine
Urî-va pe făptași.

UCIGAȘUL II: Și-atunci, ce facem?

CLARENCE: Să vă-mblînziți, spre a vă izbăvi.

UCIGAȘUL I: Să ne-mblînzim? Prea lași am fi și fameni.

CLARENCE: Neîmblînzitu-i diavol și e fiară.
Au care dintre voi, de-ar fi fecior
De prinț, ca mine azi întemnițat,
Văzînd cum vin spre el doi gîzi ca voi
Nu i-ar ruga să-l cruțe?
Prietene, văd mila cum mijește
În ochii tăi. O, de nu mint, hai, vino-mi
Alături, pentru mine să te rogi,
Așa cum te-ai ruga de-ai fi în locu-mi.
Nu-i cerșetor să nu se-nduioșeze
De mila unui prinț care cerșește!

UCIGAȘUL II: Milord, privește-ncolo.

UCIGAȘUL I (*îl înjunghie*):
Na! Și mai na! Și dacă nu-ți ajunge,
Am să te-nec în butea cea cu vin.
(Iese ducînd trupul.)

UCIGAȘUL II: Fapt crîncen, săvîrșit în pripa spaimei!
O, cum m-aș mai spăla și eu pe mîini,
Precum Pilat, de-acest omor cumplit![33]
(Intră iar întîiul ucigaș.)

UCIGAȘUL I: Hei, ce te-a apucat de nu m-ajuți?
Îi spun eu ducelui c-ai fost molîu.

UCIGAȘUL II: Mai bine-afla că i-am crutat un frate!
Ia-ți tu simbria și să-i spui că eu
Căiescu-mă de moartea ducelui. *(Iese.)*

UCIGAȘUL I: Eu, unul, nu; hai, pleacă, laș ce ești!
Cat trupul să-i dosesc în vreun ungher
Pîn' dă poruncă prințul să-l îngroape.
Și cum iau plata, eu am și plecat,
Căci dacă merge vestea, nu-i de stat.

(Iese.)

ACTUL II

SCENA 1

Londra. O sală în palat.

Intră regele Edward bolnav, regina Elizabeth, Dorset, Rivers, Hastings, Buckingham, Grey și alții.

REGELE EDWARD: Da, săvîrșit-am bună treabă azi.
Voi, lorzi, rămîneți strîns înmănuncheați!
Eu zi de zi de la Mîntuitor
Aștept solie că sînt mîntuit;
Și duhu-mi împăcat la cer zbura-va
Că toți ai mei pe lume-s împăcați.
Rivers și Hastings, strîngeți-vă mîna;
Nu mai mocniți; jurați-vă iubire.

RIVERS: Am lepădat din suflet ura, jur!
Iubirii, mîna mea pecete fie-i.

HASTINGS: Asemeni jur și eu, pe-al meu noroc!

REGELE EDWARD: Luați seama!
Nu șuguiți în fața rigăi voastre
Ca nu cumva El, rege peste regi,
Pedeapsă dînd fățărniciei voastre,
Din fiecare dintre voi să facă
Prăpădul celuilalt.

HASTINGS: De-atîta fericire să mă-nfrupt
Cît dragostea ce-o jur e-adevărată!

RIVERS: Și eu, atît cît îl iubesc pe Hastings!

REGELE EDWARD: Nici voi nu sînteți, doamna mea, scutită,
Și nici tu, Dorset; Buckingham, nici tu;
V-ați dezbinat luptîndu-vă-ntre voi.
Dă-i mîna s-o sărute, îndrăgește-l
Pe Hastings, și arată-i gînd curat.

ELIZABETH: Primește-o, Hastings; uit necazul vechi,
Pe propășirea mea și alor mei!

REGELE EDWARD: Sărută-l Dorset; Hastings, fii-i prieten.
DORSET: Mă leg aici că legămîntul nostru
De dragoste eu nu-l voi silui.
HASTINGS: Și eu la fel mă jur. *(Se îmbrățișează.)*
REGELE EDWARD: Prinț Buckingham, pecetluiește pacea
Îmbrățișîndu-mi rudele soției
Și bucură-mă prin unirea voastră.
BUCKINGHAM *(către regină)*:
De prigoni-va Buckingham cîndva
Pe-ai voștri sau pe voi, de n-am s-arăt
Și vouă și-alor voștri doar iubire
Îndatorată, să mă certe cerul
Prin ura cui m-aștept să-mi dea iubire!
Cînd fi-va să mă bizui pe-un prieten —
Deplin încredințat că mi-e prieten —
Vădească-mi-se dînsul trădător,
Calp, găunos și plin de vicleșug,
De-mi va slei credința ce vă port.
(Se îmbrățișează.)
REGELE EDWADR: Leac prea plăcut pe inima-mi bolnavă
E jurămîntul tău, o, Buckingham.
Doar fratele meu Gloucester mai lipsește
Spre a desăvîrși această pace.
BUCKINGHAM: Priviți: la timp și ducele se-arată.
(Intră Gloucester.)
GLOUCESTER: Binețe dau și regelui și doamnei,
Iar vouă ziuă bună, nobili lorzi.
REGELE EDWARD: E bună, da, căci bine-am folosit-o.
Am isprăvit lucrări pioase, Gloucester;
Din vrajbă, pace — dragoste din ura
Acestor lorzi de vrăjmășii preaplini.
GLOUCESTER: Blagoslovită trudă, nalt stăpîne;
Între-acest nobil snop de e vreunul
Ce din bîrfeli sau strîmbe bănuieli
Mă ține drept dușmán;
Și dacă, mînios ori fără voie,
Pricinuii cuiva aici de față
Vreun neajuns mai greu, doresc să leg
Cu dînsul pace bună și frăție:
Să am dușmani e moarte pentru mine;
Nu pot să-ndur; și năzuiesc să fiu
Iubit de oameni. Mai întîi la voi

Cer, doamnă, să-ncheiem acum o pace
Pe care eu plăti-o-voi slujindu-ți.
Și ție, vrednic vere Buckingham,
De-a fost cîndva vreo vrajbă între noi;
Și vouă, Grey și Rivers, care, fără
Să-mi știu vreo vină, m-ați privit pieziș;
Și voi asemeni, Woodville, Scales[34] și ție
Și vouă lorzi, curteni și duci, la toți;
Eu nu cunosc englez pe lume cărui
Să-i port în piept măcar un pic de pică,
Nici chiar cît unui prunc născut azi-noapte.
Nalț mulțumiri la cer că sînt umil.

ELIZABETH: De-acum va fi zi sfîntă-această zi.
Dă, Doamne, să se stingă orice sfadă
Și rog din suflet pe măria-ta
Să-i dai lui Clarence, fratele, iertare.

GLOUCESTER: Cum, doamnă, eu îmbii cu-a mea iubire
Spre-a fi luat în rîs în fața rigăi?
Au nu știu toți că bunul duce-i mort?

(Toți cei de față tresar.)

Îl pîngăriți, zeflemisindu-i leșul.

RIVERS: Au nu știu toți că-i mort! Dar cine-o știe?

ELIZABETH: O, cerule atoatevăzător,
Ce lume-i asta?

BUCKINGHAM: Lord Dorset, am pălit și eu ca ceilalți?

DORSET: O, da, milord; cum nimănui de-aici
Nu i-a rămas roșeață în obraji.

REGELE EDWARD: Clarence e mort? Am dat porunci altminteri.

GLOUCESTER: Dar bietul a murit de cea dintîi,
Purtată de-un Mercur[35] întraripat;
Cu-a doua vreun schilod călcînd zăbavnic
Sosi tîrziu, să-l vadă îngropat.
Dea Domnul ca toți cei ce nu-s nici nobili
Și nici cît Clarence de cinstiți, nici inși
De viță, dar în viții nărăviți
Să n-aibă ca biet Clarence de-ndurat,
Măcar că stau sub umbra bănuielii!

(Intră Stanley.)

STANLEY: Cer milă, sire, pentru cît slujit-am!

REGELE EDWARD: O, lasă-mă; mi-e pieptul plin de chin.

STANLEY: De nu m-asculți, nu mă ridic, mărite.

REGELE EDWARD: Atuncea spune repede ce-mi ceri.

STANLEY: Cruțarea vieții unui serv al meu
Care-a răpus un zurbav gentilom
Fost în alaiul ducelui de Norfolk.

REGELE EDWARD: A osîndit un frate limba mea
Și-aceeași limbă vrei un rob să ierte?
El n-a ucis; cu gîndul a greșit,
Și totuși ispăși prin crud sfîrșit.
Și cine m-a rugat să-l cruț? Au cine
A-ngenuncheat cerîndu-mi să mai chibzui?
De dragoste frățească, de iubire
Au cine mi-a vorbit? Mi-ați pomenit
Cum bietul om s-a lepădat de Warwick
Puternicul, spre a lupta de partea-mi?
Mi-ați spus cum el pe cîmp la Tewksbury,
Cînd Oxford mă răzbise, m-a scăpat
Zicînd: «Trăiește, frate, și fii rege»?
Sau cum, cînd amîndoi zăceam pe cîmp
Aproape morți de frig, m-a-nvăluit
În chiar veșmîntul său, dîndu-se, pradă,
Plăpînd și gol, înviforatei nopți?
Acestea toate-n furia-mi de fiară
Ca un nemernic le-am uitat, și nimeni
Din voi nu s-a-ndurat să-mi amintească.
Dar cînd un surugiu, un trepăduș
De-al vostru, beat, ucide pîngărind
Neprețuitul chip al lui Hristos,
Dați în genunchi, cerșind, cerșind iertare:
Iar eu, nedrept, sînt gata să v-o dau.
Dar nimeni pentru frate-meu nu spune,
Nici însumi eu, nerecunoscătorul,
Nu mi-am vorbit de el. În viață lui
Voi toți datori i-ați fost, chiar cei mai trúfași
Dar unul baremi pentru viața lui
N-a glăsuit. O, Doamne, mult mă tem
Că dreapta ta pedeapsă va cădea
Pe mine și pe-ai mei, pe voi și-ai voștri.
Vin, Hastings, du-mă în iatac... Biet
Clarence!

*(Regele Edward, regina, Hastings,
Rivers, Dorset și Grey ies.)*

GLOUCESTER: Acesta-i rodul pripei. N-ați văzut
Cum culpeșele rude-ale reginei
Păliră auzind de moartea lui?
Pe rege ei l-au tot împins la faptă:
Dar vede Domnul! Să intrăm la Edward
Și, stînd pe lîngă el, să-l mîngîiem.

BUCKINGHAM: Alteță, te urmăm.

(Ies.)

SCENA 2

Tot Londra. O sală în palat.

Intră ducesa de York[36], *cu fiul și fiica lui Clarence.*

BĂIATUL: Bunico, spune, tatăl nostru-i mort?

DUCESA: O, nu copile.

FIICA: De ce-ți frîngi mîinile, te bați în piept,
Și strigi: «Oh, Clarence, bietul meu fecior»?

BĂIATUL: De ce te uiți la noi și dai din cap?
Dacă trăiește, pentru ce ne spui
«Orfani sărmani și prunci ai nimănui»?

DUCESA: Drăguții mei, m-ați înțeles greșit;
Eu jelui boala regelui: mă tem
Că-l pierdem: nu pe tatăl vostru-l tîngui.
E plîns pierdut pe cel pierdut să-l plîngi.

BĂIATUL: Spui, prin urmare, că e mort, bunico.
El, unchiul regele e vinovat.
Dar ne răzbună Domnul: am să-l sîcîi
Cu rugăciuni anume pentru asta.

FIICA: Și eu la fel.

DUCESA: Tăceți, copii, tăceți!
Voi regelui îi sînteți tare dragi.
Neștiutori și cruzi, voi nu puteți
Să-l bănuiți pe cel ce-i dete moartea.

BĂIATUL: Ba da, bunico, fiindcă unchiul Gloucester
Mi-a spus că riga, de regină pus,
Scorni învinuiri ca să-l închidă;
Așa îmi spuse unchiul meu, plîngînd,

Și m-a cuprins, mi-a sărutat obrazul,
Cerîndu-mi să mă-ncred în el ca-n tata,
Iar el ca pe un fiu mă va iubi.

DUCESA: Ce strai frumos îmbracă viclenia
Și-ascunde viciu-adînc sub sfinte măști!
E fiul meu, da, și rușinea mea;
Dar nu la sînu-mi supt-a viclenia.

BĂIATUL: Crezi că ne-nșală unchiul meu, bunico?

DUCESA: Da, fiule.

BĂIATUL: Nu pot să cred. Ei! Dar ce larmă-i asta?

(Intră regina Elizabeth, deznădăjduită;
Rivers și Dorset o urmează.)

ELIZABETH: Ah, cine m-ar opri să plîng, să gem,
Ursita să mi-o blestem, să mă frîng?
Am să m-alătur negrei deznădejdi
Și însămi eu dușmanca mea să fiu.

DUCESA: Ce-i patima aceasta deșănțată?

ELIZABETH: Din groaznică năpasnă izvorăște:
Al nostru rege, soțul meu, fecioru-ți,
Edward e mort.
Cum creșteți, crengi, cînd smulsă-i rădăcina?
Cînd seva seacă, frunză, cum nu cazi?
Plîngi dacă viețui; dacă mori, mori grabnic
Ca duhurile noastre iuți de aripi
S-ajungă duhul regelui: supuși,
Să-i fim alai spre țara tihnei lungi.

DUCESA: Adînc părtașă sînt durerii tale
Pe cît mi-a fost dator al tău soț nobil!
Eu moartea unui vrednic soț am plîns.
Trăiam privind a lui întruchipări[37];
Dar două din regeștile-i oglinzi
Le-a țăndărit răutăcioasa moarte
Și mi-a rămas doar una, scîlciată,
Să mă mîngîi, și tare mi-i amar
Să văd în ea ocara vieții mele.
Ești văduvă, dar mamă, și-ți rămîn
Odraslele drept alinare; mie
Îmi smulse hîda soțul de la piept
Și două cîrji din slabe subțiori,
Edward și Clarence! O, cît drept am eu,
Cînd îndoit aleanul tău l-îndur,
În bocete și-n vaier să te-ntrec!

BĂIATUL: Tu n-ai jelit, mătușă, moartea tatii;
De ce să lăcrimăm și noi cu tine?
FIICA: Tu nu ne-ai plîns durerea de orfani,
Neplîns rămînă-ți chinul văduviei!
ELIZABETH: Eu nu cer ajutor ca să mă tîngui;
Nu mi-a secat al plînsului izvor:
Izvoare, năvăliți în ochii mei
Să pot — de unda lunii cîrmuită —
Vărsa potop de lacrimi peste lume!
Oh, Edward, tu iubit stăpîn și soț!
COPIII: Oh, tatăl nostru Clarence mult iubit!
DUCESA: O, Edward și Clarence, feții mei!
ELIZABETH: Ce reazem am avut decît pe Edward?
Și-acum s-a dus.
COPIII: Ce reazem am avut decît pe Clarence?
Și-acum s-a dus.
DUCESA: Ce reazeme-am avut decît pe ei?
Și-acum s-au dus.
ELIZABETH: Nu-i văduvă mai greu năpăstuită!
COPIII: N-au fost orfani mai greu năpăstuiți!
DUCESA: Nici mumă nu-i mai greu năpăstuită:
Sînt mumă, vai, acestor sfîșieri!
Ei jalea și-o împart; a mea e-ntreagă.
Pe Edward ea îl plînge — ca și mine.
Eu plîng pe Clarence — însă nu și ea;
Copiii-l plîng pe Clarence — ca și mine;
Eu plîng pe Edward — însă ei nu-l plîng;
Vai, cadă plînsul vostru-al cîteșitrei
Pe întreitu-mi chin! Căci doică sînt
Durerii voastre, și-am s-o alăptez
Cu bocete.
DORSET: Te-alină, mamă; cerului nu-i placi
Cînd nu-i primești lucrarea mulțumindu-i;
Aici pe lume noi numim hain
Datornicul ce-ntoarce anevoie
Un împrumut din mîini mărinimoase;
E și mai rău cu cerul să te-nfrunți
Cînd el regescul împrumut ți-l cere.
RIVERS: Fii, doamnă, ca o mamă grijulie
Cu fiul tău cel june, prințul; cheamă-l
Și-ncoronează-l; el ți-e mîngîierea;
Durerea deznădăjduită-ngroap-o
Alăturea de Edward răposatul,

Iar bucuria s-o sădești pe tronul
Lui Edward cel în viață.

(Intră Gloucester, Buckingham, Stanley, Hastings, Ratcliff și alții.)

GLOUCESTER: Te-alină, doamnă; toți avem cuvînt
Să plîngem asfințitul stelei noastre;
Dar nu bocindu-l răul ți-l tămădui.
Îi cer iertare doamnei, mama mea.
Nu te văzusem: în genunchi, smerit,
Te rog, binecuvîntă-mă.

DUCESA: Blagoslovească-te Cel-bun! și deie-ți
Blîndețe-n cuget, milă și iubire,
Smerire și credință-adevărată.

GLOUCESTER: Amin. *(Aparte.)* Și să trăiesc ani mulți și buni.
Cu-aceasta își încheie-o mamă ruga.
Mă mir cum de-a uitat măria-sa.

BUCKINGHAM: O, prinți îndurerați, mîhniți curteni,
Împovărați de-aceeași grea durere,
Vă mîngîiați iubindu-vă-ntre voi!
Pierzînd noi roada regelui acesta,
Prin fiul său putem culege rod.
Spărseseră de ură-a voastre inimi:
Acum lipite iarăși într-olaltă,
Cuvine-se cu drag să le păzim.
Pe tînărul vlăstar socot că-i bine
Cu-alai puțin, din Ludlow[38] să-l purtăm
Aici la Londra să ni-l ungem rege.

RIVERS: De ce cu-alai puțin, lord Buckingham?

BUCKINGHAM: De-ar fi, milord, mai mult, abia închisul
Buboi al pizmei poate sparge iar;
Fapt ce mai de primejdie ar fi
Cu cît i-i încă nou și fraged sceptrul.
Cînd armăsarii sînt stăpîni pe frîu
Și pot s-alerge încotro vor ei,
Se cade, cuget eu, din timp s-abatem
Primejdia, chiar de-i părere doar.

GLOUCESTER: Monarhul ne-a-mpăcat pe toți, nădăjdui;
Din parte-mi, legămîntu-i sfînt și trainic.

RIVERS: La fel din partea mea și-a tuturor.
Dar cum e încă fraged, să nu-i dăm
Nici umbră de prilej de zdruncinare —

Fapt care un alai prea numeros
L-ar cam putea stîrni.
Deci spun și eu ca Buckingham că prințul
Se cade-adus doar cu puțin alai.

HASTINGS: La fel și eu.

GLOUCESTER: Așa să facem; hai să hotărîm
Pe cine vom zori la drum spre Ludlow.
Vreți, doamnă, și tu, mamă, să veniți
Sfat să ne dați la treaba asta grea?

(Ies toți, în afară de Buckingham și Gloucester.)

BUCKINGHAM: Milord, oricine-ar merge către prinț,
Noi doi aici să nu rămînem, zău,
Căci drumețind, alege-voi prilej
Să-ncep a face cum ne-am fost vorbit,
Pe rege răzlețindu-l de-al reginei
Trufașe neamuri.

GLOUCESTER: Îmi ești un alt eu însumi, un oracol,
Un sfînt sinod, un prooroc! Văr drag,
Ca pruncul îndrumat mă las de tine.
Spre Ludlow, dar, să nu rămînem coada.

(Ies.)

SCENA 3

Tot Londra. O stradă.

Intră doi cetățeni care se întîlnesc.

CETĂȚEANUL I: Ceas bun, vecine; unde-alergi așa?

CETĂȚEANUL II: Zic zău că nici eu însumi nu prea știu;
Aflat-ai vestea?

CETĂȚEANUL I: Da: că vodă-i mort.

CETĂȚEANUL II: Pe Precista, rea veste; rar urmează
Ceva mai bun.[39] Mă tem că vin vremi tulburi.

(Intră al treilea cetățean.)

CETĂȚEANUL III: Spor deie-vă Cel sfînt!

CETĂȚEANUL I: Ceas bun, jupîne.

CETĂȚEANUL III: E-adevărat că Edward a murit?

CETĂȚEANUL II: Chiar prea adevărat; aibi milă, Doamne!

CETĂȚEANUL III: Atunci, jupîni, vremi grele s-așteptați.

CETĂȚEANUL I: Nu; slavă, Doamne, fiul său domni-va.
CETĂȚEANUL III: Vai țării cîrmuite de-un copil!
CETĂȚEANUL II: Nădăjduim că fi-va bun cîrmaci:
Prin sfatul țării, cît va fi nevîrstnic,
Și-n anii lui cei maturi, prin el însuși;
Bun domn va fi și-atunci și pîn-atunci.
CETĂȚEANUL I: La fel a fost și-n Francia, cînd Henric
Al șaselea primi, la nouă luni,
Coroana, la Paris.
CETĂȚEANUL III: A fost la fel? Ei aș! Mi-e martor Domnul;
Pe-atunci era bogată țara asta
În sfetnici de politică și vodă
Era oblăduit de unchi cinstiți.
CETĂȚEANUL I: Și-acesta are unchi — și după tată,
Și după mamă.
CETĂȚEANUL III: Bine-ar mai fi fost
Doar după tată unchii toți să-i aibă,
Sau nicidecum să n-aibă după tată,
Căci toți s-or îmbulzi să fie-n frunte
Dînd ghionți în noi, de nu ne scapă Sfîntul.
Primejdios de tot e duca Gloucester!
Iar ai reginei fii și frați prea trúfași;
De-ar fi sub hăț — nu ei cu hățu-n mîini —
Bolnava țară iar s-ar vindeca.
CETĂȚEANUL I: Las', va fi bine; prea ne facem spaimă.
CETĂȚEANUL III: Cînd vede nori, deșteptu-și pune mánta;
Cînd frunza pică, iarna-i la un pas;
Cînd amurgește, n-aștepți oare noaptea?
Furtuni prea timpurii sînt semn de lipsuri.
Și bine poate-o fi, de-o vrea Cel sfînt;
Dar e mai mult decît ni se cuvine
Și decît trag nădejdi.
CETĂȚEANUL II: Ce-i drept, cu frica-n sîn e toată lumea,
Și mai că n-ai cu cine sta la sfat
De-ngîndurați și temători ce-i vezi.
CETĂȚEANUL III: Așa-i în preajma oricărei schimbări;
Prin simț dumnezeiesc presimte omul
Ce rele vin; vedem cum, bunăoară,
Se umflă marea-n pragul vijeliei.
Dar bun e Domnul! Încotro mergeați?
CETĂȚEANUL II: Păi ne-au chemat la ei judecătorii.
CETĂȚEANUL III: Pe mine-asemeni: vă-nsoțesc la drum.

(Ies)

SCENA 4

Tot Londra. O sală în palat.

Intră arhiepiscopul de York, tînărul duce de York, regina Elizabeth și ducesa de York.

ARHIEPISCOPUL: Azi-noapte-au mas, aud, la Northampton,
În noaptea asta trag la Stony-Stratford;
Sau mîine sau poimîine sînt aici.
DUCESA: Mi-e tare dor să-l văd pe prinț; nădăjdui
Că s-a-nălțat de cînd nu l-am văzut.
ELIZABETH: Aud că nu; și zice-se că York,
Feciorul meu, mai să-l întreacă-n stat.
YORK: Da, mamă, dar nu-mi place că-i așa.
DUCESA: De ce, copile? Bine e să crești.
YORK: Bunico, într-o seară, unchiul Rivers
Zicea la cină că l-am întrecut
Pe frate-meu. «Da, spuse unchiul Gloucester.
Ce gingașă-i înceata floricică,
Dar buruiana iute se ridică.»[40]
Deci nu vreau să cresc iute, fiindcă floarea
Se-naltă-ncet, iar buruiana zornic.
DUCESA: E drept, e drept, dar cel ce-a cuvîntat
Nu s-a ținut el însuși de zicală.
Copil, era așa de pirpiriu,
Creștea încet și greu — deci dacă legea
Aceasta-i dreaptă, chipeș ce-ar mai fi.
ARHIEPISCOPUL: Și chiar și este, doamnă, ne-ndoios.
DUCESA: Nădăjduiesc; dar este dreptul mamei
Să se-ndoiască.
YORK: Pe legea mea, de mi-aduceam aminte,
Îi strecuram eu lui o zeflemea
Cît ce privește creșterea, s-o simtă
Mai strașnic decît eu pe-a sa.
DUCESA: Și-anume ce? Te rog să-mi spui și mie.
YORK: S-a spus că el creștea așa de iute,
Încît nici două ceasuri nu-mplinise
Că și rodea cu dinții din coltuc.
Eu la doi ani abia un dinte-aveam.
Urzicătoare glumă, nu, bunico?
DUCESA: Drăguțe York, au cin' ți-a spus, mă rog?

YORK: Dădaca lui, bunico.
DUCESA: Dădaca lui? Cînd te-ai născut, murise.
YORK: De n-a fost ea, nici nu știu cin' mi-a spus.
ELIZABETH: Șreangare, fugi de-aici că prea te-ntreci.
ARHIEPISCOPUL: Nu fiți prea aspră cu băiatul, doamnă.
ELIZABETH: Pereții au urechi. *(Intră un sol.)*
ARHIEPISCOPUL: Priviți, sosește-un sol. Ce vești?
SOLUL: Vești mîhnicioase de rostit, milord.
ELIZABETH: Ce face prințul?
SOLUL: Bine, sănătos.
DUCESA: Ce vești aduci?
SOLUL: Lord Rivers și lord Grey cu Thomas Vaughan
La Pomfret la-nchisoare-au fost trimiși.
DUCESA: Din pîra cui?
SOLUL: A ducilor puternici,
Gloucester și Buckingham.
ARHIEPISCOPUL: Cu ce-au greșit?
SOLUL: Eu tot ce am știut să spun am spus:
De ce sau pentru ce au fost închiși
Acești curteni, cucernice, nu știu.
ELIZABETH: Vai mie, văd surparea casei noastre!
Azi tigrul a-nhățat blajina ciută;
Rîtoasa tiranie-a prins să urce
Spre tronul cel blajin și fără vină!
Bine-ați venit, prăpăd, omor, măcel!
Văd, ca-ntr-o carte, cum sfîrși-vom toți.
DUCESA: Oh, zile-afurisite de netihnă
Și vrajbă, prea adesea v-am văzut!
Bărbatul meu plăti cu viața tronul;
Cînd sus, cînd jos mi-au fost zvîrliți feciorii;
Mă bucuram cînd cîștigau — plîngeam
Cînd păgubeau; iar cînd se stîmpăra
Și se-alina dihonia din țară,
Se-ncăierau biruitorii — frate
Cu frate, consîngean cu consîngean.
O, furie smintită și turbată,
Veninul blestemat ți-l curmă, sau
Omoară-mă să nu mai văd omor.
ELIZABETH: Hai, fiule; noi mergem în sanctuar[41].
Cu bine, doamnă.
DUCESA: Mă alătur vouă.
ELIZABETH: Nevoie n-ai.

ARHIEPISCOPUL (*către regină*):

Plecați, înaltă doamnă;
Luați cu voi avere și odoare.
Iar eu încredințez măriei voastre
Sigiliul[42]; și deie-mi Cerul bine
Cît dragi îmi sînteți, voi și-ai voștri toți.
Veniți: vă duc eu însumi la sanctuar.

(*Ies.*)

ACTUL III

SCENA 1

O stradă din Londra. Trîmbițe. Intră prințul de Wales, Gloucester, Buckingham, Catesby, cardinalul Bourchier[43] și alții.

BUCKINGHAM: Bine-ai venit la Londra-n casa ta[44],
Prinț gingaș.
GLOUCESTER: Bun venit, văr[45] scump și domn
Al gîndurilor mele. Drumul greu
Te-a mohorît?
PRINȚUL: Nu; însă cele trase
Pe drum mi l-au făcut greoi și trudnic.
Doream să-mi iasă-n cale unchi mai mulți.
GLOUCESTER: Prinț gingaș, neprihana vîrstei tale
În viclenia lumii n-a pătruns,
Și într-un om tu nu poți desluși
Decît ce pare-a fi; și zău că rar
Sau niciodat' nu-i una cu simțirea-i.
Doriții unchi ți-erau primejdioși;
Tu, fermecat de dulce vorba lor,
Nu le vedeai veninu-ascuns din piept;
De ei și de așa fățarnici prieteni
Păzească-te Cel sfînt!
PRINȚUL: De cei fățarnici, da! Ei nu erau.
GLOUCESTER: Primarul Londrei vine să se-nchine.

(Intră lordul primar cu suita.)

PRIMARUL: Ani buni, măria-ta, și sănătate!
PRINȚUL: Milord, îți mulțumesc — și tuturora.
Gîndeam că frățiorul York și mama
S-au și grăbit demult să-mi iasă-n drum;

Ce lăsător și Hastings, că nu vine
Să-mi deie știre de sosesc sau nu.

(Intră lordul Hastings.)

BUCKINGHAM: La timp și nădușit se-arată, iată-l.
PRINȚUL: Bine-ai venit, milord; ei, vine mama?
HASTINGS: Din ce pricini eu nu știu, cerul știe,
Regina mamă și al vostru frate
Stau în sanctuar închiși; gingașul prinț
Voios dorea cu mine-n drum să-ți iasă,
Dar l-a oprit cu sila dumneaei.
BUCKINGHAM: E-o faptă nelalocul ei, hapsînă
Din parte-i. Phea! Sfinția-ta, ești bun
Să-nduplecі pe regină a-l trimite
Îndat' pe York la fratele-i regesc?
Iar dacă ține piept, lord Hastings, ia-i-l
Din brațele-i pizmașe cu de-a sila.
CARDINALUL: Cu slaba-mi elocință de-oi putea,
Lord Buckingham, să-l smulg pe duce mamei,
Curînd așteaptă-l; dar de fi-va surdă
La ruga-mi blîndă, ne oprește Domnul
Să siluim cerescul privilegiu
Al sfîntului lăcaș! Regatul tot
De-mi dați, asemeni greu păcat eu nu fac.
BUCKINGHAM: Ești îndărătnic fără rost, preasfinte,
Prea tipicar și prea robit de datini:
Cum cer aceste aspre vremi să judeci,
Pe prinț de-l iei, nu siluiești lăcașul.
Acest favor se dăruie doar cui
S-a-nvrednicit prin fapte a-l primi.
Sau are-atîta minte-n cap să-l ceară.
Dar prințul n-a cerut, nici vrednic nu-i.
Deci eu socot că nici nu i se cade.
De-l smulgi de unde n-are ce căta,
Nu silui privilegii, nici hrisoave.
Am auzit ades de oameni mari
Păziți în sfînt lăcaș, dar nu de prunci.
CARDINALUL: Milord, mi-ați primenit acum părerea.
Lord Hastings, haidem, vrei să mă-nsoțești?
HASTINGS: Da, vin, sfinția-ta.
PRINȚUL: Milorzi, zoriți pe cît vă stă-n putere.

(Cardinalul Bourchier și Hastings ies.)

	Zi, unchiule, dacă sosește York, Noi pîn' la-ncoronare unde stăm?
GLOUCESTER:	Acolo unde-alegi măria-ta. Și de-mi îngădui sfatul, odihni-vei În Turn o zi sau două, maiestate; Pe urmă, unde-ți place și socoți Mai sănătos și mai plăcut că-ți este.
PRINȚUL:	Urît mi-e Turnul ca nimic pe lume. Au Iuliu Cezar[46] l-a durat, milord?
GLOUCESTER:	El doar l-a început, înalt stăpîne, Și veacurile-apoi l-au reclădit.
PRINȚUL:	Stă scris în cărți că el l-ar fi zidit, Sau dăinuie din veac în veac legenda?
GLOUCESTER:	Stă scris, măria-ta.
PRINȚUL:	Milord, au nu-i așa că adevărul Răzbate, chiar cînd nu stă scris în cărți, Din veac în veac spre toți urmașii noștri, Hăt, pînă-n ziua cea mai de apoi?
GLOUCESTER	*(aparte):* Copiii prea mintoși n-au zile, cică.
PRINȚUL:	Ce spui tu, unchiule?
GLOUCESTER:	Că faima, și nescrisă, dăinuiește. *(Aparte.)* Ca Strîmbătatea — duhul rău din piese,[47] Și eu pun două tîlcuri în cuvînt.
PRINȚUL:	Vestit bărbat și Cezar! Vitejia Îmbogățindu-i duhul — duhul său A scris, dînd astfel vitejiei viață. Să-l biruie nici moartea n-a putut Pe-acest biruitor; căci viețuiește Prin faima lui și-acum cînd nu e viu. O, vere Buckingham, aș vrea să-ți spun...
BUCKINGHAM:	Anume ce, alteță?
PRINȚUL:	Că de-oi trăi s-ajung bărbat, plini-voi Străvechiul nostru drept asupra Franței Sau voi muri soldat, așa precum Trăit-am rege.
GLOUCESTER	*(aparte):* Zorită primăvară — vară scurtă.

(Intră tînărul York, Hastings și cardinalul Bourchier.)

BUCKINGHAM:	La timp sosește ducele de York.
PRINȚUL:	Richard de York! Drag frate, ce mai faci?

YORK: Temut stăpîne[48], bine; căci se cade
De-acum așa să te numesc.
PRINȚUL: Da, da,
Și rău ne pare, frate, ca și ție;
Prea de curînd s-a stins îndreptățitul
Acestui titlu ce, prin moartea lui,
Pierdu atît de mult din măreție.
GLOUCESTER: Ce face-al meu nepot, gingașul York?
YORK: Îți mulțumesc, unchi drag; ziceai, milord,
Că buruiana mai degrabă crește,
Și prințul, vezi, m-a întrecut cu mult.
GLOUCESTER: Așa-i, milord.
YORK: Deci el e buruiană?
GLOUCESTER: Cum pot să spun, nepoate, așa ceva?
YORK: Atuncea el ți-i mai dator ca mine.
GLOUCESTER: El poate porunci ca suveran,
Dar tu ca rudă ai puteri asupră-mi.
YORK: Dă-mi, unchiule, te rog, acest pumnal.
GLOUCESTER: Pumnalul meu, nepoate? Bucuros.
PRINȚUL: Cum, frate, i-l cerșești?
YORK: E unchiul meu, și știu că mi-l va da.
De-asemeni fleac nu-ți pare rău că-l dai.
GLOUCESTER: Îți fac un dar, nepoate, și mai mare.
YORK: Un dar mai mare! Spada dă-mi atunci.
GLOUCESTER: Ți-aș da-o dac-ar fi mai ușurică.
YORK: Dai, cum văd eu, doar daruri ușurele.
Cînd ți se cere-un dar mai greu, spui «nu».
GLOUCESTER: Prea greu, alteță, ți-ar veni s-o duci.
YORK: Aș duce-o lesne, și mai grea de-ar fi.
GLOUCESTER: La spada mea rîvnești, prinț mic și fîrav?
YORK: Da, ca să-ți mulțumesc precum îmi spui.
GLOUCESTER: Cum?
YORK: Tot fîrav.
PRINȚUL: Mereu tăios la vorbă-i lordul York.
Dar blînd știi să te porți cu el, alteță.
YORK: Cum «să mă porți» și nu cum «să nu te porți».
Vezi, frate-meu își rîde de-amîndoi,
Căci fiindcă sînt micuț, ca o maimuță,
În cîrcă cică trebui' să mă porți.[49]
BUCKINGHAM: Cu ce duh ager sare la răspuns:
Spre a-ndulci batjocura țintită
În unchiul său, se ia în rîs el însuși

Cu meșteșug subțire. De minune-i
Ce tînăr și dibaci!

GLOUCESTER: Pornim, milord?
Noi mergem, vărul Buckingham și eu,
La mama voastră, s-o rugăm să vină
La Turn spre a vă spune bun sosit.

YORK: Cum asta, vrei să mergi la Turn, milord?

PRINȚUL: Așa mă-ndeamnă lordul meu protéctor.

YORK: Eu n-am să pot dormi tihnit la Turn.

GLOUCESTER: Dar ce-ar putea să te-nspăimînte?

YORK: Strigoiul crunt al unchiului meu Clarence:
Acolo-a fost ucis — mi-a spus bunica.

PRINȚUL: Eu nu mă tem de unchii morți.

GLOUCESTER: Și nici de cei în viață, trag nădejde.

PRINȚUL: Ei, dac-ar fi în viață, trag nădejde
Că n-aș avea temei.
Ci hai, milord; cu grea durere-n piept,
Gîndindu-mă la ei, mă-ndrept spre Turn.

(Trîmbițe. Ies toți în afară de Gloucester, Buckingham și Catesby.)

BUCKINGHAM: Milord, nu crezi că micul York, flecarul,
Stîrnit a fost de mumă-sa, șireata,
Să te zeflemisească-așa urît?

GLOUCESTER: Cum nu, cum nu! Ehei, e foc băiatul:
Vioi, spirt, îndrăzneț, dibaci, isteț:
E mumă-sa leit, din tălpi în creștet.

BUCKINGHAM: Dar să-i lăsăm. Apropie-te, Catesby.
Juratu-te-ai să sprijini gîndul nostru
Și-adînc să tăinui ce-ți împărtășim.
Cunoști ce-am chibzuit: ți-am spus pe drum.
Au cum crezi? N-ar fi oare lucru lesne
S-ademenim pe lordul William Hastings
Spre a-l înscăuna pe-alteța-sa
În tronu-acestei insule vestite?

CATESBY: De dragul tatei, drag îi e de prinț,
Și nicicum împotrivă-i n-ar lucra.

BUCKINGHAM: Dar ce crezi despre Stanley? Ce va face?

CATESBY: Va face-ntocmai cum va face Hastings.

BUCKINGHAM: Atunci atîta doar: mergi, dragă Catesby,
La Hastings și într-o doară iscodește-l
Cam cum privește el ce-am plănuit.

Şi pentru mîine să-l poftești la Turn
Să sfătuim asupra-ncoronării.
De vei vedea că-nclină către noi,
Să-i dai curaj și gîndul nostru spune-i;
Dacă-i de plumb, de gheață, îndărătnic,
La fel să fii și tu — și curmă vorba.
Şi arată-ne-n ce ape se cam scaldă.
Vom ține-aparte mîine două sfaturi
În care loc de frunte-ți este dat.

GLOUCESTER: Închină-te din parte-mi lui lord William;
Să-i spui că haita sa de aprigi dúșmani
La Pomfret, mîine, sînge vor lăsa.
Şi roagă-l ca de dragul ăstor vești
Pe doamna Shore[50] s-o pupe mai cu foc.

BUCKINGHAM: Mergi, Catesby, mergi și fă temeinic treaba.

CATESBY: Cu rîvna cea mai mare, lorzii mei.

GLOUCESTER: Ne dai vreo veste pînă la culcare?

CATESBY: Vă dau, milord.

GLOUCESTER: La Crosby Place[51] ne afli pe-amîndoi.

(Catesby iese.)

BUCKINGHAM: Ce-i de făcut, milord, de vom vedea
Că lordul Hastings nu se dă cu noi?

GLOUCESTER: Îl descăpățînăm; noi știm ce vrem:
Şi rege cînd voi fi, să-mi ceri să-ți dau
Ducatul Hereford cu-averi cu tot
De frate-meu monarhul stăpînite.

BUCKINGHAM: Ți-oi aminti, măria-ta, făgada.

GLOUCESTER: Am să mi-o țin, să știi, preabucuros.
Hai să cinăm degrabă, ca apoi,
Urzeala migălind-o, chip să-i dăm.

(Ies.)

SCENA 2

Tot Londra. În fața casei lordului Hastings. Intră un vestitor.

VESTITORUL *(ciocănind)*:
Milord! milord!

HASTINGS *(din casă)*:
Hei, cine bate-n porți?

VESTITORUL: Un vestitor trimis de lordul Stanley.

HASTINGS *(din casă):*
Cît e ceasul?
VESTITORUL: Bate-ndată patru.

(Intră Hastings.)

HASTINGS: Nu-și află somn în aste nopți de plictis
Stăpînul tău?
VESTITORUL: De-ar fi să judecăm
Ce vești v-aduc, s-ar cam părea că nu.
Dar mai întîi, vă face-nchinăciune.
HASTINGS: Și apoi?
VESTITORUL: Apoi vă dă de știre că, în vis,
Azi-noapte un mistreț[52] îi rase coiful.
Și, iar, că două sfaturi se vor ține
Și-ntr-unul astfel de măsuri s-or lua,
Încît și voi și el vă veți căi
Că dusu-v-ați la celălalt. De-aceea
Mă mînă să-i răspundeți dacă vreți
De-ndat' cu el să vă săltați în șa
Și grabnic să goniți spre miazănoapte,
Scăpînd astfél de răul presimțit.
HASTINGS: Mergi îndărăt la domnul tău și zi-i
Să nu-l înspaime cele două sfaturi:
Domnia-sa și eu vom sta într-unul
Și-n cel'lalt Catesby, credinciosul meu;
Și-acolo nu e chip să se urzească
Nimic ce ne-ar privi, iar eu să nu știu.
Se teme fără rost, așa să-i spui.
Cît despre vis, doar nu-i copil să creadă
În toana unui somn neliniștit.
Să fugi de-un porc mistreț cît el e pașnic
Înseamnă să-l asmuți pe-acel mistreț
Ce n-avea-n gînd să năvălească-asupră-ți.
Mergi, scoală-l pe stăpînul tău și roagă-l
Să vină. Mergem amîndoi la Turn.
Vedea-va că mistrețul ni-i blajin.
VESTITORUL: Mă duc, stăpîne, și-am să-i spun așa.

(Iese. Intră Catesby.)

CATESBY: Multe și bune zile, nobil lord!
HASTINGS: Zi bună, Catesby; te-ai urnit din zori.
Ce-i nou în clătinata noastră țară?

CATESBY: Se-mpleticeşte ţara, da, milord;
Şi nu va merge drept, cred eu, cît Richard
Nu va purta cununa-mpărăţiei.

HASTINGS: Cununa-mpărăţiei? Vrei să spui
Coroana?

CATESBY: Da, milord.

HASTINGS: Mai bine capul meu să cadă jos,
Decît coroana astfel scîrnăvită.
Au bănui că-ntr-acolo năzuieşte?

CATESBY: Pun capul! El nădăjduie să fii
În frunte printre cei de partea lui.
Şi-ţi mai trimite-această veste bună
Că astăzi rubedeniile reginei
Vrăjmaşii tăi, la Pomfret vor muri.

HASTINGS: Ce-i drept, de jalea lor nu sînt zdrobit,
Căci mult m-au prigonit aceşti duşmani.
Dar să-l proptesc pe Richard şi să stau
În calea legiuiţilor urmaşi
Ai rigăi mele, pîn-la moarte — nu!

CATESBY: Să-ţi întărească Domnul gîndul bun!

HASTINGS: Dar şi de-acuma într-un an voi rîde
Că am trăit să văd năpasta celor
Ce m-au făcut urît de-al meu stăpîn.
Şi Catesby, pînă-n paisprezece zile
Le fac de petrecanie, mă jur,
Mai multora ce nici nu bănuiesc.

CATESBY: E lucru-ngrozitor să mori, milord,
Cînd nu te-ai pregătit şi nu te-aştepţi.

HASTINGS: E groaznic, groaznic, da: şi ce se-ntîmplă
Cu Rivers, Grey şi Vaughan li-i sortit
Şi altora ce cred că sînt feriţi,
Ca tine şi ca mine — dragi, cum ştii,
Lui Richard prinţul şi lui Buckingham.

CATESBY: Stai sus în preţuirea amînduror: *(aparte)*
Atît de sus, că-ţi şi văd tigva-n par
Pe Podul Londrei.

HASTINGS: Da, ştiu, şi-i lucru binemeritat.

(Intră Stanley.)

Cum? Unde ţi-este suliţa? Te temi
De porci mistreţi şi umbli nearmat?

STANLEY: Milord,
Zi bună îți doresc; zi bună, Catesby.
Poți șugui, dar mie-aceste două
Soboare despărțite, zău nu-mi plac.

HASTINGS: Milord,
Mi-e dragă viața cît și dumitale
Și jur că niciodată nu mi-a fost
Mai scumpă ca acum, de cînd trăiesc.
Au crezi c-aș fi așa triumfător
De nu aș ști că nu ne pasc primejdii?

STANLEY: Plecînd din Londra, lorzii de la Pomfret
Erau voioși și se credeau feriți:
Nu bănuiau; dar vezi că nori s-au strîns.
Mă-ngîndură acest puhoi de ură.
Dea Domnul să m-arăt fricos în van!
Dar s-a făcut tîrziu. Pornim spre Turn?

HASTINGS: Da, mergem, mergem. Știi ceva, milord?
Azi lorzii despre care pomenești
Vor fi scurtați de cap.

STANLEY: Cinstiți fiind,
Mai vrednici sînt să-și poarte dînșii capul
Decît pîrîșii pălăria-n cap.
Dar să pornim, milord.

(Intră un scutier.)

HASTINGS: Porniți întîi; rămîn să schimb o vorbă
Cu-acest băiat de treabă.

(Stanley și Catesby ies.)

Ei, meștere, cu viața cum o duci?

SCUTIERUL: Mai bine, de vi-i voia să-ntrebați.

HASTINGS: Și eu mai bine ca atunci, amice,
Cînd tot în locu-acesta ne-am văzut.
Pe-atunci mergeam spre Turn să fiu închis
Pe urma pîrei rudelor reginei.
Dar azi, îți spun — dar ține-o pentru tine —
Cînd toți acei vrăjmași vor fi tăiați,
Mai fericit ca niciodat' voi fi!

SCUTIERUL: Și să vă țină Dumnezeu așa!

HASTINGS: Îți mulțumesc.
Poftim, să bei în sănătatea mea.

(Îi aruncă punga de bani.)

SCUTIERUL: Vă aibă ceru-n pază!

(Iese. Intră un preot.)

PREOTUL: Într-un ceas bun; mă bucur că vă văd.
HASTINGS: Din inimă, sir John, îți mulțumesc.
Îți sînt dator cu slujba cea din urmă[53].
Duminică să vii, și-ți vom plăti.

(Îi șoptește ceva la ureche. Intră Buckingham.)

BUCKINGHAM: De vorbă cu un popă, șambelane?
Prietenii pe care-i ai la Pomfret
Duc lipsă de duhovnic: dumneata
N-ai zor să te grăbești la spovedit.
HASTINGS: Văzîndu-l pe sfinția-sa, mă jur,
Mi-am amintit de cei de care-mi spui.
La Turn mergeai?
BUCKINGHAM: La Turn, milord; dar nu rămîn prea mult:
Am să mă-ntorc 'naintea dumitale.
HASTINGS: Da, pare-se, căci iau acolo prînzul.
BUCKINGHAM *(aparte)*:
Și cina chiar, dar n-ai de unde ști.
Hai, mergi?
HASTINGS: După domnia-voastră, sir.

(Ies.)

SCENA 3

În fața castelului Pomfret.

Intră Ratcliff împreună cu halebardieri, care îi duc pe Rivers, Grey și Vaughan a moarte.

RIVERS: Atît, sir Richard Ratcliff, vreau să-ți spun:
Vedea-vei azi cum moare un supus
Pentru credință, slujbă și dreptate.
GREY: Pe prinț ferește-l, Doamne, de-a lor haită.
Cîrd blestemat ce sînteți, de vampiri.
VAUGHAN: Amar vei plînge pentru-această faptă.
RATCLIFF: Grăbiți, acum; sorocul v-a sosit!
RIVERS: O, Pomfret, Pomfret, temniță mînjită
Cu sînge, piază rea a nobilimii!
Într-ale tale ziduri vinovate
Muri al doilea Richard căsăpit;
Și-ntru mai mare hulă pentru-acest
Cumplit lăcaș, îți dăm să te adapi
Cu sîngele nevinovat al nostru.

GREY: Blestemul Margaretei cade azi
Pe-al nostru creştet, căci am fost de faţă
Cînd Richard l-a tăiat pe fiul ei.
RIVERS: I-a blestemat atunci la rînd pe Richard,
Pe Buckingham şi Hastings. Nu uita,
O, Doamne, să-i loveşti ca şi pe noi.
Ci pentru sora mea şi-ai ei feciori,
Ajungă-ţi, Doamne, sîngele pios
Ce fără vină ştii că ni-l vărsăm.
RATCLIFF: Zoriţi, căci ceasul morţii v-a-ntrecut.
RIVERS: Grey, Vaughan, să ne dăm acum sărutul
Din urmă, pîn' la revederea-n cer.
(Ies.)

SCENA 4

Turnul Londrei.

Buckingham, Stanley, Hastings, episcopul de Ely, Ratcliff, Lovel şi alţii, aşezaţi în jurul unei mese; în spatele lor, în picioare, aprozi ai Sfatului.

HASTINGS: Milorzi, pe scurt: ne-am adunat aici
Spre-a hotărî încoronarea: spuneţi,
În numele lui Dumnezeu, pe cînd?
BUCKINGHAM: S-a pregătit pentru regescul ceas
Tot, tot?
STANLEY: Tot, doar să hotărîm sorocul.
ELY: Chiar mîine cred că-i fericită zi.
BUCKINGHAM: Al lordului protector gînd îl ştim?
Au cine-i este om de taină ducăi?
ELY: Voi, socotim, îi ştiţi mai bine gîndul.
BUCKINGHAM: Noi toţi ne ştim doar chipul, însă gîndul
Nici el pe-al meu, nici eu pe-al vostru nu,
Nici eu pe-al său, cum nu mi-l ştiţi nici voi.
Lord Hastings, tu cu el te ai mai drag.
HASTINGS: Ştiu că i-s drag, şi-i mulţumesc alteţei:
Dar ce va fi gîndind de-ncoronare
N-am iscodit, iar dînsul n-a rostit
Prea'naltă vrerea sa în nici un fel.
Ci, lorzi, puteţi statornici sorocul
Iar eu voi zice «da» sau «nu» în locu-i,
Căci mă socot a fi de-un gînd cu el.
(Intră Gloucester.)

ELY: La timpul nimerit se-arată duca.

GLOUCESTER: Zi bună, vrednici lorzi și verii mei!
Dormii cam multișor, dar trag nădejde
Că, eu lipsind, n-ați pregetat la treburi
Ce se puteau desăvîrși cu mine.

BUCKINGHAM: De nu intrați la replică, milord,
Ar fi rostit lord Hastings rolul vostru,
Adică-n ce privește-ncoronarea.

GLOUCESTER: Nu-i om mai inimos ca lordul Hastings:
El mă cunoaște bine, și i-s drag.
Milord de Ely, preasfinția-ta,
La Holborn cînd am fost acum în urmă,
Aveai căpșuni frumoase în grădină:
Rog mult, trimite după cîteva.

ELY: Preabucuros, milord, preabucuros. *(Iese.)*

GLOUCESTER: O vorbă, vere Buckingham. *(Luîndu-l deoparte.)*
Pe Hastings
L-a tras de limbă Catesby, și țîfnosul
E-atît de-nfierbîntat că mai curînd
Își pune capul pe butuc decît
Ca fiul domnului (așa cucernic
Vorbea de el) să piardă tronul țării.

BUCKINGHAM: Ieșiți, milord, o clipă; vă urmez.

(Gloucester și Buckingham ies.)

STANLEY: Și tot n-am hotărît slăvita zi.
Socot că mîine prea ar fi în pripă;
Eu însumi nici nu-s bine pregătit
Cum aș putea să fiu de-am amîna-o.

(Reintră episcopul de Ely.)

ELY: Dar unde este ducele de Gloucester?
Am și trimis după căpșuni...

HASTINGS: Voios e azi și blînd alteța-sa;
Îl bat, se vede, gînduri preaplăcute
De-a dat binețe atît de-nsuflețit.
Ca el nu-i, cred, creștin mai nedestoinic
Să-și tăinuiască ura sau iubirea;
Lui sufletul i-l deslușești pe chip.

STANLEY: Ce-ai deslușit pe chipul său că simte,
Din voioșia ce ne-a arătat?

HASTINGS: Că nimănui de-aici nu-i poartă pică;
Căci de-ar purta, i s-ar vădi pe chip.

(Reintră Gloucester și Buckingham.)

GLOUCESTER: Vă rog să-mi spuneți ce se cade celor
Ce moartea-mi coc prin diavolești urzeli
Și negre vrăji, biet trupul covîrșindu-mi
Cu fermecătorii dospite-n iad?

HASTINGS: Iubirea ce ți-o port, milord, duioasă,
Mă-ndeamnă cel dintîi să-i osîndesc
Aici, pe vinovați, oricine-ar fi.
Eu zic, milord, că moarte li se cade.

GLOUCESTER: Atuncea ochii voștri martori fie
Fărădelegii lor. Sînt fermecat;
Vedeți, vlăstar mănat mi-e brațul, vreasc.
Vrăjitorița soață a lui Edward
Cu dezmățata Shore în cîrdășie
M-au însemnat așa prin vrăji drăcești.

HASTINGS: Alteță, dacă ele-au făptuit...

GLOUCESTER: Cum «dacă»?! Tu, ocrotitor al tîrfei,
Îmi spui tu «dacă»? Ești un vînzător;
Tăiați-i capul! Jur pe Sfîntul Pavel
Că nu prînzesc pînă nu-l văd scurtat.
Lovel și Ratcliff, împliniți porunca!
Să mă urmeze cei ce mă iubesc.

*(Ies toți, în afară de Hastings, Ratcliff
și Lovel.)*

HASTINGS: Plîng Englitera, vai! necum pe mine;
Căci eu, neghiob ce-am fost, puteam scăpa.
Visase Stanley că i-a ras mistrețul
Coiful din cap, dar nu m-am sinchisit,
Și-am rîs în loc să fug. De trei ori azi
S-a poticnit sub mine pintenogul
Și-a tresărit dînd ochi cu Turnul, parcă
De groază că mă duce la măcel.
O! am nevoie-acum de-acel duhovnic.
Și simt căința că-i vorbeam ștafetei
Triumfător, despre dușmanii mei
Că sînt la Pomfret ciopîrțiți, iar eu
Rămîn iubit și neprimejduit.
Oh, Margareta, greul tău blestem
Căzut-a pe biet creștetul lui Hastings!

RATCLIFF: Așteaptă duca prînzul; hai grăbește!
Și scurt spovada; capul tău îl vrea.

HASTINGS: O, har de-o clipă-al omului, rîvnit
Mai cu nesaț decît divinul har!
Cel ce-n surîsul tău nădejdea-și pune
E ca matrodul beat, sus pe-un catarg:
La orice-nchinăciune stă să cadă
În vintrele cumplitului adînc.

LOVEL: Hai, hai, zorește, tot degeaba strigi.

HASTINGS: O, crîncen Richard! Biată Engliteră!
Îți profețesc înfricoșate vremi
Cum n-au fost nici în cel mai negru veac.
Hai la butuc; du-i capul meu. Rînjiți
La mine, voi, de Moarte arvuniți.

(Ies.)

SCENA 5

Londra. Zidurile Turnului.

Intră Gloucester și Buckingham în platoșe ruginite și cu o înfățișare jalnică.

GLOUCESTER: Hei, vere, știi să-ngălbenești, să dîrdîi,
În vorbă să te-mpiedici la mijloc,
Să-ncepi din nou și iar să te oprești
Ca unul rătăcit, nebun de groază?

BUCKINGHAM: A! Pot să fiu tragedian adînc,
Să bîigui, îndărăt și jur în jur
Să cat cu ochii, să tresar, să tremur
Cînd s-a clintit un pai, ca bîntuitul
De bănuieli; priviri ca de strigoi
Am la-ndemînă, ca și storsul zîmbet,
Și toate gata stau să mă slujească
Spre-a-mi înlesni tertipul, orișicînd.
Dar ce-i cu Catesby? Unde-i?

GLOUCESTER: S-a dus; și mi-l aduce pe primar.

(Intră lordul primar[54] și Catesby.)

BUCKINGHAM: Cinstite lord primar...

GLOUCESTER: Priviți la pod,[55] acolo!

BUCKINGHAM: Ați auzit? O tobă!

GLOUCESTER: Tu să veghezi la metereze, Catesby.

BUCKINGHAM: Chematu-te-am aicea, lord primare...
GLOUCESTER: Privește-n spate, sînt vrăjmași, păzea!
BUCKINGHAM: Cel sfînt și neprihana ne păzească!

(Intră Lovel și Ratcliff, aducînd capul lui Hastings.)

GLOUCESTER: Stai; sînt prieteni: Ratcliff și cu Lovel.
LOVEL: E căpățîna iudei ticăloase,
Nebănuitul, veninosul Hastings.
GLOUCESTER: Drag îmi era și sînt dator să-l plîng.
Făptura cea mai blîndă l-am crezut
Și cel mai neviclean creștin din lume.
Carte mi-a fost, și inima-mi în ea
Și-a însemnat și cel mai tainic gînd;
Așa frumos sulemenea el viciul
Că, de uitai păcatul său știut,
Povestea, vreau să spun, cu doamna Shore,
Trăia și-acum, ferit de bănuieli.
BUCKINGHAM: A fost, da, da, cea mai ascunsă iudă
Din cîte-am pomenit.
Ai fi visat, sau ai putea să crezi,
De nu trăiam să-ți spunem noi, scăpați
Prin har ceresc, că iuda cea subțire
A uneltit chiar azi, în plin sobor,
Pieirea mea și-a lordului de Gloucester?
PRIMARUL: Cum, chiar așa?
GLOUCESTER: Cum, crezi că sîntem turci, sîntem păgîni,
Ca, în răspărul legilor mergînd,
Să-l dăm în pripă morții pe nemernic,
De nu ne-ar fi silit la fapta asta
Primejduita pace-a Engliterii
Și viața noastră pusă-n cumpeni?
PRIMARUL: Fiți împăcați! se cuvenea să moară;
Și bine ați făcut, prea nobili lorzi,
Că și pe alții, trădători ca el,
De-asemenea ispite-i dezbărați.
Nimic mai bun din parte-i n-așteptam
De cînd s-a-mpreunat cu doamna Shore.
BUCKINGHAM: Noi n-am fi vrut să moară pînă cînd
N-ai fi venit, milord, să-i vezi sfîrșitul;
Ci din mult zel, acești prieteni buni,
În ciuda vrerii noastre, s-au pripit;
Căci noi dorisem să-l auzi, milord,

Pe trădător mărturisind cu spaimă
Și țelul și cărările trădării;
Așa ai fi putut să le dezvălui
Norodului cetății, care poate
Să ne priceapă strîmb și să-l căineze.

PRIMARUL: Cuvîntul vostru mi-i de-ajuns, de parcă
L-am auzit și l-am văzut pe el;
Și nu vă îndoiți, prea nobili prinți,
Că voi vesti supușii cetățeni
De chipul fără greș cum judecarăți.

GLOUCESTER: De-aceea te-am dorit aici, milord,
Spre a opri cîrtelile mulțimii.

BUCKINGHAM: Dar pentru că sositu-ne-ai tîrziu,
Fii, dar, chezaș al celor ce ți-am spus.
Și-acum, iubite lord primar, drum bun!

(Lordul primar iese.)

GLOUCESTER: Ia-i urma, vere Buckingham, ia-i urma.
Primarul către Guildhall[56] fuge-ntins:
Acolo, cînd prielnic ceas vei prinde,
Dă zvon cum că odraslele lui Edward
Sînt prunci bastarzi; și spune tuturor
Cum Edward[57] a trimes la moarte-un om
Ce-a spus că fiu-său va moșteni
«Coroana» — căci însemnul casei sale,[58]
Afară zugrăvit, era «coroana».
Încondeiază-i scîrnavul dezmăț
Și aprigele-i pofte schimbăcioase
Ce-au siluit slugi, fiice și neveste
Cînd ochiu-i pofticios și crudu-i suflet,
Cel nețiunut în frîu, vînau vreo pradă.
De trebui', adă vorba și de mine:
Arată-le că mama plod purta
Din Edward cel nesățios pe cînd
York, tatăl meu, se războia în Franța;
Și socotind el lunile cu grijă
Văzu că pruncul nu-i din osul său;
Fapt și-n tiparul feței dovedit,
Căci n-aducea cu tatăl meu nicicum.
Dar spune astea-n treacăt, ocoliș,
Căci maică-mea, cum știi, milord, trăiește.

BUCKINGHAM: Milord, n-ai teamă: voi vorbi de parcă
Răsplata aurită[59] pentru care
Mă zbat ar fi a mea. Şi-acum, adio.

GLOUCESTER: De-ţi merge-n plin, la Baynard's Castle[60]
adă-i;
Mă vei găsi acolo-mpresurat
De popi pioşi şi-episcopi firoscoşi.

BUCKINGHAM: Mă duc; şi pe la ceasul trei sau patru
Aşteaptă să primeşti din Guildhall veşti.
(Iese.)

GLOUCESTER: Tu, Lovel, mergi de zor la doctor Shaw;
(Către Catesby.) Tu la monahul Penker[61];
şi-i rugaţi
Să-mi vină într-un ceas la Baynard's Castle.
(Lovel şi Catesby ies.)

Să intru; am de dat porunci ascunse.
Păziţi de ochi străin să fie plozii
Lui Clarence[62]: şi nici umbra unui om
Să nu se-apropie de prinţi, cumva. *(Iese).*

SCENA 6

O stradă din Londra
Intră un grefier.

GREFIERUL: Învinuirea lui Lord Hastings asta-i:
Curat e scrisă şi cu slove mari
Spre-a fi citită azi la Sfîntul Pavel:
Priviţi ce bine lanţul tot se-nşiră.
Jertfii, scriind-o, unsprezece ceasuri,
Căci Catesby chiar de-aseară mi-o trimise.
Timp tot atît ceru şi primu-nscris,
Şi nu-s cinci ceasuri încă de cînd Hastings
Trăia curat, necercetat şi liber.
Frumoase vremuri! Doar un tont nu vede
Acest tertip cusut cu aţă albă.
Dar cin'e-atît de îndrăzneţ încît
Să nu se jure că nimic nu vede?
Rea lume; cînd asemeni fărdelegi
Le-ascunzi în gînd, nimic nu poţi să dregi.
(Iese.)

SCENA 7

Tot Londra. Curtea castelului Baynard.

Intră Gloucester dintr-o parte și Buckingham din cealaltă.

GLOUCESTER: Ei, ce mai spune lumea prin cetate?
BUCKINGHAM: Pe Sfînta Născătoare! Cetățenii
Nu zic nici pîs — tac mîlc.
GLOUCESTER: Le-ai arătat
Că-odraslele lui Edward sînt bastarzi?
BUCKINGHAM: Da. Și unirea sa cu lady Lucy[63]
Și pactul ce voia să-ncheie-n Franța[64]
Prin soli; și-a sale jinduri fără saț;
Cum siluia nevestele-n cetate;
Cum pentr-un fleac se răzbuna; că însuși
Era din flori — căci zămislit a fost
Cînd tatăl vostru se afla în Franța;
Că n-aducea de loc la chip cu duca;
Apoi de trăsături am pomenit,
Spunînd că ești leit cu tatăl tău
Atît la chip cît și ca suflet mare;
Le-am înșirat izbînzile-ți cu scoții:
Că ești în luptă dîrz, și-n vremi de pace
Ești înțelept, bun, vrednic și umil;
Din ce ne-ar fi prielnic n-am lăsat
Nimic nespus, sau spus așa, firav.
Și cînd să-nchei cuvîntul ghes le-am dat
Să strige cei ce țara își iubesc:
«Trăiască Richard, domnul Engliterei»!
GLOUCESTER: Și au strigat?
BUCKINGHAM: Nu, Doamne iartă-mi, un cuvînt n-au scos;
Încremeniți ca niște statui mute,
Se tot furau din ochi, păliți la chip.
Așa văzînd, i-am dojenit, cerînd
Primarului să-mi deslușească tîlcul
Acestei îndărătnice tăceri.
Răspuns-a că norodul e deprins
Doar crainicul cetății să-i cuvînte.[65]
Şi-au pus atunci să spună el ce-am spus:
«Așa grăit-a ducele, și-așa
A dat de înțeles», dar de la dînsul

Nimic n-a glăsuit. Sfîrșind, un pumn
De oameni dintr-ai mei, din fundul sălii,
Zvîrliră cușmele în sus, vreo zece
strigînd atunci: «Trăiască riga Richard!»
Eu m-agățai de-acești cîțiva, zicînd:
«Prieteni, cetățeni, vă mulțumesc!
Uralele ce v-au pornit din inimi
Dovadă-mi dau că sînteți înțelepți
Și că-l iubiți pe Richard». Cu acestea
Mi-am încheiat cuvîntul și-am plecat.

GLOUCESTER: Bușteni negrăitori! Nimic n-au spus?
Primarul și confrații săi nu vin?

BUCKINGHAM: Primarul e pe-aici. Spăimat prefă-te;
Să nu vorbești decît într-un tîrziu;
Întîmpină-i, milord, în mîini cu-o carte
De rugăciuni, și între doi monahi.
Pe-acest temei o predică înjgheb;
Și nu te da prea lesne-nduplecat.
Zi «nu», ca fata care-abia așteaptă.

GLOUCESTER: Mă duc: și de vei ști grăi dibaci
Precum și eu dibaci voi spune «nu»,
La bun sfîrșit vom scoate-o, negreșit.

BUCKINGHAM: Mergi pe terasă: ciocăne primarul.

(Gloucester iese. Intră lordul primar, sfetnici și cetățeni.)

Bine-ai venit, milord; și eu aștept;
Mă tem că duca nu vrea să-i vorbim.

(Intră Catesby, venind din castel.)

Ei, Catesby! Ce răspuns a dat stăpînul
La ruga mea?

CATESBY: Îți cere, nobil lord,
Să vii sau mîini, sau poimîine la el.
Stă în castel, cu doi pioși călugări,
Și-n sfinte cugetări e adîncit;
Și n-ar vrea trebi lumești să-l zăticnească
Din cuvioasa-i îndeletnicire.

BUCKINGHAM: Mergi, Catesby dragă, la stăpînul tău,
Și spune-i cum că noi, primar și sfetnici,
Venit-am la măria-sa cu gînd
Să sfătuim de mari și nalte treburi
Legate doar de binele obștesc.

CATESBY: Îi duc, milord, cuvîntul vostru, grabnic.
(Iese.)

BUCKINGHAM: Hei, prințul nostru nu-i, milord ca Edward!
Nu zace ziua-n dezmățat culcuș,
Ci, în genunchi, el cugetă adînc;
Nu se răzgîie între două tîrfe,
Ci cugetă-ntre doi pioși monahi;
Nu doarme să-și îngrașe trupul lînced,
Ci întru sporul duhului se roagă;
Ferice Englitera dac-ar vrea
Acest preavrednic prinț să-i fie domn;
Dar mult mă tem că nu-i de-nduplecat.

PRIMARUL: Ferească Sfîntul să ne spună nu!

BUCKINGHAM: Mă tem c-așa va fi. Se-ntoarce Catesby.

(Reintră Catesby.)

Hai, Catesby, zi: ce spune-alteța sa?

CATESBY: Se-ntreabă pentru ce ați grămădit
Atît puhoi de oameni să-i vorbească
Făr' să-l vestiți din timp. Se teme prințul
Că nu va bate gînd curat cu el.

BUCKINGHAM: Mă simt mîhnit că vărul meu prepune
Că nu mă bate gînd curat cu el;
Venim la el cu dragoste deplină,
Mă jur. Așa să-i spui alteței sale
(Catesby iese.)
Cînd oamenii cucernici și pioși
Se roagă, anevoie-i scoți din rugi.
Atît de dulce-i rîvna contemplării.

*(Sus într-o galerie, apare Gloucester
între doi episcopi. Catesby revine.)*

PRIMARUL: Priviți. Se-arată între doi prelați!

BUCKINGHAM: Cîrji cuvioase pentr-un prinț creștin,
Spre a-l păzi să lunece-n trufie;
O carte ține-n mîini, de rugăciuni,
Podoabă ce vădește omul smernic.
O, mîndru prinț, slăvit Plantagenet,
Urechea pleacă-ți la rugarea noastră
Și iartă nouă că ți-am tulburat
Evlavia și rîvna de creștin.

GLOUCETSER: Milord, iertare n-ai de ce să-mi ceri;
Ci mai curînd rog eu să fiu iertat

Că, prea zelos slujind lui Dumnezeu,
Prietenii mi i-am primit zăbavnic.
Dar, încheind cu-acestea, ce voiești?

BUCKINGHAM: Ce vrea și Cel de sus, nădăjduiesc,
Și ce vor oamenii de treabă toți,
Pe-acest ostrov lipsit de cîrmuire.

GLOUCESTER: Am făptuit, se vede, vreo greșeală
Ce e urîtă ochilor cetății
Și nedestoinicia vii să-mi cerți.

BUCKINGHAM: Așa și e, milord; binevoiește
Să-ndrepți, cum te rugăm, acest păcat!

GLOUCESTER: De ce-aș trăi printre creștini, altminteri?

BUCKINGHAM: Păcătuiești, să știi, atunci cînd lepezi
Înaltul jeț regesc, slăvitul tron,
A sceptrului povară din strămoși,
Și steaua ta, și dreptul stirpei tale,
Și gloria regeștii voastre case
Ticăloșiei unui strîmb vlăstar.
Cît picotești sub dulci troieni de gînduri –
Din cari te smulgem spre folosul țării —
Întreg se vrea ostrovu-acesta nobil,
Acum sluțit de gheara infamiei,
Crăiescu-i trup purtînd altoi negara
Și-aproape-mpins în nesătulul sorb
Al oarbei părăsiri și al uitării.
Spre-a-l mîntui, rugămu-ne din suflet
Să ia alteța-ta pe seama lui
Povara țării, frîiele domniei;
Nu ca protéctor, logofăt, prepus
Ori vătășel în slujba altcuiva,
Ci ca urmaș, din neam în neam, cu drepturi
Prin naștere, putere și prin har.
Drept care, laolaltă cu bărbații
Cetății — credincioși ai tăi prieteni —
Vin, ascultînd de dîrzul lor îndemn,
Să te înduplec rugăminții lor.

GLOUCESTER: Mai vrednic oare-i pentru treapta mea
Și cinstea voastră mut să plec de-aici
Sau să vorbesc, mustrîndu-vă amarnic?
De nu v-aș da răspuns, gîndi-veți, poate,
Că muta-mi rîvnă de măriri primește
Să poarte auritul jug regesc
Spre care voi, neştiutori, mă-mpingeți;

Iar de vă mustru pentru ruga voastră,
Rod al iubirii calde ce-mi purtați,
Prietenii-mi jignesc, pe de-altă parte.
Deci, să vorbesc, spre-a mă feri de una,
Și-a nu cădea, vorbind, în cea de-a doua,
Vă dau acest răspuns nestrămutat:
Îndatorat vă sînt că mă iubiți,
Dar preacinstita voastră rugăminte
Eu nu o pot primi, căci vrednic nu-s.
Și, mai întîi, de-ar fi lipsit de stavili
Și neted drumul meu către coroană,
Ca drept al meu lăsat de la părinți,
Cu duhul sînt atît de nevoiaș,
Cusururi am atît de mari și multe,
Că mai curînd din preajma slavei fug —
Ca un caic prea slab să-nfrunte marea —
Decît să năzui să m-ascund în slavă
Și-n fumul măreției să mă-înec.
Nu-s nimănui de lipsă — slavă Doamne! —
Și multe îmi lipsesc de-ar fi s-aveți
Nevoie să v-ajut; regescul arbor
Lăsatu-ne-a regească roadă care,
Adusă-n pîrg de timpul cel fugar,
Va sta cu cinste în domnescul jeț
Și fericiți vom fi sub sceptrul său.
Lui sarcina ce vreți să-mi dați i-o trec:
E dreptul și norocul stelei sale;
Ferească Dumnezeu să i le smulg!

BUCKINGHAM: Milord, cuvîntul vi-i chezaș al cinstei;
Dar, cumpănind, temeiurile-aceste
Se-arată-a fi plăpînde și de rînd.
Spuneați că Edward[66] vi-i nepot de frate,
Dar nu-i din soața fratelui purces;
Căci s-a unit întîi cu lady Lucy —
Viu martor cestui fapt e mama voastră —
Apoi, printr-un prepus, s-a logodit
Cu Bona, sora regelui francez.
Pe-acestea lepădîndu-le, o biată
Miloagă, mamă cu un cîrd de prunci
Și-un car de griji, frumusețe în amurg,
O văduvă-amărîtă și răscoaptă[67]
I-a prins în laț privirea de curvar
Și gîndurile toate i-a robit,

Încît din culmi și piscuri l-a surpat
În hăuri de păcat și-n bigamie[68].
Prin ea în culpeș pat l-a zămislit
Pe Edward ăsta căruia îi spunem
Din curtenie prinț. Mai aspru-aș fi,
Dar din respect pentru-o persoană-n viață[69],
Spre-a o cruța, pun gurii mele frîu.
Ia, deci, măria-ta, prinosu-acesta
Măreț, cu care noi te îmbiem,
Și dacă nu spre fericirea noastră
Și-a țării — fă-o baremi spre a smulge
Ticăloșiei unor crude vremi
A voastră stirpe nobilă, -ndrumînd-o
Pe matca ei cea dreaptă și firească.

PRIMARUL: Da, doamne bun: te roagă cetățenii.

BUCKINGHAM: Nu lepăda, puternice stăpîne,
Al dragostei prinos.

CATESBY: O, fericește-i:
Îndeplinește dreaptă ruga lor!

GLOUCESTER: De ce mă troieniți cu-asemeni griji?
Eu pentru tron și sceptru nu-s croit:
Vă rog să nu mă credeți îndărătnic,
Dar nu pot, nici nu voi să mă supun.

BUCKINGHAM: De nu primești — din dragoste și zel
Ce te opresc să dai din scaun jos
Pe-al fratelui tău fiu — căci blînd te știm,
Duios, blajin, milos ca o femeie
Cu toți ai tăi, și tot la fel milos
Cu oamenii de orișicare treaptă —
Dar chiar și de te-ndupleci, chiar de nu,
Nepotul tău nu va domni ca rege;
Ci noi în tron pe altul vom urca,
Spre jalea și restriștea casei voastre.
Cu-această hotărîre, te lăsăm.
Să mergem, oameni buni, nu-l mai rugăm.

(Buckingham iese împreună cu cetățenii.)

CATESBY: Întoarce-i, doamne, și le-ascultă ruga.
De nu primești, va pătimi o țară.

GLOUCESTER: Vreți să m-apese-așa noian de griji?
Hai, cheamă-i îndărăt: nu sînt de piatră,

Ci simțitor la ruga voastră caldă
(Catesby iese.)
Măcar că-n ciuda cugetului meu.

(Intră din nou Buckingham și ceilalți.)

Tu vere Buckingham, și voi bărbați
Destoinici și-nțelepți, fiindcă voiți
Să-mi încătărămați în cîrcă soarta
Spre a-i purta povara, vrînd-nevrînd,
Eu cat să am răbdare s-o îndur.
Iar faptei înspre care mă siliți
De-i vor urma cîrteli și negre bîrfe,
Tot voi veți strădui să mă spălați
De murdăria și prihana lor;
Mi-e martor cerul, și vedeți și voi
Cît de departe sînt de-asemeni jind.

PRIMARUL: Vă binecuvînteze Cel de sus!
Vedem și vom vesti-o tuturor.

GLOUCESTER: Vestind așa, vesti-veți adevărul.

BUCKINGHAM: Atunci mă-nchin ca unui rege ție;
Trăiască Richard rege, vrednic domn
Al Engliterei!

TOȚI: Amin.

BUCKINGHAM: Binevoiești să pui coroana mîine?

GLOUCESTER: Precum binevoiți: e vrerea voastră.

BUCKINGHAM: Deci, mîine cu alai te-om însoți;
Și-acum, voioși, ne luăm rămasul bun.

GLOUCESTER: *(către episcopi):*
Ne-ntoarcem la pioasa noastră trudă.
Cu bine, vere; oameni buni, cu bine.

(Ies.)

ACTUL IV

SCENA 1

Londra. În fața Turnului.

Intră, de o parte, regina Elizabeth, ducesa de York și marchizul de Dorset: de cealaltă, Anne, ducesă de Gloucester, de mînă cu lady Margaret Plantagenet, tînăra fiică a lui Clarence.

DUCESA: Pe cine văd? Nepoata Margaret
Cu buna ei mătușă Anne de mînă?
Pe viața mea, din dragoste se duce
La Turn să-i vadă pe micuții prinți.
Copilă, bun găsit.

ANNE: Vă deie Domnul
Amîndurora norocită zi!

ELIZABETH: La fel, cumnată dragă! Încotro?

ANNE: Doar pîn' la Turn; și, după cîte bănui,
Cu-aceleași bune gînduri ca și voi,
Să-i bucurăm pe cei doi gingași prinți.

ELIZABETH: Îți mulțumesc, preabuna mea cumnată.
Intra-vom împreună. *(Intră Brakenbury.)*
La timp se-arată și locotenentul.
Locotenente, rogu-te, fii bun:
Ce face York, mezinul meu? Și prințul?

BRAKENBURY: Sînt bine, scumpă doamnă. Dar iertați
Că nu vă pot îngădui la dînșii:
Porunci regești stau aspre împotrivă.

ELIZABETH: Porunci regești; Dar cine-i rege?

BRAKENBURY: Vorbeam de lordul protector.

ELIZABETH: Proteje-l Domnul de regescul titlu!
A tras hotar între iubirea lor

Şi mine? Doar li-s mamă. Pune stavili
Să-i văd?

DUCESA: Le sînt bunică; vreau să-i văd.

ANNE: Mătuşă li-s; şi mamă prin iubire:
Mă duci la ei, şi iau aspră-mi vina!
Eu, Anne, ridic porunca ce-ai primit.

BRAKENBURY: Nu, doamnă, nu; nu pot îngădui.
Iertare — sînt legat prin jurămînt.

(Iese. Intră Stanley.)

STANLEY: Să-mi daţi un ceas, domniţelor, răgaz,

(Către ducesa de York.)

Şi mă-nchina-voi înălţimii-voastre
Ca mamă venerabilă ce-şi vede
Regine două preafrumoase fiice.

(Către ducesa de Gloucester.)

La Westminster veniţi degrab', domniţă,
Lui Richard doamnă să vă-ncoronaţi.

ELIZABETH: Tăiaţi-mi, o, şiretul de la piept
Să-mi poată bate inima strivită:
Ucigătoare-i vestea, şi leşin.

ANNE: O, ce nesuferită, tristă veste!

DORSET: Fii tare, mamă: spune, cum te simţi?

ELIZABETH: O, Dorset, nu-mi vorbi, fugi, fugi de-aici;
Te hăituiesc prăpădul şi picirea:
Al mamei tale nume-i piază rea
Pentru copii: de vrei să scapi de moarte,
Treci marea şi rămîi să stai cu Richmond,
Departe de-acest iad ce te pîndeşte.
Fugi, fugi din abatoru-acesta, fugi,
Şi nu spori al jertfelor şirag.
Eu sub blestemul Margaretei mor:
Nici mamă, nici soţie, nici regină.

STANLEY: Vi-i sfatul plin de grijă înţeleaptă.

(Către Dorset.)

Slujeşte-te de-aceste ceasuri, zornic;
Ţi-oi da scrisori către feciorul meu[70]
Să-ţi iasă-n cale binevoitor.
Nu sta şi zăbovi fără de rost.

DUCESA: O, vifor al năprasnei, ce ne spulberi!
O, pîntec blestemat, cuibar al morții,
Pe lume ai clocit un bazilisc[71],
Și ochii lui ucid, de nu-i ferești!

STANLEY: Veniți, veniți, domniță: sînt trimis
Cu mare zor.

ANNE: Și eu cu mare silă te urmez:
Dea Dumnezeu ca cercul cel de aur
Ce va încinge fruntea mea să fie
Oțel roșit, să ardă pînă-n creieri.[72]
Venin ucigător să-mi fie mirul;
Să mor cît încă nu aud strigînd:
«Trăiască doamna țării!»

ELIZABTEH: Biet suflet, du-te; slava nu ți-o jindui;
Să-mi saturi ura, nu-ți dori prăpăd.

ANNE: De ce? Cînd îi urmam lui Henric[73] leșul,
El, mirele de azi, veni la mine
Cu mîini abia spălate de-acel sînge
Țîșnit din primul meu bărbat — un înger —
Și dintr-un sfînt ucis, jelit de mine.
Vă spun, cînd l-am privit în ochi pe Richard.
Eu i-am menit așa: «Blestem ți-azvîrl,
Căci m-ai făcut, din tînără ce-am fost,
O văduvă bătrînă! Patul nunții
Durerea să ți-l bîntuie. Nevasta —
De-o fi vreo nebună să găsești —
Mai crunt să sufere prin viața ta
Cît eu prin moartea celui îndrăgit!»
Dar n-am mai fost în stare să-l blestém,
Căci într-o clipă sînul de femeie
Cu vorba lui mieroasă mi-a robit,
Blestemului căzînd eu însămi pradă,
Iar ochii mei odihnă n-au de-atunci.
Căci nici un ceas în patu-i n-am simțit
Pe pleoape roua somnului, de aur,
Că el da buzna-n vis, și mă-nspăima.
Și pentru tatăl meu, bătrînul Warwick,
Mă mai urăște, și, de bună seamă,
Curînd de mine se va dezbăra.

ELIZABETH: Adio, biată inimă! Te plîng.

ANNE: La fel plîng eu, din suflet, chinul tău.

ELIZABETH: Drum bun, tu ce, jelind, întîmpini slava!

ANNE: Adio, ție ce de ea te rupi!

DUCESA: *(către Dorset):*
La Richmond mergi, mînat de piaza bună!
(Către Anne.)
La Richard mergi, și îngerii cu tine!
(Către Elizabeth.)
Tu la capelă mergi, și pace ție!
Eu merg să-mi aflu tihna în mormînt!
Optzeci de ani amari am cunoscut,[74]
Și fiecare ceas de voie bună
L-am înecat în chin de-o săptămînă.

ELIZABETH: Mai stai, să mai privim o dată Turnul.
Voi, pietre, fiți miloase cu-ai mei prunci
Din ură-nchiși în zidurile voastre,
Crud leagăn pentru gingașii micuți!
Tovarăș aspru și ursuz de joacă
Al fragezilor prinți, fii blînd cu ei!
Așa își ia acum smintita-mi jale
Adio de la lespezile tale.
(Ies.)

SCENA 2

Tot Londra. Sala tronului în palat. Trîmbițe.

Richard, îmbrăcat în veșminte regești și purtînd coroana; Buckingham, Catesby, un paj și alții.

REGELE RICHARD: Stați toți pe lături. Vere Buckingham!

BUCKINGHAM: Stăpîne milostiv!

REGELE RICHARD: Dă-mi mîna. *(Se urcă pe tron.)* Sus aici se-nscăunează
Cu sfatul și-al tău sprijin, Richard rege;
Dar dăinui-va slava doar o zi?
Sau ne vom bucura de ea statornic?

BUCKINGHAM: Statornică să dăinuie în veci!

REGELE RICHARD: Acum te pun la piatra de-ncercare
Să văd; ești aur, vere Buckingham?
Edward e viu; pricepi ce vreau să spun.

BUCKINGHAM: Mai spune, doamne bun.

REGELE RICHARD: Da, Buckingham, mai spun: vreau să fiu rege.

BUCKINGHAM: Dar ești, de trei-ori-proslăvit stăpîn!
REGELE RICHARD: Sînt rege? Da; dar Edward încă-i viu.
BUCKINGHAM: E drept, prinț nobil.
REGELE RICHARD: Jalnică urmare
Că Edward încă-i viu! «E drept, prinț nobil!»
Nu te știusem, vere, greu de cap.
Să spun pe șleau? Bastarzii morți îi vreau.
Și vreau ca fapta să se-ncheie grabnic.
Ei, ce zici? Dă-mi răspuns pe loc, fii scurt.
BUCKINGHAM: Măria-ta va face cum dorește.
REGELE RICHARD: Ț! ț! Ești sloi; bunăvoința ta
Îngheață. Zi, te învoiești să moară?
BUCKINGHAM: Dă-mi, doamne bun, răgaz cît să răsuflu,
Nainte de a spune hotărît:
Curînd voi da răspuns măriei-tale. *(Iese.)*
CATESBY *(aparte, către un curtean):*
E-n furii, riga; vezi, își mușcă buza.
REGELE RICHARD: *(coborînd de pe tron)*
Voi sta la sfat cu proști cu cap de lemn
Și neîntrebători; nu-i omul meu
Cel ce cu ochi iscoditori mă-mpunge.
Cu rîvna de mărire, Buckingham
A început a fi prevăzător.
Băiete!
PAJUL: Poruncă, doamne!
REGELE RICHARD: Cunoști vreun om ce ispitit de aur,
S-ar învoi în taină să ucidă?
PAJUL: Cunosc un gentilom nemulțumit;
Se vrea mai sus decît îl ține punga,
Și aurul, cît zece oratori,
L-ar ispiti, nici vorbă, la orice.
REGELE RICHARD: Pe nume cum?
PAJUL: Îl cheamă Tyrrel, doamne.
REGELE RICHARD: Parcă-l cunosc: să mi-l aduci aici.

(Pajul iese.)

Pe Buckingham, adînc scormonitorul
Și preamintosul, nu-l mai țin de sfetnic.
A tras atîta timp neobosit
Și-acum stă să răsufle? Bine, las' ...

(Intră Stanley)

Lord Stanley! Ce vești porți?

STANLEY: Aud, milord,
Că Dorset a fugit către meleagul
Lui Richmond, cel de dincolo de mări.

REGELE RICHARD: Ia vino, Catesby. Dă prin țară zvon
Că Ann, soția mea, e rău bolnavă.
Voi porunci să stea-n iatac, sub chei.
Să-mi cați un boiernaș mărunt — cu fiica
Lui Clarence de îndată să-l însor.
Băiatu-i prostănac, de el n-am teamă.
Ce faci? Visezi? Îți spun din nou: dă zvon
Că Ann, regina mea, e-n pragul morții.
La treabă, căci mi-e tare zor să curm
Nădejdi cari, dac-ar crește, mi-ar strica.

(Catesby iese.)

Se cere să mă-nsor cu-a mea nepoată,
Altcum ca sticla fragedă mi-e tronul.
Ucid pe frați și-apoi mă-nsor cu ea!
Greu drum spre țintă! Dar așa de-adînc
În sînge m-am vîrît, încît păcatul
Șir de păcate trage după el.
Din ochiul meu nu stoarce lacrimi mila.

(Se întoarce pajul, împreună cu Tyrrel.)

Te cheamă Tyrrel?

TYRREL: James Tyrrel, și supusul vostru serv.

REGELE RICHARD: Cu-adevărat?

TYRREL: Încearcă-mă, slăvite.

REGELE RICHARD: Cutezi și un prieten să-mi ucizi?

TYRREL: Mă rog; dar mai degrabă doi dușmani.

REGELE RICHARD: Atunci, pe voia ta: doi crunți, dușmani
Ce tihna-mi hăituiesc și-mi strică somnul;
Cu ei aș vrea să-ți faci de lucru tu.
De-acei bastarzi din Turn e vorba, Tyrrel.

TYRREL: Să-mi înlesnești s-ajung ușor la ei
Și te scutesc de teama lor curînd.

REGELE RICHARD: Cînt dulce cînți. Ascultă, Tyrrel: ține;
Treci cu-acest semn; ridică-te și-ascultă.

(Îi șoptește.)

Atîta-ți cer: să-mi spui că s-a făcut.
Și-mi fi-vei drag, și te voi ocroti.

TYRREL: Stăpîne, trec la treabă.

(Iese. Intră din nou Buckingham.)

BUCKINGHAM: Am cîntărit, milord, în minte lucrul
De care nu demult m-ai iscodit.

REGELE RICHARD: A, lasă. Dorset a fugit la Richmond.

BUCKINGHAM: Am auzit, milord.

REGELE RICHARD: E fiul soaţei tale, Stanley. Vezi!

BUCKINGHAM: Îţi cer, milord, făgăduitul dar,
Cel chiar cu cinstea ta chezăşuit:
Ducatul Hereford şi-a lui avuturi
Pe care-ai spus că eu voi fi stăpîn.

REGELE RICHARD: Veghează-ţi soaţa, Stanley; de trimite
Lui Richmond vreo scrisoare, tu răspunzi.

BUCKINGHAM: Ce spui la ruga mea cea dreaptă, sire?

REGELE RICHARD: A profeţit — mi-aduc aminte — Henric
Al şaselea că Richmond fi-va rege;
Era pe-atuncea Richmond un mucos.
El rege! cine ştie...

BUCKINGHAM: Stăpîne!

REGELE RICHARD: Cum n-a putut să-mi spună-atunci profetul—
Fiind de faţă eu — că-l voi ucide.

BUCKINGHAM: Făgăduitul meu ducat, milord.

REGELE RICHARD: Richmond! Acum în urmă, cînd am fost
Prin Exeter, curtenitor, primarul
Castelul mi-arătă, numindu-l Rougemont[75];
Şi-atunci am tresărit, căci îmi spusese,
Cîndva, un bard de fel de prin Irlanda,
Că dacă-l văd pe Richmond, mor curînd.

BUCKINGHAM: Stăpîne!

REGELE RICHARD: Da, cît e ceasul?

BUCKINGHAM: Mă-ncumet s-amintesc măriei-tale
Făgăduiala.

REGELE RICHARD: Da, dar cît e ceasul?

BUCKINGHAM: Va bate-ndată zece.

REGELE RICHARD: Las' să bată.

BUCKINGHAM: Să-l las? De ce?

REGELE RICHARD: Fiindcă-i opreşti bătaia, ca un tont,
Între cerşeala ta şi-a mele gînduri;
Azi nu mă simt în toana dărniciei.

BUCKINGHAM: O lămurire, baremi: da sau nu?

REGELE RICHARD: Mă sîcîi: nu sînt azi în toană bună.

(Regele Richard şi suita ies.)

BUCKINGHAM: Aşa? Asemeni silă mi-e răsplata
Că l-am slujit? De-aceea l-am uns rege?

Să-mi amintesc de Hastings și să plec
La Bracknock[76], cît mi-e gîtul încă-ntreg.

(Iese.)

SCENA 3

Tot Londra.

Intră Tyrrel.

TYRREL:
E săvîrșită crîncena lucrare,
Măcelul cel mai jalnic și cumplit
Cu care s-a mînjit vreodată țara.
Dighton și Forrest, cei tocmiți de mine
Pentru această cruntă căsăpire,
Cîini nărăviți la carne crudă, ei
Au plîns topiți de milă și alean
Ca niște prunci, cînd povesteau omorul.
«Așa dormeau micuții», zice Dighton,
Iar Forrest: «Da, așa, îmbrățișați
Cu mîini nevinovate de-alabastru;
Iar buzele, ca patru roșii roze
Pe-același rug, păreau că se sărută.
O carte-aveau, de rugăciuni, sub cap;
Atunci, mai să-mi schimb gîndul», zice Forrest,
«Dar diavolul!» — și-aici tăcu mișelul;
Iar Dighton a urmat: «Am năbușit
A firii cea mai gingașă lucrare
Din cîte-s dintr-al lumii început».
Cu grea căință-n cuget au plecat;
Nici glas nu mai aveau; așa lăsîndu-i,
Duc știrea sîngerosului monarh.
Ci iată-l. *(Intră regele Richard.)*
Doamne, multă sănătate.

REGELE RICHARD: Vești fericite-mi dai, iubite Tyrrel?

TYRREL:
Dacă te face fericit lucrarea
Ce-ai poruncit, fii fericit, milord,
Căci s-a făcut.

REGELE RICHARD: Și i-ai văzut tu morți?

TYRREL: Văzut, milord.

REGELE RICHARD: Și-nmormîntați, drag Tyrrel?

TYRREL: I-a-nmormîntat chiar preotul capelei[77]
Din Turn, dar nu știu cum și-n care loc.

REGELE RICHARD: Să vii la mine-ndată după cină
Să-mi spui de-a firul cum au fost uciși.
Tu chibzuie-ntre timp ce vrei să-ți dărui
Și moșteni-vei orișice dorești.
Cu bine, pîn-atunci.

TYRREL: Supusă slugă. *(Iese.)*

REGELE RICHARD: L-am pus sub lacăt pe-al lui Clarence fiu[78]:
Pe fată, unui om de rînd am dat-o[79];
În sînul lui Avram dorm azi feciorii
Lui Edward; Anne, nevasta mea, a spus
Tărîmului acesta «noapte bună».
Și-acum știind eu că bretanul Richmond[80]
La Lizabeth, nepoata mea, visează,
Țintind astfel semeț către coroană,
Mă duc la ea ca vesel pețitor. *(Intră Catesby.)*

CATESBY: Milord!

REGELE RICHARD: Dai buzna. Cum e vestea? Bună, rea?

CATESBY: Rea veste: Morton[81] a fugit la Richmond,
Iar Buckingham, cu vajnici velși[82] alături,
De luptă-i gata, și puterea-i crește.

REGELE RICHARD: Ely cu Richmond griji mai grele-mi dau
Cît Buckingham cu oastea-i strînsă-n grabă.
Hai! Știu eu că sporoava-nspăimîntată
E sluga îngălată a zăbavei.
Iară zăbava trage după sine
Nevolnicia cea cu mers de melc.
Mercur zeescul și fierbintea pripă
Să-mi dea, ca unui sol regesc, arípă!
Ridică oști. Mi-e chibzuința scut;
Cînd ești trădat, n-ai vreme de pierdut.
(Iese.)

SCENA 4

Tot Londra. În fața palatului.

Intră regina Margaret[83].

MARGARET: Lumescul bine, poamă mult prea coaptă,
Cădea-va-n gura putredă a morții.
Privii ascunsă printre-aceste ziduri,

Pîndind cum asfințesc vrăjmașii mei.
Văd începutul crunt, și-acum pleca-voi
În Franța, cu nădejdea că sfîrșitul
Se va vădi tot crunt, amarnic, negru.
Fugi, Margaret, sărmană: cine vine?

(Se retrage. Intră regina Elizabeth și ducesa de York.)

ELIZABETH: Bieți prințișori! O! pruncii mei plăpînzi,
Flori nedeschise, muguri dulci și proaspeți!
Dacă gingașe sufletele voastre
Mai zboară prin văzduh, nepironite
De-o veșnică osîndă, o, plutiți
Cu aripi de eter în preajma mea,
Și ascultați al mamei voastre plîns.

MARGARET: Plutiți în preajmă-i; dreapta mea răsplată
E tinerețea voastră nopții dată.

DUCESA: Năpaste-atîtea glasul mi l-au spart,
Încît stă mută gura-mi istovită;
Edward Plantagenet, de ce-ai murit?

MARGARET: Plantagenet — Plantagenet stîrpește;
Greu Edward pentru Edward ispășește[84].

ELIZABETH: O, Doamne, fugi de mieii cei blajini
Și poți să-i zvîrli-n pîntece de lup?
Cînd ai răbdat asemeni crud omor?

MARGARET: Cînd Harry a murit, și-al meu fecior.

DUCESA: Leș viu, ochi orb, sărman strigoi cu zile,
Chip al durerii și ocara lumii,
Tu, pradă vieții smulsă din mormînt,
Răboj, izvod al unor zile-amare,
Netihna odihnește-ți pe pămîntul
De lege temător al Engliterii

(așezîndu-se pe pămînt,)

Nevrednic îmbătat cu sînge sfînt!

ELIZABETH: O, de-ai putea să-mi dărui și mormîntul
Precum mă-mbii spre-acest al jalei jilț,
Acolo-aș odihni a' mele oase
Și nu aici. Au cine-i mai în drept
Să plîngă, decît mine?

(Se așază alături de ducesă.)

MARGARET: Cuviință
Dacă se cade chinului mai vechi,

Să-mi dați al vîrstei drept; și suferinței
Din mine să-i lăsați întîietatea,
Dacă durerea-ngăduie părtași.
(Se așază lingă ele.)
Cu chinul meu pe-al vostru măsurați-l:
Un Edward[85] am avut — ucis de-un Richard;
Un Harry[86] am avut — ucis de-un Richard;
Un Edward[87] ai avut — ucis de-un Richard;
Un Richard[88] ai avut — ucis de-un Richard.

DUCESA: Un Richard[89] am avut — și l-ai ucis;
Și-un Rutland[90] — cu-ajutorul tău ucis.

MARGARET: Și-un Clarence ai avut — ucis de Richard.
Din cușca vintrei tale a scăpat
Un cîine ce ne hăituie de moarte:
Colții i-au crescut cît nu făcuse ochi
Ca miei să rupă, sînge crud să bea,
Hîd gîde al cereștilor zidiri,
Cel mai cumplit tiran dintre tirani
Ce peste ochii roșiți de plîns domnește,
Din pîntec l-ai scăpat ca să ne-alunge
Pînă-n mormînt. O, Doamne bun și drept,
Cînd văd cotarla asta sîngeroasă
Că-nghite trup din trupul mumei sale,
Zvîrlind-o-n rînd cu plînsul multora,
Îți mulțumesc!

DUCESA: Să nu te bucuri, soață a lui Harry,
De chinul meu. Mi-e martor Cel de sus
C-am plîns de chinul tău.

MARGARET: Lihnită sînt
De răzbunare — și mă-nbuib văzînd-o.
Iertați-mi!
Edward al tău ce mi-a ucis pe Edward[91]
E mort;
Murind, alt Edward[92] mi-a plătit pe Edward[93];
York[94] tînărul e-adaos, căci doi Edwarzi[95]
Nu cumpănesc deplin ce-am păgubit;
Clarence al tău ce mi-a străpuns pe Edward
E mort;
Și martorii acestei tragedii,
Stricatul Hastings, Rivers, Vaughan, Grey,
Zac toți de timpuriu în bezna gropii.
E viu doar Richard, sculă a gheenei,

Trimisul ei să arvunească duhuri
Că să le mîne-n iad; dar iute-iute,
De nimeni jeluit sfîrși-va jalnic.
Rag dracii, arde iadul, crapă glia
Și nalță sfinții rugi, menindu-i moartea.
De lanțurile vieții iartă-l, Doamne,
Să pot trăi să strig: Cîinele-i mort!

ELIZABETH: Mi-ai profețit o zi cînd va să-ți cer
Să mă ajuți a-l blestema pe-acest
Paing înveninat, broscoi ghebos!

MARGARET: Ți-am spus atunci că ești regină-n copci,
Și doar o biată umbră-a slavei mele,
Năluca celei ce-am fost eu cîndva,
Prolog plăcut al unei crunte drame:
Suită-n slăvi spre-a fi zvîrlită-n hău;
O mamă doar părelnic dăruită
Cu doi dulci fii; o spumă, un suspin,
Un vis a ce credeai că ești, un herb,
Un steag bălțat, ciuca săgeților;
Regină-n șagă — spre a umple scena.
Ți-i soțul unde? Unde-s frații tăi?
Dar fiii tăi? Ce bucurii mai ai?
Au cine se mai roagă și-ngenunche
Și strigă: «Să trăiască doamna noastră!»?
Măgulitorii tăi curteni pe unde-s?
Și unde-i gloata ce-ți ticsea alaiul?
Hai, cerne tot, și vezi ce ți-a rămas.
Ferice soață ieri — iar azi văduvă;
Voioasă mamă ieri — azi plîngi de mila-ți;
Ieri miluiai — azi milă tu cerșești;
Regină ieri — azi porți cununi de griji;
Azi eu ți-ntorc disprețul tău de ieri;
De toți temută ieri — azi cuib al fricii;
Ieri porunceai — azi nimeni nu te-ascultă.
Așa ți-a-ntors dreptatea roata sorții,
Și-acum ești doar o pradă-n voia vremii.
Mai ai, din tot ce-ai fost, doar amintiri
Ca și mai greu să-nduri, fiind ce ești.
Tu locul mi-ai prădat, și vrei să-mi prazi
Și cuvenita parte de durere?
Pe-al tău semeț grumaz porți jumătate
De jug, din care-mi scot truditul gît,
Lăsîndu-ți ție-ntreaga lui povară.

Adio, soață a lui York, regină
Făr' de noroc; voi face-n Franța haz
De-acest cumplit al Angliei necaz.

ELIZABETH: Stai, meșteriță la blesteme, stai
Și-nvață-mă vrăjmașii să-mi blestém!

MARGARET: Nopți lungi veghează, zile-n șir postește;
Alătură ucisa fericire
Durerii vii de-acum; în minte adu-ți
Pe-ai tăi micuți mai dulci decît aievea,
Și, încă mai hidos, pe-al lor călău.
Cu sare-n răni, mai vajnic ura chemi:
Atunci te învăța-voi să blestémi.

ELIZABETH: Mi-e graiul bont; ascute-mi-l cu-al tău!

MARGARET: Durerea-l ascuți-va și mai rău. *(Iese.)*

DUCESA: Au cere chinu-atît potop de vorbe?

ELIZABETH: Heralzi firávi ai suferinței noastre,
Moștenitori de vane moșteniri,
Sterpi oratori ai ceasurilor grele!
Lăsați-i să se-avînte; chiar cînd nu-s
De nici un preț, te-alină cînd le-ai spus.

DUCESA: De-i astfel, nu sta mută; hai cu mine
Și-n vifor de blesteme să-l ucidem
Pe fiul meu ce fiii ți-a ucis.
I-aud alaiul: din belșug hulește-l.

(Intră regele Richard și alaiul său în marș.)

REGELE RICHARD: Au cine-mi taie drumul?

DUCESA: Muma care
Din timp se cuvenea să-ți taie drumul
Spre-atîtea fărdelegi cîte-ai făcut,
Din pîntec sugrumîndu-te, haíne!

ELIZABETH: Ți-ascunzi sub cercul cel de aur fruntea
Pe care drept ar fi să se-nfiereze
Omorul unui prinț moștenitor
Și-al bieților mei fii și frați omor?
Să-mi spui, slut gîde, unde-mi sînt feciorii?

DUCESA: Năpîrcă, unde-i fratele tău Clarence?
Dar Ned Plantagenet[96], feciorul său?

ELIZABETH: Și unde-s bunul Rivers, Vaughan, Grey?

DUCESA: Și unde e blajinul Hastings?

REGELE RICHARD: Fanfare, trîmbiți! Tobe, darabane!
Să nu audă Cerul cum hulesc
Pe unsul Celui sfînt aceste cațe...

Sunați, vă spun! *(Trîmbițe și tobe.)*
Domol, și să-mi vorbiți cuviincios,
De nu, cu-această larmă de război
Înăbuși-voi zbieretele voastre.

DUCESA: Ești fiul meu?

REGELE RICHARD: Da, mulțumită Cerului și tatii
Și ție însăți.

DUCESA: Să-ți înstruni, atunci,
Răbdarea, cînd eu nu pot să mă-nfrîn.

REGELE RICHARD: Am, doamnă, de la tine moștenită
O fire ce mustrarea n-o îndură.

DUCESA: Vreau să vorbesc.

REGELE RICHARD: Mă rog; dar eu n-ascult.

DUCESA: Va fi blajin cuvîntul meu și blînd.

REGELE RICHARD: Și scurt, măicuță, fiindcă sînt zorit.

DUCESA: Așa zorit? Și eu te-am așteptat,
Mi-e martor Domnul, în frămînt și chinuri.

REGELE RICHARD: Și, iată, n-am venit să te mîngîi?

DUCESA: Pe sfînta cruce, nu! Tu știi prea bine;
Iad lumea mi-ai făcut, venind pe lume.
Grea caznă-am pătimit cînd te-am născut;
Ai fost copil cu nazuri și arțag;
În școală-ai fost zălud, turbat, sălbatic;
Sumeț, bezmetic, aprig în junie,
Și crud, viclean și iudă-n anii copți;
Cu cît păreai mai blînd, urai mai strașnic.
Au poți măcar un ceas de bucurie
Trăit cu tine-alături să-mi arăți?

REGELE RICHARD: Nici unul, zău! Doar ceasul cînd la Humphrey[97]
Te-ai dus să iei ospățul fără mine.
Dar de mă vezi atît de urîcios,
Atunci să plec, să nu te supăr, doamnă;
Să bată toba!

DUCESA: Eu te rog s-asculți.

REGELE RICHARD: Vorbești prea-nverșunat.

DUCESA: Doar un cuvînt,
Căci niciodată nu-ți voi mai vorbi.

REGELE RICHARD: Mă rog.

DUCESA: Sau vei muri, căci drept e Dumnezeu,
Nainte de-a te-ntoarce-nvingător;
Sau voi pieri de chin și bătrînețe
Și nu te-oi mai vedea în veci. Deci ia

Acum cu tine greul meu blestém,
Și-n ziua luptei să te vlăguiască
Mai rău decît veșmintele-ți de fier!
Pentru vrăjmașii tăi nălța-voi rugi;
Și duhurile pruncilor lui Edward
Vor însufla în dușman bărbăție,
Noroc făgăduindu-i și izbîndă.
Setos de sînge-n sînge vei sfîrși;
Și, mort, rușinea vieții te-o-nsoți. *(Iese.)*

ELIZABETH: În mine port temeiuri mult mai grele,
Dar nu atîta foc să te blestém;
Zic doar: amin!

REGELE RICHARD: Stați, doamnă; am o vorbă să vă spun.

ELIZABETH: Eu nu mai am feciori din os domnesc
Să mi-i ucizi; iar fetele, mai bine
Măicuțe-n schit, decît regine plînse.
Deci nu căta și viața lor s-o frîngi.

REGELE RICHARD: O fiică ai, Elizabeth pe nume,
Neprihănită, os regesc, frumoasă.

ELIZABETH: Și pentru asta vrei s-o piezi? O, cruț-o.
Îi voi strica deprinderile bune
Și-o voi sluți; mă cleveti-voi însămi —
Trăgînd asupră-i vălul josniciei —
Că nu i-am fost lui Edward credincioasă;
Ca să mi-o știu ferită de jungher
M-oi spovedi că nu-i vlăstar din Edward.

REGELE RICHARD: Să n-o nedreptățești: e os regesc.

ELIZABETH: Ca viața să-i păzesc, voi spune-altminteri.

REGELE RICHARD: Doar stirpea ei îi stă chezașă vieții.

ELIZABETH: Cu-acest chezaș murіră frații ei.

REGELE RICHARD: Sub stea potrivnică s-au fost născut!

ELIZABETH: Ba nu, prieteni răi le-au fost potrivnici.

REGELE RICHARD: Neîndurată-i scrisa noastră.

ELIZABETH: Da,
Cînd cei ce-o scriu sînt neîndurători.
Mai blîndă moarte le-ar fi fost sortită
De ți-ar fi fost sortit să viețui blînd.

REGELE RICHARD: De parcă eu mi-aș fi ucis nepoții.

ELIZABETH: Întocmai... unchiul lor i-a jefuit
De mîngîiere, țară, rude, viață.
Iar mîna care-n inimi i-a străpuns
De capul tău a fost călăuzită:
Cuțitul ucigașului, tocit,

L-ai agerit pe inima-ți de piatră,
Spre-a sfîrteca în mielușeii mei.
Cu chinul mult de n-aș fi fost deprinsă,
Eu nu-ți puteam vorbi de fiii mei
Făr' să-ți dezghioc cu unghiile ochii;
Și-n deznădăjduitul golf al morții
Eu, biet caic prădat de sfori și pînze,
M-aș țăndări de pieptul tău de stei.

REGELE RICHARD: Atît noroc să am în ce cutez
Și-n crunte bătălii atît să birui
Cît bine-ți vreau — și ție și-alor tăi —
Mai mult decît v-am amărît cîndva.

ELIZABETH: Ce bine mai ascunde cerul oare,
Ca eu, dezvăluindu-l, să mă bucur?

REGELE RICHARD: Îți voi nălța urmașii, scumpă doamnă.

ELIZABETH: Sus pe butuc, să-și lase-acolo capul?

REGELE RICHARD: Ba nu, în cin înalt, pe culmi de glorii,
La loc regesc de pămîntească slavă.

ELIZABETH: Cu-asemeni basme amăgește-mi chinul
Și spune-mi care slavă, cin sau jeț
Poți tu să dai unui vlăstar de-al meu?

REGELE RICHARD: Tot, tot ce am, și-apoi pe mine însumi
Unui vlăstar al tău aș vrea să dărui;
Atîta doar; mînia ta să-nece
În Lethe[98] amintirea celor rele
Ce bănuiești că eu ți-aș fi făcut.

ELIZABETH: Dă-i zor cu basmul dărniciei tale,
Că-ți seacă dărnicia între timp.

REGELE RICHARD: Iubesc pe fiica ta, să știi, din suflet.

ELIZABETH: Și mama fetei tot din suflet crede.

REGELE RICHARD: Ce crezi anume?

ELIZABETH: Că tu din suflet fata mi-o iubești.
Și frații ei ți-au fost din suflet dragi,
Drept care eu îți mulțumesc din suflet.

REGELE RICHARD: Tu spusa nu-mi răstălmăci pripit:
În suflet ea fiindu-mi dragă, vreau,
Da, vreau s-o fac regina Engliterei.

ELIZABETH: A, da — și cine-ai vrea să-i fie rege?

REGELE RICHARD: Acel ce-o face doamnă; cine alt'?

ELIZABETH: Cum, tu?

REGELE RICHARD: Eu, însumi eu; ce spui de-acestea, doamnă?

ELIZABETH: Și cum o vei peți?

REGELE RICHARD: Tu să mă-nveţi,
Căci firea tu ca nimeni i-o cunoşti.

ELIZABETH: Vrei să te-nvăţ?

REGELE RICHARD: Te rog, din suflet, doamnă.

ELIZABETH: Trimite-i două inimi prin acel
Ce fraţii i-a ucis, şi sapă-n ele
«Edward» şi «York»; atunci va plînge, poate.
Pe urmă dă-i — ca Margaret cîndva
Lui taică-tău năframa năclăită
De sîngele lui Rutland — o năframă
Ce-a supt, să-i spui, şuvoiul profiriu
Din trupuşorul dulcelui său frate;
Cu ea s-o rogi să-şi şteargă ochii plînşi.
De nu se-ndeamnă încă-a te-ndrăgi,
Dă-i hronicul măreţelor isprăvi
Ce-ai săvîrşit cu Clarence, unchiul său,
Şi-apoi cu Rivers; şi-n hatîrul ei,
Cum ai scăpat de Anne[99], mătuşa-i bună.

REGELE RICHARD: Mă iei în rîs; nu-i asta calea, doamnă,
Ca s-o cîştig.

ELIZABETH: O altă cale nu-i.
Doar de-ai putea să-ţi primeneşti făptura
Şi n-ai fi Richard, gîde-al tuturor.

REGELE RICHARD: Şi dacă-n dragul ei făcut-am toate?

ELIZABETH: Mai rău te va urî — văzînd că-i cumperi
Iubirea cu atîta jaf de sînge.

REGELE RICHARD: Ce-a fost făcut nu se mai poate drege;
Avem porniri pripite uneori
Şi ne căim cînd vine ceasul tihnei.
Eu, de-am luat tronul de la fiii tăi,
Îl dărui, ca răscumpăr, fiicei tale.
De ţi-am ucis al pîntecului rod,
Spre-a-ţi învia urmaşii, zămisli-voi
Urmaşi ai mei prin trupul fiicei tale:
Nu-i numele «bunică» mai nevrednic
De dragoste ca numele de «mamă».
Ei fi-vor fiii tăi, de peste-o spiţă,
Cu tine de-o plămadă şi de-un sînge;
Şi tot dintr-o durere, doar cu preţ
Al unei nopţi de scrîşnet cum şi tu
Trecut-ai pentru cea ce te-a căznit.
Copiii tăi ţi-au amărît juneţea,
Ai mei îţi mîngîia-vor anii mulţi.

Atît ai păgubit: un fiu pe tron,
Dar ca urmare fiica ta-i regină.
Nu pot să-ți răsplătesc precum aș vrea —
Măcar primește-atîta bunătate.
Pe Dorset, fiul tău, pe care teama
L-a dus, pribeag ursuz, în țări streine,
Unirea noastră-l va chema curînd
La loc de vază și la mari cinstiri:
Încoronatul rege, ce-i va spune
Soție preafrumoasei tale fiice,
Cu drag pe Dorset frate-l va numi;
Vei fi din nou măicuța unui rege,
Și ce s-a năruit în ceasuri grele
De două ori mai falnic va-nflori.
Ne-așteaptă multe zile însorite;
Iar boabele de lacrimi s-or întoarce
În chip de mărgărit răsăritean,
Plătindu-ți împrumutul cu dobîndă
De fericiri de zece ori mai mari.
Mergi, mamă, mergi acum la fiica ta:
Știi multe — fă-i sprințari sfioșii ochi;
Învaț-o să asculte șoapte dulci;
Sădește-n pieptu-i gingaș aprig dor
De a domni; dulceața căsniciei
Din ceasul dulcei taine deslușește-i:
Și-atunci cînd mîna mea-l va fi lovit
Pe Buckingham zevzecul, flecușteţul
Cel răzvrătit, aici am să mă-ntorc
Încununat de lauri și-ți voi duce
În patu-nvingătorului copila;
I-oi povesti izbînzile-mi, iar ea —
Cezárul lui Cezár[100] — mă va învinge.

ELIZABETH: Dar cum să-i spun? Că-al tatălui său frate
Vrea soț să-i fie? Sau să-i spun că unchiul?
Sau cel ce frați și unchi i-a omorît?
Pețindu-ți-o, ce nume vrei să-ți dau
Ca Domnul, legea, cinstea-mi și iubirea-i
Plăcut urechii ei să-l poată face?

REGELE RICHARD: Să-i spui că pacea Angliei e-n joc.

ELIZABETH: Cu lung război, sărmana, va plăti-o.

REGELE RICHARD: Că regele, ce poate porunci,
O roagă mult...

ELIZABETH: ...Să-ngăduie un fapt
Oprit de cel ce-i Rege peste regi[101].
REGELE RICHARD: Regină strălucită fi-va, spune-i.
ELIZABETH: Să-și plîngă slava, cum mi-o plîng și eu.
REGELE RICHARD: Că o voi îndrăgi de-a pururi, spune-i.
ELIZABETH: Și-acest «de-a pururi» cît va dăinui?
REGELE RICHARD: Gingáș, atît cît scumpă viața ei.
ELIZABETH: Și scump gingașa-i viață cît va ține?
REGELE RICHARD: Cît fi-va voia cerului și-a firii.
ELIZABETH: Ba cît vor crede iadul și cu Richard.
REGELE RICHARD: Eu, domnul, rob umil îi sînt, să-i spui.
ELIZABETH: Iar roabei, silă-i fi-va de domnie.
REGELE RICHARD: Meșteșugit de mine să-i vorbești.
ELIZABETH: Mai mult cîștigi cînd spui ce-i drept de-a dreptul.
REGELE RICHARD: Atunci de-a dreptul spune-i c-o iubesc.
ELIZABETH: Ce-i necinstit, de-a dreptul spus, urît e.
REGELE RICHARD: Pe slab temei mă judeci, și pripit.
ELIZABETH: O, nu: temei adînc și greu, adînc
Și greu precum mormîntul lor,
Al bieților mei pruncușori uciși.
REGELE RICHARD: Pe-aceeași strună cînți — ce-a fost a fost.
ELIZABETH: Cînt pînă struna inimii plesni-va.
REGELE RICHARD: Pe Sfîntul Gheorghe, jartieră[102], tron...
ELIZABETH: Batjocorit, pătată și prădat.
REGELE RICHARD: Jur...
ELIZABETH: Pe nimic să nu te juri: juri strîmb:
Pe Sfîntul Gheorghe l-ai batjocorit;
Zălog pătat făcuși din jartieră;
Prădatul tron de slavă-i jefuit.
De vrei să juri și să te credem, jură
Pe-un lucru încă nespurcat de tine.
REGELE RICHARD: Pe lume jur...
ELIZABETH: Cu sînge ai mînjit-o.
REGELE RICHARD: Pe moartea tatei...
ELIZABETH: Ești ocara lui.
REGELE RICHARD: Pe mine însumi jur...
ELIZABETH: Ocară-ți ești.
REGELE RICHARD: Pe Domnul jur...
ELIZABETH: Lui i-ai greșit mai rău.
De te sfiai să-ți sfărămi jurămîntul
Cînd ai jurat pe El, n-ai fi sfărmat
Unirea de-al tău frate-nfăptuită

Și nu-mi pierdeai nici fratele[103], și-atunci
Regescul cerc ce fruntea-ți înconjoară
Pe tîmpla unui fiu de-al meu lucea,
Și prinții amîndoi trăiau aici,
Ei care patu-acum și-mpart în lut,
Nutreț la viermi, prin strîmbu-ți jurămînt.
Pe ce mai juri?

REGELE RICHARD: Pe vremile ce vin.

ELIZABETH: Pe care prin trecut le-ai mișelit;
Cu lacrămi voi spăla acele vremi
Pe care-al tău trecut l-a întinat.
Copiii cei rămași orfani prin tine,
Pui fără cuib, părinții-și vor jeli;
Părinții-ai căror prunci tu i-ai tăiat,
Tulpini uscate, pruncii și-i vor plînge.
Să nu te juri pe vremile ce vin
Căci făr' de vreme le-ai umplut de chin.

REGELE RICHARD: Cum caut, prin căință, propășirea,
Așa să birui oastea de vrăjmași
În lupta grea! Să pier prin mine însumi!
Senin să nu-mi dea cerul nici un ceas!
Tu, zi, lumina ia-mi; voi, nopți, odihna!
Să-mi taie zodiile toate calea
Spre ținta mea, de n-o rîvnesc cinstit,
Cu dragoste, credință neumbrită
Și sfinte gînduri pe regeasca-ți fiică!
Doar ea e fericirea mea și-a ta;
Iar fără ea, asupra mea veni-vor,
Asupra ta, a țării și a multor
Ființe creștinești, urgie, moarte,
Prăpăd și deznădejde grea. Doar ea
Aceste rele poate să le-abată;
Și fi-vor abătute doar prin ea.
Deci, mamă — căci se cade-așa să-ți spun —
Fii purtătoarea dragostei ce-i port:
Vorbește-i despre cel ce vreau să fiu,
Nu despre cel ce-am fost; despre-nsușirea
Ce-o voi avea, nu despre cea de-acum.
Asupra vrerii vremilor să stărui,
Aceste planuri mari să nu le nărui.

ELIZABETH: Să fiu de diavol astfel îmbiată?

REGELE RICHARD: Da, cînd la bine diavolul te-mbie.

ELIZABETH: Să uit de mine spre a fi eu însămi?

REGELE RICHARD: Da, cînd spre răul tău ți-e amintirea.
ELIZABETH: Dar mi-ai ucis copiii.
REGELE RICHARD: Am să-i îngrop la fiica ta în pîntec,
Cuib dulce, unde ei vor încolți
Precum au fost, spre mîngîierea ta.
ELIZABETH: S-o-nduplec pe copilă vrerii tale?
REGELE RICHARD: Da, și vei fi astfel ferice mamă.
ELIZABETH: Mă duc. Să-mi scrii curînd de tot, iar eu
Ți-oi fi tălmaciul gîndurilor sale.
REGELE RICHARD: Du-i credinciosul meu sărut; drum bun.

(O sărută. Regina Elizabeth iese.)

Femeie slabă, fire schimbătoare!

(Intră Ratcliff, apoi Catesby.)

Ei, ce vești noi?
RATCLIFF: O, rege-al meu, spre țărmul apusean
Vin flote vajnice; pe mal stau pîlcuri
Prieteni îndoielnici, ne-narmați,
Nehotărîți s-alunge pe dușman.
În fruntea flotei, pare-se, e Richmond;
Și-așteaptă-n larg ca Buckingham să-i vină
Într-ajutor, spre-a coborî pe țărm.
REGELE RICHARD: Un iute-de-picior degrab' la Norfolk!
Tu, Ratcliff, pleci, sau Catesby; unde-i el?
CATESBY: Aici sînt, sire.
REGELE RICHARD: Catesby, zbori la Norfolk.
CATESBY: Zbor, sire, zbor, cu cel mai mare zor.
REGELE RICHARD: Iar Ratcliff, tu la Salisbury de sîrg:
Și-ajuns acolo... *(Către Catesby:)* Prost, uituc, nemernic,
Ești încă-aici? Tot n-ai zburat la duce?
CATESBY: Întîi să-mi spui, stăpîne, ce porunci
Să-i duc din partea înălțimii-tale.
REGELE RICHARD: Da, scumpe Catesby: zi-i să strîngă-ndat'
Cît poate oști mai multe și mai tari;
Și că-l aștept la Salisbury curînd.
CATESBY: Mă duc. *(Iese.)*
RATCLIFF: Eu ce să fac la Salisbury, mărite?
REGELE RICHARD: Ce-ai vrea să faci acolo fără mine?
RATCLIFF: Mi-a spus măria-ta s-alerg acolo.

(Intră Stanley.)

REGELE RICHARD: M-am răzgîndit. Ce vești ne-aduce Stanley?

STANLEY: Nici bune, ca să-ți bucure auzul,
Nici rele-ncît să nu se poată spune.
REGELE RICHARD: Cimilituri! Nici bune vești, nici rele!
De ce să dai ocol atîtea poști
Cînd poți să spui povestea mai de-a dreptul?
Ei, hai, ce veste?
STANLEY: Richmond e pe mare.
REGELE RICHARD: Să-l soarbă marea în adîncul ei!
Dar lașul cel fugar ce face-acolo?
STANLEY: Nu știu, dar bănui, doamne preaputernic.
REGELE RICHARD: Ce bănui? Spune!
STANLEY: Stîrnit de Dorset, Buckingham și Morton,
Spre Anglia porni să ceară tronul.
REGELE RICHARD: E jilțul gol? Făr' de stăpîn e spada?[104]
E riga mort? Nu-și are țara domn?
Mai sînt urmași din York afar' de noi?
Și cine poate-n Anglia fi rege
Decît un York? Ce cată, dar, pe mări?
STANLEY: Nu pot să bănui altceva, stăpîne.
REGELE RICHARD: Nu poți să bănui altceva decît
Că velșul vine spre a-ți fi stăpîn.
Te răzvrătești și fugi la el, mă tem.
STANLEY: Nu, bunul meu stăpîn; să nu mă bănui.
REGELE RICHARD: Ce oști ai adunat ca să-l alungi?
Pe unde-ți sînt vasalii și supușii?
Cumva la țărmul apusean și-ajută
Pe răzvrătiți să sară din corăbii?
STANLEY: Nu, nu, ai mei prieteni sînt în nord.
REGELE RICHARD: Prieteni reci îmi sînt: ce fac în nord
Cînd în apus se cade să-mi slujească?
STANLEY: Ei n-au primit, măria-ta, porunci.
Binevoiește a-mi îngădui
Să-i strîng pe-ai mei prieteni, și-i aduc
La tine cînd și unde vei voi.
REGELE RICHARD: Da, vrei să pleci să intri-n cîrd cu Richmond;
Nu cred în tine.
STANLEY: Doamne preaputernic,
Pricină n-ai să te-ndoiești de mine.
Eu n-am trădat și nici nu voi trăda.
REGELE RICHARD: Mergi, strînge oști; dar vezi să-l lași aici
Pe fiul tău George Stanley; și fii tare,
Căci capul său se ține într-un fir.

STANLEY: Fii bun cu el pe cît îți port credință.

(Iese. Intră un vestitor.)

VESTITORUL: Stăpîne milostiv, în Devonshire,
Din cîte prin prieteni am aflat,
Sir Eduard Courtney și înalt-preasfîntul
De Exeter, cu care frate e,
Și mulți părtași de-ai lor s-au întrarmat.

(Intră alt vestitor.)

VESTITORUL II: În Kent sînt, doamne, Guildforzii sub arme;
Și ceas de ceas mai mulți potrivnici fug
La răzvrătiți, sporindu-le puterea.

(Intră alt vestitor.)

VESTITORUL III: Milord, oștenii ducăi Buckingham...

REGELE RICHARD: Afară, buhne! Îmi cobiți a moarte?

(Îl lovește.)

Na! na! pînă-mi aduci mai bune vești.

VESTITORUL III: Voiam să-ți dau de știre, preaînalte,
Că revărsări de ape și furtuni
I-au risipit lui Buckingham oștenii;
Și însuși el s-a răzlețit pribeag
Pe nu se știe unde.

REGELE RICHARD: Să mă ierți:
Ia-mi punga — leac să-ți vindece bătaia.
A crăinicit vreun om cu mintea trează
C-am pus pe trădător răsplată grea?

VESTITORUL III: S-a crăinicit această veste, doamne.

(Intră alt vestitor.)

VESTITORUL IV: Merg știri că Thomas Lovel și lord Dorset
În Yorkshire stau cu armele în mîini:
Dar, doamne, îți aduc și-o veste bună:
Furtuni au risipit bretona flotă.
În Dorsetshire trimis-a Richmond luntre
La mal, să-ntrebe dacă țărmurenii
De partea lui se află, da sau nu;
I-au spus că sînt trimiși de Buckingham
Să-l sprijine; dar el, bănuitor,
Fugi cu pînza-n vînt către Bretania.

REGELE RICHARD: La drum, la drum, căci oștile stau gata;
De nu ne vom lupta cu veneticii,
Să-i doborîm pe-ai țării răzvrătiți.

(Intră din nou Catesby.)

CATESBY: Stăpîne, duca Buckingham e prins;
E-o veste bună. Contele de Richmond
Cu armii mari a debarcat la Milford[105];
E-o veste rea, dar trebuie s-o spun.

REGELE RICHARD: Spre Salisbury! Cît flecărim se poate
Sau cîștiga sau pierde-o mare luptă.
La Salisbury din voi s-aducă unul
Pe Buckingham; iar ceilalți, după mine!

(Ies.)

SCENA 5

Tot Londra. În casa lordului Stanley.

Intră Stanley și sir Christopher Urswick.

STANLEY: Sir Christopher, așa să-i spui lui Richmond:
Că fiul meu George Stanley stă închis
În vizuina cruntului mistreț;
Mă răzvrătesc? Lui George îi cade capul;
Drept pentru ce mi-i teamă să-l ajut.
Te du; și să-l saluți pe-al tău stăpîn.
Mai spune-i că regina-i fericită
Să-i dea pe fiica ei, Elizabeth.
Dar prințul Richard unde este-acum?

CHRISTOPHER: La Pembroke sau la Ha'rford-west, în Wales.

STANLEY: Și ce bărbați de seamă-i merg alături?

CHRISTOPHER: Sir Walter Herbert, un oștean cu faimă,
Sir Gilbert Talbot și sir William Stanley,
Oxford, temutul Pembroke, sir James Blunt,
Și Rice ap Thomas, cu un pîlc viteaz,
Și alți viteji vestiți și de ispravă:
Acum și-ndreaptă oștile spre Londra,
De nu vor fi cu arma stăviliți.

STANLEY: Fugi la stăpînul tău: sărută-i mîna
Din partea mea. Ce planuri țes îi spune
Acest răvaș. Mergi sănătos.

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

Salisbury. O piață.
Intră șeriful[106] cu halebardieri, ducîndu-l pe Buckingham la execuție.

BUCKINGHAM: Și nu vrea riga Richard să m-asculte?
ȘERIFUL: Nu, nu, milord; primește ce ți-e scris.
BUCKINGHAM: Grey, Rivers, Hastings și-ai lui Edward fii,
Tu, sfinte Henric, mîndrul tău fiu Edward[107],
Vaughan și voi toți cei nedreptățiți
Prin judecăți, și putrede și strîmbe,
Dacă a voastre suflete-ndîrjite
Văd printre nouri ce se-ntîmplă acum,
Vă răzbunați, batjocorindu-mi moartea!
Nu-i astăzi ziua morților, prieteni?
ȘERIFUL: Ba da, milord.
BUCKINGHAM: Deci azi de ziua morților e ziua
Și-a judecății mele de apoi.
M-am blestemat, în vremile lui Edward,
Sfîrșitul să-mi găsesc într-astă zi
De-o fi să-i vînd pe consîngenii doamnei
Sau pe-ai lui fii. Da, azi voiam să pier
Prin trădătoru-n care bizuisem;
E azi, de ziua morților, sorocul
De ispășire-a mîrșăviei mele.
A-toate-văzătorul din tării
Fățarnica mea rugă o-mplinește
Plătind deplin ce-n șagă i-am cerut.
El spada o silește să se-ntoarcă
Spre pieptul ticălosului stăpîn.
Ajunsu-m-a blestemul Margaretei:

«Cînd îți va umple pieptul de amar
— Așa mi-a spus — să-ți amintești atunci
Că Margaret a fost proorocită».
Și-acuma straja la butuc mă poarte:
Rău pentru rău și moarte pentru moarte.

(Ies.)

SCENA 2

O cîmpie lîngă Tamworth.

Intră Richmond, Oxford, sir James Blunt, sir Walter Herbert și alții, urmați de oastea în marș, cu tobe și flamuri.

RICHMOND:
Prieteni scumpi, tovarăși buni de arme,
Voi cei striviți sub jugul tiraniei,
Nestăviliți de nimeni am pășit
În inima acestei țări, adînc;
Și de la Stanley, tatăl meu, primit-am
Prin carte-mbărbătare și îndemn.
Mistrețul crunt, mîrșav și hrăpăreț,
Ce v-a prădat podgoria și lanul,
Ca pe lături vrea sînge cald să soarbă
Din voi, și-n voi să-și scurme troaca. Porcul
În mijlocul ostrovului se-aține,
Pe lîngă Leicester, după cum aflăm.
E drum de-o zi din Tamworth pîn-acolo.
Prieteni dîrji, cu Dumnezeu nainte!
Să strîngem rodul păcii veșnic vii
Prin sorții crunți ai unei lupte numai.

OXFORD:
În orice om stau mii de oameni gata
Să-nfrunte sîngerosul ucigaș.

HERBERT:
Ai lui s-or da cu noi, de bună seamă.

BLUNT:
Prieteni doar din frică de mai are
Și-aceștia-l părăsi-vor la impas.

RICHMOND:
Tot ni-i prielnic. Să pornim cu Domnul!
Speranță, ce cu șoimul te asemeni,
Pe regi tu zei îi faci, și regi pe oameni.

(Ies.)

SCENA 3

Cîmpia Bosworth. Intră regele Richard cu oștile sale; ducele de Norfolk, contele de Surrey și alții.

REGELE RICHARD: Aici vreau cortul, chiar pe șesul Bosworth.
De ce pari abătut, milord de Surrey?

SURREY: Mi-e sufletul mai vesel ca privirea.

REGELE RICHARD: Milord de Norfolk...

NORFOLK: Da, stăpîne bun.

REGELE RICHARD: Ei, Norfolk, vom avea ciocniri; ha! nu?

NORFOLK: Vom da și vom primi, măria-ta.

REGELE RICHARD: Sus cortul! vreau să dorm aici la noapte.

(Ostașii încep să ridice cortul regelui.)

Și mîine unde? Eh, totuna este.
Ați socotit cîți dúșmani numărăm?

NORFOLK: Nu sînt mai mulți de șase-șapte mii.

REGELE RICHARD: Ha!
Armia noastră-i întreit mai mare;
Iar numele de rege e-o cetate
Pe care cei potrivnici nu o au.
Hei, cortul sus! Veniți, cinstite fețe,
Să căutăm prielnic loc de luptă;
Chemați aici bărbații mai dibaci.
Și rînduială! Nu-i timp de zăbavă,
Căci mîine, lorzi, ne-așteaptă grea ispravă.

(Ies. Intră, venind din cealaltă parte a cîmpiei, Richmond, sir William Brandon, Oxford și alții. Cîțiva soldați înalță cortul lui Richmond.)

RICHMOND: Truditul soare asfințește-n aur,
Și alb făgașul carului de foc
Făgăduiește mîine zi frumoasă.
Sir William Brandon, îmi vei fi stegar.
În cort să-mi dați hîrtie și cerneală
Și-alcătui-voi planul de bătaie:
Să-i pun la rostul lor pe căpitani
Și chibzuit să-mpart mărunta-mi oaste.
Milord de Oxford, dumneata, sir William,
Și dumneata, sir Walter, stați cu mine.

Lord Pembroke își păstrează oastea sa;
Să-i spui din parte-mi «noapte bună», Blunt,
Și că doresc să vină mîine-n zori,
Spre ceasurile două-n cort la mine.
Dar pînă pleci, o vorbă, Blunt: nu știi
În care parte-a taberei stă Stanley?

BLUNT: De nu mă-nșel asupra stemei lui —
Și sînt încredințat că nu mă-nșel —
Spre miază-zi de armiile rigăi
E oastea sa, la jumătate milă.

RICHMOND: De-i chip, cumva, să-ajungi fără primejdii,
Du-i, căpitane Blunt, binețea mea
Și-acest răvaș de mare-nsemnătate.

BLUNT: Pe viața mea, milord, voi încerca;
Și-acuma, deie-ți Domnul somn ușor!

RICHMOND: Asemeni, scumpe Blunt. Veniți, milorzi,
Să cumpănim ce trebi ne-așteaptă mîine:
Poftiți în cort; afară-i frig și vînt.

(Se retrag în cort. Sub cortul său intră regele Richard, împreună cu Norfolk, Ratcliff și Catesby.)

REGELE RICHARD: Cît este ceasul?

CATESBY: Vremea cinei, doamne;
Sînt nouă ceasuri.

REGELE RICHARD: Astăzi nu cinez.
Să-mi dai hîrtie și să-mi dai cerneală.
Ei, îmi făcurăți coiful mai ușor?
Se află-n cort armura mea întreagă?

CATESBY: Se află, doamne; totu-i rînduit.

REGELE RICHARD: Iubite Norfolk, mergi la postul tău;
Veghează; străji alege de nădejde.

NORFOLK: Mă duc, milord.

REGELE RICHARD: Și mîine-n zori, cu ciocîrlia, Norfolk.

NORFOLK: Mă leg, milord. *(Iese.)*

RICHARD: Ratcliff!

RATCLIFF: Milord!

REGELE RICHARD: Să mîni un crainic înarmat
La tabăra lui Stanley; să-și aducă
Aicea oastea pînă-n zori; de nu,
În hăul nopții veșnice se-afundă
George, fiul său. Să-mi umpleți un pocal

Cu vin. Și dați-mi o făclie.
Să-l înșăuați pe Surrey cel bălan,
Și-mi pregătiți lănci tari, și nu prea grele.
Ratcliff!

RATCLIFF: Milord!

REGELE RICHARD: Zărit-ai pe Northumberland, posacul?

RATCLIFF: Da. Thomas lord de Surrey și cu el
Umblau la ceasul cînd adorm cocoșii
Din stol în stol, să-mbărbăteze oastea.

REGELE RICHARD: E bine-așa. Vreau un pocal de vin:
Azi nu mai am un duh vioi și sprinten
Și nu mai sînt focos ca altădat.
Pune-l aici. Cerneală și hîrtie
Mi-ai pregătit?

RATCLIFF: Le-am pregătit, milord.

REGELE RICHARD: Să mă vegheze straja. Pleacă, Ratcliff,
Și vin-o-n cortul meu spre miezul nopții
Să mă împlătoșezi. Hai, mergi îți spun.

(Regele Richard se retrage în cortul său; Ratcliff și Catesby ies. Se deschide cortul lui Richmond, dezvăluindu-l pe acesta înconjurat de ofițerii săi etc. Intră Stanley.)

STANLEY: Să porți pe coif norocul și izbînda!

RICHMOND: Cinstite tată, tihna murgei nopți
Asupra ta întreagă să pogoare!
Duioasa noastră mamă cum se simte?

STANLEY: Prin mine, mama bine-te-cuvîntă;
Se roagă pentru Richmond necurmat:
Și-acum de-ajuns. Trec ceasurile mute
Și bezna se destramă-n răsărit.
Pe scurt — căci vremea iuți ne vrea la faptă —
Fii gata să te lupți în zori de zi,
Și-al tău noroc azvîrle-l în balanța
Războiului cu ochii ucigași.
Eu, pe cît pot — căci nu pot cît aș vrea —
Pîndi-voi toate bunele prilejuri
Ca să te-ajut în cumpenele luptei:
Dar nu pot fi de partea ta fățiș,
Căci, de mă văd, George, fratele-ți cel fraged[108],
Va fi ucis sub ochii părintești.

Cu bine: ceasul și spăimata clipă
Ne curmă drăgăstoasele orații
Și schimbul îndelung de vorbe bune
A doi prieteni despărțiți de mult.
Ne dea Cel sfînt răgazul cuvenit!
Adio, dar! Fii dîrz și izbîndește!

RICHMOND: Dragi lorzi, îl însoțiți la oastea sa.
Cerca-voi, ros de gînduri, s-ațipesc,
Ca nu cumva mîini somnul cel de plumb
Să mă apese jos cînd trebui-va
Pe-arípa biruinții să m-avînt.
Deci noapte bună, lorzi și gentilomi.

(Ies toți, în afară de Richmond.)

O, tu,-ntr-a cărui oaste mă socot,
Cu ochi ocrotitori privește-mi oastea;
Armeaz-o cu-al mîniei tale fier
Spre a-i putea zdrobi, izbind cumplit
În coifuri, pe vrăjmașii hrăpăreți!
Tu fă-ne brațul tău pedepsitor,
Spre-a te slăvi în biruința ta!
Și sufletul meu treaz ți-l dau în pază
Pîn-a închide-a ochilor ferestre:
Dormind sau treaz, tu pururi să-mi fii scut!

(Adoarme. Duhul prințului Edward, fiul lui Henric al VI-lea, se arată între cele două corturi.)

DUHUL *(către regele Richard):*
Vreau greu pe suflet mîine să te-apăs!
Ții minte: M-ai străpuns în floarea vîrstei
La Tewksbury: în scrîșnet, deci, să mori!
Cutează, Richmond! Vor lupta de partea-ți
Și duhurile prinților tăiați:
Îți dă curaj odrasla rigăi Henric.

(Se arată duhul regelui Henric al VI-lea.)

DUHUL *(către regele Richard):*
Cînd muritor eram, tu unsul trup
Mi-ai ciuruit cu multe răni de moarte:
De mine și de Turn[109] aminte adu-ți,
Și mori în scrîșnet! Te blesteamă Henric
Al șaselea: să mori în scrîșnet.
(Către Richmond.)

Bărbat pios și vrednic, tu să birui!
Henric, cel ce-a prezis că vei domni,
Îți dă curaj în somn: trai lung și slavă!

(Se arată duhul lui Clarence.)

DUHUL: Vreau greu pe suflet mîine să te-apăs!
Eu, Clarence, înecat în vin scîrbavnic,
Trădat de viclenia ta. De mine
Aminte adu-ți mîine-n bătălie
Și spada-ți cadă frîntă: mori în scrîșnet!

(Către Richmond.)

Vlăstar al casei Lancaster[110], prădații
Urmași din York se roagă pentru tine;
De îngeri fii păzit: trai lung și slavă!

(Se arată duhurile lui Rivers, Grey și Vaughan.)

DUHUL LUI RIVERS *(către regele Richard):*
Vreau greu pe suflet mîine să te-apăs,
Eu, Rivers, mort la Pomfret: mori în scrîșnet!

DUHUL LUI GREY *(către regele Richard):*
Gîndește-te la Grey, și-n scrîșnet mori!

DUHUL LUI VAUGHAN *(către regele Richard):*
Gîndește-te la Vaughan, și lancea boantă
Să-ți cadă jos de groază vinovată:
În scrîșnet mori!

CELE TREI DUHURI *(către Richmond):*
Sus! Amintirea crimelor pe Richard
Îl va strivi! Sus, și să birui azi!

(Se arată duhul lui Hastings.)

DUHUL *(către regele Richard):*
Casap al groazei, groaza să te scoale,
Și viața să ți-o curmi în crunt război!
De Hastings amintește-ți: mori în scrîșnet!

(Către Richmond.)

Tu, suflet blînd și neumbrit, sus, sus!
Ridică spada, luptă grea încinge,
Și pentru mîndra Anglie învinge!

(Se arată duhurile celor doi tineri prinți.)

DUHURILE (către Richard):

Pe verii[111] sugrumați în Turn visează-i;
Și plumb să-ți fim pe inimă, o, Richard,
În hulă și în moarte să te-afunzi.
Nepoții te blesteamă: mori în scrîșnet!

(Către Richmond.)

Dormi lin; te scoală vesel, de mistreț[112]
Să te păzească îngerii din cer!
Șir lung de regi din tine să purceadă!
Noroc îți vor odraslele lui Edward.

(Se arată duhul soției lui Richard, lady Anne.)

DUHUL (către regele Richard):

Aceea ce ți-a fost soție, Richard,
Nefericita Anne, soția ta,
Ce n-a dormit un ceas tihnit cu tine,
Îți umple-acuma somnul de fiori:
Gîndește-te la mine mîine-n luptă
Și spada-ți cadă frîntă: mori în scrîșnet!

(Către Richmond.)

Tu, suflet lin, alin să-ți fie somnul;
Visează-ți biruința! căci soția
Vrăjmașului se roagă pentru tine.

(Se arată duhul lui Buckingham.)

DUHUL (către regele Richard):

Eu cel dintîi spre tron te-am sprijinit,
Și mie ultimul mi-ai fost tiran.
De Buckingham să-ți amintești în luptă
Și mori în groaza fărdelegii tale!
Visează sînge și omor; visează,
Și mori lipsit de a nădejdii rază!

(Către Richmond.)

Murit-am neputîndu-te-ajuta;
Dar saltă-ți inima: de partea ta
Sînt îngerii și Domnul; se prăvale
Vrăjmașul tău din piscul slavei sale.

(Duhurile pier. Tresărind, regele Richard se trezește din vis.)

REGELE RICHARD: Să-mi dați alt cal![113] Legați-mi rănile!
Îndură-te, Isuse! Stai! Visam...
O, cugete fricos, ce rău mă chinui!
E miezul nopții: vînătă-i făclia[114].
Reci stropi de spaimă carnea-mi înfioară.
De ce mă tem? De mine? Nu e nimeni:
Richard i-e drag lui Richard; eu sînt eu.
E-aici vreun ucigaș? Nu. Da, eu sînt.
Să fug atunci de mine? Cum de nu:
Spre-a nu mă răzbuna. Cum, eu asupră-mi?
Dar eu mi-s drag. De ce? De-atîta bine
Cît însumi mie însumi mi-am făcut?
Ba nu! De mine mai curînd mi-e silă
De cîte-am săvîrșit blestemății!
Sînt ticălos. Ba nu, mă mint; nu sînt;
Nebunule, vorbește-te de bine;
Nebunule, să nu te lingușești.
În cuget mii de limbi îmi povestesc
Cîte un basm, și fiecare basm
Mă-nvinuiește de nemernicie.
Sperjurul, cel mai ticălos sperjur,
Omorul, cel mai ticălos omor,
Tot ce-i păcat, păcate de tot soiul,
Mă-nvinuie răcnind: «Ești vinovat!»
Voi plînge-n scrîșnet. Drag nu-s nimănui;
Nu-i om să-i fie milă dacă mor;
Și cum să-i fie, dacă-n mine însumi
De mine însumi milă nu găsesc?
Mi-a năzărit că-n cort intrat-au toate
Nălucile acelor morți prin mine,
Amenințînd că mîine răzbunarea
Pe creștetul lui Richard va cădea!

(Intră Ratcliff.)

RATCLIFF: Milord!
REGELE RICHARD: Oh, cine-i?
RATCLIFF: Ratcliff, milord; eu sînt. În sat, aici,
De două ori a trîmbițat cocoșul.
Sînt treji ai tăi, și-n copci își prind armura.
REGELE RICHARD: O, Ratcliff, vis de groază am visat.
Îmi sînt cinstiți prietenii, ce zici?
RATCLIFF: Neîndoios.
REGELE RICHARD: Mă tem, mă tem, o, Ratcliff...

RATCLIFF: Nu, nu, milord, să nu te temi de umbre.

REGELE RICHARD: Pe Sfîntul Pavel, umbrele, azi-noapte,
Au împlîntat mai multă spaimă-n Richard
Decît o mie de oșteni aievea
Armați, în frunte cu năucul Richmond.
Nu-i încă zi. Hai, vino; pe sub corturi
Voi trage cu urechea: sînt vreunii
Ce-ncearcă să se lepede de mine?

(Ies. Richmond se trezește. Intră Oxford și alții.)

LORZII: Zi bună, Richmond!

RICHMOND: Iertare, lorzi și grijulii curteni,
C-ați dat aici peste un mare leneș.

LORZII: Cum ai dormit, milord?

RICHMOND: Parte-am avut de somnul cel mai lin
Și visurile cele mai frumoase
Din cîte nasc sub fruntea somnoroasă
De la plecarea voastră. Se făcea
Că umbrele ucișilor lui Richard
Veneau în cort, urîndu-mi biruință;
Vă-ncredințez, mă umple bucuria
Cînd mi-amintesc de-asemeni vis frumos.
Dar cît or fi de-aproape zorii, lorzi?

LORZII: Curînd e patru.

RICHMOND: Să-ncingem spada și să dăm porunci.
Orația sa către ostași
Bărbați cinstiți din țara mea, și ceasul
Și lipsa de răgaz se-mpotrivesc
Să-ntîrzii povestind; dar nu uitați:
Preabunul și dreptatea sînt cu noi;
Iar sfinții și jertfiții de călău
Prin rugi ne-or face zid apărător.
Afar' de Richard, cei ce piept ne țin
Vor mai vîrtos nu el, ci noi să-nvingem.
Căci cui slujesc ei toți? Nu oare, lorzi,
Unui tiran și ucigaș de oameni,
Prin sînge și în sînge-nscăunat?
Cel ce-și croi unelte să răzbească,
Și-apoi, răzbind, uneltele-și stîrpi;
O piatră fără preț pe care tronul,
Cu japca apucat, o face scumpă;

El pururi Celui sfînt vrăjmaş i-a fost.
Deci înfruntînd vrăjmaşul Celui sfînt,
Cel sfînt ca pe osteni ai lui v-ajută.
De veţi trudi spre a surpa tiranul,
Tihnit dormi-veţi după moartea lui;
De veţi lua în piept pe-ai ţării dúşmanì,
Belşugul ţării vă va răsplăti;
De v-apăraţi soţiile, luptînd,
Soţiile vă vor primi cu lauri;
Copiii de vi-i mîntuiţi de paloş,
Copiii lor cîndva v-or preţui.
Deci pentru Domnul sfînt şi dreptul nostru,
Sus flamurile, trageţi spada dîrz!
Eu faptei ce-o cutez îi las răscumpăr
Pe lutul rece, rece trupul meu;
Dar dacă birui, toţi avea-veţi parte
De rodul faptei mele, pîn' la unul.
Trompeţi şi darabani, sunaţi fierbinte!
Cu Dumnezeu şi Sfîntul Gheorghe[115],
Cu Richmond spre izbîndă, înainte!

(Ies. Intră iarăşi regele Richard, Ratcliff, însoţitori şi soldaţi.)

REGELE RICHARD: Şi ce-a mai spus Northumberland de Richmond?
RATCLIFF: Că nu-i deprins cu-al luptei meşteşug.
REGELE RICHARD: Adevărat a spus; şi ce-a spus Surrey?
RATCLIFF: Zîmbind a spus: «Cu-atît mai bine nouă».
REGELE RICHARD: Avea dreptate; negreşit, aşa-i.

(Ceasornicul bate orele.)

Ia numără; şi dă-mi un calendar.
Cine-a văzut azi soarele?
RATCLIFF: Eu nu.
REGELE RICHARD: I-e silă să se-arate; după carte
De-un ceas urma să scapere pe cer.
Zi neagră fi-va astăzi pentru unii.
Ratcliff!
RATCLIFF: Milord?
REGELE RICHARD: Azi soarele va sta ascuns.
Ursuz spre oastea mea se-ncruntă cerul.

Aș vrea uscată lacrima de rouă
De pe pămînt. Nu-i soare azi! Ce-mi strică
Mai mult decît lui Richmond? Tot posac
Ca și pe mine îl privește cerul.

(Intră Norfolk.)

NORFOLK: La arme! Ies făloși pe cîmp dușmanii.

REGELE RICHARD: Zoriți, zoriți! Împlătoșați-mi calul![116]
Chemați, cu oastea lui, pe lordul Stanley;
Eu vreau pe cîmp soldații să mi-i duc,
Și iată rînduiala bătăliei:
Zid lung să facă toată avangarda,
Cîți călăreți, atîți pedeștri-n ea.
La mijloc îi veți pune pe arcași:
Vor comanda John Norfolk și cu Surrey
Pe-acești pedeștri toți și călăreți.
Așa înșiruiți, vin eu apoi
În miezul luptei, sprijinit pe áripi
De grosul călărimii. Sfîntul Gheorghe
Să ne ajute. Norfolk, ei, ce spui?

NORFOLK: Bun plan, viteze rege. Azi, în zori,
La mine-n cort privește ce-am găsit.

(Îi dă o hîrtie.)

REGELE RICHARD: *Tu, Jockey Norfolk, fii mai potolit*
Căci Dick, stăpînul tău, e arvunit.[117]
E-o treabă ticluită de vrăjmaș.
Hai, gentilomi, la rostul vostru toți;
Să nu ne-nspaime bîiguieli de vise;
De vorba «conștiință» se slujesc
Doar cei fricoși, scornită ca să-nfrîne
Pe cei ce-s tari. Legi — spadele ne fie,
Iar conștiinți — a brațului tărie.
Porniți, să se-mpletească fier cu fier,
Și toți uniți — spre iad, de nu spre cer!
O r a ț i a s a c ă t r e o s t a ș i
La tot ce-am spus, ce-aș mai putea s-adaug?
Gîndiți-vă cu cine da-veți piept:
Doar cu pribegi, caiafe și fugari,
Lepădături bretone, slugi de rînd,
Vărsați de burta țării lor prea pline[118]
Spre fapte blestemate și pieire.

Dormeați tihnit — vor zbucium să v-aducă;
Aveți pămînt și soațe mîndre-aveți —
Vor să răpească, vor să siluiască.
Și cine-i mînă? Un nepricopsit
Hrănit pe banii mamei în Bretania?
Un papă-lapte care n-a simțit
Nicicînd zăpadă rece în carîmbi?
Zvîrliți această pleavă peste mare,
Goniți aceste zdrențe ale Franței:
Milogi lihniți, lehămesiți de viață,
Ce dacă nu visau isprava asta
Războinică, ei singuri, bieți guzgani,
De foame gîtu-n laț și l-ar fi pus.
De-ar fi să fim învinși, bărbați ne-nvingă,
Și nu bastarzii ăștia de bretoni
Pe care tații noștri i-au bătut,
I-au frînt și i-au snopit în țara lor,
Lăsîndu-le ocara moștenire.
Să aibă parte ei de glia noastră?
Nevestele să ni le siluiască.
Și fiicele?

(Se aud din depărtare bătăi de tobă.)

I-aud cum bat în tobe.
Luptați, voi gentilomi! Luptați, oșteni!
Țintiți, arcași, la cap țintiți săgeata!
Dați pinteni, și să-noate în sînge caii;
A, voastre crunte lănci să-nspaime cerul!

(Intră un vestitor.)

Ce spune Stanley? Își aduce oastea?

VESTITORUL: Nu vrea, măria-ta, să vină.

REGELE RICHARD: Lui fiu-său, jos capul!

NORFOLK: Milord, vrăjmașul a trecut de mlaștini:
Să moară George Stanley după luptă.

REGELE RICHARD: Simt mii de inimi cum îmi cresc în piept;
Sus flamurile! Dați năvală-n dúșman!
Iar vechiul nostru chiot «Sfinte Gheorghe!»
Să toarne-n noi dogoare de balaur!
Spre ei! Izbînda stă pe-al nostru coif!

(Ies.)

SCENA 4

O altă parte a cîmpului de bătaie.
Trîmbițe de alarmă; mișcări de oști. Intră
Norfolk cu oastea; spre el vine Catesby.

CATESBY: Milord de Norfolk, iute, ajutor!
Neomenești minuni mai face riga,
Primejdia-nfruntînd-o-n chip și fel:
Calul i-a fost ucis, luptă pe jos,
Și-n gura morții-l caută pe Richmond.
De nu ne-ajuți, milord, sîntem înfrînți!

(Trîmbițe de alarmă. Intră regele Richard.)

REGELE RICHARD: Un cal! Un cal! Regatul meu pe-un cal!
CATESBY: Te cruță, doamne; voi găsi un cal.
REGELE RICHARD: Rob laș! Eu viața doar pe-un zar mi-am pus
Și vreau să-mi cerc norocul pînă pier.
Socot că sînt în luptă șase Richmonzi,
Căci azi ucis-am cinci în locul lui. —
Un cal! Un cal! Regatul meu pe-un cal!

(Ies. Trîmbițe de alarmă. Intră, dintr-o parte și din alta, regele Richard și Richmond, și ies luptînd. Trîmbițe de retragere și de victorie. Intră din nou Richmond, cu Stanley ducînd coroana, urmați de alți lorzi și de ostași.)

RICHMOND: Viteji mei, slăvit să fie Domnul
Și paloșele voastre. Am învins!
Cel cîine sîngeros e mort.
STANLEY: Viteze Richmond, vajnic te-ai purtat!
Primește-ți jefuitul semn regesc
Pe care eu de pe-ale fiarei tîmple
L-am smuls, ca fruntea ta s-o-mpodobesc:
Să-l porți ferice, și-ntru spor să-l porți.
RICHMOND: Ceresc părinte, spune tu «amin»!
Dar, zi, George Stanley tînărul e viu?
STANLEY: E viu, milord, la adăpost, în Leicester;
Și noi, de vrei, ne-om trage într-acolo.
RICHMOND: Ce luptători cu nume-ales pieriră
De-o parte și de alta?

STANLEY: John Norfolk duca, lordul Walter Ferrers,
Sir Robert Brakenbury și sir William
Brandon.

RICHMOND: Să-i îngropați cu cinstea cuvenită:
Vestiți că iert pe-acei soldați fugari
Ce se întorc supuși să mi se-nchine;
Uni-vom, ápoi, roșul trandafir
Cu trandafirul alb, precum jurarăm.
Tu, Cer — prea des mîhnit de vrajba lor —
Zîmbește azi, văzîndu-i în mănunchi!
Au care trădător nu spune «amin»?
Mult s-a rănit, smintită, Englitera;
Ca orbii, frați cu frați s-au sîngerat;
Da buzna tatăl să-și despice fiul
Și îl silea pe fiu să-și taie tatăl:
Pe învrăjbiții York și Lancaster,
De cea mai cruntă vrajbă învrăjbiți,
Fă, Doamne, ca Elizabeth și Richmond
— Urmași de drept ai vițelor regești —
Acum, prin mila ta, să-i înfrățească!
Iar pruncii lor, prin voia ta, să dea
Comoara păcii vremilor ce vin,
Cu zile bune și-nsorit belșug!
Abate, Doamne, al trădării paloș
De-ar vrea să-ntoarcă vremi de sînge iar
Și-n rîu de sînge Anglia să plîngă!
Nu guste pîine din a țării spice
Acel ce pacea țării vrea s-o strice!
Lăuntricul pîrjol s-a stins; învie
Iar pacea; ține-o, Doamne, pururi vie!

(Ies.)

RICHARD AL III-LEA

Comentarii

Dacă lăsăm de o parte cele două piese istorice „izolate", respectiv *Regele Ioan* și *Henric al VIII-lea*, restul de opt formează două tetralogii legate între ele tematic[1], în vreme ce componentele fiecăreia sînt legate tematic dar și cronologic: prima tetralogie, cele trei părți din *Henric al VI-lea* și *Richard al III-lea* și cea de a doua tetralogie, *Richard al II-lea*, cele două părți din *Henric al IV-lea* și *Henric al V-lea*. În plus fiecare tetralogie se încheie cu o piesă-moment culminant: triumful haosului, al „dezordinii" și samavolniciei în *Richard al III-lea* și triumful „ordinii", al unității naționale în *Henric al V-lea*.

Titlul complet al piesei *Richard al III-lea* este și un rezumat semnificativ al evenimentelor descrise: *The Tragedy of King Richard the third. Containing, His treacherous Plots against his brother Clarence: the pittiefull murther of his innocent nephewes: his tyrannicall usurpation: with the whole course of his detested life, and deserued death.* (Tragedia regelui Richard al III-lea, cuprinzînd comploturile mîrșave împotriva fratelui său Clarence; uciderea neîndurătoare a nevinovaților săi nepoți; tiranica sa uzurpare; întregul curs al vieții sale odioase precum și binemeritata sa moarte).

Scrisă în 1592—1593, jucată în 1593 și publicată în 1597, piesa a avut ca surse *Cronicile* lui Holinshed și Hall, amîndouă bazîndu-se la rîndul lor pe *Anglicae Historiae* de Polydore Vergil și *History of Richard III* de Thomas More; iar evenimentele selectate și modificate de Shakespeare alcătuiesc un cadru convenabil pentru rezolvarea a două probleme fundamentale: ideea pedepsei justițiare și crearea unui personaj de factură renascentistă, „o hiperbolă umană negativă"[2].

Făcînd abstracție de dușmănia dintre regina văduvă Margaret și yorkiști — dușmănie care nici nu are o prea mare importanță în piesă — rămîne conflictul fundamental dintre Richard și el însuși, precum și Ri-

---

[1] E.M.W. Tillyard, *The First Tetralogy*, in „Shakespeare Criticism", vol. 3, Oxford University Press, London, 1963, p. 73.

[2] Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Valori și echivalențe umanistice*, București, 1973, p. 378.

chard şi toţi ceilalţi. Cu un subiect astfel condiţionat, *Richard al III-lea* nu este numai „cronică“, ci şi tragedie — în sensul renascentist al termenului:

„Tragedia tratează universul etic; istoria, pe cel politic. În tragedie, Dumnezeu pedepseşte păcatele personale; în istorie, Regele regilor pedepseşte păcatele publice, atît pe cele ale regilor, cît şi pe cele ale supuşilor“.[1]

„Piesa este o împletire continuă a individualizării stricte, umane şi istorice cu generalizarea etern umană“[2].

Ea se deschide, surprinzător, prin amplul monolog al eroului, în care acesta se autocaracterizează în amănunţime; spectatorii „ştiu prea multe de la început“ (Tom Driver).

Deşi plasat „nefiresc“, monologul îşi are rostul lui, fiind „germenul măreţiei şi nebuniei monstruoase a eroului... din care va creşte logic şi organic întreaga structură dramatică, determinată de necesitatea proiectării lui pe scena lumii“[3].

Pe de altă parte, în perspectiva trilogiei *Henric al VI-lea*, monologul reprezintă şi o culminaţie, înainte de a deveni punct de plecare pentru triumfătoarea orgie sîngeroasă, declinul şi pieirea lui Richard.

Piesa surprinde şi prin apariţia corului, care îndeplineşte funcţii asemănătoare celor ale corului din tragedia greacă. Pe măsură ce personajele îşi dau seama de deşertăciunea luptei pentru mărire, corul se impune ca prezenţă. Apăsătorul clopot de jale din scena 2 devine fundalul sonor al blestemelor Lady-ei Anne; Elizabeth, îngînată de bătrîna ducesă şi de copiii lui Clarence, vorbeşte despre sine ca despre o fiinţă ce a cunoscut numai nenorociri (II,2); în IV, 4, Elizabeth, bătrîna ducesă şi Margaret se reunesc în marea scenă lirică a tragediei, deplîngîndu-şi soarta.

„Bocitoarele din *Richard al III-lea* alcătuiesc corul principal, inegalat în restul operei shakespeariene; dar în aceeaşi piesă mai sînt şi alte coruri. Respiraţia prinţilor e întretăiată, dar adusă la unison. Fantomele care îi bîntuie pe Richard şi Richmond în ultimul act, precum şi cuvîntările pe care aceştia le rostesc în faţa ostaşilor pe cîmpia de la Bosworth sînt simetrice între ele şi creează efecte pline de spectaculos; iar către sfîrşit ne atrage atenţia duelul Richmond-Derby, prin care sînt prevestite patru uniri... Refrenul îl susţin, cu inimile împietrite de durere, femeile; în orice parte

---

[1] Lily B. Campbell, *Shakespeare's Histories*, Methuen, London, 1970, p. 307.
[2] Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Op. cit.*, p. 378.
[3] *Ibid.*, p. 383.

a piesei persistă acest zid de glasuri la a cărui temelie stă el, săpîndu-l cu limba sa de şarpe."[1]

Revenind la autocaracterizarea eroului în prima scenă a piesei, acesta e departe de a fi „static"; curba evoluţiei sale descrie un crescendo în primele trei acte şi un descrescendo care începe odată cu încoronarea sa, cînd Richard trece pe un plan secundar pentru a-i ceda locul lui Buckingham. Procedeul este „neobişnuit în tehnica dramatică, pentru că e nefiresc ca în actul III în special, actul punctului culminant în care ciocnirea finală dintre erou şi lume se produce, eroul să fie în plan secund"[2].

De fapt, Richard este omniprezent şi aici, însă ca o eminenţă cenuşie a cărei putere hipnotică îl reduce pe Buckingham la rolul de mediu şi unealtă.

Pentru a-l individualiza pe Richard, Shakespeare a preluat „grandoarea dementă" (Z. Dumitrescu-Buşulenga) a titanului pe care l-a zugrăvit Marlowe în *Tamburlaine cel Mare* — în interpretarea elisabetană a concepţiilor lui Machiavelli.[3] Spre deosebire de înaintaşul său, însă, Shakespeare face din Richard un personaj complex din punct de vedere psihologic, înzestrînd o singură făptură „cu idei morale vechi veşnic aplicabile omului, bazate pe un maximum de experienţă şi pe un minimum de teorie"[4].

Asemenea celorlalte personaje shakespeariene de prim plan, Richard este o figură complexă, ale cărei acţiuni sînt determinate de nenumărate resorturi externe şi interne. Totodată, aşa cum a arătat convingător De Sanctis, Shakespeare ilustrează prin Richard o modalitate dramatică-psihologică specifică, aceea de a sublinia într-un anumit personaj o anumită latură a naturii general umane:

„Copil prin inteligenţă, uriaş prin forţă... — aceasta este tragedia lui Macbeth. Dacă însă inversăm rolurile şi investim inteligenţa cu tot ceea ce a fost răpit acţiunii, dacă transpunem tragedia din act în gîndire, ne vom afla în faţa unui caracter opus şi a unei tragedii opuse — cele ale lui Hamlet. S-ar putea spune că acestea sînt cele două extreme ale civilizaţiei: acţiunea fără gîndire şi gîndirea fără acţiune. Dacă reunim aceste două extreme, dacă la forţa gîndirii adăugăm pe cea a acţiunii, vom obţine un personaj gigantic, un Lucifer miltonian, devenit om; dacă îl vom transplanta într-o lume istorică, în mijlocul unor obiceiuri caracteristice, vom avea un Richard al III-lea, desigur spectacolul cel mai sublim al răutăţii umane, în care conştiinţa răului este egală cu voinţa şi puterea de a-l comite... s-ar părea că omul nu ar putea merge mai departe, şi totuşi... este depăşit de un alt om, nu cu mîinile năclăite de sînge, ci cu surîsul pe

[1] Mark van Doren, *Richard al III-lea*, în „Shakespeare", New York, 1953, p. 23—24.
[2] Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Op. cit.*, p. 385.
[3] V. *Studiul introductiv*, III, 2.
[4] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images*, London, 1966, p. 26.

buze, care vorbeşte în modul cel mai cinstit şi se numeşte Iago... Richard al III-lea comite crime, surprins de avîntul pasiunii, dar Iago le meditează... Unii critici îl acuză pe Shakespeare pentru aceste caractere înfricoşătoare; dar Shakespeare nu a mers dincolo de personajul Iago, nu a coborît pînă la sceleratul vulgar şi prozaic"[1].

Richard inspiră concomitent repulsie şi fascinaţie. Credincios principiilor sale, Shakespeare înfăţişează şi aici condamnabila abatere de la normal, de la legile „fireşti"; numai că în Richard această abatere ia proporţii în egală măsură monstruoase şi „tulburătoare". Criticii l-au comparat cu „un şarpe care se încolăceşte şi se descolăceşte" (Mark van Doren), cu „un păianjen veninos care-şi întinde plasa" (Mihnea Gheorghiu), cu „un cameleon care-şi poate schimba rolul într-o clipă" (Marco Mincoff) etc.; chiar în cadrul piesei, în actul I, scena 2, Lady Anne îl asemuieşte cu „năpîrci, păianjeni, broaşte rîioase... orice tîrîtoare înveninată." A vedea însă în Richard doar un scelerat înseamnă a-i ştirbi din complexitatea umană conferită de Shakespeare. Richard este un gînditor monstruos, dar totuşi un gînditor ale cărui fapte au o anume justificare: replicile sale abundă în propoziţii cauzale, marile sale monologuri nu dezvăluie numai trăsăturile esenţiale ale personajului, ci şi mesajul etic al întregii piese.[2]

Monologul interior din actul V, rostit imediat după ce Richard e bîntuit de duhurile celor ucişi de el, stăruie asupra ideii conştiinţei[3] ("coward conscience" — „conştiinţă laşă"), asupra dedublării eului ("Myself upon myself?" — „eu împotriva mea însumi"?), asupra încercării eroului de a se convinge că personalitatea sa este indivizibilă ("I am I" — „eu sînt eu")[4] ; iar strîns legată de conştiinţă este problema răzbunării personale, a pedepsei justiţiare şi a milei. Atrage, de asemenea, insistenţa asupra elementului somatic (caracteristic pieselor istorice), folosit şi simbolic, de pildă prin opoziţia *head* „cap" şi *tongue* „limbă", respectiv „gîndire" şi „exprimare", în totală opoziţie la Richard ca ipostază „interioară" a dichotomiei esenţă-aparenţă în cadrul amintitului dialog, şi anume în cuvintele „I did but dream" — „am visat doar". Pînă la un punct, ele consună cu rostiri ale lui Hamlet *(to be — not to be*, „a fi — a nu fi", *to be — to seem* „a fi — a părea", *to be — to sleep* „a fi — a dormi", *to die—to sleep* „a muri—a dormi", *to sleep—to dream* „a dormi — a visa")[5]; dar pe cîtă vreme în *Hamlet* somnul are valenţe apropiate de cele ale morţii, în *Richard al III-lea* el simbolizează slăbiciunea:

---

[1] V. *Studiul introductiv*, III, 2.
[2] V. *Ibid.*, III, 3, b.
[3] *Ibid*, III, 3, a.
[4] Cf replica lui Iago, „I am not what I am" — „nu Eu/sînt ceea ce sînt" şi versul „I am that I am" — „Eu sînt ceea ce sînt" (Sonetul 121).
[5] V. *Studiul introductiv*, III, 2 *şi urm.*

„Somnul este pentru Richard punctul său slab, cînd pavăza voinței invincibile nu-l mai poate ocroti".[1]

Cele 30 de versuri ale monologului din actul V sînt încărcate de sinonimie posibilă cu cuvinte și probleme-cheie ale creației shakespeariene în general sau ale piesei *Richard al III-lea*. Pentru ilustrare vom aminti primele cuvinte ale monologului, "Give me another horse!" — „Aduceți-mi un alt cal"! și cuvintele care încheie ultima replică a regelui (scena a 4-a): "A horse! A horse! my kingdom for a horse!" — „Un cal! Un cal! Regatul meu pentru un cal!" Subtextul „minimal" e limpede; cele două replici sînt suficient de apropiate între ele pentru a atrage atenția prin conținut și formă, întocmai ca *Tired with all these...* — „Sătul de toate acestea..." din primul vers al *Sonetului 66* și distihul final al acestuia. Subtextul „lărgit" ne poate aminti de procedeul folosit de Marlowe pentru accentuare în *Tamburlaine*, unde în Prologul din Partea I ni se spune „you shall hear the Scythian Tamburlaine.../ Scourging kingdoms with his conquering sword" — „îl veți auzi pe scitul Tamburlaine.../ Biciuind împărății cu sabia sa cuceritoare" (versurile 4 și 6) iar ultimele cuvinte ale tiranului sînt „For Tamburlaine, the scourge of God, must die" — „Pentru că Tamburlaine, biciul lui Dumnezeu, trebuie să moară" (finalul Părții a II-a). Subtextul „mult lărgit", după cum mi-a sugerat o fostă studentă, s-ar putea să trimită la alegoria hipică a iubirii reprezentate de Platon prin cei doi cai (calul cel rău simbolizînd erotismul, iar cel bun, măsura și buna-cuviință, cu vizitiul — rațiune) sau la miturile lui Wotan unde calul îi ajută pe muritori să treacă pe celălalt tărîm, „into the blind cave of eternal night" — „în peștera oarbă a morții veșnice", V, 5).

Feroce, inteligent, regizor și actor de prima mînă, Richard reduce toate celelalte personaje la condiția de pigmei: pe incolorul și necomplicatul Clarence, pe neputinciosul și voluptosul rege Edward, pe carieristul fără principii Buckingham, pe stupidul și plictisitorul Hastings etc. (Richmond, primul monarh „pozitiv" din piesele de pînă acum, este o figură convențională, schițată fugar.)

Lady Anne prezintă, totuși, un deosebit interes psihologic prin felul cum este zugrăvită în memorabila scenă în care este curtată de Richard lîngă sicriul defunctului ei socru (Henric al VI-lea), ucis de Richard în *Henric al VI-lea, Partea a III-a*. Anticipînd într-o anumită măsură pe Gertrude din *Hamlet* și pe *Cresida* din *Troilus și Cresida*, ea pare să reediteze pînă la amănunt reacțiile Lodinei, văduva cavalerului Negru din romanul cavaleresc *Yvain* de Chrétien de Troyes, la asiduitățile lui Yvain, imediat după ce acesta l-a omorît pe soțul ei. Scena a 2-a din actul I al piesei *Richard al III-lea* merită cu prisosință să fie studiată în paralel

[1] Richard G. Moulton, *Shakespeare as a Dramatic Artist*, New York, 1966, p. 123.

cu *Yvain* pentru a se descoperi o nouă sursă de inspirație a lui Shakespeare, romanul cavaleresc. Aici nu pot aminti decît cîteva fraze semnificative din *Yvain*.

„Lodina era atît de înnebunită de durere încît era gata să-și ridice viața... Cortegiul trecuse, dar în mijlocul odăii o mare mulțime se strînsese în jurul cosciugului... Yvain este adus în fața văduvei și după cîteva cuvinte de învinovățire din partea ei, conversația continuă după cum urmează: «Doamnă, zice el, puternicul îndemn izvorăște din inima mea, pe care tu o îmbii...» «Și cine anume ți-a ispitit ochii, frumosul meu prieten?» «Marea frumusețe pe care o văd în tine.» «Și ai cuteza tu să păzești izvorul de dragul meu?» «Da, doamnă, împotriva unei lumi întregi». «Atunci află că am căzut la pace...»".

Cu privire la sfîrșitul piesei, acesta este simbolic: pe cîmpul de la Bosworth are loc o nouă înfruntare, dar de data aceasta în tabăra lui Richmond sînt reprezentate ambele case, York și Lancaster, unite pentru a salva țara.

Ca stil, *Richard al III-lea* se deosebește mult de trilogia *Henric al VI-lea:*

„În *Richard al III-lea* Shakespeare nu mai este un începător care, în încleștarea cu limbajul, îl silește la sublinieri forțate; exprimarea sa este încrezătoare, aproape colocvială uneori, gata să-și asume orice libertăți și riscuri. Tocmai această degajare, această încredere, conferă piesei o vioiciune care o deosebește de părțile anterioare ale tetralogiei".[1]

Dintre procedeele stilistice se remarcă repetiția de diverse tipuri (inclusiv stichomitia senecană), antonimia, ironia, paradoxul, care, după Rossiter, „dă unitate piesei"[2], peripetia sau inversarea unei intenții sau acțiuni la care ne așteptăm, leit-motivul și, în general, „orchestrația originală și unică"[3].

Metafora ocupă un loc aparte, prin insistența cu care este asociată cu lumea vegetală, creștere, ofilire, dezrădăcinare, năpădirea buruienilor, înflorire etc.:

„Metafora generată probabil în modul cel mai simplu de emblemele caselor York și Lancaster, alături de înțelesul numelui Plantagenet *(plant*, „plantă")... este dezvoltată considerabil în *Richard a III-ea*."[4]

---

[1] F. E. Halliday, *The Poetry of Shakespeare's Plays*, London, 1964, p. 59.
[2] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 20.
[3] *Ibid.*, p. 7.
[4] Caroline Spurgeon, *Shakespeare's Imagery*, Cambridge University Press, 1965, p. 217.

C. Spurgeon, din care am citat, amintește și imaginile legate de lumea animalelor, îndeosebi a celor tîrîtoare, iar F.E. Halliday atrage atenția asupra soarelui pîrjolitor și, în subsidiar, asupra distrugerii și arידității de pe urma cărora suferă plantele dezrădăcinate sau vătămate. Driver adaugă și o altă imagine:

„*Richard a III-lea* cuprinde un mare număr de referiri la timp și diferite momente ale acestuia. Unele privesc cronologia — datarea evenimentelor, orelor, zilelor etc. Altele menționează viteza mișcării sau încetineala, sugerînd în mod indirect impresia de curgere a timpului. Alte indicații se referă la prezent, trecut, sau viitor".[1]

Nu este lipsit de interes faptul că Richard își calculează mișcările după un tipar cronologic ce diferă de cel al forțelor care-l vor înfrînge. El este născut „prea de timpuriu" (I, 1) și timpul nu se scurge în favoarea lui; orele nu sînt legate de numere „fatidice", atît de prezente în creațiile populare engleze etc.

De-a lungul veacurilor, piesa nu a fost scutită de critici, unele violente. „Richard este o mască, nu un om", afirmă Nicoll. „Richard este exagerat, iar piesa conține mult prea multe crime", spune Șvedov. După Camil Petrescu, „Richard devine o mașină de tăiat carne..." Piesa este cea mai teatrală lucrare din cîte există în literatura universală. Nu dramatică, precizăm, ci teatrală". „Richard nu este suficient de bine portretizat pentru că e rău pînă la saturație" (D. Stauffer). „Este cea mai artificială dintre piesele lui Shakespeare" (Marco Mincoff).

Ceea ce nu împiedică tragedia de a fi o capodoperă, „una din victoriile răsunătoare ale realismului rinascimental" (Zoe Dumitrescu-Bușulenga).

L. Levițchi

[1] Tom F. Driver, *Nemesis și judecata*, în „Shakespeare și opera lui", *Op. cit.*, p. 655.

NOTE

1 Gloucester este viitorul rege Richard al III-lea. Piesa *Richard al III-lea* este ultima piesă din tetralogia *Henric al VI-lea*, Partea 1, Partea a 2-a şi Partea a 3-a şi *Richard al III-lea*, care acoperă perioada războaielor celor două roze (1455—1485) între Casa de York şi Casa de Lancaster pentru coroana Angliei.

Henric de Lancaster detronează pe Regele Richard al II-lea, în 1399, luîndu-i coroana şi apoi omorîndu-l. Richard descindea din primul fiu al lui Edward al III-lea iar Henric din al patrulea fiu.

După Henric al IV-lea de Lancaster, a urmat la tron fiul său Henric al V-lea şi apoi fiul acestuia, în vîrstă de 9 luni, Henric al VI-lea.

Acesta pierzînd, în anii tinereţii, Franţa, nobilimea engleză devine profund nemulţumită şi Ducele de York revendică tronul, ca descinzînd după mamă, din al doilea fiu al lui Edward al III-lea, deşi după tată descindea din al cincilea. Anglia însă recunoaşte succesiunea la tron şi prin femei. În felul acesta încep războaiele celor „două roze", Casa de York adoptînd ca emblemă un trandafir alb, iar casa de Lancaster unul roşu.

2 Aluzie la soarele din armoria Regelui Edward al IV-lea. În urma victoriei de la Mortimer's Cross (1461) asupra armatelor lui Henric al VI-lea, Edward, afirmînd că în timpul luptei ar fi văzut, ca un semn favorabil, trei sori pe cer, a hotărît introducerea soarelui în armoria sa. Legenda aceasta este menţionată de mai mulţi scriitori ai timpului.

Pe de altă parte, cuvintele lui Gloucester se pretează unui joc aparte, datorită faptului că „soarele" (sun) şi „fiul" (son) se pronunţă în mod identic, în limba engleză.

3 Richard Gloucester confirmă aici, el însuşi, referirile la fizicul său respingător, făcute de alte personaje. Infirmităţile sale fizice vin însă, oarecum, în contradicţie cu participarea sa activă în luptele dintre

cele două tabere rivale la coroana Angliei, el personal învingînd în lupte pe unii din cei mai de seamă din căpeteniile lancastrienilor, iar în piesa de față purtîndu-se foarte vitejește pe cîmpul de luptă.

4 Litera «G» se citește în englezește *gi*. Un prezicător îi spusese Regelui Edward că fiii săi vor fi uciși de cineva al cărui nume începe cu litera «G». Dacă numele lui Clarence era George, observăm că și al lui Gloucester începe cu litera «G».

5 Turnul Londrei este și astăzi o cetățuie masivă, înconjurată de două rînduri de ziduri de apărare. Construcția Turnului a început în timpul lui William Cuceritorul, după cucerirea Angliei în 1066, iar Turnul a fost folosit ca reședință regală temporară și închisoare pentru nobili, în tot decursul veacurilor pînă în vremea lui Shakespeare.

6 O aluzie ironică a lui Shakespeare, la faptul că asasinii, trimiși de Richard să-l ucidă pe George Clarence, îi cufundă cadavrul într-un butoi cu vin (o paralelă sinistră pentru cristelnița folosită la botez).

7 Edward al IV-lea se căsătorise cu Lady Elizabeth Grey, văduva unui mic nobil mort în una din luptele dintre taberele Celor Două Roze (vezi *Henric al VI-lea*, Partea a 3-a, III, 2 și IV, 1). Clarence și Gloucester nu fuseseră de acord cu această căsătorie, de unde decurgea dușmănia dintre Regina Elizabeth și frații ei, pe de o parte, și frații regelui și o serie de nobili, pe de altă parte. Din prima sa căsătorie Elizabeth avea doi fii făcuți lorzi de Regele Edward: Marchizul de Dorset și Lordul Grey.

8 Fratele Reginei, Anthony Woodville conte de Rivers, va fi executat mai tîrziu de Gloucester, cînd acesta devine regent, la moartea lui Edward al IV-lea, acesta lăsînd doi fii minori.

9 Jane Shore, amanta Regelui Edward al IV-lea, dușmănită de Gloucester, care o va condamna la un sfîrșit tragic, cînd va lua el domnia.

10 Adică văduva cu care s-a căsătorit Edward: acum Regina Elizabeth, devenită cumnata lui Clarence și Gloucester (în englezește „sister-in-law" — *soră* conform legii).

11 Văduva Prințului Edward de Wales, fiul lui Henric al VI-lea, pe care Gloucester îl ucide în piesa *Henric al VI-lea*, Partea a 3-a, V, 4, după care, în scena 6 a aceluiași act îl omoară și pe Regele Henric, socrul Annei de Warwick (în englezește: „*father*-in-law" = *tată* conform legii). Nu rezultă de nicăieri că Richard Gloucester l-ar fi ucis, tot el, și pe Warwick, tatăl Annei, care moare în lupta de la Barnet, în Partea a 3-a, V, 2 din piesa *Henric al V-lea*.

12 Mică mănăstire lîngă Londra unde urma să fie înmormîntat Henric al VI-lea.

13 Catedrala Sf. Paul's, nu departe de Turnul Londrei. A ars în marele incendiu al Londrei din 1666, construindu-se apoi, pe locul său,

măreața catedrală St. Paul's (Sf. Pavel) din prezent, în stilul catedralei Sf. Petru din Roma.

14 Conform credinței vechilor germanici, cînd un ucigaș trecea prin fața cadavrului victimei sale, rănile pe care i le făcuse începeau să sîngereze. Astfel cînd cadavrul lui Henric sîngerează Prințesa Anna ia pe toți cei de față martori că Henric le dezvăluie, prin asta, cine e ucigașul său. În „Cîntecul Nibelungilor", Krimhilda cere ca participanții de seamă la vînătoarea la care a fost ucis Siegfried să defileze prin fața cadavrului acestuia și astfel îl identifică pe Hagen ca ucigaș al soțului ei, rana începînd să sîngereze cînd Hagen trece prin fața cadavrului.

15 În *Henric al VI-lea*, Partea a 3-a, Lordul Clifford, din partidul regelui, îl ucide pe copilul Edmund, conte de Rutland, fiul Ducelui de York, ca să răzbune astfel pe tatăl său ucis de Ducele de York.

16 Locuința somptuoasă a lui Richard Gloucester construită de Sir John Crosby, fost negustător de lînă, apoi înnobilat. După moartea acestuia a fost achiziționată de Richard.

17 („Călugării Albi"), mănăstire în Londra aparținînd ordinului călugărilor carmeliți, constituit din călugări cerșetori.

18 Bătălia în care partidul lui Henric al VI-lea a fost complet nimicit (1471) și Regina Margareta și Prințul moștenitor Edward au fost făcuți prizonieri, acesta din urmă fiind apoi ucis de Edward de York și frații săi Richard Gloucester și Clarence.

19 Soția Lordului Stanley, Margareta de Beaufort fusese mai înainte soția contelui de Richmond, fratele vitreg al lui Henric al VI-lea. Din această căsătorie se născuse Henric Richmond, învingătorul lui Richard al III-lea la Bosworth Field, în 1485.

20 Regina Elizabeth era fiica ducesei de Bedford care, după moartea ducelui, se căsătorise cu un gentilom modest, Sir Richard Woodville. La rîndul său Elizabeth s-a căsătorit cu Sir John Grey, un simplu gentilom de provincie, care, luptînd pentru Henric al VI-lea a căzut în lupta de la Saint Alban's. Edward al IV-lea devenind rege și confiscînd averea rămasă de la Sir John Grey, Elizabeth s-a retras cu cei doi fii ai săi, la tatăl său, la Grafton, în Northamptonshire. Regele Edward, cu ocazia unei vînători, s-a adăpostit la conacul lui Richard Woodville. Folosind această ocazie Elizabeth Grey l-a implorat pe rege să restituie familiei averea confiscată. Edward nu numai că i-a satisfăcut cererea, dar, îndrăgostindu-se de Elizabeth, s-a căsătorit cu ea în taină la Grafton.

21 Mă jur pe Dumnezeu.

22 Contele de Warwick, socrul lui Clarence, a luptat la început pentru partidul Casei de York. Certîndu-se apoi cu Edward al IV-lea a trecut de partea lui Henric al VI-lea, dînd pe prima sa fiică în

căsătorie lui Clarence, care, pentru scurt timp fiind şi el certat cu fratele său, Edward de York a trecut în tabăra Casei de Lancaster. Înainte însă de bătălia decisivă de la Barnet, Clarence s-a împăcat cu fratele său părăsind pe Regele Henric. Contele de Warwick a fost ucis în această bătălie.

23 După înfrîngerea partidului Casei de Lancaster, în bătălia de la Hexam (1464) Regina Margaret s-a refugiat în Franţa, împreună cu fiul său Prinţul de Wales. Regele Edward al IV-lea i-a interzis revenirea în Anglia sub pedeapsă cu moartea. În 1471 a revenit în Anglia, împreună cu fiul său şi ajutor militar francez, dar în bătălia care a avut loc la Tewksbury lancastrienii au fost învinşi, Prinţul de Wales omorît şi Regina Margareta făcută prizonieră şi închisă în Turnul Londrei. Regele Henric al VI-lea, care fusese ţinut prizonier în Turnul Londrei de mai mulţi ani, a fost ucis după bătălia sus-menţionată, iar Regina Margaret a fost răscumpărată de tatăl său, Contele de Anjou, — care se intitula şi Rege al Siciliei, fără a fi domnit însă acolo, — în anul 1475, reîntorcîndu-se astfel în Franţa, unde a murit după mai mulţi ani. Scena de faţă în care apare Regina Margaret nu are nici o bază istorică.

24 Armoria lui Richard de Gloucester includea imaginea unui porc mistreţ.

25 Fiul Reginei Elizabeth din prima sa căsătorie fusese făcut de Regele Edward Marchiz de Dorset, în 1476, cîţiva ani numai înainte de evenimentele din scena respectivă. Dealtfel Shakespeare nu respectă cu exactitate datele evenimentelor istorice.

26 Aluzie la o veche zicătoare engleză exprimînd ideea că oamenii cu suflete tari nu plîng şi lovesc tare.

27 Charles, ducele Burgundiei, se căsătorise cu Margaret, fiica Ducelui de York, care era sora lui Edward al IV-lea, Clarence şi Gloucester. La moartea Ducelui Burgundiei în 1477, regele Franţei i-a ocupat domeniile, dar Clarence, care rămăsese văduv în urma decesului soţiei sale, s-a gîndit să se căsătorească cu fiica ducelui decedat, Maria, care era dealtfel nepoata sa, şi să-i recîştige apoi acesteia domeniile. Edward al IV-lea nu a fost de acord cu această căsătorie, vrînd s-o căsătorească pe Maria cu Contele Rivers, fratele Reginei Elizabeth şi cumnatul său. Faptul explică noua ruptură dintre cei doi fraţi.

În visul său Clarence îşi vede realizarea dorinţei sale de a pleca în Burgundia.

28 Aluzie la Charon din mitologia clasică, barcagiul care trecea sufletele morţilor peste rîul Styx, în Infern.

29 Clarence se referă la tînărul Prinţ de Wales, fiul lui Henric al VI-lea, ucis la vîrsta de 18 ani, de Edward al IV-lea, Richard şi Clarence,

după ce a fost făcut prizonier în lupta de la Tewksbury (v. *Henric al VI-lea*, Partea a 3-a, V, 5).

30 Aluzie la cele trei *Furii*, divinități ale mitologiei clasice, care pedepseau criminalii, cînd erau invocate de victimele acestora.

31 Conform Bibliei, Dumnezeu i-a înmînat lui Moise, pe Muntele Sinai, Tablele Legii, conținînd cele zece porunci, printre care se înscrie și porunca „să nu ucizi".

32 Aluzie la Prințul de Wales la a cărui ucidere se referă Clarence cînd îi povestește lui Brakenbury visul său, la începutul acestei scene.

33 Aluzie la Pilat din Pont, guvernatorul roman al Iudeii, care a cerut să i se aducă să se spele pe mîini, cînd l-a condamnat la moarte pe Iisus Christos, ca semn că nu e vinovat de această condamnare, pe care a fost constrîns să o facă.

34 Guvernatorul Turnului Londrei. El fusese chemat la rege cînd a fost ucis Clarence.

35 În mitologia clasică Mercur era mesagerul zeilor, avînd pentru aceasta aripi la picioare.

36 Văduva lui Richard, duce de York, ucis în primii ani ai Războaielor Celor Două Roze, în lupta de la Wakefield, în 1460. Era tatăl lui Edward al IV-lea și al fraților acestuia.

37 Ducele și Ducesa de York au avut patru fii și două fiice. Unul din fii, Contele de Rutland, a fost ucis, fiind copil, de lordul Clifford, acum au murit Clarence și Edward al IV-lea, așa că îi mai rămîn în viață Richard și cele două fiice.

38 În calitatea sa de prinț moștenitor Principele de Wales, Edward, locuia la castelul Ludlow în apropierea Principatului Wales pentru exercitarea mai îndeaproape a autorității regale asupra acelui ținut.

39 Aluzie la zicala că rareori unui rege îi urmează altul mai bun.

40 Zicală populară englezească.

41 Regina Elizabeth se refugiază în sanctuarul Catedralei Westminster împreună cu fiul său mai mic, pentru a fi ocrotită împotriva acțiunilor criminale ale lui Richard Gloucester.

42 În calitatea sa de Lord Cancelar, Arhiepiscopul de York păstra Marele Sigiliu Regal. El îl încredințează Reginei Elizabeth pentru a-l da tînărului rege Edward al V-lea, atunci în drum spre Londra.

43 Cardinalul Bourchier era și Arhiepiscop de Canterbury.

44 Denumirea „casa regelui" desemna un oraș sau o provincie care oferea un venit global suveranului fără a mai fi nevoie ca impozitul să fie perceput pe cap de locuitor.

45 Termenul „văr" se folosea în epoca respectivă și în vremea lui Shakespeare, ca un apelativ nu numai pentru veri propriu-ziși dar și pentru nepoți și unchi și descendenți în general.

46 Conform tradiției, pe locul unde se află astăzi Turnul Londrei (v. nota 5), ar fi fost un turn de apărare construit de romani, cu ocazia expediției lui Iuliu Cezar în Britania.

47 Aluzie la reprezentațiile teatrale medievale denumite „moralități" în care apăreau personificate viciile, ca, de exemplu, ipocrizia, lăcomia, avariția, risipa, trufia, strîmbătatea etc.

48 Monarhii medievali erau denumiți în textele latinești *rex metuendissimus* (rege prea-temut).

49 Aluzie la practica de la bîlciuri unde saltimbancii prezentau, în reprezentații, o maimuță în circa unui urs. Micul York ilustrează astfel jocul de cuvinte ocazionat de „să te porți" și „să mă porți", care se întîlnește, oarecum apropiat, și în limba engleză.

50 E vorba de Jane Shore, soția unui negustor londonez, devenită amanta oficială a Regelui Edward al IV-lea (v. nota 9), care, imediat după moartea acestuia, devine amanta Lordului Hastings. După executarea lui Hastings, Richard Gloucester o condamnă să zacă într-unul din șanțurile de scurgere a apelor menajere din Londra, unde nimeni nu are voie să-i dea de mîncare sau de băut și unde moare, astfel chinuită, în trei zile. O stradă în Londra se numește și azi Shoreditch (șanțul lui Shore).

51 Reședința lui Richard Gloucester (v. nota 16).

52 Aluzie la mistrețul din armoria lui Richard Gloucester.

53 Textul este intenționat ambiguu în original. Poate fi și în sensul de slujba „recentă" dar și „ultima" în viața lui. El nu are de unde ști ce-l așteaptă, dar printr-o ironie a soartei vorbele lui au sensul unei prevestiri.

54 Primarul cetății Londrei poartă și astăzi titlul de Lord Primar, ca și în evul mediu, deși nu a fost niciodată și nu este lord. E vorba de un privilegiu acordat burgheziei cetății Londrei.

55 Cetățuia masivă patrulateră a Turnului Londrei este înconjurată de două rînduri de ziduri puternice de apărare, — cel din afară protejat de un șanț adînc și lat, care se umplea cu apă, venind din rîul Tamisa. În fața porții de intrare, în zidul exterior de apărare, se afla un pod mobil care permitea trecerea peste șanț, pentru a se intra în curtea spațioasă, care înconjoară cetățuia. Acest pod se ridica în poziție verticală acoperind poarta și făcînd, în acest caz, imposibilă pătrunderea în incinta Turnului.

56 „Casa Breslelor", locul unde se țineau adunările reprezentanților breslelor din Londra, care alegeau dintre ei pe primarul cetății, denumit „Lord Primar". Clădirea, deosebit de impresionantă prin măreția ei a fost distrusă în mare parte de marele incendiu al Londrei din anul 1666 și apoi din nou foarte grav avariată în timpul bombardamentelor aeriene din cel de al doilea război mondial.

57 Regele defunct, Edward al IV-lea.

58 În vremurile trecute, casele neavînd numere, se identificau cu ajutorul unor armorii, firme, imagini etc.

59 Adică coroana Angliei.

60 Reşedinţa din Londra a familiei York, — un castel construit pe malul Tamisei mai întîi de cavalerul Baynard, făcînd parte din armata lui William Cuceritorul, care a cucerit Anglia în 1066. În 1428 a fost reconstruit şi extins de Ducele de Gloucester, unchiul lui Henric al VI-lea. Castelul a fost mistuit de marele incendiu al Londrei din 1666.

61 Shaw şi Penker erau doi călugări augustini, propovăduitori foarte populari în acea vreme.

62 Clarence a avut doi copii: Edward, conte de Warwick, ţinut mai întîi prizonier de Richard Gloucester, deşi avea numai 8 ani şi apoi ţinut închis în Turnul Londrei — ca un posibil pretendent la tron — de către Henric al VII-lea Tudor, de la vîrsta de 10 la 24 ani, cînd a fost executat fiindcă ar fi încercat să evadeze. Al doilea copil a fost o fiică, Margareta.

63 Una din amantele lui Edward al IV-lea, căreia îi promisese să o ia în căsătorie, înainte de a o cunoaşte pe Elizabeth Grey. În urma unei importante sume de bani din partea mamei regelui, Lady Lucy s-a despărţit de rege absolvindu-l de promisiunea făcută, a cărei nerespectare i-ar fi adus o înfierare infamantă din partea bisericii.

64 Edward al IV-lea dusese tratative şi pentru a se căsători cu sora reginei Franţei, prinţesa Bona.

65 Crainicul cetăţii aducea la cunoştinţa cetăţenilor hotărîrile şi dezbaterile consiliului breslelor privind treburile obşteşti.

66 Fiul lui Edward al IV-lea, menţionat în istorie ca Edward al V-lea, deşi a fost împiedicat să domnească şi a fost ucis de Richard al III-lea Gloucester.

67 Cea descrisă astfel este Regina Elizabeth, care era de o frumuseţe cu totul excepţională cînd a cunoscut-o Edward al IV-lea.

68 Bărbatul care nu-şi respecta promisiunea formală de căsătorie şi se căsătorea cu o altă femeie comitea un păcat asimilat cu bigamia şi pedepsibil ca atare, conform celor hotărîte de Conciliul de la Lyon, care a avut loc în 1274.

69 E vorba de Ducesa de York, mama lui Richard Gloucester.

70 Adică fiul său vitreg, Henric Richmond, viitorul rege Henric al VII-lea, care ceruse azil Ducelui Bretaniei, după victoria Casei de York, în 1471.

71 Şarpe mitologic care ucidea numai cu privirea.

72 Regicizii erau executați încingîndu-li-se fruntea cu o coroană de fier înroșită în foc.
73 Henric al VI-lea (v. I, 2).
74 Cum acțiunea de față se petrece în anul 1483, soțul ducesei ar fi avut 67 de ani, dacă ar fi trăit, iar ea, în mod normal, trebuia să fie mai tînără decît el.
75 Pronunțarea numelor proprii Richmond și Rougemont este foarte apropiată în limba engleză.
76 Localitate unde se afla Castelul familiei Buckingham în partea de sud a ținutului Wales.
77 Thomas Morus afirmă că cei doi prinți au fost îngropați, conform ordinelor lui Tyrrel, sub una din scările Turnului Londrei, de unde au fost scoși de un preot și îngropați, în secret, în altă parte, urmînd instrucțiunile lui Sir Thomas Brakenbury, locotenentul comandantului Turnului. Conform tradiției păstrate pînă în prezent, osemintele lor au fost descoperite abia în timpul Regelui Charles al II-lea, după Restaurarea monarhiei în 1660, și depuse în Catedrala Westminster.
78 V. nota 62.
79 Fiica lui Clarence, Margareta, a fost căsătorită cu un nobil neînsemnat, Sir Richard Pole, cu care a avut doi fii: pe Lordul Montague, decapitat de Henric al VIII-lea, ca un posibil pretendent la tron și pe Cardinalul Pole, care a fugit din Anglia pentru a evita o soartă asemănătoare. Margareta, însăși, a fost executată tot de Henric al VIII-lea, în 1541, pentru același motiv, deși nu întreprinsese nimic împotriva regelui și deși era în vîrstă de 68 ani.
80 Richmond e poreclit „bretanul" fiindcă se refugiase la curtea ducelui Bretaniei, în Franța (v. nota 70).
81 E vorba de John Marton, Episcopul de Ely, vestită catedrală medievală.
82 Locuitorii ținutului Wales. Rădăcina cuvîntului: *wal-* (din Wales și Welsh-velș) este aceeași cu rădăcina din cuvintele *val*-on (locuitori din sudul Belgiei) și *val*-ah (locuitori ai ținuturilor daco-romane și nord-balcanice). Cuvîntul vechi germanic desemna pe locuitorii imperiului roman din regiunile învecinate cu vechile triburi germanice.
83 Nici această revenire a Reginei Margaret nu are o bază istorică.
84 Asasinarea adolescentului Edward (la 13 ani), fiul lui Edward al IV-lea apare ca o pedeapsă pentru uciderea tînărului Edward (la 18 ani), Prinț de Wales, fiul lui Henric al VI-lea și al Reginei Margaret.
85 Prințul de Wales.
86 Henric al VI-lea.
87 Fiul lui Edward al IV-lea, considerat Edward al V-lea.
88 Richard, fratele mai mic al lui Edward al V-lea.

89 Ducele Richard de York, tatăl lui Edward al IV-lea.

90 Edward de Rutland, al doilea fiu al lui Richard de York, ucis în vîrsta copilăriei, de Clifford, din partidul Casei de Lancaster.

91 Edward al IV-lea l-a ucis pe Prinţul Edward de Wales (Lancaster).

92 Edward al V-lea (York).

93 Prinţul Edward de Wales (v. nota 91).

94 Copilul Richard de York.

95 Edward al IV-lea şi al V-lea (York).

96 Copilul Edward de Warwick (*Ned* e un diminutiv al numelui Edward), deţinut într-un loc secret, de Richard, în acel timp.

97 Aluzie, probabil, la Ducele Humphrey fost protector al Angliei în timpul minorităţii lui Henric al VI-lea, proverbial pentru ospitalitatea sa. A căzut în dizgraţie în urma intrigilor Reginei Margaret şi partidului acesteia, fiind ucis de susţinătorii reginei.

98 Rîu al Infernului, în mitologia clasică, din apa căruia beau sufletele celor morţi, pentru a-şi uita viaţa de pe pămînt.

99 Regina Anne, soţia lui Richard, moartă în plină tinereţe, motiv pentru care s-a răspîndit zvonul că a fost otrăvită de Richard pentru ca acesta să se poată căsători cu Principesa Elizabeth, fiica lui Edward al IV-lea, succesoarea de drept la tronul Angliei. Principesa se va căsători, însă, cu Henric Richmond care va domni sub numele de Henric al VII-lea, după înfrîngerea şi uciderea lui Richard pe cîmpul de luptă, în 1485.

100 Ea va fi învingătoarea lui, el fiind învingătorul duşmanilor săi.

101 Biblia interzice căsătoriile între rudele de sînge.

102 Richard, ca frate al regelui decedat, fusese făcut cavaler al Ordinului Jartierei, cel mai înalt ordin cavaleresc al Angliei, înfiinţat de Edward al III-lea în 1348, avînd ca deviză: *Honni soit qui mal y pense* (=Ruşine să-i fie celui ce se gîndeşte la ceva rău). Numărul membrilor ordinului este limitat la 28. Cavalerii poartă insigna ordinului deasupra genunchiului stîng iar regina, singura femeie membră a ordinului, pe braţul stîng. Medalia ordinului, fixată pe colierul respectiv reprezintă pe Sf. Gheorghe omorînd balaurul.

103 Contele Rivers, executat la Pomfret.

104 Spada ca simbol al puterii regale, asemenea sceptrului.

105 Contele de Richmond a debarcat numai cu o oaste de două mii de oameni, la începutul lunii august 1485, la Milford, în sud-vestul principatului Wales, contînd pe sprijinul velşilor, compatrioţii săi, întrucît familia Tudor, căreia îi aparţineau bunicul şi tatăl său, era din Wales.

106 Şeriful era însărcinat cu executarea hotărîrilor judecătoreşti penale şi civile.

107 E vorba de Henric al VI-lea şi fiul său Prinţul de Wales.
108 Fratele vitreg al lui Richmond.
109 În *Henric al VI-lea*, Partea a 3-a, V, 6, Gloucester îl ucide, în Turnul Londrei, pe Regele Henric, ţinut prizonier acolo de Edward al IV-lea.
110 Henric Richmond aparţinea familiei Lancaster (roza roşie) prin mama sa, Margareta de Beaufort, care la rîndul său descindea dintr-o fiică a lui John de Gaunt, Duce de Lancaster. Prin căsătoria sa cu Elizabeth de York (roza albă) cele două case rivale se vor uni.
111 „Verii" în sensul obişnuit al cuvîntului „cousins" (=rude de sînge). De fapt erau nepoţii de frate.
112 Aluzie repetată la mistreţul de pe armoria Regelui Richard.
113 În lupte, caii celor ce luptau călare erau adeseori ucişi, aşa încît căpeteniile luau primul cal la îndemînă pe care li-l ceda cavalerul respectiv.
114 Conform unei superstiţii populare, confirmată şi în scrierile din secolul al XVI-lea, făcliile ardeau cu o flacără albastră în prezenţa stafiilor.
115 Strigătul de luptă, tradiţional, al englezilor.
116 Caii seniorilor şi cavalerilor se îmbrăcau şi ei în platoşe.
117 În sensul de sortit pieirii. „Dick este diminutivul numelui Richard. Aici ar putea fi şi un diminutiv al cuvîntului „dickens", care corespunde cuvîntului românesc „michiduţă".
118 Aluzie la faptul că Bretagne (Franţa) era suprapopulată, motiv pentru care bretonii se angajau uşor mercenari.

V. Ştefănescu-Drăgăneşti

SUMAR

Lector: DENISA COMĂNESCU
Tehnoredactor: V. E. UNGUREANU

Bun de tipar: 12.11.1982.
Coli tipar: 37,5. Planșe tipo: 20.

Comanda nr. 20 338
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1,
Republica Socialistă România

SHAKESPEARE

HENRIC AL VI-lea • RICHARD AL III-lea

Shakespeare, prietene, dacă ai mai fi printre noi, n-aş vrea să trăiesc altundeva decît alături de tine. *(J.W. Goethe*, 1771)

Lei 53